

คืออิสสรชน คือคนดี คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล **กุหลาบ สายประดิษฐ์**

(สำเนา)

ที่ ศธ 0205/ 2338

กระทรวงศึกษาธิการ
กทม. 10300

๗ พฤศจิกายน 2546

เรื่อง การเสนอชื่อบุคคลสำคัญหรือผู้มีผลงานดีเด่นและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้ยูเนสโก
ประกาศยกย่องและร่วมเฉลิมฉลอง ในปี 2547-2548

เรียน รายชื่อด้านหลัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย หนังสือยูเนสโกที่ 32 C/71 ลงวันที่ 16 ตุลาคม 2546

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการเสนอชื่อนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา)
ให้ยูเนสโกประกาศยกย่องและร่วมเฉลิมฉลองเนื่องในวันครบชาตกาล 100 ปี ในวันที่ 31 มีนาคม 2548 นั้น

ในการนี้ยูเนสโกได้พิจารณาเรื่องดังกล่าวในขั้นสุดท้ายในการประชุมสมัยสามัญของ
ยูเนสโกครั้งที่ 32 ระหว่างวันที่ 29 กันยายน - 17 ตุลาคม 2546 ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส แล้ว
และได้มีมติเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2546 ให้การฉลองครบชาตกาล 100 ปี ของนายกุหลาบ
สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) ในวันที่ 31 มีนาคม 2548 เสนอโดยมูลนิธิศรีบูรพาโกเศศ นาคะประทีป และ
สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย เป็นรายการที่ยูเนสโกจะร่วมเฉลิมฉลองในปี 2548

จึงเรียนเพื่อโปรดทราบและพิจารณาดำเนินการจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองต่อไปด้วย
จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นางจรรยาพร ตรีนิบทร์)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

- 6 พ.ย. 2546

สำนักงานปลัดกระทรวง

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ

โทร. 0 2628 5647 โทรสาร. 0 2281 0953

e-mail: kusumlek@hotmail.com

ถ้าหากถูกต้อง

(นางกุสุมา ขวัญสัมพันธ์)
ผู้อำนวยการสำนักความสัมพันธ์

ใบแก้คำผิด

- หน้า ๒๑ คำบรรยายภาพล่าง สยามคณิศรเจ้าเทพศิรินทร์ แก้เป็น สยามคณักรเรียนเจ้าเทพศิรินทร์
- หน้า ๓๓ คำบรรยายภาพล่าง บรรทัดที่ ๒ กุระมะโลหิต แก้เป็น กุระมะโรหิต
- หน้า ๔๒ คำบรรยายภาพล่าง บรรทัดที่ ๕ นเรศร์ แก้เป็น นเรศ และคำว่า ปาน แก้เป็น ปาล
- หน้า ๑๒๑ บรรทัดที่ ๑๒ จากข้างล่าง รพีพัฒน์ แก้เป็น รพีพัฒน์
- หน้า ๑๒๙ บรรทัดที่ ๑๕ จากข้างบน กุระมะโลหิต แก้เป็น กุระมะโรหิต
- หน้า ๑๓๒ บรรทัดที่ ๕ จากข้างล่าง ราชบัณฑิตสภา แก้เป็น ราชบัณฑิตยสภา
- หน้า ๑๙๕ คำบรรยายภาพ แก้ไขเป็นว่า ภาพถ่ายเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๑ จากซ้าย เงินเจียนหมื่น (ผู้แปลเรื่อง*แลไปข้างหน้า*) กุหลาบ และสุชาติ
- หน้า ๒๑๑ บรรทัดที่ ๘ จากข้างล่าง นางอำพัน แก้เป็น นางสาวอำพัน
- บรรทัดที่ ๗ จากข้างล่าง นายถวัลย์ แก้เป็น นางสาวถวัลย์
- บรรทัดที่ ๖ จากข้างล่าง นายเจือจันทร์ แก้เป็น นางเจือจันทร์
- บรรทัดที่ ๓ จากข้างล่าง นายประเวศ แก้เป็น นายประเวทย์ และ เวศ แก้เป็น เวทย์
- บรรทัดที่ ๒ จากข้างล่าง คล้ายนาก แก้เป็น คล้ายนาค
- หน้า ๒๒๐ บรรทัดที่ ๒ จากข้างล่าง พงศ์ไพบุลย์ แก้เป็น พงษ์ไพบุลย์
- หน้า ๒๒๒ บรรทัดที่ ๑๐ จากข้างบน พูนเพิ่ม แก้เป็น พูลเพิ่ม
- หน้า ๒๒๓ บรรทัดที่ ๓ จากข้างล่าง อุดมการ แก้เป็น อุดมการณ์
- หน้า ๒๒๙ บรรทัดที่ ๒ และ ๘ จากข้างบน จักรพรรดินิยม แก้เป็น จักรวรรดินิยม
- หน้า ๒๓๓ บรรทัดที่ ๓ จากข้างบน วรรณศรี แก้เป็น วรรณศรี
- หน้า ๒๓๕ บรรทัดที่ ๗ จากข้างบน ๒๕๕๑ แก้เป็น ๒๕๕๘
- หน้า ๒๕๗ บรรทัดที่ ๕ จากข้างบน ละดาศละดา แก้เป็น ระดาศระดา
- หน้า ๓๒๗ บรรทัดที่ ๓ จากข้างบน รพีพัฒน์ แก้เป็น รพีพัฒน์
- บรรทัดที่ ๙ จากข้างบน เรียน แก้เป็น เขียน
- หน้า ๓๒๘ บรรทัดที่ ๒ จากข้างล่าง แห่งแล้ว แก้เป็น แห่งแล้ง
- หน้า ๔๔๘ บรรทัดที่ ๑๖ จากข้างบน “มองดู แก้เป็น “ดู
- บรรทัดที่ ๑๘ จากข้างบน แก้ไขเป็นว่า ประโยคสำคัญในบทความนี้คือ “ชาว ม.ธ.ก. รักมหาวิทยาลัยของเขา เพราะวามวิทยาลัยของเขา รู้จักรักคนอื่นด้วย”
- หน้า ๔๕๔ บรรทัดที่ ๑๓ จากข้างบน แก้คำว่า สยามคณักรหนังสือพิมพ์ เป็น สยามคณักรหนังสือพิมพ์
- หน้า ๔๕๘ บรรทัดที่ ๑๖ จากข้างบน เสียววารินทร์ แก้เป็น เสียววาริน
- หน้า ๔๖๒ ย่อหน้าแรก บรรทัดที่ ๕ ปัจจุบันทำหน้าที่นี้ คำว่า “นี้” เปลี่ยนเป็น “คัดเรื่องสั้น”
- หน้า ๔๖๓ บรรทัดที่ ๙ จากข้างล่าง เดิม “พ.ศ. ๒๕๕๖” หลังคำว่า “เทพยสุวรรณ”
- หน้า ๔๖๕ บรรทัดที่ ๔ จากข้างบน เดิมคำว่า “รางวัล” หลังคำว่า “ได้รับ”

คุณชนิด
กับบ้าน
ชอยพระนาง
เมื่อ พ.ศ.
๒๕๔๔

กุหลาบแกร่ง ในชีวิต “ศรีบูรพา”

ไพลิน รุ่งรัตน์

เบื้องหน้าข้าพเจ้าคือป้ายสีทองที่มีตัวหนังสือลายมือเขียนไว้ชัดเจนว่า “บ้านศรีบูรพา” และมีตราสมาคมักเขียนแห่งประเทศไทยอยู่ด้วย และเมื่อมองลอดประตูรั้วเข้าไปในบ้าน ก็เห็นบ้านตึกทรงฝรั่งหลังเล็ก ๆ สีนวล-ขอบหน้าต่าง ตั้งเรียงไปทางด้านหลังของพื้นที่บ้าน ปล่อยเนื้อที่ด้านหน้าไว้ให้เป็นความเย็นรื่นโดยการแผ่ร่มใบของต้นมะม่วง และต้นไม้อื่นจำนวนสี่ห้าต้น

“นี่แหละเรือนหอของ ‘ศรีบูรพา’ และพิพิธภัณฑน์ักเขียนนาม ‘ศรีบูรพา’”

ข้าพเจ้าบอกตัวเองขณะย่างเท้าเข้าไปในบ้าน สุนัขตัวใหญ่อารมณ์ดี แต่ต้องมีปดอคอกโซ่ล่ามกันเปลววิ่งออกมาทักทาย ผู้ที่ออกมาต้อนรับพาไปจนถึงระเบียงบ้านด้านซ้ายที่เห็นได้ว่าต่อเติมขึ้นใหม่ ที่นั่นเองข้าพเจ้าได้พบ “คู่ทุกข์คู่สุข” ของ “กุหลาบ สายประดิษฐ์” คุณชนิด สายประดิษฐ์ ศรีภรรยาของนักประพันธ์ผู้ได้รับการประกาศเกียรติให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก โดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)

หญิงผู้นี้ที่ข้าพเจ้าเห็นตรงหน้า ปัจจุบันอายุ ๙๑ ปีแล้ว แต่ความสง่างมยังคงอยู่สิ่งที่โดดเด่นที่สุดเป็นรอยยิ้มบนใบหน้าและดวงตาโอบอ้อมอารีที่สำรวจ

“มาแล้ว คนขยัน”

น้ำเสียงยังอ่อนใสหวานกังวานอ่อนกว่าอายุมากนัก

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

เส้นผมสีขาวตรงทรงบ๊อบให้ความรู้สึกถึงความขริบขลัดและความอ่อนเยาว์
พร้อมกัน ข้าพเจ้ามองไปรอบ ๆ ห้องที่ก้าวเข้าไป มันคือห้องที่จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ “กุหลาบ
สายประดิษฐ์” (“ศรีบูรพา”) มีชุดรับแขกเล็กๆ อยู่ด้านหน้า กลางโต๊ะรับแขกมีดอกบัวแยม
บานสวยสดเหมือนธรรมชาติ ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทาน
มา ปักอยู่ในแจกันขาวงามสง่าอยู่บนพื้นกำแพงหยาบสีแดง และมีโต๊ะทำงานไม้สักใหญ่กว้าง
ตั้งเด่นเป็นสง่า ราวกับจะกั้นระหว่างโลกของคนปัจจุบันกับโลกของอดีต ข้าพเจ้านึก
ทันทีว่านั่นคือ โต๊ะทำงานของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มีพิมพ์ดีดเก่าขริบตั้งอยู่หนึ่งเครื่อง
แวบหนึ่งนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกราวกับว่าโต๊ะนั้นมีชีวิต ชีวิตความเคลื่อนไหวแห่งการเขียนหนังสือ
ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ปรากฏอยู่ ใครหนอที่บัดนี้อาจกำลังนั่งอยู่ที่โต๊ะนั้นเพื่อมองดูเรา
อาจจะเป็น ม.ร.ว. คีรีติ จาก*ข้างหลังภาพ* หรือ ระพีพันธ์ ยุทธศิลป์ จาก*สงครามชีวิต* หรือ
จะเป็นโกเมศ จาก*จนกว่าเราจะพบกันอีก* จันทา โนนดินแดง จาก*แลไปข้างหน้า* ใคร
กันหนอ ใครจากตัวหนังสือเหล่านี้ที่มองเราอยู่

นอกจากโต๊ะเขียนหนังสือแล้ว รอบ ๆ ห้องนั้นยังเป็นที่หนังสือที่รายเรียงไปด้วย
หนังสือของ “กุหลาบ สายประดิษฐ์” และ “ศรีบูรพา” หรือในนามปากกาอื่นๆ ทั้งที่พิมพ์
ครั้งเก่าและพิมพ์ครั้งใหม่ บางเล่มสีน้ำตาลของกระดาษเนื้อในและความเข้มขริบของสีปก
บ่งบอกให้รู้ว่าหนังสือเหล่านั้นมีอายุเกินครึ่งชีวิตของผู้ประพันธ์ ชีวิตและจิตวิญญาณจาก
ตัวหนังสืออวลอยู่ในห้อง นี่คือห้องสมุด “ศรีบูรพา” ห้องทำงาน “กุหลาบ สายประดิษฐ์”
หรือจะเรียกว่าอะไรก็ตาม มันคือสถานที่แห่งความรักและระลึกถึงคนที่เป็นดังกุหลาบ
งามในดวงใจของนักอ่าน เขาคือนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่ เขาคือนักหนังสือพิมพ์ผู้ยืนหยัด เขา
คือคนดีมีอุดมคติ เขาคือนักต่อสู้เพื่อความถูกต้อง เพื่อคนส่วนมาก และเพื่อความดีงาม
ของสังคมและของมนุษยชาติ เขาคือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” ผู้ที่ ณ วัน
นี้ยูเนสโกประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก และให้ถือว่างานฉลองครบรอบชาตกาล
๑๐๐ ปี ในวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นงานที่ยูเนสโกเฝ้าฉลองด้วย

คุณชนิด สายประดิษฐ์ คู่ชีวิต คู่ทุกข์-คู่ยาก คู่รัก-คู่สุข ของคุณกุหลาบ สาย
ประดิษฐ์ นั่งลงให้สัมภาษณ์ที่เก้าอี้รับแขก นัยน์ตาที่ยังความแจ่มใสคู่หนึ่งสะท้อนความแกร่ง
ชีวิตให้เห็นเป็นระยะ ๆ มีหนังสือหลายเล่มที่เตรียมไว้สำหรับให้ข้าพเจ้าได้เห็นรายละเอียด
ในความเป็น กุหลาบ สายประดิษฐ์

เสียงเล่านั้นอ่อนเบา แต่ก็ยังคงความแจ่มใส ความทรงจำยังดีเยี่ยม เรื่องเล่ายัง
พรังพรู ราวกับว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้

พบรักและแต่งงานกัน

คุณชนิด ปริญญาฤกษ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖ มีบ้านพักอาศัยอยู่บริเวณรองเมือง เป็นบุตรของขุนชาญฤกษ์ ทำงานกรมรถไฟ และนางเจียว ปริญญาฤกษ์ เป็นลูกคนโตสุด มีพี่น้องหกคน บิดาเสียชีวิตเมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยม แต่เนื่องจากมารดาเป็นผู้หญิงเก่งแม่จะไม่ได้เรียนหนังสือ จึงเปิดร้านขายของสารพัดอย่างเลี้ยงดูลูกและส่งเสียให้เรียนหนังสือ คุณชนิดจบการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ สมัยนั้นคณะอักษรศาสตร์ยังไม่เปิดหลักสูตรปริญญา

คุณชนิดเล่าว่า “แม่เป็นคนเก่งเรื่องการค้า ทั้งที่อ่านหนังสือไม่ออก ก็ใช้ให้คิดฉันเป็นคนอ่านสัญญาอะไรต่าง ๆ ให้ฟัง แล้วก็เอาไปศึกษา แล้วจึงเซ็นชื่อ อะไรทำนองนี้”

“แม่ทำการค้าอย่างนี้ ไม่อยากให้คุณชนิดเรียนบัญชีหรือคะ”

“ไม่ค่ะ” หัวเราะ “แม่ใจกว้างมาก ท่านตามใจ”

“แล้วทำไมถึงเลือกเรียนอักษรศาสตร์ล่ะคะ”

“สมัยก่อนผู้หญิงก็ต้องเรียนทางครู ตอนนั้นที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ นี้ก็เรียนแล้วได้เป็นครู...”

“แปลว่ารุ่นเก่ามาก”

“ใช่”

“ไม่ทราบสมัยนั้น ใครมาเป็นอาจารย์สอนบ้างคะ”

“อาจารย์มีชื่อเสียงทั้งนั้น อย่างท่านวรรณ (ม.จ. วรรณไวทยาการ วรรณ ภายหลังได้รับพระราชทานพระอิสริยยศเป็นพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครพิงค์ประพันธ์-ผู้สืบทอด) พระยาอุปกิตศิลปสาร หลวงวิจิตรวาทการ พระราชธรรมนิเทศน์ก็มาสอน ท่านผู้ใหญ่ทั้งนั้น อ้อ...ต่อมาก็มีอาจารย์หนูม ม.ล. ปิ่น มาลากุล ท่านผู้นี้คล้ายจะเป็นอาจารย์ประจำชั้น ใกล้ชิดกับศิษย์ เมื่อดิฉันมีลูกคนแรกก็มาเยี่ยมถึงบ้าน”

“ไปเรียนที่อักษรศาสตร์แล้วจึงสนใจเรื่องการแปลหรือคะ”

“ไม่เชิงค่ะ สนใจมาก่อนหน้านั้น... เคยไปเรียนตอนคำที่สำนักกรรมการสอนรวมการแปลมาก่อน เคยเจอคุณกุหลาบเพราะคุณกุหลาบเป็นครูสอนภาษาอังกฤษอยู่ในคณะ ‘รวมการสอน’ ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนรองเมือง ใกล้บ้าน ตอนนั้นดิฉันยังเรียนอยู่ชั้นมัธยมที่โรงเรียนสายปัญญา”

จากการตรวจสอบข้อมูลพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๗ คุณกุหลาบเริ่มไปเป็นครูสอนภาษาอังกฤษในคณะ “รวมการสอน” และไปเป็นนักเขียนในคณะ “รวมการแปล” ทั้งสองคณะนี้มีนายแดงโม จันทวิมพ์ เป็นเจ้าของ และมีนายโกศล (บุญเดิม) โกมลจันทร์ เป็น

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ที่บ้าน
ชอยพระนาง
เมื่อราว
พ.ศ. ๒๔๙๖

ผู้อำนวยการ สำนักงานตั้งอยู่ที่ถนนรองเมือง

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๕ ขณะกำลังเรียนที่คณะอักษรศาสตร์ คุณชนิดก็ได้พบกับ
คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อีก คุณชนิดเล่าว่า

“ก็ชอบอ้อธยาศัยกัน ตอนที่คบหากัน ไปเที่ยวไหนด้วยกัน ดิฉันก็เอนียงไปด้วย
... ครั้งหนึ่งคุณฉุน ประภาวิวัฒน์ เพื่อนนักเขียนของคุณกุหลาบ เคยเอาไปเขียนเล่าไว้
บอกว่า เคยไปเที่ยวสวนด้วยกัน และคุณฉุนก็ไปด้วย ผู้หญิงกับผู้ชายสมัยก่อนไปไหน
มาไหนก็ต้องมีคนไปด้วยกันคนครหา”

“คบกันอยู่นานไหมคะ”

“ตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ ถึง ๒๔๗๘ ประมาณ ๓ ปี”

“เล่าเรื่องตอนคบกันให้ฟังบ้างได้ไหมคะ...”

“ก็ไม่มีอะไร พอคุ้นเคยกัน บางทีเขาก็ชวนดิฉันไปที่สำนักงานของเขาบ้าง ตอนนั้นเขาเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* ก็เลยได้มีโอกาสได้เห็นการทำงานของ เขา ไปสำนักงานเขา ก็เห็นคนเขาก็เชื่อถือ บางทีฟังเขาสั่งงานก็รู้สึกว่าเขาเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ บางเย็นเขาก็ชวนไปกินข้าว ครั้งหนึ่งไปเจอท่านวรรณ ท่านเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* ดิฉันก็เก๋ๆ เพราะตอนนั้นท่านเป็นอาจารย์สอนที่จุฬาฯ”

“ท่านจำคุณชนิดได้ไหมคะ”

(หัวเราะ) “ท่านจำได้”

คุณชนิดเสริมถึงเรื่องการพบรักกับคุณกุหลาบว่า “คงจะเกิดจากความสนใจในการทำงานและท่วงทีติดต่อกับเพื่อนร่วมงาน คุณกุหลาบอายุมากกว่าดิฉัน ๘ ปี แล้วก็เคยสอนพิเศษด้วย ต่อมาก็มีการสู่ขอกันแล้ว ถือว่าหมั้นกัน ช่วงนั้นรู้สึกว่ามีดีมาก ท่านวรรณก็พาไปนอนไปนี่เพื่อให้รู้จักชีวิตในรูปแบบต่างๆ พาไปเลี้ยงข้าวเหล่า พาไปสมาคมนักเรียนเกาอังกฤษ ไปสวนสาธารณะ สมัยนั้นมีการจัดงานเต้นรำบ่อยๆ ท่านวรรณโปรดคุณกุหลาบ ตอนนั้นทำอยู่*ประชาชาติ* เขียนหนังสือแล้ว ทำหนังสือมาก่อนแล้ว ท่านให้เงินเดือนสูง คุณกุหลาบเป็นคนประหยัดมาก ใช้สอยอะไรก็ประหยัด ก็เก็บเงินสร้างบ้านนี้ได้”

คุณชนิดชี้ไปที่บ้าน “ตอนนั้นใช้เงินไม่มากค่ะ คุณกุหลาบเก็บเงินไว้ส่วนหนึ่ง แล้วก็ขอยืมเขอีกส่วนหนึ่ง เป็นบ้านที่แข็งแรงมาก ส่วนที่สร้างทีหลังนี้ยังสู้ไม่ได้เลย”

“ที่ดินก็ตารางวาคะ”

“๒๘๐ อันที่จริงเมื่อท่านวรรณประทานให้ ท่านให้ ๓๐๐ กว่าตารางวา ท่านเขียนไว้ที่หน้าโฉนดเป็นแค่ แต่พอมาวัดเข้าจริงเหลือ ๒๘๐ ตารางวา”

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้แต่งงานกับคุณชนิด ปริญาญาณกุล นอกจากจะประทานที่ดินในซอยพระนางให้ปลูกเรือนหอแล้ว ม.จ. วรรณไวทยากร วรวรรณ (พระอิสริยยศในสมัยนั้น) ยังจัดงานแต่งงานให้ที่วังเพลินจิตอีกด้วย คุณชนิดเล่าว่า

“ท่านมีเมตตาต่อคุณกุหลาบมาก ท่านจัดการเรื่องการแต่งงานให้ แล้วก็เชิญบุคคลสำคัญๆ มางานด้วย...”

“ตอนนั้นคุณชนิดทำงานอะไรคะ”

“หลังเรียนจบแล้วก็ไปสอนที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ ตรงราชเทวี ต่อมาก็ย้ายไปสอนที่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา ไปสอนทางคำนวณ สมัยนั้นเขาหาผู้หญิงสอนคำนวณไม่ค่อยได้...”

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“แปลหนังสือไปด้วยไหมคะ”

“ก็แปลไปด้วย ความจริงแปลตั้งแต่ก่อนออกจากมหาวิทยาลัย เริ่มต้นที่เจนแอร์ ที่คุณมาลัย ชูพินิจ ตั้งชื่อเรื่องให้ด้วยว่า ความรักของ เจน แอร์ แล้วก็แปลสืบเนื่องเรื่อยมา แปลลงในประชาชาติ นะคะ ส่งทีละตอน เป็นรายสัปดาห์ค่ะ...”

“ไม่ทราบนามปากกา ‘จูเลียต’ มาจากไหน”

“คุณกุหลาบตั้งให้ค่ะ”

“ชีวิตหลังแต่งงานเป็นอย่างไรบ้างคะ”

“ก็ดีนะคะ ในชอชนี (หมายถึงชวยพระนาง) มีแต่เพื่อนบ้านดีๆ มีศูนย์กลาง อยู่ที่เสด็จพระนางเธอถักมีลาวัน (พระขนิษฐา ม.จ. วรณไวทยากร) บ้านพวกเจ้านาย วรวรรณก็อยู่ในนี้ เป็นชีวิตที่ดี มีความสุข เจ้านายก็ไม่ถือพระองค์ ที่รวมศูนย์สำหรับ เจ้านายพี่น้องวรวรรณก็คือ ตำแหน่งท่านหญิงวรณศรีสมร เรามักไปนั่งฟังเขาคุยกันหรือ ไปเยี่ยมท่าน ตอนนั้นท่านหญิงบรรเจิดวรณวงศ์ท่านตัดเย็บเสื้อผ้าชุดแต่งงานให้ดิฉัน ก็เลยได้ใส่เสื้อสวย”

เผชิญทุกข์และทุกข์ครั้งแรก

ชีวิตคู่ของคนที่สองเป็นไปอย่างราบรื่น แต่ชีวิตการทำงานของคณกุลหลาบกลับทำท่าตรงกันข้าม คุณชนิดเล่าว่า

“นายกรัฐมนตรีย้ายนั้นฉลาด พอขึ้นมามีอำนาจก็เชิญท่านวรรณไปเป็นที่ปรึกษา เพราะจะนั่นเวลาที่มีการเขียนอะไรตรงไปตรงมา ท่านวรรณก็จะทรงบอกอย่างเกรงใจว่า ขอให้เบาๆ หน่อย ท่านทรงขอร้องถึงสองครั้ง พอครั้งที่สามบังเอิญหนังสือพิมพ์ *อาซาฮี* ของญี่ปุ่นเขาเชิญไปดูงาน ๖ เดือน คุณกุหลาบก็มาปรึกษาดิฉันว่า เวลานั้นทำงานด้วยความอดัดใจ เพราะเป็นปากเสียงให้ประชาชนไม่สะดวก เรียกว่าไม่ได้ทำตามที่เราเป็นไม่ได้ทำตามอุดมการณ์ ไปญี่ปุ่นนี่คิดว่าจะหลบไปจากการเป็นบรรณาธิการ ก็มอบให้คุณมาลัย ชูพินิจ เป็นบรรณาธิการ แล้วก็ไปญี่ปุ่น ตอนไปท่านวรรณท่านก็ยังไปส่ง ประทานพวงมาลัย แล้วก็ยังติดต่อให้ไปอยู่บ้านพักของน้องชายท่านคือ ม.จ. ฉันทนากร วรวรรณ ซึ่งกำลังทรงศึกษาต่อที่นั่น ทำให้มีที่อยู่เรียบร้อย ท่านยังดูแลได้อย่างเดิม ให้เงินเดือนด้วยนะคะ พอใช้อย่างประหยัดสำหรับที่นั่น...”

“ตอนนั้นคุณชนิดไม่ได้ไป”

“ไม่ได้ไป ตอนนั้นยังสอนหนังสืออยู่ เขาไม่ได้เชิญเราด้วยนี่คะ ตอนนั้นคุณกุหลาบก็จัดการให้เสร็จ ให้พี่สาวกับแม่ขายบ้านแถวสวนจิตร คือมีบ้านเล็กๆ อยู่ที่ใกล้ๆ

สวนจิตร แล้วก็มาอยู่เป็นเพื่อนดิฉัน ดิฉันก็อยู่สะดวกสบาย พอกลับมาคุณกุหลาบ ก็ไม่ขอเป็นบรรณาธิการแล้ว แต่ยังเป็นกรรมการที่ปรึกษา ไปบ้างเป็นบางครั้ง ไม่ต้องนั่งประจำ ก็เลยมีเวลาเขียนเรื่องข้างหลังภาพ แล้วก็เขียนเรื่องอื่นๆ อีก เรียกว่ามีโครงการ เป็นของตนเองได้”

“ทำอะไรคะที่เป็นโครงการของตนเอง”

“เรียนธรรมชาติศาสตร์ไปด้วย จึงไปสอบกฎหมายจนกระทั่งจบเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต ต่อมาก็มีเหตุอีก ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ทหารก็ไปล้อมวังท่านวรรณอีก คุณกุหลาบไม่ได้นั่งประจำแล้วนะคะ แต่เชื่อไม่ทิ้งแถวเสียไม่ทิ้งลาย ไม่รู้จะเป็นเพราะงานเขียนขึ้นไหน หรือเปล่า แต่คงไม่ใช่เพราะขึ้นโต๊ะขึ้นหนึ่งหรือสอง คงเป็นเพราะแนวโน้มจะขัดขึ้นต่อต้านรัฐบาลมากกว่า ท่านวรรณก็เรียกมาหมดเลย บรรณาธิการ กรรมการที่ปรึกษาทั้งหมด ให้มาพบทหารด้วยกัน ทั้งหมดก็เลยถือโอกาสลาออก เพราะเดิมจะลาออกก็เกรงใจท่าน ท่านทรงก่อตั้งหนังสือพิมพ์มา พอลาออกกันหมด ท่านก็ทรงหาคนใหม่มาทำ แต่คนทั้งหมด ความนิยมไป...”

“ปี พ.ศ. ๒๔๕๑ คุณกุหลาบก็เลยมาทำ ประชามิตร สุภาพบุรุษ”

“เริ่มจากบริษัทไทยวิวัฒน์ที่มีนายวรกิจบรรหารกับคุณชลอ รังควร เป็นเจ้าของ และมีคุณสนิท เจริญรัฐ กับเพื่อนๆ รวมทั้งคุณกุหลาบด้วย ตั้งหนังสือพิมพ์ประชามิตร ขึ้นมาก่อน จากนั้นก็ออกสุภาพบุรุษ อีกฉบับ คราวนี้คุณกุหลาบเป็นบรรณาธิการเอง”

“พอมาท่า ประชามิตร สุภาพบุรุษ แล้วเป็นอย่างไรบ้างคะ”

“ก็เป็นสมัยมานาน่าไทยไปสู่มหาอำนาจอีกนั่นแหละคะ ดิฉันไม่เข้าใจเหมือนกัน ว่าหมวกมันจะนำไทยไปสู่มหาอำนาจได้อย่างไร แล้วยังให้เลิกมุ่งใจกระเบนซึ่งเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของเรา คนแก่คนเฒ่า จะยากดีมีจนแค่ไหน จะไปตลาดก็ต้องหาหมวกใส่

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ไม่เช่นนั้นเข้าตลาดไม่ได้ ก็เดือดร้อนกันไปหมด จักรเมล์ก็ไม่ได้ แล้วบ้านเราผมมันก็แรง พอใส่หมวกมันก็ปลิว ยุ่งกันไปหมด คนทำหน้าที่ก็เขียนค่านไปเรื่อยๆ รวมทั้งเรื่อง ผู้นำประเทศคิดหรือพื้นเรื่องบรรดาศักดิ์ขึ้นมา ก็เขียนคัดค้านกันจนตกไป

“ต่อมาคุณกุหลาบก็ได้เขียนบทความเรื่อง ‘เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕’ รวมทั้งหมด ๑๖ ตอน ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์*สุภาพบุรุษ* ระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔ กระทบกระเทือนจนถึงขนาดที่รัฐบาลได้ตอบทางสถานีวิทยุกระจายเสียงไทยถึงสี่ครั้ง ผ่าน “นายมัน นายคง” ที่เป็นนามแฝงของโฆษกวิทยุ และต่อมาก็มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อกันให้รัฐบาลสอบสวนกรณีที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์การวิพากษ์กับเอกชน เช่นหนังสือพิมพ์*สุภาพบุรุษ*

“หลังจากนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นคนฉลาด นุ่มนวล และเคยรู้จักกับคุณกุหลาบ ก็เขียนจดหมายมาหาอย่างเป็นทางการ คุณกุหลาบเขียนไว้ในคำนำ ‘เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕’ ตอบไปว่า

‘แม้จะมีความผูกพันฉันไม่ตรี นับถือกันอยู่ก็ดี แต่ตราบเท่าที่อยู่ในหน้าที่แล้ว เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญที่ต้องวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ข้าพเจ้าก็จำเป็นต้องกระทำต่อไป ก็มีทางเหลืออยู่แต่ทางหนึ่งคือ ข้าพเจ้าจะสละตำแหน่งและวางมือจากการหนังสือพิมพ์เสีย’

จอมพล ป. ก็เลยเขียนตอบมาอีกในทำนองว่า

ขอให้ทำต่อไปเถิด...ขอให้ประธานก่อตั้งสมาคมหนังสือพิมพ์ฯ ไปเถอะ จะไม่คิดร้ายเลย”

“เก็บจดหมายไว้หรือเปล่าคะ...”

“ความจริงดิฉันเก็บไว้ ตอนไปจีนดิฉันเก็บไว้เรียบร้อย แต่บ้านนี้ถูกน้ำท่วม จดหมายก็เลยเสียหายไป แต่ว่าใจความของจดหมายยังหาอ่านได้ใน *เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕*”

“ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ คุณกุหลาบถูกจับครั้งแรก”

“คะ คือตอนนั้นมีการแจกใบปลิวโจมตีนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. ที่ให้ญี่ปุ่นยึดครองแผ่นดินไทย และคุณกุหลาบก็เขียนบทความคัดค้านรัฐบาลในเรื่องนี้พอดี ก็เลยถูกจับในข้อหากบฏภายในประเทศ...”

“กบฏเลยหรือคะ”

“คะ สมัยนั้นค่าน้ำกลั้วมาก จำได้ไหมคะ ณ เณร ตาละลักษณ์ กับพวกอีก ๑๘ คนก็ถูกจับข้อหาเป็นกบฏ แล้วก็ถูกยิงเป้าหลายคน พอได้ยื่นเข้าดิฉันก็ใจไม่ตี คุณกุหลาบก็ตั้งใจไม่ตีบ้างมั้ง แต่ไม่มีท่าทีตกใจอะไรนัก ก็อย่างที่คุณกุหลาบได้เขียนไว้ในทิวทัศน์

นะแหละ พอเขาลั่นกุญแจห้องเขาก็รีบอิสรภาพเราไปแล้ว แต่อิสรภาพทางใจของเราจะยังอยู่
อะไรทำนองนี้ ตลอดเวลาที่ถูกจับกุมคุมขังก็เอาหนังสือหนังหาไปให้อ่าน คุณกุหลาบก็
ทำงานในห้องขัง มีผลงานส่วนหนึ่งเขียนในช่วงที่ถูกคุมขังอยู่ อย่างเช่น *เรื่องของเขา*”

“ขังอยู่นานเท่าไรคะ”

“ประมาณ ๓ เดือน...ที่สถานีตำรวจพระราชวัง ใกล้ๆ โรงเรียนราชินี”

“ตอนนั้นลูกยังเล็กมาก คุณชนิดทำอะไรคะ”

“ต้องเข้มแข็ง ไม่ให้คุณกุหลาบร้อนใจเลยในเรื่องของทางบ้าน มีแต่ว่าต้องการ
อะไร เราก็ส่งไปให้ทั้งนั้น”

“ร้องไห้ไหมคะ”

“ดิฉันไม่ร้องเลย แล้วก็ไม่เคยร้องด้วย แล้วก็เข้าใจดีขึ้นด้วย มีแต่สนับสนุน
ไม่เคยห้าม ไม่เคยเลยสักคำ เขามักจะพูดให้ฟังว่า เราทำตามหน้าที่ เราก็ต้องซื่อสัตย์ต่อ
หน้าที่...”

“ไม่ห้าม แคมสนับสนุนหรือเปล่าคะ”

(หัวเราะ) “ก็พูดบ้าง ไม่ต้องกังวลทางบ้าน”

“เวลาเห็นคุณกุหลาบถูกจับ คุณชนิดรู้สึกโกรธตำรวจไหมคะ”

“ไม่มี...รู้สึกว่าการตรวจสอบนั้นมันน้ำใจ ทั้งตำรวจชั้นผู้น้อย ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ตอนที่
คุณกุหลาบมีปัญหาเรื่องไม่ได้อาบน้ำ ๓ อาทิตย์ ดิฉันก็ไปบอกหลวงสัมฤทธิ์สุขุมวาท
หลวงสัมฤทธิ์ฯ ก็เข็นมาเลยคะว่าอนุญาตให้อาบน้ำได้ อาบน้ำแล้วก็เดินเล่น ๔๕ นาทีได้
แปลว่าตำรวจเขาอนุโลม คือเราประพฤติตัวให้ดี มีกำลังใจ ก้มหน้าก้มตาทำงาน เขาก็ดีต่อเรา
ไม่มีปัญหาอะไร”

“คุณชนิดพาลูกไปเยี่ยม”

“ค่ะ...พาแอ้ว (พ.ญ. สุรภิน สายประดิษฐ์) ลูกสาวคนโตไปเยี่ยม ตอนนั้นอ๊อด
(สุรพันธ์ สายประดิษฐ์) ยังเล็กมาก ยังไม่ถึง ๓ ขวบก็เลยไม่พาไป พอเห็นลูกคุณกุหลาบ
ก็สะเทือนใจ ตอนลูกจะลาต้องหันหลังให้เพราะสะเทือนใจ กลัวน้ำตาจะไหล ตั้งแต่นั้นมา
สั่งไม่ให้เอาลูกไปเยี่ยมอีก”

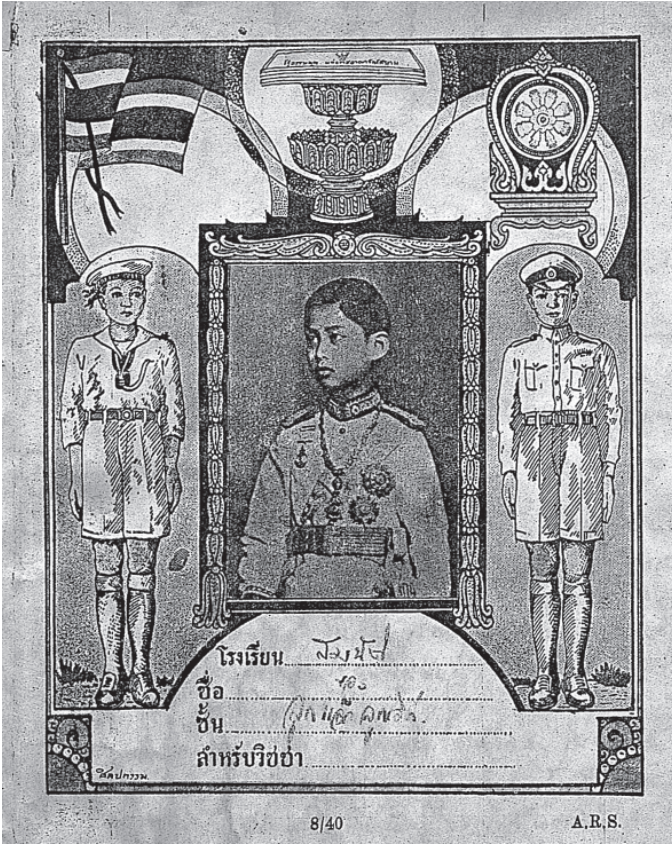
คุณกุหลาบถูกขังอยู่เกือบ ๓ เดือนก็ได้รับการปล่อยตัวให้เป็นอิสรภาพ เพราะ
คดีไม่มีมูล

เผชิญทุกข์ครั้งที่ ๒

หลังจากนั้นบ้านเมืองปั่นป่วน เปลี่ยนนายกรัฐมนตรีในช่วงสั้น ๆ ถึงสี่คน และ

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

จดหมาย
ที่กุหลาบ
เขียนถึงลูก
เมื่อตอนถูกจับ
ในปี พ.ศ.
๒๔๘๕

ท้ายสุด วนกลับมาเป็นจอมพล ป. อีก สภาวะสงครามทำให้กระดาษาแพง *ประชามิตร* *สุภาพบุรุษ* ต้องรวมตัวเป็นเล่มเดียวกัน ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ คุณกุหลาบจึงออกเดินทางพร้อมกับภรรยาไปศึกษาต่อด้านรัฐศาสตร์และการเมืองที่ออสเตรเลีย

“คุณกุหลาบกับคุณชนิดไปออสเตรเลียกันทั้งสองคน ตอนนั้นลูกสองคน อยู่กับใครคะ”

“อ้อ ลูกก็อยู่กับป้า พี่จำรัส นิภามาส พี่สาวของคุณกุหลาบ ตอนนั้นลูกอยู่โรงเรียนประจำอยู่แล้ว แอ้วอยู่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ส่วนอ๊อดก็เคยอยู่วัฒนาพักหนึ่ง พอโตก็ย้ายออกมาอยู่กรุงเทพฯคริสเตียน อยู่ประจำทั้งสองคน ส่วนบ้านที่ชอยพระนางก็ให้เขาเช่า ค่าเช่าไม่แพงนักเพราะอยากได้คนที่ เป็นแม่บ้าน ดูแลบ้านดี ๆ”

“คุณกุหลาบเป็นคนไทยรุ่นแรก ๆ ที่ไปออสเตรเลียใช่ไหมคะ”

“ค่ะ เจ้าคุณศรภักย์พัฒนาไปก่อนเรา ท่านได้ปูทางไว้บ้าง พวกรุ่นแรก ๆ นี้ถูกเจ้าหน้าที่กรมตรวจคนเข้าเมืองของเขารบกวอยู่พอควร คือเขาไม่ยอมให้คนผิวสีเข้าไป กล่าวจะไปอาศัยอยู่ในบ้านเมืองของเขา มาคอยสอบถามมาคอยสำรวจอย่างก็ดกกัน สมัยนั้นนักเรียนไทยรุ่นแรกมักจะอยู่ด้วยกันที่บ้านเจ้าคุณศรภักย์ฯ ท่านหาไว้ให้พวกเราราวหนึ่งคุณน้อย นักเรียนไทยอายุเยาว์กลับมาบ้าน เล่าให้ฟังว่า หนังสือพิมพ์*เฮรัลด์* ขอสัมภาษณ์เรื่องเจ้าหน้าที่กรมนี้รบกวาน คุณน้อยนึกคำภาษาอังกฤษจะเล่าให้ฟังไม่ค่อยได้ จึงได้แต่ตำเจ้าหน้าที่พวกนี้ไปแรง ๆ เช่น เป็นพวกเกสตาโป พวกฮิตเลอร์ คุณกุหลาบฟังแล้วไม่สบายใจ บอกคุณน้อยว่า คุณน้อยกำลังเข้าเรียนได้เรียบร้อย เจ้าหน้าที่พวกนี้ โหมโชนมาจากหาเหตุให้ออกจากประเทศของเขาอย่างที่เคยได้ข่าวยุบย่อย ๆ ปรึกษากันแล้ว จึงให้ดิฉันไปขอให้*เฮรัลด์* ตัดคำแรง ๆ พวกนี้ออก ดิฉันก็ไป *เฮรัลด์* เขาก็ดี ทั้งที่เรื่องนี้กำลังจะขึ้นแท่นพิมพ์ เขายอมเอามาให้ตรวจและยอมให้แก้ไขตัดคำแรง ๆ ออกไปได้ทันที”

“อยู่ออสเตรเลียมี่มีความสุขดีไหมคะ”

“นอกจากเรื่องข้างต้น ก็ดีค่ะ อยู่กับพวกนักศึกษาที่มีความนับถือเราพอสมควร แล้วก็มิมิสเตอร์แอสตัน เดิมเป็นที่ปรึกษาของทางการไทย เขารู้จักกับคุณกุหลาบก็เชิญให้คุณกุหลาบพูดวิทยุภาคภาษาไทยมาเมืองไทย เราได้เพื่อนชาวออสเตรเลียที่ดีค่ะ ได้รู้จักชีวิตชาวออสเตรเลียกว้างขวางขึ้น เมื่อตอนเราจะเดินทางกลับ กำลังหากกระเป๋าไปใหญ่ ๆ ใส่หนังสือของคุณกุหลาบ เพื่อนชาวออสเตรเลียชั้นอธิบดีเอากกระเป๋าไปใหญ่ของเขามาให้ มีน้ำใจมากค่ะ เรื่องนี้มีอยู่ในหนังสือ*ข้าพเจ้าได้เห็นมา*”

“คุณกุหลาบศึกษาอยู่ที่ออสเตรเลียนานไหมคะ”

“ประมาณ ๒ ปี กลับมาก็ได้สารคดีเรื่อง*ข้าพเจ้าได้เห็นมา* กับนวนิยายต่างแดน เรื่องจนกว่าเราจะพบกันอีก แล้วก็งานเรียบเรียงประวัติคุณโจรสเตรเลีย เน็ด เคลลี

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เป็นไทยในชื่อเขาถูกบังคับให้เป็นขุนโจร”

“คุณชนิดได้ช่วยทำคั่นฉบับชุดออกสตรีเลียบ้างหรือเปล่าคะ ในฐานะที่มีประสบการณ์ร่วม”

“พูดตามจริงแล้ว รู้สึกว่าไม่ค่อยได้ช่วยอะไร นอกจากเตรียมข้อมูลไว้ให้ ถ้าจะแปลหนังสือก็หาคำแปลไว้ให้ เป็นต้น คุณกุหลาบเป็นคนละเอียด ชอบตรวจแก้ด้วยตัวเอง เรื่องนี้คุณกุหลาบได้เขียนไว้ในข้าพเจ้าได้เห็นมา”

คุณชนิดเปิดหนังสือให้ดูตรงข้อความในหนังสือที่ว่า

“ระหว่างที่ข้าพเจ้ากำลังศึกษาอยู่ในต่างประเทศจนได้กลับมาเขียนเรื่องต่าง ๆ... ข้าพเจ้าได้รับความช่วยเหลืออันมีค่าอย่างยิ่งจาก ‘จูเลียต’...ข้าพเจ้าขอขอบคุณเธอผู้ไม่มีทิศทางจิต เป็นนิจต้องงานศึกษาและงานเขียนหนังสืออันไม่มีมูลค่าทางเงินทองของข้าพเจ้าไว้ ณ ที่นี้”

แล้วกล่าวว่า

“ดิฉันภูมิใจที่คุณกุหลาบเห็นดิฉันเป็นประโยชน์บ้างตลอดมา ดิฉันเองรู้สึกว่ายังไม่สมกับความดีของเขา”

“พอกลับมาจากออสเตรเลีย คุณกุหลาบได้ไปทำหนังสืออะไรอีกไหมคะ”

“ไม่ค่ะ ตอนนั้นกลับมาก็เขียนหนังสืออยู่กับบ้าน ตั้งสำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ พิมพ์หนังสือของ ‘ศรีบูรพา’ และ ‘จูเลียต’ จำหน่าย ช่วงนี้ดิฉันมีความสุขมาก รู้สึกสงบ คุณกุหลาบก็ออกจากกรรพิตชอบงานเป็นหมู่คณะ ไม่ได้กินเงินเดือนที่ไหน รู้สึกเป็นอิสระ คุณกุหลาบก็ได้ช่วยเขียนใน*อักษรศาสตร์* ให้คุณสุภา ศิริमानนท์ ดิฉันเองก็มีรายได้จากการแปลนวนิยายต่างประเทศลงในหนังสือรายคาบอีกทางหนึ่งค่ะ”

“มีความสุขสงบอยู่นานไหมคะ”

“ไม่นานเลยค่ะ...”

“ในช่วงนั้นบ้านเมืองปั่นป่วนวุ่นวายไม่สงบ เกิดกบฏแมนฮัตตัน ต่อมาก็เกิดการรัฐประหารเงียบ มีการเลือกตั้ง และมีการเมืองจากต่างประเทศ สหรัฐอเมริกาพยายามเข้ามามีอิทธิพลเหนือรัฐบาลไทย และคุณกุหลาบเองแม้จะทำงานอยู่กับบ้าน แต่ก็ไม่ได้เลิกความคิดที่จะทำเพื่อส่วนรวม ทั้งยังทำงานหนักขึ้นอีกในด้านการเรียกร้องเพื่อหนังสือพิมพ์ กลายเป็นนักหนังสือพิมพ์ชั้นนำคนหนึ่งในการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพให้หนังสือพิมพ์ มีทั้งเขียนและอภิปรายให้รัฐบาลยกเลิกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ที่มีลักษณะควบคุมการทำงานของหนังสือพิมพ์มาก และยังร่วมก่อตั้งคณะกรรมการสันติภาพสากลแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการที่เคลื่อนไหวอยู่ทั่วโลกในขณะนั้น คัดค้านการทำสงครามรุกรานเกาหลี

“ในระหว่างกรกฎาคม-ตุลาคม ๒๔๙๕ เกิดภาวะแห้งแล้งในอีสานขนาดหนัก

สมาคมหนังสือพิมพ์ฯ ได้ขอให้คุณกุหลาบเป็นประธานไปแจกสิ่งของที่มีผู้บริจาคให้ประชาชน จึงถูกจับกุมพร้อมมิตรสหาย”

“ถูกจับครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๙๕ นี้ คุณชนิดตกใจไหมคะ”

“ไม่ค่อยตกใจ เพราะรู้สึกอยู่ว่ามันมีอะไรไม่ชอบมาพากลอยู่ระยะหนึ่งแล้ว คือ เราเป็นคนหนังสือพิมพ์ เรารู้ว่ามันล่อแหลมอยู่ รู้สึกตัวว่าผิวดังเกตุเรื่อยมา มีคนติดตาม คุณกุหลาบทำงานอยู่กับบ้าน แต่ก็มีคนมาขอให้เขียนโน้มนเขียนนี้ ‘คุณนักศึกษา ม.ธ.ก. ด้วย แวนขาว’ ก็เขียนขึ้นในช่วงนี้ อยู่กับบ้านแต่ว่านักศึกษามาเชิญไปในงานต่างๆ ได้เขียน ได้พบกับคนรุ่นใหม่หัวก้าวหน้า พวกหนังสือพิมพ์ก็เชิญไปในงานปราชัยใหญ่ให้เลิก พ.ร.บ. เซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ อีสานแล้ง เขาก็เชิญไปเป็นหัวหน้าแจกสิ่งของ พอกลับมาถึงบ้าน ๑๐ พฤศจิกายน อ้าว ตำรวจมาล้อมบ้านอีกแล้ว ตอนนั้นอยู่บ้านเช่าที่ซอยภูมิจิตร ซื่อหาเป็นกบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร”

“ทราบว่าคุณถูกจับถึง ๑๐๔ คน”

“เป็นการจับแบบเหวี่ยงแห ถูกจับเป็นคณะใหญ่ พวกที่ไปช่วยแจกของกับคุณ กุหลาบก็โดนด้วย พวกคาสิดาสาเขาให้เป็นหัวหน้าคณะมารับของ ก็ถูกจับเป็นแถว บางคนไม่ได้ไปแจกของก็โดน อย่างคุณสุภา ศิริमानนท์ คนทำ*อักษรสาร* ก็โดนแม้ไม่ได้ไป คราวนี้ตอนแรกฝากขังแยกกันไปตามที่ต่างๆ เรียกว่าคดีขบถสันติภาพ”

ครั้งนี้ถูกขังที่บางขวาง ช่วงนี้คุณกุหลาบเขียนหนังสือหลายเล่ม มี *แลไปข้างหน้า* *กำเนิดครอบครัวของมนุษยชาติ* รวมทั้งบทกวีที่ชื่อ *อาชญากร ผู้ปล่อยนกพิราบ* ด้วย

“คุณกุหลาบถูกจับกุมสองครั้งแล้วนะคะ คุณชนิดรู้สึกอย่างไร”

“ยังมีมรสุมคลื่นที่ยังเข้าใจคุณกุหลาบมากขึ้น แล้วก็ยิ่งเชื่อถือและไว้วางใจมากขึ้นว่าเขาเป็นคนดี คือมีมรสุมที่ไรของคุณกุหลาบก็จะพูดให้ฟังว่า มันมีความสมควรอะไร อย่างไร”

“ร้องไห้ไหมคะ”

(เสียงหนักแน่น) “ไม่ร้อง”

“แต่คราวนี้คุณกุหลาบถูกคุมขังนานหลายปี”

“ศาลตัดสินจำคุก ๑๓ ปี ๔ เดือน แต่จำคุกอยู่แค่ ๔ ปี ก็พอดีขึ้นปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึงพุทธกาลจะมีการนิรโทษกรรม แรกทีเดียวคุณสังข์ พัดโนทัย ที่เป็นคนใช้นามแฝง “นายมัน นายคง” ในสถานีวิทยุประเทศไทยซึ่งถือว่าเป็นคู่ปรับเก่า มากับคุณกรรณา กุศลาลัย คุณสังข์สนิทกับคุณกรรณา มากบอกว่าจอมพล ป. จะอภัยโทษนะ แต่คุณกุหลาบบอกว่า อภัยโทษหรือ เราไม่มีโทษ ขอเป็นนิรโทษกรรม ในที่สุจริตบาลก็ประกาศนิรโทษกรรม...”

“วันที่ได้รับอิสรภาพบรรยากาศเป็นอย่างไรบ้าง”

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“จำได้อย่างนี้ เขาไม่ได้ปล่อยออกตามวันที่ประกาศนิตโทยกรรม แต่เขาปล่อยให้ไปประกันตัวมาก่อน เพราะถึงอย่างไรก็ได้ปล่อยตัวแน่นอนอยู่แล้ว ก็เป็นว่าค่อยๆ ประกันตัวออกมาทีละชุด คุณกุหลาบก็ออกมาพร้อมกับขุนเจริญสืบแสง คุณครองจันทวงศ์”

“คุณกุหลาบออกมาแล้วได้พูดกันถึงเรื่องราวในคุก หรือเรื่องชีวิตบ้างหรือเปล่าคะ”

“ไม่มีเลย เวลาไปเยี่ยมก็คุยกันอยู่แล้ว ไม่มีเวลาที่จะพูดกันด้วย เพราะหลังจากได้รับการปล่อยตัวแล้วยิ่งวุ่นใหญ่ เตี้ยวมีเพื่อนมาหา เตี้ยวมีคนมาเยี่ยม ลูกสาวบอกว่าหัวกระไดไม่แห้ง”

“จำคนที่มาหาได้บ้างไหมคะ”

“จำไม่ได้หรอกค่ะ เพราะดิฉันไม่ค่อยได้อยู่บ้าน ไปทำงานสำนักพิมพ์ค่ะ ตอนนั้นใช้สำนักงานที่บริษัทปริษา ซึ่งเป็นบริษัทของคุณแม่ อยู่ถนนราชดำเนิน”

วิทยากร เชียงกุล ผู้เขียนวิเคราะห์ชีวิตคุณกุหลาบ ในหนังสือ*การเมืองภาคประชาชนมองจากชีวิตและงานของ “ศรีบูรพา”* กล่าวว่า ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นปีที่มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากที่สุด และในจำนวนผู้วิพากษ์รัฐบาลนั้นมีคุณกุหลาบรวมอยู่ด้วยแน่นอน

ยามพราวจากแผ่นดิน

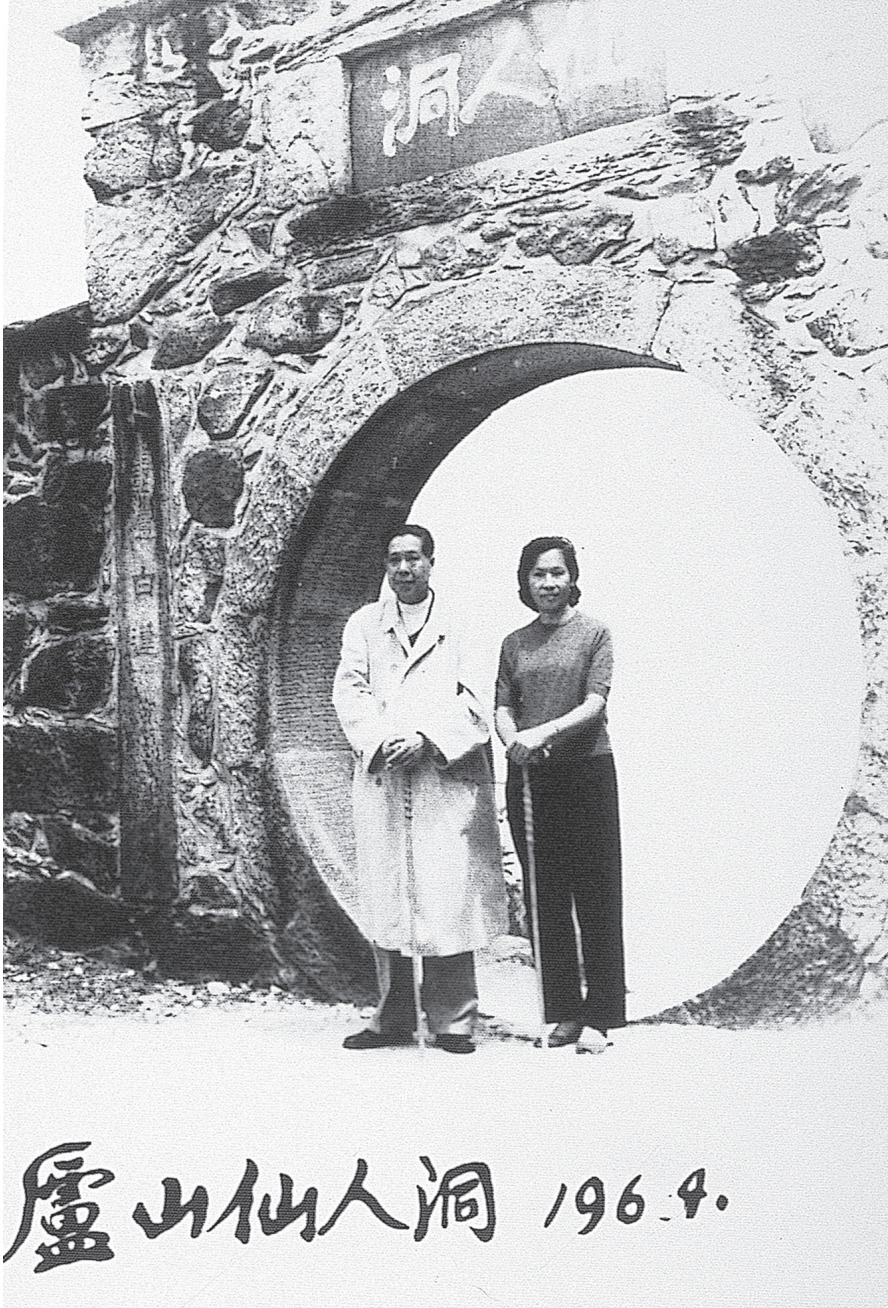
พ.ศ. ๒๕๐๐ เกิดรัฐประหาร จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โคนล้มจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้สำเร็จ และแต่งตั้งนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี คุณกุหลาบเริ่มเห็นแนวโน้มที่ไม่ต่างไปจากเดิม และหลังการเลือกตั้ง จอมพล ถนอม กิตติขจร จากพรรคชาติสังคม ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี

ต่อมาวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ จอมพลสฤษดิ์ทำรัฐประหารอีกครั้ง และขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเอง ขณะนั้นคุณกุหลาบและคณะนักหนังสือพิมพ์กำลังอยู่ระหว่างเขียนจีนตามคำเชิญของสถาบันวัฒนธรรมของจีนโดยการอนุมัติของจอมพลถนอม คุณกุหลาบจึงตัดสินใจขอลี้ภัยทางการเมืองอยู่ในจีน ในขณะที่พวกที่กลับมาถูกจับกุมคุมขัง และพวกที่อยู่ในประเทศก็ถูกจับกุมคุมขังเป็นจำนวนมาก

“พอคุณกุหลาบลี้ภัยอยู่ที่จีน คุณชนิดทำยังไงคะ”

“ก็ไม่ทำยังไงหรอก เพราะตอนนั้นลูกยังเรียนไม่จบ ลูกชายไปเรียนที่โซเวียต ส่วนลูกสาวก็มักจะเจ็บป่วยและก็รอจนเขาแต่งงานก่อนจึงจะไป เป็นห่วงลูกสาว เขาเรียนใกล้จบแล้ว จะแต่งงานไม่มีพ่อไม่มีแม่ คนเขาอาจจะดูแลเขาได้ ก็เลยอยู่รอให้เขาแต่งงานก่อน เขามีคนชอบกันอยู่แล้ว เป็นหมอด้วยกัน เรียนด้วยกัน ก็ให้เขาแต่งงานก่อน

กุหลาบและชนิด
บนเขาหลูซาน
สถานที่
ตากอากาศมีชื่อ
ของจีน
พ.ศ. ๒๕๐๗

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

พอแต่งงานเสร็จวันรุ่งขึ้นดิฉันก็ไปเมืองจีนเลย ส่วนเขาแต่งงานแล้วก็ไปอยู่ที่เชียงใหม่ ไปเป็นอาจารย์สอนที่เชียงใหม่ รู้สึกจะแต่งปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เรียกว่าคุณกุหลาบไปจีนแล้ว ๔-๕ ปี ดิฉันถึงตามไป”

“ช่วงที่ไม่ได้อยู่ด้วยกันรู้สึกอย่างไร”

“ก็ไม่รู้สึกอะไรมาก เมื่อคุณกุหลาบอยู่ที่จีน ดิฉันก็ยังแปลเรื่องเหี้ยออธรรมลงในข่าวกรุง รายเดือนอยู่ แล้วสอนหนังสือครึ่งวันก็ได้เป็นกอบเป็นกำพอสมควร สำหรับความรู้สึกของดิฉันนะคะ อีกครึ่งวันก็ไปสอนฝรั่งมิชชันนารี...ที่สำคัญยังติดต่อกับคุณกุหลาบได้ ส่งข่าวถึงกันได้”

“สมัยนั้นติดต่อกันอย่างไรคะ จดหมาย โทรเลข”

(หัวเราะ) “ไม่ได้ค่ะ สมัยนั้นติดต่อกับประเทศคอมมิวนิสต์ไม่ได้เลย จะมีการตรวจสอบตรวจดูเสมอ ก็เลยต้องติดต่อผ่านทางพวกพ้อง คือคนที่เขาสนใจคุณกุหลาบ เขาก็หาทางติดต่อให้”

“ร้องไห้ไหมคะ”

“ไม่ร้อง เพราะรู้สึกว่าไม่ต้องกลัว”

“พอคุณชนิดเดินทางไปพบคุณกุหลาบที่เมืองจีน หลังจากไม่ได้พบกันหลายปี ตอนนั้นรู้สึกว่าคุณกุหลาบเปลี่ยนไปไหมคะ”

“ก็อย่างแก่ค่ะ สภาพปกติ ที่นั่นเขาจะดูแลดี ถือว่าคุณกุหลาบเป็นคนที่มีความคิดจิตใจดี”

“ไปอยู่จีนกับไปอยู่ออสเตรเลียนี่ต่างกันอย่างไร”

“คนละอย่างกัน อยู่ออสเตรเลียมีเพื่อนชาวออสเตรเลีย ก็ไปเยี่ยมกันตามบ้าน พาเที่ยวพาไปเลี้ยง ไปพบปะกัน อยู่จีน เขาก็พาไปดู ไปเที่ยว แต่เป็นเหมือนแขกที่เป็นกันเองตลอดเวลา เขาดูแลอย่างดี ไม่ต้องทำอะไร เพียงแต่ว่าเราต้องทำตัวให้ดีๆ สมกับที่เขารับรอง จะกินอะไรก็จัดเซ็นเอาไว้ เขาก็ให้กิน เขามีล้ามให้ด้วยนะคะ จะไปห้องอาหารก็มีล้ามไป ดิฉันยังจำได้ ครั้งหนึ่งคุณกุหลาบก็ไปซื้อในกระป๋องนี่อะไร เขาก็บอกว่าเป็นเป่าฮื้อ คุณกุหลาบก็ถามว่ากระป๋องอะไรเท่าไร เขาก็บอก ๘ เหรียญ คุณกุหลาบก็บอกว่า ไม่กินนะแพง ล้ามเขาก็หัวเราะ เขาว่า แหม ยังกะต้องจ่ายสตางค์เอง คือเราพยายามใช้จ่ายไม่ให้สิ้นเปลืองของเขา เราต้องรู้จักตัวเราเอง เคยมีแขกฝรั่งชาวต่างประเทศ เขามาอยู่ แล้วเขาก็พาเพื่อนมาเลี้ยงเป็นประจำ สักปีสองปีเขาก็ให้ย้าย คือเขาก็ดูนิสัยใจคอ ดูการปฏิบัติประจำวันด้วย”

“อยู่โรงแรมตลอดเลยหรือคะ”

“โรงแรมค่ะ โรงแรมแรกเป็นโรงแรมสันติภาพ แล้วต่อไปก็ไปอยู่โรงแรมอื่น

คุณสุชาติ ภูมิบริรักษ์ เคยเขียนถึงคุณกุหลาบไว้ บอกว่า คุณกุหลาบเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ก็มีคุณสุชาตินี้ละค่ะที่ไม่ได้กลับเมืองไทยกันสองคน เดิมไปไหนก็ไปด้วยกัน จนกระทั่งดูเหมือนคุณสุชาติแยกไปเรียนภาษาจีนที่มหาวิทยาลัย จึงแยกกันอยู่”

“ตอนอยู่เมืองจีนคุณกุหลาบทำอะไรบ้างคะ”

“ดิฉันได้เขียนเอาไว้แล้วในประวัติที่อยู่ด้านหลังหนังสือ*ข้อคิดจากใจ กุหลาบ สายประดิษฐ์* ว่า ระหว่างอยู่ในจีน คุณกุหลาบได้เขียนและพูดกระจายเสียงออกอากาศเล่าเรื่องสาธารณรัฐประชาชนจีนตามที่ได้ไปเห็น ทางสถานีวิทยุปักกิ่ง และได้ร่วมประชุมสากลหลายครั้ง คือเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ร่วมประชุมนักเขียนเอเชีย-แอฟริกาที่เมืองทาชเคนต์ สหภาพโซเวียต พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นหัวหน้าคณะเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิทยาศาสตร์ (สาขาสังคมศาสตร์) ที่ปักกิ่ง พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมประชุมนานาชาติ สนับสนุนประชาชนเวียดนามต่อต้านการรุกรานของอเมริกาที่ฮานอย และ พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นหัวหน้าคณะเข้าร่วมประชุมกลุ่มนักเขียนเอเชีย-แอฟริกาที่ปักกิ่ง แต่ในช่วงท้ายของชีวิตที่เมืองจีน มีการปฏิวัติวัฒนธรรม เขาไม่ให้ชาวต่างประเทศไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นครูบาอาจารย์ พนักงาน หรือเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ เขาขอให้หยุดตรงนั้น ไม่ต้องไปทำงานอีก เขาจ่ายเงินเดือนให้อย่างเคย แต่ไม่ต้องไปเกี่ยวข้องอีก”

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อุทิศความคิด ชีวิต และจิตใจให้กับแผ่นดินบ้านเกิดเสมอมา เขาเคยเขียนไว้ในบันทึกเบ็ดเตล็ดในบางช่วง (๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๙๘) ว่า

“ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนและในฐานะอย่างไร จงตรงหาว่า จะมีทางใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ในทางใดบ้าง เมื่อตั้งใจคิดถึงมันแล้ว ก็จะพบเสมอไม่ว่าอยู่ที่ใด เมื่อพบทางแล้ว

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

การประชุม
ที่เวียดนามในปี
พ.ศ. ๒๕๐๘

จกลงมือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์

ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยที่เมื่อคราวเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ อันเป็นเหตุการณ์ลุกขึ้นรวมตัวต่อต้านเผด็จการของประชาชนชาวไทยผู้รักความเป็นธรรมและใฝ่หาอิสรภาพ “ศรีบูรพา” จากเมืองจีนได้ส่งบทกวีมาแสดงความรู้สึกร่วมกับประชาชนคนไทยด้วย

หยดฝนย่อยหยาดฟ้ามาสู่ดิน
ประมวลสิ้นเป็นมหาสมุทรใหญ่
แผดเสียงซัดปรูฟิ่งมีไป
พลังไหลแรงสุดสุดด้านทาน
อันประชาสามัคคีมีจัดตั้ง
เป็นพลังแกร่งกล้ามหาศาล
แสนอาวุธแสนศรัทธุมุ่งอันธพาล
ไม่อาจต้านแรงมหาประชาชน

ต่อหน้าความตาย

เรื่องเล่าได้มาถึงบทสุดท้าย คุณกุหลาบผู้เหมือนวีรบุรุษแห่งโลกตัวหนังสือผู้ไร้แผ่นดิน ล้มป่วยลง โลกนี้ไม่ยุติธรรมต่อบุรุษผู้ยิ่งใหญ่คนนี้เลยแม้สักนิด เขาได้อุทิศชีวิตและจิตใจ ให้แผ่นดินบ้านเกิดจนหมดหัวใจ แต่เมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เขากลับไม่ได้เห็นแม่ รุธีหนึ่งของคุณแผ่นดินอันเป็นที่รัก เสียงเล่าของคุณชนิดแผ่วเบาลงไปอีก

“คุณกุหลาบเสียชีวิตด้วยโรคอะไรคะ”

“โรคปอดบวมและเส้นโลหิตหัวใจตีบตันค่ะ เสียชีวิตที่โรงพยาบาลเชียงใหม่”

“ตอนนั้นคุณชนิดได้นั่งอยู่ข้างๆ คุณกุหลาบไหมคะ”

(เงยปาดนิตหนึ่ง) “ไม่หรอก เพราะดิฉันนอนป่วยอยู่อีกห้องหนึ่ง อยู่ในโรงพยาบาลเดียวกัน...”

คุณกุหลาบถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ อายุได้ ๖๙ ปี ๓ เดือน ๓ วัน ทางการเงินได้จัดพิธีไว้อาลัย ณ สุสานปฏิบัติป่าเขาชาน นครปักกิ่ง ให้อย่าง เกริกเกียรติ มีหรีดจากนายกรัฐมนตรีโจอินไหลด้วย

คุณกุหลาบได้เคยเขียนบทความชื่อ “ต่อหน้าความตาย” และได้กล่าวถึงความตาย ไว้เป็นการเตือนสติคนข้างหลัง ราวกับจะใช้เตือนคนที่ได้รับรู้ความตายของเขา

“...เมื่อตายไปแล้ว คนข้างหลังย่อมมีเสรีภาพเต็มที่ที่จะพูดและเขียนความจริงลง ไว้ และผู้ที่ตายไปแล้ว จะกลับคืนมีชีวิตมาฉีกประวัติศาสตร์เสียก็ไม่ได้”

ทุกอย่างที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้คิด ได้เป็น ได้ทำ และได้เขียนไว้ คือ ส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ และถึงวันนี้เราทุกคนย่อมรู้ว่า ไม่มีใครจะมาฉีกประวัติศาสตร์ หน้านี้ออกไปได้แม้แต่กระพิกเดียว

อัฐิของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ถูกนำกลับมาจากประเทศจีนเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ และบรรจุไว้ที่สุสานหลวงวัดเทพศิรินทร์จนปัจจุบัน และในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล กุหลาบ สายประดิษฐ์ นี้ คณะกรรมการจัดงานมีโครงการจะจัดทำรูปปั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ ไว้ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ และจะย้ายอัฐิไปบรรจุไว้ด้วย

กุหลาบสี่แดงสองดอก

คุณชนิด สายประดิษฐ์ เดินทางจากประเทศไทยไปใช้ชีวิตแบบคนเนรเทศอยู่กับ คุณกุหลาบที่เมืองจีนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ จนถึงวันที่คุณกุหลาบเสียชีวิตในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ รวมเวลาที่ใช้ชีวิตในช่วงสุดท้ายด้วยกันคือ ๑๒ ปี เป็น ๑๒ ปีแห่งคู่ทุกข์-คู่ยาก

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คู่สงบ-คู่งาม

แม้ภาพน้ำตกมิตาเกะจะเป็นภาพลือลั่นในวรรณกรรม*ข้างหลังภาพ* และเป็นที่จดจำอย่างจับใจของนักอ่าน แต่สำหรับคนที่ติดตามรับรู้เรื่องราวในชีวิตของคุณกุหลาบ อย่างใกล้ชิดแล้ว ภาพน้ำตกมิตาเกะไม่มีความหมายใดๆ เลยหากเทียบกับภาพดอกกุหลาบสีแดงในชีวิต อันมีความหมายถึงความรักและกำลังใจในชีวิตคู่ที่กุหลาบและคุณชนิตสายประดิษฐ์ ต่างมีให้แก่กัน คุณกุหลาบเป็นกุหลาบแกร่งในดวงใจของคุณชนิต เช่นเดียวกับที่คุณชนิตที่เป็นกุหลาบแกร่งในดวงใจของคุณกุหลาบ มิใช่ความรักอันหวานชื่นและโรยไปด้วยกลีบกุหลาบอย่างที่นักประพันธ์บรรยายไว้ หากแต่เป็นความรักที่หนามแหลมของกุหลาบให้ต้องคอยเตือนใจคนทั้งคู่อยู่เสมอว่า ไม่มีชีวิตใดที่ราบรื่นปราศจากอุปสรรคเมื่อเขาต่างเป็นกุหลาบซึ่งกันและกันในชีวิต *ข้างหลังภาพ* จริงจึงเป็นภาพกุหลาบแกร่งสองดอกที่คอยเตือนใจ

ข้าพเจ้ามองเห็นร่องรอยของกลีบกุหลาบในดวงตาของคุณชนิต เธอตอบคำถามเรื่องการใช้ชีวิตคู่ด้วยทำที่อ่อนโยน

“ขอถามเรื่องชีวิตคู่หน่อยนะคะ เวลาที่คุณชนิตอยู่กับคุณกุหลาบรู้สึกมีความสุขมากที่สุดตอนไหน”

(ตอบทันที) “ตอนที่อยู่บ้านนี่...เป็นช่วงที่คุณกุหลาบเขียนหนังสืออยู่กับบ้าน...”

“เคยขัดแย้งกันไหมคะ”

“เคยขัดแย้งกันเรื่องลูกบ้าง แต่ไม่ถึงกับทะเลาะกัน เวลาคุณกุหลาบโกรธขึ้นมาจะนั่งนิ่งไม่พูดด้วย อยู่เฉยๆ”

“แล้วคุณชนิตทำอย่างไร”

“ก็มักจะขึ้นเสียง พอขึ้นเสียงแล้วก็จะรู้ตัว ดิฉันก็จะเสียงๆ เราโมโหแล้วเขาเฉยๆ จะไปทำอะไรกับเขาได้ มันก็เลยลืมๆ ไป”

“จำได้ไหมคะว่าเคยทะเลาะกันกี่ครั้ง”

“ไม่ทราบค่ะ ดิฉันก็ลืมไปแล้วเพราะมันไม่ประทับใจ แต่มาประทับใจในความดีของเขา เขามีดีหลายอย่าง เป็นคนสุภาพ อ่อนโยน กล้าหาญ มีความคิดริเริ่ม มีเวลาศึกษาหาวิชาความรู้ คุณกุหลาบมีนิสัยพิเศษ มีลักษณะดี ชื่อสัตย์ต่ออุดมการณ์ของตน แล้วปฏิบัติได้ ใจสะอาด มือสะอาด”

“คุณชนิตมีหลักในการใช้ชีวิตคู่อย่างไรคะ”

“ดิฉันว่า เราต้องเชื่อในความดีของกันและกัน เวลาลำบากก็อย่าให้ฝ่ายที่ต่อลำบากเพราะการทำดีต้องร้อนใจ ต้องให้เขาสุขสบายทุกอย่างเพื่อเขาจะได้ไม่ต้องมากังวลในเรื่องที่เราควรจะได้รับผิดชอบได้ ต้องมีความเข้าใจกัน ต้องมีความศรัทธา เชื่อถือ

กันว่าเป็นคนไม่จู้เกียจ เป็นคนจริงใจ ความซื่อสัตย์ ความเข้าใจกันดี ความศรัทธาเชื่อถือ
กันมันผูกพันกันมากกว่า...”

คุณชนิด สายประดิษฐ์ “จูเลียต” ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ วันนี้คือศูนย์รวมแห่ง
ดวงใจรัก “ศรีบูรพา” ที่มีอยู่นับล้านดวงบนถนนวรรณกรรมสายนี้ ความสง่างามแห่ง
รูปลักษณ์ และความล้าลึกแห่งดวงตาของคู่ชีวิต “ศรีบูรพา” เป็นสัญญาณว่า เรื่องเล่า
ตำนานชีวิตของวีรบุรุษนักประพันธ์คนนั้นมีอยู่จริง และสัมผัสได้

ยิ่งฟังเสียงงานฉลองชกาล ๑๐๐ ปี “ศรีบูรพา” กุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ได้รับ
การยกย่องอย่างสูง ก็ยิ่งยืนยันได้ว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์ ผู้จากแผ่นดินไป ได้กลับคืน
สู่แผ่นดินของเขาและของเราแล้วโดยสมบูรณ์.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สุภาพบุรุษ...มนุษย์ภาพ “ศรีบูรพา” กุหลาบ สายประดิษฐ์

สุชาติ สวัสดิ์ศรี

“ผู้ใดเกิดมาเป็นสุภาพบุรุษ ผู้นั้นเกิดมาสำหรับคนอื่น”

“ศรีบูรพา” : “เล่นกับไฟ”

(พิมพ์ครั้งแรกใน*เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์* : เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๑)

“ความซื่อตรง คือความจริง

ความจริง คือความซื่อตรง”

กุหลาบ สายประดิษฐ์ : “มนุษย์ภาพ”

(พิมพ์ครั้งแรกใน*ศรีกรุง* : ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔)

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชีวิตและผลงานของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ค่อนข้างเป็นทางการครั้งแรก เป็นการเล่าและบันทึกมาจากผู้ใกล้ชิดโดยตรง คือจาก ชนิด สายประดิษฐ์ ผู้เป็นภรรยา และจาก พ.ญ. สุภินี ธนะโสภณ ผู้เป็นบุตรสาว (ซึ่งได้เก็บประวัติมาจากการเล่าของนางจำรัส นิมาภาส พี่สาวคนเดียวของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ อีกต่อหนึ่ง) ข้อมูลจากความทรงจำทั้งสองส่วนนี้ เคยได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*โลกหนังสือ* ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑ การเขียนประวัติชีวิตและผลงานของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในชั้นหลังต่อมา ส่วนใหญ่ก็อ้างอิงมาจากแหล่งข้อมูลชั้นต้นส่วนนี้ นอกจาก

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

นั่นต่อมาภายหลังยังมีหลักฐานเพิ่มเติมมาจากเอกสารลายมือที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เขียนขึ้นในชื่อ *บรรณการแต่งหนังสือ* ซึ่งถือเป็นการใช้หลักฐานชั้นต้นที่มาจากเจ้าของผลงานโดยตรง แต่กระนั้นก็คือเป็นเพียง “บันทึก” ในระยะเริ่มต้นชีวิตการประพันธ์ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เท่านั้น ข้อมูลจาก “บันทึก” ส่วนนี้ เจ้าของบันทึกได้เขียนไว้ในสมุดนักเรียนเล่มบาง ๆ ระยะเวลาเกี่ยวกับเรื่องการแต่งหนังสือและเรื่องอื่น ๆ ตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๖๕ จนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ดังนั้นจึงถือเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตและผลงานบางส่วนของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในช่วงเริ่มต้นการเขียนหนังสือเมื่ออายุ ๑๗-๒๓ ปีอย่างถูกต้องที่สุดเป็นครั้งแรก^๑

ชีวิตวัยเยาว์

กุหลาบ สายประดิษฐ์ เกิดเมื่อปีมะโรง วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕^๒ เป็นคนจังหวัดกรุงเทพฯ พ่อชื่อสุวรรณ เป็นเสมียนเอก ทำงานอยู่กรมรถไฟ แม่ชื่อสมบุญ เป็นชานา อยู่จังหวัดสุพรรณบุรี พี่น้องทางแม่มีอาชีพทำนา เมื่อโตเป็นสาวจึงเข้ามาอยู่กับญาติที่กรุงเทพฯ เล่ากันว่าเคยอยู่ในวังเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมาฯ หรือ “วังสวนกุหลาบ” ที่ถนนประชาธิปไตย จนได้พบกับนายสุวรรณและได้แต่งงานกัน ต่อมาได้ไปอาศัยอยู่ที่บ้านพ่อของนายสุวรรณ ซึ่งเป็นหมอยาแผนโบราณ มีบ้านเป็นเรือนแฝดสองหลังอยู่ในตรอกพระยาสุนทรพิมล ใกล้ๆ หัวลำโพง นายสุวรรณกับนางสมบุญได้ให้กำเนิดบุตรสองคน คนโตเป็นหญิง ชื่อ จำรัส นิมาภาส (แต่งงานกับนายกุหลาบ นิมาภาส) ส่วนคนเล็กเป็นชาย ชื่อ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ต่อมาภายหลังชีวิตพ่อแม่ลูกได้แยกครอบครัวมาเช่าห้องแถวที่เป็นของพระยาสิงหเสนี อยู่แถวๆ หัวลำโพง

เมื่ออายุ ๔ ขวบ กุหลาบเริ่มต้นเรียนหนังสือครั้งแรกที่โรงเรียนวัดหัวลำโพงจนถึงชั้นประถม ๔ นายสุวรรณได้ช่วยสอนหนังสือให้ลูกชายคนเดียวก่อนเข้าโรงเรียนด้วย เนื่องจากทำงานอยู่กับผู้จัดการฝรั่งที่กรมรถไฟ นายสุวรรณจึงพอพูดภาษาอังกฤษได้ เข้าใจว่ากุหลาบคงจะได้อิทธิพลเรื่องการเรียนรู้ภาษาอังกฤษมาจากพ่อของเขาไม่มากนักน้อย แต่พ่อของกุหลาบอายุสั้น ป่วยเป็นไข้เสียชีวิตแต่เมื่ออายุเพียงแค่ ๓๕ ปี ตอนนั้นกุหลาบเพิ่งอายุ ๖ ขวบ แม่และพี่สาวได้เลี้ยงดูเขาต่อมา โดยแม่รับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า และส่งพี่สาวไปฝึกเล่นละครจำและละครร้อง เพื่อหาเงินมาช่วยจุนเจือและส่งเสียให้กุหลาบได้เรียนหนังสือโดยไม่คิดค่าด กกล่าวคือเมื่อจบชั้นประถม ๔ แม่ก็ได้เอากุหลาบไปฝากเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนทหารเด็ก ของกรมหลวงนครราชสีมาฯ โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนประจำ สอนทั้งวิชาทั่วไปและวิชาทหาร กุหลาบได้เรียนอยู่ที่โรงเรียนนี้ ๒ ปี แม่ก็รู้สึกสงสาร เพราะเห็นว่า

ลูกชายต้องอยู่เวรยามแบบทหาร และอยากให้กุหลาบได้เรียนวิชาทั่วไปมากกว่า ดังนั้นจึงเอาออกจากโรงเรียนทหาร ให้มาอยู่ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ โดยเริ่มต้นเรียนในชั้นมัธยม ๒ และได้เรียนเรื่อยมาจนจบชั้นมัธยม ๘ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘

ชนิด สายประดิษฐ์ ได้เล่าไว้ในบันทึกที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*โลกหนังสือ* (ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ : พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑) มีข้อความตอนหนึ่งว่า

ศึกษาที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ และจบ ม. ๘ ที่โรงเรียนนี้ ได้เห็นชีวิตลูกผู้ดีและลูกชาวบ้านที่โรงเรียนนี้ รักการเขียนหนังสือมาตั้งแต่อยู่โรงเรียนนี้ เมื่ออยู่มัธยมชั้นสูง ได้ทำหนังสืออ่านกันในชั้นเรียน มี ม.จ. อากาศคำเริง และเพื่อนคนอื่นอีกทำร่วมด้วย ครั้งหนึ่งหลวงสำเร็จวรรณกิจจับได้ขณะกำลังเข้าสอนในชั้นว่า นักเรียนกำลังอ่านอะไรกันอยู่ และได้ยึดเอาหนังสือไป รุ่งขึ้นได้เอามาคืนให้พร้อมกับให้เรื่องของหลวงสำเร็จฯ เอง...

ในบันทึกของ พ.ญ. สุรภิน ธนะโสภณ ที่นางจำรัส นิมาภาส ได้เล่าให้ฟัง ก็มีเหตุการณ์ตอนนี้อีกเล่าไว้เช่นกัน คือ

ป่าได้เริ่มหัดเขียนหนังสือตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนชั้นมัธยมที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ และได้ออกหนังสือชื่อ*ดรฺมสาร* และ*ศรีเทพ* ร่วมกับเพื่อนเมื่อจบชั้นมัธยม ๘ จากโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ป่าก็ได้ออกทำงานโดยทำหนังสือพิมพ์กับเพื่อน และได้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษตอนค่ำที่โรงเรียนสอนหนังสือไทยและอังกฤษของคุณแดงโม จันทวิมพ์ ชื่อโรงเรียนรวมการสอนและสำนักรวมการแปล ซึ่งคุณโกศล โกมลจันทร์ เป็นผู้จัดการ...

กำเนิดนาม “ศรีบุรพา”

เมื่อเริ่มอายุ ๑๗ คือในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ มีหลักฐานขั้นต้นที่เป็นลายมือของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ คือ *บรรณการแต่งหนังสือ* ซึ่งได้ลำดับชีวิตการเริ่มต้นทำงานประพันธ์หาเลี้ยงชีพในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕-๒๔๗๑ เป็นเวลารวม ๗ ปี รายละเอียดเหล่านี้ทั้งหมดได้นำมาแยกตีพิมพ์เป็นหลักฐานอยู่ในเล่มมกรอบ

ข้อมูลจากหลักฐานในช่วงอายุ ๑๗-๒๓ ปี ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ทำให้เห็นถึงภาพชีวิตในช่วงนั้นว่าเต็มไปด้วยพลังมุ่งมั่นที่ต้องการจะเป็นนักเขียน นักประพันธ์ และ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบุรพา

ต้องการฝึกฝนตนเองอย่างเข้มงวด เริ่มต้นตั้งแต่การออกหนังสือพิมพ์ในห้องเรียน การเขียนบทกวี เรื่องสั้น นวนิยาย เขียนเรื่องจากภาพยนตร์ กลอนเขมมซี กลอนลำตัด แปลหนังสือ และเริ่มชีวิตวัยหนุ่มในฐานะนักหนังสือพิมพ์อาชีพ ขณะเดียวกันก็ “ทดลองเรียนกฎหมาย” และฝึกฝน “การต่อมวย” ไปพร้อมกันด้วย

ข้อมูลจากหลักฐาน *บรรณการแต่งหนังสือ* ชิ้นนี้ ทำให้ได้ทราบชีวิตวัยรุ่นของ กุหลาบอย่างเป็นทางการหลายประการ เช่น

พ.ศ. ๒๔๖๕ อายุ ๑๗ ปี เริ่มฝึกหัดการแต่งหนังสือและทำหนังสือโดยใช้พิมพ์ดีด

พ.ศ. ๒๔๖๖ อายุ ๑๘ ปี เริ่มเขียนบทกวีและเขียนเรื่องจากภาพยนตร์ ส่งไปให้หนังสือพิมพ์ *ภาพยนตร์สยาม* มีข้อมูลเกี่ยวกับนามปากกาที่เคยใช้ในช่วงนั้น เช่น “ดารา ลอย”, “ส.ป.ด. กุหลาบ”, “นายบำเรอ” และ “หมอต๋อง”

พ.ศ. ๒๔๖๖ อายุ ๑๘ ปี เริ่มต้นใช้นามปากกา “ศรีบูรพา” เป็นครั้งแรกโดยเขียนงานชื่อ *แถลงการณ์* ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *ทสวารบรรเทิง* ไม่ทราบเป็นงานเขียนประเภทใด แต่นั่นก็หมายความว่าในช่วงนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้มาทำงานเป็นครูสอนภาษาอังกฤษอยู่ที่โรงเรียนรวมการสอน และเป็นนักประพันธ์อยู่ในสำนักกรรมกรแปลของ นายแดงโม จันทวิมพ์ แล้ว และเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในปีนี้ คือได้พบกับนักเขียนรุ่นพี่ชื่อ บุญเติม โกมลจันทร์ (ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “โกศล”) บุญเติม หรือ โกศล ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการอยู่ที่สำนักทั้งสองนี้ มีชื่อเสียงเป็นนักแปลและนักเขียนกลอนลำตัด ในรุ่นนั้น และเป็นผู้เริ่มใช้นามปากกาที่มีคำว่า ศรี นำหน้า กุหลาบ สายประดิษฐ์ เด็กหนุ่ม อายุ ๑๘ ผู้ใฝ่ฝันอยากเป็นนักประพันธ์จึงได้มาฝึกการประพันธ์อยู่ที่ “สำนัก” นี้ ด้วยความมุ่งหวังอยากเรียนรู้และหารายได้จากงานเขียนไปจุนเจือครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างยากจน พร้อมกันนั้นก็ได้ชักชวนเพื่อนร่วมรุ่นอีกสองคน คือ ชะเอม อันตรเสน และ สนิท เจริญรัฐ ให้มาช่วยกันที่สำนักกรรมกรแปลด้วย

บุญเติม หรือ โกศล โกมลจันทร์ เจ้าสำนักแห่งตระกูล “ศรี” มีนามปากกาเริ่มต้นตระกูล “ศรี” ของตนเองว่า “ศรีเงินยวง” ส่วนบรรดารุ่นน้องที่มาเข้าสำนัก เช่น ชะเอม อันตรเสน ได้นามปากกาว่า “ศรีเสนันตร์” สนิท เจริญรัฐ ได้นามปากกาว่า “ศรีสุรินทร์” และ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้นามปากกาว่า “ศรีบูรพา”

พ.ศ. ๒๔๖๗ อายุ ๑๙ ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยม ๘ ถ้าใช้หลักฐานจาก *บรรณการ* ที่ปรากฏ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ใช้นามจริงของตนเองเป็นครั้งแรกในการเขียนกลอนหก เรื่อง “ต้องแจวเรือจ้าง” พิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ของโรงเรียนชื่อ *แถลงการณ์ศึกษา เทพศรีรินทร์* หนังสือพิมพ์โรงเรียนเล่มนี้ มีหลวงสำเร็จวรรณกิจ (บุญ เสขะนันท์) ซึ่งเป็นครูวิชาภาษาไทยของเขาเป็นบรรณาธิการ ครูภาษาไทยคนนี้ได้สร้างความประทับใจและเป็น

แบบอย่างที่ดีให้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ สืบต่อมาจนเมื่อเขาเขียนนวนิยายเรื่อง*แลไปข้างหน้า* (พ.ศ. ๒๔๙๗, ๒๕๐๐) ตัวละครที่เป็นครูชื่อ “จุนวิบูลย์วรรณกิจ” แห่งโรงเรียนเทพศรี-สฤณีนั้น ก็ได้จำลองแบบมาจากครู “หลวงสำเร็จวรรณกิจ” แห่งโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์คนนั้น นอกจากนั้นงานเขียนกลอนหกเรื่อง “ต้องแจวเรือจ้าง” ที่ตีพิมพ์อยู่ใน*แถลงการณ์ศึกษา เทพศิรินทร์* เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ดังกล่าว ได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้อีกเช่นกันว่า “...เป็นจุดเริ่มต้นของความคิดที่เปี่ยมไปด้วยความรักในแรงงานของมนุษย์ที่ล่อเลี้ยงโลก”^๓

อย่างไรก็ตามจากหลักฐานในปีเดียวกัน ขณะที่ยังเรียนอยู่ชั้นมัธยม ๘ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ กุหลาบก็ได้เริ่มใช้นามปากกา “ศรีบูรพา” เขียนบทประพันธ์ขายอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องเป็นราวแล้ว ผลงานเรื่อง*คุณพี่มาแล้ว* ที่ปรากฏอ้างไว้ใน*บรรพทิศ* ไม่ได้ระบุว่าเป็นงานประเภทใด แต่มีวงเล็บไว้ว่า “สองเล่มจบ” ทำให้เข้าใจต่อไปว่า น่าจะเป็นงานเขียนประเภท “นวนิยาย” และถ้าหากเป็นงานเขียนประเภท “นวนิยาย” จริง ข้อสันนิษฐานก็มีต่อไปว่า น่าจะเป็นงานเขียนนวนิยายเรื่องแรกของ “ศรีบูรพา” ด้วย ซึ่งข้อสันนิษฐานเรื่องนี้ตรงกับข้ออ้างอิงในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ของ ดร. ขวัญดี รักพงษ์ (มหาวิทยาลัยลอนดอน ๑๙๙๕)^๔ และวิทยานิพนธ์เรื่อง “กุหลาบ สายประดิษฐ์ จากวรรณกรรมสู่หนังสือพิมพ์” ของ นุสรรา อมะละตัสเสถียร (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๓๒) ที่ได้นำข้อความของ “ศรีบูรพา” จากคำนำนวนิยายเรื่อง*คุณพี่มาแล้ว* ของ “คณะกรรมการแปล” มาอ้างอิงไว้ดังนี้

“...นี่เป็นงานประพันธ์ชิ้นแรกของข้าพเจ้า ซึ่งได้รับเกียรติให้ตีพิมพ์และออกจำหน่าย ข้าพเจ้ายังคงเป็นนักเขียนหน้าใหม่สำหรับท่าน และด้วยหวั่นเกรงว่าจะไม่ได้รับการยอมรับจากพวกท่าน จึงเป็นเหตุผลที่ข้าพเจ้าต้องอธิบายเรื่องราว (เกี่ยวกับหนังสือ) และแนะนำตัวข้าพเจ้า”

ถ้าหากผลงานเรื่อง*คุณพี่มาแล้ว* เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ คือนวนิยายเรื่องแรกของ “ศรีบูรพา” ดังหลักฐานปรากฏข้อมูลที่มีผู้เคยอ้างว่าเรื่อง*คมสวาทบาดจิต* คือนวนิยายเรื่องแรกของ “ศรีบูรพา” นั้น คงจะต้องตรวจสอบกันใหม่

พ.ศ. ๒๔๖๘ อายุ ๒๐ กุหลาบเรียนจบชั้นมัธยม ๘ มีข้อมูลใน*บรรพทิศ* ระบุไว้ว่า “เป็นหัวหน้าออกหนังสือรายทส ชื่อ*สาส์นสหาย* แต่ออกมาได้เจ็ดเล่ม ก็ ‘หมดกำลัง’” นี่เป็นหลักฐานว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์ เริ่มชีวิตการเป็นบรรณาธิการครั้งแรกในทันทีที่เลิกนั่งขาสั้น หนังสือรายทส (ราย ๑๐ วัน) ที่ชื่อ*สาส์นสหาย* นี้ นายแดงโมจันทวิมพ์ เป็นผู้ออกทุนให้ ทั้งนี้เพื่อหารายได้ให้แก่ครูผู้สอนที่มาสอนเด็กในโรงเรียนรวมการสอน แต่ในที่สุดก็ต้องเลิกไปพร้อมกับสำนักทั้งสอง เพราะ “หมดกำลัง” อย่างที่ว่า ข้อมูลในหลักฐานต่อมา คือเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ กุหลาบได้เข้าทำงานที่

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

กรมยุทธศึกษาฯ โดยเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์*เสนาศึกษาและแพวทยาศาสตร์* โดยมีตำแหน่งเป็น “เจ้าพนักงานโรงวิทยาศาสตร์” ได้เงินเดือนเดือนละ ๓๐ บาท การที่ถูกลอบไปเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการที่*เสนาศึกษาและแพวทยาศาสตร์* สืบเนื่องมาจากเคยส่งเรื่องไปลงพิมพ์ที่นี้ จนเป็นที่พอใจของ พ.ท. พระพิสิษฐพจนการ (ชื่น อินทรपालิต)“ ผู้เป็นบรรณาธิการในขณะนั้น ซึ่งต้องการ “ผู้ช่วย” ที่มีความรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไปทำงาน

พ.ศ. ๒๔๖๙ อายุ ๒๑ เริ่มเขียนงานประพันธ์อีกหลายชิ้น ได้ลงตีพิมพ์ที่*เสนาศึกษาและแพวทยาศาสตร์* (รายเดือน), *สมานมิตรบรรเทิง* (รายปักษ์), *มหาวิทยาลัย* (รายเดือน), *สวนอักษร* (รายปักษ์), *สารเกษม* (รายปักษ์), *ปราโมทย์นคร* (รายสัปดาห์), *ดุริฎเกษม* (รายปักษ์), *เฉลิมเชาว์* (รายเดือน), *วิทยาคารย* (รายเดือน ฯลฯ ขณะเดียวกันก็ได้ไปช่วยเพื่อนทำหนังสือพิมพ์*ธงไทย* รายสัปดาห์ และหนังสือพิมพ์*ข่าวสด* ซึ่งออกในงานรื่นเริงของโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์

หนังสือพิมพ์*ธงไทย* มี เฉลียว เศวตะทัต เพื่อนร่วมรุ่นของกุหลาบเป็นหัวเรือใหญ่ เป็นหนังสือว่าด้วย “กลอนลำตัด” ออกอยู่ได้ ๒๐ เล่มก็เลิกไป ปัจจุบันถือเป็นหนังสือเก่า “หายาก” ประเภทหนึ่ง เพราะในรุ่นเก่าก่อนเมื่อประมาณ ๗๐-๘๐ ปี หนังสือ “กลอนลำตัด” ถือว่าจัดอยู่ในจำพวกขายได้ แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปจึงหมดความนิยม

ข้อสังเกต : “ศรีบูรพา” อาจลืมข้อมูลในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ไปเรื่องหนึ่ง คือมีผลงานของเขาเป็นเรื่องสั้นชื่อ “อะไรกัน?” พิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ*ศัพท์ไทย* ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘

เรื่องสั้น “อะไรกัน?” ที่ใช้นามปากกา “ศรีบูรพา” ขึ้นนี้ บรรณาธิการ*โลกหนังสือ* ในอดีตเคยเข้าใจว่าเป็น “เรื่องสั้นเรื่องแรก” ของ “ศรีบูรพา” เนื่องจากมีหลักฐานแน่นอนปรากฏอยู่ในหนังสือ*ศัพท์ไทย* ฉบับดังกล่าว แต่ข้อมูลจาก*บรรรทีกการแต่งหนังสือ* ทำให้เห็นว่าผู้ประพันธ์อาจลืมนึกถึงเรื่องสั้นชิ้นนี้ไป ดังนั้นจึงขอบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพิ่มเติม

ชีวิตวัยรุ่นและวัยหนุ่มของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ และ พ.ศ. ๒๔๗๑ นั้น ขอให้ท่านอ่านเก็บรายละเอียดเอาจากสำนวนภาษาและลีลาที่ปรากฏอยู่ใน*บรรรทีกการแต่งหนังสือ*

การก่อเกิด “คณะสุภาพบุรุษ”

ช่วงรอยต่อระหว่างวัยรุ่นกับวัยหนุ่ม ขณะที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ทำงานเป็น

ผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์* อยู่ประมาณ ๒ ปีเศษนั้น ได้มีเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้ “Young กุหลาบ” ตัดสินใจเลิกคิดที่จะเอาดีทางรับราชการ และได้เบนชีวิตหันมาประกอบอาชีพนักเขียนนิตยสารหนังสือพิมพ์โดยอิสระเพียงอย่างเดียว ชนิด สายประดิษฐ์ ได้เล่าถึงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ในบันทึกดังกล่าว มีใจความตอนหนึ่งว่า

จบการศึกษาก็หัดเขียนหนังสือส่งไปให้ที่ต่าง ๆ อยู่ระยะหนึ่ง แล้วได้ทำงานหนังสือ เสนาศึกษา ของโรงเรียนนายร้อย จนได้เงินเดือนเต็มขั้น ขึ้นอีกไม่ได้ เพราะไม่ได้เป็นนายทหาร ระหว่างทำงานอยู่ที่นี่ ก็ได้พบท่าที่วางเตียงของนายทหารสมัยนั้นต่อผู้ทำงานที่เป็นพลเรือน

ระหว่างเงินเดือนถูกกดเพราะไม่ได้เป็นนายทหาร คุณกุหลาบได้สมัครสอบเป็นผู้ช่วยล่ามที่กรมแผนที่ สอบได้ที่ ๑ แต่ถูกเรียกไปต่อรองเงินเดือนจากอัตราที่ประกาศไว้ โดยเจ้าหน้าที่กรมแผนที่อยากจะให้คนอื่นสอบได้ที่ ๒ ซึ่งเป็นลูกของผู้ตีบรรดาศักดิ์หรือนายทหารชั้นผู้ใหญ่ได้ตำแหน่งนี้ เมื่อถูกต่อรองเป็นครั้งที่ ๒ คุณกุหลาบก็แน่ใจว่าเป็นการกีดกันและเล่นพรรคพวก ตั้งแต่นั้นก็ไม่คิดจะทำราชการอีก...

บันทึกความทรงจำของ “ฮิวเมอริสต์” ว่าด้วย สุภาพบุรุษ ที่เขียนตอนแรกลงในนิตยสาร *ไทยกรุง* ฉบับปฐมฤกษ์ พ.ศ. ๒๕๓๑ และต่อมาได้เขียนขยายความทรงจำว่าด้วย สุภาพบุรุษ ให้ยาวมากขึ้น โดยลงติดต่อกันเป็นตอน ๆ ในนิตยสาร *ลลนา* ระยะใกล้เคียงกัน “ฮิวเมอริสต์” ได้ยกตัวอย่างด้วยอารมณ์ขันว่า เพราะกุหลาบมีปัญหากับทหารยามที่เฝ้าประตู เนื่องจากเป็นพลเรือน เวลาจะผ่านประตูเข้าไปทำงานในกรมทหารเขาต้องลงจากรถจักรยานก่อน ส่วนพวกพลทหารนายทหารไม่ต้องลงจากรถจักรยานผ่านเข้าไปได้เลย กุหลาบเห็นว่าไม่ยุติธรรม ดังนั้นเขาจึงตัดสินใจ “เขียนใบลาออกจากหน้าที่ผู้ช่วยบรรณาธิการ” และได้ตรงไปหาครูรอบในทันที

“ครูครับ ผมลาออกแล้ว”

ครูรอบได้ฟังเหตุผลก็ตอบในทันทีเช่นเดียวกัน

“เอา ออกก็ออกกัน สมเหตุสมผลแล้ว แล้วจะทำอะไรยังงั้นต่อไป”

“เราออกหนังสือพิมพ์ของเราเองซีครู”

“เขาก็เอา มีโครงการยังงั้นไปซี”

“เรื่องอยากออกหนังสือพิมพ์ของเรากันเองนี้ ผมก็คิดอยู่นานแล้ว เพราะมัวแต่

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ทำงานเป็นลูกจ้างของเขาอยู่ยั้ง เมื่อไหร่จะก้าวหน้าไปในทางที่เราคิดจะไป ให้ใหญ่กว่านี้ ผมก็หาทางจะทำของเราเอง ให้ผลประโยชน์ตกอยู่แก่พวกเรา เราพอจะรวมกันเป็นกลุ่มก้อนได้ พอจะสามารถรับงานหนังสือพิมพ์รายอะไร ได้สักฉบับหนึ่ง พอจะมีผู้ออกทุนให้ยืมมาก่อนเพื่อเริ่มงานได้ขนาดออก รายปักษ์ ผมคิดอยู่นานแล้วว่าจะใช้คำว่า สุภาพบุรุษ เป็นชื่อหมู่คณะที่เรา จะรวมกัน”

หนังสือพิมพ์*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ ได้ถือกำเนิดออกฉบับปฐมฤกษ์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ จัดพิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม ของ นายวรกิจบรรหาร ออกจำหน่ายทุกวันที่ ๑ และ ๑๕ ของเดือน มี กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการและเจ้าของ “ห้องสมุดไทยหนุ่ม” เป็นเอเยนต์ “ห้องเกษมศรี หน้า วัดชนะสงคราม” เป็นสำนักงาน ค่าบำรุง ๑ ปี ๖ บาท ครั้งปี ๓.๕๐ บาท (เมล็ดอากาศ และต่างประเทศเพิ่ม ๑ บาท) ราคาจำหน่ายขายปลีกเล่มละ ๓๐ สตางค์ เงินค่าบำรุงส่ง ล่วงหน้า

“สารบาน” ของหนังสือ*สุภาพบุรุษ* ฉบับปฐมฤกษ์ จำนวน ๑๖๒ หน้า ประกอบด้วยเรื่องดังต่อไปนี้

ปรารมณพ์จันท์คำฉันท์ (คณะสุภาพบุรุษ)

เชิญรู้จักกับเรา (บรรณาธิการ)

ปราบพยส (“ศรีบูรพา”)

ธาดุรัก (“แม่อนงค์”)

ธรรมบางข้อ (“แหลมทอง”)

เรื่องกินใจที่สุด (“แมวคราว”)

พูดกันฉันท์เพื่อน (บรรณาธิการ)

ม้าจริง ๆ เป็นอย่างไร (“ฮิวเมอริสต์”)

น้ำตาลใกล้หมด (“แก้วกาญจนา”)

ลีลาศาสตร์ (สนิท เจริญรัฐ)

หมายเหตุเบ็ดเตล็ด (“อุทิศ”)

อย่างไรก็ตามสิ่งที่เป็นหมุดหมายสำคัญในหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ ฉบับปฐม- ฤกษ์ น่าจะอยู่ที่ข้อเขียนในลักษณะบทบรรณาธิการของตัวผู้เป็นทั้งเจ้าของและบรรณาธิการ ดังมีปรากฏอยู่ในเรื่อง “เชิญรู้จักกับเรา” และ “พูดกันฉันท์เพื่อน”

ข้อเขียนเรื่อง “เชิญรู้จักกับเรา” กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ประกาศหมุดหมายที่

สำคัญไว้เป็นตัวอย่างให้แวดวงวรรณกรรมชั้นหลังได้ประจักษ์อย่างสำคัญ ก็คือทัศนะที่บอกว่างานเขียนหนังสือเป็นงานที่มีเกียรติ และเป็นอาชีพได้

“เพื่อที่จะให้หนังสือ*สุภาพบุรุษ* อุณหภูมิผาคั่งไปด้วยเรื่องอันมีค่า ยอดเยี่ยม จึงขอประกาศไว้ในที่นี้ว่า เราปรารถนาเป็นอย่างยิ่งที่จะรับซื้อเรื่องจากนักประพันธ์ทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเรื่องบันเทิงคดีและสารคดี...”

ทำไมเราจึงซื้อเรื่อง

สำหรับหนังสือพิมพ์ที่ออกเป็นรายปักษ์หรือรายเดือน ดูเหมือนยังไม่เคยมีฉบับใดได้นำประเพณีการซื้อเรื่องเข้ามาใช้ การซึ่งเราจะกระทำขึ้นเป็นครั้งแรกนี้ ก็เพราะเห็นว่าถึงเวลาอันสมควรที่จะกระทำแล้ว... การประพันธ์ของชาวเราทุกวันนี้ เป็น เล่น เสียตั้ง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ ที่จัดว่าเป็น งาน เห็นจะได้สัก ๑๐ เปอร์เซ็นต์ดอกกระมัง บัดนี้จึงควรเป็นเวลาที่เราจะช่วยกันเปลี่ยนโฉมหน้าการประพันธ์ให้หันจาก เล่น มาเป็น งาน...

สำหรับข้อเขียนของบรรณาธิการอีกชิ้นหนึ่ง “พูดกันฉันทน์เพื่อน” กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “สุภาพบุรุษ” อย่างเป็นทางการครั้งแรกเช่นเดียวกัน และนี่คือหมุดหมายสำคัญที่อาจกล่าวได้ว่าจะติดอยู่ในจิตวิญญาณของสามัญชนที่ชื่อ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ตลอดไปจนชั่วชีวิต

เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ ได้เขียน “พูดกันฉันทน์เพื่อน” ว่าด้วยความหมายของคำว่า *สุภาพบุรุษ* อย่างชนิดที่เป็นเหมือน “คำมั่นสัญญา” บางอย่างของตัวเขาเอง ดังต่อไปนี้

...เรามีความเข้าใจหลายอย่างในคำว่า “สุภาพบุรุษ” แต่ความเข้าใจนั้นๆ หากดูแต่ทั้งหมดไม่ บางคนยกมือชี้ที่บุรุษแต่งกายโอโง่ ภาคภูมิ แล้วเปล่งวาจาว่า “นั่นแหละคือสุภาพบุรุษ” ความจริงเครื่องแต่งกายไม่ได้ช่วยให้คนเป็นสุภาพบุรุษที่มากน้อย เครื่องแต่งกายเป็นเพียง “เครื่องหมาย” ของสุภาพบุรุษเท่านั้น และ “เครื่องหมาย” เป็นของที่ทำเทียมหรือปลอมขึ้นได้ง่าย เพราะฉะนั้นผู้ที่คิด “เครื่องหมาย” ของสุภาพบุรุษ จึงไม่จำเป็นต้องเป็นสุภาพบุรุษทุกคนไป

หนังสือเล่มหนึ่งแนะนำให้เรารู้จักสุภาพบุรุษของอังกฤษ โดยนัยดังต่อไปนี้

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

๑. ชอบการกีฬา.
๒. สุภาพเรียบร้อย.
๓. ถือตัว (คือไม่ยอมประพฤติชั่วง่าย).
๔. ไม่เอ็กทริกครีกโครม.
๕. ชอบอ่านหนังสือพิมพ์.
๖. มีนิสัยซื่อสัตย์.

กฎคติกของสุภาพบุรุษอังกฤษบางข้อไม่จำเป็นสำหรับสุภาพบุรุษไทยนัก แต่ถ้าเรามีกฎที่ดีและปฏิบัติตามได้มาก ๆ ก็ย่อมแน่ละ ที่ความเป็นสุภาพบุรุษของเราจะต้องเด่นขึ้น. ถึงอย่างไรก็ดี, เครื่องแต่งกายก็ไม่ได้อยู่ในกฎเกณฑ์ของสุภาพบุรุษอังกฤษในข้อใดข้อหนึ่ง บางทีสุภาพบุรุษเหมือนดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ข้างต้น.

ข้าพเจ้าค่อนข้างแน่ใจว่า ประเพณีได้บังคับให้สุภาพบุรุษของเรามีลักษณะต่างกับสุภาพบุรุษของชาติอื่นในบางประการ แต่จะต่างกันอย่างไร ไม่ใช่ความมุ่งหมายที่ข้าพเจ้าตั้งใจเขียนในเวลานี้.

ชาวอังกฤษยังถือกฎที่พิสดารอยู่อีกอย่างหนึ่ง ที่ว่า “Three generations make a gentleman” เนื้อความดูจะกะเดียด ๆ มาข้าง “ผู้ดีแปดสาแหรก” ของเรา กฎอันนี้ชาวอังกฤษในยุคปัจจุบันดูเหมือนไม่ค่อยได้เอาใจใส่ พาลจะเป็นว่าเป็นกฎที่นอนเซ็นส์เอาทีเดียว ถ้าคนเราจะเป็นสุภาพบุรุษได้ต่อเมื่อบรรพบุรุษต้องเป็นสุภาพบุรุษมาแล้วถึง ๓ ชั่วคน ก็ดูออกจะเป็นบาปอันหนักสำหรับสุภาพบุรุษที่ไม่มีบรรพบุรุษเป็นสุภาพบุรุษอยู่ครั้ง ๆ. จากกฎอันนี้, สุภาพบุรุษดูเหมือนจะมีรูปร่างหน้าตาใกล้เข้าไปทางขุนนางเป็นอันมาก เพราะต้องอาศัยบารมีของผู้อื่นช่วย และก็ในหมู่พวกขุนนางอาจมีคนชั่วรวมอยู่ด้วยได้ ฉะนั้นในหมู่สุภาพบุรุษก็เห็นจะต้องมีคนชั่วรวมอยู่ได้ด้วยอีกกะมัง? เป็นของน่าขันมาก, ถ้าสมัยนี้ยังมีคนนิยมนับถือในกฎที่ว่า “Three generations make a gentleman”

ถ้าจะว่า “สุภาพบุรุษ” มีรูปร่างหน้าตาใกล้เข้าไปกับ “ผู้ดี” ดูจะไม่ค่อยมีข้อคัดค้าน แต่ต้องให้เป็น “ผู้ดี” ซึ่งคนในสมัยนี้เข้าใจกัน ถ้าเป็น “ผู้ดีเดินตรอก” อย่างสมัย ๑๐ ปีก่อนลงไป สุภาพบุรุษของเราก็คงไม่มีโอกาสใกล้เข้าไปได้อีกตามเคย. แต่อย่างไรก็ตาม, คำว่า “สุภาพบุรุษ” ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามี ความหมายแรงกว่า “ผู้ดี” เพราะผู้ดี, ตามความเข้าใจของข้าพเจ้า, เป็นแต่ทำตัวสุภาพอ่อนโยนอยู่ในกรอบของจรรยาเท่านั้น ส่วนสุภาพบุรุษ นอกจาก

จะต้องทำหน้าที่อย่างผู้ดี ยังมีหน้าที่จุกจิกอื่น ๆ ที่จะต้องทำอยู่มาก.

หัวใจของ “ความเป็นสุภาพบุรุษ” อยู่ที่การเสียสละ เพราะการเสียสละเป็นบ่อเกิดของคุณความดีร้อยแปดอย่าง หากผู้ใดขาดคุณธรรมข้อนี้ ผู้นั้นยังไม่เป็นสุภาพบุรุษโดยครบครัน. ถ้าจะอธิบายความหมายของสุภาพบุรุษให้กะชับเข้า ก็จำต้องยืมถ้อยคำที่ว่า “ผู้ใดเกิดมาเป็นสุภาพบุรุษ ผู้นั้นเกิดมาสำหรับคนอื่น”, ซึ่งข้าพเจ้าได้แต่งไว้ในหนังสือเรื่องหนึ่งมาใช้...^๖

ประโยคที่ว่า “ผู้ใดเกิดมาเป็นสุภาพบุรุษ ผู้นั้นเกิดมาสำหรับผู้อื่น” ที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ยกข้อความมาไว้ในเครื่องหมายคำพูดนั้น เป็นข้อความที่มาจากนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *เล่นกับไฟ* ที่ “ศรีบูรพา” ได้เขียนลงตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ *เสนาศึกษา และแพทยศาสตร์* เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ถือเป็นประโยคที่ยังสด ๆ ร้อน ๆ สำหรับคนหนุ่มอายุ ๒๓ ที่ได้ประกาศ “อุดมคติ” เอาไว้อย่างเป็นรูปธรรม โดยแทรกอยู่ในนิยายรักโรแมนติคเรื่อง *เล่นกับไฟ* ของเขาเอง และได้นำมาประกาศคล้ายเป็นเจมมุงของหมู่คณะว่า จะรักษาความเป็นสุภาพบุรุษเอาไว้ให้ถึงที่สุด เพราะ สุภาพบุรุษ นั้นหมายถึง “ผู้เกิดมาสำหรับคนอื่น” นี่คือแก่นหลักของหมู่คณะที่เรียกตัวเองว่า สุภาพบุรุษ ที่ได้แสดงปณิธานว่า ในภายภาคหน้า แม้หมู่คณะนี้จะกระจัดกระจายกันไป หรือยังรวมกลุ่มกันทำงานในฐานะนักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ แต่ความมุ่งมั่นของบรรณาธิการ-กุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ว่าจะ “เกิดมาสำหรับคนอื่น” นั้น คงยังยืนยงอยู่ต่อมาจนกลายเป็นเป้าหมายสำคัญของตัวเองเขาเองจวบจนสิ้นชีวิต^๗

คณะสุภาพบุรุษที่ก่อเกิดมาพร้อมกับหนังสือ *สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ นั้น ประกอบด้วยคนหนุ่มในวัยไล่เลี่ยกัน ที่เห็นว่าอาวโสมากกว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็มีอยู่บ้าง เช่น ขุนจงจัดนิสัย ชิต บุรทัต สติต เสมานิล หอม นิลรัตน์ ณ อยุธยา และ อบ ไชยวสุ แต่ทว่าทั้งหมดก็ล้วนเป็น “เกลอ” กัน มีชีวิตผูกพันกันด้วยผลงานทางการประพันธ์

ความทรงจำของ “ร. วุฒาจิตย์” (นามปากกาของ จรัส วุฒาจิตย์) ที่เขียนเล่าถึง คณะสุภาพบุรุษ โดยพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ *ชมรมนักเขียน* ของ ประกาศ วัชรภรณ์ (บำรุง-สาศัน, ๒๕๐๙)

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ข้อเขียนเรื่อง “ชมรมสุภาพบุรุษ” ของ วิลาศ มณีวัต ที่อยู่ในหนังสือ *โฉมหน้านักประพันธ์* (คลังวิทยา : ๒๕๐๒) ตลอดจนข้อเขียนอย่างเช่น “เมื่อพรหมลิขิตให้ข้าพเจ้าเป็นนักประพันธ์” ของ ยศ วัชรเสถียร ที่พิมพ์ครั้งแรกอยู่ในหนังสือรวมเรื่องสั้น *มนุษย์เดินดิน* ของเขาเอง (โอเดียนสโตร์ : ๒๕๐๓) หนังสือเหล่านี้ถือเป็นงานเขียนในยุคมืดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และยุคเผด็จการ “ถนอม ปรภาส” ที่สามารถตัดยอดให้นักอ่านในชั้นหลัง รุ่น พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๐ สามารถปะติดปะต่อเรื่องราวเกี่ยวกับคำวาคณะสุภาพบุรุษ และ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้อย่างต่อเนื่อง แม้จะเห็นว่าหนังสือบางเล่มอย่างเช่น *๑ ศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย* ของ เสลา เลขะรุจิ (บำรุงสาส์น : ๒๕๑๐) กลับไม่ให้ความสำคัญแก่ คณะสุภาพบุรุษ และ กุหลาบ สายประดิษฐ์ แม้แต่น้อย

ข้อเขียนที่เป็นความทรงจำของ “ร. วุธาพิศัย” หนึ่งในนักเขียนคณะสุภาพบุรุษที่ปรากฏอยู่ในหนังสือของ ประภาส วัชรภรณ์ เมื่อ ๔ ทศวรรษก่อนถือเป็นเรื่องต่อยอดที่สำคัญ เพราะได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับคณะสุภาพบุรุษไว้มากที่สุด พร้อมทั้งได้ตีพิมพ์

บันทึกประจำวัน

กุหลาบ สายประดิษฐ์

วันอาทิตย์ที่ ๓ กันยายน ๕๓

บำรุงสุขภาพ, สมาธิจิตต์, กำล้างงาน

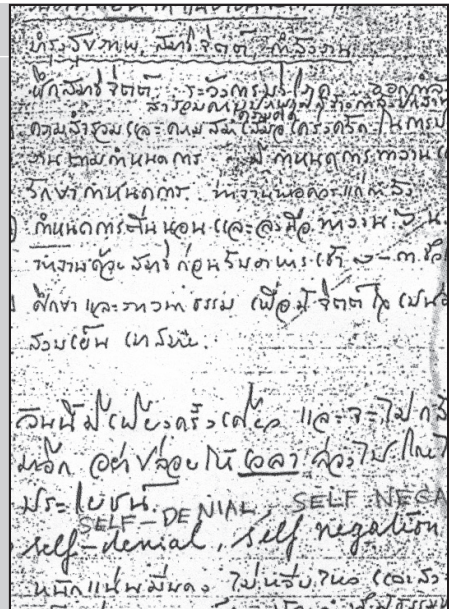
- ฝึกสมาธิจิตต์ ระว่างการบริโภค ออกกำลังกาย กำล้างงาน ประสานความคิด

- ความสำรวมและความสม่ำเสมอ เครื่องคิดในการปฏิบัติงานตามกำหนดการ มีกำหนดการทำงาน และรักษากำหนดการทำงานพอควรแก่กำลัง

- กำหนดการตื่นนอน และลงมือทำงาน ๖. น. ทำงานด้วยสมาธิ ก่อนรับประทานอาหาร เข้า ๒-๓ ชั่วโมง

- ศึกษาและภาวนาธรรม เพื่อมีจิตใจเป็นอิสระ สงบเย็น เบาสบาย
- วันนี้มีเพียงครั้งเดียว และจะไม่กลับมาอีก อย่าปล่อยให้เวลาว่างไปโดยไร้ประโยชน์
- Self-denial, Self-negation
- หนักแน่นมั่นคง ไม่หวั่นไหว และสงบเย็นต่อเหตุการณ์และถ้อยคำที่มีธรรมชาติผันแปร ไม่เป็นที่สวามิภักดิ์ แล้วกลับสวามิภักดิ์ เป็นดั่งนี้อยู่ไม่ขาด

หมายเหตุ : บันทึกประจำวันที่ปรากฏด้วยลายมือเหล่านี้ ชนิด สายประดิษฐ์ ได้ถ่ายสำเนาอมอบให้แสดงในงานนิทรรศการ “นักเขียน

รูปถ่ายที่ถือว่าคลาสสิกอย่างยิ่ง ทำให้เกิดภาพลัคนตาเป็นครั้งแรกว่า คณะสุภาพบุรุษนั้น เคยมีตัวตน (นัkdถ่ายเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ หน้าบันไดศาลสถิตยุติธรรม) โดยให้รายละเอียดว่า คณะสุภาพบุรุษนั้นประกอบไปด้วย กวี นักเขียน นักประพันธ์ นักหนังสือพิมพ์ ทั้งหมด ๑๘ คน

คณะผู้ก่อการมีทั้งหมด ๑๐ คน คือ

๑. กุหลาบ สายประดิษฐ์ (“ศรีบูรพา”)
๒. อบ ไชยวสุ (“ฮิวเมอริสต์”)
๓. มาลัย ชูพินิจ (“แม่นงค้”)
๔. ระคน เกกะนันท์ (นามปากกา “ก๊วยบอย”)
๕. อุเทน พูลโกคา (นามปากกา “ช่อมาลี”)
๖. โชติ แพร่พันธุ์ (นามปากกา “ยาขอบ”)^๔
๗. บุญทอง เลขะกุล (นามปากกา “วรมิตร”)

วันจันทร์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๔

ชีวิตของนักศึกษาและนักเขียนที่มีระเบียบ และวิธีการทำงานอันก้าวหน้า กฎก้าวหน้าที่สุดเคร่งครัด

๑. ลงมือทำงาน ๖ น. ด้วยสมาธิจิตอย่างเคร่งครัด และลงมือทำงานรอบสองอย่างเคร่งเวลา ๑๐ น.

๒. ภาวนาก่อนนอนพักกลางวัน

๓. ภาวนาและกำหนดการก่อนเข้านอน

๔. ฝึกฝนภาษาอังกฤษ เป็นกิจวัตร

๕. อ่านหนังสืออย่างมีระเบียบ และให้ได้ผลมากที่สุด บันทึกข้อความรู้ และข้อความคิดอย่างมีระเบียบ

๖. ศึกษา และปฏิบัติพุทธธรรม, ศึกษาคำสอนของศาสนาต่าง ๆ

๗. ศึกษาและฝึกฝนสมาธิจิตต์

๘. จิตต์ที่เข้มแข็งและอดทนในการปฏิบัติงานเพื่อบุณยธรรมและสันติสุข

ข้อบังคับเคร่ง

๑. สละการนอนตอนใกล้รุ่ง

๒. สละการดื่ม

๓. สำรวมในการสนทนา, ด้วยเมตตา ด้วยหนักแน่นในหลักการ ด้วยจิตใจสงบ เย็น และอาจหาญ

๔. อ่านหนังสือข่าวอย่างมีระเบียบ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ถ่ายยังไม่ตาย ๙๖ ปี กุหลาบ สายประดิษฐ์ -๗๒ ปี คณะสุภาพบุรุษ” การตีพิมพ์ ณ ที่นี้ ได้คงสะกดการันต์และสำนวนภาษาไว้ตามต้นฉบับ

๘. สนิท เจริญรัฐ (นามปากกา “ศรีสุรินทร์”)
 ๙. สุดใจ พฤทธิสาติกร (นามปากกา “บุศราคำ”)
 ๑๐. จรัญ วุธาพิศัย (นามปากกา “ร. วุธาพิศัย”)
- คณะผู้มาร่วมก่อการมีทั้งหมดแปดคน
๑. ขุนจงจัดนิสัย (ไม่ทราบนามปากกา)
 ๒. ชิต บุรทัต (นามปากกา “แมวคราว”)
 ๓. หอม นิลรัตน์ ณ อยุธยา (นามปากกา “คุณฉิม”)
 ๔. เสนอ บุญเกียรติ (นามปากกา “แสงบุหลัน”)
 ๕. ฉุน ประภาวิวัฒน์ (นามปากกา “นวนาค”)
 ๖. สถิต เสมานิล (นามปากกา “นายอยู่”)
 ๗. โปยม โรจนวิภาค (นามปากกา “อ.ก. รุ่งแสง”)
 ๘. พัฒน์ เนตรรังษี (นามปากกา “พ. เนตรรังษี”)

ในบรรดาคณะสุภาพบุรุษทั้ง ๑๘ คนนี้ มีเพียงบางคนเท่านั้นที่มีข้อมูลเชิงประวัติให้คนรุ่นหลังได้รับทราบ แต่ส่วนใหญ่แล้วขาดข้อมูล ไม่รู้แม้แต่วัน เดือน ปีเกิดปีตายด้วยซ้ำ (หนังสือเรื่อง*สุภาพบุรุษนักประพันธ์* ของ ประกาศ วัชรารักษ์ ที่รวบรวมขึ้นใหม่ล่าสุดเมื่อเร็วๆ นี้ ก็ไม่ได้ช่วยให้เห็นภาพในแง่ข้อมูลเพิ่มเติมมากนัก) นอกจากนี้ที่บอกว่า คณะสุภาพบุรุษมี ๑๘ คน ถ้าหากอ่านเพิ่มเติมใน*ความทรงจำของสุภาพบุรุษ* ที่ “ฮิวเอริสต์” เขียน ก็จะพบว่ามิเพื่อนนักเขียนของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ แต่ครั้งสมัย*เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์* อีกสองคนที่อยู่ใน “ก๊วน” นี้ตั้งแต่วันแรกที่มาชุมนุม “ลิ้ม” กันที่ “ห้องเกษมศรี” คือ ทองอิน บุญเสนา (นามปากกา “เวทวงศ์”) และ ร.ท. จจร สหสรจินดา (นามปากกา “พันพีช”) ทั้งสองคนเป็นนักเขียนมือดีทั้งในแง่เรื่องสั้นและนวนิยายที่ถูกลิ้มไปแล้ว นอกจากนั้น คณะสุภาพบุรุษยังน่าจะมีเพื่อนนักเขียนของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ชื่อ เฉวียง เสวตะทัต (นามปากกา “วงศ์เฉวียง”) รวมอยู่ด้วย เพราะทั้งสองคนเคยร่วมงานกันมาตั้งแต่ครั้งทำหนังสือพิมพ์*ธงไทย* ที่ว่าด้วย “กลอนลำตัด” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘

หนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ ฉบับปฐมฤกษ์ เมื่อ ๗๒ ปีก่อน มียอดพิมพ์ครั้งแรก ๒,๐๐๐ เล่ม หนังสือได้รับความนิยมนับถือในทันที เพราะจำหน่ายได้หมดในเวลาอันรวดเร็ว ทำให้*สุภาพบุรุษ* ฉบับที่ ๒ เพิ่มยอดพิมพ์เป็น ๒,๓๐๐ เล่ม และฉบับที่ ๓ เพิ่มยอดพิมพ์เป็น ๒,๕๐๐ เล่ม มีสมาชิกส่งเงิน “ค่าบำรุงหนังสือ” เข้ามาเป็นประจำประมาณ ๕๐๐ คน ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ประชากรประเทศสยามยังมีไม่ถึง ๑๕ ล้านคน นับว่าน่าอัศจรรย์เอาการที่หนังสือในลักษณะเรื่องสั้น บทกวี นวนิยาย บทความ ตอบปัญหา ฯลฯ ซึ่งจัดเป็น Literary Magazine มากกว่าเป็นลักษณะ “ข่าวสาร การบ้าน การเมือง” หรือ Current

Newspaper แม้ขณะนั้นจะเรียกตัวเองว่าเป็นหนังสือ, หนังสือพิมพ์ แต่ก็เพราะในยุค พ.ศ. ๒๔๗๒ ยังไม่มีคำว่า “นิตยสาร” เกิดขึ้นในภาษาไทย การจัดทำหนังสือทั่วไปทุกลักษณะไม่ว่าจะเป็น “ราย” อะไรก็ตาม จะเรียกเหมือนกันหมดว่าเป็น “หนังสือ” หรือไม่ก็ “หนังสือพิมพ์” แม้รัชกาลที่ ๖ จะทรงบัญญัติคำว่า “วารสาร” ขึ้นใช้กับ*ทวีปัญญา* รายเดือน ในความหมายที่มาจากภาษาอังกฤษว่า Periodical แล้วก็ตาม แต่ส่วนใหญ่แล้ว ไม่ว่าใครทำหนังสือแบบไหนก็ตาม มักจะเรียกรวมกันว่า “ทำหนังสือพิมพ์” ไปทั้งหมด ซึ่งให้เห็นว่าบ่อเกิดของการเป็นนักเขียน นักประพันธ์ นักหนังสือพิมพ์ แต่ดั้งเดิมนั้น ถือเป็นภาวะเดียวกัน ไม่แยกกันเหมือนอย่างปัจจุบัน

ตามหลักฐานชั้นต้นที่พบในงานนิทรรศการ “นักเขียนเก่าไม่มีวันตาย” เพื่อแสดงคารวะนักเขียน นักประพันธ์ คณะสุภาพบุรุษ นั้น ได้มีการนำหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการและเจ้าของมาแสดงไว้ทั้งหมดจำนวน ๒๓ เล่ม ซึ่งนับเป็นครั้งที่ ๒ ก็ว่าได้ที่มีการนำหลักฐานชั้นต้นว่าด้วยหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์มาแสดงไว้มากที่สุด (ก่อนหน้านั้น กองบรรณาธิการ*โลกหนังสือ* เคยนำมาแสดงไว้ครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย) จากข้อมูลเท่าที่มี หลักฐานชั้นต้นของหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ ๒๓ เล่ม ทำให้ปะติดปะต่อได้ว่า หนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ ที่ถือเป็นบ่อเกิดของคณะสุภาพบุรุษเมื่อ ๗๒ ปีก่อนนี้ ได้มีการจัดทำกันทั้งหมด ๓๗ เล่ม โดยมีขนาดรูปเล่มแบบ Pocket Magazine ตลอดทั้งปี พ.ศ. ๒๔๗๒ อยู่ ๒๔ เล่ม คือตั้งแต่ฉบับที่ ๑-๒๔ ราคาจำหน่าย ๓๐ สตางค์ ครั้นขึ้นปี พ.ศ. ๒๔๗๓ หนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ได้ขยายรูปเล่มให้ใหญ่ขึ้น (ขนาดใกล้เคียงกับ*โลกหนังสือ*) คือตั้งแต่ฉบับที่ ๒๕-๓๗ และได้เพิ่มราคาจำหน่ายเป็น ๔๐ สตางค์

จากหลักฐานนี้จึงน่าจะชัดเจนว่าหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ ได้จัดทำกันทั้งหมด ๓๗ เล่ม ฉบับปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ และฉบับสุดท้าย คือปีที่ ๒ เล่มที่ ๓๗ ระยะเวลาไว้คือวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ศิลปินผู้วาดปกของ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ มักชอบวาดรูป “สุภาพสตรี” ขึ้นปกแทบทุกเล่ม และบางเล่มก็จะวาดเป็นรูปผู้หญิงกับผู้ชายอยู่ด้วยกัน เริ่มต้นจากผู้ใช้นามว่า “ธัญญา” แห่งสยามศิลป์ สลับกับ “เฉลิมวุฒิ” (นามปากกา เฉลิม วุฒิไชยิต) และ *สุภาพบุรุษ* รายปักษ์เล่มสุดท้ายเป็นภาพปกที่วาดโดย อ.ก. รุ่งแสง (ทำให้ทราบว่าเป็น โพนม โรจนวิภาค ผู้ใช้นามปากกา “งามพิศ” เวลาเขียนบทกลอน และ “อ.ก. รุ่งแสง” เวลาเขียนเรื่องสั้นและนวนิยายนั้น ก็เป็นหนึ่งในบรรดานักประพันธ์ที่ชอบวาดรูปในสมัยนั้น)

หนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักษ์ ฉบับสุดท้าย คือปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓๗ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้ยุติการจัดทำลงไปโดยไม่มีหลักฐานการแถลงอยู่ในบท

คืออีสตริชชอน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

บรรณาธิการแต่ประการใด บางทีอาจจะเป็นเหตุผลเหมือนอย่างที่ สุภา ศิริมานนท์ ได้เคยกล่าวไว้

“การแต่งหนังสือเป็นอย่างเดียว ไม่มีความรู้ไม่มีความสันทัดในทางบริหาร ถึงจะจำหน่ายได้ดี นิตยสารนี้ก็ไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้ (โลกหนังสือ : ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑)

แต่ถ้าพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งจากข้อเขียนความทรงจำของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่เพิ่งค้นพบเมื่อไม่นานนี้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เขียนความทรงจำของคนในช่วงนั้นไว้อย่างน่าสนใจว่า

ฉันมีโชคชะตาของฉันที่จะดำเนินต่อไปด้วยความดำริริเริ่มของตัวเอง
ฉันต้องการจะทดลองความคิดและความสามารถของฉัน จากความฝึกฝนที่
ฉันได้รับมา ๔-๕ ปี ดังนั้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ฉันจึงรวบรวม

บรรณาธิการแต่งหนังสือ

บรรณาธิการแต่งหนังสือของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่เห็นนี้ถือเป็นเอกสารชิ้นต้น

พ.ศ. ๒๕๑๕ : เรียนหนังสือชั้นมัธยม ๖ เริ่มฝึกหัดการแต่งหนังสือในปีนี้ งานที่ทำคือ :

- (๑) ออกหนังสือพิมพ์ในห้องเรียน (type) ชื่อ *ศรีเทพ* ใช้นามปากกา “ดาราลอย” แล ฯลฯ หนังสือนี้ออกจนกระทั่งสิ้นปี

พ.ศ. ๒๕๑๖ : เรียนชั้นมัธยม ๗ งานที่ทำคือ :

- (๑) ออกหนังสือพิมพ์ (type) ประจำห้อง ชื่อ *เทพคำรน* ออกได้ประมาณ ๔-๕ ฉบับ เปลี่ยนชื่อจาก *เทพคำรน* เป็น *ศรีสัตตคารม* และออกเป็นระเบียบมาจนสิ้นปี ในระหว่างนี้ได้เริ่มเขียนออกสนามคือ

- (๑) คุณสมบัติของเธอ (อินทรวีเชียรฉันท) ฝึกปาก “ดาราลอย” ในหนังสือพิมพ์ *ฉันทราบหมด*

สมัครพรรคพวกจัดตั้งหนังสือพิมพ์รายปักษ์ *สุภาพบุรุษ* ขึ้น โดยได้รับความอุดหนุนจากนายหอม นิลรัตน์ ณ อยุธยา เจ้าของหนังสือพิมพ์รายวัน *ไทยหนุ่ม* ซึ่งในเวลานั้นเป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่มีวิธีการอันก้าวหน้ากว่าหนังสือพิมพ์ใด ๆ ในสมัยเดียวกัน

กิจการของเราได้รับความสำเร็จอย่างงดงาม ชื่อเสียงของคณะเรา ‘สุภาพบุรุษ’ แผ่กว้างออกไปจนกระทั่งราวต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๓ หนังสือพิมพ์ *บางกอกการเมือง* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ผู้น้องของหนังสือพิมพ์ *กรุงเทพเดลิเมต์* (คือเป็นหนังสือพิมพ์ร่วมเจ้าของเดียวกัน) ของบริษัทสยามพีเรปส์ ประสบความสำเร็จมา ขาดความนิยม และจำนวนหนังสือที่พิมพ์จำหน่ายได้ลดลงเป็นลำดับ ทางกองอำนวยการจึงได้ประชุมปรึกษาทหาทางแก้ไข นายชะอุ่ม กมลละบุตร นักหนังสือพิมพ์อาวุโส และในเวลานั้นเป็น “พี่เข้” อยู่ในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *กรุงเทพเดลิเมต์* ได้เสนอต่อกองอำนวยการว่า ถ้า

- (๒) รำพึงภาพ (กลอน) ฝีปาก “ดาราลอย” ในหนังสือพิมพ์ *ภาพยนตร์สยาม*
- (๓) ลมสลาตัน ตอน ๗-๘-๙-๑๐ (ภาพยนตร์เรื่องยาว) เขียนในนามของ “แก้วกาญจนา” ในหนังสือพิมพ์ *ภาพยนตร์สยาม*
- (๔) เบื่อไฮด (กลอน ๘) ฝีปาก “ดาราลอย” ในหนังสือพิมพ์ *ทสวารบรรเทิง*
- (๕) ยอมเปลี่ยน (เรื่องอ่านเล่นตลก) ฝีปาก “ดาราลอย” ในหนังสือพิมพ์ *ทสวารบรรเทิง*
- (๖) แดงการณ (สำหรับหนังสือ *ทสวาร*) ในการเขียนครั้งนี้เริ่มใช้ปากกา “ศรีบูรพา” เป็นครั้งแรกที่สุดในหนังสือพิมพ์ *ทสวารบรรเทิง*
- (๗) กุหลาบสงวนพันธ์ (อินทรวีเชียรฉันท) ฝีปาก “ส.ป.ด. กุหลาบ” ในหนังสือพิมพ์ *ทสวารบรรเทิง*

พ.ศ. ๒๔๖๗ : เรียนชั้นมัธยม ๘ เขียนเรื่อง

- (๑) หล่อนยังเขลา (โคลงสี่สุภาพ) ฝีปาก “ดาราลอย” ในหนังสือพิมพ์ *ภาพยนตร์สยาม*
- (๒) จันเรียนเป็นหนุ่ม (กลอน ๖) ฝีปาก “ดาราลอย” ในหนังสือพิมพ์ *นักเรียน*
- (๓) ประโยชน์ที่ได้จากหนังสือ (อาร์ติเกิล) ฝีปาก “นางสาวโกศุมภ์ สายประดิษฐ์” ในหนังสือพิมพ์ *นักเรียน*
- (๔) ต้องแจวเรือจ้าง (กลอน ๖) ฝีปาก นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ เริ่มใช้นามจริงเป็นครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ *แดงการณศึกษาเทพศิรินทร์* อนึ่ง ในตอนต้นปีนี้ได้ทำงานกลางคืน เป็นครูสอนภาษาอังกฤษอยู่ในคณะ “รวมการสอน” และ เป็นนักประพันธ์ในคณะ “รวมการแปล” ได้เขียนเรื่องอ่านเล่นขายให้ผู้อื่นพิมพ์ออกจำหน่าย ดังนี้คือ :
- (๑) *คุณพี่มาแล้ว* (สองเล่มจบ) ฝีปาก “ศรีบูรพา”

๕
คืออิสสรชน
๕
คือคนดี
๕
คือศรีบูรพา

จัดการให้ได้ตัวฉันมาเป็นบรรณาธิการ ก็คงปรับปรุงหนังสือพิมพ์บางกอก
การเมือง ให้ขึ้นสู่ความนิยมได้ ด้วยได้เห็นความสำเร็จของฉันในการจัดตั้ง
หนังสือพิมพ์รายปักษ์ *สุภาพบุรุษ* มาแล้ว ทางกองอำนวยการของสำนักนั้น
ตกลงรับข้อเสนอของนายชะอุ่ม และได้ให้คนมาติดต่อ บอกเชิญฉันเป็น
บรรณาธิการ

ว่าตามจริง ในเวลานั้นฉันก็กำลังเฟลิดเฟลินในกิจการงานหนังสือพิมพ์
สุภาพบุรุษ ของฉันอยู่ไม่น้อย เพราะประการหนึ่ง งานของเรากำลังเจริญเป็น
ปีกแผ่น ประการที่สอง เรามีเวลาเป็นอิสระแก่ตัว ที่จะเชื้อเชิญมิตรสหาย
นักเขียนของเราร่วมชุมนุมสนทนาเลี้ยงดูรื่นเริงกันได้ทุกเวลาเย็น นะที่
สำนักงานของเรา หรือนะที่สรรพานิช หรือนะที่ใดที่หนึ่งตามแต่เราจะพอใจ
เรามีรายได้จากกิจกรรมงานของเราเพียงพอที่จะจับจ่ายเลี้ยงดูกันได้โดยไม่ต้อง
ระมัดระวังในความสิ้นเปลือง เรามีเสรีเต็มเปี่ยม เพราะว่ารายได้เหล่านั้น

- (๒) ทวงคกขึ้นวอ (สองเล่มจบ) “ศรีบูรพา” แปล “ศรีเงินยวง” เรียบเรียง
- (๓) จ้าวหัวใจ (๔ เล่มจบ) ฝีปาก “ศรีบูรพา”
- (๔) ดิฉันยังหยิ่ง ฝีปาก “ศรีบูรพา”
- (๕) คมเสน่ห์หยอกออก ฝีปาก “ศรีบูรพา”
- (๖) เธอผู้มีกรรม ฝีปาก “ศรีบูรพา”
- (๗) วาสนากรรมกร ฝีปาก “ส.ป.ด. กุหลาบ”

นอกจากนี้ยังได้เขียนกลอนเขมยมิให้แก่ศาลเจ้า ได้รับรางวัลในการเขียน ๘๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๘ : ออกจากโรงเรียน เริ่มทดลองเรียนกฎหมายในปีนี้ แต่งหนังสืออ่านเล่น ๒ เรื่อง

- (๑) หล่อนยังเวลา ฝีปาก “ศรีบูรพา”
- (๒) เกียรติอนาถา ฝีปาก “ศรีบูรพา”

เดือนพฤษภาคม : เป็นหัวหน้าออกหนังสือพิมพ์รายทส ฉบับหนึ่ง เป็นครั้งแรกที่สุด
ชื่อ *ศาสนสหาย* แต่มีอุปสรรคเรื่องทุนไม่พอ ออกมาได้เพียง ๗ เล่มเลยหมดกำลังใจ ได้เขียน
เรื่องลงในหนังสือนี้คือ

- (๑) ความรัก... (อาร์ติเกิล) ฝีปาก “แม็กโกสมรก”
- (๒) คณิงสาสัน (โคลงต้น) ฝีปาก “ส.ป.ด. กุหลาบ”
- (๓) เมื่อจากกรุง (กลอน ๘) ฝีปาก “ศรีบูรพา”
- (๔) นางก้านัลพระเจ้าเฮนรี ฝีปาก ก. สายประดิษฐ์
- (๕) สตรีแต่งตัวเพื่อ... (อาร์ติเกิล) ฝีปาก “ศรีบูรพา”
- (๖) ตอบคำถามผู้หญิง ฝีปาก “หนูศรี”
- (๗) แลลงการณ์ ฝีปาก “ส.ป.ด. กุหลาบ”

เดือนกรกฎาคม : ได้ช่วยเขียน “ลำดับ” ในหนังสือพิมพ์*สมานไมตรี* เริ่มตั้งแต่เล่ม ๕-
๖-๗-๘-๙-๑๐-๑๑ และได้ช่วยพิเศษอีกครั้งหนึ่ง การเขียนนี้เจ้าของตอบแทนไมตรีจิตต์

มันแปนของเรา

รายได้ทางหนังสือพิมพ์*สุภาพบุรุษ* ของฉันนั้น สูงกว่ารายได้ในตำแหน่งบรรณาธิการ*บางกอกการเมือง* สัก ๒-๓ เท่า แต่เมื่อฉันได้ค่าเงิน ใจฉันก็ไหลกลืนหนังสือพิมพ์ข่าวตะแจ่มและความรู้สึกซาบซ่านสิ้นสเทือน ฉันใช้เวลา ๕ ปีของเยาวชนพ ฟีกฝนและหาความชำนาญอยู่ในโลกหนังสือแม็กกาซีนและนวนิยาย ความกระหายค้นต่อไปของฉันก็มีอยู่ว่า ทำไฉนฉันจะได้ผ่านอาณาจักรแม็กกาซีนและนวนิยายไปสู่อาณาจักรหนังสือพิมพ์ข่าวอย่างจริงจังสักครั้งหนึ่ง ฉันต้องการรู้ชีวิต และต้องการผจญภัย ถ้าหากมีภัยอยู่จริงในอาณาจักรนั้น

เมื่อฉันมีความเอนเอียงในใจที่จะไปสู่อาณาจักรใหม่ ฉันก็ปรึกษากับเพื่อนกับพรรคพวก และจัดแจงชีวิตของเราให้สำเร็จผลไปในทางนั้น หนังสือพิมพ์*สุภาพบุรุษ* นั้น เป็นหน่อเนื้อเชื้อใจของเราเอง จะเปรียบก็เหมือนเป

อย่างงาม ลำดัดทั้งหมดใช้นามปากกาว่า “หมอต๋อง”

เดือนกันยายน : แปลเรื่องอ่านเล่นยาวลงในหนังสือพิมพ์รายวันข่าวด่วน ชื่อ *ทะเลหัวทหาร ๓ เกลอ* ภาค ๓ ใช้นามว่า “นายกุหลาบ” ร่วมมือกับ “นายมาโนช”

วันที่ ๒๙ ตุลาคม : ได้เข้าทำงานในกรมยุทธศึกษา มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์*เสนาศึกษา* แต่มีตำแหน่งเป็นเจ้าพนักงานโรงวิทยาศาสตร์ ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๓๐ บาท ได้เขียนเรื่องลงในหนังสือพิมพ์*เสนาศึกษา* ดังต่อไปนี้

(๑) พระนางราโชอาห์ โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์

(๒) รู้เล็กรู้น้อย โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์

เดือนมกราคม : ได้ร่วมมือกับเพื่อนออกหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่งชื่อหนังสือพิมพ์*เสียงไทย* ได้แปลเรื่องอ่านเล่นเรื่องยาวชื่อ*พิชิตผู้หญิง* ปากกา “ศรีบูรพา” ร่วมมือกับ “แม่อนงค์” แต่มีอุปสรรคเรื่องทุนไม่พอ ออกมาได้ราว ๓ เดือนก็ต้องเลิก (กฎหมายเลิกเรียนในปี)

พ.ศ. ๒๔๖๕ : ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่ม ๒ บาท รวมได้รับเดือนละ ๓๒ บาท ได้เขียนเรื่องลงในหนังสือพิมพ์*เสนาศึกษา* คือ

(๑) พิชิตเสนาหา โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์

(๒) วาสนามนุสส์ โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์

(๓) กวีภายิต โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์

เดือนพฤษภาคม : ได้ช่วยเพื่อนทำหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์*ธงไทย* อย่างแข็งแรงตั้งแต่ฉบับ ๑ ถึง ๒๐ จึงได้พัก ได้เขียน*อาร์ตดิเกิล* โดยสถาปนามาปากกาขึ้นในหนังสือพิมพ์นี้คือ :

(๑) พวกไม่กลัวตาย

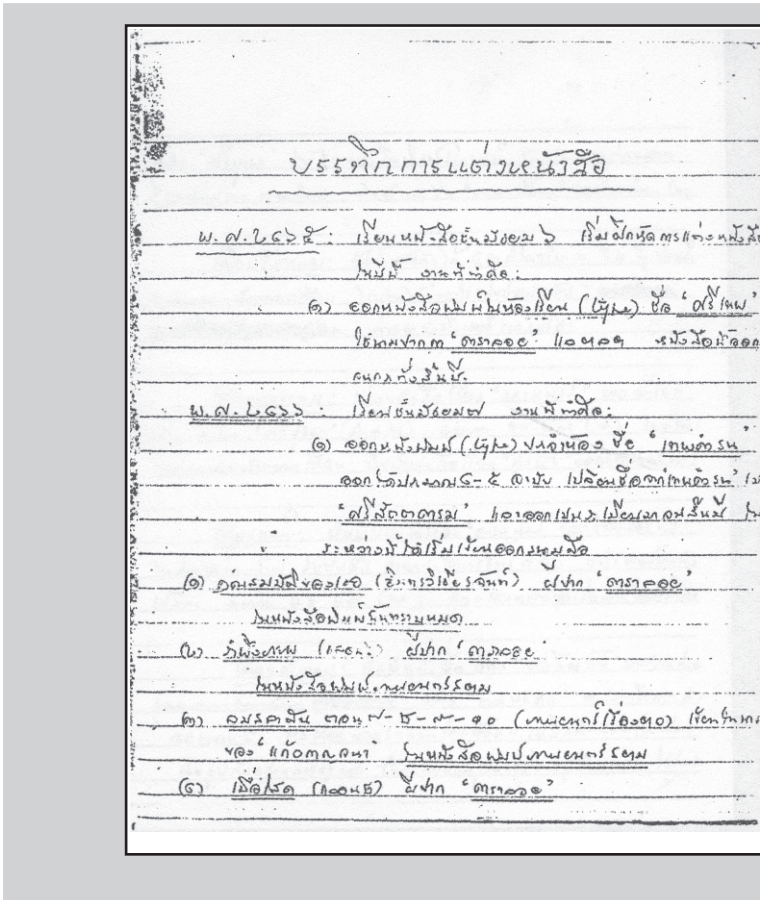
(๒) ไปกันหรือยัง?

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เมื่ออยู่ข้างน้ำของเรา พวกเรา ฐานะสำคัญของเรากำลังอยู่ที่จะต้องจัดแจงให้
กิจการหน่อเนื้อเชื้อไข ได้ดำรงอยู่และได้ดำเนินต่อไปโดยราบรื่น...

(กุหลาบ สายประดิษฐ์ : บทบาทอันหนึ่งในชีวิตการหนังสือพิมพ์ของฉัน : อ้าง
ใน “สิงห์ สนามหลวงสนทนา” เนชั่นสุดสัปดาห์ : ๑๖-๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔)

หลังจากเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ดำเนินแห่งคณะสุภาพบุรุษ ยังคงมี
สืบต่อมา แต่ทว่ามิได้เป็นไปในลักษณะของการจัดทำ Literary Magazine อีกต่อไป
การยุติลของสุภาพบุรุษ รายปักษ์ อาจมีสาเหตุมาจาก “การบริหารจัดการ” (เช่นเก็บเงิน
จากสายส่งไม่ได้) หรืออาจมีสาเหตุจากการ “อึดตัว” ของบรรณาธิการเองก็เป็นได้ ดังที่
กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เอ่ยความในใจบอกว่า “ฉันมีความเอนเอียงในใจที่จะไปสู่อาณาจักร
ใหม่... ความกระหายค้นต่อไปของฉันก็มีอยู่ว่า ทำไฉนฉันจะได้ผ่านอาณาจักรแม็กกาซีน
และนวนิยายไปสู่อาณาจักรหนังสือพิมพ์ข่าวอย่างจริงจัง...”

คำว่า หนังสือพิมพ์ข่าว คือคำตอบที่แจ่มชัดในตัวของมันเอง

บนเส้นทางหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์รายวัน *บางกอกการเมือง* ซึ่งนายหลุย คีรีวัต เป็นเจ้าของได้เริ่มออกตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๖๖) มีพระสันตปาปาอัครราชทูตเป็นบรรณาธิการ ภายหลังมีปัญหาทางสุขภาพจึงได้ให้พระวินัยสุนทรการรักษารักษาการแทน แต่ความนิยมหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้เริ่มลดลง ดังนั้นจึงได้ติดต่อให้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มาเป็นบรรณาธิการแทนเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ และได้มีการปรับปรุงจัดตั้งกองบรรณาธิการใหม่ โดยมี สนิท เจริญรัฐ, เฉียง เสวตะทัต, ชะเอม อันตรเสน จากคณะสุภาพบุรุษมาช่วยงานปรับเปลี่ยนรูปแบบแปลกใหม่เรียกเรื่องความสนใจ เช่น พิมพ์สี่ตามวัน หรือริเริ่มจัดทำฉบับพิเศษ จนผู้อ่านเรียกขานกันว่า “บางกอกการเมืองยุคใหม่” ทำยอดจำหน่ายสูงมาก

การช่วยทำหนังสือพิมพ์*ธงไทย* นี้ เจ้าของตอบแทนไม่ตรีจิตอย่างงาม
เดือนสิงหาคม : ใกล้เคียง กับเวลานี้ เริ่มมีหนังสือพิมพ์ประเภทบรรเทิงคดีรายคาบออกอย่างแพร่หลาย นับแต่เดือนนี้ ได้ช่วยเขียนเรื่องให้แก่หนังสือพิมพ์ที่ขอบพอ คือ :

- (๑) รักกันหนา ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา” ในหนังสือพิมพ์*สมานมิตรบรรเทิง* รายปักษ์
- (๒) คืนวันอังคาร ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา” ในหนังสือพิมพ์*มหาวิทยาลัย* รายเดือน
- (๓) คืนที่สอง ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา” ในหนังสือพิมพ์*สมานมิตรบรรเทิง*
- (๔) ความหวัง ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา” ในหนังสือพิมพ์*สวนอักษร* รายปักษ์
- (๕) คืนที่ลืมไม่ได้ ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา” ในหนังสือพิมพ์*สวนอักษร*
- (๖) คนขั้บรลรางคนใหม่ (กลอน ๖) ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา” ในหนังสือพิมพ์*สาราเกษม* รายปักษ์
- (๗) แผนที่บ่อทอง (บทที่ ๓) ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา” ในหนังสือพิมพ์*สวนอักษร*
- (๘) ผมเจ้าคะ ! (ดอกสร้อย) ใฝ่ปาก “ดาราลอย” ในหนังสือพิมพ์*ปราโมทย์นคร* รายสัปดาห์
- (๙) วีรบุรุษตัวนอก (ประวัติคนสำคัญ) ใฝ่ปาก “แม่โกสุมภ์” ในหนังสือพิมพ์*द्रุณเกษม* รายปักษ์
- (๑๐) ข้อสงสัยของชาย (อินทรวีเชียรฉันท) ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา” ในหนังสือพิมพ์*เฉลิมเชาว์* รายเดือน

เดือนกันยายน : ได้เริ่มเขียนเรื่องอ่านเล่นปนเล่น ขายให้แก่ผู้ซื้อไปพิมพ์จำหน่าย คือ

- (๑) พิชนางกำนัล ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา”
- (๒) ชีวิตวิวิหห์ ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา”
- (๓) โลกสันนิवास ใฝ่ปาก “ศรีบูรพา”

เดือนมกราคม : ถูกชักชวนให้ช่วยเขียนเรื่องลงในหนังสือพิมพ์*สยามวิวิ* เรื่องที่เขียน คือ

- (๑) หมายเหตุเบ็ดเตล็ด ใช้นามว่า “นายบำเรอ”

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

จนเมื่อเกิดปัญหาตีพิมพ์ข่าวพระยาสมบัตินิพนธ์เจ้ากรมมหาดเล็กหกเล่มต่อหน้าพระที่นั่ง ขาวนี้ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ผู้ตกเป็นข่าว ดังนั้นจึงหาทางบีบบังคับทางเจ้าของทุน กุหลาบ สายประดิษฐ์ เห็นว่าไม่ยุติธรรมจึงขอลาออกทั้งคณะ หลังจากทำได้เพียง ๓ เดือน เท่านั้น เรื่องนี้กลายเป็นข่าวเกรียวกราวในวงการหนังสือพิมพ์และผู้อ่านระยะนั้น

ปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๓ นั้นเอง กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับการชักชวนอีกครั้ง จากนายเอกไพบี (เอก) วิสกุล เป็นนายทุนออกหนังสือพิมพ์รายวัน *ไทยใหม่* ในนามของบริษัทไทยใหม่ จำกัด มีนายเอก วิสกุล และนายเด็ก โกเมศ เป็นผู้ถือหุ้น และมี กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการ เปิดสำนักงานที่ตรอกกัปตันบุช สี่พระยา

คณะผู้จัดทำเป็นกลุ่มสุภาพบุรุษอีกเช่นเคย โดยกุหลาบได้ตั้งคำขวัญว่า “ตั้งต้นชีวิตใหม่ โดยอ่านไทยใหม่” ถือเป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่ก้าวหน้าโดดเด่นอีกฉบับหนึ่งในยุคนั้น นอกจากจะเสนอข่าวและบทความที่เป็นที่นิยมของผู้อ่านแล้ว กุหลาบ สายประดิษฐ์ ยังได้สนับสนุนให้เปิดด้านบันเทิงคดีขึ้นด้วย โดยให้จัดทำออกเป็น *ไทยใหม่วันอาทิตย์* มอบ

(๒) หมายเหตุเบ็ดเตล็ด ใช้นามว่า “นายบำเรอ”

(๓) วิทยากรย์ (เขียนคัดค้าน) ใช้นามว่า “นายบำเรอ” แลเมื่อเดือนมีนาคม ยังได้เขียนเรื่องให้หนังสือพิมพ์ *ธงไทย* อีกหนึ่งเรื่อง คือ ความยุติธรรมอยู่ที่ไหน (คำนำ *บางกอกการเมือง*) ใช้นามว่า “หมอต๋อง” และในเดือนนี้ได้ช่วยเพื่อนทำหนังสือพิมพ์ *ข่าวสด* ซึ่งออกในงานรื่นเริงของโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เป็นอันสิ้นสุดงานในปี ๒๔๖๙ เพียงเท่านี้

หมายเหตุ : งานที่สำเร็จมาตั้งแต่ต้นบรรทัดจนกระทั่งที่สุดนี้ กระทำอย่างที่เราเรียกว่า ฝึกหัดชีวิตของความเป็นผู้ใหญ่ (๒๔๖๔-๒๔๖๙)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นไป จะต้องทำงานด้วยความละเอียดถี่ถ้วน โดยให้มีพลาดพลั้งน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามก็ต้องพยายามไม่ให้มีพลาดเลย !

ชีวิตในปี พ.ศ. ๒๔๗๐

A. Health :	๑. บำบัดโรคที่เป็นอยู่
๒. Self defence (Boxing)
๓. บำรุงร่างกายให้สุขสมบูรณ์ขึ้น
B. Wealth :	ทำงาน และเรียนภาษาอังกฤษ (ยอดเยี่ยม)
C. Morality :	สมาคม-กล้าหาญ-และบริสุทธิ์ !
ซื่อสัตย์-ไม่มีความลับ-พุดน้อย !
D. Ambition :	ทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น แต่งหนังสือ !

ให้ มาลัย ชูพินิจ เป็นผู้ดูแล และออกหนังสือพิมพ์ที่เน้นไปทางด้านบันเทิงคดีโดยตรงอีกฉบับหนึ่ง ในชื่อหนังสือพิมพ์*สุริยา* โดยให้ โซติ แพร์พันธุ์ เป็นบรรณาธิการ และ สันต์ เทวรักษ์ เป็นผู้ช่วยบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์*สุริยา* เปิดฉากเรียกความฮือฮาด้วยเรื่อง *ยอดขุนพล* ของ “ยาขอบ” อันถือเป็นตอนเริ่มต้นของนวนิยายเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ในเวลาต่อมาที่หนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* รายวัน

หนึ่งปีผ่านไป กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ใช้นโยบายให้ผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่บรรณาธิการกันคนละปี ขึ้นปีที่ ๒ สนิท เจริญรัฐ ได้เป็นบรรณาธิการ และได้นำเสนอบทความทางการเมืองเรื่องว่า “ชีวิตของประเทศ” โดย “ศรทอง” (นามปากกาของพระยาศรภักย์พิพัฒน์) เนื้อหาเป็นทำนองเรียกร้องให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบรัฐสภา ซึ่งเรื่องนี้ได้ถูกเฟื่องเสียงจากฝ่ายของรัฐบาลกษัตริย์อย่างมาก

แต่ครั้งที่ได้ตีพิมพ์บทความเรื่อง “มนุษยภาพ” ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ หลวงวิจิตรวาทการก็ได้เข้ามาถือหุ้ และเบี่ยงเบนนโยบายไม่ได้มีการ

LOVE-POWER-HAPPINESS

หมายเหตุประจำปี ๗๐ :

A. **Health** : ๑. ยังทำทะเลาะแฉะมาก ไม่ได้ผลเลย ต้องรักษาเท้าและโรคพยาธิให้หายขาดภายในเดือนมิถุนายน ๗๑ ๒. ปฏิบัติพอใช้ได้ นับว่ามีภูมิขั้นบ้าง ในปีใหม่ต้องฝึกหัดให้ชำนาญ ตั้งต้น ๑๓ พฤษภาคม ๓. ต้องบริหารกายทุกวันอย่างน้อย ๕ นาที เริ่ม ๑๒ พฤษภาคม กินน้ำมันตับปลาหรือคิมมอสต์

B. **Wealth** : การทำงานเรี่ยร้อย แต่การเรียนภาษาอังกฤษไม่รู้จริงจัง ปีใหม่ต้องเรียนกลางคืน และอ่านตามลำพังวันละอย่างน้อย ๓๐ นาที ต้องให้ได้ ยอดเยี่ยม ในปลายปี ๗๑

C. **Morality** : ดี, ต้องพยายามทิ้งนิสัยเด็ก ฝึกตัวให้เป็นที่รักและยำเกรงของคนทั้งปวง, แม้แต่เพื่อนสนิท ถ้าไม่จำเป็นต้องไม่พูดให้เป็นที่ขัดใจและเสื่อมเสียแก่คนอื่น

D. **Ambition** : ดีมาก ต้องตั้งใจทำให้ดียิ่งขึ้นในปีใหม่

พ.ศ. ๒๔๗๐

เดือนเมษายน : ๑. (Wealth) ได้เปลี่ยนตำแหน่งจากเจ้าพนักงานโรงวิชา-ศาสตร์ มาเป็น เลขานุการแผนกบรรณาธิการหนังสือพิมพ์*เสนาศึกษา* ได้รับ เงินเดือนเพิ่ม ๘ บาท รวมได้รับเดือนละ ๔๐ บาท ๒. (Ambition) เขียนหมายเหตุเบ็ดเตล็ด ลงในหนังสือพิมพ์*สยามรีวิว* ๓. (Ambition) เขียนเรื่อง ความรักไม่มีขาย ได้ ๓ บท ๔. (Ambition) เขียนเรื่องอำนาจใจ ลง*เสนาศึกษา*

เดือนพฤษภาคม : ๑. (Health) หยุดทำงานไปเปลี่ยนอากาศที่ศรีราชา ตั้งแต่วันที่ ๓-๒๐ และฝ่าเท้าได้ ๑ แห่ง ๒. (Ambition) เขียนคำนำปีที่ ๒ ให้หนังสือ*ธงไทย* ๓. (Ambition) เขียนเรื่องความปรารถนาได้ ๑ ยก

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ในที่สุด กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้ลาออกทั้งคณะ จากนั้นก็มาร่วมทำหนังสือพิมพ์ผู้ว่า รายสัปดาห์ โดยมีนายเทียน เหลียววิรวงศ์ เจ้าของโรงพิมพ์สยามพานิชการ จำกัด เป็นผู้ออกทุน มีนายทองอิน บุนยเสนา (“เวทวงศ์”) เป็นบรรณาธิการ เริ่มออกฉบับปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ต่อจากนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้เข้าร่วมประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ศรีกรุง และหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ได้เขียนบทความทางการเมืองลงตีพิมพ์หลายชิ้น จนถึงเรื่อง “มนุษย์ภาพ” ซึ่งเขียนต่อจากที่เคยได้ลงในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ บทความเรื่องนี้เป็นการจัดอ่อนของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และกลายเป็นบทความที่มีความสำคัญที่สุดในวงการหนังสือพิมพ์ไทยชิ้นหนึ่ง แต่แล้วกลับส่งผลให้หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ถูกปิด และพระยาอุปกาศศิลปศาสตร์ผู้เป็นบรรณาธิการ ถูกถอนใบอนุญาต คำว่า “แท่นพิมพ์ถูกกล่ามไซ้” ก็น่าจะมีที่มาจากกรณีนี้ ครั้นปิดได้ ๙ วันจึงได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการต่อไป โดยเปลี่ยนบรรณาธิการเป็นนายเจริญ วิศิษฎ์ศรี^๔

ด้วยเหตุผลที่ว่ามีการโจมตีระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างกว้างขวาง และ

เดือนมิถุน : ๑. (A.+W.) เขียนภาพยนตร์เรื่องวันสำคัญ ๒. หมัดปราบเสือ เริ่มใช้นามปากกา “ฉันทมิตร” เป็นครั้งแรก ๓. ล้างความผิด ๔. มานะลูกผู้ชาย ๕. A. แปลความเห็นเรื่อง “งานกับความสำเร็จ” ลงเสนาศึกษา ๖. A. เขียนเรื่อง “ความในใจ” ให้หนังสือพิมพ์แถลงการณ์ศึกษาเทพศิรินทร์ ๗. A. เขียนกลอนเรื่อง “ข้อสัญญาของชายา” ลงในหนังสือพิมพ์ภาพยนตร์ ๘. H. ผ่าเท้า ๑ แห่ง

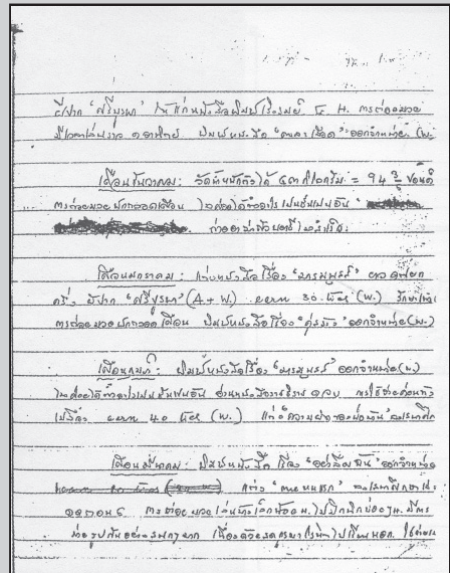
หมายเหตุ : เขียนภาพยนตร์ ได้ค่าเขียนเรื่องละ ๑๐ บาท

เดือนกรกฎ : ๑. (A.+W.) เขียนภาพยนตร์เรื่องดักเศรษฐี H. รักษาเท้า ๔ แห่ง

เดือนสิงหาคม : ๑. H. วันที่ ๘ เริ่มหัด Boxing ๒. H. รักษาโรคเกี้ยวแก่เส้นประสาท ๓. (A.+W.) เขียนภาพยนตร์เรื่องลูกพ่อ ๔. นางก้นครัว ๕. บุษย์ผู้องอาจ ๖. A. เขียนหมายเหตุเบ็ดเตล็ดให้สยามวิวีว ๗. A. ให้เรื่องความรักสมัยใหม่ลงในหนังสือพิมพ์ธงไทย

เดือนกันยายน : ๑. H. การต่อมวยดำเนินไปอย่างดี ๒. H. ฉีดยารักษาโรคเส้นประสาท ๓. (A.+W.) แต่งหนังสืออ่านเล่นชื่อชีวิตสมรส ผีปาก “ศรีบูรพา”

เดือนตุลาคม : ๑. H. การต่อมวยพอใช้ได้ ๒. A. สอนหนังสืออังกฤษกลางคืน เปนพิเศษที่ร้านสายสมบูรณ์ ๓. (A.+W.) ชักชวนเพื่อนฝูงจัดพิมพ์หนังสือออกจำหน่ายเดือนละเล่ม

ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานต่อระบอบประชาธิปไตย หลังจากที่สยามประเทศมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดย “คณะราษฎร” เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครธิปกพงศ์ประพันธ์ ซึ่งพระอิสริยยศในขณะนั้นเป็น ม.จ. วรธรไวทยากร วรวรรณ ได้ตกลงพระทัยออกหนังสือพิมพ์*ประชาธิปไตย* รายวัน โดยมอบให้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการ ฉบับปฐมฤกษ์ของหนังสือพิมพ์*ประชาธิปไตย* รายวัน กำเนิดเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ มีคำขวัญประจำหนังสือพิมพ์ว่า “บำเพ็ญกรณียไมตรีจิตต์ วิทยาคม อุดมสันติสุข”

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รวบรวมเพื่อนพ้องในคณะสุภาพบุรุษที่เคยร่วมงานกันมาแต่เก่าก่อนกลับมาอีกครั้ง ได้แก่ มาลัย ชูพินิจ, สนิท เจริญรัฐ, เฉวียง เสวตะทัต, โชติ แพร่พันธุ์ ฯลฯ โดยมาช่วยกันจัดทำหนังสือพิมพ์รายวันฉบับนี้ ขณะนั้นทุกคนต่างล้วนเป็นนักเขียนนักประพันธ์ที่เริ่มมีชื่อเสียงแล้ว ดังนั้นจึงย่อมสร้างค่านิยมให้แก่ผู้อ่านเป็นอย่างดี เพราะมีประสบการณ์อยู่พร้อมมูล และมีวิธีการเขียนอย่างมีชีวิตชีวา นอกเหนือจากบทนำ

ใช้นามในงานนี้ว่า “นายเทพปรีชา” และได้พิมพ์เรื่อง*ชีวิตสมรส* เป็นเรื่องแรก

เดือนพฤศจิกายน : ๑. A. แต่งเรื่องสั้นชื่อ “ของแสดง” ให้แก่หนังสือพิมพ์*สมานมิตรบรรเทิง* ๒. A. เขียนหมายเหตุเบ็ดเตล็ดให้หนังสือพิมพ์*สยามรีวิว* ๓. A. แต่งเรื่องสั้นชื่อ “ความสุขอยู่ที่ไหน?” ตอนที่ ๑ ฝีปาก “ศรีบูรพา” ให้แก่หนังสือพิมพ์*เจริญมัย* ๔. H. การต่อมวยมีเวลาเล่นราว ๑ อาทิตย์ พิมพ์หนังสือ*คนละเล็กละน้อย* ออกจำหน่าย (W.)

เดือนธันวาคม : อดน้ำหนักตัวได้ ๔๓ กิโลกรัม = ๙๔ %/๔ ปอนด์ การต่อมวยพักตลอดเดือน ไม่ค่อยได้ทำอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน ถ้ายามาตัวพวยาก็ไม่สำเร็จ

เดือนมกราคม : แต่งหนังสือเรื่อง*มารมนุสส์* ยาว ๑๗ ยกครั้ง ฝีปาก “ศรีบูรพา” (A.+W.) earn 30 tical (w.) รักษาเท่า การต่อมวยพักตลอดเดือน พิมพ์หนังสือเรื่อง*คู่สร้าง* ออกจำหน่าย (W.)

เดือนกุมภาพันธ์ : พิมพ์หนังสือเรื่อง*มารมนุสส์* ออกจำหน่าย (W.) ไม่ค่อยได้ทำอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน อ่านหนังสือราชาธิราช ๑ จบ การใช้จ่ายค่อนข้างเปลือง earn 40 tical (W.) แต่ง “ความคิดของพ่อบ้าน” ลง*เสนาศึกษา*

เดือนมีนาคม : พิมพ์หนังสือเรื่อง*อย่าลืมฉัน* ออกจำหน่าย แต่ง “ตายหนแรก” ลง*เสนาศึกษา* เล่ม ๑๐ ตอน ๒. การต่อมวยเล่นบ้างเล็กน้อย H. ไปปิกนิกบ่อยๆ H. มีการถ่ายรูปกันอย่างสนุกๆ มาก เนื่องด้วย สด กุรุเมโรทิด ไปเรียนนอก ใช้จ่าย...

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

บทความ คอลัมน์ และความรู้ที่มุ่งสร้างความเข้าใจเรื่องระบอบประชาธิปไตยแล้ว ยังพร้อมที่จะให้ความบันเทิงด้วยงานวรรณกรรม อาทิ นวนิยายเรื่อง *ผู้ชนะสิบทิศ* ของ “ยาขอบ” และ *ข้างหลังภาพ* ของ “ศรีบูรพา” เป็นต้น

หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* รายวัน ได้ประกาศความมีศักดิ์ศรีที่จะพัฒนาหนังสือพิมพ์ไปสู่ยุคใหม่ โดยได้พิจารณาตัวว่า ประโยชน์ของประเทศชาติและส่วนรวม คือ เจ้มติศของหนังสือพิมพ์ และมีจุดยืนเคียงข้างประชาธิปไตย ผลที่ได้รับคือถูกสั่งปิดถึงสองครั้ง ด้วยบทความที่วิพากษ์วิจารณ์การเมืองในยุคนั้นอย่างตรงไปตรงมา^{๑๐}

พ.ศ. ๒๔๗๗ อยู่ในช่วงที่หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* รายวัน ได้รับความนิยมนำหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ละงานให้เพื่อนๆ ดูแลแทน และได้อุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตรฯ อยู่ ๑ พรรษา

พ.ศ. ๒๔๗๘ แต่งงานกับ ชนิด ปริยชาตกุล (อาชีพรูและแปลหนังสือ ใช้นามปากกาว่า “จูเลียต”) งานแต่งงานจัดขึ้นที่วังถนนเพลินจิต มี ม.จ. วรรณไวทยากร

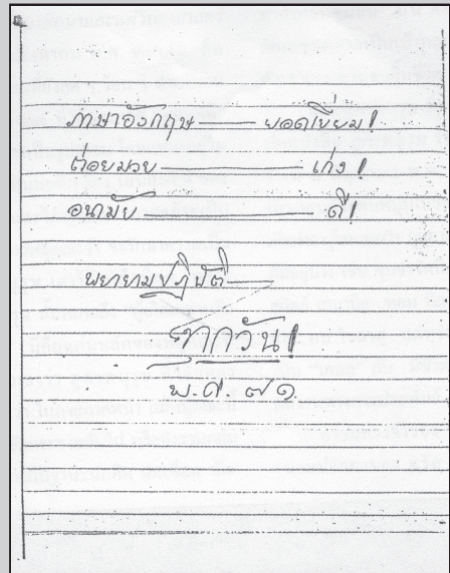
ภาษาอังกฤษ -- ยอดเยี่ยม !

ต่อยมวย -- เก่ง !

อนามัย -- ดี !

พยายามปฏิบัติ -- ทุกวัน !

พ.ศ. ๗๑

พ.ศ. ๒๔๗๑

เดือนเมษายน : ๑. พิมพ์หนังสือ

เรื่อง *นามหล่อนคือหญิง* ออกจำหน่าย

๒. เขียนเรื่อง *หัวใจปรารถนา* ซึ่งเริ่มตั้งแต่

ต้นเดือน สรวิจันที่ ๑๘ ขนาด ๑๑ ยก earn

5 tical (75 w.) ๓. ได้รับพระราชทานเงิน

เดือนเพิ่มขึ้นอีก ๔ บาท รวมเป็น ๔๔ บาท

(W.) ๔. เดือนนี้มีซอลิเดย์ ๒๐ วัน วันที่ ๒๑ เดินทางไปเปลี่ยนอากาศที่ประจวบฯ (H.) การ

ต่อยมวยมีสองสามวัน ภาษาอังกฤษไม่ได้ดูแล

เดือนพฤษภาคม : ๑. พิมพ์หนังสือเรื่อง *หัวใจปรารถนา* ออกจำหน่าย (W.) ๒. เรียน

หนังสืออังกฤษกับเจ้าคุณวรวิทย์ วันที่ ๗ เรียนอาทิตย์ละ ๔ ครั้ง ครั้งละ ๒ ชั่วโมง (A.) ๓. วัน

ที่ ๑๒ เริ่มบริหารกายทุกวัน วันที่ ๑๓ เริ่มหัดมวย กำหนดอาทิตย์หนึ่งอย่างน้อย ๓ ครั้ง

เดือนมิถุนายน : ๑. พิมพ์หนังสือเรื่อง *พรารัก* และ *โลกสันนิวาส* ออกจำหน่าย

(W.) ๒. ภาษาอังกฤษเรียนเพียงครั้งเดียว ต้องลาออกเพราะเวลาไม่มี แต่หาโอกาสดูโดยลำพัง

วรวรรณ เป็นเจ้าภาพ พร้อมทั้งได้ประทานที่ดินในซอยพระนางให้ปลูกเรือนหอ กุหลาบ และชนิดมีบุตรด้วยกันสองคน คือ พ.ญ. สุรภิน ธนะโสภณ และนายสุรพันธ์ สายประดิษฐ์

พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นช่วงที่หลวงพิบูลสงครามมีบทบาททางการเมืองสูงมาก และเกิดไม่พอใจที่กองบรรณาธิการ*ประชาชาติ* ให้การสนับสนุนพระยาทรงสุรเดชคู่แข่งทางการเมืองของตน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าของกับกองบรรณาธิการ กุหลาบ สายประดิษฐ์ไม่ประสงค์จะให้เกิดการแตกหัก จึงถือโอกาสเดินทางไปดูงานด้านหนังสือพิมพ์ที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา ๖ เดือน โดยได้รับคำเชิญจากหนังสือพิมพ์*อาซาฮี* หลังจากนั้นไม่นาน หม่อมพริ้ว วรวรรณ ณ อยุธยา ชายาของ ม.จ. วรณไวทยากร (“พระองค์วรณ”) ในนามเจ้าของหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* รายวัน ก็ได้ขอร้องให้ มาลัย ชูพินิจ รักษาการแทน แต่ต่อมากองบรรณาธิการได้ลาออกทั้งหมด หนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* รายวันจึงค่อยๆ เสื่อมความนิยมลงเป็นลำดับ

กุหลาบ สายประดิษฐ์ กลับจากญี่ปุ่นก็ไม่ได้กลับไปทำงานที่*ประชาชาติ* อีก เขา

เสมอ (A.) ๓. การบริหารกายพอใช้ได้ (W.) ๔. แต่งลูกผู้ชาย ได้ ๒ บท (A.)

เดือนกรกฎาคม : ๑. พิมพ์หนังสือเรื่อง*ดรณีพี่น้อง* กับ*เจ้าสาว* ออกจำหน่าย (W.) ๒. ภาษาอังกฤษไม่ได้ดูเลย (A.) ๓. การบริหารกาย มีบ้างเล็กน้อย ต่ออวยไม่มีเลย (H.) ๔. แต่งลูกผู้ชาย ๑ บท (A.) ๕. แต่ง*เล่นกับไฟ* ตอนต้น ลง*เสนาศึกษา* (๕๐๐)

เดือนสิงหาคม : ๑. พิมพ์หนังสือเรื่อง*เจ้าสาว* เล่ม ๒ กับเล่ม ๓ ออกจำหน่าย (W.)

หมายเหตุ : หลักฐานขั้นต้นที่เป็นลายมือจาก *บรรณที่การแต่งหนังสือ* ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในช่วงต้นของชีวิตการทำงานประพันธ์ ได้ทั้งค้างไว้เพียงเท่านี้

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ได้ใช้เวลาส่วนใหญ่เขียนหนังสืออยู่กับบ้าน นวนิยายของเขาที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ก็มิเช่น
เรื่อง*ข้างหลังภาพ* (ประชาชาติ ราชวัน : ๒๕๕๐) และเรื่อง*ป่าในชีวิต* (สยามนิกร ราชวัน
: ๒๕๕๐) เป็นต้น^{๑๑}

ช่วงกลางและช่วงหลังแห่งชีวิต

เพื่อรวบรวมให้เห็นชีวิตของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ โดยสรุป ขอนำ “ชีวประวัติ
โดยสังเขป” ที่ปรากฏในหนังสือ*ข้อคิดจากใจ กุหลาบ สายประดิษฐ์* (บ้านศรีบูรพา : ๒๕๓๗)
มาลงไว้ ณ ที่นี้ โดยถือเอาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นต้นมา จนถึงช่วงมัธยมวิยและ
ปัจฉิมวิย

พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๙

- เป็นกรรมการอำนวยการหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ*
- เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์*สุภาพบุรุษ*

รวม *ประชาชาติ* *สุภาพบุรุษ* เป็นฉบับเดียวกัน มอบหมายให้มิตรสหายรับช่วงงาน
ทำหน้าที่โดยรวมเป็นผู้รับผิดชอบ^{๑๒}

- ก่อนสงครามยุติใน พ.ศ. ๒๔๘๘ เขียนบทความขบเกี่ยวกับรัฐบาลที่คืบหน้า
ไปสู่ระบอบเผด็จการแทบตลอดเวลา

พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการก่อตั้งสมาคมหนังสือพิมพ์ฯ

พ.ศ. ๒๔๘๕ หลังจากเขียนบทความติดต่อกันคัดค้านการฟื้นฟูบรรดาศักดิ์ของ
รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับผลสำเร็จ การฟื้นฟูบรรดาศักดิ์ครั้งนั้นต้องระงับไป
และเขียนบทความคัดค้านรัฐบาลที่ร่วมมือกับญี่ปุ่นในการทำสงคราม ได้ถูกจับด้วยข้อหา
กบฏภายในประเทศ ถูกคุมขังอยู่ราว ๓ เดือนจึงได้รับอิสรภาพเพราะคดีไม่มีมูล

พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๔๘๙ ได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย^{๑๓}

พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๑๐ ตั้งสำนักพิมพ์*สุภาพบุรุษ* พิมพ์-จำหน่ายหนังสือของ
“ศรีบูรพา” และ “จูเลียต” เขียนหนังสืออยู่กับบ้าน

พ.ศ. ๒๔๙๕ รับตำแหน่งรองประธานคณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทย
เรียกร้องสันติภาพคัดค้านสงครามรุกรานเกาหลี

พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับมอบหมายจากสมาคมหนังสือพิมพ์ฯ ให้เป็นประธานนำ
คณะไปแจกสิ่งของที่มีผู้บริจาคแก่ประชาชนภาคอีสานที่ประสบภัยธรรมชาติอย่างร้ายแรง
ประกอบกับการที่ได้ร่วมคัดค้านสงครามรุกรานเกาหลี จึงถูกจับกุมพร้อมด้วยมิตรสหายใน
ข้อหากบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร ถูกตัดสินจำคุกเป็นคณะใหญ่ ๑๓ ปี ๔ เดือน

และถูกคุมขังไว้ในเรือนจำบางขวางฐานนักโทษการเมือง

พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับนิรโทษกรรมเนื่องในวโรกาสครบรอบ ๒๕ พุทธศตวรรษ (หลังจากถูกคุมขังอยู่ ๔ ปีเศษ)

เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับอิสราภาพมาไม่ทันถึง ๒ เดือน ได้ไปร่วมประท้วงรัฐบาลกรณีจับบรรณาธิการ*สยามรัฐ* (ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช) โดยร่วมปราศรัยในที่ประชุมใหญ่ตามคำเชิญของสมาคมหนังสือพิมพ์ฯ^{๑๔}

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับเชิญให้ไปเยือนสหภาพโซเวียตเพื่อร่วมฉลองครบรอบ ๔๐ ปีของการปฏิวัติโซเวียต

เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับเชิญให้นำ “คณะผู้แทนส่งเสริมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม” ไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ขณะที่กำลังเยือนจีนอยู่นั้น ในประเทศไทยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารจับกุมคุมขังผู้รักชาติรักประชาธิปไตยอย่างยาวนานใหญ่ (รวมทั้งนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ที่กลับจากไปเยือนจีนด้วย) เพื่อมิให้ถูกจับกุมคุมขังกุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงขอลี้ภัยอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างอยู่ในจีน ได้เขียนและพูดกระจายเสียงออกอากาศ เล่าเรื่องสาธารณรัฐประชาชนจีนตามที่ได้ไปเห็นทางสถานีวิทยุปักกิ่ง และได้ร่วมประชุมสากลหลายครั้ง

เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ เดินทางจากจีนไปร่วมประชุมกลุ่มนักเขียนเอเชีย-แอฟริกาที่เมืองทาชเคนต์ สหภาพโซเวียต

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นหัวหน้าคณะเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิทยาศาสตร์ (สาขาสังคมศาสตร์) ที่ปักกิ่ง

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นหัวหน้าคณะเข้าร่วมประชุมกลุ่มนักเขียนเอเชีย-แอฟริกาที่ปักกิ่ง

๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดบวม และเส้นโลหิตหัวใจตีบตัน ที่โรงพยาบาลเซี่ยะเหอในปักกิ่ง ทางการรัฐบาลจีนได้จัดพิธีศพให้อย่างสมเกียรติ มีมิตรสหายทั้งชาวไทย ชาวจีน และชาวต่างประเทศอื่น ๆ ไปร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก

ร่องรอยแห่งความจำได้

กุหลาบ สายประดิษฐ์ มีสิริอายุ ๖๙ ปี ๓ เดือน ๓ วัน เมื่อเขาได้ลาร่างจากสังขารไป เหลือทิ้งไว้แต่ผลงานแห่งการทำความดี ความงาม และความจริงให้ปรากฏ ทางกรจีนได้กล่าวไว้อาลัยในงานพิธีศพที่สุสานปฏิวัติปาเป่าซานครั้งนั้น มีใจความตอนหนึ่งว่า “กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้อุทิศชีวิตเพื่องานทางวรรณกรรมและหนังสือพิมพ์ ผลงานเหล่านี้

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

มีเป้าหมายเพื่อการต่อสู้ในการเรียกร้องเอกราชและประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทยอย่างแท้จริง...”

ในหนังสือ *รำลึกถึงศรีบูรพา-กุหลาบ สายประดิษฐ์* ที่ “เพื่อนร่วมคุก ๒๔๙๕-๒๕๐๐ และสหธรรมิก” ได้จัดทำขึ้นไว้อาลัยเมื่อทราบข่าวการจากไปครั้งนั้น (สำนักพิมพ์สันติธรรม : ๒๕๒๘) กรุณา กุศลาสัย ได้กล่าวไว้อาลัยว่า “คุณกุหลาบเป็นนักมนุษยธรรมอย่างแท้จริง... ร่างของคุณกุหลาบได้สลายไปแล้วตามกฎหมายของธรรมชาติ แต่อุณหภูมิและแนวความคิดของคุณกุหลาบจะไม่มีวันสลายตาม ตราบเท่าที่หนังสือไทยยังมีอยู่”

นิตยสาร *โลกหนังสือ* เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑ ที่จัดทำขึ้นเพื่อ “รำลึกถึงศรีบูรพาและกลุ่มนักประพันธ์คณะสุภาพบุรุษ” สุภา ศิริมานนท์ อดีตบรรณาธิการ *อักษรสาส์น* ได้กล่าวอ้างถึง กุหลาบ สายประดิษฐ์ ว่า เคยเฝ้าเดือนย้าเขาเสมอว่า “ในการเป็นหนังสือพิมพ์นั้น เราจะต้องเป็นสุภาพบุรุษพร้อมกันไปด้วยเสมอ”

สอดคล้องกับที่ สุกฤษณ์ ศิวรักษ์ ได้แสดงปาฐกถาที่สมาคมหนังสือพิมพ์ฯ ในโอกาสวันครบ ๒๐ ปีแห่งมรดกกรรมของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีความตอนหนึ่งคือ

“นามของกุหลาบนั้นบ่งไปถึงต้นไม้ที่ดอกมีกลิ่นหอม ดมก็ได้ ชมความงามก็ได้ ใช้ทำยาก็ได้ ใช้ล่อยน้ำเพื่อดื่มด้วยความชื่นใจก็ได้ พร้อมกันนั้น กุหลาบ ก็มีหนามอันแหลมคม พร้อมทั้งจะทิ่มตำฝ่ายอธรรมและฝ่ายเผด็จการ... แม้คุณกุหลาบจะมีคุณค่าในฐานะนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ แต่คุณค่าที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือการเป็นสุภาพบุรุษผู้มีมนุษยภาพ...”

ร่องรอยแห่งความจำได้ที่เป็นเกียรติประวัติสำคัญของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในประการต่อมาเมื่อไม่นานนี้คือการที่เขาได้รับรางวัลปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งในคำประกาศเกียรติคุณตอนหนึ่ง ได้กล่าวยกย่องว่าเขาเป็นบุคคลพิเศษ

“ในฐานะนักคิด นักเขียน และนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ด้วยวิถีทางอันปราศจากการใช้ความรุนแรง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ด้วยความซื่อสัตย์ จริ่งใจ และจริงจัง...”

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้ คือวาระ ๑๐๐ ปีชาตกาลของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ สยามประเทศแห่งนี้จะมีกลุ่มหรือองค์กรใดบ้างที่เตรียมงานฉลองให้เขาอย่างจริงจังและจริงจัง จนกว่าเราจะพบกันอีก...

“ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน
แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่ฉันรัก”

“ศรีบูรพา” : *ข้างหลังภาพ* : พ.ศ. ๒๕๘๐

“ในเวลาสงบ ท้องฟ้าโปร่ง สว่างจ้าด้วยแสงตะวัน ใครๆ ก็แลเห็นว่า
เรายืนอยู่ที่ไหน เวลาพายุกล้าฟ้าคอนง พงคลี่ฟุ้งตกลงไปในอากาศ ไม่เห็นตัวกัน
ต่อพายุสงบฟ้าสว่าง ใครๆ ก็จะได้เห็นอีกครั้งหนึ่งว่า เรายืนอยู่ที่เดิม และจัก
หยุดที่นั่น...”

กุหลาบ สายประดิษฐ์

บทนำ : *ประชามิตร สุภาพบุรุษ*

๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๘๗.

หมายเหตุอ้างอิง :

(๑) หลักฐาน*บรรณที่การแต่งหนังสือ* ที่เขียนด้วยลายมือของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ชั้นนี้ ชนิด สาย-ประดิษฐ์ เป็นผู้ค้นพบระหว่างรื้อค้นแฟ้มเอกสารที่บ้านซอยพระนาง พร้อมกับหลักฐานชั้นนี้ ยังได้พบบันทึกประจำวันของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนด้วยลายมือ ครั้งถูกตั้งข้อหาว่าเป็น “กบฏภายในราชอาณาจักร” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ อีกจำนวนหนึ่ง โดยมีหัวเรื่องบันทึกเขียนไว้ที่หน้าแรกว่า **ทิวทัศน์ของผู้ต้องคุมขัง** โดยข้อหาว่าเป็นกบฏ ๑๗ มกร ๘๕ ก.ศ. บันทึกประจำวัน (diary) หรือที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เรียกว่า **ทิวทัศน์** ชั้นนี้ กำลังมีการตรวจชำระ และเตรียมพิมพ์เผยแพร่โดย “สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม” เร็ว ๆ นี้ สำหรับหลักฐาน*บรรณที่การแต่งหนังสือ* ชั้นเดียวกันนี้ ได้มีผู้นำไปเขียนเป็นบทความในชื่อ จากสมุด “บันทึกการแต่งหนังสือ” ของ “ศรีบูรพา” เขียนโดย ช่วย พูลเพิ่ม (ตีพิมพ์อยู่ในนิตยสาร*สวนหนังสือ* ฉบับที่ ๑๐ และฉบับที่ ๑๑, โครงการอนุรักษวัฒนธรรมเก่าๆ สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ไม้ระบूपี่ที่พิมพ์)

(๒) มีข้อท้วงติงเกี่ยวกับเรื่องวันเกิดของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ว่าครบ ๙๖ ปี หรือ ๙๕ ปี : ดูจาก*เข่นสุดสัปดาห์* ฉบับวันที่ ๑๒-๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ และหนังสืออนุสรณ์ ๙๖ ปี *กุหลาบ สายประดิษฐ์ -๗๒ ปี คณะสุภาพบุรุษ นักเขียนเก่าไม่มีวันตาย*, สำนักพิมพ์สามัญชน พ.ศ. ๒๕๔๔

(๓) ความเห็นเรื่องครูวิบูลย์วรรณวิทย์ จากนวนิยายเรื่อง*แลไปข้างหน้า* และความเห็นเกี่ยวกับกลอนหกเรื่อง “ต้องแจวเรือจ้าง” เป็นของ รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน อ้างจากหนังสือ*ศรีบูรพา ศรีแห่งวรรณกรรม* สำนักพิมพ์แสงดาว พ.ศ. ๒๕๒๒

(๔) หมายถึงวิทยานิพนธ์ Kwandee Rakpongse : *The Novel of Mom Luang Buppha Nimmanheminda* (London : University of London, School of Oriental and African Studies 1975)

(๕) บิดาของ ป. อินทรปาลิต

(๖) อ้างจากหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักย์ ฉบับปฐมฤกษ์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ : ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ หน้า ๙๐-๙๙ สะกดการ์นต์และเครื่องหมายวรรคตอนที่อ้าง ได้คงไว้โดยสมบูรณ์ ยกเว้นย่อหน้าที่เป็นตัวเน้นเป็นของผู้เขียน

หนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักย์ ฉบับปฐมฤกษ์ ปกหน้าของหนังสือวาดเป็นรูปหญิงชายแต่งกายตามสมัยนิยมกำลังยืนคุยกัน ผู้ชายสวมหมวกถือไม้เท้า ผู้หญิงคาดผมสวมเสื้อคลุม ดูจากบรรยากาศของรูปที่วาดเข้าใจว่าน่าจะเป็นบริเวณถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งถือเป็นถนนที่ทันสมัยที่สุดในยุคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ส่วนปกหลังเป็นการโฆษณาหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายปักย์เล่มที่ ๒ กล่าวว่าจะมีเรื่องของ “เจ้าเงาะ” “ร. วุฒาติชัย” “ศรีบูรพา” ขุนสุนทรภายิต “ซอมาลี” และ “แม่อนงค์” โดยใช้ข้อความตัวใหญ่ประชาสัมพันธ์บอกไว้ว่า **ท่านต้องไม่เผลอตัวในวันที่ ๑๕ มิถุนายน !**

(๗) คำว่า *สุภาพบุรุษ* (บางแห่งเขียน “สุภาพบุรุษ”) ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เห็นว่าได้นำเอานัยมาจากคำว่า gentleman ในภาษาอังกฤษ ด้วยความประสงค์อยากให้เป็นส่วนขยายของคำว่า “ผู้ดี” ที่มีความหมายเข้าใจกันแบบแบ่งชนชั้นในสังคมไทยว่า **ไพร่-ผู้ดี**

การใช้คำว่า *สุภาพบุรุษ* ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ น่าจะเป็นการแสดงให้เห็นว่า ตัวเขาเองนั้นเกลียดการแบ่งชนชั้นวรรณะ ดังนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงได้เสนอคำนี้ขึ้นมาอย่างตั้งใจ และที่ศษณะนี้ตรงกับที่ วิทaylor เขียวกุล ได้แสดงข้อคิดเห็นของเขาในงานชุมนุมช่างวรรณกรรมประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ว่า “ผมคิดว่าอาจจะมีความพยายามที่ท้าทายคำว่า ผู้ดี ว่าคนเรานั้นไม่จำเป็นต้องมาจากชาติตระกูล คนเราสามารถเป็นสุภาพบุรุษ เป็นคนดี เป็นผู้ดีได้โดยไม่ต้องมีชาติตระกูล” (อ้างใน *ศรีบูรพา* ๔ : *วารสารกองทุนศรีบูรพา* ฉบับวันนักเขียน-๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ หน้า ๕๔)

คำว่า ผู้ดี ในความหมายที่เปลี่ยนไป ได้รับการนำมาพิจารณาในเนื้อหาใหม่เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นจาก “วิมล” ตัวละครในนวนิยายเรื่อง *ผู้ดี* ของ “ดอกไม้สด” (นามปากกาของ ม.ล. บุปผา นิมมานเหมินท์) ซึ่งเป็นนวนิยายที่เขียนขึ้นในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

คำว่า *สุภาพบุรุษ* ของ “ศรีบูรพา” และ ผู้ดี ของ “ดอกไม้สด” จึงมีนัยแฝงว่า ด้วยสังคมชนชั้นแบบไทยๆ ที่น่าสนใจยิ่ง

(๘) แต่เดิมนามปากกาของ โชติ พรพันธ์ หนึ่งในนักเขียน คณะสุภาพบุรุษ นั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้ตั้งให้ โดยเปลี่ยนเสียงมาจากชื่อของนักเขียนแนวนั้นเชิงคืดของอังกฤษ คือ J. W. JAKOB ซึ่งแต่แรกเขียนเสียงเป็นไทยว่า “ยาขอบ” ไม่ใช่ “ยาขอบ” หลักฐานนี้อ้างอิงมาจากเรื่องสั้นชื่อ “บันทึกของกุ่มภรรยา” ของ “ยาขอบ” ในหนังสือ *สุภาพบุรุษ* ทยปักษ์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓๓ : วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

(๙) บทความเรื่อง “มนุษย์ภาพ” ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ลงตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* ทยวัน เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ และวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ แต่ยังไม่จบก็เกิดปัญหา เพราะหลวงวิจิตรวาทการและคณะได้เข้ามาเถียงกันในหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* และมีนโยบายไม่ให่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ พร้อมกับเพื่อนคณะสุภาพบุรุษแต่เดิม ได้ลาออกพร้อมกันทั้งคณะอีกครั้ง โดยไปทำหนังสือพิมพ์ *ผู้นำ* ทยสัปดาห์ ให้แก่ เทียน เหลียว-รักวงศ์ แต่ก็ไม่ได้เป็นบรรณาธิการ ปล่อยให้เพื่อนคือ ทองอิน บุญยเสนา (“เวทงค์”) เป็นบรรณาธิการ อย่างไรก็ตามการเข้าแทรกแซงของหลวงวิจิตรวาทการในหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* นั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ได้แสดงปฏิกิริยาไวพอสสมควรในหนังสือพิมพ์ *ผู้นำ* ฉบับวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ดังนี้

“การทำงานของนักหนังสือพิมพ์หนุ่มชุดนี้... ในส่วนที่จะบำเรอน้ำใจผู้อ่านให้เป็นสุขนั้น เขาได้ชนะมาแล้วทุกเกม แต่ในด้านการครองตัวรักษาตัวให้เหมาะสมกับความต้องการของโลก เขามักเป็นผู้แพ้เสมอ ถ้าโลกนี้เป็นโลกที่สกปรก คนพวกนี้ก็มีความสะอาดเกินไป จึงเข้ากันได้ไม่สนิท และเหตุตั้งนี้มักล้มตัวของเขาลงในท่ามกลางความเจริญรุ่งเรืองที่เขาได้ก่อสร้างไว้ด้วยความสามารถของเขา เขาเป็นผู้อภัพในข้อนี้”

บทความเรื่อง “มนุษย์ภาพ” ที่โดนแทรกแซงเมื่อครั้งหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* ได้รับการปรับปรุง นำมาตีพิมพ์อีกครั้งในหนังสือพิมพ์ *ศรีกรุง* ที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เข้าไปประจำกองบรรณาธิการ โดยปรับปรุงออกมาตีพิมพ์เป็นสามตอน คือ ตอนที่ ๑ ความซื่อตรงคือความจริง ความจริงคือความซื่อตรง (๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔) ตอนที่ ๒ ความหลงของมนุษย์ ถือว่าอำนาจทำอะไรถูกหมด (๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔) และตอนที่ ๓ ความสงบ (๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔) บทความเรื่อง “มนุษย์ภาพ” ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ทั้งสามตอนนี้ ถือเป็นบทความการเมืองที่ทรงพลัง และเป็นบทความที่มีความสำคัญที่สุดบทหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์หนังสือพิมพ์ไทยและการเมืองไทยช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยจัดความสำคัญได้เทียบเท่า “แถลงการณ์ ฉบับที่ ๑” ของ “คณะราษฎร” ที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้เขียนขึ้น เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

(๑๐) อ่านรายละเอียดได้จากวิทยานิพนธ์ เช่น พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม *บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย (๒๔๗๕-๒๔๘๘)* กรุงเทพฯ : โครงการตำราฯ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๐ วิทยานิพนธ์ กุหลาบ สายประดิษฐ์-จากวรรณกรรมสู่หนังสือพิมพ์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๒ และหนังสือเรื่อง *กุหลาบ สายประดิษฐ์-ศรีบูรพา ที่ข้าพเจ้ารู้จัก* โดย ยศ วัชรเสถียร, สำนักพิมพ์อาร์ตแอนด์ชายน, ๒๕๒๕

(๑๑) รายชื่องานวรรณกรรมประเภทต่างๆ ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ พร้อมกับนามปากกาและประวัติ

คืออติสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ชีวิตช่วงต่างๆ ที่เป็นรายละเอียดบางประการ ข้อมูลที่ค่อนข้างทันสมัย อ่านได้จากข้อเขียนเรื่อง รู้จัก “ศรีบูรพา” โดย ชวป์ พูลเพิ่ม ซึ่งลงตีพิมพ์เป็นภาคผนวกอยู่ในการจัดพิมพ์ผลงานต่างๆ ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ และ “ศรีบูรพา” ในโครงการอนุรักษ์วรรณกรรมเก่าและหายากของสำนักพิมพ์ดอกหญ้า ที่มี อาจิด จันทน์พร เป็นบรรณาธิการ โครงการนี้ได้รับพนักงานเขียนของนักเขียน นักประพันธ์คณะสุภาพบุรุษ และคณะอื่นๆ นำมาจัดพิมพ์ขึ้นใหม่อย่างค่อนข้างเป็นระบบ

(๑๒) *ประชามิตร* เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ก่อตั้งโดยหนึ่งใน คณะสุภาพบุรุษ-สนิท เจริญรัฐ (นามปากกา “ศรีสุรินทร์”) เป็นหนังสือพิมพ์ในเครือของบริษัทไทยวิวัฒน์ ที่มีนายวรกิจบรรหาร (พงษ์ รั้งควร) และ นางวรกิจบรรหาร (ชะลอ รั้งควร) เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ กำเนิดเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ตั้งสำนักงานอยู่ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม ณ ที่แห่งนี้ ชื่อเรียกขานกันว่าเป็น วิกบางขุนพรหม เป็น คล้ายศูนย์กลางของนักเขียนนักประพันธ์รุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ เข้าคู่กับโรงพิมพ์ไทยพาณิชย์การ ของ อาริย์ สิริระ ที่เรียกกันว่า วิกสีลม กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้มาร่วมงานอยู่ที่หนังสือพิมพ์*ประชามิตร* เล่มนี้ และได้มีโอกาสจัดทำหนังสือ*สุภาพบุรุษ* รายสัปดาห์ ขึ้นด้วย แต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ อุปสรรคด้านการผลิตมีราคาสูง และมีการควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวด เพราะนโยบาย “รัฐนิยม” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้หนังสือ*ประชามิตร* และ*สุภาพบุรุษ* ได้ยุบรวมกันเป็นหนังสือ*ประชามิตร สุภาพบุรุษ* ฉบับเดียว ยุกระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นยุคอักษรวิบัติ ดังนั้นชื่อ*สุภาพบุรุษ* จึงเขียน เป็น *สุภาพบุรุษ* ส่วนชื่อกุหลาบเขียนเป็น กุหลาบ สายประดิษฐ์ หนังสือ*ประชามิตร สุภาพบุรุษ* รายสัปดาห์ ออกมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ซึ่งระยะนี้มี มาลัย ชูพินิจ เป็นบรรณาธิการ และ วิศด์ สุธเสถียร เป็น บรรณาธิการผู้ช่วย ที่ต้องกล่าวถึงเรื่องนี้ก็เพราะจะได้ไม่สับสนกัน เนื่องจากหนังสือ*สุภาพบุรุษ* ที่อยู่ใน ความเกี่ยวข้องของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มีด้วยกันสองระยะ คือระยะก่อตั้ง*สุภาพบุรุษ* รายสัปดาห์ ที่เป็นทั้ง เจ้าของและบรรณาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ และระยะที่ เป็น*สุภาพบุรุษ* รายสัปดาห์ และ*ประชามิตร สุภาพบุรุษ* รายสัปดาห์ ของ “วิกบางขุนพรหม” ในยุคอักษรวิบัติ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๘

(๑๓) กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นประธานการก่อตั้ง สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ซึ่งถือเป็นการรวมตัวครั้งแรกของ “ผู้มีวิชาชีพทางหนังสือพิมพ์” ที่จะ เคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมต่างๆ ทั้งจากฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายเจ้าของหนังสือพิมพ์ และเพื่อการ จัดการเกี่ยวกับสวัสดิการให้แก่กันนักหนังสือพิมพ์อาชีพโดยทั่วไป ดังนั้นจึงถือว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์ คือ ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งสมาคมนักหนังสือพิมพ์ไทยเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ แต่เนื่องจาก ต้องการอยู่เบื้องหลัง จึงได้เสนอให้พระยาปริชานุสาสน์ (บิดาของนายอานันท์ ปันยารชุน) เป็นนายกสมาคม หนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยคนแรกดำรงตำแหน่งอยู่สองสมัย (พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๖) นายกสมาคมคนที่ ๒ คือ นายมานิต วุวัต ดำรงตำแหน่งอยู่สมัยเดียว (พ.ศ. ๒๔๘๗) และ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นนายก สมาคมคนที่ ๓ ดำรงตำแหน่งอยู่สองสมัย (พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๘๙)

(๑๔) นี่เป็นข้อเปรียบเทียบบางประการระหว่าง กุหลาบ สายประดิษฐ์ และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังมีเรื่องปรากฏอยู่ในข้อเขียนของ สุพจน์ คำนตระกูล ตอนหนึ่ง คือ ระยะที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ถูกขัง อยู่ในคุกบางขวาง และกำลังเขียนนวนิยายเรื่อง*แลไปข้างหน้า* “กิจวัตรประจำวันภายในคุกของคุณกุหลาบ ก็คือการเขียนหนังสือ และถึงแม้ว่าท่านจะเขียนหนังสือช้า แต่ท่านก็ขยันนั่งอยู่กับโต๊ะเขียนหนังสือของท่าน ครั้งละหลายๆ ชั่วโมง และตอนบ่าย ๆ จึงจะลุกออกจากโต๊ะเขียนหนังสือไปเดินออกกำลัง...และลักษณะ การเดินของคุณกุหลาบ เป็นการเดินที่เรียกว่าเดินแบบนักเรียนนอก คือ เอาหัวไปก่อน ขำพเจ้าเคยทราบว่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เคยกล่าวจากกลางคุณกุหลาบว่า ออกไปอยู่เมืองนอกไม่เท่าไร (ไปอยู่ออสเตรเลีย) กลับมาเดินหัวทิ่มเป็นนักเรียนนอก ซึ่งความจริงคุณกุหลาบเดินในลักษณะเช่นนั้นมานานแล้ว ต่อเมื่อ

ข้าพเจ้าได้ใกล้ชิดและคุ้นเคยกับคุณกุหลาบ ข้าพเจ้าจึงรู้ว่า ที่คุณกุหลาบเดินเอาหัวไปก่อนนั้น เป็นเพราะที่สันเท้าของท่านเป็นตาปลา เวลาเดินจะต้องทิ้งน้ำหนักที่ปลายเท้าโดยอัตโนมัติ จึงทำให้หัวไปก่อน เพราะถ้าผลเอื้องน้ำหนักที่สันเท้าเป็นต้องสะดุ้งเพราะเจ็บที่เป็นตาปลาทุกทีไป ลักษณะการเดินของคุณกุหลาบจึงเป็นลักษณะการเดินของคนที่เป็นตาปลาที่สันเท้าโดยแท้ หาใช่เดินแบบหัวนอกดั่งที่ಕ್ಕฤทธิกล่าวถากถางไม่...” (จากบทความเรื่อง “คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์” โดย สุพจน์ ดำนดระกุล, อ้างใน *รำลึกถึงศรีบูรพา โดยเพื่อนร่วมยุค* : สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๒๘ หน้า ๙๖-๙๗)

คำขอบคุณ

ขอบคุณ : ลำเพา สุทธเสถียร ภรรยาของ วิตต์ สุทธเสถียร (นักเขียนและบรรณาธิการในอดีต) ที่ได้กรุณาให้ยืมหนังสือ*สุภาพบุรุษ* ราชบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๗๒-๒๕๗๓ จำนวนหลายสิบเล่ม มาแสดงในงานนิทรรศการ “๙๖ ปี กุหลาบ สายประดิษฐ์ -๗๒ ปี คณะสุภาพบุรุษ” โดยเอื้อเฟื้อผ่านมาทาง ศรัณย์ ทองปาน แห่งวารสาร*เมืองโบราณ*

ขอบคุณ : “บ้านพิพิธภัณฑน์” ของ อเนก นาวิกมูล “สำนักพิมพ์ต้นฉบับ” ของ ธงชัย ลิขิต-พรสวรรค์ “โครงการอนุรักษ์วรรณกรรมเก่าและหายากฯ” ของ อาจิด จันทน์มพร คลังหนังสือเก่าของ มนุ พีระพันธ์ และ จุลศักดิ์ อมรเวช

ขอบคุณ : สุรพันธ์-วาลี สายประดิษฐ์ แห่ง “บ้านศรีบูรพา” ที่เอื้อเฟื้อภาพเก่าหายาก

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ความทรงจำ : ชีวิตและการต่อสู้ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์

สุภา ศิริมานนท์

...ว่ากันตามทีจริง การที่เอาผมมาพูดถึงคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในวันนี้ดูไม่ค่อยจะจำเป็นเลย ผมเองก็เสมอเพียงศิษย์เล็กๆ คนหนึ่งของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และก็ได้มีโอกาสเป็นศิษย์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งซึ่งไม่นานนักเท่านั้นเอง

เห็นจะเป็นเพราะเหตุที่เป็นศิษย์ และเป็นศิษย์ที่มีความเคารพเชิดชู ซึ่งได้พยายามศึกษาติดตามได้เข้ามาในแนวทางที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ดำเนินและได้พากเพียรต่อสู้ปราบจนกระทั่งคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้สิ้นชีวิตไปในต่างประเทศนั่นเองดอกกระมัง พรรคพวกเพื่อนฝูงจึงได้ให้โอกาสแก่ผมมาพุดร่วมด้วยในพิธีซึ่งจัดขึ้นเพื่อเป็นการแสดงความระลึกถึงการเสียชีวิตของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นรอบที่ ๒

ตั้งนั้นก่อนอื่นทีเดียว ผมขอย้ำความแน่ใจของท่านทั้งหลายในที่นี้ว่าผมเป็นเสมอเพียงศิษย์ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และก็เป็นศิษย์ในทางงานหนังสือพิมพ์เท่านั้น คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบุคคลที่มีวุฒิชั้นยอดๆ อยู่ในตัวหลายอย่างหลายด้าน เป็นนักหนังสือพิมพ์ เป็นนักประพันธ์ และเป็นนักปฏิวัติ

ความเป็นนักหนังสือพิมพ์นั้น ในยุคสมัยของท่านก็ได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นนักหนังสือพิมพ์ชั้นหนึ่ง ประกอบภารกิจด้วยหลักวิชาและเกาะแน่นกับจริยธรรมแห่งอาชีวปฏิบัติ มีความเป็นธรรมในฐานะหัวหน้างาน และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่ผู้อยู่ได้บังคับบัญชา และแนวและให้อนุสาสน์เท่าที่จะให้ได้ตามความเหมาะสม

ความเป็นนักประพันธ์หรือนักเล่า ตลอดยุคสมัยของท่าน หรือแม้แต่ภายหลังจากการวายชนม์ของท่าน นวนิยายเหล่านั้นก็มีลักษณะน่ายุคหรือลึกลับอยู่เสมอ เป็นแบบอย่างในทางการประพันธ์แก่นักประพันธ์รุ่นหลัง เป็นเครื่องจรรโลงใจแก่ผู้ได้อ่าน ถือได้โดยไม่มีทางผิดพลาดว่า คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในนามปากกา “ศรีบูรพา” เป็นนักประพันธ์ชั้นหนึ่งของวงการประพันธ์ไทย

สำหรับในฐานะของนักปฏิวัตินั้น พจนานัลย์ของบุรุษอันดับหนึ่งของโลกหลายท่าน ที่ได้กล่าวไว้ต่อมรดกกรรมของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ย่อมจะเป็นการยืนยันรับรองฐานะข้อนี้ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้โดยสมบูรณ์อยู่แล้ว ผมเองก็ได้แต่คอยติดตามสดับรับฟัง ไม่ค่อยจะรู้อะไรเพียงพอที่จะมากล่าวได้

วุฒิทั้งหลายเหล่านั้น ความจริงพวกเราทุกคนต่างก็ดูเหมือนจะรู้อะไรกันอยู่แล้วทั้งนั้น เมื่อเป็นการมาพูดถึงสิ่งที่ไม่ค่อยต่างก็รู้ให้ท่านทั้งหลายฟังเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องขออภัยไว้เป็นประการแรกที่ทำให้ตนเป็นคนเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน

จึงขอได้โปรดถือเสียว่าเป็นการมากล่าวคำไหว้ครูของศิษย์คนหนึ่งของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือในการตอบรับการให้โอกาสของพวกพ้องมาพูดถึงคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในวาระอันหรรษาอีกทีก็เช่นนี้นั้น ผมเองมิได้มีความนึกคิดในทางที่จะฉวยโอกาสทำชื่อเสียงเนื่องจากโอกาสเปิดให้มาพูดถึงบุคคลผู้มีชื่อเสียงสูงส่งเช่นคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ แต่อย่างใด

การพูดถึงบุคคลสำคัญไม่ว่าระดับไหนๆ ไม่ได้เป็นเครื่องช่วยให้ผู้พูดนั้นๆ กลายเป็นคนสำคัญไปด้วยได้

ผมจะใช้โอกาสนี้พูดถึงคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ด้วยความเคารพ ในฐานะของความเป็นนักหนังสือพิมพ์เพียงด้านเดียว เพราะตลอดช่วงระยะเวลาที่ได้ทำงานภายใต้ความบังคับบัญชาของท่านมา และในช่วงระยะหนึ่งที่ได้เคยทำงานร่วมกันมาในกิจการหนังสือพิมพ์และนิตยสารบางสำนักบางแห่ง ความเป็นผู้บังคับบัญชาที่ดีซึ่งมีอยู่ควบคู่กับการเป็นครูที่ดี ได้พิมพ์ประทับใจผมอยู่ตลอดมาอย่างลึกลับ

เกียรติคุณชื่อเสียงของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ นั้น อย่างไรก็ตามแต่เพียงเสขเล็ก ๆ อย่างผมเลย ไม่ว่าใครๆ ก็ไม่อยู่ในวิสัยที่จะตกแต่งเพิ่มพูน หรือไปสร้างให้แก่ท่านได้อย่างมากที่สุดก็ได้แต่เพียงกล่าวสรรเสริญตามวาระอันควรเท่านั้นเอง

เกียรติคุณชื่อเสียงอันสูงส่งไม่ว่าของใครๆ ในโลกนี้ เป็นเกียรติคุณชื่อเสียงซึ่งผู้เป็นเจ้าของได้สร้างสมขึ้นมาด้วยตัวของตนทั้งนั้น

สิ่งซึ่งผมจำเป็นต้องขออภัยอีกประการหนึ่งในการกล่าวถึงคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ในครั้งนั้นก็คือ เนื่องจากผมจะกล่าวในฐานะศิษย์ เพราะฉะนั้นจึงหนีให้พ้นได้ยากเหลือเกิน ที่จะพูดพัวพันถึงกรณีต่าง ๆ อันเกี่ยวกับตัวเองเท่าที่มีอยู่กับคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ผู้เป็น ทั้งผู้บังคับบัญชาและเป็นทั้งครู ไม่มากก็น้อย

มันเป็นความยากใจอันหนึ่ง

ที่กล่าวว่ายากใจนี้ ก็เพราะการณ์จะกลายเป็นว่าผมพยายามยกตัวเองโดยอาศัย ชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านมารองรับในทางอ้อม

ผมเองได้ใคร่ครวญแล้วใคร่ครวญอีก เพราะไม่ใช่วิธีที่จะกระทำเช่นนั้น และไม่เคย มีปรารถนาที่จะกระทำเช่นนั้น ไม่ว่าจะกับใครคนใดหรือในที่ใดทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นถ้าหากบังเอิญมันจะต้องมีอยู่ แทรกอยู่ ไม่ว่าเรื่องใดกรณีใด ก็ขอ ได้โปรดถือเสียว่ามันเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งของศิษย์ ที่จะกล่าวคำไหว้ครูก็แล้วกัน และเป็นศิษย์ที่มีได้มีความสำคัญอะไรแต่อย่างใดเลยในโลก

ความรู้สึกที่มีความเคารพในคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ นั้น ผมจำได้แน่นอนว่าเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในใจ ตั้งแต่เรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยม ๓ และมัธยม ๔ เป็นต้นมา อายุก็เพิ่งจะ ๑๐ กว่าขวบ เหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดความเลื่อมใสก็ไม่ใช่อะไรอื่น หากเป็น เพราะได้อ่านนวนิยายที่ท่านแต่งนั่นเอง

คำว่า “นวนิยาย” เวลานั้นยังไม่มี สมัยนั้นเรียกกันว่า “เรื่องอ่านเล่น” คำนี้ถ้า หากเป็นคนรุ่นพ่อขึ้นไปเรียกกันว่าเรื่องประโลมโลก

ก่อนที่จะก้าวเข้ามาสู่วงการหนังสือพิมพ์ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เริ่มต้นด้วยการเขียนนวนิยาย เริ่มต้นด้วยการเขียนลำตัด ซึ่งสมัยนั้นมีผู้นิยมเขียนกันออกจะแพร่หลาย

ชื่อเสียงขั้นต้นที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ สร้างให้แก่ตนเองเป็นชื่อเสียงทางการ ประพันธ์ โดยมากเป็นเรื่องสั้น กลุ่มเพื่อนร่วมกลุ่มของท่านจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ ซึ่ง ต่อมาได้เกาะแน่นกันอยู่ภายใต้นาม “คณะสุภาพบุรุษ” นั้น ปรากฏว่ามีนักประพันธ์ชั้นเอก หลายคน และก็มีที่เป็นนักหนังสือพิมพ์ชั้นยอด ๆ อีกหลายคนเช่นเดียวกัน

นี่ก็หมายถึงว่าคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และคณะ “สุภาพบุรุษ” ของท่านอยู่ใน ยุคเริ่มต้นของการประพันธ์นวนิยายแบบใหม่ของเมืองไทย แทนที่จะเป็นนิทานคำกลอน แบบจักร ๆ วงศ์ ๆ และแทนที่จะเป็นคำกลอนลำตัดซึ่งฮือฮากันระยะหนึ่งในตอนต่อมา

ในวิถีของการประพันธ์ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ แยกต่างไปจากเพื่อนฝูงในกลุ่ม ของท่านในแง่ที่ว่า หลังจากได้ประพันธ์เรื่องราวในทำนองเพลิดเพลินใจเป็นสำคัญอย่างเดียว อยู่สักระยะหนึ่งแล้ว คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในนามปากกา “ศรีบูรพา” ก็ได้วางกำหนด ให้นวนิยายของท่านมี “ความหมาย” แทรกแซมอยู่ด้วย

“ความหมาย” อันนี้ในขั้นแรกทีเดียวก็อาจจะเป็นเงื่อนเงันแสดงความคิดอ่าน

ที่ “ผ่า” ออกไปจากแนวความคิดที่ครอบคลุมทั่วไปมาแต่เดิม การ “ผ่า” นี้ว่าที่จริงแล้ว ก็ไม่ใช่การผ่าอย่างพรวดพราด เพราะคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็คงจะค่อยๆ คิดค่อยๆ แสวงหาทางของท่านมาเรื่อยๆ ทั้งจากการศึกษา และจากการตั้งข้อสังเกต

นวนิยายที่สอดแทรกเนื้อหาด้วยลักษณะทางคุณธรรมเรื่องแรกของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เห็นจะได้แก่เรื่อง*ลูกผู้ชาย* แต่อย่างไรก็ดีเรื่องที่ว่านี้ถ้าหากจะเอามาอ่านกัน เดี่ยวนี้ก็ต้องถือเอาเป็นเพียง “หลักบอกเขต” หลักหนึ่งในถนนอันยืดยาวไม่มีปลายทาง ของวรรณกรรม

จากจิตสำนึกในแง่เกี่ยวกับคุณธรรม ต่อมาก็ได้ก้าวไปสู่ภาวะที่เรียกว่า “ความเป็นธรรม” ปัญหาที่ย่อมเลยไปถึงความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทางสังคมเป็นธรรมดา ซึ่งความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทางสังคมนี้ เป็นสิ่งที่ปรากฏค้ำยันค้ำค้ำได้ง่ายและทั่วไป คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ก้าวเข้าต่อกรกับความเหลื่อมล้ำอันนี้ด้วยความละเมียดละไมและสุขุม โดยอาศัยบทประพันธ์เป็นพาหะสำคัญ ทั้งเรื่องขนาดสั้นและขนาดนวนิยาย

นวนิยายของ “ศรีบูรพา” ที่นับว่าเด่นชัดเหนือยุคก็เห็นจะได้แก่เรื่อง*สงครามชีวิต* การที่กล่าวว่าเด่นชัดเหนือยุคได้ด้วยอาศัยเหตุผล และประจักษ์หลักฐานที่ว่า ในช่วงระยะเดียวกันนั้นไม่ได้มีนักประพันธ์คนใดที่จะเขียนได้ถึงระดับนี้ นักประพันธ์คนอื่น ๆ ไม่ว่าจะในกลุ่ม “สุภาพบุรุษ” หรือในเพื่อนร่วมรุ่นของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ไม่ปรากฏว่าจะมีใครก้าวหน้าหรือตื่นตัวไปในทางก้าวเข้าหาประชาชนคนสามัญได้เสมอเหมือน หลายเป็นคน อาจจะมีชื่อเสียงไปในทางแต่งนวนิยายได้ดี นำอ่าน อ่านสนุกเพลิดเพลิน และบางเรื่องก็พอจะถือได้ว่าเป็นอมตะในฐานะของนวนิยาย อย่างเช่น *ละครแห่งชีวิต* ของ ม.จ. อากาศ-ดำเกิง รัตพัฒน ซึ่งเป็นวนิยายที่ผลักรุนให้ผู้อ่านมีความพิสมัยในชีวิตของนักหนังสือพิมพ์ อย่างยิ่งเป็นเรื่องแรกในประวัติศาสตร์วรรณกรรมของไทย แต่เนื้อหาสาระก็เป็นไปในทางที่ฝากชีวิตไว้กับโชคเคราะห์ ไม่ใช่เรียกร้องให้เกิดสำนึกในกรณีเกี่ยวกับ “ความเป็นธรรมแห่งสังคม”

ถ้าจะนับกันว่านวนิยายเรื่อง*สงครามชีวิต* เป็นนวนิยายเรื่องแรกที่จะแพร่กระจายความคิดความรู้สึกรู้สีกของท่านผู้อ่านไปในทางความเป็นธรรมแห่งสังคม ก็หมายถึงว่าคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เป็นผู้เริ่มย่ำระฆังให้เสียงเรียกร้องอันนี้ซ้ำแรกแทรกซึมลงไปในจิตและในสายเลือดของการต่อสู้ในยุคใหม่ เสียงกังวานของระฆังนั้นมีอิทธิพลอย่างไร ก็ดูจะเป็นที่รับรองกันได้อยู่แล้วตราบจนถึงชั่วขณะนี้

ชีวิตของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในทางการประพันธ์และการหนังสือพิมพ์เป็นเรื่องยืดยาวเกินกว่าที่เราจะนำมาสาธกกันโดยละเอียดในที่นี้ ผมเชื่อว่าคงจะต้องมีผู้เขียนขึ้นเป็นหนังสือต่อไปโดยแน่นอน

วงการประพันธ์และวงการหนังสือพิมพ์ของเมืองไทยในยุคเริ่มต้นของคุณกุหลาบนั้น

คืออติสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ว่าที่จริงก็เป็นวงการอันไม่กว้างขวางอะไรเลย ดูเหมือนว่าคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ จะได้ไปเริ่มต้นงานหนังสือพิมพ์ที่สำนักงานนิตยสาร*เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์* ซึ่งเป็นนิตยสารของโรงเรียนนายร้อยทหารบก นิตยสารฉบับที่ว่าเป็นนิตยสารที่จัดว่ามีชื่อเสียงมากในยุคนั้น เรื่องสั้นที่ดีๆ เรื่องแปลที่ดีๆ รวมทั้งเรื่องยาวขนาดนวนิยายที่ดีๆ ได้ผ่านเวทีของนิตยสาร*เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์* เป็นจำนวนไม่น้อย

ความสันทัดชัดเจนที่ได้รับมาจากการเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการนิตยสาร*เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์* นี้เอง เป็นผลให้คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ออกมาจัดตั้งกลุ่ม “สุภาพบุรุษ” ขึ้นกับบรรดาเพื่อนนักประพันธ์ร่วมรุ่นของท่าน

สุภาพบุรุษ เป็นนิตยสารรายปักษ์ที่นับว่ามีชื่อเสียงมากนับตั้งแต่เริ่มพิมพ์ออกจำหน่าย แต่นั่นแหละ การแต่งหนังสือเป็นอย่างเดียว ไร้มีความรู้ ไร้มีความสันทัดในทางบริหารงาน ถึงจะจำหน่ายขายดี นิตยสารนี้ก็ไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้

เหตุปัจจัยเช่นว่านี้เป็นเหตุปัจจัยธรรมดาของระบบทุนนิยมในยุคสมัยนั้น ยังวิเคราะห์กันไม่ออก หรือควรจะกล่าวได้ว่ายังไม่รู้จักว่าธรรมดาอันนั้นคืออะไรด้วยซ้ำไป

จากพื้นฐานที่ก้าวขึ้นมาผ่านนิตยสาร*สุภาพบุรุษ* คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้ก้าวเข้าสู่วงการหนังสือพิมพ์รายวัน ด้วยการสนับสนุนของนักหนังสือพิมพ์ผู้ใหญ่ในสมัยนั้นคนหนึ่ง หนังสือพิมพ์รายวันที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ กับคณะ*สุภาพบุรุษ*ของท่านได้ก้าวเข้าสู่คือหนังสือพิมพ์*บางกอกการเมือง*

แต่ก็ทำอยู่ที่*บางกอกการเมือง*ได้ไม่นานนัก จะเนื่องจากเหตุอะไรบ้างจำเป็นจะต้องนำไปไว้พิจารณากันโดยละเอียดต่อไปในกาลข้างหน้า

จาก*บางกอกการเมือง* คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และคณะ “*สุภาพบุรุษ*” ได้ก้าวเข้าสู่การจัดกิจการหนังสือพิมพ์ที่นับว่าแปลกใหม่และยิ่งใหญ่ของยุคสมัยนั้นขึ้นมาฉบับหนึ่งคือหนังสือ*ไทยใหม่*

ชื่อของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ย่อมจะบอกเป็นนัยได้อย่างตระหนักทีเดียวว่าจุดมุ่งหมายของผู้ดำเนินการคืออย่างไร

แต่แล้วก็อีกนั่นแหละ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อยู่ที่สำนักหนังสือพิมพ์*ไทยใหม่*ได้ไม่ถึง ๑ ปีก็อพยพคณะออกไป การออกไปครั้งนั้น ถ้าจะกล่าวตามภาษาที่เรียกกันในยุคต่อมาก็คือ ยกคณะตบเท้าออก เป็นการยกคณะออกที่มีชื่อโด่งดังมากเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยทีเดียว

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ กับคณะยกคณะออกมา ไม่ใช่ว่ามีสตางค์เต็มกระเป๋า หากเป็นการออกมาด้วยความตระหนงของคนหนุ่มผู้ยึดมั่นในความเป็นธรรมแห่งสังคม ชิงชังในความเอาเปรียบของฝ่ายเจ้าของทุน และรังเกียจในความจู้จี้จ้านไม่เข้าเรื่องของ

ตัวแทนฝ่ายเจ้าของทุน ปรากฏว่าคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และเพื่อนร่วมคณะเกือบทุกคน ตกอยู่ในภาวะที่เรียกว่า “ตึงแตก” เราตีๆ นี่เอง จะกินเข้าไปก็แทบจะไม่มี

ระหว่างว่างงาน คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้ใช้เวลาไปในทางเขียนทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น และบทความไปลงหนังสือพิมพ์บางฉบับ

บทความที่นับว่าเด่นอย่างยิ่งของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในระยะนั้นคือ บทความ ชื่อ “มนุษยภาพ” ลงพิมพ์อยู่ในหนังสือพิมพ์รายวัน *ศรีกรุง* พอลงไปได้เพียงสองหรือสาม ตอน หนังสือพิมพ์ *ศรีกรุง* ก็ถูกสั่งปิดเพราะบทความนี้

บทความเรื่อง “มนุษยภาพ” เป็นบทความที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนไม่จบ ทั้งชุดตามที่ตั้งใจ พื้นฐานของบทความชุดนี้ ชื่อของมันก็ดูเหมือนจะบอกให้ทราบได้ชัด อยู่แล้วเหมือนกัน เนื้อหาสาระของมันเป็นเสียงอุทธรณ์จากดวงใจของผู้ซึ่งปรารถนา จะสร้างสรรค์ความเป็นธรรมแห่งสังคม และปรารถนาจะทลายล้างความเหลื่อมล้ำต่ำสูง อันอยุติธรรม ระยะกาลตอนนั้นเป็นปลายยุคสมัยของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ต่อจากวาระนั้นมาอีกเพียงชั่วระยะสั้นๆ ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ดับวูบลงไป เกิดมีสถาบันอย่างใหม่ขึ้นมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นทาง ของระบอบประชาธิปไตย

คณะ “สุภาพบุรุษ” ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ก่อตั้งนิตยสารรายสัปดาห์ ขึ้นมาด้วยฉบับหนึ่งชื่อ *ผู้นำ* เป็นนิตยสารไม่ใหญ่โตอะไร แต่ก็มีชื่อเสียงไม่น้อยสำหรับ ยุคสมัยนั้น ผลของการงานก็ดูเหมือนว่าเพียงแต่หวังจะมีกินไปโดยไม่คอยากเท่านั้นเอง

ในหนังสือพิมพ์ *ผู้นำ* นี้ มีเรื่องสั้นที่ดีๆ และบทความดีๆ ปรากฏอยู่หลายเรื่อง เจ้าของหนังสือพิมพ์ *ผู้นำ* รายสัปดาห์นั่นก็คือโรงพิมพ์ไทยพาณิชย์การ ในตอนเริ่มก่อตั้งเป็น โรงพิมพ์เล็กๆ แต่ในกาลต่อมาก็กลายเป็นพื้นฐานสำคัญทำให้เกิดหนังสือพิมพ์ที่ยิ่งใหญ่ อีกหลายฉบับ ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน

ระหว่างที่เขียนอยู่กับนิตยสารรายสัปดาห์ *ผู้นำ* นี้เองที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เริ่มก่อตั้งหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ขึ้น

เจ้าของทุนแห่งหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ในสมัยเริ่มก่อตั้งยุคแรกก็คือ ม.จ. วรณ-ไวทยากร วรวรรณ ซึ่งต่อมาได้เลื่อนฐานันดรศักดิ์ขึ้นทรงกรม เป็นกรมหมื่นนราธิปพงศ์-ประพันธ์

ในระยะนั้น “ท่านวรรณ” กำลังเฟื่องปรอดมากในวิชาสาขาต่างๆ ทรง สนพระทัยในระบอบประชาธิปไตย ทรงเป็นนักภาษาศาสตร์ที่เชี่ยวชาญ และทรงปรารถนา จะจัดตั้งหนังสือพิมพ์รายวันขึ้นสักฉบับหนึ่ง เพื่อแพร่ขยายความคิดและความรู้ตาม ครรลองของระบอบประชาธิปไตยออกไปสู่มหาชนตามพระกำลังและสติปัญญาของพระองค์

คืออัสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

แต่การจัดตั้งหนังสือพิมพ์รายวันนั้น คงจะทรงเข้าพระทัยดีว่า นอกจากตัวของพระองค์เองแล้ว ก็จำเป็นเหลือเกินที่จะต้องมีคณะผู้ดำเนินการซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของประชาชนคนอ่านด้วยจึงจะได้ ซึ่งเพราะเงื่อนไขข้อนี้เองที่พระองค์ท่านทรงเล็งมาที่ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และคณะ “สุภาพบุรุษ” ที่กำลังว่างอยู่

หลังจากการติดต่อระหว่าง “ท่านวรรณ” กับคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ โดยมีเพื่อนสนิทของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ คนหนึ่งเป็นผู้เชื่อมโยง เพียงไม่กี่เดือนก็มีประกาศจัดตั้งและออกจำหน่ายของหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ*

สำนักงานแห่งแรกของ*ประชาชาติ* อยู่ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจของพระยาศรีบุญหา ใกล้ๆ สี่ก๊กเสาชิงช้า

ในบรรดาคำบรรยายของเอกสารประกาศโฆษณาหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* ครั้งกระนั้น นอกจากจะบอกเล่าถึงความพิเศษด้านอื่นๆ แล้ว มีส่วนหนึ่งที่แสดงคุณสมบัติเกี่ยวกับ “ข่าว” ด้วยถ้อยคำว่า “ข่าวของประชาชาติเป็นข่าวสดและสวย”

ฟังตามถ้อยคำดังกล่าวนี้ ท่านย่อมจะมองเห็นและเข้าใจลึกกลงไปได้ทันทีว่า ประการที่ ๑ หนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* จะเอาใจใส่ในข่าวเป็นพิเศษตามแบบอย่างของหนังสือพิมพ์ที่ปฏิบัติอยู่ในครรลองของหลักวิชา นั่นคือ สิ่งที่เป็นข่าวจะต้องสดอยู่เสมอ ประการที่ ๒ ข่าวของหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* จะไม่ใช้วิธีเขียนแห้งแล้งตามที่มักจะปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์อื่นๆ เวลานั้น แต่หากจะเป็นข่าวที่ “สวย” ประกอบความสดด้วยลีลาที่กล่าวว่า “ข่าวสวย” นั้น เป็นวลีใหม่ที่ให้ความสำคัญอย่างใหม่พร้อมกันในคราวเดียว แสดงให้รู้อยู่ในตัวว่าคณะผู้จัดทำเป็นผู้มีคุณสมบัติทางการประพันธ์อย่างเด่นชัด เพราะการเขียนข่าวสดให้สวยด้วยนั้น จะต้องอาศัยฝีมือทางการประพันธ์

คณะบรรณาธิการของ*ประชาชาติ* ส่วนใหญ่ประกอบขึ้นด้วยคณะนักประพันธ์ในกลุ่ม “สุภาพบุรุษ” จึงเป็นธรรมดาที่จะต้องอวดได้สนิทปากว่าข่าวของ*ประชาชาติ* จะต้อง “สวย”

หนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* ตั้งสำนักงานอยู่ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจได้ไม่นานนัก ก็ได้ขยับขยายออกมามากที่อยู่ของตนเองใหม่เป็นเอกเทศอยู่ใกล้ๆ สี่แยกหลานหลวง

และที่สำนักงานแห่งใหม่นี้เองที่ผมได้มีโอกาสเข้าไปทำงานอยู่ด้วยกับทั้งครูมาลัย ชูพินิจ และคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์

ปีที่ผมเริ่มชีวิตของการเป็นนักหนังสือพิมพ์จากผลแห่งความใฝ่ฝันมาแต่เล็กแต่น้อยนั้นเป็นปี พ.ศ. ๒๔๗๗-อายุเพิ่งจะ ๒๐ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ดูเหมือนจะประมาณ ๓๐ แล้ว

ครูมาลัย ชูพินิจ ต้องการจะให้ผมเข้าประจำแผนกสารคดี แต่คุณกุหลาบ สาย-

ประดิษฐ์ สิ่งให้ผมไปนั่งปรับ หลังจากปรับไปแล้ว ๓ เดือน ครุมาลัย ชูพินิจ เห็นว่าผมพอจะไปช่วยแปลข่าวต่างประเทศได้เนื่องจากเวลานั้นนักหนังสือพิมพ์ไทยเรามีผู้ที่รู้ภาษาอังกฤษน้อยและจำกัด แต่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ สิ่งให้ผมออกติดตามข่าวภายใต้การควบคุมของคุณเจียง เสวตะทัต หัวหน้าข่าวในประเทศผู้สามารถ และมีชื่อเสียงอย่างยิ่งคนหนึ่งของยุคนั้น คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ให้เหตุผลว่า ผู้ที่จะก้าวหน้าไปในงานหนังสือพิมพ์ข้างหน้าจะต้องรู้งานข่าวให้ดีที่สุด หน้าที่อื่น ๆ มีความสำคัญรอง ๆ ลงมาทั้งนั้น

หลังจากวาระนั้นไม่กี่เดือน คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็เดินทางไปศึกษางานที่ประเทศญี่ปุ่น เหตุผลอันยิ่งใหญ่ที่ทำให้ท่านจำเป็นต้องปลิกตัวไปได้ทราบว่าเป็นเรื่องมาจากความเหลื่อมล้ำต่ำสูงบางประการเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายซึ่งไม่ต้องตรงกับที่ได้ตกลงไว้แต่ต้น และเกี่ยวกับอำนาจควบคุมเหนือกิจการที่ขัดแย้งกับฝ่ายวงในของท่านเจ้าของเงิน สิ่งต่างๆ เหล่านี้คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ หนีไม่ได้และไม่ต้องการจะขัดขึ้นให้แตกหัก

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เดินทางไปประเทศญี่ปุ่นแล้วไม่กี่เดือน ผมก็ลาออกจากหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* ไปร่วมก่อตั้งหนังสือพิมพ์*สยามนิกร* ของบริษัทไทยพาณิชย์ จำกัด ถนนสีลม โดยมีคุณธนวันต์ จาคูประยูร (“ธนาลัย”) นักหนังสือพิมพ์ผู้ยิ่งใหญ่ของไทยคนหนึ่งซึ่งมีความเชี่ยวชาญสันตติในกิจการระหว่างประเทศเป็นพิเศษ เป็นบรรณาธิการใหญ่

หลังจากกลับมาจากประเทศญี่ปุ่นแล้ว คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็มีได้เข้าทำงาน ณ สำนักงานประชาชาติอีก คงเขียนบทความและนวนิยายออกขายเป็นเอกเทศ คุณโชติ แพร่พันธุ์ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการของหนังสือพิมพ์*สยามนิกร* ในกาลต่อมา ก็ได้ตกลงซื้อเรื่องยาวชื่อ*ป่าในชีวิต* ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ลงพิมพ์เป็นประจำในขณะนั้น เรื่องนี้ตามทัศนะของผมเองรู้สึกว่าเป็นนวนิยายที่มีความดีอย่างยิ่งเรื่องหนึ่ง และแสดงความเปลี่ยนแปลงความคิดในทางก้าวรุดหน้าของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อเกิดกรณีสงครามจีน-ญี่ปุ่น ในเดือนกรกฎาคมปี พ.ศ. ๒๔๘๐ คุณโชติ แพร่พันธุ์ ก็ได้คิดและตกลงใจจัดส่งให้ผมเดินทางไปเป็นผู้สื่อข่าวสงคราม ณ ประเทศจีน โดยให้เดินทางไปอยู่ทางแนวรบของญี่ปุ่นระยะหนึ่ง พร้อมกันในคราวเดียวกันก็ส่งให้ผมดูงานหนังสือพิมพ์ของญี่ปุ่นมาด้วยเท่าที่พอจะสามารถทำได้

ในกรณีเกี่ยวกับการดูงานหนังสือพิมพ์ของญี่ปุ่นนี้ ผมก็ได้อาศัยค่าบอกเล่าและข้อเตือนใจของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อีกนั่นแหละ

ผมยังไม่เคยไปต่างประเทศ สำหรับการไปสื่อข่าวสงครามนั้นก็คิดว่า เห็นจะต้อง

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ศึกษาลูปคล่าเอาตามลำพังและตามกำลัง หนังสือพิมพ์ในประเทศไทยซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับของต่างประเทศเขาแล้ว ก็เป็นขนาดกระจิริด ย่อมไม่ต้องการอะไรนักหนา ส่วนการศึกษาและดูงานหนังสือพิมพ์ของญี่ปุ่นนั้นเป็นเรื่องที่ผมเองก็มีความปรารถนามาก คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เคยผ่านมาก่อนจึงช่วยผมได้มากเหลือเกิน ท่านกรุณาสละเวลาชี้แนะลู่ทางต่าง ๆ ให้ด้วยความเมตตาปรานี ทำจดหมายแนะนำไปยังศาสตราจารย์ชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งซึ่งเคยช่วยคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เองมาก่อน ศาสตราจารย์ผู้นั้นนอกจากจะสอนอยู่ในมหาวิทยาลัย ก็ยังทำงานประจำอยู่กับหนังสือพิมพ์*โตเกียว*ในนิจิดังด้วย คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อุตส่าห์มีแก่ใจสอนให้แม้แต่การวางตัวและการไว้ท่าทีเพื่อมิให้ใคร ๆ เขาคูหนึ่นักหนังสือพิมพ์ไทยได้ ไม่ว่าจะในเรื่องใด ๆ หรือในปัญหาใด ๆ

คำแนะนำข้อหนึ่งซึ่งผมถือว่าสำคัญยิ่งแก่ชีวิตของผมเองมาตราบเท่าทุกวันนี้ก็คือ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เน้นหนักเน้นหนาว่า อย่าไปคุ้มกันเลยสำหรับงานในด้านบรรณาธิการ เพราะเป็นเรื่องที่เราเรียนเอาเองได้ในเมืองไทย แต่ขอให้เจาะจงศึกษามาให้ดีที่สุด และหมัดจดที่สุดในงานด้านการบริหารทุก ๆ อย่าง

ก่อนที่ผมจะเข้าทำงานที่*ประชาชาติ* คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ทราบอยู่ก่อนแล้วว่า ผมได้ศึกษาวิชาหนังสือพิมพ์ทางไพรณีย์จบมาแล้วจากสำนักศึกษาทางไพรณีย์แห่งหนึ่งของกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

แต่การศึกษาที่ว่านั้น ก็เป็นในทางบรรณาธิการกิจล้วน ๆ

การมองเห็นความสำคัญของงานในด้านการบริหาร นับว่าเป็นการมองการณ์ไกลเหลือเกินสำหรับเวลานั้น ท่านบอกว่างานด้านบริหารทำให้กิจการด้านหนังสือพิมพ์ของญี่ปุ่นก้าวหน้าทันตะวันตกภายในช่วงเวลาสั้นมาก แต่ท่านก็บอกด้วยว่า งานด้านบริหารของหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นในขณะนั้นก็อยู่ล้ำหน้าเราไปอยู่แล้วไม่น้อยกว่า ๕๐-๖๐ ปี ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องศึกษาด้านประวัติการณ์ประกอบไปด้วยจึงจะได้

ชีวิตการทำงานของผมได้มีส่วนพัวพันกับคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เรื่อยมาต่อจากนั้น ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งไม่มากไม่น้อย

หลังจากสงครามมหาเอเชียบูรพาลิ้นสุดยุติ ผมก็ได้กลับเข้าไปทำงานอยู่ภายใต้บังคับบัญชาและเป็นศิษย์ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อีก ณ สำนักงานหนังสือพิมพ์*สุภาพบุรุษ* ซึ่งตั้งอยู่ที่โรงพิมพ์อักษรนิติที่สี่แยกบางขุนพรหม

แต่แล้วต่างฝ่ายต่างก็แยกกันไปอีกวาระหนึ่ง คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เดินทางไปออสเตรเลีย ผมเดินทางไปยุโรป

เมื่อผมดำเนินงานออกนิตยสารรายเดือน*อักษรสาส์น* หลังจากที่ถูกไล่ออกจากยุโรปแล้ว ก็พอดีคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ กลับจากออสเตรเลีย ซึ่งพอทราบเจตประสงค์ของ*อักษร-*

สาส์น คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้เข้าช่วยเหลือทันทีทางกำลังความคิด กำลังทรัพย์ นอกจากนี้จะเป็นผู้เขียนประจำทั้งนวนิยายและบทความทางการเมือง ผมก็มีคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้คอยช่วยประคับประคองในด้านต่างๆ ตลอดมา จนกระทั่งนิตยสารรายเดือน*อักษรสาส์น* จำเป็นต้องหยุดกิจการไป เพราะผมและคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ถูกจับในรอบที่ ๔ แห่งการดำเนินงานเนื่องในกรณีสันติภาพ

ข้อสอนใจประการหนึ่งที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ มักจะย้ำอยู่เสมอเนื่องในครั้งก็คือ ในการเป็นนักหนังสือพิมพ์นั้นเราจะต้องเป็นสุภาพบุรุษพร้อมกันไปด้วยเสมอ

หลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์เป็นข้อซึ่งเราจะต้องสังวรอยู่ทุกกลมหายใจ แต่หลักจริยธรรมเหล่านี้ก็ควรจะต้องเป็นหลักซึ่งไทยเราพึงวางกำหนดของเราเองขึ้นมา ไม่ใช่ไปลอกคัดของวงการหนังสือพิมพ์ในประเทศใต้อื่น

ในกรณีที่ว่าด้วยหลักจริยธรรมของหนังสือพิมพ์นี้ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ แนะนำให้ผมพยายามชวนขวยศีกษามาจากหลักของหนังสือพิมพ์*อาซาฮี* ตั้งแต่ยุคที่ไปดูงานของเขาเมื่อ ๔๐ ปีก่อน

สำหรับหลักยึดในใจแห่งการประกอบภารกิจทางหนังสือพิมพ์เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปแล้วว่า คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นนักประชาธิปไตย และได้ต่อสู้เพื่อระบอบประชาธิปไตยแต่ๆ มาตลอดชีวิต

คติสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ต่อสู้อย่างอุทิศ คือคติที่ว่าด้วย “เสรีภาพ” ในฐานะที่เป็นนักหนังสือพิมพ์ เสรีภาพดังกล่าวนั้นก็คือ เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ซึ่งถือกันเป็นหลักว่าเป็นประหนึ่งมหาปรการแห่งเสรีภาพของประชาชน

อนุสาส์นชิ้นหนึ่งของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ว่าไว้ดังนี้

...ถ้ารัฐบาลไม่ทำการกดขี่ปองร้ายหนังสือพิมพ์อย่างสิ้นสติ และยอมฟัง คำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์แล้ว บุคคลในคณะรัฐบาลจะไม่มาถึงขนาดที่เมามาแล้ว และจะไม่หลงตัวลืมหัด และเสียตัวไปถึงขนาดที่ได้เสียไปแล้ว

...จงพอใจในการกินยาขมเถิด เพราะมันจะตอบแทนด้วยการป้องกัน มิให้ท่านตกไปในความเมาได้

...อย่าซังเสรีภาพของนักหนังสือพิมพ์เลย เพราะถึงท่านจะซังมันเท่าใด มันก็ต้องกลับมาวันยังค่ำ ถ้าท่านไม่เปิดประตูต้อนรับเมื่อได้ยินเสียงเคาะ มันก็ต้องเข้ามาทางหน้าต่างหรือฟังกประตูเข้ามาจนได้ เพราะมันจะต้องการ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ที่อยู่อันสมควร อย่างน้อยก็เช่นเดียวกับที่ท่านต้องการเหมือนกัน
...การไม่กดขี่เสรีภาพของนักหนังสือพิมพ์นั้นนับได้ว่าเป็นมรดก
ข้อหนึ่ง แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะมีได้รัศไว้โนมมกค ๑๘ กิติ
จาก *ที่นี่และที่นั่น*
๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

สำหรับในทัศนะต่อการเมืองและสังคม คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ มีความยึดมั่น
อันจำหลักแน่นต่อ “ประชาชน” อย่างเดียวเป็นสรณะ ซึ่งทัศนะเช่นว่านี้ รู้ลึกกว่าใคร ๆ ก็ย่อม
จะทราบดีอยู่แก่ใจด้วยกันแล้วทั้งนั้นเช่นเดียวกัน
คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ให้อนุสาสน์ไว้ตอนหนึ่งดังนี้

...เมื่อประชาชนมีความรักสิ่งใด และปรารถนาที่จะเชิดชูสิ่งที่เขารักอย่าง
มีสำนึกแล้ว บทเรียนประวัติศาสตร์ได้ให้คำตอบไว้ชัดเจนแล้วว่า การขัดขวาง
ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ประโยชน์ ทางแห่งความสวัสดิของพวกนักการเมืองมีอยู่แต่
ทางเดียวคือ การเข้าร่วมในขบวนการของประชาชน
ผู้ใดต้องการอำนาจที่ประกอบไปด้วยพรแห่งธรรมและความยั่งยืน จง
แสวงจากประชาชนและในท่ามกลางสหายจากประชาชนของท่าน
...ท่านนักการเมืองทั้งหลายเวลายังมีเหลืออยู่ที่จะให้ท่านเลือก
จกลงมือเลือกเสียเถิด

จาก *ชุดบทเพลงประชาธิปไตย*
๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙

อีกอนุสาสน์หนึ่งของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ให้ไว้ดังนี้

...รัฐบาลของประเทศประชาธิปไตย มิได้มีขึ้นเพื่อที่จะปกครองประเทศ
ตามอำเภอใจของตน หรือของพวกฟองกลุ่มน้อย ๆ ของตน รัฐบาลที่เป็น
ประชาธิปไตยจะต้องกำหนด และปรับปรุงนโยบายให้เป็นตามมติมหาชน
...รัฐบาลที่ดำเนินนโยบายฝืนมติมหาชน จะเรียกว่ารัฐบาลของใคร
ก็ได้ทั้งนั้น แต่จะเรียกว่ารัฐบาลของประชาชนหาได้ไม่

จาก *เพื่อประชาธิปไตย*
๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

ถ้อยคำในอนุสาสน์เหล่านี้ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้กล่าวลงไว้เป็นเวลาถึง ๒๐ ปีมาแล้ว เป็นถ้อยคำอันสมบูรณ์ด้วยสัจจะทั้งยุคสมัยนั้น เป็นสัจจะอยู่จนครบเท่าทุกวันนี้ และจะเป็นสัจจะตลอดไปในเบื้องหน้าไม่เป็นปัญหาเลย

ขณะที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เริ่มทำหนังสือพิมพ์*สุภาพบุรุษ* กับเพื่อนหนุ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ นั้น พวกเขาล้วนเยาว์วัย

เป็นเยาว์วัยแห่งการนำเสนอนวนิยายแห่งความรักเรื่อง*ปราบพยศ*

ปราบพยศ จึงเป็นนวนิยายแห่งอารมณ์ของคนไทยวัย ๒๔ อันคึกคักและมีความหวังกับการมีชีวิตและมีความฝันอันบริสุทธิ์สดใส

เป็นความฝันอย่างเดียวกับที่ “ดอกไม้สด” สัมผัสผ่านนวนิยายเรื่อง*นิจ*

เป็นความฝันของคนหนุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับกระบวนการทางการศึกษาแห่งยุคทวยราษฎร์ อันได้รับการปูพื้นและเปลี่ยนแปลงตั้งแต่แผ่นดินของรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา

จึงไม่แปลกที่อีก ๒ ปีต่อมา เมื่อประจำทำงานในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์*ศรีกรุง* เขาจะนำเสนอบทความชื่อ “มนุษยภาพ”

“มนุษยภาพ” ที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนบอก สด กุรมะโลหิต ขณะอยู่ปักกิ่งว่า

ความจริง มันก็ไม่มีอะไรที่แสง ฉันทุดถึงสิทธิของมนุษยชน ความเสมอภาคของมนุษย์ ความเป็นธรรมของสังคม

ในยุคที่มาตรา ๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๕๐ บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง” เช่น ปัจจุบันการถกแถลงในประเด็นเรื่อง “มนุษยภาพ” เป็นเรื่องธรรมดาอย่างปกติยิ่ง แต่หากย้อนกลับไปเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๗๔ ประเด็นเกี่ยวกับ “มนุษยภาพ” กลับเป็นเรื่องละเอียดอ่อนยิ่ง

ละเอียดอ่อนถึงขั้นหนังสือพิมพ์*ศรีกรุง* ถูกสั่งปิด และแท่นพิมพ์ถูกถล่มไซ้

นั่นคือบทบาทและความหมาย “หนึ่ง” ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เมื่อ ๖๙ ปีก่อน.

พิมพ์ครั้งแรกในวารสาร *โลกหนังสือ* ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑

ที่ศาลคดี
กบฏสันติภาพ
ราว พ.ศ. ๒๕๑๖
ข้างขวาคือ สุพจน์
दानตระกูล
ข้างซ้ายคือ
อุทธรณ์ พลกุล

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์

สุพจน์ ต้านตระกูล

นาม กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” เห็นจะไม่จำเป็นต้องแนะนำกัน
ณ ที่นี้ เพราะคิดว่าคงมีหลายท่านที่จะเขียนแนะนำนามนี้อยู่แล้ว และถึงมาตราว่าจะไม่มี
ท่านผู้หนึ่งผู้ใดเขียนแนะนำ แต่ก็เชื่อว่านาม กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” ก็เป็น
ที่รู้จักของบรรดานักอ่านนักศึกษาการเมืองและท่านผู้แสวงหาสัจจะทั้งหลายเป็นอย่างดี
ในฐานะที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” เป็นนักคิดนักเขียนและนักพูดที่ยืนหยัด
อยู่ข้างฝ่ายประชาชนตลอดมา จุดยืนของเขาไม่เคยเปลี่ยนแปลง นับตั้งแต่ก้าวแรกที่เขา
ก้าวเข้ามาสู่บรรณโลก งานเขียนของเขาไม่ว่าจะเป็นงานด้านการเมืองโดยตรง หรือด้าน
นวนิยาย ล้วนเป็นงานที่รับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นสามัญชนโดยแท้ ถึงแม้ว่าในเบื้องต้น
งานเขียนของเขาจะเป็นไปในลักษณะ “นามธรรม” หรือจิตนิยม นั่นก็เป็นเพราะว่าเขายังไม่
รู้ซึ่งถึงสัจธรรมที่แท้จริง แต่โดยที่เขามีจิตใจรักความยุติธรรม จิตใจของเขาจึงรับใช้มวลชน
เขาศึกษาและเขาก็รู้ว่า อะไรคือการรับใช้มวลชน และดังนั้นในเบื้องปลาย งานเขียนของ
เขาจึงเป็นไปในลักษณะปรัชญา “รูปธรรม” หรือวัตถุนิยมโดยสมบูรณ์ เป็นงานเขียนที่
เพื่อการสร้างสรรค์สังคมโดยแท้จริง

ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าขอเล่าเรื่องราวบางตอนของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในฐานะที่
เคยร่วมชะตากรรมกันมาทั้งในคุกเรือนจำลพบุรีและคุกบางขวาง ในคดียุทธการ ๑๐ พ.ย.
เป็นเวลากว่า ๔ ปี นับแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๐

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และข้าพเจ้าถูกจับในข้อหาเดียวกันคือกบฏภายใน และภายนอกราชอาณาจักร แต่คุณกุหลาบและข้าพเจ้าก็ไม่เคยรู้จักมักคุ้นกันเป็นการส่วนตัว ทั้งไม่ได้เคยเกี่ยวข้องในด้านการงานของส่วนรวมร่วมกัน คุณกุหลาบถูกจับในฐานะที่รวม อยู่ในขบวนการสันติภาพ และเป็นรองประธานของขบวนการนั้น ส่วนข้าพเจ้าถูกจับในฐานะที่เคลื่อนไหวอยู่ในขบวนการกู้ชาติ อันเป็นขบวนการอภิวัฒน์ของประชาชน ซึ่งประกอบด้วยกรรมกร ชาวนา นักศึกษาและปัญญาชน นายทุนน้อย และทหารฝ่ายอภิวัฒน์

แต่ด้วยความสามารถของเจ้าหน้าที่ตำรวจ คือ พล.ต.ท. พระพิณิจจนคดี จึงจับเอาขบวนการทั้งสองซึ่งไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องและเกี่ยวพันกันแม้แต่่น้อยมา “ชนคดี” เป็นคดีเดียวกันในข้อหาเดียวกันและถูกฟ้องร้องร่วมกัน ในคดีดำที่ ๑๖๘/๒๔๙๖ ข้าพเจ้าตกเป็นจำเลยที่ ๓ (คุณสุภัทร สุคนธาภิรมย์ เป็นจำเลยที่ ๑) และคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นจำเลยที่ ๒๘ ในจำนวนจำเลยทั้งหมด ๕๔ คน

ภายหลังถูกควบคุมตัวอยู่ที่เรือนจำชั่วคราว (บริเวณกองบังคับการตำรวจสันติบาล ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย) ครบกำหนดการฝากขังตามอำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนแล้ว พวกเราก็ถูกส่งตัวขึ้นฟ้องร้องต่อศาลและย้ายสถานที่ควบคุมจากเรือนจำชั่วคราวไปสู่เรือนจำถาวร...” ในเรือนจำกลางจังหวัดพระนครและธนบุรี” (เรือนจำลพบุรี)

ในเรือนจำลพบุรี พวกเราถูกจัดให้อยู่ในเรือนขัง ๔ อันเป็นตึกสองชั้น ชั้นบนสำหรับขังพวกเราโดยเฉพาะแยกจากผู้ต้องขังอื่นๆ ส่วนชั้นล่างเป็นที่คุมขังพวกที่รอการเนรเทศ หรือที่เรียกกันในคุกว่าพวก “แป๊ะปาย” ซึ่งเป็นคนจีน

ทางเรือนจำได้จัดนักโทษผู้ช่วยเหลือมาเป็นผู้รับใช้พวกเราแต่ละห้อง ห้องละคน พวกเราจึงอยู่รวมกันอยู่ห้องละสี่คนบ้าง หกคนบ้าง แปดคนบ้าง ตามแต่ว่าห้องใหญ่ห้องเล็ก พวกนักโทษรับใช้เหล่านี้มีหน้าที่ช่วยทำความสะอาดเช็ดถูพื้นและนำอาหารจากโรงครัวมาแจกจ่ายให้เรา แต่ภายหลังพวกเราปฏิเสธการรับใช้ของพวกนักโทษที่เรือนจำจัดส่งไปให้ โดยพวกเราช่วยกันรับใช้ตัวเอง และเมื่อถูกย้ายไปบางขวาง เราก็ช่วยกันรับใช้ตัวเองเช่นกัน จนกระทั่งออกจากคุก

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ถูกจัดให้อยู่ห้องใหญ่ จึงต้องอยู่รวมด้วยหลายคน มีขุนเจริญสืบแสง หรือนายแพทย์เจริญ สืบแสง ประธานกรรมกรองค์การสันติภาพแห่งประเทศไทย สมัคร บุรवास สมาชิกแห่งราชบัณฑิตสภา เปลื้อง วรรณศรี พ.ท. สาดี ธนวิบูลย์ นาวาอากาศตรี พรั่งเพชร บุญรัตพันธ์ อุทธรณ์ พลกุล ครอบ จินดาวงศ์ มงคล ณ นคร ไสว มาลัยเวช เป็นต้น

เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเพื่อยกระดับการศึกษาในทางการเมืองของพวกเราให้สูงขึ้น ตลอดจนการศึกษาความรู้ทั่วไป จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นสองชุด

คือคณะกรรมการฝ่ายการศึกษา มีคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นประธาน และคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขมีนายแพทย์เจริญ สืบแสง เป็นประธาน

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในฐานะประธานกรรมการฝ่ายการศึกษา ได้เอาใจจริงเอาใจในการให้การศึกษาแก่เพื่อนผู้ร่วมคดีเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการให้ความรู้ทางการเมืองซึ่งเรามีผู้บรรยายสามท่านด้วยกัน คือ คุณสมักร บุรราวาศ บรรยายเรื่องธรณีวิทยานับแต่การก่อกำเนิดของโลก จนถึงการบังเกิดขึ้นของชีวิต ตั้งแต่ชีวิตของพืชและสัตว์เซลล์เดียวจนกระทั่งถึงมนุษย์ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับช่วงบรรยายต่อ เริ่มแต่กำเนิดครอบครัวแห่งยุคปฐมสหการ ยุคทาส ยุคศักดินา และยุคทุนนิยม ต่อจากนั้นก็เป็นการระของคุณสุภัทร สุนทรากิรมย์ ทำหน้าที่บรรยายสืบต่อจากยุคทุนนิยม คือยุคสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ตามลำดับ

ในด้านการต่อสู้คดีนั้น คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับแต่งตั้งเป็นทนายร่วมกับคณะทนายของเรา ซึ่งมีด้วยกันห้าหกคน และต่อมาทางกรมราชทัณฑ์ได้ย้ายพวกเราจากเรือนจำลพบุรีไปอยู่เรือนจำกลางบางขวาง ณ เรือนจำแห่งนี้ครั้งแรกพวกเราถูกจัดให้อยู่ที่แดนนนท์ (รจ. จังหวัดนนทบุรี) ต่อมาจึงย้ายไปคุมขังที่แดน ๖ อันเป็นแดนสำหรับคุมขังพวกผู้ต้องขังทางการเมืองโดยเฉพาะ

ที่เรือนจำกลางบางขวาง เจ้าหน้าที่เรือนจำได้จัดให้คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อยู่ขังเดี่ยว คือไม่ขังร่วมกับคนอื่น ๆ ซึ่งอยู่รวมกันห้องละสี่ห้าคน การขังเดี่ยวของคุณกุหลาบเป็นการให้เกิดอิฐอิฐในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ตามแบบฉบับเกียรติแห่งศักดินาที่ยังนิยมนับถือกันอยู่ แต่ปรากฏว่าคุณกุหลาบไม่พอใจต่อเกียรติที่ได้รับนี้ เพราะโดยปกติคุณกุหลาบเป็นคนกลัวผีตลอดเวลาที่ผ่านมามคุณกุหลาบไม่เคยนอนคนเดียวเลย เมื่อเล็ก ๆ ก็นอนกับแม่ และเมื่อแต่งงานก็นอนกับเมีย แต่เมื่อเป็นคำสั่งของทางเรือนจำก็จำใจทน คุณกุหลาบบอกว่าคืนแรก ๆ กว่าจะหลับได้ก็ต้องข่มใจกันนาน แต่นาน ๆ เข้าก็เคยชินไปเอง

ผู้ที่รับใช้ใกล้ชิดคุณกุหลาบภายในคุกคือคุณไสว มาลยเวช เพราะนอกจากจะช่วยจัดหาอาหารและชง “โอยั่ว” ให้อุ่นละสี่เวลาแล้ว คุณไสว มาลยเวช ยังทำหน้าที่เป็นอาลักษณ์คัดลอกต้นฉบับข้อเขียนต่าง ๆ ของคุณกุหลาบสำหรับส่งไปให้หนังสือพิมพ์ด้วย จันทา โนนดินแดง ตัวเอกของเรื่อง*แลไปข้างหน้า* ก็เกิดขึ้นในคุกบางขวางนั่นเอง

กิจวัตรประจำวันภายในคุกของคุณกุหลาบก็คือการเขียนหนังสือ และแม้ว่าท่านจะเขียนหนังสือช้า แต่ท่านก็ขยันนั่งอยู่กับโต๊ะเขียนหนังสือของท่านครั้งละหลาย ๆ ชั่วโมงตอนบ่าย ๆ จึงจะลุกออกไปเดินออกกำลังเป็นการบริหารร่างกายด้วยการเดินอย่างเอาใจริงเอาจัง เดินกลับไปกลับมาจนเหงื่อโชกจึงจะหยุด ลักษณะการเดินของคุณกุหลาบเป็นการเดินที่เรียกกันว่าเดินแบบนักเรียนนอก คือเอาหัวไปก่อน ขำพเจ้าเคยทราบว่

คืออติสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เคยกล่าววาทะกลางคุณกุหลาบว่า ออกไปอยู่เมืองนอกไม่เท่าไร (ไปอยู่ออสเตรเลีย) กลับมาเดินหัวทิ่มเป็นนักเรียนนอก ซึ่งความจริงคุณกุหลาบเดินลักษณะเช่นนั้นมานานแล้ว ต่อเมื่อข้าพเจ้าได้ใกล้ชิดและคุ้นเคยกับคุณกุหลาบ ข้าพเจ้าจึงได้รู้ว่าที่คุณกุหลาบเดินเอาหัวไปก่อนนั้น เป็นเพราะที่สันเท้าของท่านเป็น “ตาปลา” เวลาเดินจะต้องทิ้งน้ำหนักที่ปลายเท้าโดยอัตโนมัติ จึงทำให้หัวไปก่อน เพราะถ้าผลอทิ้งน้ำหนักที่สันเท้าเป็นต้องสะดุ้งเพราะเจ็บที่เป็นตาปลาทุกทีไป ลักษณะการเดินของคุณกุหลาบจึงเป็นลักษณะการเดินของคนที่เป็น “ตาปลา” ที่สันเท้าโดยแท้ หาใช่เดินแบบหัวนอกดังที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์กล่าวกลางไม่

เกี่ยวกับโครงการให้การศึกษาหาความรู้ทางการเมืองแก่เพื่อนผู้ร่วมคดีที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่อยู่ลหุโทษนั้น เมื่อถูกย้ายไปอยู่เรือนจำกลางบางขวางโครงการนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยแทนที่จะให้การศึกษาแบบรวมหมู่กลายเป็นให้การศึกษาแบบตัวต่อตัวตามความสมัครใจของแต่ละคนทีใครจะศึกษาหาความรู้ นอกจากนี้จะให้ความรู้ทางด้านการเมืองแล้ว คุณกุหลาบยังได้ให้ความรู้ด้านการประพันธ์และหนังสือพิมพ์แก่ผู้ที่สนใจใคร่จะรู้อีกด้วย

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าคดีที่พวกเรา ๕๔ คนถูกฟ้องร้องร่วมกันนี้เป็นฝีมือจับคดีมาชนกันของพระพิณิจนคดี ผู้เป็นพี่เขยของ ม.ร.ว. เสนีย์ และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้เป็นประธานกรรมการสอบสวน จำเลยส่วนใหญ่ในคดีนี้เป็นสมาชิกของ “ขบวนการกู้ชาติ” และข้าพเจ้าเองก็อยู่ในขบวนการนี้ ส่วนคุณกุหลาบอยู่ในขบวนการสันติภาพ

แต่โดยที่ขบวนการกู้ชาติ มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐโดยวิธีการทางทหาร ตามเงื่อนไขอำนาจการปกครองในขณะนั้นคืออำนาจเผด็จการ ถึงแม้ว่าขบวนการกู้ชาติจะมีเจตจำนงช่วงชิงอำนาจรัฐโดยวิธีการทางทหารก็ตาม แต่ขบวนการกู้ชาติก็ยึดมั่นอยู่กับพลังมหาชนเป็นพลังพื้นฐาน และยึดมั่นอยู่กับทัศนะอภิวัดณ์ของมหาชน ดังปรากฏชัดแจ้งในระเบียบการและนโยบายของขบวนการนั้น การช่วงชิงอำนาจรัฐโดยวิธีการทางทหารเป็นแต่เพียง วิธีการ ที่จะได้มาซึ่งอำนาจรัฐเท่านั้น ไม่ใช่เป็นหลักการทางการเมืองของขบวนการกู้ชาติ ซึ่งต้องการอภิวัดณ์สังคมเพื่อสถาปนาระบอบประชาธิปไตยของมวลชนที่แท้จริง

ถึงแม้ว่าขบวนการกู้ชาติจะได้มีจิตธาตุและหลักการทางการเมืองอย่างชัดแจ้งดังกล่าวก็ตาม แต่ก็มีคนบางจำพวกพยายามทำลายขบวนการกู้ชาติและทำลายเกียรติคุณของสมาชิกแห่งขบวนการนั้น ว่าเป็นพวกนิยมรัฐประหาร ทั้ง ๆ ที่คนบางจำพวกเหล่านี้ได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับขบวนการกู้ชาติที่เป็นโจทก์สงอ้างเป็นพยาน และตระหนักดีว่าขบวนการกู้ชาติเป็นขบวนการอภิวัดณ์ของมหาชน แต่ก็เสแสร้งแกล้งทำเป็นไม่รู้ แล้วก็

ประณามขบวนการกู่ชาติว่าเป็นขบวนการรัฐประหาร

ปฏิกริยาของพวกโรคจิตใจแคบและผูกขาดการกัณฑ์ดังกล่าวนี้ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ตระหนักดีและท่านก็ไม่เห็นด้วยกับจิตใจอันเป็นปฏิกริยาและคับแคบของบุคคลเหล่านั้น เพราะจิตใจคับแคบผูกขาดการกัณฑ์เช่นนี้ นอกจากจะเป็นการทำลายแนวร่วมแล้ว ยังเป็นการทวงเหนี่ยวการกัณฑ์ของประชาชนให้ห่างไกลต่อชัยชนะ ซึ่งก็เท่ากับสนับสนุนการกดขี่ทุจริตให้ยืนยงคงอยู่ต่อไปโดยปริยายนั่นเอง คุณกุหลาบเป็นคนหนึ่งในจำนวนไม่กี่คนที่ได้พยายามให้พวกผูกขาดการกัณฑ์เพลการประณามขบวนการกู่ชาติ และเลิกใส่ร้ายป้ายสีบุคคลแห่งขบวนการนั้น คุณกุหลาบบอกว่า “เราจงทำงานด้วยความแข็งขัน แต่ไม่ต้องการแข่งขัน” ซึ่งตรงกับระเบียบการของขบวนการกู่ชาติอยู่แล้วที่ว่า “สมาชิกทุกคนจะต้องทำงานด้วยความแข็งขันแต่ไม่แข่งขัน”

ในราวปี พ.ศ. ๒๔๙๙ คณะกรรมการอบรมจิตใจและศีลธรรมของประชาชน ซึ่งมีจอมพล ผิน ชุณหะวัณ เป็นประธาน และโดยความร่วมมือของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม แห่งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้นำวิปัสสนากัมมัฏฐานเข้าไปเผยแพร่ในเรือนจำกลางบางขวาง ปรากฏว่ามีผู้ต้องขังในคดีอาญาธรรมดาจำนวนมากได้เข้ารับการอบรมและปฏิบัติวิปัสสนา เมื่อช่วงนี้แพร่ไปถึงแดนการเมือง พวกเราผู้ต้องขังการเมืองบางคนจึงพากันวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางเสีย ๆ หาย ๆ เป็นทำนองว่าวิปัสสนาจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาลังคมได้ จะไม่สามารถแก้ไขให้คนเลิกประพฤติชั่วได้ในเมื่อท้องยังหิว ในเมื่อสภาพแวดล้อมยังชั่วร้าย และพวกเราบางคนก็พากันหัวเราะเยาะวิปัสสนา

ต่อคำวิพากษ์วิจารณ์และหัวเราะเยาะวิปัสสนาดังกล่าวนี้ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และคุณสมภาร บุราราศ ได้ตั้งคำถามขึ้นว่า พวกเรารู้จักวิปัสสนากัมมัฏฐานดีแล้วหรือ ก็แหละ ในเมื่อพวกเรายังไม่รู้จักว่าวิปัสสนากัมมัฏฐานคืออะไร เราควรจะได้ศึกษาเรียนรู้วิปัสสนากัมมัฏฐานเสียก่อน แล้วจึงค่อยหัวเราะเยาะ

ครั้นแล้วคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในนามของผู้ต้องขังการเมืองจึงได้ทำหนังสือถึงผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวาง ขออนุญาตปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเช่นเดียวกับที่ทางการให้การอบรมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญาธรรมดา

แต่เนื่องจากพวกเราเป็นผู้ต้องขังทางการเมือง ผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวางไม่กล้าให้อำนาจที่ตนมีอยู่โดยไม่ปรึกษาหารือกระทรวงมหาดไทยเสียก่อน ซึ่งขณะนั้น พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทยแล้ว วิปัสสนากัมมัฏฐานจึงเข้าไปสู่แดนการเมืองโดยการนำของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม และนับตั้งแต่บัดนั้นพวกเราผู้ต้องขังการเมืองส่วนหนึ่งรวมทั้งคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ด้วย จึงได้เข้ารับการศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และแล้ว

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เราจึงได้รู้ว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานก็คือการศึกษาให้รู้ถึงสภาพความเป็นจริงของ
ขั้นห้าก็คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งประกอบขึ้นเป็นตัวตนหรืออัตตา โดย
ปกติเรารู้เรื่องของขั้นห้าจากการศึกษาเรียนรู้เป็นอย่างดีอยู่แล้ว แต่ก็เป็นการรู้จากตำรา
และก็สักแต่ว่ารู้เพียงเท่านั้น ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรแก่การดำเนินชีวิตเลย เพราะ
การเรียนรู้โดยวิธีนี้ไม่ทำให้เราละอัตตาหรือคลายจากความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนได้

แต่การเรียนรู้ขั้นห้าโดยวิธีวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ คือ
รู้โดยตนเอง ไม่ใช่รู้โดยการบอกเล่าหรือรู้จากตำรา แต่ได้รู้จากประสบการณ์ของตนเอง
เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าจะไม่สามารถละอัตตาได้ในทันทีทันใด แต่ก็ทำให้ค่อย ๆ คลายความ
ยึดมั่นถือมั่นในตัวตนลงได้มากที่สุด และก็สามารถละอัตตาได้ในที่สุดถ้าเมื่อได้เจริญ
วิปัสสนากัมมัฏฐานจนถึงที่สุด และที่ความรู้ชนิดนี้เองที่พระพุทธเจ้าเรียกว่า “ปัจจุตัง” คือ
รู้ได้เฉพาะตัว (ของผู้ปฏิบัติ)

ต่อจากการศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว พวกเราก็ได้มีโอกาสศึกษาพระอภิธรรม
กันต่อไปอีก ทั้งนี้สืบเนื่องจากการสนทนธรรมของท่านเจ้าคุณพิมลธรรมกับพวกเรา ซึ่ง
ท่านได้กรุณาเข้าไปสนทนธรรมกับพวกเราเป็นประจำ จึงทำให้เราใคร่ที่จะเรียนรู้ให้กว้างขวาง
ออกไป ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมเสนอแนะให้พวกเราได้ศึกษาพระอภิธรรม ซึ่งทั้งคุณ
กุหลาบและคุณสมศรี บุราวาส พร้อมด้วยพวกเราผู้ใคร่ในธรรมได้ตอบสนองรับความเมตตา
ของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม แล้วท่านเจ้าคุณก็ได้ส่งพระอาจารย์อภิธรรมเข้าไปให้การ
ศึกษาแก่พวกเรา

จากการเรียนรู้และปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้รู้ว่าเรายังโง่อยู่มาก และยังมี
หลายอย่างที่เรายังไม่รู้ ถึงแม้ว่าวิปัสสนากัมมัฏฐานหรือธรรมะ (ไม่ใช่ศีลธรรม) จะไม่
สามารถแก้ปัญหาค้นหิวให้อิ่มได้ แต่ก็ เป็นเครื่องมืออันประเสริฐที่จะระเบิดจิตธาตุของเรา
ให้เข้าสู่สภาวะดั้งเดิมคือ ความว่างเปล่า เช่นเดียวกับยูเรเนียม ๒๓๕ (U. 235) เป็นตัวธาตุ
อันสำคัญที่ทำให้ปรมาณูอันเป็นสสารที่เล็กที่สุดระเบิดหรือแยกออกจากกันเข้าสู่สภาวะ
ดั้งเดิมคือ ความว่างเปล่า

ถูกแล้ว การแก้ปัญหาสังคมรวมถึงศีลธรรม จะต้องแก้ด้วยการกวาดสภาพแวดล้อม
ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ชั่วร้ายทิ้งไปเสียให้หมด แล้วสถาปนาระบบ
การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ดีงามขึ้นแทนที่ สังคมก็จะร่มเย็นเป็นสุข แต่เท่านั้น
ยังไม่พอ หากเราต้องการให้ถึงความสุขสมบูรณ์ของชีวิตที่แท้จริงจะต้องเรียนรู้ธรรมะและ
ปฏิบัติธรรมะด้วย

สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้คนมีศีลธรรมขึ้นมาเองโดยไม่ต้องอบรมสั่งสอน แต่สภาพ
แวดล้อมที่ดีก็ไม่สามารถทำให้คนมีธรรมะขึ้นมาได้หรือมีดวงตาเห็นธรรมได้ นอกจากการ

ผ่านการเรียนรู้และปฏิบัติ

คนเราประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นรูปและนาม ดังนั้นจึงต้องการสิ่งสนองทั้งด้านรูปและนาม

สิ่งสนองทางด้านรูป (รวมทั้งด้านศีลธรรม) เราสามารถแก้ได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และสิ่งสนองทางด้านนามก็มีแต่ประการเดียวเท่านั้น

เนื่องจากคุณกุหลาบมีความรู้พื้นฐานทางด้านธรรมะมาบ้างแล้วจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง เมื่อมาได้รับการศึกษาระบบอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการปฏิบัติ (วิปัสสนากัมมัฏฐาน) แล้วมาเรียนปริยัติ (อภิธรรม) จึงทำให้คุณกุหลาบมีความรู้ธรรมะแตกฉานอย่างรวดเร็ว ดังปรากฏหลักฐานที่คุณกุหลาบได้เขียนบทความเกี่ยวกับธรรมะไปลงในนิตยสาร *วิปัสสนาสาร* ของสำนักวัดมหาธาตุฯ ตามคำขอร้องของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมเป็นประจำทุกเดือน

ต่อเมื่อคุณกุหลาบได้รับนิรโทษกรรมออกมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ พร้อมด้วยเพื่อนผู้ต้องขังการเมืองคนอื่น ๆ คุณกุหลาบจึงได้นำบทความธรรมะที่เคยทำลงใน *วิปัสสนาสาร* จัดพิมพ์เป็นเล่มภายใต้ชื่อว่า *อุดมธรรม* และภายใต้นามปากกาว่า “อุบาสก” แต่ต่อมาเมื่อจอมพลสฤษดิ์ขึ้นมีอำนาจในแผ่นดิน พวกนอกศาสนาทั้งหลายได้สั่งยึดและห้ามจำหน่าย แจกหนังสือ *อุดมธรรม* โดยกล่าวหาว่าเป็นหนังสือเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่เอาศาสนาขึ้นมาบังหน้า ซึ่งเป็นคำกล่าวหาที่โง่งมที่สุดของผู้ที่ไม่รู้อะไรเลย ไม่ว่าจะศาสนาหรือคอมมิวนิสต์ และเมืองไทยเราก็ปกครองโดยคนประเภทนี้มาช้านานแล้ว

บัดนี้คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้จากพวกเราไปแล้ว และข้าพเจ้ามั่นใจว่าคุณกุหลาบจากไปอย่างพร้อมด้วย “อุดมธรรม” อันเป็นพาหนะนำท่านไปสู่สัมปรายภพภพแห่ง “อุดมธรรม”.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก

กรรณา กุศลลาสัย

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” หรือ “อิสสรชน” ได้จากพวกเราไปแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นการจากไปอย่างไม่มีวันกลับ

พวกเราได้ทราบข่าวการมรณกรรมของคุณกุหลาบจากหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ ภายหลังจากที่คุณกุหลาบได้จากพวกเราไปแล้วประมาณ ๑ สัปดาห์

ถ้าหากคุณชนิด สายประดิษฐ์ ภรรยาคู่ชีวิตของคุณกุหลาบ ไม่ส่งโทรเลขมายัง คุณเสริมศรี เอกชัย นายกสมาคมหนังสือพิมพ์ฯ พวกเราในประเทศไทยก็คงจะไม่ทราบ เรื่องมรณกรรมของคุณกุหลาบกันไปอีกนาน

อันที่จริงตั้งแต่สภาพเมืองไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ พวกเราก็หวังกันอยู่เสมอว่า คุณกุหลาบและคนไทยอีกหลายๆ คนที่ลี้ภัยการเมือง อยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน คงจะได้เดินทางกลับมาสู่ธรณีไทยอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน ในไม่ช้า

พวกเราเคยปรารถนาถึงความเป็นห่วงคุณกุหลาบอยู่เสมอๆ เป็นพิเศษ เพราะทราบดีว่า คุณกุหลาบอยู่ในวัยสูงอายุและสุขภาพทั่วไปไม่สู้จะดีนัก

แต่อนิจจา ! กงล้อชีวิตของคุณกุหลาบได้หยุดหมุนเอาในดินแดนต่างด้าว ดินแดน ที่เป็นร่วมโพธิ์ร่มไทรให้แก่ชีวิตของคุณกุหลาบเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๖ ปี

ข้าพเจ้ารู้จักกับคุณกุหลาบในสภาพและสถานการณ์ที่ค่อนข้างจะไม่เหมือนกับ ผู้อื่นอยู่สักหน่อย

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ก่อนพุทธศักราช ๒๕๐๐ ประมาณ ๒-๓ ปี ข้าพเจ้าถูกมนตรี “กลิ่นน้ำหมึก และกระดาษพิมพ์” ดึงดูดให้มามีชีวิตเป็นนักหนังสือพิมพ์กับเขาด้วยคนหนึ่ง

ข้าพเจ้าประจำอยู่กับหนังสือพิมพ์*เสถียรภาพ* ราชวัน ซึ่งมีคุณสังข์ พัดโนทัย เป็นบรรณาธิการ ระยะนั้นเป็นช่วงเวลา “พวกกบฏสันติภาพ” ซึ่งมีคุณกุหลาบรวมอยู่ด้วยคนหนึ่ง ถูกคุมขังตัวอยู่ ณ เรือนจำมหาดไทยบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

ในโอกาสฉลองปีที่ ๒๕๐๐ แห่งพุทธศักราช รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้ออกกฎหมายนิรโทษกรรม คินอิสรภาพให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาคดีการเมืองซึ่งถูกคุมขังตัวอยู่ในเรือนจำบางขวาง

ก่อนหน้านั้น กระทรวงมหาดไทยก็ได้อนุญาตให้พระภิกษุในพุทธศาสนาเข้าไปบรรยายธรรมและฝึกวิชาชีพสวดมนต์ให้แก่ผู้ถูกคุมขัง ทั้งในคดีธรรมดาและคดีการเมือง

สมัยนั้น ข้าพเจ้าทำหน้าที่ถวายความรู้แก่พระภิกษุสามเณรในมหาวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้มีพระอาสาเถระ (อาจ, อดีตพระพิมลธรรม) เป็นสภานายก ท่านอาสาเถระเป็นผู้ริเริ่มสำนักวิปัสสนาขึ้นตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทย แม้ในเรือนจำมหาดไทยบางขวาง ท่านก็ได้ไปเปิดสำนักวิปัสสนาและไปบรรยายธรรมให้ผู้ต้องขังในคดีการเมืองฟังอยู่เป็นประจำ ข้าพเจ้าในฐานะผู้ใกล้ชิดคนหนึ่งของท่านอาสาเถระจึงถวายตัวเป็นลูกศิษย์ ถ้อยคำมติดตามท่านเข้าไปในแดนการเมือง ณ เรือนจำบางขวางเสมอๆ

และ ณ ที่นั่นเอง ข้าพเจ้าได้พบปะคุ้นเคยกับคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และผู้ต้องหาทางการเมืองอื่นๆ เช่น นายแพทย์เจริญ สืบแสง คุณสุภัทร สุคนธาภิรมย์ คุณอุทธรณ์ พลกุล คุณสุพจน์ ด้านตระกูล ฯลฯ

สมควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ระยะนั้นเป็นบันปลายการครองอำนาจนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หนังสือพิมพ์*เสถียรภาพ* ที่ข้าพเจ้าเป็นบรรณาธิการข่าวต่างประเทศอยู่ มีนโยบายเร่งเร้าให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้ต้องขังทางคดีการเมือง บรรณาธิการคือคุณสังข์ และตัวข้าพเจ้าเองมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องนี้ คุณสังข์ในฐานะผู้ร่วมงานทางการเมืองกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ และเป็นผู้นำออกนอกไปได้ทั้งใน “บ้านชิตลม” และในทำเนียบรัฐบาลในสมัยนั้น ก็เดินเรื่องเป็นการส่วนตัวอยู่กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การเข้าไปยังแดนการเมืองในเรือนจำบางขวางของข้าพเจ้า นอกจากจะเป็นการไปหาประสบการณ์และความรู้ส่วนตัวแล้ว จึงเป็นการไปฟังเสียงและศึกษาความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังทางการเมืองผู้ร่วมชาติด้วย

คุณกุหลาบเป็นผู้ที่สนใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนามาก โดยเฉพาะใน

ด้านของวิปัสสนากัมมัฏฐาน คุณกุหลาบเคยขอให้ข้าพเจ้าหาตำราภาษาอังกฤษเกี่ยวกับวิชาด้านนี้จากประเทศอินเดีย พม่า และลังกา มาให้เสมอๆ ท่านอาสาเถระยังได้เคยปรารภกับข้าพเจ้าว่า แม้ในด้านการฝึกอบรมจิตใจตามแนวคำสอนของพุทธศาสนาที่เรียกว่าวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น คุณกุหลาบก็ทำได้ผลดีและรวดเร็วมาก

หลังจากที่ได้รับอิสราฟครั้งนั้นแล้ว คุณกุหลาบก็พบปะกับข้าพเจ้าอยู่บ่อยๆ ส่วนใหญ่มักจะเป็นสำนักวัดมหาธาตุฯ เพราะหลังจากได้รับนิโรธกรรมแล้ว คุณกุหลาบไปฝึกวิปัสสนาที่สำนักนั้นเป็นประจำ และข้าพเจ้าต้องไปสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ราชวิทยาลัยแทบจะทุกวัน แม้ที่บ้านในซอยพระนาง และที่บ้านหลังน้อยของคุณกุหลาบในซอยเชิงสะพานพระโขนงก็เช่นเดียวกัน หากมีงานบุญงานกุศลหรืออะไรอื่นแล้วคุณกุหลาบเป็นต้องให้ข้าพเจ้าไปร่วมด้วยเสมอ

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ คุณกุหลาบและคนไทยอื่นๆ อีกหลายคนได้รับเชิญให้ไปเยี่ยมสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่แล้วในคืนวันที่ ๒๐ ตุลาคม ปีเดียวกันนั่นเอง แผ่นดินไทยก็ถูกพลิอกิวาระหนึ่งโดยหิรันตย์กษัตริย์ จอมพล “ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว” สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่นั้นมา ข้าพเจ้าพร้อมด้วยเพื่อนหนังสือพิมพ์และคนไทยนานาชาติอีกหลายร้อยคนก็เดินทางเข้าไปมีนิวาสถานอยู่ในเรือนจำการเมืองที่ตำบลลาดยาว อำเภอ บางเขน กรุงเทพมหานคร

คุณกุหลาบไม่ต้องการมาทบทวนทุกขัณฑ์ทรมานในเรือนจำการเมืองเช่นพวกเรา จึงขออยู่ในประเทศจีนจนถึงวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ อันเป็นวันสุดท้ายแห่ง “สงครามชีวิต” ของคุณกุหลาบ

ข้าพเจ้ารักและเคารพในปฏิบัติทาและแนวความคิดของคุณกุหลาบมาก คุณกุหลาบเป็นนัก “มนุษยธรรม” อย่างแท้จริง เริ่มต้นตั้งแต่มนุษยธรรมในทางความคิดแล้วความคิดนั้นก็งอกออกมาเป็นการกระทำ เป็นต้นว่า รวบรวมเอาเสื้อผ้าข้าวของเครื่องใช้ตลอดจนเครื่องป้องกันความหนาวไปแจกจ่ายแก่คนจนทางแถบอีสานในสมัยกระโน้น...ซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็นการกระทำผิด-เป็น “กบฏสันติภาพ” อนิจจา ! กบฏสันติภาพ ! กบฏมนุษยธรรม ! ความมี “มนุษยธรรม” อย่างเต็มเปี่ยมเช่นนี้เองที่ทำให้คุณกุหลาบต้องระหกระเหินไปทิ้งร่างลงในต่างประเทศ

ร่างของคุณกุหลาบได้สลายไปแล้วตามกฎของธรรมชาติ แต่อุดมการณ์และแนวความคิดของคุณกุหลาบจะไม่มีวันสลายตัว トラบเท่าที่หนังสือไทยยังมีอยู่.

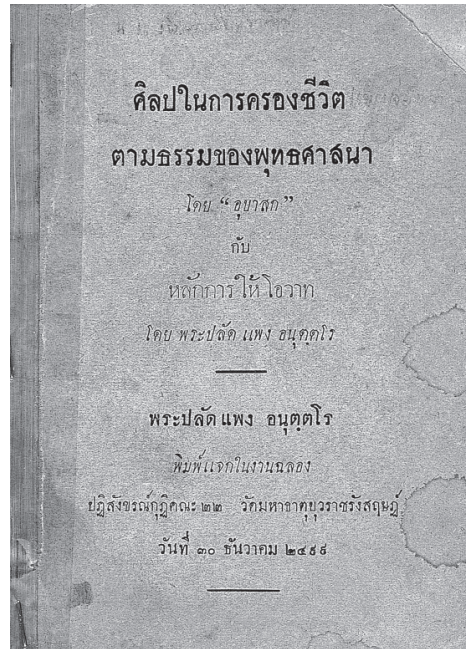
กรุณา กุศลาลัย

๕๙๙ พรานนก กรุงเทพฯ

๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

ผู้เป็นศรีของโลก

พระไพศาล วิสาโล

เมื่อยังเด็ก ข้าพเจ้าชอบไปร้านหนังสือย่านวังบูรพาและเวียงนครเกษม โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลตรุษจีน ดังนั้นจึงคุ้นเคยกับชื่อ “ศรีบูรพา” ซึ่งในเวลานั้นมีผลงานด้านนวนิยายตีพิมพ์เป็นหนังสือปกแข็งอยู่หลายเล่มด้วยกัน จัดได้ว่าเป็นนักเขียนยอดนิยมที่หนอนหนังสือย่อมรู้จัก แต่ข้าพเจ้าหาได้เคยอ่านงานของ “ศรีบูรพา” ไม่ เพราะเข้าใจว่าเป็นนวนิยายแบบรักๆ ใคร่ๆ ซึ่งน่าจะเหมาะกับผู้หญิงมากกว่า เวลานั้นข้าพเจ้าไม่รู้เรื่องอะไรเกี่ยวกับ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ทั้งสิ้น จนกระทั่งได้มาอ่านวารสารวรรณกรรมเพื่อชีวิต และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ โดยเฉพาะฉบับหลังนั้นก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ เพียง ๓ เดือน ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับ กุหลาบ สายประดิษฐ์ จากความทรงจำของ ยศวัชรเสถียร รวมทั้งมุมมองของ วิทยากร เชียงกุล ต่อนวนิยายของ “ศรีบูรพา” ถึงตอนนั้นข้าพเจ้าจึงได้รู้จัก “ศรีบูรพา” ในอีกแง่มุมหนึ่ง คือในฐานะนักเขียนหัวก้าวหน้า และได้รู้จัก กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เสรีภาพ และความเป็นธรรมในสังคม

เมื่อมีการประท้วงรัฐบาลถนอม-ประภาสที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนจะถึง “วันมหาวิปโยค” นั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้ร่วมชุมนุมด้วย ในระหว่างการชุมนุมที่สนามฟุตบอลซึ่งยืดเยื้อนานเป็นสัปดาห์นั้น หนังสือเล่มหนึ่งที่ข้าพเจ้าซื้อมานั่งอ่านจนจบคือ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ของ “ศรีบูรพา” หนังสือเล่มนั้นดูเหมือนจะตีพิมพ์โดยสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตอนนั้นองค์กรและกลุ่มกิจกรรมของนักศึกษาเป็นผู้บุกเบิกในการนำวรรณกรรมเก่าๆ กลับมาตีพิมพ์ใหม่ รวมทั้งงานของ “ที่ปกร” (จิตร

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ภูมิศักดิ์) เสวีย์ เสาวพงศ์ และ อิศรา อมันตกุล เป็นต้น พวกเขาซึ่งเป็นนักเรียนได้มา
รู้จักนักคิดนักเขียนรุ่นเก่า ๆ รุ่นก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็ในช่วงนี้เอง

หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา แล้ว ข้าพเจ้าก็เช่นเดียวกับเยาวชนคนหนุ่มสาวที่
ชวนขวยติดตามอ่านงานของ “ศรีบูรพา” โดยเฉพาะที่เป็นหนังสือต้องห้าม เวลานั้น
แลไปข้างหน้า ภาคปฐมวัย และ แม่ ที่แปลจากงานของ แม็กซิม กอร์กี้ ยังเป็นหนังสือ
ใต้ดิน ที่ต้องแอบพิมพ์และอ่านกัน ฉบับที่ข้าพเจ้าหาซื้อมาได้จากเพื่อนๆ ในกลุ่มยุวชน
สยามราว ๆ ปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๖ นั้น เป็นฉบับที่พิมพ์แบบโรเนียว แม้รูปเล่มไม่น่าอ่าน
แต่ก็เป็นของมีค่าสำหรับพวกเรามาก ไม่ถึง ๑ ปีถัดมาก็ได้อ่าน *ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสม์*
ซึ่งคุณกุหลาบเรียบเรียงโดยใช้ชื่อจริง ตอนนั้นบรรยากาศทางด้านประชาธิปไตยเปิดกว้างแล้ว
หนังสือเหล่านี้ตีพิมพ์ได้อย่างมีมาตรฐานและเผยแพร่อย่างเสรี ไม่ต้องหลบๆ ซ่อนๆ อีก
ต่อไป ไม่เว้นแม้แต่หนังสือของเหมาเจ๋อตุง หนังสือของคุณกุหลาบได้รับความนิยม
อย่างมากในช่วงนี้ มีการนำเล่มเก่า ๆ โดยเฉพาะที่เขียนในช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ กลับมา
พิมพ์ใหม่และพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง

เมื่อข้าพเจ้าสอบเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความแปลกใจ
ที่พบว่าคุณกุหลาบได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาชื่อ *อุดมธรรม* ไว้ด้วย ที่ว่าแปลก
เพราะมีความเข้าใจมาตลอดว่าคุณกุหลาบเป็นนักเขียนฝ่ายซ้าย นิยมลัทธิมาร์กซิสม์ ไม่
นำมาสนใจพระพุทธศาสนาถึงขั้นปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยตนเอง ตามความเข้าใจ
ของตนเองและจากที่พบเห็นในหมู่ขบวนการนักศึกษาปัญญาชนหลังปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ผู้ที่
นิยมลัทธิมาร์กซิสม์นั้น มักปฏิเสธพุทธศาสนา เห็นศาสนาเป็นยาเสพติด แต่คุณกุหลาบ
ไม่ใช่เช่นนั้น ตอนนั้นข้าพเจ้าได้เข้าเป็นสมาชิกชุมนุมศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณีแล้ว
จึงยินดีและเห็นด้วยที่ทางชุมนุมฯ ได้จัดพิมพ์หนังสือนี้ขึ้นมา เพราะเชื่อว่าอย่างน้อยคงมี
ส่วนช่วยให้นักศึกษาปัญญาชนนิยมซำ้รู้จักคุณกุหลาบในฐานะผู้ไฝ่ธรรม ต่อมาข้าพเจ้า
ก็ได้พบว่าหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่คุณกุหลาบเขียนนั้นยังมีอีกนอกเหนือจาก *อุดมธรรม*
หนึ่งในจำนวนนั้นคือ *สนทนาเรื่องพุทธศาสนา* แต่น่าเสียดายที่หลังจากเล่มนี้วางตลาด
ไม่กี่วันก็เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ หนังสือเล่มนี้ถูกเก็บและทำลายเช่นเดียวกับหนังสือ
อีกหลายร้อยเล่ม พร้อมๆ กับความตกต่ำของขบวนการฝ่ายซ้ายในการเมือง ความนิยม
ในผลงานของคุณกุหลาบก็ลดน้อยถอยลงไปด้วย และไม่สามารถกลับมาเฟื่องฟู
ดังช่วง ๓ ปีหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ได้เลย แม้กระทั่งปัจจุบัน

แต่ว่าความนิยมในผลงานของคุณกุหลาบจะเป็นเช่นไรในปัจจุบัน สิ่งปฏิเสธ
ไม่ได้ก็คือคุณูปการอันใหญ่หลวงที่คุณกุหลาบได้สร้างสรรค์ไว้แก่สังคมไทย คุณกุหลาบ
เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของประวัติศาสตร์ไทย ในฐานะนัก

หนังสือพิมพ์คุณกุหลาบได้ชูคบเพลิงแห่งประชาธิปไตยมาก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ ด้วยซ้ำ อีกทั้งยังได้ต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยยอมแลกกับสิทธิเสรีภาพของตนเอง ย้อนหลังไปเมื่อ ๗๐ ปีก่อนในยุคที่ผู้คนยังไม่เห็นคุณค่าของสิทธิเสรีภาพหรือประชาธิปไตย มากเท่าใดนัก การที่คนเล็ก ๆ คนหนึ่งอุทิศตนเพื่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยท่ามกลาง การข่มขู่คุกคามและบีบบังคับของผู้มีอำนาจย่อมไม่ใช่เรื่องธรรมดา บุคคลเช่นนี้ต้องมีความ เด็ดเดี่ยว ความกล้าหาญ ความมุ่งมั่น และความเสียสละเป็นอย่างยิ่ง สำหรับคนปัจจุบัน ผู้ซึ่งสิทธิเสรีภาพได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไปแล้วไม่ต่างจากลมหายใจ อาจนึกไม่ถึง ว่าสิทธิเสรีภาพที่ตนแสวงหาได้นั้นได้มาอย่างยากเย็นเพียงใด

ในฐานะนักเขียน คุณกุหลาบได้นำคุณค่าอย่างใหม่มาเพิ่มชีวิตชีวาให้แก่วัฒนธรรม ไทย อาทิ ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ชนิดที่พ้นชนชั้นวรรณะหรือ ข้อจำกัดทางเพศ จะรวยหรือจน จะเป็นเจ้านายหรือไพร่ จะเป็นหญิงหรือชาย ล้วนมี ความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน และพึงได้รับการปฏิบัติยกย่องเท่าเทียมกัน นอกจากความ เสมอภาคในสังคมแล้ว คุณกุหลาบยังใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือเรียกร้องความยุติธรรม ในสังคมภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจที่เกื้อกูลต่อมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ในบรรดา “อิฐก้อนแรกๆ” ที่ปูทางไปสู่ความเป็นธรรมในสังคมนั้น ต้องนับรวมคุณกุหลาบไว้ด้วย

ในฐานะผู้ใฝ่สันติภาพ คุณกุหลาบได้เป็นแกนนำในการคัดค้านสงครามที่แม้จะ อยู่ไกลจากผืนแผ่นดินไทยแต่ก็เป็นภัยต่อโลกและมนุษยชาติ ในยุคสงครามเย็น การ เรียกร้องสันติภาพเท่ากับเป็นการประกาศสงครามกับรัฐบาลและมหาอำนาจ ผลคือ คุณกุหลาบกลายเป็น “กบฏ” ไป และต้องถูกจองจำถึง ๕ ปี คนยุคนี้น่าจะเข้าใจว่า การเรียกร้องสันติภาพในยุคนั้นเป็นเรื่องเสี่ยงอันตรายเพียงใด เพราะทุกวันนี้แม้แต่ดารา และนางสาวไทยก็พุดถึงสันติภาพกันทั้งนั้น

เมื่อมองลึกลงไป จะพบว่าเบื้องหลังหรือที่มาของคุณูปการอันใหญ่หลวงดังกล่าว ของคุณกุหลาบ ก็คือความมุ่งมั่นคงในอุดมคติ คุณกุหลาบเป็นผู้ที่เชื่อมั่นในคุณงามความดี ประารถนาจะเห็นสังคมที่ผู้คนอยู่ด้วยความโอบอ้อมอารีไม่มีการเอาัดเอาเปรียบกัน ทุกคน ดำเนินชีวิตด้วยความผาสุก คุณกุหลาบไม่เพียงแต่เชื่อ หากยังลงมือทำเพื่อให้อุดมคตินั้นเป็นจริง โดยใช้สติปัญญาอย่างดีที่สุด การใช้สติปัญญาอย่างดีที่สุดเป็นปัจจัยสำคัญที่ ทำให้อุดมคติของคุณกุหลาบมีพลัง

ความเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาเป็นคุณลักษณะประการหนึ่งที่โดดเด่นของคุณกุหลาบ คุณกุหลาบเป็นผู้ขวนขวายศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา แม้อายุ ๓๘ ปีแล้ว ก็ยังเข้าสอบเรียน ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง และต่อมายังได้ไปศึกษาวิชาการเมืองต่อที่ประเทศ ออสเตรเลีย แต่คุณกุหลาบไม่ได้เรียนรู้จากสถาบันการศึกษาเท่านั้น หากยังเรียนรู้จาก

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“มหาวิทยาลัยชีวิต” ด้วย การเป็นผู้ใฝ่ศึกษาทำให้คุณกุหลาบมีพัฒนาการที่ต่อเนื่อง จากนักเขียนนวนิยายประเภทรักหวานซึ้งหรือจินตนิมิต กลายมาเป็นนักเขียนนวนิยายเพื่อชีวิต หรือแนวอัตถินิยม จากนักหนังสือพิมพ์ผู้ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย มาเป็นนักคิคนักเขียนแนวสังคมนิยม และนักเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพผู้กล้าท้าทายจักรวรรดินิยม

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาได้ยกระดับสำนักในทางอุดมคติของคุณกุหลาบให้มีคุณภาพใหม่เป็นลำดับ จาก “สำนักทางมนุษยธรรม” ที่เห็นอกเห็นใจคนทุกข์เมตตาผู้ยากไร้ ปรารถนาให้ผู้คนปฏิบัติด้วยความโอบอ้อมอารี ไม่รังเกียจเดียดฉันท์กัน เพียงเพราะความแตกต่างทางชนชั้น เพศ หรือเศรษฐกิจฐานะ ได้พัฒนามาสู่ “สำนักทางสังคม” ที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ มีความเป็นธรรม มีหลักประกันทางด้านสิทธิเสรีภาพ และไม่มีช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน และสุดท้ายได้พัฒนาเป็น “สำนักทางการเมือง” อันเป็นแรงผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อความเสมอภาค สันติภาพ และความผาสุกของสังคมอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามแม้จะมีสำนักทางการเมืองอย่างแรงกล้า แต่ความเป็นผู้ใฝ่ศึกษากอปรกับความมั่นคงในคุณงามความดี ทำให้คุณกุหลาบไม่ได้มุ่งหน้าต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเดียว หากยังเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงภายในด้วย คุณกุหลาบไม่ได้อ่านหนังสือว่าด้วยสังคม เศรษฐกิจ การเมืองเท่านั้น หากยังอ่านหนังสือด้านพระพุทธศาสนา ทั้งพระไตรปิฎกและงานเขียนของคนร่วมสมัย อาทิ ท่านพุทธทาสภิกขุด้วย ด้วยเหตุนี้คุณกุหลาบจึงสนใจใฝ่ปฏิบัติทางด้านสมาธิภาวนา โดยที่ก่อนหน้านี้คุณกุหลาบก็ได้มีจิตใจใฝ่ในทางคุณธรรมอยู่แล้ว อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตา ความเสียสละ ความอ่อนน้อมถ่อมตน และความใฝ่ในชีวิตที่เรียบง่ายหรือสันโดษ อันเป็นคุณลักษณะที่สร้างความประทับใจและแรงบันดาลใจแก่มิตรสหายและผู้ร่วมงานมาโดยตลอด

คุณธรรมที่บำเพ็ญมาแต่แรกเข้าสู่วงการวรรณกรรมและหนังสือพิมพ์ ทำให้คุณกุหลาบไม่ไหวหวั่นต่อโลกธรรม อันได้แก่ ชื่อเสียง เกียรติยศ และโภคทรัพย์ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถต้านทานการข่มขู่คุกคามของผู้กุมอำนาจรัฐและไม่ยอมศิโรราบให้แก่นายทุนหรือเจ้าของหนังสือพิมพ์ที่ต้องการให้คุณกุหลาบละทิ้งหลักการอันดีงาม จะว่าไปแล้วเพราะคุณธรรมดังกล่าวเป็นประการสำคัญ คุณกุหลาบจึงสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างก้าวกระโดดไม่จมอยู่กับความเป็นนักเขียนแนวรักหวานซึ้งซึ่งนำชื่อเสียงและเงินตรามาให้ท่านมากมาย (มีพักต้องกล่าวว่าการประเพณีนี้แหละที่สามารถวางขายอยู่ได้ในยุคเผด็จการ และเป็นเหตุให้ข้าพเจ้ารู้จักชื่อ “ศรีบูรพา” มาตั้งแต่เล็ก) หากคุณกุหลาบหลงใหลชื่อเสียงและเงินทองซึ่งหลงใหลเข้ามาสู่ตนเองแต่ยังหนุ่ม คุณกุหลาบคงเป็นนักเขียนธรรมดาคนหนึ่งซึ่งแม้จะโด่งดังในยุคของตนแต่ก็ถูกลืมไปในที่สุด ดังนักเขียนเป็นอันมากที่อยู่ร่วมสมัยเดียวกับท่าน

ควรกล่าวด้วยว่า ในยามที่คุณกุหลาบเดือดร้อนเรื่องเงิน เคยมีเจ้าของสำนักพิมพ์แห่งหนึ่งมาขอพิมพ์นวนิยายเล่มหนึ่งของท่านซ้ำ โดยจะให้ค่าลิขสิทธิ์จำนวนหนึ่ง แต่เนื่องจากนวนิยายเล่มนั้นคือเรื่อง*ปราบพยศ* (เขียนเมื่ออายุ ๒๔ ปี) เป็นหนังสือที่ท่านเห็นว่าไม่มีสาระประโยชน์อะไร ถ้าให้ไปก็เท่ากับให้เขาเอาชื่อของท่านไปหากิน จะเป็นเยี่ยงอย่างที่ไม่ดีสำหรับนักเขียนคนอื่น คุณกุหลาบจึงปฏิเสธเจ้าของสำนักพิมพ์ผู้นั้นไป

อย่างไรก็ตามคุณธรรมอย่างเดียวอาจไม่พอที่จะช่วยให้คุณกุหลาบเผชิญกับทุกข์ภัยนานาประการที่มาจากผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะเมื่อต้องถูกจับกุมคุมขัง พลัดพรากจากภรรยาและลูกๆ ตรงนี้เองที่สมาธิภาวนาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อคุณกุหลาบ เพราะสมาธิภาวนาย่อมช่วยให้เราตระหนักรู้ว่าอิสรภาพที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ใจเราเอง ไม่มีผู้ใดจะมาแย่งชิงไปได้ เมื่อครั้งถูกจับกุมคุมขังครั้งแรกขณะอายุ ๓๗ ปี คุณกุหลาบได้บันทึกไว้อย่างน่าสนใจว่า

เวลาบ่ายสองโมง เจ้าหน้าที่ได้เปิดประตูห้องขังให้เรา เมื่อเราเข้าไปอยู่ภายในและได้อินเสียงเขาลั่นกุญแจดังแกร๊ก เราารู้สึกว่า อิสรภาพของเราได้ถูกเขาจับไปเสียแล้ว แต่เราได้แย้งอยู่ในใจว่า ไม่เป็นไรดอก อิสรภาพทางใจของเรายังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ถ้าเรายังบังคับใจเราให้ปลอดโปร่งด้วยความอิสระปราศจากความกังวลต่างๆ แล้ว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ดูไม่เป็นการร้ายกาจเท่าใด

เมื่อถูกจับกุมครั้งที่ ๒ ในกรณี “กบฏสันติภาพ” คุณกุหลาบมีกิจวัตรประจำวันคือตื่นตี ๕ สวดมนต์และทำสมาธิภาวนา นับว่าแตกต่างจากนักเขียนนักหนังสือพิมพ์คนอื่น ๆ ที่ถูกคุมขังอยู่ด้วยกัน ช่วงที่อยู่ในคุกนี้เองที่คุณกุหลาบนอกจากจะมีเวลาทำสมาธิภาวนา (โดยเรียนจากพระวิปัสสนาจารย์ที่เข้าไปสอนในเรือนจำ) ยังมีงานเขียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายเล่ม *อุดมธรรม* และ *สนทนาเรื่องพุทธศาสนา* ออกสู่บรรณพิภพในช่วงนี้เอง ส่วนจดหมายโต้ตอบระหว่างท่านพุทธทาสภิกขุกับ “ศรีบูรพา” แม้จะพิมพ์เผยแพร่เมื่อราว ๑๐ ปีมานี้ แต่ต้นฉบับก็เกิดขึ้นระหว่าง ๕ ปีที่ถูกจับกุมคุมขังครั้งที่ ๒

คุณกุหลาบเป็นผู้หมั่นสำรวจตรวจสอบสังคมาของตนควบคู่ไปกับจิตใจของตนอยู่เสมอ อุดมคติของคุณกุหลาบจึงมิใช่สังคมาที่ดั่งงามเท่านั้น หากยังรวมถึงชีวิตและจิตใจที่ดั่งงามด้วย สติปัญญาและความเพียรของคุณกุหลาบจึงมุ่งที่การเปลี่ยนแปลงสังคมาภายนอกควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงชีวิตด้านใน จะว่าไปแล้วทั้งสองประการนี้อาจแยกจากกันได้ การอุทิศตนเพื่อสังคมาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องและบริสุทธิ์ใจไม่สะดุดกลางทางหรือมีผลประโยชน์แอบแฝง (หรือทับซ้อน) ก็ต่อเมื่อมีการบำเพ็ญกิจด้านในอยู่เสมอ มิใช่แค่ตรวจสอบและขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดเท่านั้น แต่ยิ่งเพื่อให้มีความสุขหล่อเลี้ยงจิตใจจนไม่ต้อง

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

พึงพิงความสุขจากภายนอก ปราศจากความสุขภายในแล้ว บุคคลย่อมยากที่จะต้านทาน แรงยั่วยุจากชื่อเสียง เกียรติยศ อำนาจ และเงินตราได้

การเปลี่ยนแปลงสังคมภายนอกกับการเปลี่ยนแปลงชีวิตด้านในยังมีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกันอีกด้านหนึ่ง กล่าวคือ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมก็ตาม แต่สังคมจะไม่อาจผาสุกหรือ เจริญก้าวหน้าได้หากผู้คนยังเห็นแก่ตัว ไร้คุณธรรม คดโกง ไม่เป็นอยู่ด้วยปัญญา ความ มั่นคงทางศีลธรรม หรือในหลักการเป็นรากฐานของสังคมที่ตึ๊งาม ดังความตอนหนึ่งที่คุณ กุหลาบเขียนไว้ในเรื่องของเขา ว่า “ความพากเพียรศึกษาอย่างอดทนที่ขบปัญหาให้ถึงมูลฐาน และความสัจซื่อมั่นคงในหลักการเท่านั้น ที่อาจพาประเทศให้พ้นจากการล้มละลายทาง ศีลธรรมได้”

เมื่อมองภาพรวมแล้ว คุณกุหลาบเป็นผู้ที่เชื่อมทั้งใหม่และเก่าเข้าหากัน ใน ด้านหนึ่งคุณกุหลาบเป็นตัวแทนแนวคิดใหม่ที่สังคมไทยไม่คุ้นเคย อาทิ แนวคิดเรื่อง ประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ความเป็นธรรมในสังคม สตรีนิยม มนุษยนิยม และสังคมนิยม แต่ในอีกด้านหนึ่งคุณกุหลาบเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยเฉพาะ พุทธศาสนาและสมาธิภาวนา แม้จะหัวก้าวหน้า (หรือ radical) กว่านักคิดนักเขียนส่วนใหญ่ในรุ่นเดียวกัน แต่พร้อมกันนั้นคุณกุหลาบก็มีรากหยั่งลึกในภูมิปัญญาดั้งเดิมอย่าง ที่ คนในแวดวงเดียวกันยากจะเข้าถึงได้

กล่าวกันว่า คุณกุหลาบเป็นทั้งมาร์กซิสต์และเป็นทั้งพุทธในเวลาเดียวกัน ข้อนี้ คนทั่วไปอาจเข้าใจได้ยาก แต่ที่จริงการบรรจบพบกันของแนวคิดใหม่และแนวคิดเก่าใน คนเดียวกันนั้น จะว่าไปมิใช่ของใหม่ ย้อนหลังไปสมัยรัชกาลที่ ๔ ปัญญาชนชั้นนำ สมัยนั้นก็สามารถเชื่อมวิทยาศาสตร์ให้เข้ากับพระพุทธศาสนาได้ คือถือพุทธและนิยม วิทยาศาสตร์ในเวลาเดียวกัน แม้ชนชั้นนำของไทยจะยอมรับว่า จักรवालวิทยาแบบ ไตรภูมินั้นหาไม่ โลกเป็นเพียงดาวพระเคราะห์กลมๆ ดวงหนึ่งที่อยู่กลางอวกาศ แต่ ความรู้เช่นนี้ไม่ได้ทำให้ชนชั้นนำเสื่อมศรัทธาในพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพราะท่านเหล่านั้น ถือว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ ส่วนวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของโลกทางกายภาพ เพราะ ฉะนั้นจึงไม่ขัดกัน การตีกรอบพุทธศาสนาให้จำกัดวงอยู่แต่ในเรื่องของจิตใจนับว่าเป็น ของใหม่ เพราะพระพุทธศาสนาในความเชื่อของคนสมัยก่อนนั้นแยกไม่ออกจากมิติอื่น ๆ ของชีวิตและโลก ไม่ว่า จักรवाल การเมืองการปกครอง หรือการแพทย์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง “ธรรม” กับ “โลก” ไม่ได้แยกขาดชัดเจนอย่างนั้น

การตีกรอบพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องของจิตใจ มีอิทธิพลมาถึงปัญญาชนรุ่นคุณ กุหลาบ คุณกุหลาบจึงสมาทานพุทธศาสนาไปพร้อม ๆ กับลัทธิมาร์กซิสต์ได้ไม่ยาก

เพราะถือว่าลัทธิมาร์กซิสม์นั้นเป็นเรื่องของสังคม จึงไม่ขัดแย้งกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็น เรื่องของจิตใจ อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาตามความเข้าใจดังกล่าวเป็นพุทธศาสนาแบบใหม่ ที่ผ่านการ “ปฏิรูป” ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มาแล้ว เป็นพุทธศาสนาที่ถูกทำให้สอดคล้อง กลมกลืนได้กับวิทยาศาสตร์ พุทธศาสนาแบบนี้แม้จะเป็นที่ยอมรับของชนชั้นนำไทยได้ (ผิดกับชนชั้นนำในประเทศเพื่อนบ้านซึ่งหากยอมรับวิทยาศาสตร์ก็ต้องปฏิเสธพุทธศาสนา เนื่องจากพุทธศาสนายังไม่ถูกปฏิเสธ) แต่ก็หมายความว่า ต้องลดความสำคัญของนิพพาน โลกุตระธรรม ขณะเดียวกันมิติด้านสังคมก็พลอยถูกหลงลืมไปด้วย

พุทธศาสนานั้นมีมิติทางสังคมด้วย มิได้มีแต่เรื่องของจิตใจหรือการประพฤติ ปฏิบัติระดับบุคคลหรือระหว่างบุคคลเท่านั้น มีหลักธรรมมากมายที่พูดถึงการจัดสรร สภาพแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้เอื้อต่อชีวิตที่ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมเป็นอันมาก ที่สามารถนำมาเป็นหลักการหรือประยุกต์สำหรับกิจการทางสังคมได้ ดังที่มีนักคิดหลาย ท่านได้พัฒนาแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และการศึกษาแนวพุทธขึ้นมา รวมไปถึงโลกทัศน์แบบพุทธซึ่งมิได้จำกัดเฉพาะการทำความเข้าใจจิตใจเท่านั้น หากรวม ไปถึงการทำความเข้าใจโลกและสังคมที่สนะแบบพุทธ

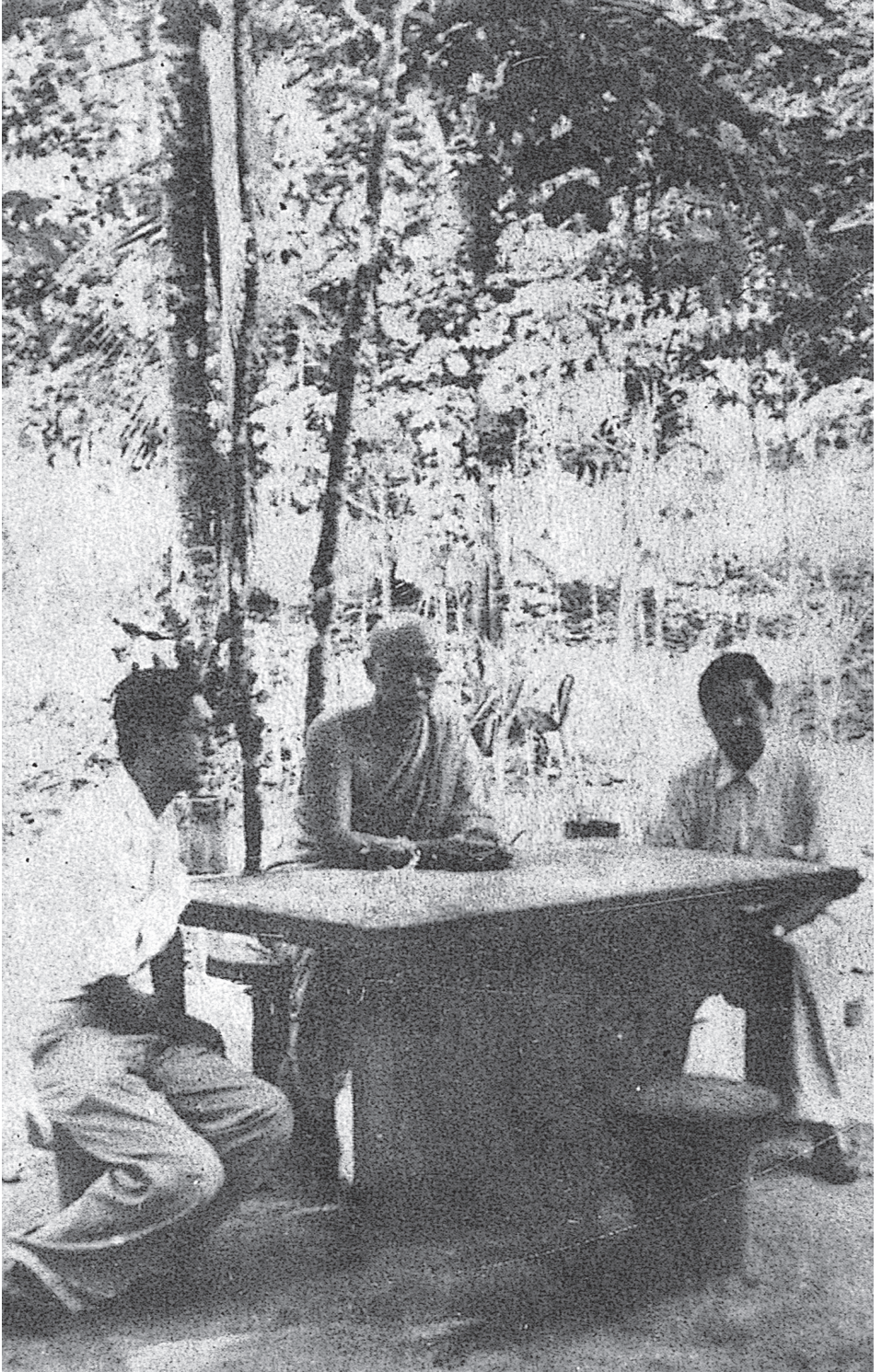
พุทธศาสนากับลัทธิมาร์กซิสม์มีความขัดแย้งกันในทางปรัชญาพื้นฐานอย่างไร เป็น เรื่องที่อภิปรายกันได้มาก แต่ก็ไม่น่าคิดว่าหากพุทธศาสนาที่คณาจารย์ท่านนั้นเป็นพุทธ- ศาสนาที่มีมิติทางสังคมและสามารถพัฒนาให้เกิดโลกทัศน์แบบพุทธดังที่มีการรื้อฟื้นหรือ ริเริ่มในปัจจุบัน คุณคณาจารย์อาจไม่จำเป็นต้องเข้าหาลัทธิมาร์กซิสม์ เพื่อเป็นคำตอบสำหรับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ได้

อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญสูงสุดของคุณคณาจารย์ที่ยังมีคุณค่าอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ก็คือความเป็นมนุษย์ที่ถึงพร้อมในทางคุณธรรม บทบาทของคุณคณาจารย์ในฐานะนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และนักเคลื่อนไหวนั้น มีตำแหน่งแห่งหนที่มั่นคงแล้วในประวัติศาสตร์ ของชาติไทย อันจะมองข้ามไปไม่ได้ แต่สิ่งที่ยังจะมีอิทธิพลและเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ ผู้คนทั้งในปัจจุบันและอนาคตก็คือ การอุทิศตนเพื่อสิ่งที่ดียิ่ง ความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ และการใช้สติปัญญาอย่างดีที่สุดเพื่อส่วนรวม รวมไปถึง การขัดเกลาตนเองควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ชีวิตที่ดียิ่งงามด้วยคุณธรรม และการสร้างสรรค์นี้แหละที่ทำให้โลกงดงามและน่าอยู่ เป็นชีวิตที่ทรงคุณค่าและเป็น แบบอย่างแก่เราทุกคน

คุณคณาจารย์เกิดมาเพื่อเป็นศรีของโลก การได้เกิดมาร่วมสมัยและได้รู้จักกับคุณ คณาจารย์นับเป็นลาภอันประเสริฐ แต่ที่ประเสริฐกว่านั้นก็คือการได้นำคุณธรรมของท่านมา เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพราะนั่นคือศรีหรือสิริมงคลสำหรับชีวิตที่เดียว.

คืออัสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

กับท่าน
พุทธทาส
และ วิลเลียม
มณีวัต

บันทึกการไปสวนโมกข์

: ภาพสะท้อนนักปฏิบัติของ กุหลาบ สายประดิษฐ์

สมปอง ดวงใส

๑

ปราชญ์และนักคิดที่มีชีวิตเกิดมาร่วมสมัยในเวลาใกล้เคียงกัน ได้ร่วมสร้างผลงานอันทรงคุณค่าฝากไว้ให้แก่แผ่นดินแก่โลกเหมือนกัน ต่างกันแต่เพียงเส้นทางที่สร้างสรรค์ แต่ท้ายที่สุดแล้วย่อมเป็นสายธารเพื่อความสุขสงบ สันติ มนุษยธรรมของมวลมนุษยชาติเหมือนกัน

เป็นที่ทราบกันดีในหัวใจของพุทธศาสนิกชนไทย ท่านพุทธทาสเป็นปราชญ์แห่งพุทธศาสนา ส่วน กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” คือปราชญ์แห่งการประพันธ์ ทั้งสองท่านได้มีโอกาสสื่อสารสัมพันธ์ในทางธรรมะต่อกันจนกระทั่งในที่สุดได้พบปะกัน เรื่องราวของการที่ปราชญ์ต่อปราชญ์พบกัน ล้วนสร้างสรรค์และเป็นประวัติศาสตร์จารึกอันทรงคุณค่า ควรแก่การศึกษา

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และท่านพุทธทาสภิกขุ มีโอกาสเขียนจดหมายติดต่อกันเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะหรือเสวนาธรรมต่อกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จดหมายของทั้งสองท่านนั้นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และบทบาทชีวิตวัตรปฏิบัติธรรมของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ หลังจากพบท่านพุทธทาสแล้ว นับว่ามีคุณค่าควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

ในดวงจิตของท่านที่ต่างศึกษางานของกันและกัน คงมีความรู้สึกความคิดที่

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

นอกจากจะคิดถึงกัน อยากรู้ต่อกันสื่อสารปฏิสัมพันธ์ถึงกัน และคงปรารถนาที่จะได้พบกัน ในที่สุด จากหลักฐานทางจดหมายที่ติดต่อถึงกันพบว่า จดหมายฉบับแรกเริ่มต้นที่ท่าน พุทธทาส จากสวนโมกขพลาราม ไซยา สุราษฎร์ธานีติดต่อมายังคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่ง ณ เวลานั้นคือบรรณาธิการหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* จดหมายลงวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยขึ้นต้นจดหมายว่า “ธรรม พร และเมตตาจงเจริญ แก่คุณ” จดหมายฉบับแรกนี้เป็นความปรารถนาของท่านพุทธทาส ต้องการสื่อสารทางธรรมะเพื่อส่งต่อให้ถึงพุทธศาสนิกชนโดยผ่านทาง*ประชาชาติ* และแลกเปลี่ยนความรู้ทางธรรมกับท่านบรรณาธิการ เพราะว่า*ประชาชาติ* ในสมัยนั้นดูจะมีบทความในทางธรรมอยู่บ่อย ๆ อีกทั้งยังได้ส่งบทความเรื่อง “ชีวิตกับนิพพาน” มาลงพิมพ์ด้วย

“อาตมามองเห็นในหน้ากระดาษของคุณ ว่ามีเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา อยู่บ่อย ๆ จึงใคร่ร่วมสนุกด้วย ถ้าหากคุณจะกรุณาแจ้งให้ทราบบ้างว่า คณะบรรณาธิการของคุณมีหลักอย่างไรในการปล่อยเรื่องทางพุทธศาสนาผ่านลงไป แล้วอาตมาจะเขียนมาร่วมสนุกได้ตรงเข็มที่ประสงค์ของคุณยิ่งขึ้น ความจริงหลักธรรมในพุทธศาสนามีข้อควรคิดและน่าพิลึกพิลั่นอยู่มาก แต่มันต้องอาศัยการลูบคลำกันนาน ๆ หรือผ่านไปผ่านมาอยู่เสมอ จึงจะเข้าใจได้ทันที และสนุก หนังสือพิมพ์มีหน้าสายน้อย มีการเมืองเป็นส่วนใหญ่ หรือบางฉบับแทบหาไม่ได้เลย แต่สำหรับประชาชาตินั้น มีอุดมคติว่า วิทยาคม อยู่คำหนึ่ง จึงทำให้มีลักษณะคล้ายตำราอยู่บ้าง ทั้งหวังว่า คงมีส่วนที่อาจสละให้พุทธศาสนาเป็นประจำ ตามมากตามน้อย”

ในช่วงสุดท้ายของจดหมายท่านบรรยายให้เห็นสภาพที่ท่านอยู่ในสมัยนั้นชัดเจน
ยิ่งว่า

พวกเราอยู่ในป่ากันว่าง ๆ ก็อยากจะพูดกับโลกส่วนใหญ่บ้าง ถ้าคุณให้โอกาส ก็จะได้พูดในวันหน้าสืบไป พวกเราได้อ่านหนังสือพิมพ์ของคุณอยู่เสมอ ๆ แต่จะไม่ครบทุกฉบับและช้าเกินไปที่จะตอบได้หรือถกความคิดเห็นประจำวัน ถึงกระนั้นก็ได้รับประโยชน์มากในการได้รับความรู้รอบตัว

ส่วนความในตอนที่ท้ายในจดหมายฉบับนั้นได้อวยพรให้คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ด้วยเมตตารักใคร่นับถือกันยิ่งนักกว่า “ขออวยพรให้คุณเป็นดวงประทีปที่ส่องแสงของชาติยิ่ง ๆ

ขึ้นไป ธรรม พรและเมตตาแก่คุณ” พร้อมทั้งได้ลงนามท้ายจดหมายอันงดงามนั้นว่าพุทธทาส อินทปัญโญ

จดหมายของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ มีไปถึงท่านพุทธทาสนั้นคู่ออกจะนานไป สักนิด ลงวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๑๕๘ ซอยภูมิจิตร พระโขนง จังหวัดพระนคร ซึ่งไม่ใช่บ้านที่ชอยพระนางในปัจจุบัน เนื้อความได้บรรยายถึง ธรรม ซึ่งบอกว่าได้เคยฟังปาฐกถาธรรม และได้อ่านหนังสือเทศนาธรรมของท่านเรื่องวิถีแห่ง การเข้าถึงพุทธธรรมแล้วสะอึกใจตั้งใจใคร่อยากเรียนรู้และปฏิบัติธรรมกับท่านพุทธทาส ความช่วงหนึ่งมีว่า

การปฏิบัติธรรมเป็นกิจอันสำคัญยิ่งยวดของพุทธศาสนิกชน และ ทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจว่า เพียงแต่การเรียนรู้ข้อธรรมต่าง ๆ ใน พระพุทธศาสนานั้น หากเป็นการเพียงพอที่จะทำให้ใคร ๆ เรียกตัวเองว่าเป็น พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงได้ไม่

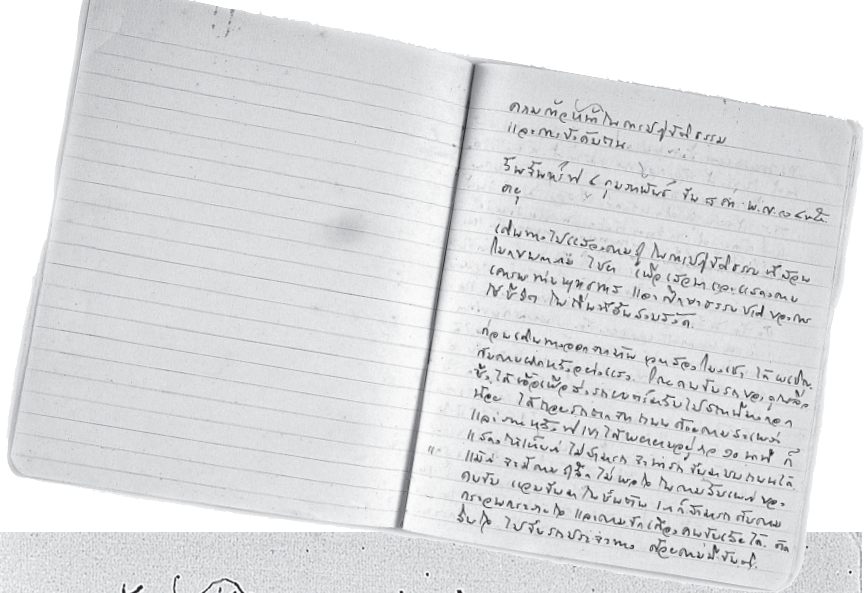
ความรู้สึกเล็ก ๆ ในความที่ควรจะเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริง กระตุ้นให้ผู้ใฝ่รู้ใน การปฏิบัติธรรมอยากลงไปเรียนรู้และปฏิบัติธรรมกับท่านพุทธทาสที่สวนโมกข์ เพื่อศึกษา ธรรมะและฝึกการปฏิบัติธรรมอันต้องแท้จากท่านโดยตรง การติดต่อเดินทางเพื่อลงไป สวนโมกข์นั้นได้มีความเพียรพยายามติดต่อประสานงานกันหลายครั้ง โดยมีคุณวิลาศ มณีวัต หรือ “วีไล วัชรวัตร” นามปากกาที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ชื่นชมในความเป็นนักเขียนหนุ่ม ซึ่งเป็นชาวสุราษฎร์ธานี อีกทั้งเมื่อครั้งสมัยเป็นเด็กยังได้เคยอยู่วัดกับท่านพุทธทาสถึง ๔ ปี ได้เป็นผู้ประสานงานให้ ได้ติดต่อกับนายธรรมทาส พานิช น้องชายของท่านพุทธทาส ที่เป็น หัวเรี่ยวหัวแรงของคณะธรรมทานและผู้สนับสนุนสวนโมกขพลารามที่สำคัญ แต่กีฬาสด โอกาสพบกัน

เนื่องด้วยได้พลาดโอกาสไปครั้งหนึ่งเมื่อปีกลาย (พ.ศ. ๒๔๙๓) ผม จึงระมัดระวังมิให้พลาดโอกาสอีกในปีนี้ ด้วยเหตุนี้ผมจึงได้มีจดหมายนัยสาร มายังท่านเสียแต่เนิ่น ๆ เพื่อที่จะเรียนให้ท่านทราบถึงความปรารถนาของผม ที่ใครจะออกมาสวนโมกข์เพื่อขอรับการศึกษารื่องการปฏิบัติธรรมจากท่าน เมื่อสิ้นฤดูกาลเข้าพรรษาแล้ว

ซึ่งก็เป็นด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนและเกรงใจยิ่งนัก เพราะในพรรษานั้นท่าน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ส่วนหนึ่ง
ของบันทึก
การไปสวนโมกข์
ของ กุหลาบ
สายประดิษฐ์

ความที่ฉันไม่พอใจที่ธรรม
และธรรมวิบัติกัน.

ในวันพฤหัสบดี ๔ กุมภาพันธ์ วัน ๕ ต. พ.ศ. ๒๕๓๕.
๑๔

เดี๋ยวนี้ฉันเองไม่พอใจที่ธรรมที่ฉัน
ในสวนโมกข์ วิชา เพื่อเสียดูธรรม
เคารพที่พุทธธรรม และศึกษาธรรม วิถีของ
พระสงฆ์ ในที่อื่นที่อื่นด้วย.

ก่อนเดี๋ยวนี้ฉันเองไม่พอใจที่ธรรมที่ฉัน
ในสวนโมกข์ วิชา เพื่อเสียดูธรรม
เคารพที่พุทธธรรม และศึกษาธรรม วิถีของ
พระสงฆ์ ในที่อื่นที่อื่นด้วย.

พุทธทาสจะมีกิจของสงฆ์ในเรื่องของความสงบอยู่มาก ท่านจึงไม่ยอมรับภวณในช่วงเวลานั้น

ท่านพุทธทาสตอบจดหมายมาจากสวนโมกข์ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๔
ขึ้นต้นเหมือนเดิมว่า “ธรรม พร และเมตตางจเจริญ แต่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์”

การที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ จะลงไปปฏิบัติธรรมนั้น ท่านพุทธทาสมีความ
ยินดีเป็นอย่างมากและยินดีช่วยเหลือทุกประการที่จะช่วยให้ปฏิบัติธรรมได้ตามที่ต้องการ
ท่านเขียนไว้ดีมากว่า

การที่คุณมีความประสงค์จะเขยิบการศึกษาทางพุทธศาสนาของคุณ
ขึ้นไปสู่ขั้นที่จะทำให้ได้รับสิ่งที่พระพุทเจ้าท่านต้องการให้ทุกคนได้รับ กล่าวคือ
ขั้นปฏิบัติธรรม อาตมารู้สึกมีความยินดีอย่างยิ่ง และจะมีความยินดีถึงที่สุด
ถ้าหากว่า คุณจะอุทิศความพยายามของคุณจนทำให้เกิดความสนใจในสิ่งที่
พระพุทเจ้าท่านต้องการให้ทุกคนได้รับนี้ขึ้นในวงการของนักประพันธ์แห่ง
ประเทศไทยอย่างทั่วถึง ถ้าหากว่าทุกคนในโลกได้รับสิ่งที่กล่าวแล้ว โลกนี้ก็
กลายเป็นโลกของพระอรียเจ้าไป แม้หากว่าคนทั้งหลายจะได้รับแต่เพียงใน
ขั้นต้นเล็ก ๆ น้อย ๆ กันทุกคนเท่านั้น อย่างน้อยที่สุด โลกนี้จะได้รับสันติภาพ
อันถาวร เพราะฉะนั้นการที่เราจะพยายามให้เราเองหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
ได้รับสิ่งที่สิ่งที่พระพุทเจ้าท่านต้องการให้ได้รับนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่น่าทำยิ่งกว่า
สิ่งทั้งหลาย อาตมาจึงมีความยินดีที่ได้ทราบว่า คุณมีความปรารถนาอันแรงกล้า
ในการที่จะเข้าถึงตัวสิ่งที่เป็นตัวพุทธศาสนาอันแท้จริง และมีความยินดีที่จะ
ช่วยเหลือคุณทุกประการที่สามารถช่วยได้

จดหมายฉบับนี้ออกจะเขียนยาว แต่เป็นความยาวที่กล่าวถึงเรื่องของการปฏิบัติ
ธรรมเป็นสำคัญ และเมื่อท่านเขียนถึงคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่เป็นนักประพันธ์ ท่าน
ก็ให้ข้อคิดหรือสอนให้ตรงใจของนักประพันธ์ เสน่ห์และความเป็นเอกในการบรรยายธรรม
ของท่านพุทธทาสอยู่ตรงนี้ เมื่อบรรยายหรือสอนให้แก่หมอกก็ต้องพูดให้ลึกตรงใจหมอ
เรื่องเกี่ยวกับหมอดังแก่นพุทธศาสน์ และเมื่อสอนแก่ตุลาการผู้พิพากษาก็พูดถึงความ
ยุติธรรมที่ตรงกับผู้พิพากษาดังตุลาการิกธรรม และเมื่อพูดถึงนักประพันธ์ท่านก็นำพุทธ-
ศาสนากับการประพันธ์มายกตัวอย่างให้เห็นชัดเจน นี่คือท่าน

ที่นี้เราจะได้พูดกันถึงการปฏิบัติธรรมต่อไป เพื่อให้เข้าใจกันได้ง่าย ๆ
และโดยเร็ว อาตมาขอบอกแก่คุณว่า

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

การปฏิบัติธรรมนั้น ที่แท้ก็คือการประพันธ์นั่นเอง แต่เป็นการประพันธ์ชนิดที่ไม่ต้องเขียนลงเป็นตัวอักษร การปฏิบัติธรรมนั้น คือการมีชีวิตด้วยการพิจารณาจนเข้าใจในชีวิตและสิ่งทั้งหลายทุกสิ่งอันเนื่องกันอยู่กับชีวิตอย่างถูกต้อง นี่แหละคือตัวการปฏิบัติธรรมแท้ นอกนั้นเป็นเพียงชั้นการเตรียมหรืออุปกรณ์ เช่นศีล เป็นการเตรียมความพร้อมในส่วนกาย วาจา และอย่าให้มีอะไรเป็นการกีดขวางเกิดขึ้นแก่ชีวิตแห่งการพิจารณาสิ่งทั้งปวงเป็นประจำวัน สมานนั้นคือการเตรียมใจให้พร้อม คือให้คล่องแคล่วเหมาะสมสำหรับการพิจารณา ที่นี้ก็ถึงขั้นปัญญาอันเป็นตัวการของการปฏิบัติธรรมได้แก่การพิจารณาชีวิตและสิ่งทั้งปวงอันเนื่องกันอยู่กับชีวิต จนเกิดความเข้าใจอันถูกต้องต่อสิ่งเหล่านั้นจริงๆ ที่เรียกว่าความเข้าใจอันถูกต้องต่อสิ่งเหล่านั้นจริงๆ นั้น หมายถึงความเข้าใจชนิดที่เราสามารถควบคุมชีวิตและสิ่งทั้งหลายอันเนื่องกันอยู่กับชีวิตไว้ได้ ในสถานะที่จะไม่มีความทุกข์ร้อนเกิดขึ้นมาได้โดยแน่แท้แน่นอน ถ้าเรายังไม่สามารถได้รับผลอันนี้ ก็แปลว่าเรายังไม่เข้าใจสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องจริงๆ นั่นเอง

ทีนี้สิ่งที่ท่านจะรู้สึกเปรียบเทียบถึงการประพันธ์กับการปฏิบัติธรรมนั้นท่านเขียนบอกว่า

นักประพันธ์ที่ไม่ปลอม ย่อมบรรยายสิ่งที่ตนเองเห็นจากชีวิตและสิ่งทุกอย่างที่เนื่องกันอยู่กับชีวิตในแง่ใดแง่หนึ่งเสมอ แต่ส่วนมากที่สุดนั้นมันไปเสียในแง่ที่ทำให้คนให้ตกเป็นทาสของอารมณ์ยิ่งขึ้น แทนที่จะเป็นไปในทางเป็นอิสระเหนืออารมณ์ หรือสิ่งทั้งปวงที่มาเกี่ยวข้องกับชีวิตยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามนักประพันธ์ที่แท้ย่อมทำงานของตนด้วย การพิจารณาชีวิตและสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิต โดยแง่ใดแง่หนึ่งเสมอ ฉะนั้นอาตมาจึงเห็นว่า นักปฏิบัติธรรมก็คือนักประพันธ์นั่นเอง เป็นแต่ว่าไม่บรรยายลงเป็นตัวอักษร และมองสิ่งทั้งปวงในแง่ที่เป็นอิสระเหนืออารมณ์เท่านั้นเอง

นอกจากนั้นท่านพุทธทาสได้อธิบายถึงความสำคัญหรือใจความสำคัญของเรื่อง การปฏิบัติธรรม ให้เป็นการบ้านไปคิดปฏิบัติเมื่อพบกันก็จะได้ซักถามถึงข้อสงสัยได้

ขอให้คุณพยายามทำไปอย่างทีกล่ามาแล้วข้างต้น จนเดินมาตามทาง

แห่งความสะอาด สว่าง สงบ จนมีความสะอาด สว่าง สงบ ขึ้นในใจคุณเองแล้ว
เมื่อนั้นแหละคุณจะสามารถรู้จักตัวพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ที่ถูกต้อง
เพราะว่าตัวความสะอาด สว่าง สงบอันแท้จริงนั่นเอง คือพระพุทธรูป พระธรรม
พระสงฆ์ที่แท้จริง ที่เป็นเนื้อแท้ มิใช่เปลือก ที่สามารถเข้าไปเป็นที่พึ่ง
ในหัวใจคนได้

และความในช่วงสุดท้ายของจดหมายท่านบอกถึงช่วงเวลาอันเหมาะสมที่จะ
สะดวกในการไปเยือนสวนโมกข์

ที่คุณอยากจะไปที่สวนโมกข์นั้น จะไปเมื่อไรก็ได้ อาตมาไม่มีความ
ขัดข้อง แต่ในระหว่างเดือนพฤศจิกายนนี้ น้ำยังท่วม ไม่สะดวกแก่การไป
จะต้องเปียกเพราะลุยน้ำตามธรรมชาติของทุ่งนา เดือนกุมภาพันธ์ไปแล้วก็สะดวก
ไปจนกระทั่งเข้าพรรษา อากาศในสวนโมกข์สบายมากในเดือนกุมภาพันธ์เย็น
แล้วข้ามไปมีถุนา กรรณภูมิผลไม้อาหารได้ง่าย ตามปรกติอาตมาอยู่สวนโมกข์เสมอ
แต่อาจได้รับคำสั่งให้ไปช่วยสอนประชาชนต่างจังหวัดเมื่อใดก็ได้ และมักจะเป็น
ในเดือนเมษายน พฤษภาคม คุณจะเลือกไปเดือนไหน เมื่อใกล้จะไปก่อนนัดกันใหม่
ก็ได้

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ตอบจดหมายฉบับลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ของท่านพุทธทาส
ด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางธรรม แล้วได้แสดงความขอบคุณและซาบซึ้งใจที่
ท่านพุทธทาสได้ให้ความเมตตาในการไปสวนโมกข์ หลายคนอาจจะไปสวนโมกข์ใน
ลักษณะการท่องเที่ยว ยิ่งในปัจจุบันสวนโมกข์จะเป็นส่วนหนึ่งของการไปท่องเที่ยวยัง
สุราษฎร์ธานีทีเดียว แต่ก็มีผู้ใฝ่ใจในธรรมมุ่งไปปฏิบัติธรรมมากกว่าที่จะผ่านไปเลย

ผมแสวงหาการออกไปเสียจากสิ่งแวดล้อมในพระนครอันล้วนเป็น
ข้าศึกต่อความสงบทางจิตใจ เพื่อการพิจารณาธรรม ผมจึงดีใจมากที่ท่านได้
กรุณาให้โอกาสผมออกไปพำนักที่สวนโมกข์อย่างเต็มใจ การออกไปพำนักที่
สวนโมกข์ จะเป็นการทดลองอันใหม่ของผม เพื่อที่จะได้ทราบว่าการพิจารณา
ธรรมและการฝึกฝนตน เพื่อน้อมชีวิตไปสู่วิถีพุทธธรรมในบรรยากาศอันสงบ
สดชื่นนั้น จะได้ผลต่างกันเพียงใดกับการปฏิบัติภายใต้สิ่งแวดล้อมชีวิตใน
พระนคร

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เมื่อจัดการสงงานที่คิดว่าไม่ควรจะค้างได้เรียบร้อย คือทำงานที่จำเป็นให้เสร็จ จึงกำหนดวันเวลาที่จะเดินทางลงสู่สวนโมกข์ พร้อมทั้งส่งข่าวทางจดหมายถึงท่านพุทธทาส จดหมายฉบับนี้ไม่ยาวนาน ลงวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ดังนี้

ตามที่ได้ปรารถนาในจดหมาย ลงวันที่ ๓ ธันวาคมว่า ผมจะเตรียมตัวลงมาสวนโมกข์เพื่อหาความรู้ในการปฏิบัติธรรม และเพื่อนมิตรที่ท่านในเดือนกุมภาพันธ์นั้น บัดนี้ผมกำหนดวันเดินทางไว้แล้ว ว่าผมจะออกเดินทางได้ในวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ผมจึงได้เขียนจดหมายเรียนมายังท่านอีกครั้งหนึ่ง ผมได้ชวนคุณวิลาส มณีวัต ให้ไปด้วยกัน และเมื่อคุณวิลาสทราบว่าท่านมีความยินดีเต็มใจจะให้เราลงไปที่สวนโมกข์ตามที่เรารารถนา ก็มีความยินดีมาก และตกลงว่าจะเดินทางไปพร้อมกันกับผม ผมขอบพระคุณในธรรมเมตตาของท่านเป็นที่ยิ่ง

๒

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้บันทึกการเดินทางไปสวนโมกข์นับแต่เริ่มต้นออกจากบ้านที่ซอยภูมิจิตร พระโขนง พระนคร ด้วยสายมือที่แสดงความตั้งใจจริง โดยได้บันทึกไว้ตั้งแต่การเดินทางแต่เข้าไปสถานีรถไฟที่บางกอกน้อย จนกระทั่งถึงวันกลับ และหลังจากกลับมาจากสวนโมกข์แล้ว ชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปมากมายทีเดียว ทุกวันท่านได้แบ่งเวลาเพื่อการศึกษาธรรมะและการปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ จากหลักฐานสมุดบันทึกเล่มนี้ได้เขียนบันทึกตั้งแต่วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๕ อันเป็นวันออกเดินทาง ถึงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ นั้น หัวเรื่องของการบันทึก ท่านเขียนไว้ว่า

ความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมและการบังคับตน

วันจันทร์ที่ ๔ กุมภาพันธ์ ขึ้น ๘ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๙๕

เดินทางไปแสวงความรู้ในการปฏิบัติธรรมที่สวนโมกข์พลาาราม ไชยา เพื่อเสวนาและแสดงความเคารพท่านพุทธทาส และศึกษาระบบชาติของการใช้ชีวิตในถิ่นที่อันสงบสงัด

นี่คือปณิธานหรือจุดประสงค์ของการเดินทางในคราวนี้ ไม่ได้เดินทางท่องเที่ยวแบบทั่ว ๆ ไป แต่ได้บอกเจตนาธรรมณ์ชัดเจนว่าจะเดินทางไปเพื่อศึกษาหาความรู้และ

ปฏิบัติธรรม และได้เกิดเหตุการณ์ทดสอบจิตใจของคนไปปฏิบัติธรรมตั้งแต่วันที่แรกของการเดินทางที่เดียว

ก่อนเดินทางออกจากบ้าน เวลาสองโมงเช้า ได้เผชิญกับความผิดหวังอย่างแรง โดยคนขับรถของคุณลิวซึ่งได้เอื้อเพื่อส่งรถยนต์มารับไปส่งที่สถานีบางกอกน้อย ได้ถอยรถจากถนนด้วยความสะเพร่า และภายหลังที่เขาได้พยายามอยู่ราว ๑๐ นาที ก็แสดงให้เห็นว่าไม่สามารถนำรถขึ้นมาบนถนนได้ แม้ว่าจะมีความรู้สึกไม่พอใจในความสะเพร่าของคนขับแวบขึ้นมาในชั้นต้น เราก็สามารถดับความกระวนกระวายใจและความขัดเคืองคนขับเสียได้ ตัดสินใจไปขึ้นรถประจำทางด้วยความมีขันติ

เรียกได้ว่าทดสอบขันติกันแต่เช้า ปรากฏว่ารอรถนานถึง ๑๔ นาที รถประจำทางก็ยังไม่มา แถมเมื่อรถมาแล้วสองคันก็ไม่สามารถขึ้นรถได้ เพราะรถแล่นผ่านเลยไม่จอดรับคนโดยสาร ก็ต้องสงบใจฝึกขันติต่อไป ถึงกับบันทึกว่า

ในเช้าวันนี้เราได้ประสบการณ์ทดลองความอดกลั้นและก็ผ่านไปได้อย่างเป็นที่น่าพอใจมาก และแล้วสิ่งร้ายก็กลายเป็นดี เมื่อคนขับรถเอารถขึ้นถนนได้และขับผ่านมา ต่างคนต่างคิดว่าคงไม่ได้เจอกันอีกแล้ว ที่ไหนได้ยังขับมาพบเลยได้รับไปส่งถึงที่สถานีรถไฟบางกอกน้อย จึงได้รับความสะดวกสบายเป็นอันดี

บททดสอบบทแรกฝึกขันติเป็นที่เรียบร้อย เมื่อขึ้นไปบนรถไฟรถออกเดินทาง ก็ได้พบกับคนรู้จักกันเก่าแก่และนิสัยดีน่ารักมาก ชวนให้ดื่มเบียร์และแมโจง ชวนถึงสองครั้งสองคราแต่ก็บังคับใจไว้อดกลั้นไว้ไม่ดื่ม

เราบังคับใจให้เว้นการดื่มได้ เราได้กำหนดไว้ว่า เราจะไม่ดื่มสุราขณะที่เราเดินทางออกมาสวนโมกข์ และเราทำได้ ตามที่ตั้งปณิธานไว้

เรารู้สึกได้ด้วยตนเองในผลของการไม่ดื่ม สมอของเรเบาสบายไม่ปวดมึนตึ๊งที่มักจะเกิดเมื่อได้ดื่ม เรามีปิติในการบังคับใจได้ หากว่าเราดื่ม ก็จะได้รับความสะดวกในชั่วเวลาเล็กน้อยขณะที่ดื่มกันอยู่ แต่เมื่อเราเว้นการดื่ม เราได้รับรสความโปร่งเบาของสมอตลอดเวลาที่เดินทางเกือบ ๒๐ ชั่วโมง ทั้งที่มีเวลาหลับนอนในตอนกลางคืนบนรถไฟเพียง ๒-๓ ชั่วโมง

คืออัสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สมัยนั้นไปสวนโมกข์รถไม่ได้ผ่านง่าย ๆ เหมือนปัจจุบัน หากแต่ต้องลงรถไฟแล้วเดินไปสวนโมกข์ใช้เวลาเดินประมาณ ๑ ชั่วโมง บันทึกหลังจากถึงไชยา สุราษฎร์ธานีมีดังนี้

วันอังคารที่ ๕ ได้ใช้เวลาเดินทางผ่านทุ่งนาไปสู่สวนโมกข์พลาราม ๑ ชั่วโมง เป็นการออกกำลังกายที่ดี และอย่างพอเหมาะ เมื่อตอนกลางคืนวันจันทร์บนรถไฟมีเวลานอนราว ๓ ชั่วโมง ไปถึงกุฏิที่พักตอนบ่าย พอล้มตัวลงนอนพักสองสามนาทีก็นอนหลับไปราว ๔๐ นาที ตอนกลางคืนก็นอนหลับดี ทั้งที่เป็นคืนแรกที่มาถึง และที่นอนก็มีแต่เสื่อและผ้าห่มสำหรับรองนอน และมุ้งก็คับแคบเมื่อต้องนอนสองคน

เมื่อไปถึงสวนโมกข์ตอนเที่ยง ได้พบกับท่านพุทธทาสทันที ได้สนทนากับท่านบนลานอันร่มรื่นด้วยต้นไม้ ๑ ชั่วโมง ท่านได้ต้อนรับอย่างดี เรามีกุฏิที่พักบนเนินเขาพุทธทองที่เป็นป่าไม้อันสงัดร่มเย็นสองกุฏิ เราใช้กุฏิหนึ่งเป็นที่สำหรับศึกษาและอยู่อย่างสงบแต่ลำพังในบางเวลา ซึ่งทำให้จิตใจของเราเบาสบาย มีธรรมาจริยธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวในเวลาอาบน้ำเวลากลางคืน ไม่เกิดความรู้สึกเหงาและวังเวงเกินไป เพราะมีไฟฟ้าใช้จน ๔-๕ ทุ่ม เราใช้เวลาอ่านหนังสือได้อย่างโปร่งใจในตอนกลางคืนก่อนนอน

เราได้สัมผัสกับชีวิตที่มีการกินอยู่อย่างง่ายเป็นรสจืดเย็นไม่แสบเผ็ด เรายังประทานอาหารกลางวันบ่อยมากด้วยความหิว เรากับวิลาส รับประทานผักที่ซื้อมาจากคนละห่อด้วยความรู้สึกออกธรมมาก ทั้งที่ข้าวผัดจะเย็นชืดและจืด เพราะไม่มีน้ำปลาจะเติม ตอนเย็นเวลา ๖ โมง เรายังอาหารที่พวกชาวนาชาวบ้านเขาจัดทำมาให้ มีไข่ต้มปลาปิ้งและผักที่ชืด ๆ เรายังทานได้เรียบร้อย

เราพอใจที่จะเข้าสู่การทดลองกับการกินอาหารง่าย ๆ และการนอนอย่างง่าย ๆ ไปตลอดเวลาที่พักอยู่ที่สวนโมกข์ ได้ใช้เวลาอ่านพุทธประวัติ ตอนบ่ายและตอนกลางคืน ๒ ชั่วโมง

นั่นเป็นบันทึกวันแรกทั้งวันที่ไปถึงสวนโมกข์ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์

ส่วนหลักฐานบันทึกของท่านพุทธทาส ก็มีปรากฏตรงกันในห้วงวันเวลาของการพบกัน จากหนังสือ *พุทธทาสลิลชีวิตข้อธรรม บันทึกนึกได้เอง* อันเป็นการเขียนอนุทินประจำวันของท่านในวันอังคารที่ ๕ กุมภาพันธ์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ท่านพุทธทาสได้บันทึกไว้ว่า

๑๑ น. เศษ นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ กับนายวิลาส มณีวัต มาถึงจากกรุงเทพฯ โดยรถด่วนว่าจะขอหาความสงบเพื่อศึกษาระยะ (ในหนังสือพิมพ์ *พุทธศาสนา* โดยเฉพาะ) สักอาทิตย์

คุยกันด้วยเรื่องการเป็นหมู่ตามธรรมเนียม แล้วคุยกันถึงเรื่องพุทธศาสนาในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะมหายาน ในแง่ที่ตรงกันศาสนา (แทบทุกศาสนา) กำลังเปลี่ยนรูปไปยุ่งอยู่กับเรื่องที่มีใช้ตัวศาสนา เช่นเรื่องนิกายและการจัดผลประโยชน์ พุทธศาสนาในประเทศไทยยังหนักไปในทางศรัทธาอย่างเดิม ยังไม่ทำความพอใจให้แก่ นักศึกษาศาสน์ปัจจุบันนี้ นายแพทย์ตั้ง มื้อ แจ่ม เป็นผู้ที่รู้พุทธศาสนา มหายานดีที่สุดในเมืองไทย

วันพุธที่ ๖ เป็นวันที่สองเป็นการทดลองเรื่องการอดทนต่อความหิว เนื่องด้วยชาวบ้านทำอาหารมาให้สองมือ จึงรับประทานสองมือคือเข้ากับเย็นวันมือกกลางวัน ทั้งที่ตอนแรกมีความคิดว่าแบ่งอาหารมือเช้าไว้กินตอนเพล แต่ก็ปฏิเสธความคิดนั้นไปเสียแต่บ่อยๆ ก็ทุเลาความหิวด้วยขนมปังหน้าแวนสองชิ้นและโอวัลตินหนึ่งถ้วย ท่านเขียนว่าพอเกลื่อนความหิวมากให้เป็นน้อย

ท่านพุทธทาสและพระที่นี่ ท่านรับอาหารมือเช้ามือเดียวเท่านั้น เวลานอนแม้ว่าจะขมท่านก็ไม่ใช้มุ้ง เวลาหนาวท่านก็ไม่ใช้ผ้าห่มพิเศษ นอกจากจิวรที่มีอยู่ ทุกท่านกล่าวว่า ท่านไม่รู้สึกเดือดร้อนอะไร ท่านมีแต่ภาวะเบาสบาย ในจิตใจ ท่านนอนก็น้อย และนอนหลับสนิททุกคืน เราได้ทดลองการเว้นอาหารกลางวันครั้งแรกด้วยความพอใจ

ได้สนทนาธรรมกับท่านพุทธทาส ๑ ชั่วโมงครึ่ง ได้สนทนาเรื่องการฝึกสมาธิ ตามวิธีอาณานปานสติ ตอนบ่ายอ่านพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ นั่งบนแท่นหินได้ร่มไม้อันสบายด้วยลมเย็น

วันพฤหัสบดีที่ ๗ ไปอาบน้ำที่ธารารตอนเช้า รู้สึกร่างกายสบายดี สนทนากับท่านพุทธทาสหลังอาหารเช้าสองชั่วโมง สนทนาเรื่องพระไตรปิฎกที่แปลเป็นภาษาไทย เรื่องสูตรของมหายานและของเซ็น เรื่องชีวิตของท่านพุทธทาสตอนเริ่มบวชและตอนศึกษาก่อนตั้งสวนโมกข์ เรื่องการเชิดชูหลักธรรมของพระพุทธเจ้าโดยความร่วมมือของนักเขียนอ่านพุทธศาสนาและทำบันทึกย่อสองชั่วโมง อ่านเรื่องอาณานปานสติชั่วโมงครึ่ง

ส่วนความหิวก็ต้องต่อสู้บ้างแต่เป็นเพียงความรำคาญ และในที่สุดก็พอใจที่เว้น

คืออัสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

มื่อกลางวันได้ ส่วน *พุทธศาสนา* ที่อ่านนั้นเป็นวารสารของสวนโมกข์โดยคณะธรรมทาน เป็นผู้จัดพิมพ์ แต่เรื่องที่เขียนส่วนใหญ่เป็นของท่านพุทธทาส ปัจจุบันหนังสือเล่มนี้ก็ยัง ดำรงอยู่ ท่านใช้ ๘ เลือ่ ไม่ใช่ ๙ ศาลา ดังนั้นวารสารเล่มนี้จึงเป็น *พุทธศาสนา*

วันศุกร์ที่ ๘ อ่านเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมในหนังสือพุทธศาสนา ๓ ชั่วโมงครึ่ง เพื่อนำความรู้มาใช้ในการปฏิบัติ อ่านเรื่องการเจริญสมาธิ ๒ ชั่วโมงครึ่ง ในวันนี้ความหิวคงมีเพียงเล็กน้อย ส่วนความรำคาญไม่มีแล้ว ตอนบ่ายขึ้นไปเดินเล่นบนเนินเขา

วันเสาร์ที่ ๙ อ่านกฎของสวนโมกข์ บทความเรื่อง เช่น ของท่าน พุทธทาส ๒ บท บทความของท่านธรรมปาละ และเรื่องการเจริญสมาธิ เรื่องความสงบของท่านพุทธทาส ตอนเช้านอน มีความคิดที่มักล้าวนบวกรวน อย่างไม่เข้าเรื่องประเดี้ยวหนึ่ง ทำให้ประสาทที่อยู่ในการบำรุงรักษา และยังอ่อนเปลี้ยอยู่หัวนั้นไหวไปชั่วครู่ ต้องลุกออกมากินยาหอม และพิจารณาดูแสง เตือนหายใจแจ่มฟ้า ทำให้ใจให้คืนสู่ความสงบได้โดยเร็ว เข้านอนใหม่หลับได้ช้า แต่จิตใจสงบเรียบร้อยดี

ช่วงที่เดินทางไปปฏิบัติธรรมยังสวนโมกข์นั้นเป็นช่วงเวลาสำคัญ เป็นวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาคือวันมาฆบูชา ได้ปฏิบัติธรรมและศึกษาตามปกติ นำเสียดายที่ไม่ได้ บันทึกถึงบรรยากาศวันมาฆบูชาที่สวนโมกข์ไว้ว่าเป็นอย่างไรบ้าง

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ วันมาฆบูชา ออกไปสนทนากับท่านพุทธทาสแต่ ๓ โมงเช้า ปรารภเรื่องความไม่สบายให้ท่านฟัง ท่านแสดงธรรมเรื่องความสงบ ขอให้คิดแต่ความสงบ (ตามทรรสนะของธรรมะ) ไว้เนืองนิจ จิตดีใจจะ ปลอดโปร่งแจ่มใส และประสาทจะมั่นคงแข็งแรงในไม่ช้า ใช้เวลาสนทนา ๑ ชั่วโมงครึ่งทบทวนบทความเรื่องอาณาปานสติ และทำบันทึกเพื่อการปฏิบัติ ๓ ชั่วโมง

วันจันทร์ที่ ๑๑ ตอนเช้าสนทนากับท่านพุทธทาส ๔-๕ นาที ได้ขอให้ท่านแสดงวิธีที่พึงใช้ในชีวิตและธรรมชาติเป็นประจำวัน อันจะนำไปสู่การ เห็นสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นอยู่จริง เป็นความเห็นอันแจ่มแจ้งเด็ดขาด หลักในการ พิจารณาสรุปได้ดังนี้

๑. ดำเนินการพิจารณาจนกระทั่งเห็นสิ่งต่าง ๆ อยู่ในร่องรอยอันถูกต้อง

๒. ทำการพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามที่ได้เห็นอย่างถูกต้องแล้วนั้นอยู่ เป็นนิจ จนกระทั่งเป็นความเห็นแจ้งเด็ดขาด ฟังแน่นอนอยู่ในจิตตังใจ ไม่มี การ กวัดไกวอีกต่อไป

๓. ตนเองจะต้องได้เสพยาธอันสงบเย็นซึ่งใจ จากผลแห่งการเห็นแจ้ง นั้นด้วย

มอบเงินทำบุญบำรุงกิจการปฏิบัติธรรมของสวนโมกขพลาราม ๒๐๐ บาท กราบลาท่านพุทธทาสออกจากสวนโมกข์ เดินทางสู่ไชยา เวลา ๙.๕๕ นาฬิกา ด้วยจิตต์ผ่องใสเบิกบาน ท่านพุทธทาสได้ต้อนรับและส่งด้วยความ โอบอ้อมอารีอันดียิ่ง”

วันนี้เป็นวันสุดท้ายที่อยู่ปฏิบัติธรรมที่สวนโมกข์ ต่อจากนั้นได้กราบลาท่านพุทธทาส แล้วเดินทางสู่ไชยา แล้วเข้าสู่สุราษฎร์ธานี อยู่ที่สุราษฎร์ธานีจนถึงวันพฤหัสบดีที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ จึงออกจากบ้านดอนขึ้นรถไฟกลับกรุงเทพฯ รวมความว่าได้อยู่ที่สุราษฎร์ธานี เป็นเวลา ๑๑ วัน โดยได้ปฏิบัติธรรมที่ในสวนโมกข์เป็นเวลา ๖ วัน อยู่ที่บ้านคุณวิลาส มณีวัต สุราษฎร์ธานี ๓ วัน

๓

ชีวิตที่ได้ลงไปศึกษายังสวนโมกข์ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นช่วงเวลา ของชีวิตที่ได้พัฒนาฝึกฝนตนเองในการศึกษาพระพุทธศาสนา ได้อ่านหนังสือธรรมะ ได้ สันทนาธรรมกับท่านพุทธทาส และมีโอกาสฝึกปฏิบัติธรรม การเจริญภาวนาตามหลัก อาณาปานสติเป็นสำคัญ ได้ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายตามวิธีการของสวนโมกข์ โดยฝึกตนให้ อยู่อย่างมีสติและรู้เท่าทัน

การไปสวนโมกข์ครั้งนี้นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในการดำเนินชีวิต ดังจะ เห็นได้จากบันทึกสรุปการเดินทางไปสวนโมกข์ว่า

ตลอดเวลา ๑๑ วันได้ประกอบความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตดังต่อไปนี้

๑. ได้ใช้ชีวิตด้วยความสำรวมโดยทั่วไป

๒. เว้นการดื่ม

๓. สำรวมในการรับประทานอาหาร ขณะอยู่สวนโมกข์รับประทานอาหารสองเวลา ไม่บริโภคเพื่อมุ่งความอร่อย เมื่อมาพักที่สุราษฎร์ ๓ วัน ก็รับประทานอาหาร

คืออัสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

กุหลาบ
นั่งอ่านหนังสือ
ในสวนโมกข์

ง่าย ๆ ตามที่ทางบ้านจะจัดให้ ไม่ได้บริโภคเพื่อมุ่งความอร่อยเช่นกัน การ
เว้นการดื่มและการสำรวมในการรับประทาน ไม่บริโภคเพื่อมุ่งความอร่อย
เป็นคุณในการฝึกบังคับตน เป็นคุณในการฝึกการครองชีพอย่างง่าย ๆ เป็นคุณ
แก่สุขภาพเป็นคุณในการส่งเสริมการดำเนินชีวิต ไปในแนวทางแห่งสันติและ
บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

๔. ได้เรียนรู้สการใช้ชีวิตอันสงบ ห่างไกลจากเหตุการณ์โสมม
๕. ได้รับความซาบซึ้งในรสธรรมะจากการศึกษาในบรรยายกาศที่สงบเย็น
๖. ได้มีโอกาสพิจารณาเจริญสมาธิตามวิธีอาณานปานสติอย่างจริงจัง

หลังจากกลับมาถึงกรุงเทพฯ แล้วคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เขียนจดหมายถึง
ท่านพุทธทาสกราบขอบพระคุณท่าน ลงวันที่ ๓๑ พฤษภาคม หลังวันวิสาขบูชา ได้เล่าถึง
ว่าได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการพิจารณาทบทวนข้อธรรมะและทำความเข้าใจที่ประกอบ
กิจอันสมควร

ผมใคร่จะเรียนแก่ท่านว่า การที่ได้ออกไปพำนักอยู่ที่สวนโมกข์เมื่อเดือน
กุมภาพันธ์นั้น แม้จะเป็นช่วงระยะเวลาอันสั้นเพียงหนึ่งสัปดาห์ แต่ผมก็รู้สึกว่
เป็นเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งแก่การฝึกฝนอบรมทางจิต ผมรู้สึกว่าได้ความก้าวหน้า
ขึ้นใหม่ในการน้อมชีวิตไปสู่การปฏิบัติธรรม ตั้งแต่กลับจากสวนโมกข์ ผมได้
แบ่งเวลาไว้ส่วนหนึ่งสำหรับการทบทวนพิจารณาข้อธรรมะเป็นประจำวัน ผม
ได้กำหนดไว้ว่า แต่นี้ไปจะเป็นเวลาที่เรานำข้อธรรมะของพระบรมศาสดาเข้าสู่
ห้องทดลองซึ่งตั้งอยู่ในร่างกายของเรา นี้ จะทดลองได้ผลเพียงไรนั้น
เป็นเรื่องที่ยังพูดไม่ได้ แต่ข้อที่พูดได้ข้อหนึ่งคือ จะดำเนินการก้าวหน้าเรื่อยไป
แม้จะเป็นส่วนเล็กน้อยอย่างไรก็ต้องไม่มีการถอยหลังเป็นอันขาด หนังสือ
พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ นั้น ผมได้ถือเอาเป็นมหาคัมภีร์ของผมในการฝึกฝน
อบรมจิต ผมได้ทำบันทึกและอ่านทบทวนอยู่เสมอ เวลาศึกษาข้อธรรมะจาก
หนังสือพุทธประวัตินั้น ผมรู้สึกว่เวลานั้นเป็นทั้งเวลาศึกษาและเป็นการพักผ่อน
ทางใจอย่างดีเลิศ

สำหรับหนังสือที่ชาวพุทธควรศึกษาเพื่อการปฏิบัติธรรม จากจดหมายนี้ท่านเรียน
ท่านพุทธทาสว่า

คืออริสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

หนังสือธรรมะที่ผมอ่านอยู่ในเวลานี้ ส่วนมากผมเลือกอ่านหนังสือที่มุ่งแนะนำส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ทั้งนี้เพื่อผูกใจไว้กับการปฏิบัติ ผมเห็นว่าพุทธศาสนิกชนที่มุ่งหมายจะดำเนินชีวิต ตามแนวคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา โดยแท้จริงนั้น ไม่จำเป็นต้องอ่านหนังสือธรรมะมากมายอะไรเลย ถ้าเขามีหนังสือ *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์* สักหนึ่งเล่ม และมีธรรมเทศนาของท่านสัก ๓ เรื่อง คือ วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม ภูเขาแห่งพุทธธรรม และเรื่องความสงบเพียงหนังสือ ๔ เล่มเท่านั้น ก็เป็นการเพียงพอที่พุทธศาสนิกชนจะลงมือปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มศรัทธาแล้ว หากว่าเขาเป็นพุทธศาสนิกชนที่มุ่งหมายปฏิบัติธรรม มิใช่พูดหรือแสดงธรรมโดยไม่ยึดถือกับการปฏิบัติ แต่ถ้าท่านจะเรียบเรียงหนังสือว่าด้วยการฝึกสมาธิอย่างละเอียดขั้นสักเล่มหนึ่ง โดยอาศัยแนวทางปฏิบัติที่ท่านได้ใช้มา ก็คงจะช่วยผู้เริ่มการฝึกฝนอบรมทางจิตตามแนวธรรมะได้มากทีเดียว และก็คงจะเป็นที่ปรารถนาของผู้สนใจในทางนี้ทั่วกัน

ซึ่งภายหลังท่านพุทธทาสได้บรรยาย อาณาป่านสติอย่างสมบูรณ์ในระหว่างพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๐๒ และได้กลายมาเป็นหนังสือที่สมบูรณ์ที่สุด ดีและตรงที่สุดในเรื่องการฝึกสมาธิของพุทธศาสนิกชน สำหรับกรณีท่านพุทธทาสได้ชักชวนให้คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนหนังสือแนวธรรมะเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนนั้น คิดว่ายังไม่ถึงเวลาขอปฏิบัติให้ดีกว่านี้ จึงค่อยทำ

ตามที่ท่านได้ชักชวนให้เขียนเรื่องในทางแนะนำเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนนั้น อันที่จริงก็พ้องกับความปรารถนาของผมอยู่แล้ว เป็นแต่ขั้นนี้ผมยังจะใช้เวลาพ่วงเนื่องในการปฏิบัติ และข้อธรรมะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติก่อน ต่อเมื่อได้รับความก้าวหน้าในการปฏิบัติและเห็นว่าจิตใจได้หยั่งลงสู่ธรรมะมั่นคงพอสมควรแล้ว จึงจะให้เวลาศึกษาพุทธธรรมโดยกว้างขวางต่อไป และเมื่อได้ศึกษาเป็นที่พอใจแล้ว จึงจะถึงเวลาที่เขียนสู่การพิจารณาของประชาชน

ซึ่งเป็นเรื่องจริงแท้ เพราะกว่าจะเขียนหนังสือชุด*อุดมธรรม* ก็เพียรใช้เวลาปฏิบัติ คิดใคร่ครวญในทางธรรมแล้วจึงทำออกมาเผยแพร่หลังจากนั้นหลายปี *อุดมธรรม* ได้เขียนเมื่อพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘ เรื่องนี้พิมพ์ในหนังสือ*วิปัสสนาสาร* วัดมหาธาตุฯ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ “การบูชาอันสูงสุด” เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๐ พิมพ์ใน*กระดิ่งทอง*

เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ “สนทนาเรื่องพุทธศาสนา” มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ จบตอนที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ พิมพ์ในกระดิ่งทอง ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ทั้งสามเรื่องรวมเล่มชื่ออุดมธรรมกับความเรียงเรื่องพุทธศาสนา ๑๓ บท โดย กุหลาบ สายประดิษฐ์ “อุบาสก” โดยสำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐

เรียกได้ว่าไม่รู้จริงไม่ยอมเขียน จนกว่าจะรู้เข้าใจเห็นจริงแล้ว จึงเขียนถ่ายทอดเผยแพร่สู่ประชาชน เป็นความจริงแท้ดังคำของท่านพุทธทาสที่ว่า

การประพันธ์คือการปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติธรรมคือการประพันธ์นั่นเอง

หากมีใครถามว่าไปสวนโมกข์สนุกไหม ท่านตอบคนที่ถามว่า

“สวนโมกข์ เป็นป่าไม้น่ารื่นรมย์ อันเป็นกำลังให้ถึงธรรมเครื่องหลุดพ้นจากทุกข์”

นี่คือความหมายอันสำคัญยิ่งของสวนโมกขพลารามที่ท่านพุทธทาสบรรจงตั้งชื่อนี้ฝากไว้ให้เป็นอนุสติแก่ผู้ที่ได้มาเรียนรู้และเยี่ยมชมเยือนได้เข้าใจ และนั่นคือจดหมายที่เขียนคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ กราบนมัสการท่านพุทธทาส อันบ่งบอกถึงชีวิตที่ได้เรียนรู้ และที่ท่านได้รับความสุขจากการไปสวนโมกขพลาราม

เป็นการสรุปทบทวนชีวิตของท่าน ปัญหาที่อยู่ว่าการกระทำนั้นเป็นบทฝึกเฉพาะในช่วงเวลาที่ลงไปปฏิบัติธรรมเท่านั้นหรือไม่ หรือได้น้อมนำมาใช้จนกลายเป็นวิถีชีวิต คำตอบจากหลักฐานบันทึก คือ เป็นการนำบทเรียนที่ได้ฝึกฝนตนเองมาใช้ในการทำงาน โดยตลอดชีวิต เป็นวิถีชีวิต

จากบันทึกการไปปฏิบัติธรรมที่สวนโมกข์และบันทึกประจำวัน มีเนื้อหาที่สะท้อนภาพให้เห็น ๕ ประการดังนี้ คือ

๑. เป็นนักอ่าน คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อ่านหนังสือธรรมะและอื่นๆ สม่่าเสมอ การอ่านเป็นงานหลักของชีวิต คู่ไปกับงานเขียน เป็นคนที่อ่านหนังสือมาก อ่านเป็นชีวิตจิตใจ ทำบันทึกย่อสรุปความคิดอันเกิดจากการอ่าน และก็เขียนหนังสือเป็นจุดตั้งลมหายใจ เป็นชีวิตจิตใจเช่นเดียวกัน

๒. ทำงานตรงเวลา ตื่นในเวลาประมาณตี ๕ ถึงตี ๕ ครึ่งเสมอ จัดแจงธุระส่วนตัวเสร็จจะนั่งสมาธิ และเข้าที่นั่งโต๊ะทำงานเขียนหนังสือแต่เช้า ลงมือทำงานโดยบันทึกว่า ๖.๓๐ น. นั่งโต๊ะทำงาน ซึ่งจะเข้าทำงานตั้งแต่ ๖.๓๐ น. หรืออย่างช้าไม่เกิน ๗.๓๐ น. ของทุกวัน เป็นการเข้าทำงานและเลิกงานในแต่ละวันอย่างมีวินัย

๓. เจริญภาวนาทุกวัน ในทุกๆ วันจะต้องเจริญภาวนาตามหลักวิธีอาณานปานสติ ตั้งแต่ ๑๕ นาทีจนถึงเป็นชั่วโมง และใช้ชีวิตแบบพุทธศาสนิกชนโดยแท้ ตัวอย่างในบันทึกวันวิสาขบูชา ๘ พฤษภาคมปีนั้น บันทึกมีว่า

คืออริสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คืน ๕.๐๐ น. ๕.๑๕ บำเพ็ญสมาธิ โดยการกำหนดลมหายใจครั้งชั่วโมง ร่างกายสงบดีมาก แต่การกำหนดสติยังไม่แน่นอน เดินสำรวจจิตต์ พิจารณาธรรม สูดอากาศสดชื่น จิตต์แจ่มใส ๖.๑๕ นั่งโต๊ะทำงาน ตรวจสอบรูปทฤษ-ประวัติ ของ อาตมัส เบค เพื่อพิจารณาการแปล ๔๕ นาที ๗.๓๐ น. ไปวัดธาตุทอง ถวายอาหารท่านเจ้าคุณสมภารวัด และให้หนังสือข้าพเจ้าได้เห็นมา และสงครามชีวิต แก่โรงเรียนวัดธาตุทอง ไปเยี่ยมเสด็จพระนางลักษมีกับท่านทองต่อและถวายหนังสือ ๓ เล่ม ตอนบ้ายอ่านโลกนาถไม่มีข้าพเจ้า ไม่มีอาตมสัน อ่านพุทธทาส ข้อคิดสำหรับศีล ข้อหนึ่ง อานิสสงส์ของกรกนิพัก (พุทธศาสนา ปีที่ ๒ เล่มที่ ๔) ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที เจียนจดหมายซื้อหนังสือธรรมะจากไชยาและเชียงใหม่ ๔๕ นาที ตอนคำกำหนดการงานและบันทึกประจำวัน ๑ ชั่วโมงครึ่ง การรักษาความสงบสำรวมในครึ่งวันแรกเป็นที่พอใจมาก

๔. การเป็นอยู่เรียบง่าย ใช้ชีวิตการกินอยู่อย่างเรียบง่ายและควบคุมตนเองโดยการงดดื่ม

กลับถึงบ้านซอยภูมิจิตร เวลา ๙.๐๐ น. พักผ่อน บรรยายกาศที่บ้านชวนให้เกิดความรู้สึกอยากดื่มในตอนเย็น แต่บังคับใจไม่ดื่มได้ ความรู้สึกอยากดื่มในเย็นวันนี้จะแรงตลอดเวลาที่ไปจากบ้าน ไม่เคยมีความรู้สึกอยากดื่มเช่นนี้เลย ในระหว่างอยู่ต่อหน้า การดื่มมีความรู้สึกอยากเพียงเล็กน้อย การปฏิเสธจึงไม่ต้องการการบังคับใจเท่าใด เพียงแต่ทำความรู้สึกว่าได้ตั้งใจไว้ว่าจะไม่ดื่ม ความอยากเพียงเล็กน้อยก็ละลายไป

แต่ก็มีบ้างจากบันทึกระบุว่าในคืนวันที่ ๑ มีนาคม ได้ไปในงานสมาคมนักเรียนเก่าเทพศิรินทร์แล้วเพลอดื่มไปสองแก้วแล้วก็เรียกสติกลับคืนมาไม่ดื่มเหล้าอีก แต่เปลี่ยนเป็นดื่มน้ำส้มแทน เป็นต้น เป็นความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ติดตามความรู้สึกของตนเองได้ละเอียดยิ่ง มีสติและรู้เท่าทันตลอดเวลา

๕. คิดใคร่ครวญมองตนเองเป็นนิจ ท่านได้พิจารณาบทบาทหน้าที่และการกระทำของตนเองอยู่เสมอ ดังตัวอย่างบันทึกวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๕

วันเสาร์ที่ ๗ ๗.๐๐ น. นั่งโต๊ะทำงาน (วันนี้มีงาน) แสดงปาฐกถา

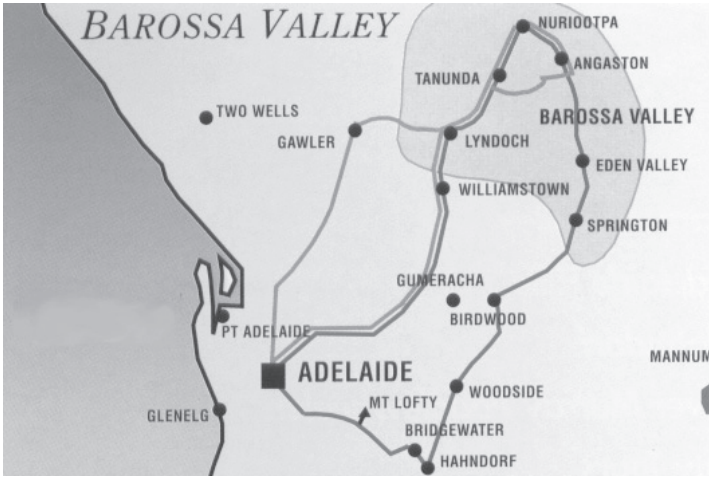
ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องฐานะของสตรีตามที่เข้ามาในประวัติศาสตร์
นึ่งสมาธิ กำหนดคณมหายใจครั้งที่สี่สิบสอง ๒๕ นาที เดินทางไปมหาวิทยาลัย
ด้วยความสำรวมจิตต์ แสดงปาฐกถาจิตต์ตั้งอยู่ในความสงบ

จะมีบรรณาธิการ หรือนักหนังสือพิมพ์สักกี่ท่าน จะมีนักประพันธ์ชาวพุทธสักกี่คน
ที่ดำรงตนปฏิบัติธรรมตามวิถีพุทธสมกับเป็นพุทธศาสนิกชนตั้งคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์
คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” นับได้ว่าเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นนักศึกษา
อย่างแท้จริง คือเมื่อศึกษาเรียนรู้เรื่องใดก็จะพากเพียรเรียนรู้เรื่องนั้นอย่างจริงจัง และยัง
ได้น้อมนำมาฝึกปฏิบัติตนจนเป็นวิถีชีวิต ท่านเป็นนักหนังสือพิมพ์ นักเขียน นักประพันธ์
ได้เรียนรู้การปฏิบัติธรรม งานเขียนงานประพันธ์ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงมีคุณค่า
นอกเหนือจากความบันเทิงแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ รักสันติ
มีคุณธรรม และให้ความเป็นธรรมกับผู้คนในสังคมเสมอ

นี่เป็นบันทึกหรือเหตุการณ์ในชีวิตของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ และจดหมายถึง
ท่านพุทธทาส เป็นบันทึกการฝึกฝนตนเองในฐานะนักศึกษาผู้ใฝ่การเรียนรู้ และสะท้อนภาพ
ของการเป็นนักปฏิบัติ นักพัฒนาตนเอง อย่างเข้มงวด สมกับเป็นพุทธศาสนิกชนโดยแท้.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

แผนที่
เมืองแอดิเลด
และหุบเขา
บารอสา

จากเมืองแอดิเลด
ไปทางทิศเหนือ
ตามเส้นทาง A๒๐
จะพบป้าย
บอกระยะทาง
ไปเมืองนุริอูทปา

นุริอูทปา (Nuriootpa) เมืองงามเอืออาทร ในมุมมอง “ศรีบูรพา”

รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน

ช่วงเดือนกันยายนที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๕๗) ผู้เขียนและภรรยาเข้าพักอยู่กับลูกสาวซึ่งทำงานอยู่ที่ออสเตรเลีย จึงถือโอกาสแวะเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ ที่ “ศรีบูรพา” เคยมาใช้ชีวิตที่นี่ อาทิ เมืองเมลเบิร์น เมืองซิดนีย์ เมืองแอดิเลด ฯลฯ โดยเฉพาะที่เมืองแอดิเลด (Adelaide) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐเซาท์ออสเตรเลีย “ศรีบูรพา” เรียกชื่อเมืองนี้ว่า แอดิเลด เคยแสดงปาฐกถาเล่าว่า คนออสเตรเลียได้ริเริ่มร่วมมือกันสร้างเมืองเมืองหนึ่งขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยที่รัฐบาลไม่ได้มีส่วนริเริ่มด้วยเลย (รายละเอียดอยู่ในปาฐกถา “ชีวิตแบบออสเตรเลีย” ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ภายหลังได้ถอดความนำมาพิมพ์ในภาคแรกของหนังสือ*ข้าพเจ้าได้เห็นมา*) เมืองที่วานี้ หมายถึงเมืองนุริอูทปา (Nuriootpa) เป็นเมืองเล็กๆ ตั้งอยู่ในหุบเขาบารอสซา (Barossa valley) อยู่ห่างจากเมืองแอดิเลด ๕๓ ไมล์ (ประมาณ ๖๙ กิโลเมตร) ตั้งอยู่บนแม่น้ำพารา (Para River) เป็นศูนย์กลางการพาณิชย์ของหุบเขาบารอสซา ซึ่งเป็นแหล่งผลิตไวน์ที่รู้จักกันดีที่สุดในออสเตรเลีย

เมืองงามที่พลเมืองสร้างกันเอง

กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” ได้เรียบเรียงเรื่องราวของเมืองนุริอูทปา

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

อย่างน่าอ่านและน่าสนใจในบทความชื่อ “เมืองงามที่พลเมืองสร้างกันเอง” เป็นบทความสั้นๆ หนาประมาณ ๑ ยก (๑๖-๑๗ หน้า) พิมพ์อยู่ในภาคแรกของหนังสือ*ข้าพเจ้าได้เห็นมา* (อยู่ในหน้า ๑๘๔-๒๐๐ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ โดยสำนักพิมพ์เกวียนทอง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐) โดยมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ดังนี้

เมืองที่กล่าวนี้เป็นเมืองเล็กๆ ประกอบด้วยพลเมืองเพียง ๑,๕๐๐ คน ชื่อนูริอุทปา (เป็นชื่อของชาวพื้นเมือง) ตั้งอยู่ในหุบเขาโรสซาอันเป็นที่อุดม อยู่ห่างจากนครหลวงแอ็ดเลย์แห่งรัฐเซ้าท์ออสเตรเลีย ๔๓ ไมล์ พลเมืองนูริอุทปาได้ช่วยกันสร้างสูตรแห่งความสำเร็จในการดำเนินชีวิตในประชาคม ผู้คนจากทั้งไกลและใกล้ได้พากันมาเยือนนูริอุทปาเพื่อศึกษาถึงการครองชีพอันปรีชาของคนพวกนั้น ในบรรดาผู้มาเยือนนั้น มีทั้งศาสตราจารย์ นักศึกษาสังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ตลอดจนพวกรัฐมนตรีและบุคคลชั้นหัวหน้าของเมืองต่างๆ ที่มีขนาดใกล้เคียงกับนูริอุทปา คนเหล่านั้นต่างก็มีความสนใจในความเป็นอยู่อย่างผาสุกง่ายๆ ในบ้านเรือนและร้านรวงของประชาชนที่นั่น

ในเมืองนูริอุทปานั้นไม่มีใครตั้งตัวเป็นใหญ่กว่าใคร และก็ไม่มีนักพูดฟิสิกคัมที่คอยพุดยกย่องบ้านเมืองของตัวเอง ผู้ที่ไปเยือนนูริอุทปานั้นเองที่กลับไปเป็นผู้เผยแพร่แบบวิถีของความบากบั่นแห่งประชาคมนูริอุทปา ไม่มีวันใดที่ผ่านไปโดยไม่จืดจางมาจากภาคต่างๆ ของประเทศมีมาได้ถามและขอทราบโครงการดำเนินงานของประชาคมนี้ และเมื่อเร็ว ๆ นี้ถึงกับมีจดหมายได้ถามมาจากต่างประเทศ ด้วยประจักษ์กันว่านูริอุทปามีส่วนช่วยอุ้มชูประชาคมที่เสื่อมโทรมและอ่อนกำลัง

เมื่อผู้ที่ติดตามศึกษาได้บรรลุถึงแก่นของโครงการก่อสร้างเมืองนูริอุทปาแล้ว ก็จะเห็นได้ว่าหลักการที่เรียนรู้มานั้นเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ หลักการนั้นมีอยู่ดังนี้ ให้ราษฎรชาวเมืองสละความเจือยซาออกทิ้งเสีย ถกแขนเสื้อขึ้นแล้วต่างคนยอมสละเวลาส่วนหนึ่งให้แก่กิจการของประชาคมด้วยความกระตือรือร้นสนใจจริงจัง คีลข้อสำคัญข้อเดียวของสมาชิกแห่งประชาคมก็คือ การสละเวลาส่วนหนึ่งทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุผลอันไม่เป็นส่วนได้โดยตรง เฉพาะตัวบุคคล คีลข้อนี้จะอบรมสร้างสรรค์จิตใจใหม่ให้แก่มวลมนุษย์

ข้อความจริงข้อนี้เท่านั้นเป็นเครื่องไขความลับแห่งความสำเร็จของเมืองนูริอุทปา นูริอุทปาเป็นเมืองศูนย์กลางแห่งหนึ่งของหุบเขาแห่งไร่องุ่น ซึ่ง

ผลิตเหล้าองุ่นอันโอชะรสที่สุดของออสเตรเลีย ดูเพียงผิวเผินก็คล้ายคลึงกับเมืองงามน่าอยู่ เช่นเมืองอื่น ๆ ในบริเวณหุบเขาแห่งเดียวกัน นอกจากนี้โรงแรมอันทันสมัยอันเป็นสมบัติของส่วนรวมซึ่งเป็นเครื่องหมายชัดเจนของความเจริญก้าวหน้า ส่วนคุณลักษณะอื่น ๆ ในกิจการของประชาคม มิใช่สิ่งอันจะมองเห็นได้โดยทันที

อย่างไรก็ดีผู้ที่ไปเยี่ยมเมืองนี้จะสังเกตเห็นความแตกต่างของผู้คนที่นี้กับที่อื่น ๆ ได้ภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง บรรยากาศของเมืองนุริอุปาเต็มไปด้วยความคิดนานาชนิดและงานการ ชาวเมืองกระปรี้กระเปร่าและแจ่มใส สำแดงถึงชีวิตที่ประสบความสำเร็จและผาสุก แต่ก็ไม่มีแวแห่งความทะนงตนเลยที่ถนนใหญ่ ตามร้านรวงและที่ชาลูนบาร์ห้องเล็ก ๆ ของโรงแรมที่ชาวเมืองเป็นเจ้าของร่วมกัน อันเรียกว่า มุมสำหรับมิตรสหาย เป็นแหล่งชุมนุมอภิปรายอย่างกันเอง ถึงโครงการที่จะจัดสร้างสถานชุมนุมพบปะ, สร้างห้องพักผ่อนหย่อนใจใหม่ ๆ ขึ้นอีก สร้างที่ทำการสาธารณสุขเพิ่มเติม สร้างห้องสมุดใหม่, สร้างที่เล่นสำหรับเด็ก ๆ และโครงการอื่นใดในจำนวนโครงการร่วมโหลที่มีพร้อมอยู่แล้ว การชุมนุมอภิปรายเหล่านี้ได้มาแทนที่การสูมหัวคุยกันถึงเรื่องของคนนั้นคนนี้ อันเป็นแบบวิถีเก่าคร่ำประจําท้องถิ่น

ดูเหมือนว่าทุกคนในเมืองนั้นมีส่วนในกิจกรรมของประชาคมอย่างน้อยที่สุดก็หนึ่งอย่าง โครงการต่าง ๆ ก็นำออกปรึกษาหารือกันอย่างไม่พิธีรีตอง แต่ไม่เคยปรากฏว่าการปรึกษาหารือเหล่านี้เป็นการพูดกันอย่างน้ำท่วมทุ่งเรื่อยเจื้อย และจบลงโดยไม่มีการนำพาต่อไป เพราะว่าการชุมนุมน้อยของเขาได้นำเอาความอดุสาหะจริงจังของส่วนรวมมาประกอบกับโครงการด้วย และพร้อมจะลงมือทำให้ลุ่ส่วงไปตามที่ได้มันหมายไว้

ในจำนวนพลเมือง ๑,๕๐๐ คน ประมาณ ๑ ใน ๓ มีส่วนร่วมในการทำงานให้แก่ส่วนรวม เมืองนี้ไม่เคยไอ้อวดถึงหอประชุมเทศบาลนครที่เมืองใหญ่ ๆ มีกัน แต่ที่ด้านหลังของห้างขายยาของอาเธอร์เรอสมีห้องสะอาดสบายเล็ก ๆ ห้องหนึ่ง มีไฟช่วงโซติอยู่ในเตาฝังเป็นประจํา มีแผนผังของห้องที่และแบบแปลนของสถาปนิกติดไว้ที่ผนัง เป็นห้องที่ใช้ทำการแทนหอประชุม

ไม่ว่าเป็นเวลาใด กลางวันหรือกลางคืน จะได้พบคนหมู่หนึ่งในห้องนี้เสมอ คนเหล่านี้มีอาเธอร์เรอส นักคิด นักฝัน ผู้ทำงานอย่างไม่มีเวลาหยุดพักและไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย เขาเป็นความจรโรใจของเมือง ต่อจากอาเธอร์เรอส มีหมอสูปแมน ผู้ให้เวลาว่างเยี่ยมไข้แก่งานของประชาคมอย่างมากมาย

คืออัสตรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เหลือเชื่อ นอกจากนั้น มีชาลีเมนผู้จัดการโรงงาน เคลื่อนย้ายช่างโทรศัพท์และ
หมอโกลส์ผู้สำเร็จ และบางทีมีชาวนาสามีภรรยาพร้อมอยู่ด้วยอีกคู่หนึ่ง หรือ
คนงานอีกคนหนึ่ง

ในห้องเล็กหลังห้างขายยานี้เอง โครงการส่วนมากเพื่อความเจริญ
ก้าวหน้าของเมืองได้ปรากฏเป็นรูปร่างออกมารับการปฏิบัติ ชาวเมืองที่ผ่านม
มักจะแวะเข้าไปร่วมการอภิปรายด้วย แต่ความเข้มแข็งที่อยู่เบื้องหลังนั่นเอง
บันดาลให้กิจการต่างๆ ลุล่วงไปได้

อาเธอร์เรอส์ใช้เวลาแทบทุกคืน เข้าประชุมในคณะกรรมการต่างๆ รวม
ทั้งหมด ๕๐ คณะ หมอฮูปแมนเป็นกรรมการ ๑๖ คณะ เมื่อก่อนสงคราม
นุริอุทปาก็เหมือนกับเมืองเล็กๆ แห่งอื่น คือมีความวิตกกังวลเรื่องหนุ่มสาวจะ
พากันเข้าไปอยู่ในกรุงเสียส่วนมาก ชาวเมืองจึงปรึกษากันว่า “เราจงมาร่วมมือ
กันสร้างเมืองๆ นี้เถอะ ให้มีทั้งความสะดวกสบายน่าอยู่อย่างเมืองหลวง
และให้มีส่วนที่มีคุณค่าของความเป็นชุมชนเล็กๆ ด้วย จงมาช่วยสร้างเมือง
ให้เป็นที่ยิ่งคนหนุ่มสาวไม่อยากจะจากไป”

แล้วชาวเมืองพวกนั้นก็กะแผนการณ์กันอย่างอาจหาญ เขาศึกษา
โครงการก่อสร้างประชาคมของอังกฤษ อเมริกา และประเทศอื่นๆ ที่เขาคิดว่า
จะมีบทเรียนให้เขาได้เรียนเสียก่อน เขาไม่ยอมทำลายเวลาให้เสียไปด้วย
การตั้งต้นโดยการเสี่ยง โครงการก่อสร้างประชาคม ต้องมีหลักศูนย์กลางให้
เป็นที่ยึดเหนี่ยวของความเจริญที่จะติดตามมา ชาวเมืองนุริอุทปาก็ได้ทราบถึง
การจัดตั้งโรงแรมของประชาคม ซึ่งปรากฏอยู่ตามภาคต่างๆ ของออสเตรเลีย
ฉะนั้นโดยไม่สนใจต่อจำนวนพลเมืองซึ่งมีอยู่เพียง ๑,๕๐๐ คน ผู้เริ่มการได้
ตัดสินใจทันทีว่าจะสร้างโรงแรมขึ้น

วิธีการหาเงินในการสร้างโรงแรมนั้น เป็นวิธีการปรกติที่แสดงถึง
ความบากบั่นแน่วแน่ของชาวเมืองวิธีหนึ่ง เขาซื้อสิทธิในการเช่าโรงแรมเก่าๆ
โรงแรมหนึ่งในจำนวนสอง แล้วก่อสร้างแต่งเติมให้เป็นโรงแรมทันสมัย ให้
ชื่อว่า Vine Inn เป็นโรงแรมที่งดงามน่าอยู่อย่างยิ่ง ราคาที่พักรวมทั้งอาหาร
อย่างดีเลิศ วันละ ๑๒ ชิลลิง ๖ เพนนี (๒๐ บาทตามอัตราแลกเปลี่ยน
ทางการ) ในห้องพักรวมทั้งท่อน้ำร้อนและน้ำเย็น และยังคงเตรียมการจะจัดให้มี
สถานที่ดื่มเบียร์ในสวนเพื่อการรื่นรมย์พิเศษของผู้มาพักอีกด้วย

เท่าที่จัดทำมาแล้ว ได้ใช้เงินลงทุนไป ๒๐,๐๐๐ ปอนด์ (๖๕๐,๐๐๐
บาท) เขาเริ่มทำการหาเงินด้วยการนำโรงแรมออกจำหน่าย ได้เงินมา

๕,๐๐๐ ปอนด์ และได้กู้เงินจากบิลโคลธาร์ด ชายชราซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้อุปการะในการสร้างเมืองนี้อีก ๖,๐๐๐ ปอนด์ ต่อมาเขานำความคิดและโครงการออกชี้แจงแก่ราษฎรในท้องถิ่น ขอความร่วมมือในทางการเงินด้วย ออกใบหุ้นกู้และอื่น ๆ เจ้าชกชนนักรฐระกิจในนครหลวงและนายช่างรับเหมาก่อสร้างของท้องถิ่นเข้าร่วมทุน โดยจะนำผลกำไรจากการดำเนินงานของโรงแรม จ่ายคืนให้ในภายหลัง

เขาตั้งคณะอำนวยการขึ้นคณะหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการของโรงแรม Vine Inn คณะอำนวยการประกอบด้วยเจ้าหน้าที่แผนกสินค้า หมอยา, คนเลี้ยงปศุสัตว์, หมอฟัน, ช่างทำอิฐ ชาวสวนและชาวนา ชาวเมืองผู้ประสงค์จะมีสิทธิออกเสียงในการดำเนินการ ต้องเสียเงินคนละ ๑ ชิลลิง (๑.๕๐ บาท)

ชาวเมืองนุริอุปามีความภูมิใจในโรงแรมของเขามาก บัดนี้โรงแรมนี้เลี้ยงตัวเองได้อย่างเป็นที่พอใจ เป็นทุนทรัพย์ที่หารายได้ผลประโยชน์ให้แก่ประชาคม นำมาจับจ่ายใช้สอยในกิจการอื่น ๆ ได้ทั่วไป ปัจจุบันนี้พลเมืองของนุริอุปาดำเนินงานตามโครงการที่วาดไว้อย่างเพริศพรังด้วยความมั่นใจ เขานำผลกำไรส่วนหนึ่งของโรงแรมจัดซื้อออร์ดสำหรับพานักท่องเที่ยวไปชมภูมิภาพรอบเมืองได้ถึง ๓๔ วัน และใช้รับส่งเด็กจากไร่ไปโรงเรียน

โรงแรม “ไวน์อินน์” จึงกลายเป็นสถานย่านกลางแห่งหนึ่ง เป็นที่นัดพบปะของกรรมการต่าง ๆ เป็นที่ชุมนุมอภิปรายปัญหา และเป็นที่ดำเนินงานสาธารณกิจ กล่าวให้ถูกต้องก็คือ เป็นศูนย์กลางการดำเนินงานตามโครงการก่อสร้างประชาคม

รายได้จากการที่นักท่องเที่ยวมาพักผ่อนในเมืองนี้สูงทัดเทียมกับรายได้จากการขายเครื่องดื่ม ในปีที่แล้วตัวเลขแสดงผลกำไรของแผนกเครื่องดื่มเป็นเงิน ๓,๙๕๑ ปอนด์ ในขณะที่ผลกำไรจากการเช่าห้องพักเป็นเงิน ๓,๑๙๕ ปอนด์ เงินกำไรทั้งสองแผนกนี้ได้นำไปจับจ่ายในการก่อสร้างความเจริญให้แก่ประชาคมทั้งหมด เมื่อมีการประกาศขายห้างขายของที่ใหญ่ที่สุดในเมือง คณะกรรมการดำเนินงานได้รับซื้อไว้ และจัดให้เป็นที่ทำการค้าแบบสหกรณ์ ผลกำไรจากการดำเนินงานนั้น ก็ได้นำมาเพิ่มทุนประชาคมอีกทางหนึ่ง

ณ ชายเมื่องนุริอุปามีสนามกีฬา มีรูปยาววีพร้อมด้วยอัฒจันทร์คอนกรีต ซึ่งลงทุนในการก่อสร้าง เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ ปอนด์ ถัดไปเป็นสนามเทนนิส, สนามเด็ก, สโมสร, สนามเล่น bowls และยังมีสวน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

พลกษชาติประดับประดาเรียงรายด้วยก้อนหินใหญ่่น้อยตามทางคดเคี้ยว ขนาบด้วยต้นไม้สองข้างทาง ความสำเร็จในการสร้างสรรค์สถานที่พักผ่อน บ้านเทิงใจเหล่านี้ได้ลุล่วงไปด้วยการใช้มือเปล่า ๆ ของประชาชนชาวเมือง นูริอุทปาทั้งนั้น

เป็นเวลาหลายเดือนที่ “ฝูงผึ้งที่ขยันขันแข็ง ผู้เป็นชีวิตจิตใจของเมือง ได้ตื่นขึ้นแต่เวลาเช้ามีด ๕ นาฬิกา อุทิศแรงงานของเขาให้แก่การสร้างสรรค์สนามกีฬา จนกระทั่งถึงเวลาต้องไปประกอบงานอาชีพประจำวัน แพทย์ทางยา แพทย์ทางฟัน, คนขนของ, ผู้จัดการโรงงาน และเจ้าของสถานพยาบาลส่วนตัว ได้รับอาสาขับรถยนต์ออกไปยังเทือกเขาสกัดหินเพื่อนำมาใช้ทำถนนระดับสวน และเพื่อประโยชน์อื่น ๆ ชาวเมืองฝูงผึ้งของนูริอุทปาจะกลับมาทำงานของส่วนรวมนี้อีกครั้งหนึ่งในตอนเย็นและทำเรื่องไปจนเที่ยงคืน มีอยู่ระยะหนึ่งที่เขาทำงานกันตลอดคืน อาเธอร์ เมย์วอลด์ ตาเฒ่าช่างทำรองเท้า เป็นผู้จัดการสร้างสวน และได้เป็นผู้ดูแลอยู่ที่นั่นครบแต่นั้นมา

ไม่ควรเป็นที่ประหลาดใจเลย เมื่อเราได้รับบอกเล่าว่า เมืองน้อยเมืองนี้ไม่มี การแบ่งชั้นของบุคคลอย่างสิ้นเชิง ด้วยคนทุกประเภททุกอาชีพ ได้มาทำงานออกแรงร่วมกันหมด ต่างได้มีส่วนร่วมมือนในการนำความสำเร็จ มาสู่ประชาคมด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ด้วยเหตุนี้ มิตรภาพอันแน่นแฟ้นระหว่างชาวเมืองจึงเป็นลักษณะที่เด่นในชาวเมืองนูริอุทปา

บิลโคลธาร์ด ผู้เฒ่าผู้ให้ความอุปการะในทางเงินและได้สมญาว่าเป็น “บิดา” ของเมืองนูริอุทปา กล่าวแก่ผู้อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งใหม่ว่า “สิ่งแรกที่ท่านจะต้องเรียนในเมืองนี้ และเมื่อเรียนแล้วท่านก็จะได้รับความรู้ว่า ไม่มีใครสูงกว่าใครแล้วท่านก็จะอยู่เป็นสุขสำราญที่นี่”

งานใหญ่ที่เป็นสักขีพยานความบากบั่นมานะขอดเยี่ยมของชาวเมืองนี้ ได้กำเนิดขึ้นในตอนกลางของเวลาระหว่างสงครามในปี ค.ศ. ๑๙๔๓ ชาวเมืองได้ตกลงสร้างหมู่บ้านในสวนรุกขชาติอย่างถูกต้องตามแบบแผนที่ดียิ่ง เพื่อเป็นอนุสาวรีย์ที่ยั่งยืนและเติบโตจำเริญได้แก่ผู้ที่เสียชีวิตในระหว่างสงคราม การสร้างบ้านก่ออิฐแบบทันสมัยของหมู่บ้านนี้ จะได้จัดสร้างขึ้นอีกทางฝั่งหนึ่งของแม่น้ำพาราตัดกับเส้นขอบฟ้ารอบนอกดงต้นยูคาลิปตัสอันเก่าแก่

เมื่อการสร้างเสร็จครบถ้วนตามแผนการแล้ว ก็จะได้เห็นกันอย่างแจ่มแจ้งว่า เมืองในความฝันอันบริบูรณ์ด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกและความก้าวหน้าทางวัฒนธรรมอันจะพึงหาได้แต่ในเมืองใหญ่ ๆ นั้น ได้มีอยู่ครบครัน

ในชุมชนน้อยของเมืองนุริอุทปา ตามฝั่งลำธารคดเคี้ยว จะมีสระน้ำขนาดมาตรฐานของโอลิมปิก, มีโรงเรียนอนุบาลและที่เด็กเล่น มีสุสานสำหรับเด็ก มีสโมสร มีสถานที่ชุมนุมของบรรดาผู้ประกอบการอาชีพทางใช้ฝีมือ มีโรงละครกลางแจ้ง มีบ้านพักสำหรับคนหนุ่มสาวและโรงพยาบาลของประชาคม ที่ตั้งของสถานที่เหล่านี้ได้กำหนดเลือกสรรกันไว้แล้ว สระวายน้านั้นก็ได้แปรรูปจากแผนผังปรากฏเป็นสระจริงๆ ขึ้นมาแล้ว โรงเรียนอนุบาลกำลังดำเนินการงานเข้าสู่ร่องรอยตามที่กำหนดไว้

คนงานผู้ขยันขันแข็งของนุริอุทปาได้ลงมือทำงานตามแผนการของเขาสำเร็จไปแล้วมากมาย เขาเหล่านั้นจะได้ส่วนแบ่งที่ดินโดยการให้เปล่าหรือโดยการซื้อด้วยราคาถูกๆ จากโคลธาร์ดและจากคนอื่นๆ ด้วยการอาสาสมัครของชาวเมืองช่วยทำงานให้แก่ประชาคม ค่าใช้จ่ายในการสร้างสระวายน้ำลดลงได้ถึงหนึ่งในสาม

เขาทำงานกันทั้งตอนเช้าและตอนกลางคืน ตลอดจนในวันปลายสัปดาห์ เขาขับรถออกไปทำงานร่วมกัน ภายใต้อ่างไฟสว่างจ้าจากโคมไฟใหญ่ เขาขุดดิน ขั้วเกี่ยวดิน วางท่อและก่อหิน เด็กๆ ตามโรงเรียนก็ได้รับคำปลุกใจ ส่งเสริมจากบิดามารดาให้เข้าร่วมทำงานตามแต่กำลังของเด็ก ฉะนั้นเด็กนุริอุทปาจึงได้รับบทเรียนของการทำงานเพื่อประชาคมของเขาแต่ยังเยาว์วัย

บรรดาผู้ที่ได้ไปเห็นคนเหล่านี้ทำงานเพื่อแปลความฝันออกไปเป็นความจริงแล้ว จะรู้สึกได้ว่า การที่เพียงแต่จะคัดลอกแบบอย่างของคนเหล่านี้ไปอย่างสวยหรูเท่านั้น ไม่มีวันจะสร้างเมืองอันสวยงามขึ้นมาได้ ชาวเมืองนุริอุทปาได้รับสิ่งที่เขาปรารถนา ก็โดยที่เขาไม่คอยให้ใครมาทำให้เขา ลงมือทำทุกสิ่งทุกอย่างของเขาเอง

ความสนใจในความเจริญของประชาคมภายนอกทำให้เมืองนุริอุทปา ก้าวหน้าในงานที่เกี่ยวกับการบริหารราชการ เขาไม่ได้คอยให้สร้างตึกเสร็จเสียก่อนจึงจะลงมือเอาใจใส่กับเด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาล มีนางพยาบาล ผู้อำนวยการทำการตรวจสอบสุขภาพของเด็กโดยใช้หอนุสาวรีย์ มีครูผู้ได้รับการฝึกฝนสำหรับเด็กเล็กจัดดำเนินการงานโรงเรียนอนุบาลที่มีเครื่องมือครบถ้วนทันสมัยที่ห้องโถงของวิหารแห่งหนึ่ง และในเวลาไม่นานเขาก็จะย้ายสำนักเด็กเล็กเหล่านั้นไปสู่ตึกที่สร้างเสร็จใหม่ๆ

บทเรียนที่ครึ่งใจบทหนึ่งซึ่งบรรดาผู้มาเยี่ยมนุริอุทปาจะได้ประจักษ์ก็คือ ความสัมพันธ์ของชาวเมืองในงานของคณะกรรมการ ในงานของส่วนรวมใน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

การอภิปรายและแลกเปลี่ยนความเห็น ตลอดจนในการติดต่อกับบุคคล ภายนอกนั้น เป็นปัจจัยใหญ่หลวงในการยกจิตใจของประชาคม

คณะบริหารแห่งมหาวิทยาลัยแอ็ดเลย์ได้ให้ความสนับสนุนความ ก้าวหน้าของเมืองนี้โดยส่งเจ้าหน้าที่ทางการศึกษามาประจำ ช่วยดำเนินการ ศึกษาของผู้ใหญ่ และสนับสนุนการประชุมอภิปรายปัญหาต่างๆ ตลอดจน การดนตรีและละคร

บรรดาผู้ที่ได้ไปเยี่ยมและสนทนากับชาวเมืองจะรู้สึกได้ว่า ความก้าวหน้า ของอารยธรรมเกิดจากความเป็นอยู่ของส่วนรวมเอง ชุมชนน้อยของเมือง นูริอูทปาในรัฐออสเตรเลียได้เป็นตัวอย่างอันน่าสนใจศึกษา ด้วยตัวอย่างนี้ ได้ชี้ให้เห็นข้อความจริงง่าย ๆ ว่า วิถีชีวิตตามแบบแผนใหม่สามารถบรรลุได้ ด้วยความอดสาหะบากบั่นของประชาชนชายหญิงสามัญ

ข้อความทั้งหมดของบทความ “เมืองงามที่พลเมืองสร้างกันเอง” ได้ประทับใจ ผู้เขียนมานานกว่า ๓๐ ปี (มีโอกาสด่านครั้งแรกที่กุฎิพระมหากษัตริย์ ไซดิปาโล ราว พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๖ ที่วัดบูรณศิริมัตตาราม กรุงเทพฯ) แม้เคยเขียนบทความเกี่ยวกับ “ศรีบูรพา” มากกว่า ๑๐ เรื่อง แต่ยังไม่มีโอกาสได้เขียนบทความช่วงที่ “ศรีบูรพา” ใช้ชีวิตในประเทศออสเตรเลียเลย เพราะยังไม่มีความเพียงพอ ประกอบกับผู้เขียนได้เขียน จดหมายถึง สุชาติ สวัสดิ์ศรี เกี่ยวกับ “การฉลองวาระ ๑๐๐ ปีชาตกาล ‘ศรีบูรพา’” (ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *นัชนัสนิต* ฉบับวันที่ ๑๒-๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗) ได้ แสดงความตั้งใจว่าจะเรียบเรียงเรื่องราวของ “ศรีบูรพา” ในแง่มุมใหม่ที่ยังไม่มีใครเขียน ถึงอย่างน้อยสองชิ้น เป็นบทความเกี่ยวกับ “ศรีบูรพา” ที่เมืองไทยและในต่างประเทศ อย่างที่เคยเขียนเมื่อ ๓๐ ปีก่อน (พ.ศ. ๒๕๑๗) ดังนั้นเมื่อผู้เขียนและภรรยามีโอกาส มาพำนักที่ออสเตรเลียช่วงระยะเวลาหนึ่ง (๒๐ วัน) ตามคำชวนของลูกสาวซึ่งทำงาน ณ ประเทศนี้ จึงได้โอกาสเหมาะได้ตระเวนตามสถานที่ต่างๆ ที่ “ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้กล่าวถึงในหนังสือ *ข้าพเจ้าได้เห็นมา*

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้คือที่มาของบทความ “นูริอูทปา (Nuriootpa) : เมืองงาม เอื้ออาทรในมุมมอง ‘ศรีบูรพา’” ที่ผู้เขียนตั้งใจเรียบเรียงให้กับหนังสือ *รำลึก ๑๐๐ ปี ชาตกาล กุหลาบ สายประดิษฐ์* (ตามที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้มีจดหมายถึงผู้เขียนเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๗)

เห็นฟ้าสู่แอดิเลด

เช้ามีดของวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ผู้เขียนเตรียมตัวไปสนามบินเมลเบิร์น เพื่อเดินทางไปเมืองแอดิเลดโดยสายการบิน Virgin Blue

เมืองแอดิเลด (Adelaide) เป็นเมืองหลวงและเมืองสำคัญที่สุดของรัฐเซาท์ออสเตรเลีย (South Australia) เป็นเมืองที่มีศิลปวัฒนธรรมเฉพาะตัวด้วยบรรยากาศแบบเมืองในแถบยุโรปมากกว่าเมืองอื่น ๆ ในออสเตรเลีย นับเป็นเมืองใหญ่อันดับที่ ๕ ของออสเตรเลีย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำทอร์เรนส์ (Torrens) มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ ๑ ล้านคนเศษ เมืองแอดิเลดขึ้นชื่อในการปลูกองุ่นทำไวน์ ดังนั้นรอบ ๆ เมืองแอดิเลดจึงเป็นไร่องุ่นแหล่งผลิตไวน์คุณภาพของออสเตรเลีย โดยเฉพาะไวน์ที่ผลิตจากหุบเขาบารอสซา ซึ่งอยู่ห่างจากแอดิเลดไปทางเหนือราว ๕๐ กิโลเมตร เป็นแหล่งผลิตไวน์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของออสเตรเลียไม่แพ้ฮันเตอร์วัลเลย์ในรัฐนิวเซาท์เวลส์ เมืองสำคัญของหุบเขาบารอสซาก็คือเมืองนุริอูปา ที่ “ศรีบูรพา” ชื่นชมและประทับใจเป็นพิเศษ อันเป็นที่มาของบทความ “เมืองงามที่พลเมืองสร้างกันเอง” และกล่าวย้ออีกในปาฐกถา “ชีวิตแบบออสเตรเลีย” นั่นเอง

แอดิเลดเป็นเมืองที่มีการวางผังเมืองอย่างดีเยี่ยม โดยนักบุกเบิกชื่อ Colonel Light (พ.ศ. ๒๓๒๙-๒๓๘๒) ดังนั้นจึงมีอนุสรณ์สถานของเขาเป็นเสาหินอ่อนอยู่ที่ Light Square เนื่องจากเมืองนี้มีแม่น้ำทอร์เรนส์ไหลผ่านกลางเมืองและมีสวนสาธารณะหลายแห่ง ทำให้เมืองแอดิเลดมีบรรยากาศร่มรื่นทั้งเมือง ถนนตรงกลางเมืองตัดเป็นบล็อกเหลี่ยมเท่า ๆ กัน ศูนย์กลางของเมืองแอดิเลดอยู่ที่ถนนคิงวิลเลียม (King William) และวิกตอเรียสแควร์ (Victoria Square) อย่างไรก็ตามถนนสำคัญที่สุดซึ่งถือเป็นหัวใจของแอดิเลดก็คือ นอร์ทเทอเรซ (North Terrace) ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาคารสำคัญต่าง ๆ ของเมือง อาทิ แอดิเลดโบตаниการ์เด้น (Adelaide Botanic Garden), อาร์ตแกลเลอรี (Art Gallery of South Australia), พิพิธภัณฑ์เซาท์ออสเตรเลีย (South Australian Museum), Parliament House, Ayers' House ฯลฯ

โดยเฉพาะ Ayers' House ท่านผู้อ่านหลายคนอาจจะงงหรือไม่คุ้นกับชื่อนี้ ความจริงชื่อของเขาได้รับเกียรตินำไปตั้งชื่อหิน Ayers Rock หรือ Uluru (อูลูรู) ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในออสเตรเลีย (อยู่ในเขตนอร์เทิร์นเทอริทอรี-Northern Territory) หลายท่านอาจจะนึกออก เพราะในหนังสือท่องเที่ยวของออสเตรเลียเกือบทุกเล่มมักลงรูปก้อนหินใหญ่ที่สุดในโลกสีน้ำตาลแดง ความจริงสีหินจะเปลี่ยนสีไปตามแสงอาทิตย์สวยงามมองดูได้ทั้งวันอย่างไม่รู้เบื่อ) ซึ่งผุดขึ้นกลางที่ราบกว้างไกลสุดสายตา รู้จักกันในนาม

คืออิสตรีชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

อูลูรู หรือแอเยอร์สร็อก เป็นหินศักดิ์สิทธิ์ของชาวอะบอริจิน อยู่ในอุทยานแห่งชาติอูลูรู-คาตาจوتا (Uluru-Kata Tjuta) อุทยานแห่งนี้ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางด้านธรรมชาติในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ และทางด้านวัฒนธรรมในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ คำว่า “อูลูรู” เป็นภาษาของชาวอะบอริจิน แปลว่า ที่นัดพบ ก่อนหินมหิทินี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเผ่าอนานกู (Anangu) อย่างไรก็ตามชาวอนานกูได้รับเงินช่วยเหลือปีละ ๗ แสนดอลลาร์ โดยมีเงื่อนไขว่า อนุญาตให้นักท่องเที่ยวสามารถปีนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ได้ เพราะเป็นกิจกรรมสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเยือนที่นี่ แต่ก็มีนักปีนเขามากกว่า ๑๐ คนเสียชีวิตที่นี่ และทุก ๆ ๒-๓ วันจะต้องมีการออกไปช่วยชีวิตคน (ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก) นักท่องเที่ยวบางคนเก็บหินก้อนสองก้อนไปเป็นที่ระลึก แต่ก็ต้องรีบส่งคืน เพราะตั้งแต่เอาหินที่อูลูรูไปมักประสบแต่เรื่องไม่ดีเกิดขึ้นกับตน

น่าเสียดายวันที่ผู้เขียนไปเยือน Ayers' House ที่ถนนนอร์ทเทอเรนนั้น ไม่สามารถเข้าชมได้เพราะทางเจ้าหน้าที่ได้ปิดไปแล้ว เนื่องจากผู้เขียนและคณะกลับจากนุริอุทปาเข้าเมืองแอดิเลดเกือบห้าโมงเย็น Ayers' House เป็นบ้านของ เฮนรี แอเยอร์ส (Henry Ayers) ผู้วางแผนจะเป็นผู้นำแห่งรัฐเซาท์ออสเตรเลียให้ได้ถึงเจ็ดสมัย ชื่อของเขาถูกนำไปตั้งเป็นชื่อแอเยอร์สร็อก และบ้านหลังนี้กลายเป็นพิพิธภัณฑน์มีชีวิตและร้านอาหาร โดยได้รับการคุ้มครองจากเนชั่นแนล ทรัสต์ (National Trust) ที่นันท่านสามารถดูเอกสารเกี่ยวกับประวัติเมืองแอดิเลดได้

ขับรถไปหุบเขาบารอสซา

เครื่องบินจากเมลเบิร์นไปถึงแอดิเลดใช้เวลาประมาณ ๕๐ นาที เมื่อถึงสนามบินแอดิเลดต้องปรับนาฬิกาใหม่ เพราะเวลาที่แอดิเลดช้ากว่าที่เมลเบิร์นครึ่งชั่วโมง สนามบินแอดิเลดอยู่ห่างจากตัวเมืองราว ๗ กิโลเมตร ผู้เขียนได้ติดต่อบริษัทเช่าตั้งแต่อยู่ที่เมลเบิร์น ดังนั้นเมื่อมาถึงเมืองแอดิเลด จึงติดต่อเคาน์เตอร์บริษัทเช่ารถที่สนามบินและรับรถได้เลย

การขับรถเที่ยวเองในออสเตรเลียเป็นเรื่องง่ายและสะดวกสบายมากสำหรับคนที่ขับรถเป็นและพูดภาษาอังกฤษได้ ออสเตรเลียขับรถทางซ้ายเหมือนเมืองไทย ผู้ขับรถจะต้องมีใบขับขี่หรือใบขับขี่สากล (สามารถขอยื่นคำร้องได้ที่กรมขนส่งทางบกชั้น ๒ อาคาร ๔ ค่าธรรมเนียม ๕๐๕ บาท สามารถรอรับได้ในวันเดียว) ผู้ขับขี่และผู้โดยสารต้องคาดเข็มขัดนิรภัยตลอดเวลาขณะอยู่ในรถ ขับรถในอัตราความเร็วที่กำหนด (ดูจากป้ายข้างทาง) ในเขตชุมชน ๕๐-๖๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง เขตทางหลวง ๙๐-๑๑๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง

ผู้เขียนได้ขับรถออกจากสนามบินแอดิเลด ไปเส้นทาง A๒๐ (Major Highway)

จนกระทั่งถึงสามแยกเลี้ยวขวาไปตามเส้นทาง B๑๙ (Main Road) เข้าสู่เมืองนุริอุทปา อันเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรมของหุบเขาบารอสซา รวมเป็นระยะทางประมาณ ๗๔ กิโลเมตร

หุบเขาบารอสซาอยู่ทางเหนือของเมืองแอดิเลดราว ๖๙ กิโลเมตร (๔๓ ไมล์) เป็นแหล่งผลิตไวน์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของออสเตรเลียมานานกว่า ๑๐๐ ปี หุบเขานี้ยาว ๓๐ กิโลเมตรอยู่ในท้องทุ่งข้าวสาลี มีดินอบอุ่นชื้นเรียงรายเป็นแถวๆ ต่อกันไปหลายพันเฮกตาร์ ทำให้ชื่อหุบเขาบารอสซาอยู่ในระดับต้นๆ ของรายชื่อไวน์ชั้นดีทั่วโลกอย่างที่ “ศรีบูรพา” ได้เล่าว่า “นุริอุทปาเป็นเมืองศูนย์กลางแห่งหนึ่งของหุบเขาแห่งไร่องุ่น ซึ่งผลิตเหล้าองุ่นอันโอชะรสที่สุดของออสเตรเลีย” ทุกวันนี้ใครที่มาเยือนเมืองแอดิเลด จะต้องมิโปรแกรมไปทัวร์หุบเขาบารอสซาทุกรายเพราะเป็น Highlights tour ของเมืองนี้

อย่างที่ได้อ่านมาแล้วว่า หุบเขาบารอสซาเป็นแหล่งผลิตไวน์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของออสเตรเลีย นอกจากนั้นยังเป็นย่านที่มีผู้ผลิตไวน์มากที่สุดของประเทศด้วย มีผู้ผลิตมากกว่า ๕๐ แห่ง ส่วนใหญ่จะเปิดให้เข้าชมการผลิตไวน์และชิมไวน์จนกลายเป็นงานเทศกาลสำคัญอีกงานหนึ่งของรัฐเซาท์ออสเตรเลีย นั่นคืองาน Barossa Valley Vintage Festival (งานเทศกาลไวน์ที่หุบเขาบารอสซา) เทศกาลนี้จัดขึ้นทุกปีที่ลงท้ายด้วยเลขคู่ (เช่นปี ค.ศ. ๒๐๐๓ และ ค.ศ. ๒๐๐๕) สลับกับงานเทศกาลศิลปะของเมืองแอดิเลด (Adelaide Arts Festival) ซึ่งจัดขึ้นในปีเลขคู่ (เช่นปี ค.ศ. ๒๐๐๒ และ ค.ศ. ๒๐๐๔) ไวน์จากหุบเขาบารอสซาขึ้นชื่อว่าคุณภาพดี ราคาไม่แพง โดยเฉพาะไวน์แดงที่มีส่วนผสมองุ่นพันธุ์ Merlot ส่วนไวน์ขาวที่มีชื่อคือ Chardonnay และ Semillon ไวน์ดีมีหลายตระกูล อาทิ Jacob’s Creek, Orlando, Penfold ฯลฯ มักได้รับรางวัลชนะเลิศระดับโลกเกือบทุกปี

หุบเขาบารอสซาเป็นชุมชนดั้งเดิมของผู้อพยพจากเยอรมนีในรุ่นแรก ดังนั้นบ้านเรือนและอาคารต่างๆ ในแถบนี้จึงเป็นอาคารเก่าที่สวยงามด้วยสถาปัตยกรรมสไตล์เยอรมัน ไร่องุ่นและโรงผลิตไวน์บางแห่งเปิดซาโต (Châteaux) เป็นภัตตาคารที่พักแรมประเภทเกสต์เฮาส์และรีสอร์ต เมืองต่างๆ ในหุบเขาบารอสซาได้แก่ เมืองนุริอุทปา, เมืองทานันดา (Tanunda), เมืองอันกัสตัน (Angaston) และเมืองลินด์อค (Lyndoch)

ผู้ผลิตไวน์ที่มีชื่อในบารอสซาได้แก่ Châteaux Yaldara, Seppelts, Yalumba ฯลฯ ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวองุ่น คือ เดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม ท่านที่สนใจสามารถร่วมทัวร์เพื่อชิมไวน์ตามไร่องุ่นต่างๆ ได้กับบริษัททัวร์จากแอดิเลด มีกิจกรรมที่น่าสนใจก็คือ การขึ้นบอลลูนชมวิวไร่องุ่น

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เดินสัมผัสนุริอุทปา

เมืองนุริอุทปาที่ “ศรีบูรพา” ยกย่องว่า “เมืองงามที่พลเมืองสร้างกันเอง” นั้น ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๗) เป็นศูนย์กลางพาณิชย์ และเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในหุบเขาบารอสซา (ตามข้อมูลในหนังสือ *The Four Towns of the Barossa Valley* เขียนโดย Helen Oliver นักเขียนสตรีชาวนิวซีแลนด์ ปัจจุบันโอนสัญชาติเป็นชาวออสเตรเลีย มีงานเขียนหลายเล่ม อาทิ *Walking Tours of Adelaide, The Barossa Valley : A Human Tapestry Culinary Herbs* ฯลฯ)

เมืองนุริอุทปาอยู่ห่างจากเมืองแอดิเลดไปทางเหนือ ๗๕ กิโลเมตร ตั้งอยู่บนแม่น้ำพาราเหนือ (North Para River) ตามประวัติมีชาวเยอรมันนิกายลูเทอรััน (Lutheran) มาตั้งรกรากในบริเวณแถบนี้นานกว่า ๑๐๐ ปี ดังนั้นเราจะพบโบสถ์แก่นิกายลูเทอรัันที่คงความงามโดยตลอด โบสถ์สำคัญคือ โบสถ์ลิ่งเมล (Langmeil) นอกจากนี้ยังมีสถานที่และอาคารสวยๆ หลายแห่ง เช่น ป่าปาล์มที่เซพเพิลด์ฟิลด์ (Seppeltsfield) อาคารสองชั้นสร้างด้วยหินอ่อนสีน้ำเงินที่ยาลัมบา (Yalumba) สร้างในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ (ตามคำยืนยันโดยลูกชายของ Joseph Seppelt ที่ Benno ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑) นอกจากนั้นมีกระท่อมแบบคลาสสิกหลายหลังในหมู่บ้านเล็กๆ แถว Marananga มีสิ่งก่อสร้าง โรงไวน์ ตลอดจนโบสถ์ St. Michael หลังเล็กๆ แต่สร้างอย่างประณีตงดงาม มีโบสถ์เก่าแก่นิกายลูเทอรัันที่น่าสนใจอีกสองแห่งที่ถนน Light Pass (ข้อมูลจากหนังสือ *Explore Historic Australia* เรียบเรียงโดย Margaret Barce)

วันที่ผู้เขียนขับรถเข้าเมืองนุริอุทปานั้น มองเห็นโรงแรม Vine Inn มาแต่ไกล

รู้สึกดีใจ เพราะรู้ว่ามาไม่ผิดเมืองแน่ ตามคำบอกเล่าจากบทความของ “ศรีบูรพา”
บันทึกไว้ดังนี้

...เขาซื้อสิทธิในการเช่าโรงแรมเก่า ๆ โรงแรมหนึ่งในจำนวนสอง
แล้วก่อสร้างแต่งเติมให้เป็นโรงแรมทันสมัย ให้ชื่อว่า Vine Inn เป็นโรงแรม
ที่งดงามน่าอยู่อย่างยิ่ง ราคาที่พักรวมทั้งอาหารอย่างดีเลิศ วันละ ๑๒ ซิตลิง
๖ เพนนี (๒๐ บาทตามอัตราแลกเปลี่ยนทางการ) ในห้องพักมีทั้งท่อน้ำร้อน
และน้ำเย็น และยังเตรียมการจะจัดให้มีสถานที่ตั้งเปียโนสวนเพื่อการรื่นรมย์
พิเศษของผู้มาพักอีกด้วย

ในวันนั้น (๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗) ผู้เขียนได้ข้อมูลราคาที่พักของ
โรงแรม Vine Inn ได้ความว่า ห้องพักเดี่ยวคืนละ ๙๗ ดอลลาร์ออสเตรเลีย (ประมาณ
๒,๙๑๐ บาท) ห้องคู่คืนละ ๑๑๕ ดอลลาร์ออสเตรเลีย (ประมาณ ๓,๕๕๐ บาท) อัตรา
ค่าที่พักดังกล่าวจะใช้ได้ไปจนถึงวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ (Rates Valid to
31/03/05) ซึ่งตรงกับวันเกิด ๑๐๐ ปีของ “ศรีบูรพา” อย่างไม่น่าเชื่อ !

โรงแรม Vine Inn หรือ Nuriootpa Vine Inn เป็นโรงแรมระดับสามดาวครึ่ง
ตั้งอยู่เลขที่ ๑๔-๒๒ ถนนเมอร์เรย์ (Murray St.) ซึ่งเป็นถนนสายหลักของนุริอูทปา
อยู่ตรงข้ามกับที่ทำการไปรษณีย์ เป็นอาคารชั้นเดียว แต่งงดงามน่าอยู่อย่างยิ่ง (อย่างที่
“ศรีบูรพา” กล่าวไว้) มีสถานที่ตั้งเปียโนสวนอย่างที่ “ศรีบูรพา” ได้บรรยายไว้เช่นกัน

ผู้เขียนได้ขออนุญาตถ่ายภาพเก่า ๆ ที่ประดับในห้องอาหารของโรงแรม
Vine Inn เป็นภาพของโรงแรมแห่งนี้สมัยเมื่อ ๖๐-๗๐ ปีก่อน ซึ่งเป็นเวลาที่ใกล้เคียง
กับ “ศรีบูรพา” มาเยือนเมืองนี้ราวปี พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๔๙๒ ตามข้อมูลจากบทความ
ของ “ศรีบูรพา” ทำให้ทราบว่าโรงแรมแห่งนี้ถูกซื้อโดยชุมชนชาวเมืองนุริอูทปา หลังปี
พ.ศ. ๒๔๘๖ อันเป็นปีกำเนิดคณะทำงานภายหลังการร่วมสร้างหมู่บ้านในสวนรุกขชาติ
เพื่อเป็นอนุสาวรีย์แก่ผู้เสียชีวิตในระหว่างสงคราม ดังนั้นได้ภาพหลายภาพจึงมีข้อความว่า
“Nuriootpa Community Hotel” ซึ่งมีความหมายว่า โรงแรมชุมชนชาวนุริอูทปา

ในภาษาอังกฤษ คำว่า community แปลได้หลายความหมาย เช่น สังคม ชุมชน
หมู่ คณะ พวก ชุมชน ประชาคม การร่วมกัน ฯลฯ อย่างไรก็ตามความหมายของคำนี้
อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้อธิบายว่า

“...Community ในภาษาอังกฤษมาจากภาษากรีกสองคำ คือ Cum

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

+ Minus จากกริยาว่า Minere แปลว่าของขวัญหรือให้ ฉะนั้นรากของคำนี้ จึงมีความหมายว่าให้ร่วมกันหรือเอื้ออาทรนั่นเอง... แต่เอื้ออาทรเป็นลักษณะ ความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดของความเป็นชุมชน ที่ได้ซึ่งไม่มีความเอื้ออาทรต่อกัน ที่นั่นก็ไม่เป็นชุมชน จนบางครั้งนักวิชาการบางคนนิยามความเป็นชุมชนอยู่ ที่การเอื้ออาทรต่อกันนั่นเอง กล่าวคือการให้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้เกิด ความสัมพันธ์ชนิดหนึ่งระหว่างกันและเป็นความสัมพันธ์ที่เราเรียกว่าชุมชน ...พูดกันให้ชัดๆ ก็คือ เอื้ออาทรไม่ใช่การให้ทาน ไม่ใช่ของที่เหลือจากบนลงล่าง แต่เป็นการเอื้ออาทรระหว่างคนที่เท่าเทียมกัน แม้ว่าจะยากคมีเงินต่างกันก็ตาม”

จากบทความ “เอื้ออาทร” ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ หน้า ๓๓ หนังสือพิมพ์ มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับประจำวันที ๓-๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗

ความเห็นดังกล่าวเป็นไปในแนวทางเดียวกับที่ “ศรีบูรพา” ได้บันทึกไว้ดังนี้

ไม่ควรเป็นที่ประหลาดใจเลย เมื่อเราได้รับบอกเล่าว่า เมืองน้อยเมืองนี้ ไม่มี การแบ่งชั้นของบุคคลอย่างสิ้นเชิง ด้วยคนทุกประเภททุกอาชีพได้มาทำงาน ออกแรงร่วมกันหมด ต่างได้มีส่วนร่วมมือในการนำความสำเร็จมาสู่ประชาคม ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ด้วยเหตุนี้มิตรภาพอันแน่นแฟ้นระหว่างชาวเมือง จึงเป็นลักษณะที่เด่นในชาวเมืองนุริอุทปา

ถึงตอนนี้ท่านผู้อ่านคงนึกออกว่า เหตุใดผู้เขียนจึงตั้งชื่อบทความนี้ว่า “นุริอุทปา (Nuriootpa) เมืองงามเอื้ออาทรในมุมมอง ‘ศรีบูรพา’ ” ที่ต้องชี้แจงและอธิบายให้ ชัดเจน ก็เนื่องจาก “เอื้ออาทร” คำอันแสนไพเราะนี้ถูกนำมาใช้ในทางการเมือง จน ความหมายผันแปรไปในแง่หยาบคายหากกล่าวออกมาในที่สาธารณะ

ขณะที่ผู้เขียนกำลังถ่ายภาพเก่าต่างๆ ตามผนังในโรงแรม Vine Inn นั้น บังเอิญ ไปสะดุดภาพภาพหนึ่ง เป็นภาพคณะกรรมการโรงแรม Nuriootpa Vine Inn ประจำปี พ.ศ. ๒๔๘๒ (๔ ปีก่อนจะขายสิทธิ์ให้แก่คณะกรรมการชุมชนนุริอุทปา) ซึ่งมีทั้งหมดเก้า คน และสองในเก้าคน (ดูภาพประกอบ) คนแรกแถวขึ้นคนที่ ๓ (จากซ้ายไปขวา) คือ Dr. F.W. Hoopman หรือหมอบูปแมนที่ “ศรีบูรพา” กล่าวถึงว่า “...หมอบูปแมนเป็น กรรมการ ๑๖ คณะ...” และคนที่ ๒ แถวนี้หน้าคนที่ ๒ (จากซ้ายไปขวา) คือ W. Coulthard หรือบิลโคลธาร์ด ที่ “ศรีบูรพา” เล่าว่า

บ้านโคลธาร์ด
ที่ถนนเมอร์เรย์
ได้รับการอนุรักษ์
เป็นอย่างดี

ภาพคณะกรรมการ
โรงแรม
Nuriootpa
Vine Inn
ปี พ.ศ. ๒๔๘๒

...ชายชราซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้อุปการะในการสร้างเมืองนี้อีก ๖,๐๐๐ ปอนด์ ต่อมาเขานำความคิดและโครงการออกชี้แจงแก่ราษฎรในท้องถิ่น ขอความร่วมมือในทางการเงินด้วยออกใบหุ้นกู้และอื่น ๆ เขาชักชวนนักธุรกิจ ในนครหลวงและนายช่างรับเหมาก่อสร้างของท้องถิ่นเข้าร่วมทุน โดยจะนำ ผลกำไรจากการดำเนินงานของโรงแรม จ่ายคืนให้ภายหลัง

เขาตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจการของโรงแรม Vine Inn คณะกรรมการประกอบด้วยเจ้าหน้าที่แผนกสินค้า, หมอยา, คนเลี้ยงปศุสัตว์, หมอฟัน, ช่างทำอิฐ ชาวสวนและชาวนา ชาวเมือง ผู้ประสงค์จะมีสิทธิออกเสียงในการดำเนินกิจการ ต้องเสียเงินคนละ ๑ ซิลลิง (๑.๕๐ บาท)

ชาวเมืองนุริอูทปามีความภูมิใจในโรงแรมของเขามาก...

ผู้เขียนและคณะได้เดินชมบ้านโคลธาร์ด (Coulthard House) ซึ่งปัจจุบันได้

คืออิสตรีชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ที่ป้ายทองเหลืองตรงกำแพงหน้าบ้านได้จารึกชื่อของเขาในฐานะผู้บุกเบิกและผู้มีพระคุณแก่ชุมชนชาวนุริอุทปา (เขาเกิดเมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๖ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖) นั้นแสดงว่าเมื่อคราวที่ “ศรีบูรพา” มาเยือนเมืองนี้ ชายชราผู้นี้มีอายุประมาณ ๗๕-๗๖ ปี หลังจากนั้นอีก ๔-๕ ปีโคลธาร์ตก็ถึงแก่กรรมไปตามวัย

แม้โคลธาร์ตจะได้ชื่อว่าเป็นเศรษฐีของเมืองนี้ และได้สมญาว่าเป็น “บิดา” ของเมืองนุริอุทปา เขาได้กล่าวแก่ผู้ที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งใหม่ในเมืองว่า “สิ่งแรกที่ท่านจะต้องเรียนในเมืองนี้ และเมื่อเรียนแล้วท่านก็จะได้รับความรู้ว่า ไม่มีใครสูงกว่าใครแล้วท่านก็จะอยู่เป็นสุขสำราญที่นี่”

ผู้เขียนได้เดินข้ามถนนเมอร์เรย์ เดินชมร้านค้าต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยร้านขายสินค้าใช้แล้ว ร้านหนังสือ ร้านอาหารประเภทรับประทานในร้านหรือนำไปกินข้างนอกก็ได้ ร้านเบเกอรี่ (เก่าแก่เปิดมานานกว่า ๗๐ ปี) อนุสรณ์สถาน บัมม่น้ำมัน โบสถ์เล็กๆ ตามซอย ร้านอาหารแบบเยอรมัน ตลอดจนที่ทำการศูนย์พลเมืองอาวุโส (Senior Citizens Centre) ที่น่าแปลกใจคือพบร้านอาหารไทย นำเสียดายตอนที่ผู้เขียนไปพบนั้น ร้านนี้ได้เลิกกิจการไปแล้ว และสะดุดตาอีกที่เมื่อพบร้านค้าขนาดใหญ่อยู่ในช่วงฉลองครบ ๖๐ ปีพอดี โดยมีป้ายขนาดใหญ่ติดที่อาคารว่า “Barossa Community Store 60 years (1944-2004)” ความเป็นมาของร้านค้าดังกล่าว เกิดขึ้นภายหลังจากความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมโรงแรม Vine Inn ซึ่งสามารถเลี้ยงตัวเองและมีผลกำไรนำมาจับจ่ายใช้สอยในกิจการอื่นๆ ได้ทั่วไป คณะกรรมการนำผลกำไรส่วนหนึ่งของโรงแรมจัดซื้อรถสำหรับพนักท่งเที่ยวไปชมภูมิภาครอบเมืองได้ถึง ๓๔ คัน และใช้รับส่งเด็กจากไร่ไปโรงเรียน และตามบันทึกของ “ศรีบูรพา” เล่าว่า

...เมื่อมีการประกาศขายห้างขายของที่ใหญ่ที่สุดในเมือง คณะกรรมการดำเนินงานได้รับซื้อไว้ และจัดให้เป็นที่ทำการค้าแบบสหกรณ์ ผลกำไรจากการดำเนินงานนั้นก็ได้นำมาเพิ่มทุนประชาคมอีกทางหนึ่ง

นั่นแสดงว่าคณะกรรมการดำเนินงานได้ซื้อกิจการดังกล่าวในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ นั่นเอง ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ (ค.ศ. ๒๐๐๔) ซึ่งผู้เขียนไปเยือนเมืองนุริอุทปาจึงเป็นช่วงประจวบเหมาะที่ร้านค้าดังกล่าวกำลังอยู่ในเทศกาลฉลอง ๖๐ ปีพอดี

รายได้จากการที่นักท่งเที่ยวมาพักผ่อนในเมืองนุริอุทปา มีจำนวนมากพอๆ กับรายได้จากการขายเครื่องดื่ม โดยเฉพาะไวน์ชนิดต่างๆ ตลอดจนผลกำไรจากการเช่าห้องพัก

ร้านอาหารไทย
ที่ถนนเมอร์เรย์
ในเมืองนุริอูทปา
วันที่ผู้เขียนไปพบ
ปรากฏว่า
ปิดกิจการเสียแล้ว

Barossa
Community Store
ร้านค้าขนาดใหญ่
ที่สุดในเมือง
นุริอูทปาอยู่ใน
ช่วงฉลอง
ครบรอบ ๖๐ ปี
(พ.ศ. ๒๕๔๗-
๒๕๕๗)

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ของโรงแรม Vine Inn ทำให้มีเงินลงทุนก่อสร้างสนามกีฬา สนามเทนนิส สนามเด็กเล่น สโมสร สนามเล่นโบว์ลิ่ง สวนพฤกษชาติ สระน้ำมาตรฐาน โรงเรียนอนุบาล สุขศาลา ฯลฯ พวกเขาช่วยกันทำงานทั้งตอนเช้า (ก่อนไปทำงานของแต่ละคน) และตอนกลางคืน ตลอดจนในวันสุดสัปดาห์ พวกเขาขับรถยนต์ออกไปทำงานร่วมกัน ภายใต้แสงไฟสว่างจ้า จากโคมไฟใหญ่ ช่วยกันขุดดิน ขั้วเกี่ยว ขวางท่อ และก่อหิน เต็ๆ ตามโรงเรียนได้รับการส่งเสริมจากพ่อแม่ให้เข้าร่วมทำงานตามกำลังของเด็ก ดังนั้นเด็ก ๆ นูริอุทปาจึงได้รับบทเรียนของการทำงานเพื่อประชาคมของเขาแต่ยังเยาว์วัย

หลายคนที่ได้ไปเห็น (รวมถึง “ศรีบูรพา” ด้วย) จะรู้สึกได้ว่า การที่จะคัดลอกแบบอย่างของคนเหล่านั้นไปอย่างสวยหรูเท่านั้น ไม่มีวันจะสร้างเมืองอันสวยงามขึ้นมาได้ ชาวเมืองนูริอุทปาได้รับสิ่งที่เขาปรารถนา ก็โดยที่เขาไม่คอยให้ใครมาทำให้เขา เขาลงมือทำทุกสิ่งทุกอย่างของเขาเอง

บทเรียนที่ตรงใจบทหนึ่งซึ่งบรรดาผู้มาเยือนนูริอุทปาได้ประจักษ์ก็คือ ความสัมพันธ์ของชาวเมืองในงานของคณะกรรมการ ในงานของส่วนรวมในการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความเห็น ตลอดจนในการติดต่อกับบุคคลภายนอกนั้น เป็นปัจจัยสำคัญในการยกจิตใจของประชาคม คณะบริหารแห่งมหาวิทยาลัยแอคิลเดสได้ให้การสนับสนุนความก้าวหน้าของเมืองนี้ โดยส่งเจ้าหน้าที่มาประจำที่นี้คอยให้คำแนะนำต่างๆ ถึงบรรทัดนี้ทำให้ผู้เขียนนึกถึง “คณะกรรมการคลองแม่ข่า” ที่เชียงใหม่ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของชาวชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่าและแนวกำแพงดิน ซึ่งเป็นกำแพงเมืองชั้นนอก (ปัจจุบันกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน) อย่างชุมชนกำแพงงาม ชุมชนหัวฝาย ทุกคนร่วมกันพัฒนาคลองแม่ข่า โดยการขุดลอกขยะที่ทับถมมาเป็นเวลานานออกจากคลอง พร้อมกับขยับบ้านที่รูก้ำให้พ้นแนวคลอง การรวมตัวครั้งนั้น (พ.ศ. ๒๕๓๙) ได้พัฒนาไปสู่การตั้ง “คณะกรรมการคลองแม่ข่า”

หากมองย้อนอดีตไปใน พ.ศ. ๑๘๓๙ หรือเมื่อ ๓๐๐ กว่าปีก่อน พญาเม็กราชทรงพบไชยมงคลเจ็ดประการ ที่เหมาะแก่การสร้างเมืองเชียงใหม่ หนึ่งในเจ็ดนั้นคือ “ขุนแม่ข่า” สายน้ำจากดอยสุเทพที่ไหลอ้อมจากทิศเหนือไปสู่ทิศตะวันออกแล้วลงสู่แม่น้ำปิงทางตอนใต้ ตามหลักแล้ว ไชยมงคลทั้งเจ็ดประการนี้ เป็นเรื่อง que ทุกคนต้องช่วยกันพิทักษ์รักษาไว้ เพื่อความเป็นสิริมงคลของเมืองและเพื่อชีวิตที่ดีของชาวเชียงใหม่ทุกคน สภาพจริงในปัจจุบันไชยมงคลทั้งเจ็ดประการ อย่างหนองใหญ่ได้กลายเป็นอาคารพาณิชย์ไปแล้ว (บริเวณถนนอัษฎางค์) เท่าที่เหลืออยู่ได้แก่ แม่น้ำปิง และคลองแม่ข่า เท่านั้นที่ยังคงอยู่เป็นศรีแก่เมืองเชียงใหม่จนทุกวันนี้

ในอดีตเมื่อ ๔๐ กว่าปีก่อน ริมคลองแม่ข่าเป็นทุ่งนา เป็นอยู่อาศัยของคนเชียงใหม่

น้ำในคลองแม่ข่าใสสะอาด ต่อมาบ้านเมืองเจริญขึ้น มีคนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานริมคลองแม่ข่ามากขึ้น ทั้งอาคารพาณิชย์ โรงพยาบาล โรงฆ่าสัตว์ โรงงานต่าง ๆ ตลอดจนชาวชุมชนแออัด ส่งผลให้น้ำแม่ข่าเน่าเสีย เต็มไปด้วยขยะและสิ่งปฏิกูลต่างๆ ทำให้สังคมกล่าวหาชาวชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่ริมคลองว่าเป็นผู้ทำให้แม่ข่าเน่าเสีย

ด้วยเหตุนี้เองทำให้ชาวชุมชนแออัดในบริเวณดังกล่าวรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการคลองแม่ข่า เพื่อดูแลรักษาคลองแม่ข่าอย่างต่อเนื่อง คล้าย ๆ กับการสร้างเมืองงามของชาวนูริอุปาที่ออสเตรเลียเมื่อ ๖๐ ปีก่อน

ชาวบ้านที่รูกักกำแพงดินมีแผนจะขยับบ้านให้พ้นแนวกำแพงดินเพื่ออยู่ร่วมกับโบราณสถานอย่างผู้รักษา ส่วนการสร้างบ้านนั้นได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิชุมชนไทยสมทบทุนประเดิมให้ ๑ ล้านบาท ส่วนชาวบ้านเองได้ร่วมกันออมเงินคนละบาทต่อวัน เพื่อเป็นเงินทุนในการสร้างบ้าน เป็นการออมเพื่อให้มีที่อยู่อาศัย และปล่อยให้สมาชิกนำไปสร้างบ้านดอกเบ็ญร้อยละ ๓ ต่อปี

นอกจากนั้นที่ชุมชนแออัดแขวงเมืองราย มีการรวมตัวกันสร้างโรงงานน้ำดื่มโดยระดมทุนจากสมาชิกทุกชุมชนในแขวงเมืองราย มีการตั้งธนาคารขยะเพื่อณรงค์ให้ชาวชุมชนและลูกหลานได้ตระหนักถึงการช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างโรงเรียนคนแบ่งเมืองให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของคนในชุมชนและชาวชุมชนทั้งประเทศ

และปีนี้ (พ.ศ. ๒๕๕๗) ชุมชนหัวฝายและชุมชนกำแพงงาม ได้เข้าสู่โครงการบ้านมั่นคง เป็นนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัด ซึ่งได้รับอนุมัติและได้รับเงินปรับปรุงสาธารณูปโภค ๕.๖ ล้านบาท และขอใช้สินเชื่อเพื่อปรับปรุงบ้านรวมกัน ๔.๓ ล้านบาท สินเชื่อดังกล่าวชาวบ้านกู้กันไปตามฐานะในสามระดับ คือ ๑๕๐,๐๐๐, ๑๐๐,๐๐๐ และ ๖๐,๐๐๐ บาท โดยชาวบ้านจะสร้างบ้านเอง กลางวันไปทำงานประกอบอาชีพส่วนตัว เลิกงานตอนเย็นกลับมาสร้างบ้านเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย โดยเงินนี้ใช้สินเชื่อจากโครงการบ้านมั่นคงร้อยละ ๒ ต่อปี ท่านผู้อ่านจะเห็นว่ากรณีชีวิตที่สุขสบาย มีบ้านที่มั่นคง ไม่ใช่อยู่ ๆ ก็ได้มา ชาวบ้านต้องช่วยเหลือตนเอง อย่างชุมชนหัวฝายและกำแพงงาม ต่อสู้กันมาร่วม ๑๐ ปี ถึงจะมีวันนี้ได้ ทุกวันนี้ชาวบ้านเก็บเงินกันคนละบาท เพื่อทำเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือกันยามเจ็บป่วย

น่าเสียดายที่พี่น้องชาวชุมชนต่างๆ ที่เชียงใหม่ ไม่โชคคือนางเมืองนูริอุปาที่ได้รับสิ่งที่เขาปรารถนา โดยไม่ค่อยให้ใครมาทำให้เขาแม้กระทั่งรัฐบาล พวกเขาลงมือทำทุกสิ่งทุกอย่างของเขาเอง จนคณะบริหารแห่งมหาวิทยาลัยแอตแลนติกซึ่งอยู่ในเมืองหลวงของรัฐซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนของพวกเขาถึง ๗๔ กิโลเมตรทนอยู่เฉยไม่ได้ ต้องส่งบุคลากรมาประจำให้คำปรึกษาด้านการบริหารและการจัดการ ขณะที่เมืองเชียงใหม่มีสถาบัน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่งแท้ ๆ น่าจะถือโอกาสนำมาเป็นกรณีศึกษาให้คำปรึกษา และส่งเสริมให้ชุมชนรากหญ้าของสังคมไทยได้พัฒนาไปสู่ความมั่นคงและอยู่ในเมืองอย่าง มีศักดิ์ศรี ไม่มีใครสูงกว่าใครอย่างชาวเมืองนุริอุทปาทำได้สำเร็จด้วยความอดสาหะอย่างจริงจัง เพื่อส่วนรวมของพวกเขา

ทุกวันนี้เมืองนุริอุทปาได้เจริญรุดหน้าเป็นเมืองใหญ่ที่สุด และเป็นศูนย์พาณิชย์กรรม ของหุบเขาบารอสซา แหล่งผลิตไวน์รสดีคุณภาพระดับโลก มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก แวะชมตลอดปี ตลอดเกือบ ๑ เดือนที่ผู้เขียนมาเยือนออสเตรเลีย ได้เสาะหาข้อมูล เรื่องราวของการสร้างเมืองงามอย่างนุริอุทปา (ช่วงระหว่างสงครามในปี พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๘๗) จากแหล่งต่างๆ ตามร้านหนังสือและห้องสมุดที่ซิดนีย์ เมลเบิร์น และแมกที่ทั้ง ที่แอคเคเอง ปรากฏว่ามีผู้เขียนถึงน้อยมากและเกือบทั้งหมดไม่ได้กล่าวถึงเรื่องดังกล่าว เลย ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องโด่งดังมากในสมัยนั้น นั่นเป็นเพราะรัฐบาลไม่มีส่วนริเริ่มด้วยเลย พลเมืองในเมืองดังกล่าวช่วยกันสร้างขึ้นมาจนทำให้ผู้คนที่ทราบข่าวทั้งใกล้และไกลพากัน มาเยือนนุริอุทปา เพื่อศึกษาการครองชีพอันปรีชาของชาวนุริอุทปา มีทั้งศาสตราจารย์ นักศึกษาสาขาต่างๆ แน่แหละ ! หนึ่งในนักศึกษาเหล่านั้น มี “ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ จากเมืองเมลเบิร์นคนหนึ่ง ซึ่งไม่ได้ไปเยี่ยมศึกษาเท่านั้น ยังนำมาเขียน และพูดแพร่หลายในเวลาต่อมาเมื่อกลับประเทศไทย

ผู้เขียนยังไม่พบออสซี่ (Aussie) หรือออสเตรเลียคนใด ที่บันทึกเรื่องราวการ สร้างเมืองงามน่าอยู่อย่างนุริอุทปา ได้นำอ่านน่าสนใจและสมบูรณ์ด้วยเนื้อหาอย่าง ที่ “ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้บันทึกไว้เมื่อ ๕๐ กว่าปีก่อน (พ.ศ. ๒๔๙๑) นักเขียนไทยที่ยูเนสโก (UNESCO) ประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นของโลกในฐานะ ผู้สร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศไทยและสันติภาพของโลกประจำปี ค.ศ. ๒๐๐๕ (พ.ศ. ๒๕๔๘) อันเป็นปีฉลองวาระสำคัญของนักเขียนท่านนี้ “๑๐๐ ปี ‘ศรีบูรพา’”.

ย้อนกระแสกาลเวลากลับมาบ้าน
มาเรียบเรียงตำนานร้อยสานฝัน
ซึ่งนักสู้ส่งผ่านเนิ่นนานครัน
ในคืนวันมืดหม่นมีหนทาง
คือหนทางเกียรติศักดิ์โรยอักษร
ผู้มาก่อนมอบชีวิตอุทิศสร้าง
เขียนขอบฟ้าวันพรุ่งรุ่งเรือง
จรดปากกาเคียงข้างประชาชน
มั่นเส้นทางอุดมคติมีพลัดพราก
ยอมมิใช่การจากอย่างไรผล
อีกหลักหมายมั่นอันคงทน
ก็ร้อนฝนร่างฝันซื่อยังจำ
จึงถนนสายน้ำหมึกจารึกค่า
กุหลาบหอมแห่งเวลายังกรุ่นรำ
ในรำลึกวีรร้อยของถ้อยคำ
ร้อยลำน่าสดุดีศรีบูรพา

คณะทูตวัฒนธรรมเมื่อไปตั้งถิ่น (จากซ้าย) สุชาติ ภูมิบริรักษ์ (คนที่ ๓), บรรจบ (คนที่ ๔),
 กุหลาบ สายประดิษฐ์ (คนที่ ๖), “อ. ไชยวรศิลป์” (คนที่ ๘), ถวัลย์ วรดิลก (คนที่ ๑๐)

ในส่วนที่ลู่อื่น
 นครเชียงใหม่
 พ.ศ. ๒๕๐๑

ช่วงชีวิตในจีนของ “ศรีบูรพา”

รำลึกความทรงจำครั้งศตวรรษในจีน

จากมิตรร่วมหลังคาเรือน “ศรีบูรพา” : สุชาติ ภูมิบริรักษ์

ชามา

ชีวประวัติและผลงานของ “ศรีบูรพา” ได้มีผู้ศึกษาเอาไว้อย่างละเอียดแทบทุกด้าน ไม่น้อยทีเดียว ยกเว้นในช่วงบั้นปลายชีวิตตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๑๗ ในประเทศ สาธารณรัฐประชาชนจีน ภายใต้การดูแลที่ดีของรัฐบาลจีน ซึ่ง “ศรีบูรพา” ได้ลี้ภัย การเมืองอยู่ที่นั่นจนจบจนลมหายใจสุดท้ายของชีวิต แม้จนบัดนี้ ซึ่งทำให้ยังคงเป็นปริศนา คลุมเครือและเป็นที่ยึดใจของผู้สนใจติดตามชีวิตและผลงานของ “ศรีบูรพา”

เหตุเพราะเจ้าของชีวประวัติได้ลาบจากวงวรรณกรรมไทยไปแล้ว โดยละวาง การกล่าวถึงอัตชีวประวัติในช่วงดังกล่าว รวมถึงไม่ได้เปิดเผยผลงานเขียนใดต่อสาธารณะ และไม่มีโอกาสได้บอกเล่าเรื่องราวความจริงที่เกิดขึ้นในประเทศจีนให้ชนรุ่นหลังรับรู้ บรรยายการใช้ชีวิตในต่างแดนภายใต้การดูแลของรัฐบาลจีน ในช่วงก่อนสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยและจีนให้กระจ่างได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ความจริง” ดังกล่าวนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคณะ บุคคลหลายฝ่าย และเกี่ยวข้องกับความผกผันของการเมืองไทย รวมถึงความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศไทยและจีน จนอาจกล่าวได้ว่า ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเป็นอีกหน้าหนึ่งที่ ควรได้รับการเปิดเผยและบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ไทยและจีน เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลใน การศึกษาประวัติความสัมพันธ์ไทย-จีนอีกโสดหนึ่ง ผ่านการต่อสู้ของคณะนักหนังสือพิมพ์ ไทยกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งที่มุ่งเฝ้าหาสันติภาพและความสัมพันธ์ที่เป็นปกติระหว่าง

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ประชาชน !

คณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยกลุ่มเล็ก ๆ ดังกล่าวที่ได้เดินทางไปจีนตามคำเชิญภายใต้การนำของ “ศรีบูรพา” ในฐานะหัวหน้าคณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในช่วงนั้น ในที่สุดก็ได้ตัดสินใจกลับประเทศไทยเกือบหมด และหลายคนถูกจับกุมคุมขัง แต่ก็ยังเหลือนักหนังสือพิมพ์ในกลุ่มนั้นที่ยังตกค้างอยู่ในจีนด้วยความสมัครใจต่อมามีอีกสองคนเป็นเวลายาวนาน นั่นคือ “ศรีบูรพา” หัวหน้าคณะฯ และ “สุชาติ ภูมิบริรักษ์” นักหนังสือพิมพ์ไทยอีกผู้หนึ่งซึ่งไปในนามของเลขานุการคณะฯ

สำหรับ “ศรีบูรพา” กล่าวได้ว่าได้อาศัยเงินเป็น “เรือนตาย” จนวาระสุดท้ายในชีวิตในเวลาต่อมาอีก ๑๖ ปี

ความเคลื่อนไหวของคนไทยกลุ่มเล็ก ๆ นอกสายตาของรัฐบาลไทยในยุคดังกล่าว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างความหงุดหงิดรำคาญใจให้แก่รัฐบาลในเวลานั้น เป็นเรื่องที่น่าจะลืมเลือนกันไปแล้วในสังคมไทยเวลานี้ แต่หากย้อนกลับไปศึกษา ก็จะพบคำตอบบางประการที่ควรค่าแก่การรู้แจ้งอย่างยิ่งว่า ได้เกิดอะไรขึ้นในท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองขณะนั้นที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนไทย-จีนในวงกว้างและด้วยพลังรุนแรง

อย่างไรก็ตามเรื่องดังกล่าวจนถึงปัจจุบันก็ยังคงเป็นสิ่งที่ชนรุ่นหลังบางกลุ่มได้พยายามหาคำตอบ เพื่อเป็นเสมือน “กุญแจ” ที่ไขความกระจ่างซึ่งโยงไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอดีตที่ต้องสะดุดลงเพราะปัญหาสภาพการเมืองและสังคมในยุคหนึ่ง

“ศรีบูรพา” ผู้ได้ชื่อว่าเป็น “ศรีแห่งวรรณกรรมไทย” ผู้หนึ่งที่ทราบความจริงในช่วงดังกล่าวเมื่อครั้งศตวรรษที่ผ่านมาจะมีโอกาสได้มาเปิดเผยความจริงอันมีคุณค่าต่อสาธารณะ ในฐานะที่เป็นผู้เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะมาบอกเล่าเรื่องราวทั้งหมดดังกล่าวด้วยตนเอง ทั้งด้วยวาจาและข้อเขียนในฐานะนักเขียนเอกของไทยผู้หนึ่งซึ่งเป็นแจกเมืองของรัฐบาลจีนในเวลานั้น ดังที่ “ศรีบูรพา” ได้เคยปฏิบัติมาทุกสถานการณ์

อย่างไรก็ตามน่าแปลกใจอย่างยิ่งที่ “ศรีบูรพา” กลับไม่มีผลงานใดปรากฏอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับช่วงชีวิตที่พำนักอยู่ในจีนเลย แม้จะทราบจากผู้ใกล้ชิดผู้เป็นทั้งมิตรสนิทรุ่นน้องในจีนคือ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ว่า ความจริง “ศรีบูรพา” ทำงานเขียนแทบไม่เคยหยุดหย่อน “อย่างกับผึ้ง” ก็ตาม และผู้เขียนยังทราบข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า ความจริงผลงานของ “ศรีบูรพา” ในจีนนั้นมีไม่น้อยเลยทีเดียว แต่ยังไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ และบางส่วนก็ไม่มีผู้ใดกล้านำกลับประเทศไทยในเวลานั้น หลังการจากไปของ “ศรีบูรพา” ในจีน และครอบครัวได้ค่อย ๆ โยกย้ายกลับพื้นแผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอน ดังคำกล่าวให้สัมภาษณ์ของ ชนิด สายประดิษฐ์ ภริยาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่ “บ้านศรีบูรพา” ที่กล่าวว่า

“ตอนนั้นไม่ได้เอาผลงาน ‘ศรีบูรพา’ กลับไทยเลย เอาตัวมาได้ก็ดีแล้วเพราะทางนี้

ถ่ายเมื่อ
๑ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๐๑
ด้านขวา
ของกุหลาบ
คือ สุชาติ
และด้านซ้ายคือ
เงินเจียนหมิ่น
ผู้แปลเรื่อง
แลไปข้างหน้า

(ประเทศไทยในเวลานั้น-ผู้เขียน) ก็กวัดขั่นกัน”

บัดนี้แม้ร่าง “ศรีบูรพา” ลาดับ แต่เขาก็กลับทิ้งผลงานอมตะไว้จำนวนหนึ่งซึ่งนับวันกลับยิ่งส่งผลชื่อเสียงของ “ศรีบูรพา” เรื่องรองยิ่งขึ้น อาจเป็นดังที่นักวิชาการชาวอเมริกันผู้หนึ่งนาม “เบนจามิน แบตสัน” ได้เคยวิเคราะห์เอาไว้ว่า

“ฐานะของนายกุหลาบในโลกรวมกรรมไทยในยุคปัจจุบันสูงกว่าในช่วงเวลาที่เขามีชีวิตอยู่”

นี่ย่อมแสดงถึงอมตะของผลงานซึ่งยืนยงยิ่งกว่าร่างของผู้เป็นเจ้าของซึ่งเมื่อถึงวันหนึ่งก็ต้องดับสูญกลับคืนสู่ธรรมชาติ เสมอเหมือนกันไม่แตกต่างกัน และไม่อาจมีใครหลีกเลี่ยงพ้น

อย่างไรก็ตามนับเป็นเรื่องโชคดีที่บัดนี้ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ มิตรรุ่นน้อง ซึ่งได้เดินทางไปจีนพร้อมคณะนักหนังสือพิมพ์ทั้งหมด ๑๒ ชีวิตในนามของเลขานุการคณะฯ ภายใต้การนำของหัวหน้าคณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยคือ “ศรีบูรพา” ยังมีชีวิตอยู่ในวัย ๗๗ ปี ด้วยสุขภาพที่ดี ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเกือบครึ่งศตวรรษนั้น เขายังคงพำนักอยู่ในประเทศจีน ภายใต้การดูแลอย่างดีของรัฐบาลจีนมาตั้งแต่ต้น และเป็นอีกผู้หนึ่งที่เลือกประเทศจีนเป็น “เรือนตาย”

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า สุชาติ ภูมิบริรักษ์ จึงน่าจะเป็นผู้หนึ่งที่อยู่ “ความจริง” บางด้านดังกล่าวนั้นไม่มากก็น้อย เพราะเขาเป็นอีกผู้หนึ่งที่เดินเคียงข้าง “ศรีบูรพา” มา

คืออัสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

กับจักรพรรดิบูยี
จักรพรรดิ
องค์สุดท้าย
ของจีน

กับ สุชาติ
ภูมิบริรักษ์

ตั้งแต่ก้าวแรกที่สัมผัสพื้นแผ่นดินจีน ก้าวต่อมาที่ร่วมคณะกับ “ศรีบูรพา” ไปชมสถานที่
ทุกแห่งตามกำหนดการของรัฐบาลจีนในฐานะ “แขกเมือง” และก้าวสำคัญที่แทบจะเรียกว่า
“ร่วมหลังคาเรือน” เดียวกันเป็นระยะเวลายาวนานใน “โรงแรมสันติภาพ” และ “โรงแรม
มิตรภาพ” กรุงปักกิ่ง ซึ่งเป็นที่พำนักที่รัฐบาลจีนจัดสรรให้เป็นการเฉพาะ จนกระทั่งก้าว
สุดท้ายที่ “ศรีบูรพา” ลาลับ ผ่ากลมหายใจสุดท้ายบนเตียงผู้ป่วย ณ โรงพยาบาลเซี่ยเหอ
ในกรุงปักกิ่ง และกล่าวประโยคสุดท้ายที่จับใจ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ต่อกรณีเหตุการณ์ “๑๔
ตุลา ๑๖” ด้วยความยินดีต่อผลสำเร็จของประชาชนและนักศึกษาไทยในเวลานั้นว่า

“นี่เป็นชัยชนะของนักศึกษา !”

และต่อมาอีกไม่กี่วัน “ศรีบูรพา” ก็ได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับใน พ.ศ. ๒๕๑๗

การเดินทางไปเยือนจีนของคณะส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยภายใต้การนำ
ของ “ศรีบูรพา” ในช่วงเวลานั้นมีวัตถุประสงค์หลักอย่างหนึ่งคือสืบสานสายสัมพันธ์
ระหว่างประชาชนไทย-จีน แม้ว่าระหว่างเส้นทางนั้นจะเต็มไปด้วยอุปสรรคขวากหนาม
จากปัญหา “ความแตกต่าง” ของนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลในยุคนั้น จึงนับว่ามีความ
สำคัญควรค่าแก่การศึกษาอย่างยิ่ง เพราะกว่าจะมาถึงวันนี้ที่ประเทศไทยได้รับการยกย่อง
จากรัฐบาลจีนว่า “เป็นตัวอย่างของประเทศระบอบการปกครองที่แตกต่างซึ่งมีความ
สัมพันธ์ที่ดีงาม”

ชนรุ่นหลังของไทยที่เกิดหลังปีแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ไทย-จีนอย่างเป็นทางการ
ครั้งแรกนั้น อาจไม่เคยรู้ว่าเหตุการณ์แห่งประวัติความสัมพันธ์ในอดีตระหว่างไทย-
จีนในช่วงก่อนเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตนั้นมีความตึงเครียดรุนแรงอย่างไร จากการ
ได้มีโอกาสพูดคุยกับเยาวชนไทยบางส่วนที่ได้เคยไปศึกษาต่อด้านภาษาจีนในกรุงปักกิ่ง
รวมถึงสอบถามเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางไปเยือนจีนในอดีตของ “คณะทูตได้คืน” ไม่ว่าจะ
จะเป็นคณะนักหนังสือพิมพ์ คณะนักกีฬาไทย หรือคณะศิลปินที่เคยเดินทางไปจีนในอดีต
ยุคก่อนเปิดความสัมพันธ์ มักจะได้รับคำตอบว่า “ไม่ทราบ”

ขณะเดียวกันนับวันความสัมพันธ์ไทย-จีนในปัจจุบันก็ยิ่งเจริญงอกงามแตกดอก
ออกช่อเติบโตและยืนยงขึ้น อันจะเห็นได้จากการแลกเปลี่ยนระหว่างรัฐบาลสองฝ่ายแทบ
ทุกด้าน รวมถึงด้านการศึกษาที่มีทั้งนักศึกษาจีนเดินทางมาศึกษาในเมืองไทย และมีนัก
ศึกษาไทยจำนวนมากที่หลั่งไหลไปศึกษาภาษาจีนในประเทศจีนเป็นอันดับต้น ๆ และได้
รับการสนับสนุนด้วยดีจากรัฐบาลทั้งสองฝ่าย ทำให้สามารถกลบเกลื่อนร่องรอยชาครุดทาง
ประวัติศาสตร์ที่ถูกทำลายลงด้วยสถานการณ์ทางการเมืองได้

อย่างไรก็ตามเราไม่ควรลืมเตือนว่า กว่าที่จะมาถึงวันนี้ได้นั้น ความสัมพันธ์ระหว่าง

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สองฝ่ายได้เคยเกิด “อุบัติเหตุ” อะไรขึ้นในระหว่างหนทางอันมืดมน จนส่งผลกระทบรุนแรงต่อประชาชนทั้งสองฝ่าย ดังที่เคยมีกล่าวไว้ในหนังสือชื่อ *คู่มือ* หรือ *พงกามแห่งจีน* ได้แปลและเรียบเรียงโดยผู้เชี่ยวชาญด้านจีนศึกษาอาวุโสแห่งวงการศึกษามหาวิทยาลัยของประเทศไทย “ยง อิงคเวทย์” ว่า

ขอให้กวีนพนธ์ทุกบททุกตอนในหนังสือชุด *รัตนมณีกวีนพนธ์จีน* นี้ เป็นสื่ออันนุ่มน้าผู้อ่านให้เข้าถึงสุนทรียภาพแห่งภูมิปัญญาจีน เป็นเครื่องเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างจีนกับไทยสมเจตนารมณ์ของผู้แปล ช่วยให้คลายความเกลียดชังอย่างที่เรเคยเป็นมาในยุคหนึ่งไป...

“ศรีบูรพา” และครอบครัวได้รับการดูแลอย่างที่อาจเรียกได้ว่า “ดีที่สุด” จากรัฐบาลอีกประเทศหนึ่ง เมื่อเทียบกับสภาพความเป็นอยู่ชาวจีนทั่วไปส่วนใหญ่ในเวลานั้น ซึ่งรัฐบาลจีนได้พยายามมอบสิ่งนั้นให้สำหรับชาวต่างชาติทุกชาติทุกภาษาที่มุ่งเดินทางไปขอลี้ภัย และใช้เวลาในระหว่างนั้นร่วมฟื้นฟูบูรณะประเทศชาติในด้านต่างๆ เรื่องนี้มีข้อมูลยืนยันหลายเสียงจากพยานบุคคลที่อยู่เคียงคู่ “ศรีบูรพา” ตลอดเวลายามที่ใช้ชีวิตอยู่ในประเทศจีน

มีข่าวที่ไม่เปิดเผยคือ อุบัติการณ์ทำลายล้างหนังสือไทยจำนวนมากที่ตกค้าง ทั้งหนังสือที่เขียนโดยนักเขียนไทยและหนังสือที่แปลจากภาษาจีนเป็นภาษาไทยซึ่งพิมพ์โดยรัฐบาลจีนในเวลานั้น ด้วยการจุดไฟเผาเสียเกือบหมด จากความ “รู้เท่าไม่ถึงการณ์” ของผู้บงการบางกลุ่ม ทั้งนี้ก็เพื่อเจตนาดีคือลดผลกระทบด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศลงให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เหตุผลเพราะงานประพันธ์บางเล่มสะท้อนทั้งด้านความคิดและทฤษฎีทางการเมืองอย่างชัดเจนและหนังสือเป็นสื่อถาวรซึ่งไม่สามารถลบเคลื่อนความคิดได้นั่นเอง ดังนั้นจึงอาจต้องทำลายเสีย เพื่อมิให้หลงเหลือ “หลักฐาน”

วัตถุประสงค์สำคัญก็เพื่อดำรงความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีนที่มีมายาวให้ยืนยงอยู่ต่อไปอย่างราบรื่นไร้ปัญหาใดๆ จึงจำเป็นต้องขจัดสิ่งตกค้างทางประวัติศาสตร์ที่อาจเคยมีความบาดหมางหรือหนทางที่แตกต่างนั้น และเพื่อสืบสานความสัมพันธ์ทั้งภาครัฐและประชาชนให้เจริญงอกงามสืบต่อไปชั่วกาลนาน

นับเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่งเพราะท่ามกลางกองเพลิงนั้นคือผลงานอันประมาณค่ามิได้ ทั้งที่ประพันธ์โดยนักเขียนไทยและผลงานแปลจากภาษาจีนเป็นไทยนั้นได้แฝงไว้ด้วย “มรดกทางปัญญา” อันทรงคุณค่าไว้จำนวนไม่น้อย เป็นผลงานร่วมกันของทั้งนักเขียน นักแปลไทยและจีนที่อยู่เบื้องหลัง

อย่างไรก็ตามหนังสือเหล่านั้นไม่อาจจะเผาได้หมด ดังที่เคยมีผู้กล่าวว่า สำหรับหนังสือนั้น “ยิ่งเผาก็ยิ่งยัง” ไม่ว่าจะปรากฏขึ้น ณ ซอกมุมใดของโลกและชาติภาษาใด เพราะมักจะปรากฏว่าพลังของหนังสือที่ถูกพิจารณาให้กำจัดให้หมดสิ้นไปในประวัติศาสตร์นั้น มักจะก่อ “ปาฏิหาริย์” ได้อย่างน่าอัศจรรย์เสมอ

หนังสือในจีนก็เช่นกัน เพราะปรากฏว่าบัดนี้ก็มีหนังสือเหล่านั้นเหลือตกค้างต่อมวี่อีกจำนวนไม่น้อย กลายเป็นหลักฐานสำคัญและทรงค่าให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และประวัติความสัมพันธ์ไทย-จีนต่อไป หนังสือดังกล่าวนี้มีทั้งที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ วรรณกรรม การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งล้วนแต่แปลเป็นภาษาไทยแล้วทั้งนั้น โดยบุคลากรทั้งชาวจีนและชาวไทยกลุ่มหนึ่งที่ทำางานร่วมกันอย่างเงียบๆ อยู่เบื้องหลัง

เคยสอบถามผู้อยู่ในเหตุการณ์เกี่ยวกับกรณีเพลิงไหม้ทางประวัติศาสตร์ครั้งนี้ ผู้หนึ่ง ซึ่งแม้แต่หนังสือผลงานเขียนและแปลของเขาบางเล่มก็ถูกเผาไปด้วยนั้น ก็ได้คำตอบว่า

“เขาเอาไปเผาหมด ไม่เพียงแต่หนังสือทฤษฎีการเมือง หนังสือเกี่ยวกับวรรณกรรม นิทานพื้นบ้านหรือนิทานสุภาษิตอะไรต่างๆ ซึ่งไม่น่าจะเอาไปเผาเพราะไม่มีผลกระทบต่อแนวคิดทางการเมืองรุนแรงอะไร เขาก็เอาไปเผาหมด แม้กระทั่งพจนานุกรมและต้นฉบับใหม่ๆ ที่ทำเสร็จแล้วและรอการพิมพ์ของผมนั้นก็ถูกเอาไปเผา เมื่อสอบถามกันดู ได้คำตอบที่แฝงไว้ด้วยอารมณ์ขันที่ว่า เป็นเช่นนั้นก็เนื่องจากว่า... ‘เพราะคนเผาไม่รู้ภาษาไทยค่ะ !’”

นับเป็นเรื่อง “ตลกร้าย” ที่ขำไม่ออก

ครั้งที่ผู้เขียนเคยไปทำงานประจำที่ภาคภาษาไทยของสำนักงานนิตยสารภาพจีนแห่งกรมการพิมพ์ภาษาต่างประเทศแห่งชาติจีนในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ นั้น ก็ปรากฏว่าได้มีโอกาสเห็นหนังสือภาษาไทยทรงคุณค่าแก่การศึกษาหลายสาขาที่ตกค้างอยู่จำนวนไม่น้อย บนหิ้งหนังสือในห้องทำงาน ทั้งหนังสือประเภททฤษฎีทางการเมืองปกแดงของผู้นำจีนที่แปลเป็นไทย เช่น *สรรนิพนธ์เหมาเจ๋อตง ๕ เล่ม ชุดคติพจน์เหมาเจ๋อตง สรรนิพนธ์เติ้งเสี่ยวผิง ชีวิตประวัติเติ้งเสี่ยวผิง* และอื่นๆ วรรณคดีจีน ผลงานประพันธ์ของ “หลู่ซิน” ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นปรมาจารย์นักประพันธ์แห่งศตวรรษที่ ๒๐ ของจีน ผลงานประพันธ์ของ “เหลาเส่อ” นักเขียนเรื่องนามอีกผู้หนึ่งของจีน ผลงานเด่นของนักเขียนจีนชื่อดังอื่นๆ เช่น “ป้าจิน” และ “เหมาตุ้น” ตำนานและนิทานจีน เป็นต้น รวมถึงผลงานบางเรื่องที่โดดเด่นของไทย ทั้งที่เป็นภาษาไทยและที่แปลเป็นภาษาจีน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามหากย้อนอดีตได้ มรดกทางปัญญาเหล่านั้นอาจยังคงอยู่อีกมาก แต่

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เนื่องด้วยในขณะนั้นไม่มีผู้ใดสามารถเล็งการณ์ไกลได้ว่า อนาคตแห่งความสัมพันธ์ระหว่าง ไทย-จีนจะเจริญงอกงามได้ดังเช่นที่เห็นอยู่ในขณะนั้นนั่นเอง

ผู้รับผิดชอบภาคภาษาไทยของ *นิตยสารภาพจีน* ยังได้เคยยกหนังสือซึ่งสะท้อน ภูมิปัญญาจีนหลายเล่มที่เหลือตกค้างอยู่ในตู้หนังสือของภาคภาษาไทยในสำนักงาน นิตยสารแห่งนี้ให้ผู้เขียนในวันแรกที่ไปทำงานประจำที่ *นิตยสารภาพจีน* ในประเทศจีน ซึ่งผู้เขียนรับไว้ด้วยความประทับใจและเก็บไว้อย่างถนอมมาจนบัดนี้ เช่น ผลงานเรื่อง *สรรนิพนธ์เหมาเจ๋อตง* ผลงานเรื่อง *ชุมนุมเรื่องสั้น* ของ “หลู่ซิ่น” ผลงานเรื่อง *บ้าน* ของ “ปาจิน” ผลงานเรื่อง *ฤดูใบไม้ร่วง* ของ “เหมาตุ๋น” และ *จันทร์เสี้ยว* ของ “เหลาเสื่อ” รวมทั้งนิทานพื้นเมืองจีนเรื่อง *ตามหาพระอาทิตย์* และอื่น ๆ

สำหรับประวัติศาสตร์เพลงใหม่หนังสือในจีนนั้นเป็นเรื่องที่ “ปิดกั้นให้ขาด” ใน หมู่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และคงเป็นเรื่องที่ผู้อยู่เบื้องหลังการเขียน การแปล และการผลิต หนังสือทุกคน รวมถึงคนไทยจำนวนหนึ่งยากที่จะลืม !

สมควรอย่างยิ่งที่จะนำผลงานเหล่านั้นมาพิมพ์เผยแพร่ใหม่ทั้งหมดเพื่อสัมฤทธิ์ ผลแห่งการศึกษาทั้งด้านภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวรรณกรรมทั้งไทยและจีน ในท่ามกลางกระแสการเจริญเติบโตอย่างไม่หยุดยั้งของ การแลกเปลี่ยนและความร่วมมือด้านการศึกษาภาษาระหว่างสองประเทศ อันจะนำไปสู่ หนทางแห่งการเชื่อมความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปด้วยความรู้และ ความเข้าใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้นอีกแนวทางหนึ่ง

หลักฐานที่ดีหลักฐานหนึ่งมาจากคำปราศรัยครั้งหนึ่งของ “ศรีบูรพา” เรื่อง “วรรณคดีไทยสมัยปัจจุบัน” ซึ่ง “ศรีบูรพา” ได้รับเชิญไปบรรยายให้นักศึกษาจีนแห่งภาค ภาษาไทยฟัง ณ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดใน ประเทศจีน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ความตอนหนึ่งว่า

“การปราบปรามผู้รักชาติและรักสันติที่ได้คัดค้านนโยบายร่วมมือกับ จักรวรรดินิยมตามวิถีทางประชาธิปไตยและชอบด้วยกฎหมายที่ได้เริ่มขึ้นเมื่อ เดือนตุลาคมปีกลายนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อชนไม่น้อยมาถึงวงการวรรณคดี ด้วย โดยเฉพาะวรรณคดีฝ่ายก้าวหน้า นอกจากการปิดหนังสือพิมพ์รายวัน หลายฉบับแล้ว หนังสือพิมพ์รายคาบยังถูกปิดด้วย ไม่เฉพาะแต่หนังสือพิมพ์ รายคาบที่เป็นหนังสือพิมพ์การเมืองเท่านั้นที่ถูกปิด แม้หนังสือพิมพ์ที่ลง พิมพ์นวนิยายและที่มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมวรรณคดีก็ถูกปิด การปิด หนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมากเช่นนี้ แสดงอยู่ในตัวว่าประชาชนไม่สนับสนุน

นโยบายร่วมมือกับจักรวรรดินิยมของรัฐบาล นอกจากการปิดหนังสือพิมพ์ได้ มีการปิดร้านหนังสือที่จำหน่ายหนังสือจากประเทศจีนและสหภาพโซเวียต และได้มีการเก็บหนังสือนวนิยายและสารคดีที่ก้าวหน้าหลายเล่ม ในขณะที่ จึงนับว่า วงการวรรณคดีไทยฝ่ายก้าวหน้ากำลังเผชิญคำปราศรัยกับคลื่นลม อันร้ายกาจของอิทธิพลจักรวรรดินิยม วงการวรรณคดีไทยฝ่ายก้าวหน้าจะฝ่า คลื่นลมอันร้ายกาจนี้ไป คงเดียวกับนกนางแอ่นทะเลอย่างแน่นอน...”

เอกสารคำปราศรัยดังกล่าวของ “ศรีบูรพา” บัดนี้ผ่านมายาวนานถึง ๔๖ ปีเต็มแล้ว หลังจากที่ “ศรีบูรพา” ได้เหยียบย่างเข้าสู่ผืนแผ่นดินจีนได้เพียงปีเดียวก็ได้รับเชิญ ไปกล่าวคำปราศรัย ณ มหาวิทยาลัยแห่งนั้น เพื่อพบปะกับบรรดานักศึกษา อันเป็นความ หวังหรือ “อนาคตของชาติ” ดังที่ “ศรีบูรพา” มักจะให้ความสำคัญเสมอ นั่น ต้นฉบับเดิม ของคำปราศรัยนี้ตกค้างอยู่ในมือของ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ด้วยกระดาษขนาดเล็กกว่าเอ ๔ เล็กน้อย สีเหลืองเข้มจากความเก่าแก่ซึ่งถูกดกด้วยพิมพ์ดีดภาษาไทยด้วยฝีมือของ “ศรีบูรพา” เองจำนวน ๑๔ หน้า และยังไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ซ้ำอีกเลยหลังจากนั้น อาจ เนื่องมาจากสาเหตุดังที่ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ได้กล่าวว่า

“ต้นฉบับคำปราศรัยเกี่ยวกับ วรรณคดีสมัยปัจจุบันของ ‘ศรีบูรพา’ ผมเก็บรักษาไว้ฉบับหนึ่งเป็นเวลา ๔๖ ปีแล้ว ต้นฉบับคำปราศรัยนี้พิมพ์ด้วย พิมพ์ดีด ผมเข้าใจว่า ‘ศรีบูรพา’ เป็นผู้พิมพ์เพื่อเตรียมไปกล่าวคำปราศรัย และมีอยู่ฉบับเดียว ต่อมาฝ่ายจีนคงจะขอต้นฉบับไปอัดสำเนาไว้ ความเข้าใจ อันนี้ของผมคงไม่ผิด สังเกตเห็นได้จากบรรทัดล่างของหน้าแรกมีตัวหนังสือจีน เขียนด้วยลายมือแปลว่า ‘ประวัติวรรณคดีไทยสมัยปัจจุบัน’ ต้นฉบับที่อยู่ใน มือผมเป็นฉบับอัดโรเนียว ฝ่ายจีนคงจะแจกให้ผมฉบับหนึ่ง ส่วนต้นฉบับฯ เดิมต้องอยู่ในมือของ ‘ศรีบูรพา’ แน่นอน

“อย่างไรก็ดีต้นฉบับคำปราศรัยฯ นี้ที่หลงเหลืออยู่ในประเทศจีน และ อยู่ในมือของส่วนบุคคลคงจะมีแต่ฉบับของผมเท่านั้น เพื่อนชาวจีนคงไม่กล้า เก็บรักษาไว้ เพราะตลอดเวลาเกือบครึ่งศตวรรษมานี้ ในประเทศจีนมีการ เคลื่อนไหวทางการเมืองหลายครั้ง ที่รุนแรงที่สุดคือ ‘การปฏิวัติใหญ่ทาง วัฒนธรรม’ เอกสารภาษาต่างประเทศที่อยู่ในมือของส่วนบุคคลเป็นเป้าที่จะ ถูกทำลาย ใครก็คงไม่กล้าเสี่ยงที่จะเก็บรักษาไว้ สำหรับผมที่กล้าเก็บรักษา ต้นฉบับคำปราศรัยฯ ของ ‘ศรีบูรพา’ ไว้ก็เพราะแน่ใจว่าเรดการ์ดคงจะไม่มา

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ในหอที่ระลึก
หลู่ซิ่น
นครเซี่ยงไฮ้
พ.ศ. ๒๕๐๑

คั้นบ้านผม สำหรับต้นฉบับคำปราศรัยเดิมผมเชื่อว่าคงอยู่ในมือของ ‘ศรีบูรพา’ ถ้าคุณชนิดนากลับมาเมืองไทยด้วย ฆะดากรรมของ ‘ต้นฉบับเดิม’ เป็นอย่างไร ก็ยากจะทราบได้ แต่ไม่เป็นไรต้นฉบับสำเนาขังอยู่ที่ผม”

กล่าวได้ว่า สุชาติ ภูมิบริรักษ์ นับถือ “ศรีบูรพา” เป็น “กัลยาณมิตร” ที่เขาเชิดชูยกย่องทั้งในแง่ของการใช้ชีวิตและผลงาน และพยายามเก็บทุกความทรงจำหรือหลักฐานต่างๆ ที่เคยมีโอกาสได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันไว้ได้อย่างน่าประหลาดใจ ด้วยเวลาที่ผ่านไปเนิ่นนานและความชราภาพที่มาเยือน แต่เขาก็ยังคงจดจำแทบทุกรายละเอียดของ “ศรีบูรพา” ได้เป็นอย่างดี

เหตุผลหนึ่งนั้น สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ในฐานะที่เคยเป็นนักหนังสือพิมพ์มาก่อนกล่าวว่า “เพราะผมจดบันทึกเหตุการณ์ในตอนนั้นไว้เป็นลิบเล่ม”

คำปราศรัยก่อนกล่าวสรุปของ “ศรีบูรพา” ในท่ามกลางบรรยากาศทั้งนักศึกษาจีนที่กำลังศึกษาภาษาไทย รวมถึงนักศึกษาจีนแห่งภาควิชาภาษาต่างๆ ในมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ซึ่งมีล่ามคอยแปลเป็นภาษาจีนแพร่ในวงกว้างอีกทอดหนึ่งนั้นนับว่าทรงพลังน่าสนใจนำมาเผยแพร่ ณ ที่นี้

“ศรีบูรพา” กล่าวสรุปคำปราศรัยว่า

“อย่างไรก็ดีสมควรที่จะกล่าวย้ำไว้ว่า จนถึงเวลานี้ วรรณคดีใหม่ของไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการแสวงหาความชัดเจน เครื่องมือในการศึกษาของเรามีอยู่โดยจำกัดมาก เช่นเดียวกับนักศึกษาภาษาไทยของเราที่นี่ (หมายถึงมหาวิทยาลัยปักกิ่ง-ผู้เขียน) เพราะช่องทางแห่งการศึกษาของเราถูกจำกัดขัดขวาง เรายังจะต้องศึกษาอีกมาก และยังมีหนทางข้างหน้าอีกไกลที่เราต้องเดินต่อไป

“ในขณะนี้ เราอาจกล่าวได้แต่เพียงว่า วรรณคดีใหม่ของไทยได้ทำหน้าที่จุดประทีปแห่งความหวัง ที่วรรณคดีไทยจะได้มีบทบาทสำคัญในอันที่จะได้รับใช้ชีวิตของมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพขึ้นแล้ว และเราได้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า เวลาได้มาถึงแล้ว ที่ผู้เก็บดอกผลของวรรณคดีจะมีโชคล่มุมน้อยๆ ที่มีเอกสิทธิ์ในสังคมเท่านั้น เรามีความเชื่อมั่นว่า การเปลี่ยนแปลงอันมีอยู่ไม่ขาดสายจะต้องดำเนินไปสู่สถานะที่การสร้างสรรค์วรรณคดี และการเก็บดอกผลของวรรณคดีเป็นเรื่องของประชาชนอย่างสิ้นเชิง และเมื่อประชาชนเป็นผู้สร้างสรรค์วรรณคดีแล้ว เขาก็จะต้องสร้างสรรค์วรรณคดีเพื่อผลประโยชน์และความดีงามแห่งชีวิตของประชาชนอย่างแน่นอน

“บัดนี้ข้าพเจ้าขอจบปาฐกถา และขอขอบพระคุณท่านผู้ฟังทุกท่าน”

แม้ “ศรีบูรพา” จะทิ้งท้ายคำปาฐกถาไว้อย่างเต็มความหวังเกี่ยวกับ “ดอกผล” แห่งวรรณคดีซึ่งจะ “งอกงามเป็นความดีงามแห่งชีวิตของประชาชนอย่างแน่นอน” ก็ตาม แต่ในสภาพสังคมไทยยุคหนึ่งที่จะล้มเลือนเสียมิได้ก็คือ ในช่วงระหว่าง “การปฏิวัติรัฐประหาร” ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สองครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ และ พ.ศ. ๒๕๐๑ โดยเฉพาะการปฏิวัติรัฐประหารในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ นั้น นอกจากจะ “เป็นการเลิกล้มสถาบันทางการเมืองที่มีอยู่โดยสิ้นเชิง” แล้ว ก็มีผลให้รัฐบาลใช้มาตรการรุนแรงปราบปรามเจ้าหน้าที่ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับรัฐบาลได้อย่างเด็ดขาดด้วย

จากการพูดคุยกันกับ “ลู่เหยงจิง” มิตรร่วมงานผู้หนึ่งของผู้เขียนครั้งอยู่ในจีน ซึ่งเป็นนักแปลและนักเขียนชาวจีนเจ้าของผลงานแปลทั้งจากภาษาไทยเป็นจีนและจากจีนเป็นไทยหลายเรื่อง เช่น *สี่แผ่นดิน* *คำพิพากษา* และ *เรียนรู้ชีวิตจากผู้หญิง* ของ “อันตุน” เป็นต้น ซึ่งเขาได้บรรจุถ่ายถอดวรรณกรรมสองภาษาให้ชาวจีนและไทยได้รู้จักกันในวงกว้าง รวมถึงเป็นเจ้าของผลงานเขียนเรื่อง *หมายเหตุจากปักกิ่ง* (เขียนร่วมกับผู้เขียน) นั้น ลู่เหยงจิง

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ได้เคยกล่าวถึง “ศรีบูรพา” เอาไว้ว่า

“ครั้งที่ ‘ศรีบูรพา’ อยู่ในจีนนั้นไม่เคยพบตัวของ ‘ศรีบูรพา’ แต่ครั้งที่ผมทำงานแปลในสำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ หรือทำงานแปลที่ *นิตยสารภาพจีน* ของกรมการพิมพ์ภาษาต่างประเทศแห่งชาติจีนนั้น จำได้ว่าเมื่อทำงานแปลเสร็จก็เคยได้ยินว่า จะส่งไปให้ ‘อาจารย์’ ผู้หนึ่งตรวจดูอีกที “ตอนนั้นผมจำได้ว่า ในจีนมีคนไทยคนหนึ่งซึ่งชื่อ ‘อาจารย์’ หมายความว่าใครๆ ก็เรียกกันว่า ‘อาจารย์’ แต่ไม่เปิดเผยชื่อ คอยทำหน้าที่ตรวจทานงานแปลของพวกเราอยู่เบื้องหลัง และเล่ากันว่า หากผ่านการตรวจสอบของ ‘อาจารย์’ แล้ว ก็หมายความว่า ใครจะแตะต้องอีกไม่ได้ ซึ่งก็หมายความว่า ผลงานนั้นผ่านแล้วเรียบร้อย ต่อมาภายหลังผมจึงทราบว่า ‘อาจารย์’ ที่ถูกกล่าวก็คือ ‘ศรีบูรพา’ นั่นเอง”

หนึ่งในผลงานการ “ตรวจสอบ” ดังกล่าวนั้นยังรวมถึงผลงานสรณิพนธ์อันลือลั่นทรงพลังของอดีตผู้นำจีนเหมาเจ๋อตงอีกด้วย เรื่องนี้ได้รับคำยืนยันจากหัวหน้าคณะปฏิคมฝ่ายจีนคนสำคัญที่ให้การต้อนรับคณะส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งนำโดย “ศรีบูรพา” คือ นาย “อู่ตง” นั่นเอง

“‘ศรีบูรพา’ บางครั้งก็ไปช่วยทำหน้าที่ *สรณิพนธ์* ของเหมาเจ๋อตงเป็นคนตรวจแก้ภาษานะ ทำหนักมากในตอนนั้น แต่ตอนนั้นยังแข็งแรง ทำอย่างจริงจัง...”

สำหรับเรื่องนี้ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ กล่าวเสริมว่า

“หนังสือ *สรณิพนธ์* ของประธานเหมาเจ๋อตงนั้น การตรวจแก้ผ่านมาหลายคนแล้ว กว่าจะมาถึงมือของอาจารย์ (หมายถึง ‘ศรีบูรพา’) ท่านแก้เฉพาะคำที่มีปัญหาเท่านั้น ไม่ใช่ตรวจแก้ทั้งหมด”

ผู้เผยจยังกล่าวเพิ่มเติมว่า

“นอกจากนั้นก็ยังมีคนไทยบางคนทำงานอยู่เบื้องหลังในสำนักงาน

องค์การการพิมพ์ภาษาต่างประเทศแห่งชาติจีนในเวลานั้น แต่ก็ปิดเป็นความลับเหมือนกัน เพราะบางคนเมื่อเปิดเผยออกมาแล้ว ปรากฏว่าเป็น ‘คอมมิวนิสต์’ แต่เท่าที่ผมทราบ ‘ศรีบูรพา’ ไม่ใช่คอมมิวนิสต์”

อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับกรณี “คอมมิวนิสต์” นั้น ได้มีผู้กล่าวถึง “ศรีบูรพา” เอาไว้ซึ่งสะท้อนว่า “ศรีบูรพา” ถูกจับตามองจากฝ่ายรัฐบาลไทยอย่างเข้มงวดในเวลานั้นด้วยข้อหาที่ล่อแหลม ต่อเรื่องนี้ ชนิด สายประดิษฐ์ ได้เคยกล่าวเอาไว้ว่า

“พวกองค์กรสันติภาพสากลเขาประชุมกันที่กรุงเบอร์ลินต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๕ เรียกร้องให้อเมริกาและประเทศบริวารหยุดส่งทหารไปรุกรานเกาหลี แล้วก็แต่งตั้งคนไทยสามคนเป็นกรรมการสันติภาพสากลประจำประเทศไทย มี กุหลาบ สายประดิษฐ์ สมคร บุรวาศ เพทาย โชติनुชิต เท่านั้นและวิทยุกระจายเสียงของทางราชการไทยก็บอกว่าพวกนี้เป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งๆ ที่กรรมการสันติภาพสากลที่เขาประชุมกันเป็นพระจากศาสนาต่างๆ ก็มี มันเป็นการกล่าวหากันอย่างโคมลอย หลังจากนั้นคุณกุหลาบก็ยังไปพูดในที่ประชุมสมาคมหนังสือพิมพ์ เรียกร้องให้รัฐบาลเลิกเซ็นเซอร์ข่าวหนังสือพิมพ์อีก...”

จากการพูดคุยกับนักศึกษาจีนรุ่นใหม่แห่งภาคภาษาไทย มหาวิทยาลัยวงวสินจินผู้หนึ่ง ก็เคยได้คำตอบเกี่ยวกับ “ศรีบูรพา” เมื่อได้ตั้งคำถามว่า “รู้จักนักเขียนไทยไหม” เขาตอบว่า “รู้จัก” และเมื่อถามต่อไปว่า “ชอบผู้ใดเป็นพิเศษ” เขารับตอบทันทีว่า “ศรีบูรพา” และเมื่อถามต่อว่า “อ่านเรื่องอะไรของ ‘ศรีบูรพา’” เขาตอบว่า “ข้างหลังภาพ”

เหตุผลที่รู้จักกันดีเพราะได้มีโอกาสศึกษาผลงานบางส่วนซึ่งครูอาจารย์มักจะหยิบยกนำไปสอนในห้องเรียนวิชาภาษาไทยของนักศึกษาจีนนั่นเอง

ประมาณช่วงปลายเดือนกรกฎาคมปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งเป็นช่วงครบรอบการสถาปนาความสัมพันธ์ไทย-จีน ๒๙ ปีในเดือนนั้น ภาพยนตร์ไทยได้เป็นที่รู้จักกว้างขวางไปทั่วโลก อันเนื่องมาจากผู้สร้างและผู้กำกับภาพยนตร์ไทยทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ได้สร้างผลงานภาพยนตร์ไทยให้ชาวโลกได้ประจักษ์มากขึ้นเรื่อยๆ ผู้เขียนได้ทราบจากมิตรชาวจีนผู้หนึ่งที่รีบแจ้งให้ทราบอย่างตื่นเต็นว่า ได้มีโอกาสชมเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ของ “ศรีบูรพา” ทางสถานีโทรทัศน์ส่วนกลางของจีนหรือซีซีทีวี ๖ ถึงสองรอบในวันเดียวกัน และที่เขารู้สึกตื่นเต็นนั้น ก็เนื่องจากว่าได้ชมภาพยนตร์เรื่องเดียวกันนี้จากซีดีภาษาไทยมาก่อน ซึ่งเวลานั้นซีดีภาพยนตร์ไทยชื่อดังหลายเรื่องหาได้ไม่ยากในจีน และอาจหาได้ทั้งซีดีแท้

คืออัสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

พบกับ
ประธานเหมา
บนพลับพลา
เทียนอันเหมิน
ในวันที่ ๑ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๐๓

หรือซีดีเถื่อน เช่นเรื่อง *สุริโยทัย* ของผู้กำกับฯ อาวุโสมีชื่อเสียงของไทย ม.จ. ชาตรี-เฉลิม ยุคล เรื่อง *จันทรา* และเรื่อง *นางนาค* ของผู้กำกับภาพยนตร์มือรางวัลรุ่นใหม่ นนทรีย์ นิมิบุตร เรื่อง *แม่เบี้ย* ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ เป็นต้น เป็นภาพสะท้อนอีกอย่างในสังคมจีนปัจจุบันที่ต้องการเสพภาพยนตร์ไทยกันมากขึ้น

“ภาษาในภาพยนตร์เรื่อง *ข้างหลังภาพ* เป็นภาษาวรรณกรรมที่ดีทีเดียว”

มิตรชาวจีนผู้ศึกษาด้านวรรณกรรมจีนผู้นั้นกล่าววิพากษ์วิจารณ์ภาษาภาพยนตร์ *ข้างหลังภาพ* ซึ่งพากย์จากไทยเป็นจีนอีกชั้นหนึ่ง

ผู้เขียนจึงรีบแจ้งความจริงไปว่าผลงานภาพยนตร์เรื่องนั้นเขียนโดยนักเขียนเรื่องนามของไทยคือ “ศรีบูรพา” ซึ่ง สมบูรณ์ วรพงษ์ บรรณาธิการ นกหนังสือพิมพ์ และนักเขียนไทยอาวุโสผู้ซึ่งเพิ่งได้รับการยกย่องให้ได้รับรางวัลศรีบูรพาคนล่าสุดในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้เคยอ้างเอาไว้ในหนังสือชื่อ *จดหมายจากปักกิ่ง* ซึ่งเขียนร่วมกับนักเขียนชาวจีนนาม “หวังเหมย” ว่า

“อดีตผู้นำจีนเหมาเจ๋อตงได้เคยกล่าวทักทาย ‘ศรีบูรพา’ ไว้ ณ บริเวณจัตุรัสเทียนอันเหมินว่าเป็น ‘ไท่กว้อเดอหลูซิ่น’ หรือ ‘หลูซิ่นประเทศไทย’ นั่นเอง”

“รู้ได้อย่างไร” มิตรชาวจีนผู้นั้นแสดงความสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับกรณีการเรียก

“ศรีบูรพา” โดยเทียบเคียงกับ “หลูซัน” ซึ่งชาวจีนให้ความนับถือกันสูงส่งในฐานะนักประพันธ์เพื่อประชาชน

เกี่ยวกับเรื่องนี้ เคยถาม ชนิด สายประดิษฐ์ ก็ได้คำตอบว่า “คงจะใช่” แต่เมื่อได้มีโอกาสพูดคุยกับอู่ตงก็ได้คำตอบที่ชัดเจนว่า

“เกี่ยวกับคำกล่าวที่ว่า ‘ไท่กั๋วเตอหลูซัน’ หรือ ‘หลูซันประเทศไทย’ ที่ประธานเหมาเจ๋อตงพูดนั้นมีที่มาคือ บนหอวารจักรุสต์เทียนอันเหมินในวันชาติจีน ขณะนั้นเป็นตอนกลางวัน เขาให้แต่หัวหน้าคณะฯ ประเทศต่าง ๆ ขึ้นไปบนหอชั้นบนเพื่อพบกับประธานเหมาเจ๋อตง ส่วนแขกต่างประเทศอื่น ๆ จะนั่งชมดอกไม้ไฟบริเวณบนเชิงเทียนชั้นล่างหรือ ‘กั๋วลี้ไถ’ พอสักประเดี๋ยวคุณสนาน แซ่ลี้ม หรือ ‘หลิน ซาหนาน’ ซึ่งเป็นล่ามในเวลานั้นได้ลงมาบอกเราด้วยความดีใจว่า ‘ประธานเหมาเรียกคุณกุหลาบว่า ไท่กั๋วเตอหลูซัน เพราะคำพูดทุกอย่างของประธานเหมาในฐานะผู้นำจีนจะต้องมีการบันทึกเอาไว้ และผมก็ได้เห็นการบันทึกนั้นแล้ว’”

คุณสนานเล่าว่าประธานเหมาเจ๋อตงได้กล่าวไว้มีความว่า

“ผมทราบว่าผู้คนเขาว่าคุณเป็น ‘หลูซันประเทศไทย’”

(“ห่าวทิงต้าเจียชวหนี่สี่ไท่กั๋วเตอหลูซัน”-ผู้เขียน)

และคุณสนานยังเล่าอีกว่าประธานเหมากล่าวแนะนำ “ศรีบูรพา” ต่อผู้อื่นว่า

“ท่านผู้นี้เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทย”

(“เจ้เกอสี่ไท่กั๋วเหวินฮว่าเจียหวลิวไต้เปี่ยวถวนจ่าง”-ผู้เขียน)

เกี่ยวกับกรณีคำกล่าวสำคัญของอดีตผู้นำจีนต่อ “ศรีบูรพา” นี้ เคยมีเพื่อนชาวจีนถามผู้เขียนมากกว่าหนึ่งครั้ง และผู้เขียนก็มักจะนำเอาคำบอกเล่าของ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ และ สมบูรณ์ วรพงษ์ ที่อ้างไว้ในหนังสือไปอ้างต่ออีกที เพิ่งมาได้คำตอบล่าสุดที่ชัดเจนเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ จากอู่ตงผู้ให้ความนับถือ “ศรีบูรพา” ในฐานะ “มิตรที่ดีที่สุด” ผู้หนึ่ง

การสนทนากับมิตรชาวจีนเรื่อง*ข้างหลังภาพ* ในวันนั้นยังไม่จบ ผู้เขียนยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่มิตรชาวจีนผู้นั้นไปว่าภาพยนตร์เรื่องนั้นผู้สร้างและกำกับการแสดงคือ “เจ็ด ทรงศรี” และหนึ่งในผู้มีบทบาทอยู่เบื้องหลังการจัดแปลภาษาจากผลงานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” เป็นภาษาจีนอีกผู้หนึ่งนั่นก็คือชาวจีนนาม “เหอสี่หลิง” หรือชื่อไทยว่า “พิศศรี ห่อเพชรพลอย” เจ้าหน้าที่ผู้ประกาศหญิงแห่งภาคภาษาไทยของสถานีวิทยุซีอาร์ไอ หรือ China Radio International ปักกิ่ง ซึ่งเป็นสถานีวิทยุนานาชาติของจีนนั่นเอง

นอกจากนั้นผู้เขียนยังเล่าชีวประวัติ “ศรีบูรพา” ไปให้ฟังพอหอมปากหอมคอ เพื่อให้รู้จักนักประพันธ์ของไทยท่านนี้มากขึ้น

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“ภาพยนตร์เรื่อง *ข้างหลังภาพ* นั้นคลาสสิก เนื้อหามีความเข้าใจมนุษย์ และเต็มไปด้วยความหมายของการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน ผิดกับลีลาของ ‘หลู่ซิน’ ซึ่งมักจะเต็มไปด้วยการวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างรุนแรง”

มิตรชาวจีนผู้นั้นยังวิพากษ์วิจารณ์เปรียบเทียบผลงานของ “ศรีบูรพา” กับ “หลู่ซิน” ต่อไป

“ลองไปหาหนังสือเล่มอื่นของ ‘ศรีบูรพา’ ที่แปลเป็นภาษาจีนแล้วมาอ่าน เช่น *แลไปข้างหน้า* แล้วคุณอาจเห็นว่าลีลาที่แตกต่าง” ผู้เขียนแนะนำ

จากเสียงสะท้อนเกี่ยวกับภาพยนตร์ซึ่งมาจากผลงานของ “ศรีบูรพา” เรื่องหนึ่ง และอีกหลายกระแสจากนักวิชาการต่างชาติที่มักจะหยิบยกจากเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ทำให้ผลงานเรื่องนี้เกือบเป็นสัญลักษณ์แทนตัวของ “ศรีบูรพา” ไปแล้ว เพราะอาจไม่มีโอกาสได้ศึกษาผลงานเรื่องอื่นเพิ่มเติมด้วยข้อจำกัดหลายประการในต่างประเทศนั่นเอง

“ศรีบูรพา” และ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ยังอยู่ในกรุงปักกิ่งภายใต้การดูแลของรัฐบาลจีน ไม่ต้องถูกส่งตัวไป “เปลี่ยนแปลงความคิด” เหมือนชาวจีนส่วนใหญ่ทั่วประเทศ เพราะเป็นแขกเมืองผู้มีเกียรติของรัฐบาลจีน แต่อยู่ตงซึ่งในขณะนั้นเป็นหัวหน้ากองปฏิคมของสมาคม

มิตรร่วมหลังคาเรือน “ศรีบูรพา”

“แต่มิตรร่วมหลังคาเดียวกับ ‘ศรีบูรพา’ : สุชาติ ภูมิบริรักษ์”

นั่นเป็นคำอุทิศที่เขียนด้วยลายมือบรรจงในหนังสือชื่อ *บันทึกอิสรชน* ของ “ศรีบูรพา” ที่ “ชนิด สายประดิษฐ์” ภริยาของ “ศรีบูรพา” เขียนมอบให้แก่ “สุชาติ ภูมิบริรักษ์” มิตรรุ่นน้องของ “ศรีบูรพา”

กล่าวได้ว่า สุชาติ ภูมิบริรักษ์ เป็นมิตรร่วมหลังคาเดียวกับ “ศรีบูรพา” มาตั้งแต่ครั้งตกทุกข์ได้ยาก ต้องกิน “ข้าวแดงแกงเนื้อเน่า” และ “ซุกตัวในห้องขังบางขวางอันอับทึบ” จากคำกล่าวระลึกความทรงจำของ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ในคุกกบางขวาง กรณีต้องคดี “กบฏสันติภาพ” หรือ “กบฏ ๑๐ พ.ย.” และต่อมายังได้อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขได้ชายคาเดียวกัน บนผืนแผ่นดินสาธารณรัฐประชาชนจีนมาตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ จบจนกระทั่งบ้านปลายของชีวิต “ศรีบูรพา” ณ โรงพยาบาลเชีเยะเหอ ในปักกิ่ง ซึ่งเป็นที่พำนักสุดท้ายของชีวิต ก่อนจะฝากร่างลง ณ สุสาน “ปาเป่าซาน” แล้วคืนอัฐิสู่แผ่นดินไทยอันเป็นที่รัก...

ช่วงชีวิตขณะนั้นนอกจาก “ศรีบูรพา” จะมีครอบครัวอันอบอุ่นคือศรีภรรยา ชนิด สายประดิษฐ์ และ สุรพันธ์ สายประดิษฐ์ บุตรชายเป็นคู่คิดอย่างใกล้ชิดแล้ว ก็ยังมีสหทัยอื่นๆ ทั้งไทยและจีนจำนวนหนึ่งห้อมล้อมอยู่ด้วย ในจำนวนนี้มี สุชาติ ภูมิบริรักษ์ รวมอยู่ด้วย

วัฒนธรรมวิเทศสัมพันธ์แห่งประเทศไทยผู้ซึ่งต้องไปใช้แรงงานในชนบทเหมือนปัญญาชนคนอื่น ๆ ในประเทศได้เล่าว่า

“ผมเองก็ถูกส่งไปใช้แรงงานในชนบท”

สุชาติ ภูมิบริรักษ์ เสริมเรื่องนี้ว่า

“ตอนที่คุณอยู่ตักเอาตัวไปใช้แรงงานในชนบทนั้นไม่ได้เจอกับเราเป็นเวลานาน ‘ศรีบูรพา’ ถามถึงว่า อยู่ตักเป็นอย่างไรบ้าง เราก็เล่าให้ท่านฟังว่า อยู่ตักถูกจับตัวไปกักขังแล้วเพื่อสอบสวน ต่อมาระยะหนึ่ง ‘ศรีบูรพา’ ก็ถามถึงอีกว่า ได้ข่าวคุณอยู่ตักไหม ผมบอกว่าไม่ได้ข่าว”

“ศรีบูรพา” ได้พูดถึงความรู้สึกเกี่ยวกับอยู่ตักว่า “เรื่องภายในของจีน ผมไม่รู้ว่า คุณอยู่ตักมีส่วนทำอะไรผิด-ถูกอย่างไร ผมรู้แต่ว่า คุณอยู่ตักเป็นคนดี”

เรื่องนี้ตรงกับข้อเขียนของ “ลิลี่” ภรรยา สุชาติ ภูมิบริรักษ์ จากบทความเรื่อง “เมื่อหลานรำลึกถึงคุณลุงกุหลาบ สายประดิษฐ์” ในหนังสือพิมพ์*สยามรัฐ* ฉบับลงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ที่ว่า

“ในระหว่างนั้นประเทศจีนมีการ ‘ปฏิวัติวัฒนธรรม’ เพื่อนจีนเก่า ๆ

เขาเป็นมิตรสนิทที่ “ศรีบูรพา” ได้ให้ความไว้วางใจเสมอมา

หลักฐานที่ตืออย่างหนึ่งก่อนเดินทางไปจีนพร้อม สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ก็คือ ข้อเขียนของ “ศรีบูรพา” ที่ได้เขียนคำนิยมให้แก่ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ในหนังสือชื่อ *อีสาน ดินแดนแห่งเลือดและน้ำตา* ซึ่งนับเป็นผลงานเด่นเล่มหนึ่งของเขา

“ศรีบูรพา” ได้กล่าวถึง สุชาติ ภูมิบริรักษ์ และหนังสือเล่มดังกล่าวว่า

“ผู้เขียนเรื่อง *อีสาน ดินแดนแห่งเลือดและน้ำตา* ที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้เป็นนักหนังสือพิมพ์ และได้ถูกจับกุมคุมขังในคดีที่ตำรวจในสมัยรัฐบาลจอมพลพิบูลสงครามได้ถือเอาว่าการแสดงความรักสันติภาพและการดำเนินการเรียกร้องสันติภาพ และการสงเคราะห์ประชาชนอีสาน เป็นการประกอบอาชญากรรมอย่างหนึ่ง อันสมควรนำบุคคลผู้ประพฤดิเช่นนั้นไปคุมขังไว้ในคุกให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ และไม่ยอมให้มีประกันตัวในระหว่างการดำเนินคดี อันกินเวลายืดยาวแรมปี ในระหว่างที่ต้องคุมขังเป็นเวลาราวสี่ปีครึ่ง ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้เผชิญกับความทุกข์ยากของชีวิตในคุกอย่างเห็นเป็นของธรรมดาและไม่เคยปริปากบ่นถึงความทุกข์ยาก แม้ว่าชีวิตในคุกตารางจะมีชีวิตอันผาสุก แต่ก็มีชีวิตที่ปราศจากคุณค่าอันสูง หากว่ารู้จักใช้ ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้เป็นผู้หนึ่งที่ได้ใช้เวลาในคุกให้เป็นประโยชน์

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ที่สนิทสนมไปมาหาสู่กับท่านต่างก็ถูกเล่นงานตามๆ กัน บ้างก็ถูกกักขัง บ้างก็ถูกส่งไป ‘รับการศึกษา’ ในชนบท คุณลุงกุหลาบเป็นห่วงชะตากรรม เพื่อนจีนเหล่านั้นมาก พบกับพวกเราที่ใด ท่านมักจะถามถึงคนนั้นว่าเดี๋ยวนี้ เป็นอย่างไร สบายดีหรือเปล่า คนนี้ถูกเขาเล่นงานบ้างไหม เขายังให้ทำงาน ที่เดิมหรือไม่ เป็นต้น บุคคลที่ท่านถามถึงมากที่สุดก็คือ ‘คุณชิวจี’ อธิการบดี มหาวิทยาลัยต่างประเทศปักกิ่ง และคุณ ‘อู๋ตง’ ในระยะนั้นประเทศจีนสับสนอลหม่านมาก...”

อู๋ตงได้ย้อนระลึกเรื่องนี้ในฐานะที่เป็นผู้หนึ่งที่ถูกส่งตัวไป “ใช้แรงงาน” ในช่วง ปฏิวัติวัฒนธรรมในชนบทว่า

“ตอนนั้นพอดีผมต้องไปชนบท เมื่อกลับมาเพื่อรักษาตัว ปรากฏว่ามีอยู่วันหนึ่ง มีรถเก๋งยี่ห้อที่ดีที่สุดในจีนเวลานั้นคือรถ ‘หงฉี’ เขาส่งมารับตัวผม เมื่อผมเห็นรถแล้วก็ รีบปฏิเสธไปว่า ‘ผมไม่มีศักดิ์ศรีอะไรที่จะนั่งรถคันนี้ได้’ ที่ผมพูดเช่นนั้นก็เพราะว่ารถชนิดนี้ ในจีนเวลานั้นเป็นรถประจำตัวสำหรับผู้มีฐานะระดับรัฐมนตรีหรือเทียบเท่ารัฐมนตรีเท่านั้น

แก่การศึกษาสิ่งที่ควรศึกษา และได้รับเอาความทุกข์ยากมาเป็นบทเรียนแก้ไข ทรศนะที่มีต่อชีวิตให้ถูกต้องยิ่งขึ้น และเพิ่มเติมคุณค่าให้แก่ชีวิตยิ่งขึ้น ด้วยประการฉะนี้สี่ปีครึ่งในคุกตารางของเขาจึงมิใช่ชีวิตที่ไร้ความหมาย หากเต็มไปด้วยความหมาย”

“ศรีบูรพา” ยังกล่าวถึง สุชาติ ภูมิบริรักษ์ เป็นการปิดท้ายว่า

“ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้เป็นชาวอีสานโดยเลือดเนื้อเชื้อไข หลังจาก ได้รับอิสรภาพในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ด้วยจิตใจที่มุ่งจะใช้พี่น้องชาวอีสาน ของเขาและประชาชนไทยทั่วไป เขาได้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ในจังหวัดชัยภูมิอันเป็นบ้านเกิดของเขา แม้ว่าเขายังจะมีได้รับเลือกตั้งใน สมัยการเลือกตั้งเดือนธันวาคม แต่จิตใจที่มุ่งรับใช้พี่น้องชาวอีสานของเขาก็ตึงคองอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง หนังสือเรื่อง *อีสาน ดินแดนแห่งเลือดและน้ำตา* เป็นพยานอันหนึ่งที่แสดงถึงความคิดคำนึงและความเห็นอกเห็นใจที่เขาที่มีต่อ พี่น้องชาวอีสานของเขาอยู่เป็นนิจ”

ยังมีหลักฐานเอกสารจากหนังสือพิมพ์อีกจำนวนหนึ่งในเวลานั้นที่สะท้อนความเป็น

แต่ตอนนั้นผมยังเป็น ‘นักโทษ’ อยู่ ผู้ที่ไปรับผมเขาตอบว่า ‘คุณนายกุหลาบบอกให้มารับ’

ในที่สุดเพราะชื่อของคุณชนิด สายประดิษฐ์ ภริยาของ ‘ศรีบูรพา’ ทำให้ผมยอมไป แต่ปรากฏว่าเขาส่งผมไปที่ ‘ป่าเป่าซาน’ ซึ่งเป็นสุสานใหญ่ในกรุงปักกิ่ง ทำให้ผมคิดแวบว่า ‘ศรีบูรพา’ คงเสียชีวิตแล้ว...”

อุ้งเต้งเล่าถึงตอนนี้ด้วยน้ำตาคลอเข้าด้วยความสะเทือนใจ เขาพูดต่อไปว่า

“เมื่อไปถึง ผมก็รีบเอ่ยปากขออภัย ‘ศรีบูรพา’ ในขณะรดน้ำศพ และกล่าวกับท่านว่า ‘ถ้าผมยังทำงานอยู่ จะไม่ทอดทิ้งท่านอย่างนี้’ แล้วเขาก็หันมาพูดกับผู้เขียนว่า คุณกุหลาบจะไม่เสียชีวิต ผมรับรอง...!”

ช่วงชีวิตของ “ศรีบูรพา” ในระหว่างที่นอนพักรักษาตัวอยู่ในประเทศจีนนั้น ชนิด สายประดิษฐ์ ภริยาได้ให้สัมภาษณ์สถานีวิทยุซีอาร์ไอ ปักกิ่ง ภาควิชาภาษาไทยในรายการ “ปิ่นจักรยานชมจีน” โดย สุธาทิพย์ โมราลา ย เมื่อครั้งที่ “ศรีบูรพา” ได้รับการยกย่องเป็น “บุคคลดีเด่น” จากยูเนสโก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ว่า

“สำหรับตอนที่ ‘ศรีบูรพา’ ป่วยในโรงพยาบาลเซี่ยเหอ นั้นได้รับการ

“มิตร” ร่วมต่อสู้ในหนทางแห่งสันติภาพระหว่าง “ศรีบูรพา” กับ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ นั่นคือ กระแสข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยหลายฉบับที่โหมประโคมช่วงที่ทั้งสองท่านและบุคคลร่วมคณะส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยที่ไปเยือนจีนในระหว่างนั้น

คณะส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยประกอบด้วยนักประพันธ์ นักหนังสือพิมพ์ อาจารย์มหาวิทยาลัย และนักเคลื่อนไหวทางสังคมจำนวน ๑๒ คน มีดังนี้

๑. นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ นักประพันธ์ หัวหน้าคณะ
๒. นายบรรจบ ชุวานนท์ อธิบดีบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* รองหัวหน้าคณะ
๓. นายสุชาติ ภูมิบริรักษ์ อธิบดีบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *อิสรภาพ* เลขานุการคณะ
๔. นายทองใบ ทองเปาด์ นักหนังสือพิมพ์และนักกฎหมาย สมาชิกคณะ
๕. นางอำพัน ไชยวรศิลป์ (“อ. ไชยวรศิลป์”) นักประพันธ์ สมาชิกคณะ
๖. นายถวัลย์ วรดิลก นักเขียน สมาชิกคณะ
๗. นายเจ็จจันทร์ ฐาปนินสอ อาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร สมาชิกคณะ
๘. นายสมาน คำพิมาน นักหนังสือพิมพ์ สมาชิกคณะ
๙. นายชวน รัตนวราหะ นักเคลื่อนไหวทางสังคม สมาชิกคณะ
๑๐. นายประเวศ บุรณกิจ (“เวศ บุรณะ”) นักหนังสือพิมพ์และนักเขียน สมาชิกคณะ
๑๑. นายเฉลิม คล้ายนาก นักหนังสือพิมพ์ สมาชิกคณะ
๑๒. นายสุธน นักแปลและนักหนังสือพิมพ์ สมาชิกคณะ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รักษาเป็นอย่างดี ตอนนั้นโรงพยาบาลยังไม่ได้สร้างใหม่ ดิฉันยังได้พบท่าน ‘ปุย’ หรือจักรพรรดิปุย (‘ผู้หยี’-ผู้เขียน) ซึ่งเป็นจักรพรรดิองค์สุดท้ายของจีนที่รักษาศาตว์ที่นั่นด้วย ทางจีนก็ให้เกียรติดูแลเป็นอย่างดี ไม่ใช่ว่าตกแทนแล้วก็ไม่ดูแล คุณถูกเหยียดหยามหรือลงโทษอะไร

“ส่วนท่าน ‘ปุย’ นั้นก็ไม่ได้รอดอ้างตัวเอง และไม่มีใครมาหา แต่ที่นี่มีแขกคนหนึ่งมาหาท่าน ‘ปุย’ เป็นผู้เฒ่าคนหนึ่ง ซึ่งจะต้องเดินผ่านห้องคุณกุหลาบ ดิฉันเห็นเขาโค้งคำนับแบบจีนเก่า ดิฉันก็แปลกใจ เพราะปัจจุบันไม่มีการแสดงความเคารพแบบนี้กันอีกแล้ว ก็เลยถามพยาบาลว่าใครได้รับคำตอบว่า ‘จักรพรรดิองค์ที่แล้ว’ ทางจีนเอืออริมากที่ดูแลเป็นอย่างดี

“เราเคยอยู่ด้วยกันระยะหนึ่ง และกลางคืนเราก็ไปดูภาพยนตร์ด้วยกัน มีห้องฉายหนัง และที่นั่นมีผู้ป่วยชาวต่างประเทศจำนวนหนึ่งไปนั่งรวม ๆ กัน พอในหนังมีเรื่องเกี่ยวกับพวกเจ้าที่ดินถูกลงโทษดิฉันก็ซาเลื่องคว่า ‘ท่านปุย’ จะรู้สึกอย่างไร ก็เห็นท่านหัวเราะไม่ได้ทำตัวผิดปกติแต่อย่างใด ทำให้ระลึกลึกลับ เหมามาเจตอง ระลึกลึกลับความเอาใจใส่ และความอบอุ่นจากผู้นำจีนที่รักจีน และ

กระแสน้ำที่เกี่ยวข้องกับ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ อดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ผู้ไปในนามของเลขานุการของคณะดังกล่าวนั้นนับว่าเป็นข่าวเกรียวกราวในเวลานั้นไม่น้อยทีเดียว ในฐานะที่เขาเพิ่งมีผลงาน *อีสาน ดินแดนแห่งเลือดและน้ำตา* (ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นหนังสือ “ต้องห้าม” เล่มหนึ่ง) *เกิดจากปัญญาของจีน* แปลจากหนังสือ *เดอะ วิสตอม ออฟ ไชนา* ขณะอยู่ในคุกบางขวาง และโดยเฉพาะผลงานถัดมาคือ *สืบประวัติชาติไทย-น่านเจ้า อาณาจักรของใคร* ซึ่งเขียนขึ้นในระหว่างใช้ชีวิตในจีนนั้น ยิ่งสร้างกระแสให้ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ เป็นที่กล่าวถึงมากยิ่งขึ้น และอาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงที่ชื่อเสียงของเขาได้รับการกล่าวขวัญถึงมากทั้งในประเทศไทยและในจีน เพราะหนังสือเล่มนี้ได้ปฏิเสธทัศนะที่เขาเห็นว่าผิดพลาดในหนังสือประวัติศาสตร์ไทยสมัยโบราณ โดยเฉพาะสมัย “น่านเจ้า” ซึ่งส่วนมากคัดลอกมาจากหนังสือที่ชาวตะวันตกเขียนไว้ในสมัยล่าเมืองขึ้น

ทราบว่าเป็นหนังสือ *สืบประวัติชาติไทย-น่านเจ้า อาณาจักรของใคร* ได้มีผู้แปลเป็นภาษาจีนและกำลังจัดพิมพ์อยู่

จากหนังสือพิมพ์ *เริงสาร* ไม่ระบุนามผู้เขียน ฉบับปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒๓๒ ประจำวันที่ ๑-๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้กล่าวถึง สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ไว้ว่า

ไปติดค้างอยู่จีน ตั้งแต่สมัยสฤษดิ์ปีปฏิวัติปี ๒๕๐๑ พร้อม “ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ นั่นคือ สุชาติ ภูมิบริรักษ์

รักประชาชนจีน ดิฉันเองก็เคยได้พบท่านประธานเหมาเจ๋อตง และอดีต นายกรัฐมนตรีโจวเอนไหล ได้จับมือกันอย่างดี อบอุ่น สองท่านจับสองมือ รู้สึกเป็นมิตร...”

ช่วงชีวิตของ “ศรีบูรพา” ในไทยนั้นได้มีผู้ศึกษาไว้เป็นจำนวนมากไม่น้อยกว่า ในฐานะที่ “ศรีบูรพา” ได้รับการยกย่องจากสังคมในวงกว้าง แต่ช่วงชีวิตในจีนของ “ศรีบูรพา” ยาวนานจนเสียชีวิตนั้น “ศรีบูรพา” ได้ทิ้งไว้เพียงผลงานอมตะแทนร่าง ทั้งที่ ช่วงก่อนเขาเดินทางไปสัมผัสผืนแผ่นดินจีนตามคำเชิญในฐานะหัวหน้าคณะส่งเสริม วัฒนธรรมไทย พร้อมด้วยสมาชิกกลุ่มหนึ่งในเวลานั้น ได้ตกเป็นข่าวครึกโครมในหน้า หนังสือพิมพ์ของไทย และเป็นที่จับตามองจากทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่บ้านเมือง นัก หนังสือพิมพ์ และประชาชน จนถึงกับมีมวลชนกลุ่มใหญ่เดินทางไปส่งเพื่อให้กำลังใจ แก่คณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยที่สนามบินดอนเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ส่งผลให้คณะนัก เดินทางกลุ่มนี้สามารถเดินทางติดปีกแห่งเสรีภาพออกนอกประเทศได้อย่างปลอดภัย พลังมวลชนนี้ใครก็มองข้ามไม่ได้ว่า สามารถยับยั้งการจับกุมหรือปฏิบัติการรุนแรงซึ่งอาจ

นักหนังสือพิมพ์เก่า ซึ่ง สุวัฒน์ วรดิลก เปิดเผยว่า สุชาติได้ใช้เวลาศึกษา ภาษาจีนในเมืองจีนซึ่งคนไทยควรทราบกันอย่างยิ่งคือ *สี่ประวัติชาติไทย- น่านเจ้า อาณาจักรของใคร...*

จากหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* โดย “กระซู่” ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๒๙ วันอาทิตย์ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ รายงานว่า

“เขาคือผู้ที่เราต้องการ” คือคำนำที่ “สุวัฒน์ วรดิลก” เขียนให้กับ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ผู้เขียนหนังสือ *สี่ประวัติชาติไทย น่านเจ้า อาณาจักรของใคร...*

ผู้เขียนเป็นนักหนังสือพิมพ์คนหนึ่งที่ได้เดินทางไปประเทศจีนในยุค สมัยที่จอมพลสฤษดิ์เรืองอำนาจ และก็เลยไม่กลับมา เพราะนักหนังสือพิมพ์ ที่ร่วมเดินทางไปด้วยกันครั้งนั้นที่กลับมาถูกย้ายบ้านเข้าไปอยู่ในคุก และ ผลงานการค้นคว้าก็เกิดหนังสือเล่มนี้ขึ้น...

ตลอดเวลากว่า ๒๐ ปีที่เขาใช้ชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่ของจีน ส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ที่การทำงานรับใช้ประชาชนจีน หากอยู่ที่การทุ่มเทเวลา ศึกษาค้นคว้าหาความจริงแท้ทางประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย เพื่อแสดงออก

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เกิดขึ้นจากความหวาดระแวงของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองบางส่วนที่สอดแนมอยู่ที่สนามบินไทยในเวลานั้นได้

และแล้วในที่สุดคณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยรวม ๑๒ ชีวิต ก็ได้ก้าวพ้นจากเขตแคว้นแผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนไปยังอีกเขตประเทศที่เคยมีความสัมพันธ์ฉันพี่น้องมายาวนานในประวัติศาสตร์ ดังเช่นที่ คณะทูตใต้ดิน คณะต่างๆ (ไปกันอย่างลับๆ) คณะผู้แทนส่งเสริมไมตรีไทย-จีน ที่นำโดยคุณเทพ โชคินุจิต คณะผู้แทนบาสเกตบอลเหลืองแดง ที่นำโดยคุณออคุย์ ภูมานนท์ คณะผู้แทนกรรมกรที่นำโดยคุณทองย้อย ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา คณะผู้แทนหนังสือพิมพ์ที่นำโดยคุณอิศรา อมันตกุล และคณะศิลปินไทยที่นำโดยคุณสุวัฒน์ วรดิลก ได้ปฏิบัติมาแล้ว

อู๋ตงได้ย้อนระลึกเกี่ยวกับสัมผัสแรกที่ไปต้อนรับคณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยที่นำโดย “ศรีบูรพา” ว่า

“สำหรับตอนนั้น ผมยังกลับปักกิ่งไม่ได้ เพราะไปอยู่ชนบท และตอนไปรับคณะของคุณกุหลาบนั้นผมยังไม่ได้เปลี่ยนเสื้อผ้าเลย เพราะผมเพิ่งกลับจากไปทำงาน...”

“เป็นนโยบาย ‘ก้าวกระโดดใหญ่’ ของจีน บรรดาผู้ปฏิบัติงาน (ข้าราชการ-ผู้เขียน)

ซึ่งความรักชาติที่เขามีอยู่เปี่ยมล้น โดยไม่จำเป็นต้องยื่นระวางตรงเคาเตอร์พวงชาติกันกลางถนนหนทาง...

สุวัฒน์ วรดิลก กล่าวไว้ก่อนที่จะจบคำนำของเขาว่า “ผมคงคิดไม่ผิดที่จะกล่าวว่ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ คือคนที่เราต้องการ”

และจากหนังสือพิมพ์ *บางกอกรายสัปดาห์* ฉบับที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๒๖๑ ประจำวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้กล่าวถึง สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ไว้เกี่ยวกับผลงานที่เขาเขียนจากประเทศจีนแล้วส่งมาพิมพ์ในประเทศไทยจนก่อกระแสตอบรับและวิพากษ์วิจารณ์กันในช่วงกว้างเวลานั้นว่า

สืบประวัติศาสตร์ไทย น่านเจ้า อาณาจักรของใคร โดยสุชาติ ภูมิบริรักษ์ ผู้เขียนเป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์หัวเห็ดที่ต่อสู้ชีวิตมาอย่างโชกโชน ซึ่งสุวัฒน์ วรดิลก เขียนคำนำและแนะนำตัวเขาไว้อย่างแจ่มชัดในหนังสือเล่มนี้และสรุปว่า สุชาติ ภูมิบริรักษ์ คือ “คนที่เราต้องการ”

เราเชื่อกันมานานเต็มที่แล้วว่า น่านเจ้าเป็นอาณาจักรของชนชาติไทยแต่โบราณ และ “เบ๊งเฮ็ก” คือคนไทย สุชาติ ภูมิบริรักษ์ไปน่านเจ้ามาด้วยตนเอง สอบหลักฐานมาอย่างแน่แท้ใจ แล้วจึงนำมาเขียน ในเล่มนี้

ก็ให้หลังสู้ชนบทไปใช้แรงงาน เพื่อตัดแปลงความคิด” สุชาติ ภูมิบริรักษ์ อธิบายเสริม

อุ้งเต่าคือว่า

“และตอนนั้นที่เขาเรียกตัวผมไปทำหน้าที่ต้อนรับคณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยก็ เพราะว่าผมรู้ภาษาไทย และเป็นหัวหน้าแผนกปฏิคมจีน ตอนนั้นเป็นระยะสถาปนาเงินใหม่ ไม่นาน ยังไม่มีคณะไทยมา มีแต่คณะบาสเกตบอลเหลืองแดงของคุณอดุลย์ คณะ นักหนังสือพิมพ์ของคุณอิศรา อมันตกุล และคณะศิลปินของคุณสุวัฒน์ วรดิลก เดินทาง มาเยือน ซึ่งตอนนั้นผมก็เป็นหัวหน้าต้อนรับคณะศิลปิน ในคณะยังมี เพ็ญศรี พุ่มชูศรี สุพรรณ บูรณพิมพ์ และคนอื่นๆ อีกกลุ่มใหญ่ นับเป็นคณะศิลปินชุดแรกที่ไปเยือนจีน ซึ่งทางจีนได้เชิญไป...”

อุ้งเต่าว่า สำหรับคณะศิลปินไทยนั้น เมื่อคณะเดินทางลงไปถึงกว้างใจได้ไม่นาน ก็เกิดรัฐประหารขึ้นในประเทศไทย ทำให้กลับประเทศไม่ได้ และต้องตกค้างอยู่จีนเพราะ

“ถ้ากลับก็ต้องถูกจับกันหมด เลยต้องพาไปพักผ่อนที่ ‘จงฮวา’ ซึ่งเป็นบ่อน้ำร้อน ในกวางตุ้งอยู่เกือบเดือน ที่นั่นมีสวนลื่นจี๊ พวกเขาไปเก็บกินกันทุกวัน เพราะอยู่เฉย ๆ กลับบ้านไม่ได้ สุดท้ายเมื่อคณะศิลปินร้องขอเดินทางกลับประเทศ ท่านนายฯ โจวเอินไหล

ประกอบด้วยเรื่อง “น่านเจ้า เป็นอาณาจักรของชนชาติไทยเราหรือ” “ไป ตรวจสอบหลักฐานประวัติศาสตร์ ‘น่านเจ้า’”, “เบ๊งเฮ็กไม่ใช่คนไทย”, “จูกัดเหลียง (ขงเบ้ง) ไม่ใช่สกุล ‘จูกัด’”, “ชนชาติใดเผ่าต่างๆ ในภาค ตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน”, “ประเพณีการตั้งชื่อของไตลื้อ” เป็นต้น...

ถ้าคุณถามว่าแล้วรู้อย่างไรว่าสุชาติ ภูมิบริรักษ์รู้เรื่องนี้ดี เขียน เรื่องนี้ได้ถูกต้อง

คำตอบมีอยู่ในหนังสือเล่มนี้อีกเช่นกัน เพราะเขาไม่ได้ไปเมืองจีน มาเพียงไม่กี่วัน เขาอยู่เมืองจีนมาแล้วกว่า ๒๐ ปี (นับถึงปัจจุบันเกือบ ๔๗ ปี-ผู้เขียน) และศึกษาประวัติศาสตร์หาหลักฐานต่างๆ มายืนยันเขียนของเขา อย่างละเอียดคียบ...

จากหลักฐานบนหน้าหนังสือพิมพ์ไทยจำนวนหนึ่งเวลานั้นคงพอแนะนำภาพของ นักหนังสือพิมพ์ไทยอีกผู้หนึ่งในยุคนั้นคือ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ได้ว่า เหตุใดเขาจึงได้รับการ คัดเลือกให้ร่วม “คณะส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย” ไปศึกษางานในประเทศจีนภายใต้ การนำของ “ศรีบูรพา”

หลักฐานที่ดีอีกอย่างหนึ่งเกี่ยวกับความผูกพันระหว่าง สุชาติ ภูมิบริรักษ์ กับ

คืออติสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

(อดีตนายกรัฐมนตรีจีน-ผู้เขียน) จัดหาเรือเดินสมุทรลำหนึ่งมารับชาวคณะศิลปินไทย
ส่งกลับประเทศ”

สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ได้ทบทวนบรรยากาศสัมผัสแรกในจีนท่ามกลางสภาพการ
เปลี่ยนแปลงและผกผันทางการเมืองในขณะนั้นว่า

“ตอนเราเข้ามาในประเทศจีนนั้นพอดีเป็นเวลาที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน
กำลังนำประชาชนทั่วประเทศก้าวกระโดดใหญ่ในด้านการผลิต ทำให้แรงงานด้านอุตสาหกรรม
เกษตรกรรม วัฒนธรรม และด้านอื่นๆ เต็มไปด้วยความคึกคัก โดยเฉพาะการผลิตด้าน
การเกษตร ถูกผลักดันให้รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนเกิดคอมมูนประชาชนขึ้น ซึ่งเป็นรูปแบบ
การจัดตั้งทางการเกษตรกรรมแบบใหม่ ในสถานการณ์เช่นนั้น เราก็อายุได้รู้ได้เห็นการ
เคลื่อนไหวปฏิวัติสังคมนิยม และการสร้างสรรค์สังคมนิยมของเขาย่าง จึงได้แสดงเจตจำนง
ต่อทางฝ่ายรับรอง เราไม่รู้หรือกว่านโยบายและกระบวนการเคลื่อนไหวอย่างนี้ถูกหรือผิด
เพราะระดับความรู้ความเข้าใจของเราในตอนนั้นไม่สูงพอที่จะวินิจฉัยสถานการณ์ของจีน
ได้อย่างชัดเจน

“เขาก็จัดให้เราเข้าไปเยี่ยมคอมมูนประชาชน โรงงาน วิสาหกิจ ตลอดทั้งองค์การ

“ศรีบูรพา” ก็คือข้อความในจดหมายล่าสุดถึง สุชาติ ภูมิบริรักษ์ จาก ชนิด สายประดิษฐ์
ภริยาของศรีบูรพาเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ความว่า

คุณสุชาติที่นับถือ

ขอบคุณมากค่ะที่ร่วมกันภูมิใจในการที่ยูเนสโกมีมติให้กุหลาบ
สายประดิษฐ์ เป็น “บุคคลดีเด่น” ขอฝากขอบคุณมายังลิลลี่ด้วย (ภริยา
คุณสุชาติ ภูมิบริรักษ์-ผู้เขียน) ทั้งสุชาติและลิลลี่เป็นผู้ใกล้ชิดกับคุณลุง
(หมายถึง “ศรีบูรพา”-ผู้เขียน) มานานปี โดยเฉพาะคุณสุชาติเคยร่วมกิน
ร่วมอยู่รู้เห็นกันแทบตลอด ๒๔ ชั่วโมงมาตั้งแต่คุบบางขวางเกือบห้าปี ที่จีน
อีกหลายปี เป็นผู้พูดได้เต็มปากว่าสมควรหรือไม่ คำของสุชาติ รวมถึงลิลลี่
จึงมีน้ำหนักมาก และคุณค่าสูง... อ้อ (คุณสุรพันธ์ สายประดิษฐ์ บุตรชาย
“ศรีบูรพา”-ผู้เขียน) ฝากขอบคุณมาด้วยค่ะ

นับถือและรำลึกเสมอ

ชนิด สายประดิษฐ์

ประโยคของ ชนิด สายประดิษฐ์ ที่ว่า “คุณสุชาติเคยร่วมกินร่วมอยู่รู้เห็นกันแทบตลอด
๒๔ ชั่วโมงมาตั้งแต่คุบบางขวางเกือบห้าปี ที่จีนอีกหลายปี...” จึงน่าจะเป็นหลักฐานที่อาจ

จัดตั้งทางวัฒนธรรมและการศึกษาวิทยาศาสตร์ ฝ่ายจีนไม่เพียงแต่จัดให้เราได้เยี่ยมชม
ในปักกิ่งเท่านั้น แต่ยังจัดให้เราได้ไปทัศนศึกษาตามมณฑลต่างๆ ทั่วประเทศด้วย

“‘ศรีบูรพา’ ได้ศึกษาสภาพสังคมจีนด้วยความสนใจอย่างมาก ทุกครั้งที่ท่าน
ออกไปเยี่ยมชม ท่านมักจะติดปัญหาต่างๆ ไปถามด้วยเสมอ และท่านจะจดสิ่งที่น่ารู้ไว้
ในสมุดบันทึกของท่านอย่างละเอียด เมื่อกลับถึงที่พัก ท่านยังทบทวนและเรียบเรียง
ข้อความในสมุดบันทึกของท่านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย หลังจากนั้นท่านก็จะทำความเข้าใจ
เข้าใจในปัญหาที่รู้เห็นมาตามลำพัง บางทีก็เรียกผมไปคุยบ้างเพื่อย้ำความเข้าใจในปัญหา
ที่ยังไม่ชัดเจน ท่านจะไม่ยอมปล่อยให้ปัญหาที่คลุมเครือผ่านไปเฉยๆ บางครั้งก็เชิญผู้รู้
ทางฝ่ายจีนมาให้คำอธิบาย ทำให้การศึกษาของ ‘ศรีบูรพา’ เป็นเช่นนี้แหละ ผู้เคย
อยู่ใกล้ชิดกับท่านทุกคนย่อมทราบดี...”

การเดินทางไปเยือนจีนของคณะผู้ปรารถนาที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีระหว่าง
ไทย-จีนนั้น นับเป็นความพยายามในระดับประชาชนกับประชาชน เพราะไทย-จีน
นอกจากจะสืบทอดสัมพันธ์อันดีมายาวนานในประวัติศาสตร์แล้ว ยังสืบทอดเลือดกันจน
แทบแยกไม่ออก ดังจะเห็นได้จากทั้งประชาชนและรวมถึงผู้นำไทยจำนวนหนึ่งที่เปิดเผย

กล่าวได้ว่าข้อมูลจากคำให้สัมภาษณ์ของ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ เกี่ยวกับ “ช่วงชีวิตในจีน” ของ
“ศรีบูรพา” รวมถึงช่วงชีวิตในไทยบางส่วน ครั้งเคยร่วมวงการหนังสือพิมพ์ ร่วมเป็นผู้ต้องหา
ในคดี “กบฏสันติภาพ” อยู่ในคุกบางขวางด้วยกัน และช่วงชีวิตก่อนตัดสินใจไปจีนในวาระ
เดียวกันของ “ศรีบูรพา” ผ่านมุมมองของสุชาติ รวมถึงสภาพการเมืองไทยและสภาพความ
สัมพันธ์ไทย-จีนในยุคนั้น นอกเหนือจากเพื่อศึกษาผลงานประพันธ์ต่างๆ จำนวนหนึ่งที่
“ศรีบูรพา” ได้ฝากไว้ในบรรณพิภพแล้ว ยังเพื่อประกอบการทำความเข้าใจกับชีวิตอีกแง่มุมหนึ่ง
ของนักเขียนตามคำกล่าวที่ว่า การอ่านที่สมบูรณ์แบบต้องรู้จักผู้ประพันธ์ด้วยนั่นเอง

ชีวิตของ “ศรีบูรพา” หลายแง่มุม เคยได้รับการเผยแพร่มาบ้างแล้วไม่น้อยทั้งใน
หนังสือและบทความที่เขียนแนะนำเชิดชูหรือยกย่อง “ศรีบูรพา” ในโอกาสต่างๆ จากนักเขียน
หรือผู้ใกล้ชิดบางส่วนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ หากแต่ “ช่วงชีวิตในจีน” ร่วม ๑๖
ปีจวบจนลมหายใจสุดท้ายของชีวิต “ศรีบูรพา” นั้นกลับดูเหมือนจะเลือนรางห่างเหินจาก
การรับรู้ของผู้อ่านชาวไทยมานาน แม้กระทั่งผู้ใกล้ชิดบางท่านก็ยังไม่ได้รับทราบข่าวคราว
หรือชะตากรรมของ “ศรีบูรพา” อีกหลังจากเดินทางเข้าสู่ผืนแผ่นดินสาธารณรัฐประชาชน
จีนแล้ว ด้วยปัญหา “ระยะห่าง” ระหว่างสองผืนแผ่นดินคือประเทศไทยกับประเทศจีน ซึ่ง
หากนับเป็นจำนวนกิโลเมตรก็อาจไม่กั้วโมงบิน แต่ด้วยเงื่อนไขทางสังคมและการเมืองใน
ช่วงเวลาที่ “ศรีบูรพา” พำนักอยู่ในจีนระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ นั้น ทำให้
ดูเหมือน “ศรีบูรพา” จะอยู่ห่างไกลจากประเทศบ้านเกิดเมืองนอนเสียเหลือเกิน...

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพชนที่มีสายเลือดจีน เช่น พล.ต. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีต นายกรัฐมนตรีของไทยเคยเปิดเผยไว้เป็นหลักฐานในข้อเขียนว่า มีเชื้อสายฝ่ายมารดา เป็นชาวจีนสกุล “ลิ้ม” (หรือ “หลิน”-ผู้เขียน) ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าจอมมารดาในสมัย รัชกาลที่ ๒ และเป็นชวดของราชสกุล “ปราโมช”

อดีตแห่งการเดินทางไปสร้างความสัมพันธ์ทางไมตรีระหว่างไทย-จีนของคณะ ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยที่นำโดย “ศรีบูรพา” จึงนับเป็นก้าวที่สำคัญก้าวหนึ่งซึ่งชนรุ่นหลัง ไม่ควรลืมเลือน

จากข้อเขียนบางส่วนของ “ช่วย พูลเพิ่ม” ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลมาจาก *โลกหนังสือ* ที่มี สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นบรรณาธิการ และหนังสืออื่นๆ อีกบางเล่มได้กล่าวอ้างถึงชีวิตช่วง “ปัจฉิมวัย” ของ “ศรีบูรพา”

ปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เกิดรัฐประหารโดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการจับกุมครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง จึงเป็นยุคมืดทางปัญญา ประชาชนถูก ปิดปากปิดตา ศรีบูรพาถึงเห็นการฉ้อฉลแล้วคงไม่แคล้วถูกจับถ้ากลับ

เนื่องในวาระการเฉลิมฉลองรำลึกครบรอบ ๑๐๐ ปี “ศรีบูรพา” ผู้เขียนจึงเห็นสมควร เผยแพร่ข้อเขียนเรื่อง “ช่วงชีวิตในจีนของ ‘ศรีบูรพา’” ผ่านการบอกกล่าวเรื่องราวย้อนรำลึก ความทรงจำจากอดีตร่วม ๕๐ ปีหรือครึ่งศตวรรษในจีนของ “สุชาติ ภูมิบริรักษ์” อดีตนัก หนังสือพิมพ์ บรรณาธิการ นักเขียน และผู้เชี่ยวชาญอาวุโสใน *นิตยสารภาพจีน* (China Pictorial) ของกรมการพิมพ์ภาษาต่างประเทศแห่งชาติจีน ซึ่งได้เดินทางไปจีนในนามของ “คณะส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย” ภายใต้การนำของ “ศรีบูรพา” และได้ใช้ชีวิตใน สาธารณรัฐประชาชนจีนชนิด “ร่วมหลังคาเดียวกับ ‘ศรีบูรพา’” ในฐานะมิตรสนิทจวบจน “ศรีบูรพา” อำลาบรรณพิภพและจวบจนกระทั่งทุกวันนี้

สุชาติ ภูมิบริรักษ์ ปัจจุบันอายุ ๗๗ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๐ ที่จังหวัดชัยภูมิ เคยเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *อิสรภาพ* มีผลงานแปลเด่นๆ หลายเรื่อง ทั้งเรื่องยาว เรื่องสั้นที่ฝากไว้ในแผ่นดินจีน เช่น “หมิงกูเหนียง” “คลื่นลมวันวิหัง” “รังว่าง” “ชุมนุมนิทานชนชาติไถยูนาน” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอีกมากมายหลายเรื่องที่ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ เป็นบรรณาธิการ เช่น *ชุมนุมเรื่องสั้นของหลู่ซัน* *ศึกชังก่าเสียง* *หวนระลึกการ เดินทางทางไกล* *สงครามคืน* *การปฏิวัติซินไฮ่* *ขบวนการอิ๋เหอถวน* *เกออี้เป่า* และอื่นๆ

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นเพียงการรำลึกความทรงจำผ่านการบอกเล่าเรื่องราวสดๆ และ ผ่านการทบทวนข้อมูลส่วนหนึ่งจากสมุดบันทึกหลายเล่มที่เคยได้รับการบันทึกไว้ในช่วงที่ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ เดินเคียงคู่กับ “ศรีบูรพา” ครั้งที่ท่านยังมีชีวิต และยังมีบางมุมมองเสริม

เข้ามา จึงขอตั้งถิ่นฐานอยู่ที่จีน มีภารกิจมีได้ว่างเว้น ได้เข้าร่วมประชุม
กลุ่มนักประพันธ์เอเชีย-แอฟริกาที่เมืองทัสเคน สหภาพโซเวียต เมื่อปี
พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นหัวหน้าคณะเข้าร่วมประชุมอภิปรายวิทยาศาสตร์ที่ปักกิ่ง
เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙...”

ช่วย พลเพิ่ม ยังกล่าวไว้ในข้อเขียนเดียวกันนี้ว่า

และระหว่างที่อยู่จีน “ศรีบูรพา” ได้รายงานเรื่องราวผ่านทางสถานีวิทยุ
ปักกิ่งภาคภาษาไทยเป็นประจำอีกด้วย ซึ่งเรื่องนี้ได้มีการนำมาอ้างอิงกัน
ต่อมาจากนักเขียนไทยอีกหลายครั้งในหนังสือบางเล่ม ปัจจุบัน “สถานีวิทยุ
ปักกิ่ง” หรือ Beijing Radio ดังกล่าวได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นสถานีวิทยุซีอาร์ไอ
หรือ China Radio International และมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นปากเสียง
ของรัฐบาลจีนดังคำขวัญของสถานีที่ว่า “เสมือนเป็นสะพานสร้างความรู้
ความเข้าใจที่ดีต่อชาวโลก” หรือดังคำขวัญที่ว่า “ให้โลกรู้จักจีน ให้จีนรู้จัก

จากผู้ใกล้ชิดที่สุดในจีนคือภริยา และผู้รู้จัก “ศรีบูรพา” อีกบางท่านประกอบเท่านั้น ไม่ได้
เป็นข้อมูลทางวิชาการใด ๆ

สุชาติ ภูมิบริรักษ์ เคยกล่าวเอาไว้เกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูล “ช่วงชีวิตในจีน” ร่วม
๕๐ ปีของเขาที่ทำให้มีโอกาสดู “ร่วมหลังคาเดียว” กับ “ศรีบูรพา” ในสาธารณรัฐประชาชน
จีนว่าเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาทบทวนยาวนานอย่างรอบคอบ และในที่สุดก็ได้ตัดสินใจเปิดเผย
ความจริงเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ

“เคยมีศาสตราจารย์ชาวจีนสองท่านมาคุยกับผม บอกว่าคุณสุชาติควรจะเขียนระลึก
ความทรงจำในการเยือนจีนเพราะ ‘ศรีบูรพา’ ไม่อยู่แล้วก็ไม่มีคนเขียน ประวัติความสัมพันธ์
ไทย-จีนช่วงนี้จะเริ่มขาดหายไปเฉย ๆ ฉะนั้นถ้าคุณเขียนออกมา ช่องว่างตอนนี้ก็จะเต็มบริบูรณ์
หมายความว่าให้ผมเติม ‘ช่องว่าง’ ให้เต็มสำหรับความสัมพันธ์ระหว่าง จีน-ไทย”

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลบางส่วนจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลเอกสาร ข้อมูล
หนังสือ และข้อมูลประกอบจากผู้ใกล้ชิดที่สุดของ “ศรีบูรพา” ในบทความนี้จะเป็นประโยชน์
สำหรับการศึกษาชีวิตและผลงานของ “ศรีบูรพา” โดยเฉพาะอย่างยิ่งสะท้อนบางแง่มุมของ
ประวัติศาสตร์บางช่วงที่ขาดหายไปบนเส้นทางระหว่างรอยเชื่อมต่อการสานสัมพันธ์
ระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีน เพื่อเติม “ช่องว่าง” บางส่วนให้เต็มสำหรับการประกอบ
การศึกษาประวัติศาสตร์บางหน้าที่ยังไม่เคยมีใครนำมาเปิดเผย ดังที่ในระหว่างการให้สัมภาษณ์นั้น
สุชาติ ภูมิบริรักษ์ มักจะกล่าวอยู่เสมอว่า

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

โลก และให้โลกรู้จักโลก” นั่นเอง

สถานีวิทยูซีอาร์ไอเป็นหน่วยงานสื่อมวลชนด้านวิทยุนานาชาติ ซึ่งมีการกระจายเสียงภาษาไทยเป็นหนึ่งใน ๓๘ ภาษาทั่วโลกเพียงแห่งเดียว ของรัฐบาลจีน สังกัดกระทรวงวิทยุโทรทัศน์และภาพยนตร์แห่งชาติจีน ครั้งเมื่อผู้เขียนเคยทำงานประจำที่สถานีวิทยุดังกล่าวมาระยะหนึ่ง และได้เคยทดลองสอบถามเรื่องนี้กับเจ้าหน้าที่แห่งสถานีวิทยูซีอาร์ไอรุ่นหลังบางคน ก็ได้รับคำตอบว่าไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับศรีบูรพาในยุคก่อนหน้านี้นี้ เพราะมาทำงานภายหลังอีกหลายสิบปี บ้างก็ให้คำตอบว่าไม่ทราบ แต่กลับไปทราบข้อมูลนี้จากเอกสารอ้างอิงในห้องสมุดครั้งไปศึกษาเพิ่มเติมในประเทศไทย ซึ่งก็ทำให้เกิดความประหลาดใจ และบ้างก็ให้คำตอบว่า “เป็นเรื่องที่ไม่ได้รับการเปิดเผยอย่างเป็นทางการ

คำตอบดังกล่าวไม่ใช่เรื่องยากที่จะเข้าใจได้ เพราะบุคลากรไทยบางส่วนที่เคยไปทำงานให้รัฐบาลจีนในยุคก่อนสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตนั้น อาจเรียกได้ว่าเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งความระแวงจนไม่ต้องการเปิดเผยว่าได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับใคร ๆ กับรัฐบาลจีนหรือประเทศจีนแม้แต่น้อย และในทางกลับกัน ฝ่ายจีนก็พยายามปกปิดเรื่องดังกล่าวไว้เพื่อ

“ผมเคยคิดว่าเมื่อผมตายแล้วถึงจะให้เปิดเผยข้อมูลบางอย่างและบันทึกบางเล่ม เพราะบางสิ่งบางอย่างสถานการณ์ยังไม่ยอมให้เปิดเผยออกไป !”

นับวันความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศจีนจะมีความกระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นตามกาลเวลา รวมถึงความสัมพันธ์ด้านการแลกเปลี่ยนและความร่วมมือต่าง ๆ ในวงกว้าง และการไปมาหาสู่กันระหว่างผู้นำของทั้งสองประเทศ อันเป็นช่วงที่กล่าวได้ว่าสะท้อนความสัมพันธ์ที่เจริญงอกงามที่สุดช่วงหนึ่งเท่าที่ได้สืบทอดมายาวนานจากอดีตของประชาชนทั้งสองประเทศ ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ นี้ก็จะเวียนมาบรรจบครบวาระการเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย-จีนอย่างเป็นทางการครบรอบ ๓๐ ปี โดยผู้นำทั้งสองประเทศกำลังดำเนินการจัดงานเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่กว่าที่ผ่านมา

ประกอบกับวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ นี้ตรงกับวาระครบรอบวันเกิด ๑๐๐ ปีของ “ศรีบูรพา” และเพื่อเป็นการแสดงคารวะอาลัยและเชิดชูผลงานของนักประพันธ์ไทยผู้มีบทบาทเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมกรุยทางความสัมพันธ์ไทย-จีนอยู่เบื้องหลัง เป็นแบบอย่างการใช้ชีวิตที่ดีงามและรังสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าไว้ประดับวรรณกรรมไทยจนได้รับการยกย่องในวงกว้าง สมดังที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ผู้ได้ชื่อว่าเป็น “กวีรัตนโกสินทร์” ของไทยได้จับบทประพันธ์มอบแด่ “ศรีบูรพา” เอาไว้ว่า

เป็นการป้องกันหรือลดแรงกระทบอันอาจจะเกิดขึ้นต่อผู้ใช้นั้นเอง

อย่างไรก็ตามคำตอบชัดเจนดังกล่าวมาจากปากคำของ ชนิด สายประดิษฐ์ ภริยา “ศรีบูรพา” ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์สถานีวิทยุซีอาร์ไอในวันแรกที่ทราบผลว่ายูเนสโก ได้ประกาศเกียรติคุณ “บุคคลดีเด่นของโลก” ให้ “ศรีบูรพา” ผ่านรายการ “บันจักรยาน ชมจีน” โดย สุธาทิพย์ โมรลาถย มีเนื้อความบางตอนว่า

“คุณกุหลาบก็เคยได้พูดวิทยุปักกิ่งมายังประเทศไทยนะละ ก็เป็นประสบการณ์ที่ดี”

เรื่องหนึ่งที่ “ศรีบูรพา” นำไปใช้ในรายการวิทยุนอกจากข้อเขียนส่วนตัวบางเรื่อง ก็คือ การเผยแพร่ผลงานแปลเรื่องแม่ ของ แม็กซิม กอร์กี้ นักเขียนรัสเซีย ภริยาของ “ศรีบูรพา” เล่าว่า “ศรีบูรพา” ใช้เวลาแปลเรื่องนี้ในจีน

ข้อมูลจากผู้ใกล้ชิดอีกคนหนึ่งเล่าว่า “ศรีบูรพา” ไม่ได้ทำงานประจำ แต่ไปที่นั่น บางวาระ”

และข้อมูลเพิ่มเติมจากบางคนทำให้ทราบว่า เคยมีคนไทยจำนวนหนึ่งก็เคยไปใช้สถานที่หลังไมโครโฟนแห่งนี้ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ประกาศหรืออยู่เบื้องหลังการทำงานภาคภาษาไทยมาก่อน

เรื่องนี้ตรงกับคำกล่าวอ้างของ “ส. ศิวรักษ์” นักคิด นักเขียน และผู้ได้รับรางวัลศรีบูรพาผู้หนึ่งซึ่งเคยร่วมยืนยันเรื่องดังกล่าวเอาไว้ว่า

“เป็นศรีแห่งบูรพทิศ
เป็นเข็มทิศชี้ทิศอันคงที่
เป็นความจริงความงามความดี
เป็นศักดิ์เป็นศรีบูรพา”

ผู้เขียนจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความนี้จะได้อีกหนทางหนึ่งในการศึกษาด้าน ความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วงระยะเวลาครึ่งศตวรรษนี้ และเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการศึกษาชีวิต แนวคิด และผลงานของนักประพันธ์ไทยนาม “กุหลาบ สายประดิษฐ์” หรือ “ศรีบูรพา” ที่ สังคมและโลกยกย่องให้เป็น “บุคคลดีเด่นของโลก” เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ใช้ประกอบการ ศึกษาต่อไป

ชามา
มหาวิทยาลัยปักกิ่ง
๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

“นักเดินทางไทยที่กลับจากจีนไร้ข่าวคราวของนายกุหลาบ กิจกรรมอย่างเดียวของเขาที่เห็นได้นับจากปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นต้นมาก็คือ บทวิทยุที่กระจายเสียงทางสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย”

คำตอบแห่งความคลุมเครือในเรื่องดังกล่าวย่อมไม่เป็นเรื่องผิดปกติแต่ประการใด เนื่องจากความเคลื่อนไหวเกือบทุกด้านของความสัมพันธ์ไทยและจีนในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นล้วนถูกปิดเป็น “ความลับ” ที่ดูเหมือนกลายเป็นเรื่อง “คอขาดบาดตาย” และยากจะนำมากล่าวถึงได้อย่างตรงไปตรงมาตามสภาพสังคมการเมืองดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งมีผลทำให้รอยต่อระหว่างช่วงดังกล่าวขาดตอน และไม่อาจปะติดปะต่อได้สนิทสำหรับผู้สนใจใคร่รู้ประวัติความสัมพันธ์ไทย-จีนทุกระยะ

ข้อเขียนของ ช่วย พูนเพิ่ม ยังสรุปว่า

เช้าวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๗ ท่านได้ถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลปักกิ่ง ด้วยโรคปอดบวมและเส้นโลหิตตีบที่หัวใจ จากเมืองไทยไป ๑๖ ปี แล้วก็จากไปอย่างไม่มีวันกลับ สิริรวมอายุได้ ๖๙ ปี ๓ เดือน ๓ วัน ณ สุสานปาเปาซาน นครปักกิ่ง ได้มีพิธีไว้อาลัยนักประพันธ์ผู้ซื่อสัตย์ต่อประชาชนเมืองไทยอย่างเกริกเกียรติ หรือจากนายกรัฐมนตรีนครโฮงไคหล จากท่านปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส และจากผู้นำคนสำคัญของจีนทยอยเข้าไปวางเพื่อคารวะ สุดอาลัยแต่ญาติสนิทมิตรสหายทางเมืองไทยคงได้แต่ทำบุญระดมกุศลกุศลให้ เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านเคยฝากข้อเขียนไว้อาลัยเป็นอนุสรณ์แก่ใครต่อใคร ถึงคราวท่านบ้างก็ไม่มีโอกาสได้รับการตอบสนอง ท่านจากโลกไปแล้วร่าง ชื่อ และผลงานยังอมตะอยู่ เหลือแต่ภรรยาผู้ซื่อสัตย์...

(บั้นปลายชีวิตของ “ภรรยาผู้ซื่อสัตย์” ของ “ศรีบูรพา” หรือ ชนิด สายประดิษฐ์ ขณะนี้พำนักอยู่ในประเทศไทย-ผู้เขียน)

นำเสียดายอย่างยิ่งที่นับจาก “ศรีบูรพา” และคณะนักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์ไทยกลุ่มหนึ่งได้ลี้ภัยการเมืองอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นต้นมา ยาวนานถึง ๑๖ ปี จนกระทั่งเสียชีวิตที่กรุงปักกิ่ง ด้วยวัยที่ยังไม่สมควรจะจากไปในวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ นั้น กลับไม่มีผู้ใดเผยแพร่รายละเอียดช่วงชีวิตบั้นปลายในจีนของ “ศรีบูรพา” เอาไว้เลย นอกจากกระแสข่าวครึกโครมในประเทศไทยเวลานั้นที่ต่างทราบกันดีว่า “ศรีบูรพา” พร้อมคณะนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ไทยไปเยือนจีน และในที่สุด ๑๐ คน

ในขณะตัดสินใจเด็ดเดี่ยวที่จะเลือกวิถีชีวิตเช่นนั้นเองอย่างสมัครใจ เพราะเหตุผลทาง การเมืองระหว่างสองประเทศ

ผลงานนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะสะท้อนให้เห็นช่วงชีวิตปัจเจกของ “ศรีบูรพา” ใน สาธารณรัฐประชาชนจีนจบจนวาระสุดท้ายของชีวิตไว้ ด้วยผู้เรียบเรียงเห็นความสำคัญ ของช่วงชีวิตดังกล่าวของ “ศรีบูรพา” ซึ่งในเวลานั้นมีบทบาทเป็นหัวหน้าคณะส่งเสริม วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ที่เดินทางไปเยือนจีน เพราะอาจกล่าวได้ว่าบทบาทดังกล่าว นั้นเป็นอีกย่างก้าวหนึ่งที่สำคัญในการบุกเบิกกรุยทางสานสัมพันธ์ไทย-จีนให้กลับคืนมาสู่ สภาพปกติ ดังที่บรรพชนไทยได้ร่วมกันสืบทอดมายาวนาน

ช่วงชีวิตดังกล่าวของ “ศรีบูรพา” จึงนับเป็นช่วงปัจเจกวิสัยที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะ ผู้เกี่ยวข้องอยู่กับสภาพความผกผันทางการเมืองของสังคมไทยในเวลานั้น และเกี่ยวข้องอย่าง แนบแน่นกับประวัติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนในระยะก่อนเปิด ความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เพราะนับวันความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนจะกระชับแน่นแฟ้นและมั่นคงยิ่งขึ้น ทั้งจากสภาพ ความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านต่างๆ อย่างกว้างขวางในปัจจุบัน รวมถึงสภาพการไปมา หาสู่กันระหว่างผู้นำและประชาชนของทั้งสองประเทศ

และในที่สุดเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ไทย-จีนก็ได้มีการลงนามในเอกสาร ว่าด้วย “ความร่วมมือด้านวัฒนธรรม” อย่างเป็นทางการฉบับแรก ซึ่งมีนัยที่สำคัญมาก ตามมาด้วยเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ก็ได้ร่วมลงนามใน “แผนปฏิบัติเกี่ยวกับความ ร่วมมือทางด้านวัฒนธรรมไทย-จีน” ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๓ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ร่วมลงนามบันทึกความจำว่าด้วยความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษาระหว่าง ไทยกับจีน ซึ่งเป็นการยกระดับการแลกเปลี่ยนที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อทั้งสองฝ่ายมาจน ถึงปัจจุบัน และนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทั่วด้านอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์

สังคมไทยและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายอาจจะลืมเลือนไปแล้วว่า ระหว่างการกรุยทาง สานสัมพันธ์ไทย-จีนที่ต้องสะดุดหยุดถกกลางช่วงหนึ่งอย่างที่ไม่ควรจะเกิดขึ้นนั้น ได้มีคณะ นักเคลื่อนไหวทางสังคมในนาม “ทูตใต้ดิน” คณะส่งเสริมมิตรไทย-จีน คณะผู้แทน นักกีฬาบาสเกตบอลไทย คณะผู้แทนกรรมกรไทย คณะผู้แทนหนังสือพิมพ์ไทย คณะผู้แทน ศิลปินไทย และคณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ได้ร่วมกันแสวงหาหนทางที่เต็มไปด้วยอุปสรรค ขวากหนามมาสู่เส้นทางแห่งความสำเร็จราบรื่นในวันนี้

และหนึ่งในผู้นั้นก็คือ “ศรีบูรพา” ซึ่งได้จบชีวิตไปแล้วด้วยอุดมการณ์เต็มหัวใจ เพื่อปรารถนาจะเห็นสังคมไทยสันติสุข ซึ่งเป็นความฝันใฝ่ของนักหนังสือพิมพ์และ นักประพันธ์สามัญคนหนึ่ง

คืออติสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

อีกภาพหนึ่ง
กับมิตร
ร่วมหลังคาเรือน

อย่างไรก็ตามเนื่องจากบัดนี้ “ศรีบูรพา” ได้อำลาจากวงวรรณกรรมไปแล้ว รวมถึงชาวคณะส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในอดีตอีกกว่า ๑๐ ชีวิตที่เดินทางไปจีนพร้อมเขาต่างก็ได้กลับสู่เมืองไทย ผืนแผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนหมดแล้ว ยังคงเหลือค้ำอยู่เพียงผู้เดียวคือ “สุชาติ ภูมิบริรักษ์” ซึ่งบัดนี้อยู่ในวัยชรา แต่สุขภาพยังคงแข็งแรง และใช้ชีวิตพำนักอยู่ในประเทศจีนมาเกือบครึ่งศตวรรษภายใต้การดูแลอย่างดีของรัฐบาลจีน ดังนั้นข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ย้อนรำลึกความทรงจำช่วงร่วมต่อสู้กับ “ศรีบูรพา” ยาวนานทั้งในไทยและในจีนอีกช่วงหนึ่ง รวมถึงบทสัมภาษณ์ประกอบบางส่วนจากภริยา และผู้ใกล้ชิดบางท่านในบางแง่มุมอาจพอเป็นแนวทางสะท้อนให้เห็นสภาพการเคลื่อนไหวที่สำคัญบางส่วนได้ ถึงแม้จะไม่สามารถฉายภาพได้ทั้งหมด แต่สำหรับผู้สนใจศึกษาเรื่องชีวิตและผลงานของ “ศรีบูรพา” แล้วย่อมดีเกินกว่าจะปล่อยให้ภาพบางภาพที่ยังไม่ชัดเจนนั้นคงไม่ชัดเจนต่อไปตลอดระยะเวลาร่วมครึ่งศตวรรษ จนถึง ณ ศักราชแห่งการสานสัมพันธ์ไทย-จีนทางการทูตครบรอบ ๓๐ ปี ในเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ นี้.

ยังจดจำคำท่านอาจารย์กุหลาบ
แสนจะซาบซึ่งคำมหาศาล
สี่สิบปีที่กล่าวก็ยาวนาน
แต่ยังหวานแหว่ในหูมิรู้ลืม
ครั้งกระนั้นอันธพาลพาหาเรื่อง
จับคนไทยเปล่าเปลืองจนหมดปลื้ม
ข้อหาแปลกยิ่งนักสุดจักลืม
“รักสันติคำเต็ม” จึงโดนตี
ตั้งสามคุกสามติดหวัดจะม้วย
แต่รอดด้วยความรักในศักดิ์ศรี
นักศึกษาประชาชนทุกคนมี
จิตที่สั่งสมอุดมการณ์
“รัก รัก รัก สันติภาพ เอิบอาบจิต
มาตรว่าผิดพร้อมใจให้ประหาร
แม้ไม่ผิดฟ้าดินเป็นพยาน”
แต่จำเลยขึ้นบานในคำครู
อาจารย์เฒ่าเฝ้าสอนในตอนนั้น
ชวนให้ขันแถมฟังยังอดสู
อนาถ เอย มนุษย์ฉลาดสามารถรู้
แต่เฝ้าชูสิ่งชั่วเกลียดกลัวดี
คือเกลียดสิ่งสูงค่าน่าจะรัก
โดยเฝ้าภักดีสารพัดสิ่งบัดสี
เช่นสงครามทรมานคำเรื่องกาลี
สันติชนเรานี้จึงติดคุก

คนขึ้นดอย คู่ตง

อาลัยมิตรแท้ กุหลาบ สายประดิษฐ์

อุตง

มาถึงเมืองไทยเห็นแม่น้ำเจ้าพระยาอันสวยงาม ผืนแผ่นดินอันเขียวชอุ่มอุดมสมบูรณ์ และผู้ที่พำนักอยู่ที่นี่ ทำให้หวนรำลึกถึงความหลังและมิตรในอดีต บุคคลที่ทำให้ฉันอาลัยรักเป็นอย่างยิ่งคือ อดีตนักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์ชั้นเอก คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์

ฉันคิดถึงคำพูดที่เพื่อนคนไทยเคยพูดกับฉันคือ คนจีนเคารพนับถือนักประพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ “หลู่ซัน” ฉันทัด คนไทยน่าจะเคารพนักเขียนเช่นคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ฉันทันที่เมืองไทย ฉันได้เห็นประชาชนไทยและคนในวงการหนังสือพิมพ์มีความศรัทธาต่อท่านอย่างสูง บ่ายวันที่ ๒๐ มิถุนายน ฉันกับอู๋จี้เอี๋ย เพื่อนนักหนังสือพิมพ์อาวุโสบรรณาธิการหนังสือพิมพ์จินตดวงวัน กับลูกสาวของเขาที่เป็นนักหนังสือพิมพ์รุ่นสาวชื่อ อู๋เหม่ยอิง มาถึงสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ชมรูปภาพและผลงานของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เนื่องในวาระครบรอบ ๘ ปีแห่งมรณกรรมของท่าน ณ ระเบียบของสมาคม ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนสามเสน กรุงเทพฯ คนจำนวนมากกำลังชมนิทรรศการ คนอีกส่วนหนึ่งกำลังซื้อหนังสือของคุณกุหลาบที่จัดพิมพ์ใหม่ และวรรณกรรมเล่มอื่นๆ

ณ ห้องประชุม มีการจัดนิทรรศการแนะนำชีวประวัติและบทประพันธ์ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ นักประพันธ์อาวุโสหลายคนกำลังกล่าวปราศรัย ผู้ฟังนับร้อยคนตั้งใจฟังและบันทึกเสียง ฉันได้เห็นบุคคลที่คุ้นเคยหลายท่าน แต่ไม่ได้ทักทายท่าน ได้แต่

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ยืนอยู่ ค่อยๆ และฟังอยู่

ฉันไม่ได้ฟังการอภิปรายจนจบ ก็ได้ไปที่สำนักพิมพ์ “ซินตงจวัน” พร้อมกับคุณอู๋เสียก่อน แต่การประชุมไว้อาลัยครั้งนี้ ทำให้ฉันหวนนึกไปคิดถึงเรื่องเมื่อ ๘ ปีก่อน

นั่นคือเมื่อปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเพราะฉันป่วย ฉันจึงกลับจากโรงเรียน “5.7” ที่ชนบทมณฑลเหอหนาน มาถึงเมืองปักกิ่ง หลังจากรักษาตัวอยู่ประมาณครึ่งปี อาการดีขึ้น และเริ่มออกไปนอกบ้านได้บ้าง ตอนนั้นบังเอิญมีเพื่อนที่ไม่ได้พบกันหลายปีแล้วมาพบ และนำเอาข่าวร้ายเกี่ยวกับการป่วยและเสียชีวิตของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ มาบอกฉัน ข่าวนี้เสมือนสายฟ้าฟาด ทำให้ฉันตกอยู่ในความเศร้าสลดใจยิ่ง โดยเฉพาะระยะนั้นเป็นเวลาถึง ๗-๘ ปีมาแล้วที่ฉันไม่ได้พบคุณกุหลาบเลย ไม่กล้าแม้กระทั่งที่จะไปสอบถามถึงข่าวคราวของท่าน ข่าวนี้จึงยิ่งทำให้ฉันตกตะลึงและเสียใจมาก

เพื่อนคนนี้นัยบอกฉันด้วยว่า ในช่วงที่มีมหันตภัยปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรมในประเทศจีน คุณกุหลาบคิดถึงมิตรชาวจีน ซึ่งรวมทั้งฉันด้วยเป็นอย่างมาก ในช่วงนั้นบุคคลจำพวกที่อ้างว่าเป็น “ผู้ก่อการกบฏ” ได้วิพากษ์วิจารณ์ “โทษภัย” ของฉันและเพื่อนจีนคนอื่นๆ ซึ่งพวกเขาคาดหวังว่าจะได้รับเสียงคล้อยตาม แต่สิ่งที่พวกเขาไม่ได้คาดคิดคือ คำตอบที่สั้นและชัดเจนของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ “ผมรู้แต่ว่าพวกเขาผิด แต่เป็นคนดี”

“คนดี” ฉันไม่ทราบว่าในตอนนั้นคุณกุหลาบจะหมายความว่าอย่างไร แต่ทันทีที่ฉันได้ยินคำประเมินดังกล่าว ความอบอุ่นและความซาบซึ้งใจก็ได้เกิดขึ้นในหัวใจทันที คำพูดของมิตรชาวต่างชาติทำให้ฉันเกิดกำลังใจ และความมั่นใจที่ได้สูญหายไปเมื่อหลายปีมาแล้วได้กลับคืนมาอีกครั้ง ฉันขอบคุณ และตอบรับในใจว่าตัวเองไม่ผิด ผลงานและความน่าเชื่อถือในตัวเราไม่ได้ทำให้มิตรแท้คนนั้นผิดหวังเลย ตอนนั้นเพื่อนยังได้บอกอีกว่าภรรยาคุณกุหลาบกำชับให้ตามหาฉันให้ได้ เพื่อเชิญให้ไปร่วมพิธีไว้อาลัยศพคุณกุหลาบด้วย

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับเชิญจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยมาเยือนจีนเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ นับแต่วันแรกที่คณะของท่านเดินทางถึงนครปักกิ่ง ฉันก็ได้ไปต้อนรับท่านโดยตลอด พาพวกท่านไปชมโรงงาน ชมชนบทและหัวเมืองต่างๆ ทั้งยังร่วมรับประทานอาหาร ร่วมเดินเที่ยวตามชอยต่างๆ ที่เจียบสงบในเมืองปักกิ่ง ไปพักผ่อนที่สถานพักผ่อน “เป่ย์ใต้เหอ” ร่วมว่ายน้ำด้วยกัน เป็นต้น คุณกุหลาบผู้มีบุคลิกที่สงบเยือกเย็น หนักแน่น และจริงใจ ก็ได้ปรากฏขึ้นแก่สายตาของฉันอยู่ตลอด

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ที่ก้าวหน้าของประเทศไทย เป็นปัญญาชนที่รักชาติ ทำงานเพื่อชาติเพื่อประชาชนอย่างขยันขันแข็ง

และจริงจัง เป็นตัวแทนที่โดดเด่นของสายธารวรรณกรรมอัตถนิยมร่วมสมัยของไทย เป็นนักบรรณานุกรมที่กล้าหาญ ต่อต้านสงครามรุกรานของจักรพรรดินิยม ในวงวรรณกรรมวงการหนังสือพิมพ์ และในบรรดาปัญญาชนไทย ท่านมีเกียรติประวัติเป็นที่ยอมรับอย่างสูง ผลงานของท่านเป็นส่วนสำคัญของวรรณกรรมไทยในสมัยปัจจุบัน

ท่านเกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ที่กรุงเทพฯ เริ่มเข้าสู่วงการนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ตั้งแต่เยาว์วัย นามปากกาของท่านที่ผู้อ่านพบเป็นประจำคือ “ศรีบูรพา” ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของประชาชน ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ท่านเป็นนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และอุทิศตนเพื่อการคัดค้านจักรพรรดินิยม ช่วงชิงเอกราช ประชาธิปไตย และสันติภาพ โดยตลอด ผลงานของท่านจึงมีอยู่มากมาย ได้แก่นวนิยาย*แลไปข้างหน้า ลูกผู้ชาย สิ่งมีชีวิตต้องการ ข้างหลังภาพ จนกว่าเราจะพบกันอีก* เรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” “คนพวกนั้น” “อ้ายหนูหลงทาง” “ประกายใหม่ในดวงตาของเขา” “เขาตื่น” เป็นต้น

ท่านยังเคยแปลเรื่อง*แม่* ของกอร์กี้ เรื่องสั้นของเชคอฟ และทฤษฎี “ว่าด้วยเผด็จการประชาธิปไตยประชาชน” ของประธานเหมาเจ๋อตง เป็นต้น นอกจากนี้ท่านยังได้เขียนบทความ บทวิจารณ์ทางการเมือง และเรื่องอื่นๆ อีกเป็นประจำ

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ กำเนิดจากครอบครัวที่ยากจน เคยผ่านชีวิตลำบากมาก่อน ฉะนั้นท่านจึงมีความเข้าใจประชาชนอย่างลึกซึ้ง มีความเห็นอกเห็นใจประชาชน ท่านคัดค้านข้อเสนอที่ว่า “ศิลปะเพื่อศิลปะ” ซึ่งเห็นห่างความเป็นจริงและเห็นห่างสังคม ท่านสนับสนุน “ศิลปะเพื่อชีวิต” ท่านเห็นว่า “วรรณคดีมิใช่ผลงานของนักเขียนบางคน ที่เห็นห่างชีวิตและเพื่อฝันเลื่อนลอย แต่มันเกิดจากชีวิตเป็นจริงของสังคมที่มีการเคลื่อนไหว และการแปรเปลี่ยนอยู่ไม่ขาด” ผลงานของท่านมีชีวิตชีวา ตัวละครมีทั้งผู้ใช้แรงงาน ปัญญาชนและเยาวชน เป็นสำคัญ ข้อเขียนของท่านได้สะท้อนภาพของเยาวชนที่รักชาติ รักประชาชน สนใจทุกข์สุขของสังคม มานะบากบั่น และเที่ยงธรรม พวกเขามีชะตาที่ขมขื่นในยุคของเขา ตัวอย่างเช่น “แกะที่ปลัดฟุ้ง” ที่พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ ท่านเขียน “อ้ายหนูหลงทาง” เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้ร้องทุกข์และคลายเครียดแทน “ชีวิตน้อยๆ” ว่า “โลกนี้อะไรเป็นสิ่งถูก อะไรเป็นสิ่งผิด อะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว ใครคือเทวดา และใครคือปีศาจ?” ตัวละครของท่านได้ก้าวสู่ชีวิตใหม่และมีความตื่นตัว (“ประกายใหม่ในดวงตาของเขา” ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ และ “เขาตื่น” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕)

จากบทประพันธ์ของคุณกุหลาบ เราสามารถมองผ่านการเติบโตของตัวละคร เห็นถึงการงาน ชีวิต และความคิดของนักประพันธ์ได้ แต่ทว่าในชีวิตที่เป็นจริงนั้น คุณกุหลาบช่างกล้าหาญเด็ดเดี่ยวกว่าตัวละครเป็นไหนๆ นวนิยายขนาดยาวเรื่อง*แลไปข้างหน้า* ได้บรรยายถึงบุคคลต่างๆ เพื่อสะท้อนและแก้ปัญหาของเยาวชนยุคใหม่ของไทยนั่นเอง

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ภาคปฐมวัย ของนวนิยายเรื่องนี้เป็นการประพันธ์ที่ท่านทำสำเร็จในคุณสม้ยที่ท่านได้ติดคุกครั้งที่ ๒ ส่วน ภาคมัชฌิมวัย ท่านได้ประพันธ์เสร็จเมื่อก่อนมาเมืองจีน และภาคปัจฉิมวัย ท่านเคยคุยกับฉันว่า จะเขียนให้เสร็จขณะที่เยือนจีน แต่กลับไม่ได้เป็นไปตามแผน นี่เป็นความเสียหายที่ไม่มีอะไรจะมาทดแทนได้ ซึ่งเราทุกคนต้องเสียดายเป็นอย่างยิ่ง

จากบทประพันธ์ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เราจะเห็นได้ว่า ท่านสอดใส่ความกระตือรือร้น ความรักและความหวังไว้กับปีศาจและประชาชนของท่าน และทำให้เราสัมผัสได้ถึงชีวิตจริงของยุคสมัย ขณะเดียวกันก็จะมองเห็นว่าท่านเป็นนักประพันธ์ที่ได้สืบทอดและได้พัฒนาสิ่งดีงามทางวัฒนธรรมของไทย ภาษาเขียนของท่านเรียบง่าย สละสลวย เข้มงวด กระชับ สม่กับที่ผู้คนทั้งหลายได้ยกย่องท่านเป็นนักภาษาที่ดีของไทยในยุคปัจจุบัน บทประพันธ์ของท่านแม้จะอยู่ในยุคที่เมืองไทยมีเหตุการณ์รุนแรงอยู่ ก็ยังได้รับการตีพิมพ์ครั้งแล้วครั้งเล่า และยังเป็นที่ยอมรับชมชอบของผู้คนจนถึงทุกวันนี้

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ไม่เพียงแต่เป็นนักประพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ของประเทศไทย หากยังเป็นมิตรที่ดีของประชาชนจีนด้วย เริ่มต้นเมื่อนานมาแล้ว ท่านก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นผลดีและผลักดันความสัมพันธ์อันดีของประชาชนไทยและจีน ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ท่านได้นำคณะมิตรภาพไทยเยือนจีน นับเป็นคณะแรกที่เยือนจีนในสมัยนั้น เวลานั้นจักรวรรดินิยมใช้เครื่องมือโฆษณาโจมตีใส่ร้ายป้ายสีจีน คนจำนวนหนึ่งยังไม่เข้าใจประเทศจีน หรืออาจจะมีความเข้าใจผิดด้วย การที่ท่านฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ไปเยือนจีน เป็นเรื่องที่มีคุณค่ามาก ขณะเยือนจีนท่านมีความรู้สึกที่ดีในการเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ท่านได้ศึกษาความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของจีน ท่านได้ไปมณฑลหัวเมืองเขตปกครองตนเองกว่าครึ่ง เพื่อเรียนรู้ความเจริญก้าวหน้าในชนบทและความสำเร็จทางวัฒนธรรมทางการศึกษา เรื่องสวัสดิการของประชาชน และการปกครองตนเองของชนชาติส่วนน้อย ท่านกล่าวว่า การท่องเที่ยวในประเทศจีนก็เหมือนกับการไปเยี่ยมญาติในที่ต่างๆ ครั้งหนึ่งท่านได้ใส่ชุดไทยสีเทาตามประเพณีไทย เดินไปตามทางที่ถนนหลวงฝูจิงซึ่งเป็นเขตชุมชนที่มีคนมาก มีคนจากต่างถิ่นมาเยือนปักกิ่งชั่วคราวเดินเข้ามาทักท่านว่า “คุณลุงครับ” เพื่อถามท่าน คุณกุหลาบยิ้มๆ และบอกกับเขาด้วยภาษาจีนง่ายๆ แล้วเรียกถามให้แปลตอบพวกเขา หลังจากนั้นคุณกุหลาบดีใจและได้เล่าเรื่องนี้แก่มิตรสหายของท่านหลายครั้ง

ท่านได้สั่งจองเอกสารภาษาอังกฤษที่จีนจัดทำศึกษาอยู่เป็นเนื่องนิจเพื่อเก็บข้อมูลต่างๆ ขณะเดียวกันท่านยังได้ร่วมกิจกรรมด้านต่างๆ ที่ส่งเสริมกระชับสัมพันธ์มิตรระหว่างประเทศไทยกับจีน ท่านยังได้เปิดการสัมมนาแก่อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยปักกิ่ง เพื่อเผยแพร่แนะนำวรรณคดีไทย และได้เขียนบทความลงนิตยสาร *วรรณกรรมโลก* เพื่อแนะนำวรรณคดี ท่านยังได้รวบรวมสิ่งที่ได้พบเห็น เรียบเรียงเป็นบทสนทนาออกอากาศ

ที่สถานีวิทยุปักกิ่ง เพื่อแนะนำประชาชนชาวไทย หลังจากนั้นมิตรสหายไทยได้บอกกับฉันว่า ช่วงนั้นผู้ฟังในไทยจะคอยฟังคุณกุหลาบตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ เพื่อศึกษาเรื่องราวต่างๆ จากเสียงของคุณกุหลาบ

ขณะที่คุณกุหลาบพำนักอยู่ในประเทศจีน ในนามนักเขียนไทย ท่านยังได้เข้าร่วม การเคลื่อนไหวต่างๆ กับนักเขียนชาวจีนและนักเขียนชาวเอเชีย-แอฟริกา ท่านได้สร้าง คุณูปการอันใหญ่หลวงในการกระชับมิตรภาพระหว่างไทย-จีน ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ไทยกับประชาชนเอเชีย-แอฟริกาและทั่วโลก ความสัมพันธ์ระหว่างนักเขียนประเทศต่างๆ ท่านกับนักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงของจีน เช่น กั๋วม่อย๋อ เหม่าตุน โจวหยาง ป่าจิน สวี๋กวางผิง ชู่ถุนาน เชาอวี๋ จ้าวฟูซู่ หลิวเป่ย์อวี๋ เช่ย์ปิงซอน เอี้ยนเหวินจิง หลินหลิน และชีวจี เป็นต้น ได้ผูกมิตรกันและมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างดี

เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ในงานไว้อาลัยคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่จัดโดย สมาคมมิตรภาพไทยจีนนั้น ท่านนายกรัฐมนตรีโจวเอนโหลได้เขียนไว้ที่พวงหรีดว่า “มิตรที่ดียิ่งของจีน คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นอมตะ” ท่านกั๋วม่อย๋อ ประธานนักประพันธ์ จีนเขียนไว้ที่พวงหรีดว่า “มิตรที่ดีของจีน นักประพันธ์ที่ก้าวหน้า คุณกุหลาบ สาย-ประดิษฐ์ เป็นอมตะ” การประเมินของท่านเหล่านี้ล้วนแสดงออกถึงความอาลัยรักจาก ประชาชนจีนและการวรรณคดีจีนที่มีต่อคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ อย่างแท้จริง

ในงานวันไว้อาลัยนั้น ฉันได้ทำตามประเพณีไทย ใ้รดน้ำที่มีมือขวาของท่าน เพื่อ อำนวยพรให้มือที่ถือเครื่องรตนนั้นสิ้นไปพร้อมกับการเดินของหัวใจ มองไปที่มือท่านที่เคย ถือปากกาอันเป็นอาวุธที่แหลมคมเด็ดเดี่ยว มองไปที่ใบหน้าอันจริงใจและสงบนิ่งของท่าน รู้สึกปวดร้าวยิ่งนักกว่าประชาชนไทยได้สูญเสียลูกที่ซื่อสัตย์ สูญเสียนักประพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ คนหนึ่งไป ประชาชนชาวจีนได้สูญเสียมิตรที่ดี ประชาชนทั่วโลกและผู้ก้าวหน้าทั้งหลาย ได้สูญเสียนักประพันธ์ของซีกโลกตะวันออกผู้ยิ่งใหญ่ไป นี่ช่างเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่นัก แต่ ๖๙ ปีที่ผ่านมาของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็น ๖๙ ปีที่ยิ่งใหญ่และมีเกียรติ ชื่อ ของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ จะจารึกอยู่ในจิตใจของประชาชนชาวไทย และจารึกอยู่ใน หัวใจของประชาชนจีนตลอดไปอย่างแน่นอน.

อู่ตง

เขียนเมื่อมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่กรุงเทพฯ

บุญเทียนทอง แปล ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

ไสว มาलयเวช เลขาฯ-อาลักษณ์ “ศรีบูรพา”

ไพลิน รุ่งรัตน์

คุณไสว มาलयเวช เป็นเพื่อนร่วม “คุก” ของ “ศรีบูรพา” เมื่อครั้ง พ.ศ. ๒๔๙๕ ครั้งนั้นคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับมอบหมายจากสมาคมหนังสือพิมพ์ฯ ให้เป็นประธานนำคณะไปแจกสิ่งของที่มีผู้บริจาคแก่ประชาชนภาคอีสานที่ประสบภัยธรรมชาติอย่างร้ายแรง ประกอบกับการที่เข้าร่วมคัดค้านสงครามเกาหลี จึงถูกจับกุมพร้อมมิตรสหายในข้อหากบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร ถูกตัดสินจำคุกเป็นคณะใหญ่ ๑๓ ปี ๔ เดือน และถูกคุมขังไว้ในเรือนจำบางขวางฐานนักโทษการเมือง (จากเล่ม *ข้อคิดจากใจกุหลาบ สายประดิษฐ์* หน้า ๑๙๘)

ตอนนั้นคุณไสวอายุ ๓๙ ปี และคุณกุหลาบอายุประมาณ ๔๗ ปี คุณไสวถือเป็นนักหนังสือพิมพ์รุ่นน้องที่มีความศรัทธาในตัวคุณกุหลาบเป็นอย่างยิ่ง คุณไสวเล่าว่าเมื่ออยู่ในคุกนั้น คุณกุหลาบยังคงเขียนหนังสืออยู่ และโต๊ะของคุณกุหลาบก็คือลังไม้ฉำฉา ส่วนคุณไสวนั้นทำหน้าที่คล้ายกับเป็นเลขานุการส่วนตัวของคุณกุหลาบ คือมีหน้าที่ดูแลโดยทั่วไป รวมทั้งยังเป็นคนหุงข้าว ทั้งยังอาลักษณ์ให้คุณกุหลาบไปในตัวด้วย กล่าวคือคุณไสวจะเป็นผู้ลอกต้นฉบับจากลายมือของคุณกุหลาบอีกครั้งหนึ่งให้อ่านง่าย ชัดเจน คุณไสวยืนยันว่าเป็นคนเดียวในคุกที่อ่านลายมือ “ศรีบูรพา” ได้

ผู้ดำเนินรายการ (ไพลิน รุ่งรัตน์-ผู้พิมพ์) สงสัยว่า คุณไสวได้ช่วยให้ “ศรีบูรพา” ส่งต้นฉบับออกนอกคุกได้อย่างไร คุณไสวเล่าว่า “พวกผู้คุมนะ มีอยู่คนสองคนที่เอาเรื่อง

เอาราว คอยค้น คอยตรวจ วันไหนผมจะเอาต้นฉบับของ ‘ศรีบูรพา’ ออกไปข้างนอก ก็
จะเอาต้นฉบับให้คุณฉัตร บุญยะศิริชัย (‘จารึก ชมพุกพล’ หรือ ‘อ้อย อัจฉริยะกร’) บ้าง
คุณเปลื้อง วรธรรมศรี บ้าง หรือไม่ก็คุณเนเรศ นโรปรกรณ์ จากนั้นคุณไสวก็ทำท่าว่าจะไปหา
ผู้คุมคนนั้นเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจในทำนองว่า ความจริงคนคนนั้นจะต้องตรวจคนที่ถือ
ต้นฉบับ แต่คุณไสวไปชิงให้ผู้คุมคนนั้นตรวจเสียก่อน ปฏิบัติเช่นนี้มาโดยตลอด ต้นฉบับ
‘ศรีบูรพา’ จึงออกไปถึงมือบรรณาธิการภายนอกได้ โดยคุณไสวและคนถือต้นฉบับไม่เคย
ถูกจับได้เลยแม้สักครั้งเดียว”

คุณไสวยังเล่าอีกว่าต้นฉบับของ “ศรีบูรพา” ที่ยังไม่เล็ดลอดออกไปสู่โลก
ภายนอกนั้น วันใดหากต้องไปศาล ซึ่งแปลว่านักโทษผู้ถูกจับกุมคุมขังทั้งหลายจะต้อง
ออกไปแต่ตัว ทั้งสมบัติอันมีค่าไว้ ซึ่งอาจถูกค้นสมบัติเหล่านั้นได้ กรณีนี้ต้นฉบับอันเป็นที่
รักยิ่งของ “ศรีบูรพา” จะต้องได้รับการคุ้มครอง คุณไสวเล่าว่า พอถึงวันนั้นจะต้องเอา
ต้นฉบับใส่กล่องเอาไปฝังดิน เมื่อถามว่าดินที่ไหน ก็ได้รับคำตอบง่ายๆ ว่า “ดินที่ปลูก
ผักที่อยู่ในคุกนั้นแหละ”

การได้รับใช้คุณกุหลาบเป็นความสุขอย่างยิ่งของคุณไสว ในขณะเดียวกันคุณไสว
ก็ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า คุณไสวบอกว่าคุณกุหลาบจะให้โอกาสคุณไสวในวันพฤหัสบดี
ในการแสวงหาความรู้โดยการ “ตีว” ความรู้พิเศษให้คุณไสว เป็นการตีวกันเพียงสองคน
ทำให้คุณไสวได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องต่างๆ มากมาย

ผู้ดำเนินรายการถามว่า “ตีวเรื่องอะไรบ้าง จดไว้ไหมคะ”

คุณไสวยิ้มละไมตอบว่า “จดซี จดไว้เรียบร้อย แต่สันติบาลค้นไปหมดแล้ว” (ฮา)

หลักการและจุดยืน-บางเรื่องที่ทำได้

คุณไสวได้เล่าเสริมถึงหลักการในการทำงานว่า

“เรื่องเกี่ยวกับคุณลักษณะของคุณกุหลาบมีอยู่สองเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประชาชนคนอ่าน
เรื่องที่ท่านเขียนเกี่ยวกับธรรมะลงใน *กระดิ่งทอง* สมัยคุณสาทิส อินทรกำแหง เป็น
บรรณาธิการโดยใช้นามปากกาว่า ‘อารามิก’ ท่านเอามาให้ผมอ่านด้วย เอามาให้ผมลอก
ผมลอกเสร็จเอาไปคืนท่าน ท่านถามว่าเป็นไง ผมบอกไม่ค่อยชอบ ท่านก็บอกผมว่า
คุณไสวเราพูดเรื่องธรรมะนะ ไม่ได้พูดเรื่องการเมือง ก็บอกแล้วว่า ‘อารามิก’ เป็นคน
ในวัด เขาต้องเป็นบัณฑิตเพราะฉะนั้นเราจะโต้กับใคร เราต้องคำนึงถึงศาสนาฝากเข้ากับ
ความรู้สึกของเราว่าคู่ควรกันไหมที่จะโต้ คนอ่านจะได้ประโยชน์อะไรจากการโต้ ถ้าไม่
คู่ควร ไม่ควรโต้...”

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“ท่านว่าเราต้องแยกแยะให้ถูก หนึ่ง ที่เราได้อิทธิธรรม ตัวผู้ได้ก็บอกว่าเป็นชาววัดสอง เมื่อเป็นเช่นนี้เราต้องระวัง เมื่อเป็นชาววัดและธรรมะ เราต้องลดระดับลง เราได้กับบัณฑิตและพูดเรื่องธรรมะ เราต้องคำนึงถึงที่เราได้เพื่อให้มันสาแก่ใจหรืออะไรเทือกนั้น ต้องคำนึงว่าคนอ่านจะได้อะไรด้วย ถ้าผู้ได้ความรู้ไม่เท่ากับเราหรือน้อยกว่า พวกกันไม่รู้เรื่องก็ไม่ควรได้”

อีกเรื่องหนึ่งที่คุณไสวประทับใจและจำได้คือเรื่องจุดยืนเรื่องผลประโยชน์ของตนเองและผลประโยชน์ของประชาชน คุณไสวเล่าว่า

“เกี่ยวกับเรื่องค่าเรื่อง ปีนั้นยังอยู่ด้วยกันในคุก และคุณชนิต สายประดิษฐ์ (ภริยา คุณกุหลาบ) กำลังวิ่งค้นหาเงินหาทองสร้างบ้าน มีสำนักพิมพ์แห่งหนึ่งเสนอจะเอาเรื่องเก่าๆ ไปพิมพ์สองเล่ม หนึ่งเรื่อง*ลูกผู้ชาย* สองเรื่อง*ปราบพยศ* สำนักพิมพ์ก็เข้าไปในห้องเยี่ยมญาติเสนอต่อคุณกุหลาบ ผมก็ไม่ทราบว่าเขาพูดอะไรกัน พอท่านกลับมา ก็ถามว่าอย่างไรครับ ท่านก็บอกว้ให้ไปเรื่องหนึ่งเรื่อง*ลูกผู้ชาย* ถึงไม่ให้ประโยชน์กับผู้อ่านเท่าไรแต่ไม่เป็นพิษเป็นภัยเป็นเรื่องของเด็กๆ คิดเขาเจ็ดพัน ส่วนเรื่อง*ปราบพยศ* เขาเสนอมาห้าพัน เราจะเรียกหมื่นหนึ่งก็ได้ สำนักพิมพ์เขาคงไม่ขัดข้อง แต่เขาก็จะไปเพิ่มค่าเรื่องเอากับคนอ่าน ท่านว่าเรื่อง*ปราบพยศ* เขียนสมัยไม่ได้เรื่องไม่ได้ราวอะไร แถมไม่ได้ประโยชน์ ให้เขาไปก็เท่ากับเอาชื่อ ‘ศรีบูรพา’ ไปหากินกับคนอ่าน คนอื่นก็จะถือเป็นตัวอย่าง นักเขียนจะเพิ่มราคาเท่าไรก็ได้ สำนักพิมพ์ก็จะไปเอาเพิ่มกับคนอ่าน ดังนั้นท่านจึงไม่ให้ เรียกว่าท่านคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้ประโยชน์มากกว่าที่ท่านเองจะได้ ทั้งที่ตอนนั้นท่านเองก็เดือดร้อน และเงินจำนวนนั้นสมัยก่อนไม่ใช่บ่อยๆ”

คุณไสว มาลยเวช จบการอภิปรายด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม ความระลึกถึงคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ปรากฏชัดอยู่ในสีหน้า.

สรุปจากการอภิปรายงาน “๙๙ ปี กุหลาบ สายประดิษฐ์ (‘ศรีบูรพา’)”

กุหลาบ สายประดิษฐ์

นักคิด นักเขียน และนักหนังสือพิมพ์ในอุดมคติ

เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ เวลา ๑๓.๐๐-๑๗.๐๐ น. ณ ห้อง Meeting room 2 ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์

กุหลาบ สายประดิษฐ์ นักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์

สมบูรณ์ วรพงษ์

การเขียนถึงนาม “กุหลาบ สายประดิษฐ์” ในวาระที่ท่านผู้นี้ครบ ๑๐๐ ปีชาตกาล และทางองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก มีการเฉลิมฉลองร่วมกับท่านอื่น ๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ นั้น ข้าพเจ้าเองรู้สึกยุ่งยากพอสมควร และเต็มไปด้วยความพรั่นพรึงใจไม่น้อยที่เขียนถึงบุคคลสำคัญไม่เฉพาะวงการนักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ไทยเท่านั้น หากเป็นบุคคลสำคัญของโลกท่านหนึ่ง แต่เมื่อได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการจัดทำหนังสืออนุสรณ์ให้กับ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เจ้าของนามปากกา “ศรีบูรพา” ก็พยายามค้นคว้าเอกสารอ้างอิง สัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยผู้ใกล้ชิด ประวัติการเมืองไทยจากการเล่าขานของบุคคลร่วมชะตากรรมเดียวกัน

เหตุที่จำเป็นต้องหาเอกสารและบุคคลที่อยู่ร่วมสมัยกับท่านผู้นี้ก็เพราะ

๑. ข้าพเจ้ามิได้เป็นนักหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยกับท่าน และไม่ได้สัมผัสกับท่านนักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ท่านนี้โดยตรง

๒. ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ก็เพียงการอ่านจากงานเขียนของท่าน โดยเฉพาะที่รับรู้มากที่สุดก็เดี๋ยวก็คือข้อเขียนเชิงวิเคราะห์ของ “รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน” ท่านผู้นี้แม้จบทางธรณีวิทยาหากมาสนใจค้นคว้างานวรรณกรรม

เอกสารที่ช่วยได้มากคือหนังสือ *ข้อคิดจากใจ กุหลาบ สายประดิษฐ์* ซึ่งภรรยา

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คู่มือชีวิตของท่านมอบให้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นเอกสารที่มีทั้งความสำคัญต่อชีวิตนักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ท่านนี้อย่างครบถ้วน ซึ่งหากจำแนกสารัตถะสำคัญอาจแบ่งออกเป็น

- ความคิดทางปรัชญาของ กุหลาบ สายประดิษฐ์
- ความคิดของการเป็นนักประชาธิปไตย
- ความคิดต่อความเป็นธรรมของสังคม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และสิทธิสตรี
- ความคิดต่อบทบาทเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ภาระหน้าที่ของนักเขียน นักวรรณกรรม ผู้ใช้แรงงาน และพลังประชาชน

ฯลฯ

ความคิดเห็นเหล่านั้นนอกเหนือจากงานเขียนบทความ บทบรรณาธิการ สารคดี เรื่องสั้น นวนิยายแล้ว กุหลาบ สายประดิษฐ์ แทบไม่ยอมใช้ชีวิตว่างเปล่าเลย แม้ในยามถูกคุมขังจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (ถูกจับข้อหากบฏปี พ.ศ. ๒๔๘๕ กบฏสันติภาพปี พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๐๐) และอยู่ในฐานะลี้ภัยการเมืองในต่างแดน

แนวคิดของท่านมิได้เปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เห็นอยู่ในปัจจุบันที่สามารถนำมาแก้ไขในปัญหาต่างๆ แม้งานเขียนผ่านพ้นมากกว่าครึ่งศตวรรษ อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดมองการณ์ไกลของท่านผู้นี้ สอดแทรกปัญหาต่างๆ เพื่อกระตุ้นสังคมให้รับรู้ ดังเช่นงานเขียนหลายชิ้นที่บันทึกเอาไว้เป็นหลักฐาน แต่ทว่ารัฐบาลที่ผ่านมากลับใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมกับท่าน

นี่แสดงให้เห็นถึงการแสดงออกซึ่งความสุจริตใจในการแก้ปัญหาของบ้านเมือง โดยสันติธรรมมาโดยตลอด แม้ในเรื่องสั้นชื่อ “แกะที่พลัดฝูง” ท่านสอดแทรกแนวคิดโดยให้ตัวละครพูดแทนว่า

“...คุณไม่ได้ยินหรือว่า ทุกวันนี้เขาพูดกันเรื่องอะไร เขาพูดกันเรื่องคอร์รัปชั่น และก็ไม่ได้พูดกันว่าคอร์รัปชั่นนั้นไม่ดี แต่พูดกันว่าทำไมจะมีช่องทางทำคอร์รัปชั่นกะเขาบ้าง...”

ประโยคนั้นประโยคเดียวได้สะท้อนถึงปัญหาที่ตกผลึกมาช้านาน (เขียนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒) และยังไม่ได้รับการแก้ไข แสดงว่าโลกทัศน์ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มองเห็นภัยที่กัดกร่อนบ้านเมืองมาก่อนใครๆ

ระยะเนิ่นนานกว่าครึ่งศตวรรษที่นักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ท่านนี้ ได้ประกาศให้สังคมรับรู้ถึงปัญหาที่บั่นทอนความก้าวหน้าของระบอบประชาธิปไตย ได้แสดงออกซึ่งข้อเขียนทั้งสิ้น

จากระยะเวลาดังกล่าวเช่นเดียวกัน งานของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ออกมาในนามปากกาต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นบทความการเมืองในนาม “อิสสรชน” บทความศาสนาในนาม “อุบาสก” หรือนามจริงของท่าน หากหยิบยกมาเรียงร้อยแต่ละประโยค จะเชื่อมโยงไปสู่

ความเชื่อตั้งที่ท่านบันทึกขณะอยู่ในคุกบางขวาง (ปี พ.ศ. ๒๔๙๖) ที่ว่า

“เวลาที่คนเราน่าเกลียดที่สุด คือเวลาคิดถึงประโยชน์ของตนเองมากที่สุด และเวลาที่คนเราน่ารักที่สุด ก็คือเวลาที่คิดถึงคนอื่นมากที่สุด”

ถ้ำลำดับแนวคิดของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ตามที่ ยศ วัชรเสถียร เขียนเล่าไว้ใน “ชีวิตและงานของกุหลาบ สายประดิษฐ์” ในวัยหนุ่มตามแบบนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ทั่วไปแล้ว ความแตกต่างในแนวคิดนั้นได้พัฒนาเรื่อยมา และท่านผู้นี้ไม่มีความต่างพร้อยในเรื่องใดๆ แม้การพูดคุยฐานเพื่อน ท่านอดไม่ได้ที่สอดแทรกแนวคิดของการทำหน้าที่ในฐานะนักหนังสือพิมพ์อาชีพอย่างแท้จริงพร้อมๆ กับงานประพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ที่รับผิดชอบต่ออาชีพปฏิญาณ ดั่งบันทึกถึงหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ว่า

การรักษาอิสรภาพของหนังสือพิมพ์ให้ยืนยมนั้นคงอยู่ได้นั้น ขึ้นอยู่กับ การตีราคาสิ่งนี้ไว้อย่างไร ถ้าถือว่าอิสรภาพของหนังสือพิมพ์มีราคาค่างวดจริงอยู่ แต่ไม่เกินไปกว่าส่วนได้เสียของหนังสือพิมพ์หรือผู้ทำหนังสือพิมพ์ เราก็คงขายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้กับประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เราเห็นว่ามีราคาค่างวดเท่าเทียมกัน

จากบทความหนังสือพิมพ์ ปี พ.ศ. ๒๔๘๒

แนวคิดนี้คงจะได้รับจากแนวคิดของ ม.จ. วรณไวทยากร วรวรรณ (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* และ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ดำรงตำแหน่งบรรณาธิการขณะนั้น) มีคำขวัญว่า บำเพ็ญกรรมดี ไม่ตรีจิต วิทยาคม อุดมสันตสุข ซึ่งถือเป็นเข็มของหนังสือพิมพ์ และแนวคิดนี้ได้ก่ออิทธิพลต่อนักหนังสือพิมพ์รุ่นหลังในระยะต่อมา

มาลัย ชูพินิจ นักหนังสือพิมพ์ผู้ร่วมสมัยกับ กุหลาบ สายประดิษฐ์ อีกท่านหนึ่งที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ดึงมาร่วมงานด้วยที่ *บางกอกการเมือง* ชนิตร์นัยน์ ณ บางช้าง นิสิตปริญญาโท คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสัมภาษณ์ ชนิตร์ สายประดิษฐ์ ในการทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท คุณชนิตร์เล่าว่า “คุณกุหลาบเล่าให้ฟังว่าระหว่างคุณมาลัยทำงานที่ *ไทยใต้* ได้ชวนกลับมาทำงานร่วมกันโดยคุณกุหลาบเป็นบรรณาธิการ *บางกอกการเมือง* และ มาลัย ชูพินิจ เขียนไว้ตอนหนึ่ง

การตัดสินใจในครั้งนั้นจะผิดหรือถูกก็ตาม แต่ฉันได้ตัดสินใจแล้ว และได้นำฉันมาอยู่ในที่ที่ฉันอยู่กับวิชาชีพที่ฉันพอใจและบรรดาเพื่อนฝูงที่รัก

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

ใคร่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาตั้งแต่สมัยออกจากโรงเรียน ฉันคิดว่าสอง
ประการนี้มีอิทธิพลอย่างมากในการบำเพ็ญชีวิตของฉัน

การรวมกลุ่มกันของนักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ในอดีตนั้น แสดงให้เห็น
จริยวัตรของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ทั้งในฐานะให้ความคิด และความมีน้ำใจต่อเพื่อนร่วม
วิชาชีพ ท่านเคยเขียนถึง “ยาขอบ” ไว้ในหนังสือ*ยาขอบอนุสรณ์* เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐
ตอนหนึ่งว่า

ยาขอบไม่เคยมีความรู้สึกที่เป็นปมค้อยเลยในกรณีที่เขาเรียนหนังสือ
ชั้นมัธยม ๔ เขากลับมีความภาคภูมิใจเสียอีก ที่ด้วยการเรียนเพียงเท่านั้น
ได้มีนาม ยาขอบ อันระบือลือเรื่องในโลกวรรณกรรมไทย

ยิ่งกว่านั้น เขา (ยาขอบ) เคยหัวเราะรำซอบอกชอบใจ เมื่อข้าพเจ้า
บอกเขาว่า เขาเป็นนักประพันธ์ที่ครู (ถนิม เลาหะวิไลย ครู-นักเขียน-นักแปล)
ได้เก็บมาจากข้างถนน...

กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้ตั้งนามปากกาให้ “ยาขอบ” ซึ่งเข้าสู่โลกวรรณกรรม
เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ โดยนำมาจากชื่อ J.W. JAKOB แต่ออกเสียงให้ดูเป็นคำไทย

การสร้างนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นอกเหนือจากการพัฒนาแนวคิดตนเองแล้ว
ท่านผู้นี้พิถีพิถันมากในการเลือกผู้ร่วมงาน ถึงกับกล่าวว่า “งานหนังสือพิมพ์พอหาทำได้
แต่นักหนังสือพิมพ์จริงๆ นั้นหาได้ไม่ถ่ยนัก”

บทความเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ที่ท่านผู้นี้เขียนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ตอนหนึ่งว่า

รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยย่อมไม่ปรารถนาให้หนังสือพิมพ์
บำเพ็ญตนเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเลย เพราะรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย
เช่นนี้ มิใช่รัฐบาลถาวร บุคคลในคณะรัฐบาลย่อมมีการเปลี่ยนตัวกันเสมอ
เมื่อออกมาอยู่ในวงนอกรัฐบาลแล้ว บุคคลเหล่านั้นจะมาแสดงความเห็นติชม
รัฐบาลใหม่ในฐานะที่เป็นราษฎรคนหนึ่งเหมือนกัน

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ไม่ใช่ชนักรการเมือง หากมองการเมืองผ่านสายตาของนัก
หนังสือพิมพ์ที่มีอิสระทางความคิด หากได้อ่านงานเขียนของ “อิสสรชน” จะเห็นได้ว่า
ภาษาที่ใช้แหลมคม ไม่มีการเสียดสี ก้าวร้าว หรือเย้ยหยัน ต่างกับนักเขียนยุคต่อมา ดังนั้น

งานเขียนของท่านจึงปรากฏว่าอ่านได้จนถึงปัจจุบันและทันสมัยเสมอ ไม่ว่าจะใช้นามปากกาใด ๆ ก็อยู่ในกรอบของการเขียนประเภทนั้น ๆ

สิ่งที่น่าสนใจต่องานเขียนของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในด้านของงานวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้น นวนิยาย ท่านเทิดทูน “คุณธรรม” สูงสุด แม้จะเป็นนวนิยายโรแมนติคก็ตาม จิตชั้นระหว่างคุณธรรม ศีลธรรม ได้แบ่งแยกอย่างชัดเจนโดยคำนึงถึงผู้อ่านมุมมองของนักเขียนในระยะหลังได้มองในแง่ของอัตถินิยมส่วนใหญ่ แต่ชั้นเชิงในการเขียนไม่เป็นที่อ่านในแง่ของความบันเทิง ซึ่งเป็นศิลปะในงานประพันธ์ของท่านอีกมุมหนึ่งของงานเขียนวรรณกรรม

“อ. ไชยวรศิลป์” นักเขียนสตรีรุ่นน้องและให้ความเคารพต่อท่านผู้นี้ ได้เขียนไว้ในคำนำ *สงครามชีวิต* ฉบับพิมพ์ครั้งที่ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ว่า “นวนิยายที่เขียนโดย ‘ศรีบูรพา’ (นามปากกาของ กุหลาบ สายประดิษฐ์) รู้สึกรู้ว่าจะเป็นตัวแทนของยุคสมัยนั้น ๆ เพราะผู้เขียนได้สะท้อนภาพสังคมแต่ละยุคออกมาในรูปของนวนิยาย... ฯลฯ” ซึ่ง “อ. ไชยวรศิลป์” เอ่ยถึงตั้งแต่ *ลูกผู้ชาย* (พ.ศ. ๒๔๗๑) มาถึง *แลไปข้างหน้า* (พ.ศ. ๒๕๐๐) ซึ่งห่างกันถึง ๒๙ ปี แต่ทว่าความคิดยังแนบแน่นต่อความเป็นธรรมของสังคม

มีบันทึกเล่มหนึ่งซึ่ง กุหลาบ สายประดิษฐ์ บันทึกวันต่อวันระหว่างถูกจับข้อหา กบฏครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ และถูกขังที่สถานีตำรวจพระราชวัง ข้อหา กบฏทั้งในและนอกราชอาณาจักร สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และ พล.ต.อ. หลวงอดุลเดชจรัสเป็นอธิบดีกรมตำรวจ ตอนนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการ *สุภาพบุรุษ*ต่อต้านอำนาจรัฐเผด็จการ โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวต่อสู้กับ พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ สมัยดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย แม้จะเป็นเรื่องอำนาจรัฐคุกคามเสรีภาพหนังสือพิมพ์ แต่ให้ข้อคิดหลากหลายต่อสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จต่อครอบครัว ต่อเพื่อนมนุษย์ ฯลฯ แม้กับผู้ที่ถูกจับกุมในคดีต่างๆ ที่ได้พบเห็นก็ไม่เว้นการผดุงความยุติธรรมในสังคมเอาไว้ แสดงให้เห็นมนโสนอันกล้าถือออกมา ไม่เฉพาะในยามประสบเคราะห์กรรมอย่างเดียว หากเกี่ยวโยงไปถึงสังคมส่วนรวม โดยไม่มีคำอุทธรณ์ใดๆ ต่อความยุติธรรมที่ได้รับจากอำนาจรัฐในขณะนั้น

นี่คือการแสดงออกซึ่งท่านรักษาความเป็นธรรมในสังคมเอาไว้มากกว่าคำนึงถึงตนเอง การเสนอแนวความคิดออกมาให้ประจักษ์ต่อสายตาของสังคมระหว่างเสรีภาพซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รับผิดชอบร่วมกัน กุหลาบ สายประดิษฐ์ จะเป็นคนแรกที่เอ่ยถึง “การเมืองภาคประชาชน” โดยเฉพาะ ระหว่างดำรงตำแหน่ง “นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย” ท่านได้ร่วมกับนักหนังสือพิมพ์หลายท่านต่อต้าน พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ซึ่งเป็นกฎหมายบั่นทอนเสรีภาพของนักหนังสือพิมพ์ (กฎหมายฉบับนี้ยังใช้อยู่

คืออติสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ในปัจจุบัน) ทั้งการเคลื่อนไหวขององค์กรของผู้ประกอบวิชาชีพ และข้อเขียนของท่านเอง ทำให้ถูกจับเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ข้อหากบฏดังกล่าวข้างต้น

“เพราะเรามีผู้ปกครองบ้านเมืองที่มีใจแคบและมีความคิดอย่างขึงตันเช่นนั้น หนังสือพิมพ์ของเราจึงเป็นฝ่ายค้านตลอดเวลา” (จากนวนิยายเรื่อง*แสบไปข้างหน้า ภาคมหัศจรรย์* ตอน ๑ ปี พ.ศ. ๒๕๐๐)

การถูกจับข้อหาการเมืองในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ นี้เอง คาใจของผู้ประกอบวิชาชีพ หนังสือพิมพ์มาช้านาน จนกระทั่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม หมคอ่านาใจไปแล้ว และใช้ชีวิตอย่างสงบภายหลังหลุดพ้นจากการถูกจับข้อหาอาชญากรรมสงคราม และก่อนจะเกิดรัฐประหารอีกครั้งในวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ “นายฉันทนา” (นามปากกา มาลัย ชูพินิจ) เพื่อนร่วมสำนักงาน “สุภาพบุรุษ” ได้สัมภาษณ์จอมพลท่านนั้น จอมพล ป. สารภาพกับ “นายฉันทนา” ในหนังสือ*บันทึกจอมพล* ว่า “ผมไม่รู้เรื่องจริงๆ ที่คุณถูกล่ามจับข้อหาการเมือง เป็นเรื่องของหลวงอดุล (พล.ต.อ. หลวงอดุลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ) ทั้งสิ้น” ถ้าเป็นจริงตามนี้ก็น่าเป็นอุทาหรณ์ หลายครั้งที่ตำรวจเล่นงานนักหนังสือพิมพ์เพื่อเอาใจผู้มีอำนาจ ซึ่งต่อมาพฤติกรรมเช่นนี้ก็เกิดขึ้นอีก เมื่อ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ถูกจับอีกครั้งในข้อหามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ในฐานะที่เป็นรองประธานกรรมการสันติภาพ โดยมี นพ. เจริญ สืบแสง เป็นประธานร่วมลงนามหรือเรียก้องสันติภาพ และการเรียกร้องนี้ความจริงคณะกรรมการสันติภาพก็ตั้งอยู่ที่สวีเดนและผู้ร่วมลงนามฝ่ายอเมริกาเองก็ร่วมลงนามด้วย แต่คนไทยหลายคนถูกจับ รวมทั้ง อุทธรณ์ พลกุล นักหนังสือพิมพ์ นักเขียนบทความการเมืองในหนังสือพิมพ์*ประชาธิปไตย* ด้วย

“สุวัฒน์ วรดิลก” เปิดเผยในเอกสารของ “มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มธ.” รวมพิมพ์การสัมมนาเกี่ยวกับ “จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองยุคใหม่” โดย ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ กับพวก รวบรวม ตอนหนึ่งว่า

จอมพล ป. เองประสงค์จะมีความสัมพันธ์กับจีน ถึงกับส่งพระองค์เจ้าวรรณฯ (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกประพันธ์) ไปร่วมชุมนุมที่บันดง และคุณสังข์ พัทธโนทัย ผู้สนิทกับจอมพล ป. ก็ส่งอาจารย์กรุณา กุศลาสัย กับ อารีย์ ภิมรย์ ไปจีนเพื่อหยั่งดูท่าที ก่อนที่คณะบาสดบอลจะเดินทางไป และคณะศิลปินไทยไปแสดงที่ประเทศนั้นในเวลาต่อมา

และกล่าวว่า

แม้รัฐบาลไทยจะเดินตามหลังอเมริกาก็ตาม แต่ทางด้านประชาชน
จีนกับไทยขาดกันไม่ได้ ถ้าตัดขาดจากจีนกับไทย ก็เหมือนบังคับเอาหัวเดิน
ต่างเท้า

การเดินทางกลับจากจีนของ สุวัฒน์ วรรดิติก กับพวกก็เพราะจอมพล ป. ส่งโทรเลข
ให้เดินทางกลับได้แล้ว กุหลาบ สายประดิษฐ์ ถึงนำคณะนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ไทย
เดินทางไปตามคำเชิญของฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ของจีน ขณะอยู่ในจีนนั่นเอง จอมพล ป. ถูก
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐประหาร โค่นอำนาจเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐
เสียก่อน เป็นผลให้ท่านต้องลี้ภัยการเมืองอยู่ในต่างแดนจนสิ้นชีวิต ไม่เช่นนั้นก็ถูกจับข้อหา
มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ ตาม พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ซึ่ง
ใช้ในขณะนั้น

การที่ข้าพเจ้าแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับการเมืองที่เกี่ยวข้องมาถึงชีวิตตอนหนึ่งใน
ชีวิตของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังรับรู้ว่า ในฐานะที่ท่านเป็นทั้งนักคิด
นักเขียน และนักหนังสือพิมพ์ไปพร้อมกันนั้น หน้าที่อันพึงปฏิบัติมิได้หยุดยั้งแค่งานใน
หน้าที่อย่างเดียว หากเฝ้ามองทิศทางของบ้านเมืองอย่างแจ่มชัดต่ออนาคตของประเทศชาติ
และผลที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ตอนหนึ่งจากหนังสือ*การเมืองของประชาชน* ท่านเขียนไว้ว่า

อย่าซังเสรีภาพของหนังสือพิมพ์เลย เพราะถึงท่านซังมันเท่าไร มันก็
จะกลับมามีอำนาจ ถ้าท่านไม่เปิดประตูต้อนรับมันเมื่อได้ยินเสียงเคาะ มัน
ก็จะเข้ามาทางหน้าต่างหรือฟังประตูเข้ามาจนได้ เพราะมันต้องการอยู่อย่าง
สมควร อย่างน้อยก็เช่นเดียวกับท่านต้องการเหมือนกัน (ปี พ.ศ. ๒๕๐๐)

ข้าพเจ้ามีโอกาสไปเยี่ยม “ห้องสมุดศรีบูรพา” และได้พบกับ “จูเลียต” นักเขียน
นักแปล คู่ชีวิตของท่าน ข้าพเจ้าเห็นว่าการทำงานของนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ท่านนี้
ท่านทำอย่างเป็นระบบ และได้รับทราบที่ท่านทำงานเช่นนี้สม่ำเสมอมาตลอดชีวิต มีตาราง
การทำงาน บันทึกรายวัน จุดหมายปลายทางของงานเขียนหนังสือ ด้นฉบับที่เขียนด้วย
ลายมือ นั่นคือกิจวัตรประจำวันของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มานับสิบๆ ปี อาจพูดได้ว่า
“เป็นแหล่งข้อมูลทางการเรียนรู้” งานค้นคว้าของนิสิตนักศึกษา และผู้ใฝ่หาความรู้ด้าน
ประวัติศาสตร์หนังสือพิมพ์และวรรณกรรมไทย

ไสว มาลยเวช เจ้าของนามปากกา “ไพศาล มาลาพันธุ์” ผู้เขียน *นักโทษ*

คืออติสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

การเมือง (ถูกจับข้อหากบฏสันติภาพ) ท่านผู้นี้เป็นชาวบ้านธรรมดาๆ และอยู่ที่ปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช นำความเดือดร้อนเรื่องราคาขากตกต่ำมาร้องต่อ ส.ส. ที่สภาผู้แทนราษฎร แต่กลับถูกจับขังอยู่ที่ลาดยาว ท่านมีโอกาสรู้จัก กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในฐานะผู้ต้องโทษ “กบฏสันติภาพ” ได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า “ในสมัยที่คุณกุหลาบติดคุกด้วยข้อหาที่ถูกยึดเยียดจากอำนาจรัฐเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๕ นั้น เราอยู่รวมในห้องเดียวกัน ผมพบคุณกุหลาบทุกวัน เห็นท่านเขียนบันทึกและศึกษาตลอดเวลา พร้อมกับแบ่งปันความรู้ให้กับเพื่อนร่วมชะตาเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็ชชาวไร่ ชาวนา กรรมกร เพื่อให้มีความรู้เวลาออกไป”

อุทธรณ์ พลกุล (นามปากกา “งาแซง”) นักเขียนบทความการเมือง นักหนังสือพิมพ์ อีกผู้หนึ่งที่ร่วมชะตากรรมกับ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ในข้อหาเดียวกัน เนื่องมาจากอุทธรณ์คัดค้านการส่งทหารไทยไปร่วมรบที่เกาหลีสมัยจอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรี เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า “เราเจดั่งกลุ่มเรียนรู้ด้วยตัวเอง คุณกุหลาบถนัดทางภาษาอังกฤษก็ดั่งกลุ่มเรียนภาษาอังกฤษ ผมถนัดทางฝรั่งเศส และมีอีกกลุ่มเรียนภาษาจีนด้วย นี่แสดงถึงความใฝ่ใจต่อการให้การศึกษาและเรียนรู้ตลอดมาของนักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ท่านนี้ พร้อมกับแบ่งปันความคิด ความรู้ให้ผู้อื่นโดยไม่ปิดบัง”

เช่นเดียวกับข้าพเจ้าได้พบกับ “สุชาติ ภูมิบริรักษ์” ผู้เป็นเสมือนเพื่อนร่วมตายของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ และลี้ภัยการเมืองด้วยกัน โดยไม่ยอมกลับไทย ขณะพำนักอยู่ที่ปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีนจนถึงปัจจุบัน (สุชาติ อดีตนักศึกษา ม. ธรรมศาสตร์ ร่วมเดินทางไปเยือนจีนกับกุหลาบในปี พ.ศ. ๒๕๐๐) ท่านผู้นี้เล่าถึงจริยวัตรของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ว่า “คุณกุหลาบท่านอยู่อย่างสมถะ ศึกษาหาความรู้ตลอด อ่านหนังสือ อ่านงานเขียนของนักเขียนคนสำคัญๆ ของโลก ท่านมีความรู้ด้านภาษาอังกฤษดีเยี่ยม จึงเป็นขุมความรู้ของพวกเรา...”

แม้งานเขียนระหว่างลี้ภัยทางการเมืองในจีนจะมีไม่มากนักในระยะหลัง แต่งานของท่านถูกแปลออกเป็นภาษาจีนหลายเล่ม รวมทั้ง *แลไปข้างหน้า* ซึ่งในภาษาจีนให้ชื่อว่า *เซียงเจียนคั่น* ในนาม “ซีอูลาพา” (“ศรีบูรพา” ออกเสียงตามภาษาจีน)

บัดนี้ติดตามจากสถาบัน “หลู่ซิน” นักเขียนจีนผู้หนึ่งชื่อ “หวังเหมย” ร่วมกับ “บวร รัตนสิน” เขียนไว้ในหนังสือสารระนินยาย *จดหมายจากปักกิ่ง*

ดิฉันฟังมาว่า ในคืนวันชาติจีนปี พ.ศ. ๒๕๐๒ “ศรีบูรพา” ได้รับเชิญไปร่วมงาน ณ หอเทียนอันเหมิน ครั้นถึงเวลาพักมีเจ้าหน้าที่ที่ท่านหนึ่งมาเรียนท่านว่า ประธานเหมา (เจ็ดตุ้ง) อยากพบกับ “ศรีบูรพา” ก็เดินตามเจ้าหน้าที่ผู้นั้นไป จนเจอหน้ากัน ประธานเหมาเจ็ดตุ้งก็ทักขึ้นว่า

“ไท่กว้อเดอหลู่ซิ่น (หลู่ซิ่นประเทศไทย)”

นี่เอง ไม่มีใครไขความลับเหล่านี้ ทั้ง ๆ ที่มันเป็นเกียรติสูงยิ่งต่อท่าน
นักประพันธ์ผู้นั้น ซึ่งดูเหมือนจะลี้ภัยการเมืองมาอยู่ที่นี้ และท่านจบชีวิตที่นี้
แผ่นดินมาตุภูมิของดิฉัน

ตอนที่นักประพันธ์ยุคใหม่ของจีนที่ผ่านยุคสมัย ๔ พันสมัย กำลังมีชื่อเสียง
ในปัจจุบันและอายุน้อยที่สุด เขียนต่อไปว่า “ควรจะถือว่าท่านประเมินค่าเกียรติยศของ
‘ศรีบูรพา’ อย่างสูง ‘หลู่ซิ่น’ ใช้ ‘ปากกาเป็นอาวุธ’ กับศัตรูของประชาชนในยุคมืดโดย
ไม่พรั่นพรึงต่ออำนาจทมิฬ”

ในฐานะพุทธศาสนิกชน นอกจากเคยบวชเรียนและศึกษาหาความรู้อย่างถึงแก่น
ศาสนาจริงแท้แล้ว งานที่ปรากฏออกมาในนาม “อุบาสก” นั้น อาจจะมีมองข้ามไปว่า ท่าน
ผู้นี้แม้จะมีความคิดทางสังคมนิยมอย่างที่ถือกันก็ตาม หากทว่าในงานของท่านได้ชี้ให้เห็น
ถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนิกชนที่ดี เช่น ตอนที่ในงานเขียนบทความชุด*อุดมธรรม*

คำว่า นรก สวรรค์ พรหม เทวดา... ล้วนแต่เป็นสิ่งสมมุติเพื่อใช้เรียก
หรืออธิบายสิ่งใดสิ่งหนึ่งเท่านั้น ทั้งสิ่งเหล่านี้ก็มีเชื้อเนื้อแท้ของธรรมะ จึงไม่
สมควรที่จะไปยึดถือหรือเอาจริงเอาจังนัก

(ข้อความนี้เขียนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘

หลังจากสนทนารธรรมกับท่านพุทธทาสภิกขุแล้ว)

ช่วงหลังนี้ดูท่านจะหันมาสนใจต่อพุทธศาสนาและศึกษาถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา
มีข้อเขียนหลายชิ้นออกมาติด ๆ กันเช่น *สนทนาเรื่องพุทธศาสนา* ในระยะปี พ.ศ. ๒๔๙๘-
๒๕๐๐ ก่อนเดินทางออกจากประเทศไทย

คำสอนของพุทธศาสนาเป็นคำสอนเพื่อให้มนุษย์สามารถเอาชนะ
ความทุกข์ได้ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นอย่างหายหรืออย่างละเอียด ไม่ว่าจะเป็นอย่าง
ตื้นหรืออย่างลึก และถ้าตั้งใจปฏิบัติอย่างไม่ถอยหลังแล้ว ผู้ปฏิบัติก็จะ
สามารถเอาชนะสรรพความทุกข์ได้อย่างเด็ดขาดทีเดียว

จาก “สนทนาเรื่องพุทธศาสนา” มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

จะเห็นว่า “โลกทัศน์ กุหลาบ สายประดิษฐ์” ครอบคลุมไปทั้งหมด ไม่ว่าปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม สังคมประชาธิปไตย บทบาทและเสรีภาพงานเขียน และงานหนังสือพิมพ์ที่ท่านประกอบอาชีพนี้ตลอดอายุขัย มิได้เปลี่ยนไปแม้จะประสบเคราะห์กรรมใดๆ ถึงแม้ตอนหลังปรากฏว่ามีผลงานออกมาน้อยกว่าที่เคยปฏิบัติ แต่ผลงานที่พิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำเล่าก็ยังชี้ถึงทิศทางการดำรงอยู่ ความเป็นไปของบ้านเมืองที่ท่านได้แสดงความคิดไว้ตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยุคของรัฐบาลเผด็จการทหาร ความคิดต่อสังคมส่วนรวม และความเป็นธรรมของสังคม การเรียกร้องสันติภาพ ก็มีได้เปลี่ยนไปจากความเป็นนักคตินักเขียน นักหนังสือพิมพ์ของท่าน การที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติยกย่องและมีงานเฉลิมฉลองในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ไม่เฉพาะเป็นเกียรติประวัติของนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ประเทศไทยเท่านั้น หากเป็นเกียรติประวัติของนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ของเอเชียท่านหนึ่งด้วย.

“ศรีบูรพา” ลูกผู้ชาย และสุภาพบุรุษ ของ ประชาชน

วิทยากร เชียงกุล

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่งคนมักจะรู้จักในนามของ “ศรีบูรพา” ที่มีบทบาททางความคิดในสังคมไทยมากกว่านักเขียนนวนิยายมาก เขาเป็นนักหนังสือพิมพ์ นักเขียนบทความ และนักเขียนนวนิยายที่มีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่ยุคก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ มาจนถึงยุคจอมพลสฤษดิ์เรื่องอำนาจ เขายังเป็นบรรณาธิการเป็นกัปตันทีมที่มีลักษณะผู้นำสูง เป็นตัวของตัวเอง รวบรวมดึงผู้คนเก่งๆ มาทำงานร่วมกันได้มาก เป็นนักเคลื่อนไหวภาคประชาชนผู้สนับสนุนการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพระบอบประชาธิปไตยและความเป็นธรรมที่คงเส้นคงวามากที่สุดคนหนึ่ง รวมทั้งยังเป็นนักมนุษยธรรมและชาวพุทธผู้รักสันติภาพความเป็นธรรม

ช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เขาได้คัดค้านนโยบายเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นของรัฐบาลจอมพล ป. จนถูกจับกุมคุมขังระยะสั้นๆ หลังสงครามโลกเขาก็เป็นหนึ่งในผู้นำการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเสรีภาพและคัดค้านสงครามเกาหลี จนถูกจับกุมคุมขังข้อหาเป็นกบฏเป็นเวลาราว ๕ ปี พันโทในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เขายังเขียนเรียกร้องต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยความเป็นธรรม และนโยบายเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด จนเมื่อจอมพลสฤษดิ์ทำรัฐประหารครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ และจับกุมคุมขังนักเขียน นักหนังสือพิมพ์หัวก้าวหน้าจำนวนมาก คุณกุหลาบซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการเขียนจีนจึงได้ขอลี้ภัยในจีน และอยู่ที่นั่นจนถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. ๒๕๑๗

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คุณกุหลาบเริ่มทำหนังสือพิมพ์หลังจากเรียนจบชั้นมัธยมปลายจากโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ช่วงหนุ่มเขาเป็นนักเขียนนวนิยายอัตถนิยมเชิงอุดมคติหลายเรื่อง ที่เด่น ๆ มีอาทิ *ลูกผู้ชาย สงครามชีวิต ข้างหลังภาพ* งานนวนิยายของเขา นอกจากจะเป็นงานประพันธ์อัตถนิยมรุ่นแรก ๆ ที่มีศิลปะในการเขียนในระดับเดียวกับ ม.จ. อากาศคำเริงและ “ดอกไม้สด” แล้ว ยังมีลักษณะของความคิดเสรีนิยมระดับก้าวหน้า ที่เริ่มตั้งคำถามต่อค่านิยมวิธีประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมเมืองที่เขาเห็นว่าล้าสมัยไม่เป็นธรรม ไม่มีเหตุผล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการถือชั้นวรรณะ หรือประเพณีคลุมถุงชน

นอกจากการเขียนนวนิยายแล้ว คุณกุหลาบยังเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มีอุดมคติที่เห็นว่าหนังสือพิมพ์ต้องมีเสรีภาพในการรายงานข่าวข้อเท็จจริง และเสนอความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน ความตรงไปตรงมาของเขาทำให้เขาต้องขัดแย้งและยกทีมลาออกจากหนังสือพิมพ์หลายฉบับ บางทีก็ขัดแย้งกับนายทุนหรือผู้จัดการ บางทีก็ถูกบีบจากทางการ อย่างไรก็ตามความที่เขามีฝีมือและมีใจรักทางนี้ทำให้เขาคงยึดติดอาชีพนี้มาตลอด และเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่สนใจในการศึกษาหาความรู้อย่างไม่เคยหยุดนิ่ง นอกจากคุณกุหลาบจะเป็นนักอ่านเป็นนักศึกษาด้วยตนเองแล้ว เขายังไปเรียนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองจนได้ธรรมศาสตรบัณฑิต และช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๒ ก็ได้ไปศึกษาวิชาการเมืองที่มหาวิทยาลัยในออสเตรเลียด้วย

เมื่อจอมพล ป. ได้เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก (พ.ศ. ๒๔๘๔) และมีแนวโน้มที่จะเป็นเผด็จการมากขึ้น คุณกุหลาบได้เขียนคัดค้านมาตลอด (หนังสือ *เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕*) และเมื่อจอมพล ป. ร่วมมือกับญี่ปุ่นประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร คุณกุหลาบก็คัดค้านจนถูกจับกุมคุมขัง หลังสงครามเขาเขียนหนังสือ ทำหนังสือ เพื่อสนับสนุนประชาธิปไตย และพัฒนาความคิดความอ่านของคนอยู่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้เดินทางไปศึกษาต่อที่ออสเตรเลียราวปีเศษ ๆ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นช่วงที่ความคิดและขบวนการของพวกสังคมนิยมกำลังเติบโต ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในหลายประเทศรวมทั้งในออสเตรเลียและไทย คุณกุหลาบซึ่งมีความคิดในเชิงรักความเป็นธรรมอยู่แล้วได้สนใจศึกษาสังคมนิยมอย่างจริงจังในช่วงนี้

เมื่อคุณกุหลาบกลับจากออสเตรเลียในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้จังหวะพอดีกับที่คุณสุภา ศิริมานนท์ ซึ่งกลับมาจากการทำงานสถานทูตไทยในยุโรป เริ่มออกนิตยสาร *อักษรสาส์น* รายเดือน ซึ่งเป็นนิตยสารสำหรับปัญญาชนก้าวหน้าที่กำลังเริ่มเติบโตในสมัยนั้น คุณกุหลาบได้ช่วยแปลและช่วยเขียนปรัชญาและการเมืองเกี่ยวกับสังคมนิยมลงไปใน *อักษรสาส์น* อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้นก็ได้แปลวรรณกรรมและเขียนเรื่องสั้นและนวนิยายที่เป็นแนววรรณกรรมเพื่อชีวิต วิชาภักษ์วิจารณ์ความไม่เสมอภาค การเอารัด

เอาเปรียบของชนชั้นสูง ความล้าสมัยของสังคมเก่า และเชิดชูความสำคัญของประชาชนที่
ยากจนที่ต้องทำงานหนักแต่ได้ผลตอบแทนและการยอมรับน้อย

ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๔-๒๔๙๕ ซึ่งเป็นช่วงที่จอมพล ป. สนับสนุนนโยบายสหรัฐฯ
ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์และปราบปรามฝ่ายค้านทางการเมือง คุณกุหลาบได้ร่วมมือกับ
นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และปัญญาชนคนอื่นๆ เคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิก
การเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ และยกเลิก พ.ร.บ. การพิมพ์ที่มีลักษณะจำกัดเสรีภาพ เคลื่อนไหว
เรียกร้องสันติภาพ และคัดค้านสงครามเกาหลี รวมทั้งยังได้เป็นผู้รวบรวมสิ่งของที่คนบริจาค
ช่วยเหลือชาวอีสานที่ประสบภัยแห้งแล้ง รัฐบาลได้จับกุมคุณกุหลาบ ปัญญาชน และ
ชาวบ้านจำนวนหลายสิบคนในข้อหาทกฏ ต้องถูกคุมขังอยู่เป็นเวลาประมาณ ๕ ปี กว่าที่
จะได้รับนิรโทษกรรมเนื่องในโอกาสฉลองกิ่งพุทธกาลในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๐

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๐๐ คุณกุหลาบถูกจับกุมคุมขังร่วมกับนักเขียน นัก
หนังสือพิมพ์ก้าวหน้าจำนวนมาก คุณกุหลาบคงเขียนหนังสือออกมาอย่างสม่ำเสมอ ทั้ง
นวนิยาย เรื่องแปล และบทความเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่เขาสนใจและตีความ
ในเชิงก้าวหน้า นวนิยายชิ้นที่สำคัญคือ *แลไปข้างหน้า* ที่เขียนไม่จบ แต่ก็มีเนื้อหาที่สมบูรณ์
ในตัวเอง (ได้รับคัดเลือกจากคณะนักวิจัย สกว. ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้เป็นหนังสือดี ๑ ใน
๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่าน รวมทั้งหนังสือเรื่อง *เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕*)

หลังจากได้รับนิรโทษกรรม คุณกุหลาบก็นั่งเขียนหนังสืออยู่ที่บ้าน และต่อมาก็ได้
รับเชิญในฐานะนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ผู้มีชื่อเสียงไปเยือนโซเวียตรัสเซีย และจีน
ตามลำดับ ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๑ เป็นช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ได้ทำรัฐประหารขึ้นมา
อำนาจแทนจอมพล ป. จอมพลสฤษดิ์ช่วงแรกยังไม่มั่นนโยบายที่ชัดเจนว่าจะไปทางไหน
ปัญญาชนก้าวหน้าเช่นคุณกุหลาบจึงเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินนโยบายเป็นกลางคบกับ
ทุกฝ่าย และสร้างประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรม แต่เมื่อจอมพลสฤษดิ์
ทำรัฐประหารครั้งที่ ๒ ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๑ จอมพลสฤษดิ์เลือกตามสหรัฐฯ และหันมา
ปราบปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าอย่างหนัก

ขณะที่ปัญญาชนก้าวหน้าถูกจับกุมอย่างขนานใหญ่ คุณกุหลาบอยู่ในระหว่างการ
เยือนจีน คุณกุหลาบผู้รักเสรีภาพ และไม่ต้องการเสียเวลาในคุกของเผด็จการอีก ตัดสินใจ
ที่จะขอลี้ภัยอยู่ในจีน และได้อยู่ที่นั่นต่อมาจนถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เขาต้องอยู่
ในยามเนรเทศ (ชื่อหนังสือแปลเล่มหนึ่งของเขา) ตกค้างอยู่ในจีนถึง ๑๖ ปี โดยไม่ปรากฏว่า
ได้ทำงานเขียนหนังสือต่อแต่อย่างใด คุณชนนิกรขยายของเขาซึ่งเป็นนักแปลวรรณกรรม
(ใช้นามแฝงว่า “จูเลียต”) ได้เล่าว่าเป็นเพราะคุณกุหลาบอยู่ห่างไกลข้อมูลและเขาไม่ยอม
เขียนอะไรจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนแน่นอน เหตุผลอาจจะมามากกว่านั้น แต่เป็น

คืออีสตริช
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สิ่งที่เรายังรับรู้ไปไม่ถึง แต่ก็ยังมีงานบันทึกและบทกลอนที่เขาเขียนให้กับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ ซึ่งตอนแรกที่เขาเผยแพร่ไม่ได้ระบุว่าใครเขียน

การทำรัฐประหารยกเลิกประชาธิปไตยแบบรัฐสภา จับกุมคุมขังปัญญาชน ก้าวหน้าอย่างขนานใหญ่ของจอมพลสฤษดิ์ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นการทำลายการเติบโตทางภูมิปัญญาครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย หนังสือก้าวหน้าถูกห้ามพิมพ์เผยแพร่ นักคิดนักเขียนก้าวหน้าถ้าไม่ถูกจับก็อยู่ในต่างประเทศหรือเลิกอาชีพเขียนหนังสือทำหนังสือกันไปหมด งานเขียนของคุณกุหลาบช่วงหลังปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะก้าวหน้าวิพากษ์วิจารณ์สูงถูกรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ จอมพลถนอม ปิดกั้นไม่ให้เผยแพร่ จึงไม่มีหนังสือแนวก้าวหน้าของคุณกุหลาบและนักเขียนคนอื่น ๆ ที่ห้องสมุด และไม่มีใครกล้าพิมพ์ใหม่ จะมีก็เฉพาะแต่นวนิยายยุคแรก ๆ ซึ่งออกไปทางโรแมนติคหรือเชิงอุดมคติที่ไม่ได้วิจารณ์สังคมอย่างก้าวหน้าหรือโดยตรงนัก

อย่างไรก็ตามชื่อเสียงของคุณกุหลาบ ทั้งในฐานะนักประพันธ์เอกและนักหนังสือพิมพ์ผู้มีอุดมคติก็เป็นตำนานที่นักหนังสือพิมพ์และนักเขียนรุ่นน้องและรุ่นลูกศิษย์เล่าขานต่อ ๆ กันมาอยู่เสมอ และในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ เมื่อบรรยากาศทางการเมืองมีเสรีภาพมากขึ้น งานของคุณกุหลาบและนักเขียนก้าวหน้าคนอื่น ๆ ก็ได้ถูกรื้อฟื้นนำมาตีพิมพ์ใหม่ และได้รับการต้อนรับจากปัญญาชนรุ่นใหม่อย่างกระตือรือร้น งานบางชิ้นเช่น *จนกว่าเราจะพบกันอีก* และ *แลไปข้างหน้า* รวมถึงสั้นและหรือเรื่องสั้นเด่น ๆ บางเรื่องพิมพ์ซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่า

ประวัติชีวิตและงานของเขาได้มีคนนำมาเขียนถึงและพูดถึง ไม่แต่เพียงในแง่ของผู้มีผลงานเขียนที่ดีเด่นทั้งในแง่เนื้อหาและศิลปะเท่านั้น หากยังรวมทั้งในแง่ของคนที่ใช้ชีวิตเป็นปัญญาชนแบบอย่าง คือเป็นคนที่มีนิสัยดี โอบอ้อมอารี รักความเป็นธรรม และเป็น “สุภาพบุรุษ” ในความหมายที่ก้าวหน้าคือเป็นคนดี คนสุภาพ นับถือและเห็นใจคนสามัญอย่างจริงใจ (“สุภาพบุรุษ” คือชื่อกลุ่มนักเขียนที่เขามีส่วนก่อตั้งในช่วงทศวรรษ ๒๔๗๐ และภายหลังใช้เป็นชื่อสำนักพิมพ์ด้วย)

แม้กระนั้นก็ตามกล่าวโดยส่วนรวมแล้ว งานของคุณกุหลาบก็ยังไม่สามารถเผยแพร่ได้อย่างอิสระเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับนักเขียนรุ่นราวใกล้เคียงกันอย่าง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช งานของเขาถูกเซ็นเซอร์ พิมพ์และเผยแพร่ไม่ได้ในบางช่วง รวมทั้งเขาต้องอยู่ในสภาพผู้ลี้ภัย หดเขียนหนังสือในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๑๗ พวกปัญญาชนที่มีทัศนคติไปทางจารีตนิยมก็มักไม่ค่อยสนใจหรือยอมรับงานของเขา หรือบางคนที่มีทัศนคติมาทางเสรีนิยมหน่อย ก็อาจยอมรับเฉพาะงานนวนิยายเชิงโรแมนติคยุคก่อนปี พ.ศ. ๒๔๙๐ และไม่ยอมรับงานเขียนที่มีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงก้าวหน้าหลังจากนั้น โดยอ้างว่าเป็นงาน

โฆษณาวนเชื่อแบบพวกฝ่ายซ้ายที่ไม่มีศิลปะลึกซึ้ง

กระทรวงศึกษาไม่ยอมรับให้งานของ “ศรีบูรพา” เป็นบทเรียนสำหรับวิชาวรรณกรรมสมัยใหม่ ปัญญาชนรุ่นหลังอย่าง “ส. ศิวรักษ์” (พ.ศ. ๒๕๑๕) ซึ่งเติบโตมาในแวดวงของคนชั้นกลางที่เป็นพวกจารีตนิยม ทั้งๆ ที่เขาเป็นหนอนหนังสือ แต่ปรากฏว่าไม่เคยอ่านงานของคุณกุหลาบ และพวกนักเขียนก้าวหน้ายุคหลังสงครามแต่อย่างใด “ส. ศิวรักษ์” เพิ่งมายอมรับ บริดี พนมยงค์ คุณกุหลาบ และนักเขียนฝ่ายก้าวหน้าอื่นๆ ก็ในสมัยหลัง (จากเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙) เท่านั้น

ถ้าเราจะเปรียบเทียบระหว่างคุณกุหลาบ กับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ซึ่งเป็นคนรุ่นใกล้กัน (คุณกุหลาบอายุมากกว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ๖ ปี) ตลอดจนมีสติปัญญาความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และเขียนในระดับที่ไม่ห่างกันนัก เราจะพบว่าคุณกุหลาบกลับเป็นที่รู้จักในหมู่นักทั่วไปในยุคหลังปี พ.ศ. ๒๕๐๑ น้อยกว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ หลายเท่า เพราะ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มีโอกาสเผยแพร่ผลงานได้มากกว่า ความจริงข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของรัฐที่อยู่ในอำนาจของคนกลุ่มน้อยว่าสามารถที่จะจำกัดหรือเซ็นเซอร์งานเขียนและพูดที่มีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ แสวงหาความจริงที่ทำลายความชอบธรรมของระบบที่ดำรงอยู่อย่างงานของคุณกุหลาบ และนักเขียนก้าวหน้าคนอื่น ๆ ได้อย่างมีอิทธิพล ถ้าหากคุณกุหลาบไม่ถูกสถานการณ์ทางการเมืองบีบบังคับให้ต้องอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ งานของเขาจะเป็นที่รู้จักกันมากกว่านี้ รวมทั้งเขาเองก็อาจจะผลิตผลงานใหม่ๆ ได้อีกมาก ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าบทบาทของปัญญาชนทั้งในฐานะเอกชนและกลุ่มคนไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเขาเท่านั้น หากยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของสังคมในแต่ละช่วง โดยเฉพาะบทบาทของชนชั้นสูงที่ครอบงำอำนาจรัฐและเครื่องมือในการเผยแพร่ความคิดอุดมการณ์ค่อนข้างมาก การจะศึกษาทำความเข้าใจเรื่องบทบาทของนักคิดนักเขียนปัญญาชนในสังคมไทยได้อย่างถ่องแท้ จึงจะต้องศึกษาทำความเข้าใจเรื่องของรัฐและการครอบงำทางอุดมการณ์ควบคู่กันไปด้วย

ในขณะที่ปัญญาชนจารีตนิยม หรือแม้แต่เสรีนิยมจะมองคุณกุหลาบในฐานะที่เป็นนักเขียนที่ผูกพันกับอุดมการณ์ทางการเมืองหรือเป็นพวกซ้าย ปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าด้วยกันจะมองคุณกุหลาบด้วยความเข้าใจมากกว่า คุณสุภา ศิริमानนท์ นักหนังสือพิมพ์รุ่นน้องคุณกุหลาบที่เป็นนักศึกษามาร์กซิสต์คนสำคัญ เคยวิจารณ์ให้ผู้เขียนฟังว่า คุณกุหลาบ “เป็นบุคคิสต์ (ชาวพุทธ) มากกว่ามาร์กซิสต์ เป็นผู้รายงานสภาพ ผู้ส่องไฟ มากกว่านักปฏิวัติ เพราะนิสัยไม่ให้” อย่างไรก็ตามในบางบทความ คุณสุภาก็กล่าวถึงคุณกุหลาบในฐานะนักปฏิวัติ คือผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างถึงรากถึงโคน แม้จะไม่ถึงขั้นเข้าร่วมการต่อสู้ด้วยอาวุธก็ตาม

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ไม่ว่าใครจะมองอย่างไรก็ตาม คุณกุหลาบก็ยังมีผลงานและชื่อเสียงปรากฏอยู่ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ นักเขียนคนสำคัญ ที่ไม่เพียงแต่เขียนนวนิยาย เรื่องสั้นดีเด่นหลายชิ้นที่ทิ้งรอยไว้ในประวัติศาสตร์เท่านั้น หากเขายังเป็น “ลูกผู้ชาย” และ “สุภาพบุรุษ” ผู้พยายามทำตามอุดมคติความรักในเสรีภาพ ประชาธิปไตย ความเป็นธรรม ความเป็นมนุษย์อย่างคงเส้นคงวา ตลอดชั่วชีวิตของเขาด้วย.

บรรณานุกรม

หนังสือที่เขียนโดย กุหลาบ สายประดิษฐ์ (“ศรีบูรพา”) ที่พิมพ์เป็นเล่มแล้ว
การเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ : สุภาพบุรุษ, ๒๕๐๐. (เปลี่ยนชื่อเป็นอดีตที่เป็นบทเรียน) กรุงเทพฯ : กลุ่มแสงเทียน, ๒๕๒๒

กำเนิดครอบครัวของมนุษยชาติ. โดย เฟรด เดอริกส์ เองเกลส : พี.พี., ๒๕๒๑.

ขอแรงหน่อยเถอะ. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๐.

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของสตรีตามที่เข้ามาในประวัติศาสตร์. [ม.ป.ท.]

ข้างหลังภาพ. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๙.

ข้าพเจ้าได้เห็นมา. กรุงเทพฯ : เกวียนทอง, ๒๕๐๐.

เขาถูกบังคับให้เป็นขุนโจร เล่ม ๑-๒. กรุงเทพฯ : ชมรมนิเทศศึกษา คณะนิเทศศาสตร์, ๒๕๑๗.

เรื่องของเขาสรีบูรพา กับ บทประพันธ์ในบรรณพิภพ. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๔.

จนกว่าเราจะพบกันอีก. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๒.

เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕. พระนคร : ไทยพานิช, ๒๔๙๐.

(ร่วมกับคนอื่นๆ) ประวัติศาสตร์สตรีไทย. กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือแสงดาว, ๒๕๑๐.

ปรัชญามาร์กซิสม์. กรุงเทพฯ : อักษรสาส์น (เมษายน ๒๔๙๒-สิงหาคม ๒๔๙๕).

ปราบพยศ. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๙.

ป่าในชีวิต. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๑.

มารมนุษย์. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๕.

รวมเรื่องสั้นรับใช้ชีวิต. กรุงเทพฯ : สโมสรนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ มช., ๒๕๒๗.

แม่. (แปลจาก Mother ของ แม็กซิม กอร์กี้) กรุงเทพฯ : บุษบาบรรณ, ๒๕๐๑.

ระเบียบสังคมมนุษย์. กรุงเทพฯ : พี.พี., ๒๕๐๑.

ลูกผู้ชาย. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๙.

แลไปข้างหน้า ภาคปฐมวัย. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๑.

แลไปข้างหน้า ภาคมัธยมวัย. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๑.

ศรีบูรพา กับ บทประพันธ์ ๔ เรื่อง. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๘.

สงครามชีวิต. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๙.

สนทนาเรื่องพุทธศาสนาและอุดมธรรม. กรุงเทพฯ : ชมรมพุทธรักษา, ๒๕๒๒.

หนังสือเกี่ยวกับ กุหลาบ สายประดิษฐ์ และหนังสืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จรัส รัตนวรรณ. ชีวิตการต่อสู้ของกุหลาบ สายประดิษฐ์. กรุงเทพฯ : กลุ่มเผยแพร่สัจธรรม, ๒๕๑๗.

ศรีศิลป์ บุญจจร. นวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕-๒๕๐๐). กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, ๒๕๒๓.

บรรจง บรรเจิดศิลป์. ศิลปวรรณคดีกับชีวิต. [ม.ป.ท.], ๒๕๐๐.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. *วิเคราะห์สุวรรณคดีไทย*. [ม.ป.ท.], ๒๕๑๗.
ประกาศ วัชรภรณ์. *สุภาพบุรุษนักประพันธ์*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๑.
พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. *บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.
ยศ วัชรเสถียร. *กุหลาบ สายประดิษฐ์ ศรีบูรพาที่ข้าพเจ้ารู้จัก*. กรุงเทพฯ : อาร์ต แอนด์ ซายน์, ๒๕๒๕.
รวมจดหมายโต้ตอบระหว่างท่านพุทธทาสภิกขุกับศรีบูรพา. ปาจารย์สาร.
รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน. *ศรีบูรพา ศรีแห่งวรรณกรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : แสงดาว, ๒๕๒๒.
โลกหนังสือ. ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๓๑).
“วันนักเขียน ๕ พฤษภาคม.” *วารสารกองทุนศรีบูรพา*.
วิทยากร เข้มกุล. *ศึกษามบทบาทและความคิดของศรีบูรพา*. กรุงเทพฯ : ชนนิยม ๒๕๓๒.
_____. *การเมืองภาคประชาชนมุมมองจากชีวิตและงานของศรีบูรพา*. กรุงเทพฯ : มิ่งมิตร, ๒๕๔๔.
สมบัติ จำปาเงิน, รวบรวม. *นิพนธ์สาร ศรีบูรพา กุหลาบ สายประดิษฐ์ เล่ม ๑-๒*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า,
[ม.ป.ป.].
สุภัฏญา ตีระวณิช. *หนังสือพิมพ์ไทย จากปฏิวัติ ๒๔๗๕ สู่ปฏิวัติ ๒๕๑๖*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา
พานิช, ๒๕๒๖.
สุทิน กัลยพุกภัย. “ศรีบูรพาในฐานะนักมนุษยธรรม.” *ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มศว.*, ๒๕๒๔.
สุพจน์ ด้านตระกูล. *เล่าเรื่องขบวนการกู้ชาติ*. [ม.ป.ท.], ๒๕๒๒.
สุวิมล รุ่งเจริญ. *บทบาทของนักหนังสือพิมพ์ในการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๑*. กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
เสถียร จันทิมาธร. *สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของคนไทย*. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา, ๒๕๒๕.
สำนักข่าววรรณกรรมและบ้านศรีบูรพา. *นักเขียนเก่าไม่มีวันตาย*. อนุสรณ์ ๙๖ ปี กุหลาบ สายประดิษฐ์
๒๕๔๔.
Benjamin A. Bastson. “Kulab Saipradit and the War of Life.” in the *Journal of Siam Society*
Vol. 69-1981: P. 58-73.

สุรพันธ์
ถ่ายกับพ่อ
ที่ลานใหญ่
ของประตู
เทียนอันเหมิน
เมื่อเดือนสิงหาคม
พ.ศ. ๒๕๐๓

ที่ระเบียงบันได
หน้าบ้าน
ชอยพระนาง
ราวปี พ.ศ. ๒๕๑๕
สุรพันธ์นั่งที่พื้น
สุรภินั่งตัก
คุณสตีลด์ย์ เสมานิด
แล้วหน้าซ้ายสุด
คือ มนต์ จรรย์รงค์

ลูกพูดถึงพ่อ “ศรีบูรพา”

สุรพันธ์ สายประดิษฐ์

ในข้อเขียนนี้ เมื่อกล่าวถึงเรื่องระหว่างพ่อกับลูกหรือเรื่องในครอบครัว ผมขอเรียกพ่อว่า “ป้า” ตามที่เคยเรียกเป็นประจำ เมื่อกล่าวถึงเรื่องทั่วไป ขอเรียกตามนามปากกาว่า “ศรีบูรพา” เนื่องจากในหนังสือเล่มนี้มีผู้เขียนและให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติและงานของ “ศรีบูรพา” ในหลายแง่มุมแล้ว ผมจึงขอพูดถึงแบบสิ่งละอันพันละน้อย

ชีวิตของป้ามิได้โรยด้วยกลีบกุหลาบเหมือนดังชื่อที่เป็นดอกไม้ แต่ต้องฟันฝ่าขวากหนามที่แหลมคมไม่น้อยกว่าหนามกุหลาบ พ่อของป้าตายตั้งแต่ป้ายังเด็ก แม่ของป้าต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัวด้วยการตัดเย็บเสื้อผ้า ป้าเป็นเด็กนักเรียนสามัญชนในโรงเรียนเทพศิรินทร์ที่มีลูกของคนใหญ่คนโตเรียนอยู่ไม่น้อย เมื่อเรียนจบมัธยมปลายก็ต้องกระโจนเข้าสู่งานที่ทำขาย โดยไม่ได้เข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยทันที กว่าจะได้เรียนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จนจบก็หลังจากนั้นหลายปี การทำหนังสือพิมพ์มีทั้งการล้มลุกคลุกคลาน ต้องปิดหนังสือพิมพ์หรือหนังสือพิมพ์ถูกปิด หรือไม่ก็ลาออก แต่ก็มีความสำเร็จอันรุ่งโรจน์สลับกันไปเรื่อยมา การเขียนหนังสืออย่างชื่อตรงต่อประชาชนและต่อมโนธรรมของตนทำให้ถูกจับกุมคุมขังสองครั้ง บั้นปลายชีวิตก็ต้องลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศ แต่ผลของความดีที่ทำไว้ ทำให้ป้าเป็นคนมีบุญ ที่มีครอบครัวอบอุ่นเป็นกำลังใจ มีคู่ชีวิตที่ชื่อตรงเสมอต้นเสมอปลาย ดูแลครอบครัวอย่างดีในยามยากลำบาก และอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขจนวาระสุดท้ายของชีวิต มีลูกที่ตั้งใจเรียน ไม่ก่อเรื่องหนักใจให้พ่อแม่ และเมื่อโตขึ้นก็

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยสัมมาชีพอันสุจริต ในยามยากลำบาก ป้าไม่ต้องเป็นกังวลเรื่องครอบครัว

เมื่อมีชีวิตอยู่ ป้าไม่เคยได้รับรางวัลอะไรเลย สมัยนั้นไม่มีรางวัลซีไรต์ ไม่มีศิลปินแห่งชาติ รางวัลที่ได้รับมีแต่คำชมเชยจากผู้อ่าน ซึ่งเป็นความปลื้มปิติสำหรับนักเขียน นกหนังสือพิมพ์ไม่น้อยกว่ารางวัลอื่น ๆ เมื่ออยู่ในที่คุมขังก็ได้รับความเกรงใจและไม่ตรีจิตจากตำรวจและเจ้าหน้าที่เรือนจำ ได้รับความรักและนับถือจากเพื่อนร่วมคุก และได้ปฏิบัติธรรม ทำวิปัสสนา ทำให้มีความสุขทางใจ เมื่อลี้ภัยในต่างประเทศก็ได้รับความเอื้อเฟื้ออย่างดีและเกียรติจากเจ้าของประเทศที่ไปลี้ภัยจนวาระสุดท้ายของชีวิต ต่อเมื่อเสียชีวิตแล้วจึงได้รับการยกย่องและได้รับรางวัล เช่นรางวัลปรีดี พนมยงค์ และการยกย่องจากยูเนสโกให้เป็นบุคคลดีเด่นคนหนึ่งของโลก เท่ากับชีวิตได้รับการไถ่ด้วยกสิกรรมหลายหอมหลังจากเสียชีวิตแล้ว

ป้าเป็นพ่อที่รักและห่วงใยลูก ป้ามุ่งงานมากทั้งงานเขียนและงานเพื่อสังคมส่วนรวม นอกจากนั้นบางช่วงก็ถูกคุมขัง ต้องจากครอบครัวไปอยู่ในต่างแดน ลูกได้รับการสอนจากตัวอย่างการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของป้ายิ่งกว่าการสอนด้วยคำพูด มรดกที่ป้าให้แก่ลูกไม่ได้เป็นทรัพย์สินเงินทองมากมาย แต่ก็มีบ้านไว้ให้อยู่ มีหนังสือที่เขียนไว้ เป็นเหมือนน้ำซึมบ่อทรายให้ครอบครัวได้ยังชีพและใช้ในยามจำเป็น อย่างไรก็ตามเมื่อป้าถูกจับครั้งแรกด้วยข้อหาจรรยา ซึ่งไม่แน่ว่าต่อไปจะได้ออกมาอยู่กับครอบครัวอีกหรือไม่ ป้าก็ได้เขียนจดหมายไว้เป็นมรดกให้ลูก และได้ยกคติภาษาอังกฤษมาเป็นข้อเตือนใจ ความว่า “ยอดสูงที่บุคคลสำคัญได้ไปถึงนั้น มิใช่เป็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นในบัดดล แต่เกิดจากความพากเพียร เหมือนกับการบากบั่นทำงานตอนกลางคืน ในยามที่คนอื่น ๆ ยังหลับไหลกันอยู่” ป้าเองก็ได้ใช้ชีวิตเช่นนี้ แบบอย่างชีวิตและคำสอนของป้ามุ่งมาสำหรับลูกยิ่งกว่าทรัพย์สินเงินทอง

ป้าให้ลูกเลือกเรียนวิชาชีพที่ชอบโดยสมัครใจ พี่แฉิว (สุรภิน) อยากเป็นหมอ จึงเลือกเรียนวิชาแพทย์ ผมชอบวิชาคำนวณและวิทยาศาสตร์แขนงฟิสิกส์ ผู้ที่ชอบวิชานี้ อาจเลือกที่จะเป็นวิศวกรหรือนักวิทยาศาสตร์ ผมชอบอาชีพแรกมากกว่าจึงเลือกเรียนวิศวกรรม เมื่อเรียนจบแล้ว ทั้งสองคนก็ประกอบสัมมาชีพตามวิชาที่เรียนมา ป้าไม่ถือว่าลูกจำเป็นต้องยึดอาชีพเดียวกับพ่อแม่ หรือจะต้องเป็นบุคคลสำคัญมีชื่อเสียงเสมอไป แต่ถือว่าลูกจะมีอาชีพอะไรก็ได้ ขอให้เป็นงานที่ชอบและสุจริต สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัว และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้บ้างตามกำลังและความสามารถ

อาชีพนักเขียนถือเป็นศิลปินประเภทหนึ่ง กล่าวกันว่าศิลปินจำนวนหนึ่งไม่ค่อยจะมีระเบียบในชีวิตประจำวัน เพราะงานศิลปะต้องใช้จินตนาการ อย่างที่บางคนกล่าวว่า

ต้องเป็น “นักฝัน” ไปพร้อมกันด้วย แต่ก็มึนนักเขียนจำนวนหนึ่งรวมทั้ง “ศรีบูรพา” มีระเบียบในชีวิตประจำวันพอสมควร ตามปกติ “ศรีบูรพา” จะตื่นเป็นเวลา นั่งทำงานเป็นเวลา แม้จะไม่ตายตัวทีเดียว “ศรีบูรพา” ดื่มและสูบบุหรี่บ้างเช่นเดียวกับนักหนังสือพิมพ์และนักเขียนส่วนใหญ่สมัยเดียวกัน แต่ก็ไม่มากจนเกินไป และค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ “ศรีบูรพา” ชอบดื่มกาแฟดำใส่น้ำตาล เวลาเขียนนวนิยายหรือบทความ ถ้าต้องคิดนึก มักเดินโหม่งๆ ด้วยปลายเท้าไปๆ มาๆ เมื่อคิดได้ก็นั่งเขียนต่อ เมื่อเขียนเสร็จก็จะตรวจแก้อย่างละเอียด ขำของเช่นหนังสือ ปากกา ดินสอ ยางลบ แต่ละวันพอเลิกงานหรือเริ่มงานมักจะจัดวางอย่างค่อนข้างเป็นระเบียบ ชีวิตแต่ละวันมักมีการบันทึกมากบ้างน้อยบ้าง มีการสำรวจตนเอง กำหนดการแก้ไขข้อบกพร่อง เสริมข้อดีเป็นประจำ และอ่านหนังสือศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

โดยทั่วไป “ศรีบูรพา” เป็นคนร่าเริง มีอารมณ์ขัน เช่นเมื่อไปสหภาพโซเวียตกลับมา แม้จะมีเรื่องเล่าทางด้านดีไม่น้อย ก็ยังเล่าให้ญาติมิตรฟังอย่างมีอารมณ์ขันว่า เมื่อไปถึงวันแรกฝ่ายที่มาต้อนรับก็ถามว่า คุณจะกลับบ้านเมื่อไร (อาจจะเป็นเพราะเขาต้องเตรียมจองตั๋วเครื่องบิน และอื่นๆ) เมื่ออยู่ในจีนได้รับการดูแลต้อนรับดี “ศรีบูรพา” ก็พอใจ มีอยู่วันหนึ่งเพื่อนจีนพาเดินทางไปชมฐานที่มั่นปฏิวัติมีชื่อที่เมืองเยนอาน ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ในเขตภูเขา “ศรีบูรพา” กลับมาเล่าให้ญาติมิตรฟังอย่างติดตลกกว่า พอรถสตาร์ทออกไปได้หน่อยก็หมดเขตเมืองแล้ว “ศรีบูรพา” ชอบพูดคุยกับคนรอบข้าง นอกจากญาติมิตรสนิทแล้ว มักจะมีแขกมาเยี่ยมเยียนเป็นประจำ “ศรีบูรพา” จะซักถามทุกข์สุขและชีวิตความเป็นอยู่อย่างละเอียด “ศรีบูรพา” ให้ความเอาใจใส่เยาวชนเป็นพิเศษ ถือเยาวชนนักศึกษาที่รู้จักกันเป็นเหมือนลูกหลานไม่ว่าเมื่ออยู่ในออสเตรเลีย ในประเทศไทย และในจีน การพูดคุยกับคนต่างๆ ช่วยให้มีข้อมูลหรือวัตถุดิบที่มีชีวิตชีวาสำหรับใช้เขียน เช่น “โกเมศ” พระเอกในเรื่องจนกว่าเราจะพบกันอีก แม้จะเป็นนวนิยายที่แต่งขึ้น แต่ก็เอามาจากลักษณะของนักเรียนไทยในออสเตรเลียคนหนึ่งที่มีตัวตนจริงๆ

“ศรีบูรพา” เป็นคนสุภาพ ประนีประนอม เวลามีคนแย้งหรือเสนอความเห็นที่ไม่ตรงกัน “ศรีบูรพา” จะรอให้ผู้นั้นพูดจบก่อน แล้วจึงค่อยชี้แจงอย่างใจเย็น หรือไม่ก็รับไว้พิจารณา เมื่อถูกจับกุมคุมขังทั้งสองครั้ง ก็พูดคุยกับตำรวจและเจ้าหน้าที่เรือนจำอย่างเป็นมิตร ในงานเขียนที่ต้องออกความเห็นว่าจะไรผิอะไรถูก อะไรดีอะไรไม่ดี “ศรีบูรพา” จึงจะแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งมีอยู่หลายครั้งไม่เป็นที่สบอารมณ์ของผู้มีอำนาจในสมัยนั้น และทำให้ได้รับความลำบากในชีวิต

“ศรีบูรพา” ชอบช่วยคนที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น เมื่ออยู่ในที่คุมขัง มีชาวภาคอีสานที่ถูกจับคดีเดียวกัน สนใจเรื่องยาสมุนไพร “ศรีบูรพา” ก็ฝากทางบ้านช่วยซื้อยา

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สมุนไพรมาก็ให้ “ศรีบูรพา” มาจากครอบครัวสามัญชน เห็นอกเห็นใจคนยากจน อยากให้คนจนเงยหน้าอ้าปากได้ “ศรีบูรพา” ปรารถนาให้สังคมมีความเป็นธรรม จึงเห็นด้วยกับแนวคิดสังคมนิยม อย่างไรก็ตามความคิด “ศรีบูรพา” ในเรื่องศาสนาอาจไม่ตรงกับความคิดของนักสังคมนิยมบางส่วน “ศรีบูรพา” ศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เมื่ออยู่ในประเทศจีน “ศรีบูรพา” ก็ยังทำสมาธิ วิปัสสนา และสนทนากับเพื่อนจีนบางคนเกี่ยวกับพุทธศาสนา พุทธศาสนาตามความคิดของ “ศรีบูรพา” เป็นการเอาธรรมะมาปฏิบัติกับตนเอง ต่างกับการบูชาพระพุทธรูปโดยไม่ได้ปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ หรือการทำบุญเพื่อขึ้นสวรรค์โดยไม่ได้ช่วยเพื่อนมนุษย์ที่ทุกข์ยากในชีวิตประจำวัน “ศรีบูรพา” ไม่สังกัดพรรคการเมืองตลอดชีวิต ซึ่งทำให้มีอิสระในฐานะนักเขียน นักหนังสือพิมพ์

“ศรีบูรพา” ทำสิ่งที่เห็นว่าดีมีประโยชน์โดยมิได้ต้องการการยกย่องสรรเสริญ อย่างไรก็ตามการที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประกาศยกย่องและร่วมเฉลิมฉลองในวันครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปีของ “ศรีบูรพา” ถ้า “ศรีบูรพา” ทราบได้ก็คงจะยินดี ที่สำคัญ เพราะกิจกรรมต่างๆ ที่ทำในโอกาสนี้ น่าจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ทั้งทางด้านวรรณกรรม ด้านหนังสือพิมพ์ และด้านการเมืองภาคประชาชน ตามเจตนารมณ์ที่ “ศรีบูรพา” ได้ร่วมกับนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ผู้รักความเป็นธรรมพากันทำมาตราจนวนาระสุดท้ายของชีวิต.

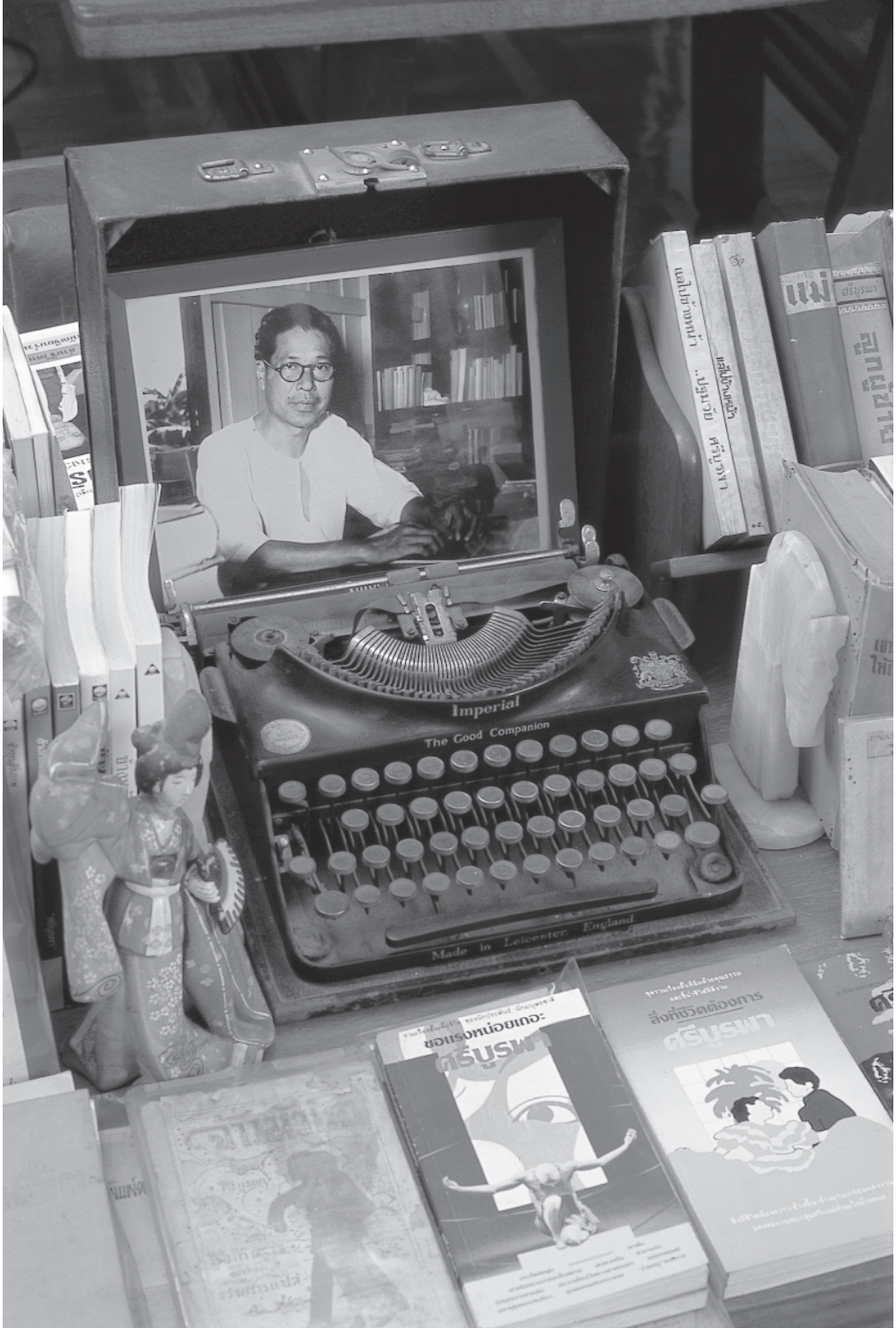

ปากกาดอกกุหลาบ

ปากกาประกาศศึก
ก็สะเทือนทั้งภูวดล
ปลูกกลับให้กลับคืน
ก็ละลายละดารา
ปากกาประจบประแจง
ก็ระบายและป้ายสี
ยกหางขึ้นเป็นหัว
มีตาก็ขอดตา
ปากกาเป็นอาวุธ
พระนางดั่งธงนำ
ใครกุมปากกาทาส
ใครอยู่แม้ยามไป
ปากกายังจารึก
คงสีและคงเส้น
หนึ่งดอกกุหลาบแดง
ประดับไว้ ณ ใจกลาง

กับศัตรูหมู่พาลชน
แต่ละวันก็ฉานฉวย
แต่คืนวันอันว่างวาย
ด้วยดอกไม้แห่งเสรี
ดับกิเลสและกาฬี
ให้หอมเมากับมายา
แลกชู้วันบุษบา
ล้วนบ้ำใบ้อยู่มง่า
อันยุทธยังอยู่คงคำ
ประกาศศัจธรรมสมัย
แลใครกุมปากกาไท
แลใครไปแม้ยามเป็น
ไม่เปลี่ยนหมึกไม่เปลี่ยนประเด็น
เป็นธงทิวไม่เปลี่ยนทาง
สำแดงการระวาง
ปากกา “ศรีบูรพา”

พิมพ์ดีดที่
กุหลาบใช้
ก่อนเดินทางไปเมืองจีน
ปัจจุบันอยู่ที่ห้อง
ทำงานในบ้าน
ศรีบูรพา
ซอยพระนาง

บ้านศรีบูรพา

: ๗๐ ปีในวาระ ๑๐๐ ปีชาตกาลของ “ศรีบูรพา”

อรรถภาค เล่าจินตนาศรี

ลึกลงไปในชอຍพระนาง ถนนราชวิถี เขตพญาไท ถัดจากสนามหญ้าขนาดย่อม หลังประตูรั้ว บ้านสองชั้นทรงแบบตะวันตกประยุกต์ เติ่นด้วยจั่วหลังคาบ้านที่โค้งลาดลงมา อย่างชวนมองหลังนี้มีอายุครบ ๗๐ ปีพอดี ในวาระที่เจ้าของบ้านฝ่ายชายผู้มีนามว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือนามปากกา “ศรีบูรพา” ครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘

คุณยาย ชนิด สายประดิษฐ์ ศรีภรรยาของ “ศรีบูรพา” และ สุรพันธ์ สายประดิษฐ์ เล่าให้ฟังถึงความเป็นมาของบ้านหลังนี้ว่า เป็นบ้านที่ปลูกขึ้นเองเพื่อเป็นเรือนหอเมื่อได้รับประทานที่ดินจากท่านวรรณ (ม.จ. วรรณไวทยากร วรวรรณ-ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครธาภิพวงศ์ประพันธ์) เพื่อเป็นของขวัญในการแต่งงาน (๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๘) ที่ดินผืนนี้ท่านวรรณได้รับประทานมาจากพระนางเธอลักษมีลาวัด เมื่อครั้งที่ท่านได้รับพระราชทานที่ดินจากรัชกาลที่ ๖ และเป็นที่มาของชื่อ ชอຍพระนาง ชอຍเก่าแก่ชอຍหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งในครั้งนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้านายและชนชั้นสูงของไทยหลายคน จนกระทั่งสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ทยอยออกขายกัน เพราะอยู่ใกล้สนามเป้า ซึ่งเป็นสนามซ้อมยิงปืนและเป็นเป้าหมายสำคัญในการทิ้งระเบิด

หลังจากแต่งงานแล้วประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๒ เป็นช่วงที่ “ศรีบูรพา” และคุณยายชนิดเดินทางไปออสเตรเลีย เพราะในระหว่างนั้นเหตุการณ์ทางการเมืองเริ่มจะมีความผันผวน ประกอบกับกิจการหนังสือพิมพ์*ประชามิตร สุภาพบุรุษ* ก็ต้องหยุดพอดี

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

และแม้ว่าคุณยายชนิดจะมีเงินสดอยู่จำนวนหนึ่งที่ได้รับมรดกมาจากมารดา ซึ่งเพียงพอเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทาง แต่ “ศรีบูรพา” ไม่ปรารถนาจะใช้เงินจำนวนนี้ จึงนำบ้านไปจำนองกับธนาคารเพื่อนำเงินมาใช้ในการนี้ กระทั่งกลับจากออสเตรเลียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้มาอาศัยอยู่ที่บ้านหลังนี้อีกช่วงหนึ่ง จนถึงประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๔ จึงได้ย้ายไปเช่าบ้านหลังเล็ก ๆ ที่ซอยภูมิวิจิตร ย่านพระโขนง และบ้านหลังนี้ก็เป็นที่บ้านให้เช่า

พ.ศ. ๒๔๙๕ “ศรีบูรพา” และมิตรสหายถูกจับในข้อหาทกฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร ถูกตัดสินจำคุกเป็นคณะใหญ่ ๑๓ ปี ๔ เดือน “ศรีบูรพา” จึงถูกคุมขังอยู่ที่คุกบางขวางเกือบ ๕ ปี จนได้รับปล่อยตัวจากการนิรโทษกรรมเนื่องในวโรกาสครบรอบ ๒๕ พุทธศตวรรษ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ระหว่างนั้นคุณยายชนิดได้ไปเช่าบ้านอีกหลังในละแวกซอยภูมิวิจิตรอยู่ ส่วนบ้านหลังนี้ก็ให้ผู้อื่นเช่าตลอดมา และหนี้สินที่จำนองบ้านไว้กับธนาคารคราวไปออสเตรเลียก็ชดใช้หมดในช่วงหลังออกจากคุกบางขวางนี้เอง

ครั้นถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ “ศรีบูรพา” ได้รับเชิญให้นำ “คณะผู้แทนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย” ไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ขณะที่กำลังเขียนจีนอยู่นั้นจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ก่อรัฐประหาร มีการจับกุมคุมขังนักคิดนักเขียน ผู้รักชาติรักประชาธิปไตยมากมาย “ศรีบูรพา” (และคุณสุชาติ ภูมิบริรักษ์) ทราบข่าวเรื่องนี้จึงตัดสินใจไม่เดินทางกลับประเทศไทย ขอลี้ภัยอยู่ที่สาธารณรัฐประชาชนจีน และได้รับการต้อนรับในฐานะแขกผู้มีเกียรติ ได้รับการดูแลเป็นอย่างดีมาโดยตลอด กระทั่งถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ระหว่างวันเวลาดังกล่าวบ้านหลังนี้ก็ยังคงเป็นบ้านให้เช่าซึ่งมีผู้มาเช่าบ้าง ไม่มีผู้เช่าบ้าง คุณยายชนิดเสริมต่ออีกว่าบางครั้งก็เก็บค่าเช่าบ้านไม่ได้

หลังจากที่ “ศรีบูรพา” ถึงแก่กรรม ทางเมืองไทยยังอยู่ในภาวะที่ไม่มีความมั่นคงปลอดภัยนัก มีการจับกุมคุมขัง ลอบสังหารผู้นำทางความคิด ผู้นำนักศึกษา ผู้นำแรงงาน ขาวนาขาวไร่ อยู่ไม่ขาด กระทั่งทางรัฐบาลมีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ สถานการณ์จึงค่อยคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น และเมื่อสภาพสังคมเข้าสู่ภาวะปกติแล้ว พ.ศ. ๒๕๒๕ คุณยายชนิดจึงเดินทางกลับสู่มาตุภูมิ ในขณะที่นั้นบุตรชายคือคุณสุรพันธ์สมรสแล้วและกำลังจะไปอาศัยที่ประเทศฝรั่งเศส ส่วนคุณยายชนิดก็ตั้งใจว่าจะไปอยู่กับบุตรสาวที่สหรัฐอเมริกา

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๑ คุณสุรพันธ์ และภรรยาคือคุณวาลี พนมยงค์ สายประดิษฐ์ ได้กลับมาอยู่ประเทศไทย จึงต่อเติมบ้านหลังนี้ในส่วนปีกด้านซ้ายของบ้าน (เมื่อมองตรงเข้าไปที่ตัวบ้าน) ซึ่งต่อมากลายเป็นส่วนห้องนิทรรศการบ้านนักเขียนดังที่เห็นในปัจจุบัน

สำหรับการดำริที่จะทำให้บ้านหลังนี้เป็นพิพิธภัณฑ์บ้านนักเขียนนั้น คุณยายชนิดกล่าวว่าการว่าพิพิธภัณฑ์นั้นใหญ่โตเกินไปสำหรับบ้านนี้ คุณยายเองตั้งใจที่จะค่อยจัดค่อยทำไป แต่เมื่อมีการแถลงข่าวออกมาจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยว่าจะจัดให้บ้านหลังนี้เป็น “บ้านนักเขียน” แห่งแรกในประเทศไทย จึงเร่งจัดส่วนห้องนิทรรศการที่เห็นปัจจุบันให้เสร็จเรียบร้อยและทำพิธีเปิดป้าย “บ้านศรีบูรพา” เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๔ หลังจากนั้นก็ปรับปรุงตกแต่งเพิ่มเติม โดยจัดทำบอร์ดภาพถ่ายและต้นฉบับลายมือบางส่วนที่เคยติดบนแผ่นโคมก็ทำให้เป็นตู้กระจกติดตั้งถาวร

ในส่วนของพื้นที่ใช้สอยของบ้านหลังนี้ แต่เดิมนั้นชั้นล่างจะเป็นห้องสมุดห้องหนังสือที่ใช้ทำงาน ส่วนชั้นบนจึงเป็นที่สำหรับอยู่อาศัย เมื่อมีดำริจะจัดให้เป็นบ้านนักเขียนจึงเริ่มจัดสิ่งของต่างๆ ที่เก็บรวบรวมไว้เป็นอย่างดีเมื่อครั้งก่อนที่จะไปต่างประเทศ แต่ภายหลังถูกน้ำท่วมใหญ่ทำให้ข้าวของที่เก็บไว้เสียหายไปไม่น้อย โดยเฉพาะบรรดาหนังสือที่เก็บรวบรวมไว้นั้นได้รับความเสียหายไปมาก อีกทั้งผลงาน เช่น หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* *สุภาพบุรุษ* และต้นฉบับลายมือจำนวนหนึ่งก็เปื่อยยุ่ยเสียหายเพราะน้ำท่วมในครั้งนั้นด้วยการจัดเก็บและรักษาสมบัติทางปัญญาในคราวหลังน้ำท่วมนี้ ได้นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาช่วยกันทำงานประมาณห้าหกคน อยู่ทำงานกันทั้งวันประมาณ ๕-๖ วันจึงเสร็จเรียบร้อย

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ในส่วนของห้องนิทรรศการในบ้านศรีบูรพา นอกจากบอร์ดที่เป็นตู้กระจกรวบรวมภาพถ่ายของ “ศรีบูรพา” แล้ว สิ่งที่สำคัญในห้องยังมีโต๊ะทำงานตัวเก่าแก่ที่ “ศรีบูรพา” เคยใช้ตั้งแต่สมัยก่อนแต่งงาน บัดนี้มีอายุกว่า ๗๐ ปีแล้ว บนโต๊ะมีเครื่องพิมพ์ดีดคู่มือของ “ศรีบูรพา” อยู่หนึ่งเครื่อง ที่วางแสดงรวมอยู่กับหนังสือผลงานเขียนของ “ศรีบูรพา” หลายเรื่อง มีเก้าอี้สำคัญตัวหนึ่งที่ได้รับประทานมาจากพระนางเธอลี้ภัยมีลวดลายแสดงไว้ด้วย ด้านติดผนังมีตู้เก่าแก่หลายตู้ภายในบรรจุหนังสือที่ “ศรีบูรพา” เคยใช้อ่านใช้ค้นคว้า มีต้นฉบับลายมือแสดงอยู่บางส่วน และมีหนังสือพิมพ์ *ประชามิตร สุภาพบุรุษ* ที่เหลืออยู่เย็บเล่มวางไว้รวมกับวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับ “ศรีบูรพา” บนตู้วางหนังสือต่างๆ ได้บอร์ดตู้กระจกมีสิ่งสำคัญที่จะไม่กล่าวถึงไม่ได้อีกอย่างหนึ่งก็คือ ป้ายชื่อ “สำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ” อันเก่าแก่คงคลังซึ่งวางไว้เด่นสะดุดตา

ความสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งของบ้านหลังนี้ก็คือ บรรยากาศสมัยที่ “ศรีบูรพา” ยังอยู่ในซอยพระนางนี้ ที่มีเจ้านายและชนชั้นสูงอยู่ร่วมในซอยด้วยไม่น้อยนี่เอง ทำให้เกิดวรรณกรรมสำคัญที่คนรู้จักมากที่สุดของ “ศรีบูรพา” นั่นก็คือนวนิยายเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ที่มีตัวละครเอกคือ คุณหญิงกิริติ ซึ่งได้เค้ามาจากชีวิตเจ้านายที่ “ศรีบูรพา” ได้พบเห็น จนกระทั่งเกิดจินตนาการกลายเป็นเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ขึ้น แล้วก็เขียนเสร็จภายในบ้านหลังนี้

ในวาระสำคัญครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาลของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ - “ศรีบูรพา” ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้ บ้านศรีบูรพาก็มีอายุครบ ๗๐ ปีพอดี และการที่บ้านศรีบูรพาเป็นบ้านนักเขียนหลังแรกในประเทศไทยที่ได้รับการจัดให้เป็นพิพิธภัณฑ์บ้านนักเขียน จึงนับได้ว่าปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้ เป็นปีแห่งการระลึกถึง “ศรีบูรพา” อย่างแท้จริง.

ข้อมูลอ้างอิง

วันชัย ดันดิวิทยาพิทักษ์. “ชนิด สายประดิษฐ์ ข้างหลังภาพของ กุหลาบ สายประดิษฐ์.” *สารคดี* ๑๗

(มิถุนายน ๒๕๕๔) : ๑๓๐-๑๔๐.

“บ้านศรีบูรพา.” *บ้านและสวน* ๒๗ (ตุลาคม ๒๕๕๕).

ชนิด สายประดิษฐ์ และ สุรพันธ์ สายประดิษฐ์ สัมภาษณ์ ๘ มกราคม ๒๕๕๘.

ขอคารวะ

ปากกาถูกลาบ สายประดิษฐ์
เป็นศรีแห่งบูรพาทิศ
ปลุกจิตสำนึกลึกซึ้ง
จำได้มั้ย
ภาพนี้มีอะไรให้คิดถึง
ความรักความหลังยังตราตรึง
ยังเป็นหนึ่งแหวนหวงในดวงใจ
ยังรุ่งโรจน์อยู่ในร่างกำลังดับ
ยังขานขับบทเพลงแห่งยุคสมัย
ให้แลหลังยังแดนกันดารไกล
ให้แลไปข้างหน้าฟ้าสีทอง
ตั้งดวงเทียนส่องทางให้เห็นทาง
พรายพร่างร้อยพันคือเทียนฟ่อง
ปากกาถูกลาบอันเรื่องรอง
ยังประคองเทียนช้อยู่พรายพรายพริ้ง
เป็นศรีแห่งบูรพาทิศ
เป็นกัลยาณมิตรที่ใหญ่ยิ่ง
เป็นความดีความงามความจริง
เป็นมิ่งเป็นศรีบูรพา
ส่องโลกด้วยแฉ้ววรรณกรรม
ส่องแสงสัจธรรมประเทืองหล้า
มงกุฎกระดาศกับปากกา
คือค่าของคนวรรณกรรม
มอบแต่แผ่นดินแผ่นฟ้า
ศรีศักดิ์แห่งประชานุประถัมภ์
ศักดิ์แห่งศรีบูรพานำ
ยืนยงคงธรรมจำเริญเทอญ

เขาชื่อ กุหลาบ สายประดิษฐ์

เสถียร จันทิมาธร

ช่วงที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” กับเพื่อนหนุ่มของเขา ร่วมกันจัดตั้ง กลุ่มสุภาพบุรุษขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ นั้น เป็นช่วงที่ดังงามเบิกบานที่สุดช่วงหนึ่งใน ประวัติวรรณกรรมไทย ในระยะกาลเดียวกันนั้น ม.จ. อากาศคำเจ็ทก็เขียน *ละครแห่งชีวิต* ออกมาและ “ดอกไม้สด” ก็มีผลงานของเธอปรากฏทาง *ไทยเชม* รายเดือนแทบไม่ขาดสาย การปรากฏขึ้นมาของนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษที่มี กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้นำ จึงเท่ากับ เป็นแรงหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงวรรณกรรม อันเป็นการเปิดยุคนวนิยาย สมัยใหม่ที่เห่อออกจากแนวการเล่าเรื่องแบบนิทานด้วยการพยายามสะท้อนชีวิตความเป็น อยู่ของคนเป็นๆ ออกมา

จากลูกผู้ชาย-สงครามชีวิต

งานของ “ศรีบูรพา” ช่วงก่อน พ.ศ. ๒๔๗๔ ส่วนใหญ่เป็นงานแบบจินตนิมิตอันเป็น ลักษณะร่วมสมัยอย่างหนึ่งกับงานของนักเขียนรุ่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็น *ลูกผู้ชาย* *แสนรัก* *แสนแค้น* *ผจญบาป* *โลกสันนิวาส* *ปราบพยศ* ตลอดจน *สงครามชีวิต* ล้วนเป็นเรื่องของ ความรักความใคร่ เป็นโลกแคบๆ ของอะแมนแอนด์อะวูแมน ที่บางครั้งก็ค่อนข้างจะ รุนแรงอย่างเช่น *แสนรักแสนแค้น* หรือแม้แต่ *ลูกผู้ชาย* ก็เป็นลักษณะการแก้แค้นทาง

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

อารมณ์อย่างหนึ่ง เพื่อชดเชยบางสิ่งบางอย่างจากการผิดพลาดในเรื่องรักบ้าง ประเพณีที่
ปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออกบ้าง งานในช่วงนี้ของ “ศรีบูรพา” ที่น่าสนใจที่สุดเห็นจะ
เป็นเรื่อง *ปราบพยศ กับสงครามชีวิต*

ปราบพยศ กล่าวสำหรับเนื้อหาแล้วไม่มีอะไรมานอกจากการแสดงถึงความ
พยายามของผู้ชายที่จะเอาชนะผู้หญิงที่ค่อนข้างปราดเปรี้ยวในยุคสมัยนั้น ชื่อน่าสนใจ
นอกจากการเดินเรื่องที่ฉับไวแล้ว ยังแสดงให้เห็นกระบวนการความคิดเสรีนิยมของ
ชนชั้นกลางที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและต้องการมีเสรีที่จะเลือกภรรยาหนุ่มสาวอีกด้วย
ยิ่งล่วงมาถึง *สงครามชีวิต* ยิ่งแสดงให้เห็นความเป็นนักมนุษยธรรมของ “ศรีบูรพา” อย่าง
แจ่มชัดมากยิ่งขึ้น โดยรูปโฉมของเค้าโครงนวนิยายเรื่องนี้คล้ายกับเป็นเพียงเรื่องรักที่
ผิดหวังของหนุ่มที่ชื่อระพีพันธ์ต่อนางสาวเพลิน อันเป็นอิทธิพลทางรูปแบบที่ “ศรีบูรพา”
ได้มาจากนวนิยายเรื่อง *Poor People* ของคอสโตเยฟสกีนักเขียนรัสเซียยุคก่อนปฏิวัติใหญ่
เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ (พ.ศ. ๒๔๖๐) แต่เนื้อหาที่ตอบโต้กันทางจดหมายนั้นแสดง
ถึงความคิดที่ต้องการเสรีภาพ สมภาพ และภราดรภาพของชนชั้นกลาง ซึ่งกำลังเติบโตใหญ่
ในสังคมเก่าได้เป็นอย่างดี *สงครามชีวิต* เขียนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ในระยะใกล้เคียงกันกับที่
กุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนบทความชื่อ “มนุษยภาพ” ลงในหนังสือพิมพ์ *ศรีกรุง* จนหนังสือ
ถูกปิดและแท่นพิมพ์ถูกล่ามโซ่ เพราะบทความนี้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
เป็นระบอบประชาธิปไตย

งานช่วงก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ ของ “ศรีบูรพา” เท่ากับเป็นสัญญาณฉายให้เห็น
การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นตามมา ผลผลิตที่เขาและเพื่อนในกลุ่มสุภาพบุรุษร่วมกันทำ
ไม่ว่าจะเป็นงานหนังสือพิมพ์หรืองานประพันธ์เท่ากับเป็นภาพสะท้อนให้เห็นการเติบโตใหญ่
ของชนชั้นกลางที่มีความคิดเสรีนิยม ชื่อน่าสนใจก็คืองานในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นลำดับมา
คนหนุ่มคนสาวเริ่มคัดค้านประเพณีความเชื่อเก่าที่ล้าหลังบางอย่าง แม้แต่ “ดอกไม้สด”
ยังเข้าร่วมคัดค้านประเพณีคลุมถุงชนในนวนิยายหลายเรื่องของเธอ นอกจากนั้นลักษณะ
การนิยมตั้งฮ้างเริ่มในครอบครัวของเจ้าขุนมูลนายก็ถูกประณามอย่างรุนแรง ดังที่ ม.จ. อากาศ-
ดำเกิงให้ วิสูตร สุกฤษณ์ฯ พุดใน *ละครแห่งชีวิต* นี่คือการเคลื่อนไหวที่เป็นมิติใหม่ของ
สังคมไทยซึ่งเริ่มขยายตัวมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่ประเทศของเราเริ่มเข้าสู่ความเป็น
สมัยใหม่ กล่าวอย่างเป็นทางการ การเคลื่อนไหวแสดงออกของ กุหลาบ สายประดิษฐ์
และเพื่อนหนุ่มร่วมสมัยของเขาเป็นการพัฒนาบทบาทของชนชั้นกลางที่มีความคิด
เสรีนิยมต่อเนื่องจาก “เทียนวรรณ” “ก.ศ.ร. กุหลาบ” และกลุ่มกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ นั่นเอง

จากประชาชาติ-ข้างหลังภาพ

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* อันเป็นหนังสือที่ยืนอยู่แถวหน้าสุดในขณะนั้น งานในช่วงนี้จึงเน้นหนักทางด้านบทความ ส่วนที่เป็นนวนิยายก็พัฒนาขึ้นมาบ้างในระดับหนึ่ง แต่เป็นเพียงด้านรูปแบบเท่านั้น เนื้อหายังคงเดิม

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่อย่างมากมาย ชนชั้นสูงที่สูญเสียอำนาจเริ่มรู้สึกว่าคุณค่าจากชนชั้นใหม่ที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว นักเขียนซึ่งอยู่ในชนชั้นที่ต้องสูญเสียอย่าง “ดอกไม้สด” และ “ดวงดาว” ต่างแสดงความรู้สึกในเชิงไม่พอใจออกมา สำหรับ “ดอกไม้สด” เราเห็นได้อย่างชัดเจนใน *ชัยชนะของหลวงนฤบาล* และเด่นชัดมากขึ้นใน *นี้แหละโลก* กับ *ผู้ดี* ท่วงทำนองที่ปรากฏเป็นไปในทางเยาะเย้ยผู้ดีใหม่ซึ่งไร้สกุลรุนชาติแต่มาได้ด้วยทรัพย์ นวนิยายที่นิยมเขียนอย่างมากหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ อีกส่วนหนึ่งเป็นงานเปิดโปงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ดีทั้งที่ตกยากและยังรุ่งเรืองอยู่ “อรรธรณ” กับ “ป. อินทรปาลิต” เขียนถึงเรื่องเหล่านี้มากกว่าใคร แต่เป็นไปอย่างไม่วิเคราะห์สิ่งดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนอย่างหนึ่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๙ “ศรีบูรพา” เดินทางไปดูงานหนังสือพิมพ์ที่ญี่ปุ่น และกลับมาเขียนนวนิยายต่างแดนเรื่อง *ข้างหลังภาพ* นวนิยายเรื่องนี้ได้รับยกย่องว่าเป็นเรื่องรักที่เศร้าซึ่งสะเทือนใจ ประโยคของ ม.ร.ว. กীরติที่ว่า “ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็อึดใจว่า ฉันมีคนที่ฉันรัก” ได้รับการอ้างถึงอยู่เนือง ๆ ในหมู่นอกนอกหักว่าเป็นถ้อยความที่คมคาย สิ่งที่เด่นนอกจากความสามารถในการบรรยายของ “ศรีบูรพา” แล้ว เห็นจะเป็นการสะท้อนปรากฏการณ์ของสังคมออกมาอย่างที่เป็นอยู่ จะด้วยความสำนึกหรือด้วยความบังเอิญก็ตาม ภาพของ ม.ร.ว. กীরติคือตัวแทนของชนชั้นสูงในสังคมเก่าที่ได้รับผลสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทางการเมือง ส่วนนพพรก็เป็นตัวแทนของชนชั้นกลางที่เริ่มจะเติบโต ในขณะที่ฝ่ายหนึ่งยึดมั่นถือมั่น แต่อีกฝ่ายหนึ่งพร้อมที่จะล้มและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง

“ศรีบูรพา” ในช่วงนี้ยังอยู่ในกลุ่มความคิดแบบนักมนุษยธรรม ยังมีได้พัฒนาสูงยิ่งไปกว่านี้ ตัวเขาเองก็เคยยอมรับว่า การเขียนในยุคต้น ๆ เป็นการเขียนเพราะอยากเขียน และแต่ละเรื่องก็เขียนก็เท่ากับเป็นการแสวงหาแนวทางอย่างหนึ่ง และนอกจากเป็นคนรักความเป็นธรรมแล้ว เขายังมองเห็นอาชีพที่เขาทำอยู่ค่อนข้างเป็นงานของคนพิเศษเหนือกว่าใคร อย่างเช่นเมื่อเขียนคำกล่าวนำใน *รวมนิยายรักของอิงอร* เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“ศรีบูรพา” เขียนถึงนักประพันธ์ว่า

นักประพันธ์ย่อมจะแลเห็นความงาม และความจับใจอันลึกซึ้งของ
แสงจันทร์ยิ่งกว่าที่เธอได้แลเห็น อาจจะบอกถึงความเที่ยงธรรมอันจับใจของ
ธรรมชาติและดวงจันทร์ที่สาดแสงสีนวลอร่ามนี้ไปทั่วหล้า ไม่เลือกว่าปราสาท
ราชวังหรือกระท่อม นักประพันธ์ย่อมจะได้ยินเสียงคลื่นที่ซัดหาดนั้นแตกต่าง
ไปจากที่คนธรรมดาได้ยิน

ถึงแม้กระบวนการทางความคิดจะยังอยู่เพียงระดับนักเสรีนิยมที่รักความเป็นธรรม
แต่กล่าวทางด้านจิตใจที่รักเอกราชรักประชาธิปไตยแล้ว “ศรีบูรพา” มีอย่างเต็มเปี่ยมถึง
กับเข้าร่วมคัดค้านการรุกรานของญี่ปุ่นจนถูกจับกุม และคัดค้านความพยายามที่จะเป็น
เผด็จการฟาสซิสต์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังที่ปรากฏในเบื้องหลังการปฏิวัติ พ.ศ.
๒๔๗๕ จิตใจที่รักเอกราชรักประชาธิปไตยดังกล่าวได้รับการพัฒนากล้าแข็งมากยิ่งขึ้น
ตามเงื่อนไขทางการเมืองที่ยังปกครองยังเป็นเผด็จการ และประชาชนยังได้รับความทุกข์
ยากมากขึ้น

แลไปข้างหน้า-จนกว่าเราจะพบกันอีก

หลังสงครามมหาเอเชียบูรพา คุหลาบ สายประดิษฐ์ เดินทางไปศึกษาและดูงานทาง
ด้านการเมืองที่ออสเตรเลีย เมื่อกลับมาเมืองไทยในช่วงที่ความตื่นตัวทางการเมืองกำลังสูง
และความคิดใหม่ทางด้านศิลปวรรณคดีกำลังชูช่ออย่างงดงาม “ศรีบูรพา” ได้ร่วมไปกับ
การเคลื่อนไหวเหล่านี้โดยยืนอยู่แถวหน้าสุด เขาแปลเรื่องของ เน็ด เคลลี *เขาถูกบังคับ*
ให้เป็นขุนโจร เสนอความรู้ใหม่ทางการเมืองโดยเฉพาะความคิดสังคมนิยม และประมวล
ข้อดีจากออสเตรเลียไว้ใน *ข้าพเจ้าได้เห็นมา* และในแง่ของนวนิยาย *จนกว่าเราจะพบกันอีก*
ซึ่งตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้แสดงพัฒนาการความคิดของ “ศรีบูรพา” ไปอีก
ระดับหนึ่ง แม้รูปแบบการเขียนจะเต็มไปด้วยบทสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะ แต่เนื้อหา
ประกาศอย่างแจ่มชัดว่า แนวทางสังคมนิยมจะช่วยแก้ปัญหาของประเทศชาติได้ นี่เป็น
การเสนอนวนิยายอย่างมีเป้าหมายมากยิ่งขึ้น มิได้ต้องการเพียงความบันเทิงอย่างที่แล้ว ๆ
มา ไม่เพียงแต่จะเขียนหนังสือเพื่อยกย่องวีรกรรมของสามัญชนเท่านั้น “ศรีบูรพา” ยัง
เข้าร่วมในขบวนการศิลปะเพื่อชีวิต ชีวิตของประชาชนผู้เสียเปรียบด้วยความแฉ่งฉ้าน
ไม่ว่าจะเป็นที่ชมรมนักประพันธ์ค่ายสี่ลม หรือบนกระดานหนังสือพิมพ์ที่เอาจริงเอาจังอย่าง

อักษรศาสตร์ งานของเขามีอยู่ไม่ขาดสาย นอกจากจนกว่าเราจะพบกันอีก แล้วเรายังได้อ่าน เรื่องสั้นที่แสดงความคิดใหม่อันเป็นปฏิปักษ์ต่อความคิดเก่าอย่างไม่กลัวความขัดแย้ง

“คำขานรับ” เขาเสนอให้นักศึกษาระหนักถึงฐานะที่ได้เปรียบของตน เมื่อเทียบกับชนส่วนใหญ่ของประเทศ ปัญญาชนจึงควรต้องเสียสละและมีจิตใจรับใช้สังคม “คนพวกนั้น” แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของ ม.ล. โนมโนไลที่มีต่อคนพวกนั้น อันเป็นคนชั้นต่ำในสายตาเจ้าคุณพ่อของเธอ “นักบุญจากชาวนัน” ซึ่งให้เห็นจิตใจสากลนิยมที่เสียสละเพื่อคนที่เสียเปรียบ และถูกกดขี่ในสังคมโดยไม่จำกัดว่าเป็นชาติใดประเทศใด

ช่วง พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๕ นอกจากทำงานศิลปะเพื่อชีวิตของคนที่ย่ำแย่เปรียบในสังคมแล้ว “ศรีบูรพา” ได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อสันติภาพ และประชาธิปไตยสองคราวติดต่อกันคือ ร่วมกับสันติชนผู้รักสันติภาพ ลงชื่อคัดค้านการทำสงครามเกาหลีที่อเมริกาดึงไทยเข้าไปร่วม นอกจากนั้นเมื่อรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามเอา พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มาแก้ไข เพื่อกดขี่ปราบปรามวงการหนังสือพิมพ์ “ศรีบูรพา” และเพื่อนนักหนังสือพิมพ์ผู้รักประชาธิปไตย ได้ร่วมกันต่อสู้คัดค้านอย่างแข็งขันในนามสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย บำเหน็จของการต่อสู้เพื่อสันติภาพและประชาธิปไตยคือการถูกจับกุมในคุกกลุ่มกบฏสันติภาพเมื่อ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๕ ถูกคุมขังในคุกบางขวาง จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นักศึกษาประชาชนได้เรียกร้องให้ปลดปล่อยนักโทษการเมือง “ศรีบูรพา” จึงได้ออกมาและทำการต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยต่อไป

ระหว่างถูกคุมขังในบางขวางเขาได้เขียน*แลไปข้างหน้า* และ*แปล แม่* จากบทประพันธ์ของ แม็กซิม กอร์กี้ นักเขียนผู้มืบทบาทมากในการปฏิวัติเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ (พ.ศ. ๒๔๖๐) ของรัสเซีย *แลไปข้างหน้า* ได้รับการยกย่องว่าเป็นนวนิยายที่ดีที่สุดของ “ศรีบูรพา” สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของ จันทา โนนดินแดง ลูกชานาผู้มาอยู่ในบ้านของขุนนางใหญ่ มีโอกาสเข้าโรงเรียนอันเป็นที่รวมของลูกท่านหลานเธอ ลูกขุนนางใหญ่ ลูกชนชั้นกลาง จันทาได้พบปรากฏการณ์ใหม่มากมาย ก่อให้เกิดความคิดเปรียบเทียบชนบทกับในเมือง ได้นึกถึงการมอมเมาทางความคิด การแบ่งชั้นวรรณะ ฯลฯ “ศรีบูรพา” พยายามให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นของลูกชานา แต่กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้วก็คือกระบวนการทางความคิดของ “ศรีบูรพา” ที่พัฒนามาเป็นลำดับนั่นเอง

“ศรีบูรพา” เขียนหนังสือจนกระทั่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม หมดอำนาจ พลเอก ถนอม กิตติขจร ขึ้นมา ระหว่างนั้นเขากับเพื่อนนักหนังสือพิมพ์และนักการเมืองได้รับเชิญให้เดินทางไปดูงาน ณ สหภาพโซเวียต ต่อมาจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจอีกครั้ง และเผยแพร่หน้าเผด็จการอย่างไม่อำพราง “ศรีบูรพา” พิจารณาเห็นว่า จีนกลับคงถูก

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

จับติดคุกขังลิ้มแน้ จึงขอลี้ภัยอยู่ ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน จนถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ในที่สุด

ชีวิตที่ต่อสู้และยืนหยัด

ช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๑๐ เรียกว่าเป็นยุคมืดทางปัญญาของเมืองไทย เนื่องจากรัฐบาลขณะนั้นได้จับกุมคุมขังนักเขียน นักหนังสือพิมพ์จำนวนมากเป็นร้อย ได้มัดตราสังวิชาวชิพหนังสือพิมพ์ โดยไม่ยอมอนุญาตให้ออกใหม่ แนวโน้มทางการเขียนจึงเหจากความเอาจริงเอาจังมาเป็นการเน้นอารมณ์ส่วนตัว นวนิยายที่เขียนอย่างมีความมุ่งหมายเพื่อประเทืองปัญญาชบเซา นวนิยายที่มุ่งความบันเทิงและเล่นสนุกด้านภาษาสำนวนคึกคัก นักเขียนน้ำเน่าได้รับการโฆษณาถกักก้อง นักเขียนที่เอาจริงเอาจังบ้างก็หยุดเขียน บ้างก็เปลี่ยนแนวให้สอดคล้องกับยุคสมัยเพื่อความอยู่รอด สำนักพิมพ์กล้าตีพิมพ์งานของ “ศรีบูรพา” เฉพาะที่เขียนก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ เพื่อนหนุ่มร่วมสมัยบางคนของเขาเมื่อเขียนถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มสุภาพบุรุษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ก็บิดเบือนไม่กล้ายกย่องถึงกระนั้นก็ยังมียกเขียนที่ตรงไปตรงมาอย่าง ยศ วัชรเสถียร เขียนถึง “ศรีบูรพา” อย่างที่เขาเป็นจริง งานของ “ศรีบูรพา” มีอ่านกันอยู่ในหมู่หนอนหนังสือ คนรุ่นใหม่ที่ค้นคว้าลึกเข้าไปในหนังสือช่วง พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๐ ยิ่งอ่านยิ่งทึ่ง และอยากรู้จัก “ศรีบูรพา” มากยิ่งขึ้น

เมื่อมีการประกาศรัฐธรรมนูญ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ยุคฟื้นฟูงานของนักเขียนเก่าจึงหวนกลับมาอีกครั้ง โดยผ่านทางหนังสือที่ออกในมหาวิทยาลัย เราได้อ่านงานของ “ศรีบูรพา”, “อินทราวุธ”, “บรรจง บรรเจิดศิลป์”, “เปลื้อง วรรณศรี”, กวีการเมือง “ทีปกร” ฯลฯ คนรุ่นใหม่ที่ถูกปิดบังทางปัญญามาเป็นเวลาหลายปี จึงเริ่มมองเห็นคุณค่า ชุมชนวิชาการ สจม. พิมพ์ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ออกมาและหมด ชมรมหนังสือดาวเรือง พิมพ์ *แม่* และหมด โรเนียวเรื่อง *แลไปข้างหน้า* ก็ได้รับความนิยอย่างสูง และเมื่อพิมพ์เป็นเล่มปกอ่อนก็ขายดิบขายดี *รวมเรื่องสั้นรับใช้ชีวิต* ของ “ศรีบูรพา” ก็เป็นที่กล่าวขวัญเช่นเดียวกับบทแปล *วิวัฒนาการมาร์กซิสม์* ก็เป็นหนังสือวิชาการที่ขายดีอีกเล่ม หนังสือเหล่านี้ล้วนจัดพิมพ์โดยกลุ่มของนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งสิ้น

ที่งานของ “ศรีบูรพา” ได้รับความนิยมในหมู่คนรุ่นใหม่อย่างสูง มีองค์ประกอบทางรูปธรรมที่น่าสนใจหลายประการคือ หนึ่ง ชีวิตที่ผ่านมาของเขาเป็นชีวิตแห่งการสร้างสรรค์แนวทางใหม่ทางการประพันธ์และวงการหนังสือพิมพ์ สอง ชีวิตทางการเขียนของเขาเป็นชีวิตแห่งการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและมีชีวิตที่ดีกว่า และสาม ชีวิตทั้งชีวิตของเขา

ยื่นหยัดต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชอันสมบูรณ์ของประเทศ สิ่งเหล่านี้พัฒนาจากด้านแคบไปสู่กว้าง ส่วนตัวไปสู่ส่วนรวม ปริมาณไปสู่คุณภาพ จากพลังใหม่ที่เล็กกลายเป็นพลังที่ถูกต้องและยิ่งใหญ่ ทศสิบเก้าปีของ “ศรีบูรพา” เป็นชีวิตที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงจากกรอบแคบๆ ในครอบครัวไปสู่การทำงานเพื่อคนส่วนใหญ่ที่ถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ยิ่งกาลเวลาเปลี่ยนยิ่งเป็นเครื่องพิสูจน์สิ่งที่ “ศรีบูรพา” ยืนหยัดต่อสู้ว่าถูกต้องและชอบธรรม ความคิดที่ไม่ตายของเขาจึงมีคนรุ่นหลังสืบทอดต่อไปไม่ขาดสายด้วยความมั่นใจว่าจะแปรความคิดให้เป็นการกระทำที่เป็นจริงในที่สุด.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“ศรีบูรพา” กับ พัฒนาการนวนิยายไทย

ผศ. ดร. ตรีนีลปี่ บุญขจร

“ศรีบูรพา” เป็นนามปากกาของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ ที่มีบทบาทในวงวรรณกรรมไทยตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๔๗๒ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ ในวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ จะเป็นวันครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาลของนักเขียนท่านนี้ และยังเป็นโอกาสสำคัญยิ่งในวงวรรณกรรมไทย คือเป็นปีแห่งการเฉลิมฉลองเนื่องจากยูเนสโกได้ประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก

บทความนี้จะกล่าวถึงนวนิยายเล่มสำคัญของ “ศรีบูรพา” ได้แก่ *ลูกผู้ชาย สงครามชีวิต ข้างหลังภาพ ป่าในชีวิต จนกว่าเราจะพบกันอีก และแลไปข้างหน้า* เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของนวนิยายดังกล่าวที่มีต่อพัฒนาการนวนิยายไทย

รุ่งอรุณนวนิยายไทย : ลูกผู้ชาย กับอุดมคติสามัญชน

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ “ศรีบูรพา” เป็นหนึ่งในขบวนนักเขียนหนุ่มสาวผู้สร้างสรรค์ นวนิยายไทยที่นำเสนอเนื้อหาซึ่งสัมพันธ์กับสังคมไทยในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองอย่างเข้มข้น “ศรีบูรพา” ม.จ. อากาศคำเเกิง รพีพัฒน์ และ “ดอกไม้สด” เขียนนวนิยายที่แสดงความนึกคิด ความเชื่อ ความใฝ่ฝันและวิถีชีวิตซึ่งต่างไปจากนวนิยาย ก่อนหน้านั้น นอกจากนี้ยังสอดแทรกการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคม ลักษณะดังกล่าวแสดง

ให้เห็นพัฒนาการจากเนื้อหานวนิยายที่มักนิยมเรื่องหวิวหาพาฝัน มุ่งแต่ความสนุกสนานกับเรื่องเกี่ยวกับความรัก มาสู่การมองปัญหาความรักอย่างสัมพันธ์กับความเป็นจริง โดยนำปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมาพิจารณาด้วย

ลูกผู้ชาย แสดงถึงความใฝ่ฝันของสามัญชนโดยเสนอแนวคิดเชิงอุดมคติเกี่ยวกับความเป็น “ลูกผู้ชาย” ของหนุ่มสมัยนั้นว่า การเป็นลูกผู้ชายไม่ได้ขึ้นอยู่กับตระกูลหรือยศศักดิ์แต่อยู่ที่ความมานะบากบั่นเพียรพยายามในการสร้างตนเอง เป็นผู้มีคุณธรรม รู้จักเสียสละ และมีความยุติธรรม ระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับความยุติธรรม ผู้ที่เป็นลูกผู้ชายย่อมเลือกความยุติธรรม มาโนช ตัวเอกของเรื่องเป็นแบบอย่างของลูกผู้ชายในอุดมคติผู้ก่อร่างสร้างตัวจากสามัญชนกรรมาชีพ ลูกช่างไม้มาเป็นขุนนางชั้นคุณพระและได้เป็นผู้พิพากษา การสร้างตัวละครเอกเช่นนี้ยังสะท้อนให้เห็นความหวังของสามัญชนในระยะนั้นซึ่งมีความเชื่อมั่นว่า พวกเขามีโอกาสเลื่อนฐานะของตนมาอยู่ในสังคมชั้นสูงได้ด้วยความเพียรพยายามหมั่นศึกษาและประพฤติตนอยู่ในคุณธรรม *ลูกผู้ชาย* เสนอแนวความคิดที่ตรงกับความใฝ่ฝันของสามัญชนผู้มีการศึกษาในสมัยนั้น ทำให้ได้รับความนิยมแพร่หลาย เนื่องจากเป็นตัวแทนความรู้สึกของหนุ่มสาวร่วมสมัยในช่วงเวลาดังกล่าว

นอกจากนี้หากพิจารณาแนวคิดย่อยของ *ลูกผู้ชาย* จะเห็นความเปลี่ยนแปลงด้านความคิดเห็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การวิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นสูง ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นว่าตระกูลหรือยศศักดิ์มิใช่เครื่องรับประกันความเป็นคนดีมีคุณธรรม ตัวละครฝ่ายผู้ร้ายในเรื่องคือ คีรี เป็นลูกผู้ดี แต่การกระทำของเขาเองทำให้ชีวิตตกต่ำจนต้องกลายเป็นโจรติดตะราง ทศนะเช่นนี้ยังพบได้ในนวนิยายเรื่องอื่นๆ ของ “ศรีบูรพา” ที่เขียนในช่วงเวลาเดียวกับ *ลูกผู้ชาย* เช่น *มารมนุษย์* พระอรุณดิศัย ตัวผู้ร้ายก็เป็นขุนนาง *ปราบพยศ* หลวงมหัทธิน ก็เป็นขุนนางที่มีความประพฤติเหลวแหลก เป็นต้น ตัวละครฝ่ายร้ายของ “ศรีบูรพา” มักมาจากตระกูลขุนนาง ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า การใช้ตำแหน่งขุนนางมาจำแนกความดี-ความเลวนั้นไม่ยุติธรรม ตอนหนึ่งใน *ปราบพยศ* ซึ่ง “ศรีบูรพา” แสดงความคิดเห็นเช่นนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า

“ผมต้องการพูดกับสุภาพบุรุษเท่านั้น ถ้าคุณทั้งหมดเป็นสุภาพบุรุษ ก็ขอได้ตัดคำว่าขุนนางออกเสียเถิด เพราะขุนนางไม่ใช่เครื่องหมายอันแท้จริงที่จะรับรองความเป็นคนดีของคนเราได้”

“คุณพูดถูก ขุนนางไม่ใช่คนดีไปเสียทั้งหมด...”^๑

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

นอกจากนี้ยังให้ภาพของผู้ที่เคยเป็นนายแต่กลับต้องมาเป็นคนใช้ในภายหลัง คือชีวิตของคุณนายม้วยใน *โลกสันนิวาส* “ศรีบูรพา” เสนอว่า ชีวิตของเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับ “บุพเพ” แต่ขึ้นอยู่กับโลกสันนิวาส คือการกระทำของแต่ละคนที่จะบันดาลชีวิตของผู้นั้น อันแสดงถึงความหวังและการมองโลกในแง่ดีของสามัญชนคนหนึ่ง

ภาพวิถีชีวิตที่สวนทางกันของคนสองกลุ่ม คือ ชนชั้นสูงกับสามัญชน ชนชั้นสูงมองเห็นวิถีชีวิตที่ตกต่ำลงของตน ส่วนสามัญชนเริ่มมีความหวังอันแจ่มใสต่อวิถีชีวิตซึ่งเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคม ไม่เพียงแต่จะเห็นได้ในนวนิยายของ “ศรีบูรพา” เท่านั้น แต่ยังพบในนวนิยายของ ม.จ. อากาศดำเกิง รัชพีพัฒน์ และ “ดอกไม้สด” ด้วย

“ศรีบูรพา” ยังนำเสนอการวิพากษ์วิจารณ์ค่านิยมเดิมที่ถือกันว่ากุลสตรีควรมีสามีคนเดียวและชีวิตสมรสครั้งแรกเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตอย่างที่เรียกกันว่า “ปลูกเรือนผิดคิดจนตัวตาย” ในนวนิยายของ “ศรีบูรพา” จะเห็นภาพตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มักเคยผิดหวังในชีวิตสมรสมาแล้ว ตัดสินใจแยกทางเดิน เธอจึงไม่ใช่หญิงสาวบริสุทธิ์ผุดผ่องอย่างนางเอกแบบฉบับทั่วไป เช่น เรณู สรลักษ์ณ์ นางเอกในเรื่อง *มารมนุษย์* แต่งงานกับคนที่ตนเองไม่ได้รับรัก เพราะประเพณีคลุมถุงชน ชีวิตสมรสจึงล้มเหลว เธอตัดสินใจหย่า และได้แต่งงานกับพระเอกในที่สุด หรือ วันเพ็ญ ใน *ผจญบาป* ยอมแต่งงานกับชายที่ตนเองไม่ได้รับรักซึ่งบิดามารดาจัดการให้ กว่าจะพบความสุขที่แท้จริงก็ต้องผ่านอุปสรรคมากมาย จนในที่สุดได้แต่งงานกับน้องชายสามมีเก่าที่เคยเป็นคู่รักอยู่เดิม

สงครามชีวิต

: จุดเริ่มต้นของสำนักทางมนุษยธรรมต่อผู้ยากไร้

“ศรีบูรพา” เขียนนวนิยายเรื่อง *สงครามชีวิต* และรวมพิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียงไม่ถึงเดือน นวนิยายเรื่องนี้แสดงสำนักทางมนุษยธรรมต่อผู้ยากไร้ในสังคม พร้อมกันนั้นก็สะท้อนสภาพความเลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคมไทยและค่านิยมบางประการที่มุ่งมายไร้สาระ

สงครามชีวิต เป็นนวนิยายในรูปแบบจดหมาย โครงเรื่องกล่าวถึงความสัมพันธ์ของหญิงชายคู่หนึ่งซึ่งติดต่อกันทางจดหมาย ทั้งสองได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์สังคม ช่องว่างทางเศรษฐกิจ และค่านิยมบางประการที่ไร้เหตุผล ความสัมพันธ์ของทั้งสองสิ้นสุดลงเมื่อฝ่ายหญิงตัดสินใจไปเป็นนางเอกภาพยนตร์และแต่งงานกับผู้กำกับในที่สุด เรื่องจบลงด้วยความเศร้า เมื่อฝ่ายชายต้องพ่ายแพ้ในสงครามชีวิต นวนิยายเรื่องนี้มีความสำคัญต่อพัฒนาการนวนิยายไทย เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของความ

สำนักทางมนุษยธรรมในนวนิยาย ด้วยทัศนะที่เห็นอกเห็นใจผู้ยากไร้ “ศรีบูรพา” จึงนำเรื่องราวชีวิตของพวกเขาามาเขียน ถึงแม้ก่อนหน้านี้จะมีนวนิยายไทยที่กล่าวถึงความยากจนในลักษณะผู้หญิงยากจนไปรักชายร่ำรวย หรือชายเป็นยากไปหลงรักดอกฟ้าผู้สูงศักดิ์ แต่ก็จบลงด้วยความสุข เพราะต่อมาพบว่าฝ่ายหญิงเป็นทายาทของมรดก หรือฝ่ายชายก่อร่างสร้างตัวได้ อันเป็นลักษณะนวนิยายทำนองเพื่อฝัน ชีวิตของเพลินกับระพีรินทร์ใน*สงครามชีวิต* จึงเป็นชีวิตของผู้ยากไร้คู่แรกในนวนิยายไทยที่จบลงด้วยความเศร้า

อย่างไรก็ตามความสำนักทางมนุษยธรรมใน*สงครามชีวิต* ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ ซึ่ง “ศรีบูรพา” ได้แบบอย่างโครงเรื่องมาจากเรื่อง *Poor People* ของ ฟีโอโดร์ ดอสโตเยฟสกี (Fyodor Dostoyevsky^๒) นักประพันธ์ชาวรัสเซีย *Poor People* เป็นนวนิยายเรื่องแรกของดอสโตเยฟสกี เขียนขึ้นปี ค.ศ. ๑๘๔๕ (พ.ศ. ๒๓๘๘) เมื่ออายุเพียง ๒๔ ปี เรื่องนี้ทำให้เขามีชื่อเสียงโด่งดังในรัสเซียทันที อีก ๘๗ ปีต่อมา “ศรีบูรพา” ได้อิทธิพลทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหาจากนวนิยายเรื่องนี้มาเขียน*สงครามชีวิต* นับเป็นครั้งแรกที่นวนิยายไทยได้รับอิทธิพลจากนวนิยายรัสเซีย

Poor People เป็นเรื่องราวความรักของหญิงชายผู้ยากไร้คู่หนึ่ง ฝ่ายชายชื่อ มาร์คา อเล็กเซเยวิช ชายสูงอายุผู้หลงรักหญิงสาวแรกรุ่นชื่อ วาร์วารา อเล็กเซเยฟน่า ทั้งสองเขียนจดหมายโต้ตอบกัน นอกจากนี้จะพรรณนาถึงความรักความห่วงใยต่อกันแล้วยังเล่าถึงสภาพความยากจนข้นแค้นของเพื่อนบ้าน และตั้งปัญหาถึงความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจน แม้ว่ามาร์คาจะเสียสละแม้กระทั่งเสื้อผ้าชุดทำงานเพื่อซื้อของกำนัลและช่วยเหลือวาร์วาราเมื่อเธอเจ็บป่วย แต่ในที่สุดวาร์วาราที่ตัดสินใจแต่งงานกับเจ้าของที่ดินชื่อ ไบคอฟ ด้วยเหตุผลว่า

ถ้าหากจะมีใครสักคนที่จะช่วยกำจัดความเสื่อมเสียเกียรติยศ รักษาชื่อเสียงอันดีงามของฉันไว้ได้ และพลิกเปลี่ยนความยากจน ความยากลำบาก และเคราะห์กรรมทั้งหลายของฉันได้ คนคนนั้นก็คือฉันนั่นเอง...เฟดอรับอกว่า คนเราไม่ควรปล่อยโอกาสที่จะได้รับความสุขให้หลุดลอยไป^๓

โครงเรื่องของ*สงครามชีวิต* กับ *Poor People* คล้ายคลึงกันมาก “ศรีบูรพา” นำโครงเรื่องของ *Poor People* มาใช้โดยตลอด เริ่มตั้งแต่เรื่องราวความสัมพันธ์ของหญิงชายคู่หนึ่งซึ่งฐานะยากจน ฝ่ายหญิงเคยมีฐานะดีมาก่อนแต่ยากจนลง ทั้งสองเขียนจดหมายโต้ตอบกัน แสดงความรักความห่วงใยต่อกัน พร้อมกันนั้นก็เล่าถึงสภาพความแร้นแค้นของตนเองและของเพื่อนผู้ยากไร้ ภายหลังฝ่ายหญิงตัดสินใจแต่งงานกับชายอื่น

คืออิสตวรรษ
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เพราะเลือกความอยู่รอดและความสุขสบาย ทั้งให้ฝ่ายชายต้องพ่ายแพ้ชีวิตอย่างสิ้นเชิง

การดำเนินเรื่องใช้วิธีเล่าเรื่องโดยจดหมายเหมือนกัน นอกจากนี้ยังใช้บันทึกช่วยดำเนินเรื่องบางตอน แต่ก็ไม่เหมือนกับใน *Poor People* ที่เดียว เพราะใน *Poor People* วาร์วาราส่งบันทึกของคนในอดีตสมัยพบรักครั้งแรกกับปัญญาชนหนุ่มที่ต้องตายไปด้วยการทำงานหนักให้มาร์คาอ่าน แต่ใน *สงครามชีวิต* “ศรีบูรพา” ตัดเรื่องราวเหล่านี้ ออก อดีตของเพลินจึงไม่มีรายละเอียด มีเพียงคำบอกเล่าของเพลินว่า “ดิฉันได้สาบานไว้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนคนนี้” เท่านั้น ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจของเพลินจึงพลิกความคาดหมายของผู้อ่านอยู่บ้างเพราะรายละเอียดเกี่ยวกับอดีตที่ถูกทรยศรักของเพลินไม่แจ่มชัด

นอกจากนี้ “ศรีบูรพา” ยังดำเนินเรื่องโดยใช้สถานการณ์และรายละเอียดบางตอนเหมือน *Poor People* นับตั้งแต่เริ่มเรื่องด้วยจดหมายของฝ่ายชาย กล่าวถึงสภาพบ้านที่ตนอยู่ การให้เห็นสภาพแร้นแค้นของผู้ยากไร้ โดยเล่าถึงความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้าน การแสดงความเห็นใจด้วยการช่วยเหลือต่างๆ ที่เป็นผู้ยากไร้เหมือนกัน พร้อมกับสะท้อนความไร้มนุษยธรรมของผู้มีมั่งมี การสละแม่เสื้อผ้าของฝ่ายชายเพื่อช่วยเหลือฝ่ายหญิงซึ่งเป็นการเริ่มต้นความขัดแย้งระหว่างพระเอกกับนางเอกเพราะนางเอกต้องการช่วยเหลือตัวเอง แต่ในด้านรายละเอียด “ศรีบูรพา” ได้กล่าวถึงเหตุการณ์แต่ละตอนอย่างวิเคราะห์วิจารณ์และมองถึงปัญหาความอยู่ดีศรีธรรมในสังคม

ด้านลักษณะตัวละคร ระพีพันธุ์ใน *สงครามชีวิต* กับมาร์คาใน *Poor People* เป็นผู้ยากไร้เหมือนกัน แต่ระพีพันธุ์จะมองโลกและสังคมด้วยสายตาของผู้ที่ได้รับการศึกษา ส่วนมาร์คามองโลกอย่างผู้ได้รับการศึกษาน้อย มาร์คามีลักษณะเป็นผู้ยากไร้ธรรมดาที่ได้บทเรียนจากประสบการณ์ในชีวิต และยังเป็นชายวัยชราที่บางขณะมีท่าทางกๆ เงินๆ เมื่อต้องประสบเหตุการณ์บีบคั้น ส่วนระพีพันธุ์เป็นหนุ่ม มีความเข้าใจเรื่องความยุติธรรมในสังคม สามารถวิพากษ์วิจารณ์ด้วยเหตุผลอย่างปัญญาชน บุคลิก โลกทัศน์ และจิตใจของระพีพันธุ์จึงไม่เป็นผู้ยากไร้อย่างมาร์คา ส่วนทัศนะที่ผู้ชายต้องเป็นฝ่ายช่วยเหลือหญิง ทั้งระพีพันธุ์และมาร์คานั้นเหมือนกัน

ด้านตัวละครฝ่ายหญิง เพลินใน *สงครามชีวิต* กับวาร์วาราใน *Poor People* เป็นผู้มีฐานะดีแล้วตกต่ำเหมือนกัน แต่เพลินมีบุคลิกเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวกว่า ทั้งยังมีความคิดเห็นอย่างผู้ที่ได้รับการศึกษา สามารถวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคม และบางครั้งมองปัญหาความเลื่อมล้ำในสังคมได้ชัดเจนกว่าระพีพันธุ์ ซึ่งแสดงว่า “ศรีบูรพา” ให้ความสำคัญกับตัวละครฝ่ายหญิง และให้เป็นฝ่ายเข้มแข็งกว่าฝ่ายชายซึ่งต่างจากคอสโตเยฟสกี การเน้นให้เพลินมีสำนึกทางมนุษยธรรม เห็นอกเห็นใจผู้ยากไร้และเป็นหญิงมีอุดมคติ การตัดสินใจของเพลินในตอนท้ายจึงพลิกความคาดหมายของผู้อ่านอยู่บ้าง มาลัย ชูพินิจ นักเขียน

ร่วมรณรงค์คำว่า “‘ศรีบูรพา’ มาเฟลีนซึ่งเป็นไอดีลของเรื่องอย่างเลือดเย็น”^๕ ลักษณะเช่นนี้ต่างจาก *Poor People* ของดอสโตเยฟสกี เพราะภาพของวาร์วาราจะไม่เด่นชัดมากกว่ามาร์คา

“ศรีบูรพา” ใช้แบบอย่างเรื่อง *Poor People* โดยนำเค้าโครงเรื่อง การดำเนินเรื่อง รวมทั้งลักษณะเด่นมา จากนั้นจึงสร้างรายละเอียดขึ้นใหม่ตามสภาพสังคมไทย และยังมีบุคลิกเฉพาะตัวเด่นชัดขึ้นอีกด้วย หาก “ศรีบูรพา” ไม่กล่าวไว้ในจดหมายฉบับหนึ่งถึงเรื่อง *Poor People* ของดอสโตเยฟสกีแล้ว ผู้อ่านก็อาจจะไม่ทราบเลยว่าเขาได้รับอิทธิพลด้านโครงเรื่อง และการดำเนินเรื่องตลอดจนการสร้างตัวละครจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่^๕ อย่างไรก็ตามการที่ “ศรีบูรพา” หยิบยกนวนิยายเรื่องนี้มาดัดแปลงในช่วงที่สังคมไทยเริ่มสนใจวิพากษ์วิจารณ์ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคมจึงสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในระบะนั้นเป็นอย่างดี

การนำเสนอนวนิยายเกี่ยวกับผู้ยากไร้นับเป็นการเริ่มต้นหันไปมองสภาพสังคมในมุมที่เป็นความเลวร้ายด้วยท่าทีที่เห็นอกเห็นใจผู้ยากไร้ นวนิยายเรื่องนี้จึงแสดงสำนึกทางมนุษยธรรมพร้อมๆ กับการวิพากษ์วิจารณ์ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคม หัวใจของ *สงครามชีวิต* อยู่ที่การเสนอปัญหาความอยู่ดีธรรมดาในสังคม ระพินทร์และเฟลีนวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยนับตั้งแต่แรก สันทนกันถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ค่านิยมเรื่องการทำบุญเพื่อหวังผลตอบแทน ความไม่เท่าเทียมทางโอกาสของบุคคลต่างชนชั้น ระบบการศึกษาที่สูญเปล่า การดูถูกเหยียดหยามทางเชื้อชาติและอาชีพ และสิ่งที่เน้นย้ำมากที่สุดก็คือสภาพสังคมที่ถือเงินเป็นพระเจ้า *สงครามชีวิต* ก็คือสงครามกับชนานุภาพนั่นเอง ภาพเปรียบเทียบชีวิตของคนมั่งมีกับผู้ยากไร้ตอนหนึ่งว่า

บางคราวฉันก็รักบ้าน บางคราวฉันก็เบียดบ้าน ที่จริงฉันจะไม่เบียดบ้านเลย ถ้าทุกๆ บ้านในโลกจะเหมือนกันหมด แต่ที่แหละ แม่เพื่อนรัก บ้านที่สวยงามวิเศษกว่าที่ฉันอยู่เดี๋ยวนี้ มันมีมากมายเหลือเกิน โรงเก็บรถยนต์หรือโรงม้าของท่านพวกผู้ลากมากดี ขยับจะน่าอยู่กว่าบ้านของนายระพินทร์ ยุทธศิลป์ไปเสียอีก ดูไปดูมา อ้ายคนอย่างเราจะมีค่าน้อยกว่ารถยนต์หรือม้าเป็นไหนๆ...^๖

จากนั้นเขาจึงให้ ดุสิต สมิตโตปกรณ์^๗ ปัญญาชนในอุดมคติของเขา ปรากฏขึ้นด้วยบุคลิกของนักประพันธ์ผู้เข้าใจเงื่อนไขอันเลวร้ายของสังคม เขาสรุปให้ระพินทร์ฟังว่า กฎเกณฑ์ของสงครามชีวิตไม่ต่างจากสัตว์ คือ สัตว์ใหญ่ทำลายสัตว์ที่เล็กกว่า และสัตว์ที่เล็กกว่าทำลายสัตว์ที่เล็กที่สุด สำหรับมนุษย์ “พวกที่มีอำนาจมากเอาเปรียบพวกมีอำนาจ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

น้อยกว่า และพวกมีอำนาจน้อยกว่าเขาเปรียบผู้มีอำนาจน้อยที่สุด” เขาตระหนักว่า เงินกำลังเป็นพระเจ้า

“...มันเป็นเรื่องน่าอนาถใจแท้จริงเมื่อมาคิดถึงว่า คุณความดีไม่ได้ให้ความสุขแก่มนุษย์เสมอไป...เดี๋ยวนี้ทุกสิ่งทุกอย่างต้องซื้อต้องขายกันหมดแล้วนะคุณ ตลอดจนเกียรติยศและความรัก เงินจะรับเหมาเป็นผู้ปรุงแต่งทั้งหมด คุณความดีสิ้นอำนาจเสียแล้วในทุกวันนี้”^๕

นอกจากนี้ “ศรีบูรพา” ยังสะท้อนให้เห็นว่า ความเมตตาเห็นอกเห็นใจคนยากไร้ทำได้ยากในหมู่มนุษย์ เพราะการกระทำทุกอย่างหวังผลตอบแทน เช่น การทำบุญเพื่อขึ้นสวรรค์ของยายแก่ผู้มีอันจะกินคนหนึ่ง แต่กลับปฏิเสธที่จะให้ทานผู้ยากไร้ที่มาขออาหารประทังชีวิตให้หลาน เขาจึงให้ระพิณทร์สรุปว่า เขาไม่หวังในความปรานีของคนมั่งมีตอนที่ระพิณทร์คิดถึงความแตกต่างระหว่างชีวิตของเขากับนายเกตุร

คนจน ๆ อย่างระพิณทร์อาจถูกคนมั่งมีที่ใจบาปหยาบเข้าเขาปฏิบัติอย่างว่าฉันเองเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ แต่ขอให้สวรรค์เป็นพยานเถิด, แม่เพื่อนรัก, เราจะหวังความเป็นธรรมหรือความปรานีของคนพวกนี้ได้อย่างไร ?

สงครามชีวิต ที่ปรากฏในสายธารนวนิยายไทยใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้สร้างพัฒนาการให้นวนิยายไทยหลายประการดังนี้

ประการแรก *สงครามชีวิต* เป็นจุดเริ่มต้นของความสำนึกทางมนุษยธรรมซึ่งเป็นนวัตศน์ของนวนิยายไทยในระบอบที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การเสนอทัศนะเห็นอกเห็นใจผู้ยากไร้ การไม่ดูถูกเหยียดหยามเชื้อชาติ “ต่ำ” แสดงถึงสำนึกทางมนุษยธรรมของ “ศรีบูรพา” ตอนที่ “ศรีบูรพา” ให้ระพิณทร์กล่าวว่า ความสำนึกทางมนุษยธรรมของระพิณทร์เกิดขึ้นเพราะความชื่นชมในชีวิต ทำให้เขาฉุกคิดว่า คนเราต้องการการปลอบประโลมเมตตาปรานีและเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น มนุษยธรรมจึงงอกงามขึ้นในใจเขาทีละน้อย เขาหันเข้าหาหนังสือซึ่งเพาะสำนึกนี้ให้งอกงาม ด้วยเหตุนี้เขาจึงอยากแต่งหนังสือเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นสักเล่มหนึ่ง “ศรีบูรพา” อาจมุ่งหมายให้ *สงครามชีวิต* เป็นหนังสืออย่างที่ระพิณทร์หวังก็เป็นได้

ประการที่ ๒ *สงครามชีวิต* เป็นจุดเริ่มต้นของการวิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมไทยอย่างเน้นความสำคัญจนถึงเป็นแก่นเรื่อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นนวนิยายสะท้อนปัญหาสังคม

เป็นไปได้ที่ “ศรีบูรพา” จะมีได้มุ่งเสนอ *สงครามชีวิต* ให้เป็นเพียงนวนิยายรักที่เปลี่ยนแปลงการจบอย่างพาฝัน หรือจบอย่างมีความสุขในยุคแรกมาเป็นการจบด้วยความไม่สมหวังเท่านั้น เพราะหัวใจของ *สงครามชีวิต* อยู่ที่การวิพากษ์วิจารณ์ความอยู่ดีศรีธรรมในสังคมขณะที่เขียน *สงครามชีวิต* “ศรีบูรพา” มีประสบการณ์และจิตสำนึกทางการเมืองมาแล้วระยะหนึ่ง เขาเคยผ่านตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายวันหลายแห่งแม้จะมีอายุยังน้อยคือเริ่มจาก *บางกอกการเมือง ไทยใหม่* จนถึงตำแหน่งนักเขียนบทความที่ *ศรีกรุง* และ *สยามราษฎร์* บทความของเขาเสนอความคิดเห็นทางการเมืองที่เรียกว่า “ก้าวหน้า” มากในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพราะเขาเสนอความคิดเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตยจนถูกบีบบังคับจากนายทุน และต้องออกจากตำแหน่งหลายครั้ง แต่ก็ไม่เคยย่อท้อหรือหันเหทิศทางความเห็นเพื่อสวัสดิภาพส่วนตัว ครั้งที่ เป็นเหตุการณ์รุนแรงที่สุดคือบทความชื่อ “มนุษย์-ภาพ” ซึ่งตีพิมพ์ใน *ศรีกรุง* ทำให้หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นถูกถอนใบอนุญาต แทนพิมพ์ถูกล่ามโซ่ อันเป็นข่าวเกรียวกราวก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเล็กน้อย นอกจากนี้ก่อนการเขียน *สงครามชีวิต* เขาเคยเขียนนวนิยายการเมืองชื่อ “ยอดปรารถนา” ลงใน *บางกอกการเมือง* แต่เขียนยังไม่จบ มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนวนิยายเรื่องนี้ไว้ว่า “มีจุดมุ่งหมายโจมตีศักดินา เอี่ยมอ่องในด้านสำนวนโวหารซึ่งทั้งคมและเก๋ สรรพนามที่ใช้กับตัวนางเอก กุหลาบนำเอาคำว่า ‘เขา’ มาใช้แทน ‘หล่อน’ หรือ ‘เธอ’”^๙

ความสนใจและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างจริงจังเช่นนี้ จึงไม่น่าจะเป็นความผิดพลาดหากพิจารณาว่า *สงครามชีวิต* มีจุดมุ่งหมายเสนอปัญหาสังคม ภาพชีวิตของระพีพันธ์และเพลินเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของสงครามในสังคมที่มี “ชนานุภาพ” หากพิจารณาในแง่ *สงครามชีวิต* ก็เป็นนวนิยายการเมืองเรื่องแรกของไทยที่เกิดพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ประการที่ ๓ *สงครามชีวิต* แสดงถึงแนวโน้มใหม่ของนวนิยายที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมรัสเซีย นวนิยายของดอสโตเยฟสกีเกี่ยวกับชนชั้นผู้ยากไร้ ซึ่งต่อมากลายเป็นวรรณกรรมของชนชั้นกรรมาชีพ (Proletarian Literature) นับเป็นครั้งแรกที่นวนิยายไทยได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมประเภทนี้ ซึ่งต่างจากเดิมที่มักได้รับจากอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งส่วนมากเป็นนวนิยายรักหวานชื่นหรือรักโรสโกทที่ไม่เกี่ยวกับปัญหาสังคม เช่น นวนิยายรักของ แมรี คอเรลลี ชาร์ลส กาวิช^{๑๐}

กล่าวโดยสรุปบทบาทสำคัญของ *สงครามชีวิต* ต่อพัฒนาการนวนิยายไทย คือการสะท้อนให้เห็นนวัตศันใหม่เกี่ยวกับความสำนึกทางมนุษยธรรม และการเสนอแนวคิดวิพากษ์วิจารณ์สังคม นับได้ว่า *สงครามชีวิต* เป็นนวนิยายไทยเรื่องแรกที่มีเป้าหมายเสนอปัญหาสังคม

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ข้างหลังภาพ : ความตายของกรอบจารีตใน “โลกเก่า”

“ศรีบูรพา” เขียนนวนิยายเรื่องข้างหลังภาพ ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ปีเดียวกับที่ “ดอกไม้สด” เขียนเรื่องผู้ดี นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนภาพวิถีชีวิตของ “ผู้ดี” ไว้ในอีกลักษณะหนึ่ง คือเป็นชีวิตที่เศร้า ขมขื่น และแตกสลายของหญิงในราชตระกูล

หัวใจของเรื่องข้างหลังภาพ อยู่ที่การสวนทางกันของความรักและความเข้าใจของหญิงชายคู่หนึ่งซึ่งมีได้ต่างกันแต่เพียงวัยเท่านั้น หากคนหนึ่งยังมีชีวิตอยู่ในสังคมแบบเก่า ได้รับการอบรมตามกรอบประเพณีของสังคมเก่า ส่วนอีกคนหนึ่งอยู่ในสังคมใหม่ อยู่ในโลกปัจจุบันไม่ใช่อดีต “ศรีบูรพา” แสดงให้เห็นความขัดแย้งของวิถีชีวิตและบุคลิกลักษณะซึ่งแสดงถึงความเป็นคนในสังคมต่างสมัยกันอย่างเด่นชัดตลอดเรื่อง

ม.ร.ว. กิริติ เป็นสาวใหญ่วัย ๓๕ ในราชตระกูล เมื่อพบกับนพพรขณะที่เธอไป “ฮันนีมูน” กับสามีวัยกว่า ๕๐ นั้น นพพรมีอายุเพียง ๒๒ ปี แต่ความงามของเธอทำให้นพพรคิดว่าเธออายุเพียง ๒๘ ปี เหตุผลในการแต่งงานของ ม.ร.ว. กิริติไม่ได้เป็นไปตามความคาดหมายทั่วไปที่มักคิดว่า หญิงสาวแต่งงานกับชายชราเพราะเงิน หรือไม่เช่นนั้นก็ถูกบังคับ ม.ร.ว. กิริติถือว่าการแต่งงานครั้งนี้เป็นหนทางที่เธอจะได้หนีจากความซ้ำซากจำเจของชีวิตที่จำกั้อยู่ในกรอบประเพณีในสังคมอันคับแคบ ทำให้วัยสาวของเธอผ่านไปโดยแห้งแล้งขมขื่น ไม่มีรสชาติอันสดชื่นเหมือนหนุ่มสาวทั่วไป เธอต้องมีชีวิตอยู่เพื่อปรนนิบัติเจ้านายหญิงในวัง ได้รับการศึกษาจากหม่อมแม่ และรู้จักคนนับจำนวนได้ ด้วยกรอบธรรมที่ไม่ได้สอนให้รู้จักคิด เพราะ “เราไม่ได้ถูกอบรมให้เป็นคนช่างคิด เรามิทางที่เขากำหนดไว้ให้เดิน เราต้องเดินอยู่ในทางแคบๆ ตามจารีตประเพณีขนบธรรมเนียม”

เมื่อวัยสาวเริ่มร่วงโรย การศึกษาที่ได้รับประกอบกับความบีบคั้นในขอบเขตอันคับแคบทำให้เธอมีความคิดและความเข้าใจสภาพของตนเองดีขึ้น เธอเข้าใจฐานะของสตรีที่ต้องตกอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่าชาย ต้องถูกกำหนดให้มีวิถีชีวิตตามที่ชายต้องการ หญิงเป็นเพียงเครื่องประดับที่มีหน้าที่รักษาความงามไว้บำเรอชายเท่านั้น

เธอจึงเห็นใจสตรีเพศ เราเกิดมาโดยเขากำหนดให้เป็นเครื่องประดับโลก ประโลมโลก และเพื่อที่จะทำหน้าที่นี้อย่างดีที่สุด เราจึงต้องบำรุงรักษารูปร่างของเราให้ทรงคุณค่าไว้^{๑๑}

...ยิ่งกว่านั้นบางทีคุณความดีของสตรีก็ถูกมองข้ามเลยไป ถ้ามิได้อาศัยอยู่ในความงาม^{๑๒}

แม้จะขมขื่นแต่เธอก็เพียงเข้าใจแล้วยอมรับสภาพเช่นนั้น ดังนั้นเธอจึงรักษาความงามจนวินาทีสุดท้ายของชีวิตเพื่อให้สมกับหน้าที่ของหญิงตามที่ถูกกำหนด

โอกาสของการแต่งงานที่ผ่านมาเพียงครั้งเดียวเมื่อวัย ๓๕ ปี ทำให้เธอตัดสินใจเลือกที่จะแหวกกรอบขังของกรอบประเพณีไปสู่โลกกว้างกว่า แม้จะเป็นความผาสุกที่ได้รับความรัก แต่ก็คงดีกว่าการไฝ่ฝันกังวลถึงความรักโดยปราศจากความผาสุก

...นกลน้อย เมื่อปีกแข็งยังสละรัง เทียวโบยบินไปชมโลกอันกว้างใหญ่ไพศาล ก็ฉันเป็นคนและเติบโตเต็มที่จะคล้อยไปในทางร่วงโรยอยู่แล้ว เหตุใดจะมาจับเจ้าเฝ้าอยู่แต่แห่งเดียว ฉันต้องการติดต่อกับคนภายนอก ต้องการความเปลี่ยนแปลงในชีวิต...ไม่มีอะไรจะช่วยให้ฉันบรรลุความต้องการเหล่านี้ได้นอกจากการแต่งงาน^{๑๑}

วิถีชีวิตของ ม.ร.ว. กীরติ เป็นตัวอย่างหนึ่งของหญิงจากสังคมชั้นสูงที่ต้องอยู่ในกรอบอันรัดตรึง และมีชีวิตอย่างแห้งแล้งขมขื่นมากกว่าจะมีความสุข เป็นวิถีชีวิตที่ถูกกำหนดให้เดินไปตามจารีตของสังคมชั้นสูง และผู้ที่อยู่ในกรอบของจารีตดังกล่าวก็ตกเป็น “เหยื่อ” ของจารีตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้จะแสวงหาโลกภายนอกเพียงไรก็ไม่อาจปรับตัวให้เข้ากับโลกใหม่ได้ ชายที่พบจึงไม่อาจเข้าใจเธอ ทำให้เธอต้องอยู่กับความไฝ่ฝันตลอดชีวิต เมื่ออยู่ในสังคมเจ้านายก็ไฝ่ฝันความรักและการแต่งงานอย่างที่เธอเรียกว่า “อุดมทัศนีย์” แต่ก็ต้องพลาดหวัง พอออกมาสู่โลกภายนอก ความเคร่งครัดต่อจารีตไม่กล้าฝ่าฝืนกรอบประเพณี ต้องอดกลั้นไม่แสดงความรู้สึกที่ผิดศีลธรรม เธอจึงตายไปโดยปราศจากคนที่รักและเข้าใจเธอ

ชีวิตหลังการแต่งงานไม่ได้ทำให้การดำเนินชีวิตของเธอแตกต่างไปจากสังคมเก่า เธอจึงยังคงอยู่กับอดีตขณะตื่นพบร่อยๆ ลืมความทรงจำเมื่อ ๖ ปีก่อน เพราะต้องอยู่ในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง เขากลายเป็นนักธุรกิจที่ไม่มีเวลาคิดถึงเรื่องอื่นนอกจากงาน “ศรีบูรพา” ค่อยๆ บรรจงแสดงวิถีชีวิตที่ติดอยู่กับอดีตของ ม.ร.ว. กীরติ อันเป็นชีวิตที่ไม่เคลื่อนไหว มีแต่ความเศร้าโศก ส่วนนพพรเป็นชีวิตปัจจุบันที่มีเลือดเนื้อเคลื่อนไหวไปตามสังคมในโลกปัจจุบันเท่านั้น ภาพเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ตอนหนึ่ง ขณะที่ทั้งสองไปเที่ยวมิตาเกะจึงมีความหมายมากกว่าการบรรยายภาพธรรมดา

...ฉะนั้นเราก็คือเหมือนอาดัมกับอีฟในโลกน้อยนั้น ข้าพเจ้าเก็บดอกไม้ป่าสีม่วง แล้วขออนุญาตเสียบให้ที่เรือนผมของหม่อมราชวงศ์กীরติ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

และเธอก็เก็บดอกไม้อีกชนิดหนึ่งสีแดง เสียบให้ที่รังคุมเสื้อข้าพเจ้า...^{๑๔}

สีม่วงเป็นสีแห่งความโศกเศร้า เป็นสีของอดีตและความตายซึ่งหมายถึงชีวิตของ ม.ร.ว. กীরติ ในขนบจารีตแบบเก่านั้นเอง^{๑๕} ส่วนสีแดงเป็นสีของเลือดเนื้อและชีวิตเช่นเดียวกับวัยหนุ่มและโลกปัจจุบันของนพพร

เมื่อเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตในโลกที่มีความเจริญทางวัตถุ เขาจึงประทับใจกับความชุ่มชื้นของหญิงในอดีต เขารักง่าย แกร่ง และลึบง่าย เช่นเดียวกับความเป็นหนุ่ม ประกอบกับชีวิตเปล่าเปลี่ยวในต่างแดน เมื่อได้ใกล้ชิดกับหญิงที่เอาอกเอาใจและงามเพียบพร้อมมีเสน่ห์ เขาจึงลุ่มหลงอย่างเด็กหนุ่ม แต่การไม่คุ้นเคยกับความละเมียดละไมระมัดระวังและไม่แสดงออกอย่างลูกสนและโจ่งแจ้ง นพพรจึงไม่เข้าใจความหมายเคลือบแฝงในคำพูดของ ม.ร.ว. กীরติ เช่น “นพพรเป็นโคลัมบัสของฉัน เธอทำให้ฉันได้มาพบกับโลกใหม่”^{๑๖} หรืออีกตอนหนึ่งที่มีตาเถรเมื่อนพพรถามว่า “คุณหญิงเป็นสุขมากไหม?” คำตอบของเธอกลับเป็น “มองจากที่นี้ไปที่ลำธารเบื้องล่าง ฉันรู้สึกที่เราขึ้นมาสูงมาก ฉันยังสงสัยว่าจะมีแรงเดินลงไปได้อย่างไร”^{๑๗} ดังนั้นเมื่อ ม.ร.ว. กীরติ เขียนจดหมายให้เขา “สะกดกลั่น” ความรู้สึกที่

แล้วความรู้สึกของเธอในตัวฉันอย่างรุนแรงนั้นจะค่อยเลือนหายไป
ในเวลาอันควร แล้วในที่สุดฉันก็จะไม่เป็นอะไรที่สลักสำคัญในชีวิตของเธอ
แล้วความผาสุกและความรู้สึกอันบริสุทธิ์งดงาม และปราศจากพันธนาการ
ของคณวยี่รุ่นหนุ่มก็จะกลับคืนมาสู่จิตใจนพพรเช่นเดิม ฉันภาวนาและคอย
เวลาที่ว่านี้^{๑๘}

นพพรก็เข้าใจตามนั้นโดยไม่เข้าใจพันธะของ ม.ร.ว. กীরติ และจารีตที่อบรมเธอ ให้อยู่ในศีลธรรมเกินกว่าจะทำตามความต้องการของความรู้สึก การอดกลั่นรอคอยของ ม.ร.ว. กীরติ กับการแสดงออก และความต้องการตอบสนองจับพลันของนพพรจึงเป็นวิถีชีวิตคนละแบบ เหมือนกับตอนหนึ่งในจดหมายของ ม.ร.ว. กীরติว่า “ถ้าฉันเดินแต่เหาะ มันก็ยากที่จะนำมาเปรียบเทียบกันได้ไม่ใช่หรือ”^{๑๙}

“ศรีบูรพา” ได้ให้ภาพชีวิตของหญิงอีกคนหนึ่งในสังคมเก่าซึ่งต่างจากหญิงอย่างเพลินใน*สงครามชีวิต* ม.ร.ว. กীরติแพ้สงครามชีวิตในโลกสมัยใหม่ ความตายของเธอคือความตายของ “เหยื่อ” ชั้นหนึ่งของกรอบจารีตใน “โลกเก่า” ที่เมื่ออยู่ในสังคมนั้นก็ต้องมีชีวิตอันขื่นขม เมื่อออกมาเผชิญโลกภายนอกก็ไม่อาจสมหวังตาม “อุดมทัศน์นี้” ความ

เหยื่อแห่งทรูทโทรมอันแทบจะกินหนากการของร่างกาย ม.ร.ว. กীরติ มีอาจซ่อนเร้นด้วยเครื่องแต่งกายและการตกแต่งใบหน้า เช่นเดียวกับความเสื่อมสลายของจารีตประเพณีอันคับแคบตลอดจนวิถีชีวิตของชนชั้นสูงที่เป็นมาในอดีตเพราะไม่อาจเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบันได้

เมื่อเปรียบเทียบภาพสะท้อนของ “ผู้ดี” ในนวนิยายของ “ศรีบูรพา” กับ “ดอกไม้สด” จะเห็นความแตกต่างกัน “ดอกไม้สด” มองเห็นปัญหาความตกต่ำทางเศรษฐกิจและความรุ่งเรืองที่ลดน้อยลง แต่เธอเสนอการพยุ่งเกียรติศักดิ์ของ “ผู้ดี” ไว้ โดยให้ความหมายของ “ผู้ดี” แจ่มชัดขึ้นเพื่อความเหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ส่วน “ศรีบูรพา” เน้นฐานะของสตรีชนชั้นสูงที่ต้องตกอยู่ในสภาพถูกบีบบังคับด้วยจารีตวัฒนธรรมของ “ผู้ดี” จนหาความสุขในชีวิตได้ยาก หรืออาจกล่าวได้ว่าในทัศนะของ “ศรีบูรพา” ชนชั้นสูงมีอาจดำรงชีวิตเช่นที่เคยเป็นมาได้ก็ จำต้องเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวัฒนธรรม จารีตประเพณี และค่านิยม เพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน มิฉะนั้นสิ่งที่ได้รับก็จะพบเพียงความขมขื่นและชีวิตที่ไร้สุขเท่านั้น “ศรีบูรพา” สะท้อนภาพของหญิง “ผู้ดี” และความเสื่อมสลายของชนชั้นสูงอย่างตรงไปตรงมาโดยปราศจากอคติด้วยการพยายามแสดงชีวิตความรู้สึกนึกคิดอารมณณ์ของ ม.ร.ว. กীরติ อย่างเห็นอกเห็นใจ และไม่แทรกการวิพากษ์วิจารณ์โดยตรงในฐานะผู้แต่ง พฤติกรรมของตัวละครจะเป็นไปอย่างมีเหตุผล หรือแม้แต่ภาพของชายในสังคม “ใหม่” ซึ่งมีลักษณะ “ดื่น” หรือรังกายหน่ายเร็ว เช่นนพพร “ศรีบูรพา” ก็ให้ภาพโดยไม่เจื่อน้ำเสียงตำหนิการกระทำของนพพรแม้แต่น้อย

บทบาทเด่นของ *ข้างหลังภาพ* ต่อพัฒนาการนวนิยายไทยอยู่ที่การแสดงภาพชีวิตอันบีบคั้นของหญิงคนหนึ่ง ในสังคมโลกเก่าที่ต้องเผชิญกับโลกสมัยใหม่และต้องพ่ายแพ้จนสิ้นชีวิต ซึ่งเป็นการแสดงความ “ตาย” ของกรอบจารีตประเพณีใน “โลกเก่า” อย่างกลมกลืน นับได้ว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของพัฒนาการนวนิยายไทย

ป่าในชีวิต : ปัจเจกชนกับผลกระทบจากการเมือง

“ศรีบูรพา” ประพันธ์เรื่อง *ป่าในชีวิต* ในราว พ.ศ. ๒๔๘๐ หลังจบเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ได้ไม่นาน โดยลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* ราววัน เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๐ จบเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑ รวม ๗๓ วัน (เว้นวันอาทิตย์และบางวันขาดไปบ้าง) แต่ไม่ได้รับการรวมเป็นเล่มจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๒

ป่าในชีวิต เป็นเรื่องราวของนิกร นายทหารหนุ่มลูกของขุนนางระดับสูงที่ชีวิตต้องติดคุกเพราะคดีกบฏที่ตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็น เขาตัดสินใจเลิกความสัมพันธ์กับคู่หมั้น

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สาวสวยชื่อกันยา ลูกของผู้มีอันจะกินซึ่งยังคงสืบทอดความรัก แม้ว่าเพื่อนของพระเอกคือ ประพาส ที่มาดูแลทุกข์สุขของกันยาจะสารภาพรักต่อเธอ นิกรขอให้กันยาแต่งงานกับเพื่อนเพราะตนต้องเดิน “ป่าในชีวิต” คือติดคุกคดีการเมืองถึง ๑๔ ปี ขณะที่กันยากำลังเตรียมเข้าพิธีวิวาห์กับประพาส ก็ได้รับข่าวว่านิกรได้รับพระราชทานอภัยโทษ ประพาสรู้สึกผิดจึงตัดสินใจเปิดโอกาสให้นิกรกลับมามีความสุขกับกันยา แต่การณ์ไม่ได้เป็นดังคาดเพราะนิกรเขียนจดหมายลากันยาเพราะตนกลายเป็นคนคุกที่สังคมเมินหน้าหนี ไม่มีงานทำ เขาตัดสินใจใช้ชีวิตในต่างจังหวัดซึ่งไม่มีคนรู้จัก จดหมายฉบับสุดท้ายที่นิกรเขียนถึงกันยาอาจทำให้ผู้อ่านเรื่อง *สงครามชีวิต* นึกถึงจดหมายฉบับสุดท้ายที่ระพีพรเขียนถึงเพลินเมื่อเพลินตีจากไปแต่งงานกับผู้กำกับภาพยนตร์ แต่ *ป่าในชีวิต* เป็นการ “แก้กลับ” โดยให้ฝ่ายชายเป็นผู้ตีจากไปเพื่อ “เสียสละ” ความรักของตนให้ผู้หญิงที่เขารัก ไม่ต้องมีชีวิตที่ยากลำบากเพราะแต่งงานกับคนคุกอย่างเขา

“...ฉันรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณในความรักรักดีของกันยาที่มีต่อฉันเป็นอย่างยิ่ง ฉันมีความเสียตายอาลัยเป็นที่สุดถ้าหากว่าชีวิตของเราทั้งสองจะไม่ได้ร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่แม้เช่นนั้นเมื่อฉันได้ออกมาอยู่ในโลกอิสระภาพ และได้ร่วมสมาคมกับกันยาอีกครั้งหนึ่ง ฉันรู้สึกด้วยความจริงใจว่าฉันจำเป็นต้องผลจากกันยาและใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ไปตามยถากรรมความพอใจของฉัน ฉันเชื่อแน่ว่าสำหรับนิกรคนใหม่ กันยาจะไปกับฉันไม่ได้ เธอต้องการความสุขร่าเริง ต้องการชีวิตที่สดงามและเบาดังชนนิก ซึ่งเดี๋ยวนี้ฉันไม่มีชีวิตเช่นนั้นจะร่วมกับเธอเสียแล้ว ฉันมีแต่ความจริงจัง มีชีวิตที่หนักอึ้ง เต็มไปด้วยอุปสรรค เศร้าและขมขื่น และฉันก็พอใจที่จะดำเนินชีวิตไปในรูปการเช่นนี้ที่รัก ฉันแน่ใจว่าฉันไปกับเธอไม่ได้ ฉันเข้ากับเธอไม่ได้ ๔ ปีในคุกได้ส่งฉันข้ามมาอยู่อีกฟากหนึ่งของมหาสมุทรชีวิต และฉันรู้ว่าฉันจะกลับคืนไปยังฝั่งเดิมไม่ได้แล้ว...

“ฉันจึงตกลงใจว่าจะเดินทางไปในสารทิศต่างๆ เพื่อว่าจะได้พบชนที่มองดูชีวิตของฉันด้วยนัยน์ตาอันยุติธรรม ดูเดียวกับที่พระเจ้าได้มองเห็นมนุษย์ทั้งหลาย

“ฉันขอลากันยา และอาจจะเป็นการล่าล่าชั่ววันริบคร อยู่ข้างนี้ ขออย่าได้มีจิตพะวงถึงฉันเลย แม้ว่าฉันอาจจะตระกำลำบากบ้าง แต่จิตใจของฉันแจ่มพอที่จะยอมรับความระกำลำบากได้อย่างใจเย็นเสมอ

ฉันรักกันยาไม่เปลี่ยนแปลง
นิกร”

เรื่องราวของนักโทษการเมืองที่ถูกกล่าวหาว่าร่วมกบฏและเมื่อออกจากคุกก็ต้องเผชิญกับความยากลำบากในชีวิต ทำให้ผู้อ่านอาจนึกถึง *เมืองนิมิตร* และ *ชีวิตของการกบฏ ๒ ครั้ง* ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ซึ่งเป็นเรื่องราวกึ่งอัตชีวประวัติของผู้ประพันธ์เอง เหตุการณ์กบฏที่มีทหารจากอยุธยาเป็นกำลังสนับสนุนก็เป็นเหตุการณ์ที่มีรายละเอียดเหมือนกบฏบวรเดชซึ่งเป็นกบฏของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ชีวิตของนายทหารหนุ่มที่กำลังอยู่ในวัยเริ่มต้นอันรุ่งเรืองต้องดับวูบลงเพราะถูกกล่าวหาทางการเมือง จนชีวิตต้องเปลี่ยนทิศทาง หลงเข้าไปอยู่ใน “ป่าของชีวิต” เป็นแนวคิดสำคัญที่ “ศรีบูรพา” ต้องการสื่อว่า การกล่าวร้ายทางการเมืองโดยปราศจากเหตุผลทำให้ชีวิตของบุคคลต้องล่มสลาย ไร้คนรัก ขาดความสุขไปตลอดด้วยความผิดที่เขาไม่ได้กระทำ เสียงเรียกร้องความเป็นธรรมให้บุคคลเหล่านี้เสนอผ่านเรื่องเล่าของชีวิตที่ผันแปรไปสู่ความมืดมิดโดยใช้โครงเรื่องความรักสามเส้าที่ล่มสลาย

กันยา “นางฟ้า” ในป่าของชีวิต เป็นสาวสวย บุตรีของครอบครัวที่มีฐานะดี มีชีวิตสุขสบาย การอบรมตามแบบกุลสตรีทำให้เธอมั่นคงต่อความรักแม้ว่าคนรักต้องเผชิญความยากลำบาก ภาพของกันยาไม่มีรายละเอียดมากนัก มีบทบรรยายความงามอย่างน่ารักและสดชื่นรื่นเริงของเธอแทรกอยู่สั้น ๆ เช่น

...กันยาดูไร้เดียงสา และหล่อนจะเปลี่ยนแปลงให้ผิดไปจากนี้ได้ยาก
เพราะหล่อนเป็นเช่นนี้อยู่เสมอ
...กันยาแต่งตัวเรียบร้อย แต่ดวงหน้าและทรงผมมันเมื่อได้รับการตกแต่ง
ล่งหน้าก็พราวไปด้วยเสน่ห์

เมื่ออุปสรรคผ่านเข้ามาในชีวิต กันยาเริ่มเข้มแข็งและพยายามตัดสินใจชีวิตของตนเองเมื่อเธอเป็นฝ่ายถูกกระทำทั้งจากสถานการณ์และชายที่รักเธอทั้งสองคน

...ฉันควรจะตัวเองบ้าง ฉันจะแต่งงานหรือไม่ หรือว่า
ฉันจะแต่งงานกับใครนั้น ฉันจะตัดสินใจด้วยตัวเองต่อไป

กันยา เป็นตัวอย่างของผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่งชีวิตต้องผันแปรจากการมีชีวิตสมรสที่เปี่ยมสุขตามที่วาดหวังมาขึ้นอยู่กับโชคชะตาในป่าชีวิตของโลกแห่งความเป็นจริงในสังคมไทยช่วงนั้น เธอต้องเผชิญวิบากกรรมที่ตัวเองมิได้ก่อ แต่เป็นเพราะการกล่าวร้ายทางการเมืองที่ทำให้วิถีชีวิตของบุคคลหลายคนต้องแปรผันไปอย่างอยู่ดิ้นรน และยังซ้ำเติม

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ด้วยวิถีของชายเป็นใหญ่ที่บงการชีวิตเธออย่างที่ไม่อาจเลือกทางที่ต้องการได้

ป่าในชีวิต จึงเป็นนวนิยายที่ “ศรีบูรพา” นำเหตุการณ์ทางการเมืองในสังคมไทย ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีการกวาดล้างและการกล่าวหาทางการเมืองอย่าง “เหี้ยมโหด” มาเป็นเหตุการณ์ในนวนิยายโดยนำเสนอว่า ชีวิตที่ได้รับผลกระทบทางการเมือง ไม่เพียงแต่บุคคลที่ถูกกล่าวโทษและถูกจับกุมเท่านั้นที่เดือดร้อน จนต้องมีบาดแผลไปตลอดชีวิต แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นครอบครัวหรือหญิงคนรักก็ต้องพลอยเผชิญเคราะห์กรรมที่ตนเองไม่ได้ก่อ อาจกล่าวได้ว่า *ป่าในชีวิต* เป็นนวนิยายที่กล่าวถึงการเมืองไทยอย่างชัดเจนเรื่องแรกของ “ศรีบูรพา”

จนกว่าเราจะพบกันอีก : จุดเริ่มต้นของนวนิยายเพื่อชีวิต

“ศรีบูรพา” นักเขียนผู้คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นผู้เสนอความคิดเห็นนี้แก่สาธารณชนมาโดยตลอด เขียน *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๓ หลังกลับจากออสเตรเลีย นวนิยายเรื่องนี้กล่าวถึงนักเรียนไทย ลูกของผู้มีอันจะกินที่เคยใช้ชีวิตเสเพลในกรุงเทพฯ ต่อมาบิดาส่งไปออสเตรเลียเพื่อชุบตัวให้เป็นบุคคล “ชั้นหัวกะทิ” ตามคำนิยมของสังคมไทย ชายหนุ่มได้พบหญิงที่มีอุดมคติ ซึ่งมีอิทธิพลเปลี่ยนวิถีชีวิตของเขาให้กลายเป็นผู้มีอุดมคติรักเพื่อนมนุษย์และตั้งใจกลับมาทำประโยชน์ให้สังคมบ้านเกิด ในที่สุด ด้วยโครงเรื่องดังกล่าว “ศรีบูรพา” ได้สะท้อนปัญหาของสังคมไทยพร้อมกับเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาตามลักษณะสำคัญของนวนิยายเพื่อชีวิต

หากจะกล่าวถึงบทบาทของ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ที่มีต่อสายธารนวนิยายไทย นอกไปจากการเป็นนวนิยายเพื่อชีวิตเรื่องแรกแล้ว นวนิยายเรื่องนี้ยังสร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านโครงเรื่อง และนำกลวิธีแบบใหม่มาสู่นวนิยายไทยอีกด้วย หากกล่าวถึงบทบาทที่มีต่อพัฒนาการของนวนิยายไทยอาจแบ่งได้เป็นสามบทบาทคือ

บทบาทแรก *จนกว่าเราจะพบกันอีก* เป็นคลื่นลูกใหม่ที่นำนวนิยายเพื่อชีวิตเข้าสู่สายธารนวนิยายไทย ความเป็นนวนิยายเพื่อชีวิตของ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* เริ่มจากการตีแผ่ปัญหาสังคมในวงกว้าง กล่าวถึงกลไกการปกครองที่ยังไม่ได้ให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งหมายถึงชาวนาและผู้ยากไร้ทั้งหมด

“...ในประเทศไทยแลนด์อันอำไพด้วยแสงเดือนแสงตะวันอันชื่นบาน
ด้วยอากาศศตบริสุทธิและความร่าเริงพลั้งของลมเย็นอันระรื่นตาด้วยสีเขียวข่ม

ของต้นข้าวและใบไม้ อันได้รับประกันความอดอยากจากความอุดมสมบูรณ์
ของที่ดินนั้น ในอีกด้านหนึ่งคือด้านการปฏิบัติต่อชีวิตของเพื่อนมนุษย์ใน
ประเทศอันนำพาสุกนั้นเต็มไปด้วยความอัปยศโสโครกเพียงใด ด้วยอาศัย
กลไกการปกครองและการจัดระเบียบทางสังคมอันเข็มโหดเลือดเย็นและ
เต็มไปด้วยความอยุติธรรมอันน่าสยดสยองนั้น ชีวิตของคนเกือบทั้งประเทศ
ถูกกดไว้ในความต่ำทรามอันน่าทุเรศ มวลชนตั้ง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ของประเทศ
ไทยแลนด์ ของประเทศที่เธอรื่นชมในคำแปลว่าประเทศของอิสรชน ต้อง
อาบเหงื่อทำงานเพียงเพื่อจะมีชีวิตรอดไปวันหนึ่ง และต้องนำรายได้อันมีค่า
แทบทั้งหมดนั้นไประเคนปรนปรี้อความสุขสำราญเหลือเฟือของคนส่วน
น้อยนิดในเมืองหลวงและด้วยการถือโอกาสแห่งความสงบเสงี่ยม และน้ำใจ
โอบอ้อมอารีของประชาชนผู้อุปถัมภ์เหล่านั้น บรรดาพวกอิมพีฟั่มนึ่งจึงคง
รื่นเริงสุขสำราญต่อไปอย่างลึมตัวโดยมิได้คิดคำนึงถึงการปันส่วนรายได้เสียใหม่
แต่อย่างใดเลย ในบางครั้งคราวหรือบ่อย ๆ ยังใช้อำนาจกดขี่เหยียดหยาม
ประชาชนผู้อุปถัมภ์เหล่านั้นเสียอีก”^{๒๐}

จากการสะท้อนสภาพของประชาชนส่วนใหญ่ที่ยังคงมีชีวิตยากเข็ญเต็มไปด้วย
ความเจ็บไข้ เขาเสนออุดมคติเพื่อเปลี่ยนแปลงสู่สภาพที่ดีกว่า ด้วยการสร้างแนวนซี สาว
ออสเตรเลียเป็นตัวแทนอุดมคติ ในทัศนะของแนวนซี ชีวิตที่ดีงามคือชีวิตที่มีอะไรมากกว่า
การหากิน การแสวงหาความสุข และก๊อวันตาย เธอจึงทำงานรับใช้เพื่อนมนุษย์ เพื่อสร้าง
ความยุติธรรมขึ้นในโลก มนุษย์ควรมีความรัก ซึ่งไม่ได้หมายถึงความรักของหนุ่มสาว แต่
เป็นความรักที่แผ่กว้างออกไปในชุมชนมนุษย์ ผู้เกิดมาอาภัพ ยากจนข้นแค้น ความรัก
จะนำไปสู่การสร้างความยุติธรรม ซึ่งควรแผ่กว้างออกไปถึงความยุติธรรมด้านเชื้อชาติ
ขจัดความเหนือกว่าทางชนชาติและสีผิว และเพื่อจะดำเนินไปสู่อุดมคตินี้ จะต้องมีชีวิต
อยู่อย่างไม่เห็นแก่ตัว “ศรีบูรพา” เสนอแบบอย่างการดำเนินชีวิตของแนวนซี ที่สละ
ความเฉื่อยชา การเห็นแก่ความสนุกสนานชั่ววันหนึ่ง ๆ และอุทิศตนเพื่อเปลี่ยนแปลง
สภาพเลวร้ายในวันนี้นำไปสู่อุดมคติที่ตั้งไว้

“ศรีบูรพา” เน้นย้ำถึงกฎของความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความ
เปลี่ยนแปลงจะทำให้เกิดพัฒนาการและช่วยให้อุดมคติที่จะนำประชาชนส่วนใหญ่ไปสู่สภาพ
ที่ดีกว่ากลายเป็นจริง ตัวอย่างที่แสดงว่า “ศรีบูรพา” ต้องการชี้ให้เห็นกฎดังกล่าวคือ
ความเปลี่ยนแปลงของโกเมส ตัวละครเอกฝ่ายชาย จากที่เคยดำเนินชีวิตอย่างหนุ่มเสเพล
กลายเป็นหนุ่มผู้มีอุดมคติและกลับมาเมืองไทยพร้อมความหวังที่จะทำประโยชน์ให้เพื่อน

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

มนุษย์ในบ้านเกิดของตน นอกจากนี้ในด้านของสังคม “ศรีบูรพา” เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองต้องขึ้นอยู่กับประชาชน มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นความล้มเหลว เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

ทัศนะของ “ศรีบูรพา” ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งต่างจากนักเขียนนวนิยายทั่วไปก็คือ เขาเห็นว่าผู้ที่ก่อการเปลี่ยนแปลงต้องเป็นประชาชนไม่ใช่ชนกลุ่มน้อย ประชาชนไม่ควรเป็นเพียงผู้รับการเปลี่ยนแปลง (passive role) ที่ได้แต่ปรับตัวให้เหมาะกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่ควรเป็นผู้กระทำการเปลี่ยนแปลง (active role) “ศรีบูรพา” เสนอทัศนะดังกล่าวด้วยการให้ชีวิตของแนนซี ตัวละครเอกฝ่ายหญิงเป็นชีวิตของผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีสภาพดีกว่าเดิม และยังเห็นได้จากความหวังของโกเมศ ซึ่งจะกลับมาผจญกับคนไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีขึ้น

กล่าวได้ว่าทัศนะดังกล่าวของ “ศรีบูรพา” สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของนวนิยายไทยจากเดิมที่เคยเสนอแต่ทัศนะเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมมาเป็นการให้ประชาชนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเสียเอง นอกจากนี้การให้โกเมศเป็น “นักเรียนนอก” ซึ่งแตกต่างจากนักเรียนนอกทั่วไปที่ไม่ได้หวังการเป็นใหญ่เป็นโต แต่ต้องการเรียนรู้ชีวิตและกลับมาเมืองไทยพร้อมอุดมคติก็เป็นการเสนอแบบอย่างที่ดีของนักเรียนนอกเพื่อกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชนกลุ่มนี้

ด้านการตีแผ่ปัญหาของสังคมไทย “ศรีบูรพา” มุ่งไปที่ชาวนาอันเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ แล้วจึงโยงไปถึงกลไกการปกครอง พร้อมกันนั้นก็เสนอแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาโดยให้ประชาชนจัดตั้งรัฐบาลของตนเอง แม้ว่าการเสนอปัญหาและการชี้แนะแนวทางแก้ไขจะอยู่ในรูปบทสนทนาหรือการโต้เถียงปัญหา ไม่ใช่การแสดงออกโดยการกระทำของตัวละคร แต่จนกว่าเราจะพบกันอีก ก็มีลักษณะของนวนิยายเพื่อชีวิตที่มีการสะท้อนและหาทางออกให้ปัญหา

บทบาทที่ ๒ จนกว่าเราจะพบกันอีก สร้างความเปลี่ยนแปลงด้านการนำเสนอ นวนิยายที่ส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวมาสู่ความรักที่กว้างใหญ่ไพศาลกว่า คือความรักเพื่อนมนุษย์โดยเฉพาะประชาชนผู้ยากไร้ เป็นความรักที่อยู่เหนือกำแพงของเชื้อชาติ และสีผิว กล่าวได้ว่าเป็นก้าวแรกที่นวนิยายไทยให้ความสำคัญกับความรักที่เป็นสากล ไม่เน้นความรักฉันทน์หนุ่มสาว แม้นในตอนท้ายโดโรธีจะรักโกเมศ แต่จุดนี้ก็ไม่ใช่อุบัติการณ์ของเรื่องและไม่มีตอนใดที่เอ่ยถึงความรักอย่างตรงไปตรงมา ความสัมพันธ์ของโกเมศกับโดโรธีจะเป็นไปเพื่อนำเสนอปัญหาสังคมและอุดมคติมากกว่าเพื่อสนองความสัมพันธ์ส่วนตัว โดโรธีและแนนซีมีลักษณะไม่เหมือนมนุษย์จริงนัก อาจเป็นเพราะ “ศรีบูรพา” ต้องการใช้เป็นสื่อแสดงความคิดเห็น ไม่ใช่เสนอชีวิตปัจเจกบุคคล จุดเน้นจึงอยู่ที่ความคิดเห็นที่จะเสนอ

ทำให้ตัวละครหย่อนความสมจริงไปบ้าง ลักษณะการเสนอความรักมนุษยชาติอันเป็นสากลเช่นนี้ เป็นพัฒนาการด้านเนื้อหาอย่างหนึ่งของประวัตินวนิยายไทย

บทบาทที่ ๓ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* มีบทบาทในการบุกเบิกกลวิธีใหม่ให้นวนิยายไทย การสอดใส่เนื้อหาทางสังคมและการเมืองในนวนิยายเป็นกลวิธีที่ไม่ง่ายนัก หากขาดความกลมกลืนก็มีลักษณะเหมือน “เสียงปิ่นท่อมกลางวงคอนเสิร์ต” แต่ “ศรีบูรพา” สามารถสอดใส่เนื้อหาทั้งการสะท้อนปัญหาสังคมและการเสนอแนวทางแก้ไขได้กลมกลืนพอสมควร โดยใช้ตัวละครสองตัวคือ โดโรธีกับแนนซี โดโรธีเป็นหญิงสาวออสเตรเลียที่มีลักษณะเป็นผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่ง ใช้ชีวิตประจำวันไปอย่างน่าเบื่อหน่าย “ศรีบูรพา” ให้โดโรธีเป็นตัวดำเนินเรื่องโดยเป็นผู้เล่าเรื่องในสายตาของเธอเอง ทักษะในการมองเมืองไทยจึงเป็นทักษะของชาวต่างประเทศ กลวิธีเช่นนี้ทำให้วิพากษ์วิจารณ์เมืองไทยได้เต็มที่ โดยไม่มีลักษณะเข้าข้างประเทศของตนเอง ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเห็นว่าเป็นทักษะที่มี “อคติ” ส่วนแนนซีเป็นตัวแทนอุดมคติที่อุทิศตนเพื่อส่วนรวมจนกระทั่งสิ้นชีวิต แต่เธอยังคงมีความหวังว่าสักวันหนึ่งอุดมคติของเธอจะกลายเป็นความจริง “ศรีบูรพา” ให้โดโรธีเริ่มดำเนินเรื่องโดยกล่าวถึงแนนซี เพื่อเสนออุดมคติในการแก้ไขปัญหา ทำให้ลำดับของการสะท้อนปัญหาไปสู่การเสนอวิธีแก้ไขเป็นไปอย่างมีขั้นตอน แต่ด้านการลำดับเวลา ครั้งแรกดูเหมือนจะทำให้ผู้อ่านสับสน เพราะความจริงโกเมศพบแนนซีก่อน และเธอเสียชีวิตไปในเวลาไม่นานนัก แต่การกล่าวถึงตอนที่โกเมศพบแนนซีบางครั้ง ดูเหมือนไม่ใช่การเล่าเรื่องของโดโรธี หากเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันมากกว่า นอกจากนั้นการย้อนกลับไปมาระหว่างการเล่าเรื่องของโดโรธีกับเหตุการณ์ในอดีตและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน บางครั้งทำให้สับสน แต่แท้จริงแล้วเป็นกลวิธีตัดภาพกลับไปกลับมาโดยต้องนำมาปะติดปะต่อให้เป็นภาพสมบูรณ์เหมือนการเล่นเกมต่อรูป ซึ่งบางขณะ “ศรีบูรพา” ทำได้ไม่แนบเนียนนัก จึงกลายเป็นความสับสนด้านการลำดับเวลา

การเล่าเรื่องจากทักษะของโดโรธี เป็นการนำเสนอปัญหาสังคม รวมทั้งแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นกลวิธีที่เข้ากันได้ดีกับนวนิยายเพื่อชีวิต “ศรีบูรพา” ให้โกเมศเล่าปัญหาและสภาพของเมืองไทยให้ชาวต่างประเทศผู้ไม่มีความรู้เรื่องเมืองไทยมาก่อนฟังราวกับการสอนนักเรียน อย่างไรก็ตามการนำเสนอปัญหาส่วนใหญ่ยังเป็นไปในลักษณะการลกเถียงและอภิปรายตลอดทั้งเรื่อง จนนักวิจารณ์บางคนกล่าวว่า มีลักษณะคล้ายบทความมากกว่านวนิยาย^{๒๑}

จนกว่าเราจะพบกันอีก จึงมีบทบาทในการสร้างพัฒนาการนวนิยายไทยไปสู่นวนิยายเพื่อชีวิต หลังจากเรื่องนี้แล้วได้เกิดกระแสนวนิยายเพื่อชีวิต ซึ่งเป็นแนวโน้มใหม่ของนวนิยายไทย ในแง่พัฒนาการของ “ศรีบูรพา” เอง ช่วงนั้นเขามีเป้าหมายในการเขียน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

นวนิยายเพื่อนำสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่าอย่างแท้จริง แม้ว่าเราจะมองปัญหาสังคมจากทัศนคติของปัญญาชน และยังมีลักษณะเป็นอุดมคติ ในระยะนี้นวนิยายไทยที่มักมีบทบาทเพียงสะท้อนสังคม หรือเสนอให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ได้เปลี่ยนไปสู่การเสนอแนะให้เปลี่ยนแปลงสังคมด้วยตัวเอง อันเป็นบทบาทที่ชี้นำความคิดของผู้อ่านมากยิ่งขึ้น

“บรรจง บรรจงศิลป์” นักวิจารณ์ร่วมสมัยกับ “ศรีบูรพา” แสดงความคิดเห็นไว้ว่าการมองเห็นปัญหาของโกเมศ ซึ่งเป็นลูกเจ้าของที่ดิน และเป็นนักศึกษาอยู่ในลักษณะทฤษฎี หากโกเมศเป็นลูกชานาซึ่งเผชิญปัญหาด้วยตนเอง โกเมศจะเข้าใจและมองปัญหาได้ใกล้เคียงความจริงมากกว่านี้

เราจะไม่ปฏิเสธว่า “โกเมศ” นักศึกษามักจะเป็นผู้ที่เต็มไปด้วยความฝันที่จะแก้ไขสังคมอย่างโน้นอย่างนี้ ตาม “ทฤษฎี” ที่เขาศึกษามา แต่ “โกเมศ” ลูกชานาจะเริ่มอย่างถูกต้อง ด้วยเหตุที่เขาเข้าใจดีแล้วว่าประชาชนต้องการอะไร “โกเมศ” คนหลังมิได้ “พกของดี ๆ” เพื่อจะมา “ประสิทธิประสาท” แก่ประชาชนทำนอง “โปรดส์ตว์” แบบนั้น หากเขาคคนหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของชานา หรือประชาชน เขาทราบดีว่า “ถ้าเขายอมให้มีการกดขี่ไม่คืนนั้นก็ถูกขี้อายุตลอดกาล” ด้วยเหตุนี้ “โกเมศ” ลูกชานาจะมองความสามัคคี และพลังของประชาชนเป็นสำคัญ แต่ “โกเมศ” นักศึกษามักจะมองตัวเองสำคัญกว่าประชาชน ซึ่งจะโดยสำนักหรือไม่สำนักก็ตาม เราจะพบจะเห็นเสมอว่า ผู้เป็น “โกเมศ” นักศึกษาทั้งหลายมักจะสร้างม่านแพรกั้นระหว่างเขากับประชาชนไว้ชั้นหนึ่ง ฉะนั้นการรับรู้ชีวิตเป็นเพียงแต่บันไดขั้นแรกที่จะก้าวไปสู่ชีวิตที่แท้จริง และชีวิตทุกวันนี้ไม่ต้องการการรับรู้ของบุคคลที่ยินดี เขาต้องการการรับรู้ของบุคคลที่ระจอนเข้าสู่กระแสนของชีวิตอย่างกล้าหาญ^{๒๒}

คำเสนอแนะของนักวิจารณ์ซึ่งมีแนวทางเพื่อชีวิตดังกล่าว มีส่วนกระตุ้นให้นวนิยายเพื่อชีวิตเล่มต่อมาพัฒนาขึ้นจากตัวละครที่เป็นปัญญาชนมาเป็นลูกชานาและกรรมกรซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ นอกจากนี้ข้อความที่ยกมาข้างต้นให้เห็นบรรยากาศของนักเขียนและนักวิจารณ์ที่ทำหน้าที่ของตน และส่งเสริมความก้าวหน้าซึ่งกันและกัน

แลไปข้างหน้า : เพื่อชีวิตที่ดีกว่าของประชาชน

“ศรีบูรพา” เขียนแลไปข้างหน้า ภาคปฐมวัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ขณะถูกจำคุก เนื่องจากกบฏสันติภาพ ส่วนภาคมัธยมวัย เขียนในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยเขียนลงใน นิตยสารปียมิตรวันจันทร์ แต่ตอนสองของภาคมัธยมวัย เขียนไว้เพียงสามบท อย่างไรก็ตามจากชื่อแลไปข้างหน้า และข้อความบางตอนในมัธยมวัย ก็พอจะเห็นว่า จุดมุ่งหมายในการเขียนเรื่องแลไปข้างหน้า ดูเหมือนเป็นการกล่าวประวัติศาสตร์ตั้งแต่ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเรื่องค้างอยู่เพียงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระหว่างสงคราม “ศรีบูรพา” แสดงให้เห็นว่า อุดมการณ์ในยุคเริ่มแรกของคณะราษฎรที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของราษฎรที่ได้รับการปกครองอย่างไม่เป็นธรรม แต่เหตุการณ์ได้คลี่คลายไปในทางที่น่าสงสัยว่า ระบอบใหม่เป็นเพียงการเปลี่ยนชุดของผู้มีอำนาจมาเป็นชนชั้นกลางผสมชนชั้นสูง แต่ในด้านความเป็นอยู่ของประชาชนก็ยังคงปล่อยปละละเลย ไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางภาวะเช่นนี้ ประชาชนส่วนใหญ่คือพี่น้องชาวนาของเรานั้นมองไปข้างหน้าก็พบแต่ความทุกข์ยากอย่างเดียวกัน “เขาไม่ยอมเหลียวกลับไปดูมันหรือ...เขาอยากรู้แต่ว่าข้างหน้า มันจะมีอะไรดีขึ้นบ้างสำหรับเขา เมื่อได้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหญ่โตขึ้นเช่นนี้แล้ว”^{๒๓} ดังนั้นการหวังว่าประชาชนจะหันไปสู่ระบอบเดิมจึงเป็นเพียงความเพ้อฝันของคนบางกลุ่ม แม้ว่า “คนพวกหนึ่งอาจจะทำให้ประชาธิปไตยของเราล้มจมลง แต่ก็จะต้องมีอีกพวกหนึ่งมากู้มันขึ้นและทำให้กลไกของมันเดินคล่องขึ้นและดีขึ้นเป็นแน่”^{๒๔} ความหวังของประชาชนจึงมีแต่แลไปยังอนาคตข้างหน้าไม่ใช่ถอยไปข้างหลัง

“...เราหลุดออกมาจากหนองน้ำของพวกจะเข้ และเมื่อต้องเผชิญกับเสือ เราจะกลับถอยเข้าไปในป่าจะเข้หรือ มันเป็นไปได้...ทางเลือกของราษฎรมีอยู่แต่ทางเดียว คือเราจะต้องฝ่าฟันอันตรายในดงเสือ และค้นหาทางออกไปข้างหน้าเท่านั้น ถ้าพวกคนชั้นสูงเขาคิดว่าราษฎรจะกลับเรียกกร้องให้พวกเขามาปกครองประเทศอีก ก็นับว่าพวกเขาได้ฝันไปอย่างสงสาร...”^{๒๕}

แลไปข้างหน้า จึงเปรียบเสมือนการหยุดทบทวนผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้ว่าจะมองเห็นปัจจุบันอันผิดพลาดจากความคาดหมาย แต่ก็ยังมีความหวังที่จะฝ่าฟันต่อไปโดยไม่ท้อแท้

หากพิจารณาแลไปข้างหน้า ทั้งสองตอน อาจกล่าวได้ว่า ภาคปฐมวัย มีเอกภาพ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

และโดดเด่นในรูปแบบนวนิยายมากกว่า*ภาคัมชฌิมวัย* ซึ่งนอกจากจะไม่จบสมบูรณ์แล้วหลายตอนยังดำเนินเรื่องคล้ายบทความที่กล่าวถึงความเป็นมาและเหตุการณ์หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนการดำเนินเรื่องและพฤติกรรมของตัวละครกลายเป็นส่วนต้อยไป

แลไปข้างหน้า แสดงให้เห็นพัฒนาการของนวนิยายเพื่อชีวิตอีกก้าวหนึ่งที่เสนอภาพของสังคมไทยโดยผ่านทางตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ต่างๆ อย่างแนบเนียนกลมกลืนใน*ภาคปฐมวัย* ซึ่งเป็นสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ดีแก่ความเหลื่อมล้ำของชนชั้นในด้านความเป็นอยู่โดยสร้าง จันทา โนนดินแดง เด็กชวานภาคอีสานที่มีโอกาสมาอยู่ในบ้านของชนชั้นขุนนางคนหนึ่งและได้เข้าเรียนในโรงเรียนระดับ “สูง” ที่ส่วนใหญ่มีนักเรียนเป็น “เจ้านาย” “ศรีบูรพา” สร้างจันทาให้เป็นเด็กที่ได้รับการอบรมให้ยึดมั่นในค่านิยมดั้งเดิมว่าเขาเป็นเด็ก “บ้านนอก” ที่ต้องสงบเสงี่ยมเจียมตน การที่เขามีโอกาสเช่นนี้ก็เพราะโชคและเขารู้สึกพึงพอใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาอยู่ในสภาพบ้านของ “ลูกท่านหลานเธอ” ประสบการณ์ของจันทาทำให้เขาเรียนรู้ขึ้นทีละน้อย ในบ้าน “ปราสาท” ที่เขาพำนักอยู่เขาพบการแบ่งแยกผู้คนเป็นชั้น “เจ้านาย” กับบ่าว และยังจัดลำดับชั้นของพวกเขาเจ้านายและบ่าวอีกด้วย ส่วนที่โรงเรียนเทเวศร์รังสฤษฎ์ จันทาได้พบเด็กจากระดับชนชั้นสูงที่สุดและต่ำที่สุดคือเขาเอง แม้เขาจะพบเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในใจที่เห็นความอัปถัมภ์ใคร่ใคร่ในแบบแผนการครองชีวิตและสภาพแวดล้อมของชวานนคร ผู้เจริญด้วยอารยธรรม แต่ค่านิยมที่ได้รับการสั่งสอนให้ “เจียมกะลาหัว” ก็ทำให้เขาเพียงแต่งุนงงสงสัย ประสบการณ์ที่โรงเรียนจากความเป็นประชาธิปไตยของครูบางคน และความมีเหตุมีผลของนิทัศน์เด็กชนชั้นกลาง ทำให้จันทาได้เรียนรู้ถึงคำว่า “สิทธิ” ความเป็นจริงของชีวิตเหล่านี้ซึ่งแนะจันทาว่า เมื่อปล่อยให้เด็กกลู่สูสนามการแข่งขันโดยได้รับโอกาสเท่าเทียมกันแล้ว ปัญญาและความดีงามก็อาจปรากฏออกมาจากเด็กทุกคนโดยไม่จำกัดว่าเขาจะต้องมาจากที่ใด แต่โอกาสเหล่านั้นก็ได้เปิดไว้สำหรับเด็กทุกคน

หากนำภาพสะท้อนแนวคิดซึ่งได้จากเหตุการณ์และพฤติกรรมตัวละครใน *แลไปข้างหน้า ภาคปฐมวัย* มาปะติดปะต่อกันแล้ว จะได้ภาพสังคมไทยในวงกว้างสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งยังคงมีความเหลื่อมล้ำของความเป็นอยู่ของคนในสังคม ค่านิยมที่เชื่อในพรหมลิขิต การกำหนดความแตกต่างทางชนชั้น ทำให้ความประพฤติอย่างเดียวกันจะถูกตีความหมายไปคนละอย่างเมื่อผู้ประพฤติต่างชั้นกัน “ประเพณีอันดีงาม” หลายประการที่ตรงกับวิทยาศาสตร์สังคมอธิบายว่า การที่คนจำพวกหนึ่งมีแต่พันธะหน้าที่โดยไม่มีสิทธิ ความคิดเห็นเหล่านี้เป็นการสรุปทเรียนจากประสบการณ์ของจันทาเอง ทำให้ไม่เป็นการเสนอความคิดเห็นในทำนอง “ยัดเยียด” แม้บ่อยครั้ง “ศรีบูรพา” จะละบทบาทการเล่าผ่านสายตานุรูปที่ ๓ มาเป็นการแทรกความคิดเห็นของ

ผู้เขียนโดยตรง แต่ละตอนได้บรรยายพฤติกรรมธรรมดาด้วยหลักวิทยาศาสตร์สังคมอย่างถึงแก่น อย่างตอนที่จันทาเป็นเด็กวัดไปเที่ยวงานภูเขาทอง ท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของอาหารและกลิ่นหอม เขาต้องหิวโหยเพราะไม่มีเงินและต้องกลับมากินข้าวคลุกน้ำปลาที่กุฎิพระ เด็กชายแดนลูกศิษย์วัดอีกคนหนึ่ง “หียบ” ขาเปิดมาจากงานภูเขาทอง โดยให้เหตุผลว่า

“ก็มันหิวนี่วะ... มึงไม่เห็นหรือของกินออกเยอะแยะจนลานตาไปหมด
หมามันยังได้กิน ทำไมกูเป็นคนจะขอกินกันบ้างไม่ได้ พ่อแม่กูไม่มี”^{๒๖}

แต่เด็กวัดขโมยขาเปิดเช่นแดนก็เพื่อแผ่ขาเปิดข้างหนึ่งให้จันทา เหตุการณ์เพียงเล็กน้อยนี้สะท้อนให้เห็นความหิวโหยท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของเมืองหลวงที่ซึ่งเงินเท่านั้นเป็นตัวบันดาลชีวิต เหตุผลในการขโมยของแดนก็เป็นเหตุผลที่ไม่อาจประณามว่าเลวร้าย และด้วยความมีน้ำใจกับผู้หิวโหยด้วยกัน ภาพของเด็กวัดทั้งสองจึงเป็นภาพประทับใจอีกตอนที่เสริมให้*แลไปข้างหน้า* มีชีวิตชีวมามากยิ่งขึ้น

ใน*ภาคมหัศจรรย์* “ศรีบูรพา” แสดงให้เห็นความหวังของคณะราษฎรที่มุ่งหมายแก้ไขความเดือดร้อนที่ราษฎรได้รับจากการปกครองของชนชั้นสูง โดยกล่าวถึงสาเหตุว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวเป็นกระแสจากการเปลี่ยนแปลงของโลก ราชบัลลังก์หลายแห่งในยุโรปล่มสลาย รัสเซียเริ่มระบอบการปกครองโดยชนชั้นคนงาน จีนเริ่มการปกครองแบบบริพัลลิกและกระแสดังกล่าวก็แผ่เข้ามาในไทย การไหวตัวในวงแคบๆ มีมาก่อนแล้วในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งมีบทความกล่าวถึงสิทธิของราษฎรในการปกครองประเทศ หนังสือพิมพ์เป็นปากเสียงแทนคนยากจนมากยิ่งขึ้น วิกฤตการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทำให้คนที่ไม่เคยคิดไม่เคยบ่น เริ่มคิด และบังเกิดความสงสัยในสมรรถภาพของรัฐบาล “เจ้าขุนมูลนาย” แต่สภาพความเป็นไปของสังคมอีกอย่างหนึ่งซึ่ง “ศรีบูรพา” ไม่ได้กล่าวไว้ในตอนนี้ แต่เป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนใน*ภาคปฐมวัย* คือสภาพของสังคมแวดวงการศึกษา ในโรงเรียนที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย เด็กจากชนชั้นต่างๆ เข้ามาเรียนด้วยกัน แม้ว่าสภาพทางบ้านจะยังคงยึดถือค่านิยมแบ่งชั้นวรรณะ สภาพที่ขัดแย้งกันในโรงเรียนบ่งชี้ให้เห็นว่าการศึกษา มีบทบาทสำคัญในการปูพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตยให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ซึ่งส่วนหนึ่งเริ่มมองเห็นความไม่เหมาะสมของการปกครองและค่านิยมแบบ “เจ้าขุนมูลนาย” แม้ว่าภาพของความเป็นประชาธิปไตยในโรงเรียนเทเวศร์รังสฤษฎ์คืออกจะเป็นภาพที่เคลือบด้วยอุดมคติของ “ศรีบูรพา” อยู่บ้าง เช่นตอนที่เจ้าคุณอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนขอให้เซ่งลูกชาวจีน เด็กนักเรียนคนหนึ่งยกโทษให้อาจารย์ หรือการสารภาพ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ของท่านขุน ครูของจันทาที่ลงโทษโดยการวินัยขังผิด หรือแม้แต่ความคิดของนิทัศน์ที่ว่า

“พระเจ้าแผ่นดินหรือขุนนางท่านก็มาจากคนธรรมดาเหมือนอย่าง
เราๆ ทั้งนั้น ท่านอาจารย์ ‘เจ้าคุณ’ เองแต่เดิมท่านก็ชื่อ ‘แป้ง’”^{๒๓}

แต่ในโรงเรียนที่ติดยาของสงครามวอเตอร์ลู และบรรยายภาพว่า “เวลลิงตัน
ชนะศึกวอเตอร์ลู” ก็อาจเป็นไปได้ที่จะมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น สภาพแวดล้อมในโรงเรียน
มีอิทธิพลต่อเยาวชนรุ่นใหม่ทำให้เขาเหล่านั้นเชื่อมั่นในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย
และไม่เชื่อในสิ่งไร้เหตุผล

เมื่อจันทาและเพื่อนจบจากโรงเรียนพร้อมกับเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พวกเขาจึงมีความหวังกับการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ยุคสมัยของสามัญชนที่เริ่มขึ้นทำให้
เยาวชนรุ่นใหม่ยินดีกับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าจะเสียใจ แม้ว่าจันทาจะได้รับผลกระทบ
ต่อชีวิตส่วนตัว เพราะผู้อุปการะของเขาเป็นขุนนางที่ถูกปลด แต่ในที่สุดเขาก็มองเห็น
ความคิดที่ถูกต้องซึ่งสอดคล้องกับผลประโยชน์ของชนส่วนมาก ความผันแปรของการ
ปกครองที่มุ่งไปสู่ทิศทางที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย เป็นภาพที่ “ศรีบูรพา” ค่อยๆ เผยทีละน้อย
อย่างเป็นธรรมชาติ แม้ว่าครูอุทัย นิทัศน์ จันทา ต่างก็เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
มาก่อน แต่ในที่สุดก็เห็นว่าสะพานที่ทอดไปสู่ประชาธิปไตยได้ถูกรัฐบาลชักขึ้นเสียแล้ว
เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ด้วยการผูกขาดการปกครองไปอีก ๑๐ ปี หลังจากยัง
ลังเลเมื่อศาลพิเศษสั่งประหารชีวิตผู้มีความเห็นขัดแย้งทางการเมืองไปแล้วถึง ๑๘ คน
อย่างไรก็ตาม “ศรีบูรพา” ก็ฉายให้เห็นความหวังในประชาธิปไตย ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงมติ
ของรัฐบาลได้ด้วยมติมหาชน อย่างชัดเจนในการคัดค้านของนักหนังสือพิมพ์เป็นครั้งแรก
เรื่องการฟื้นฟูระบบบรรดาศักดิ์ของรัฐบาลสมัยนั้น และความหวังของคนเช่นแดนซึ่งเปลี่ยน
จากเด็กวัด “จีจิมอย” เป็นกรรมกรผู้ถือว่ากรรมกรทั้งหมดก็คือพี่น้องของเขา

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กำนั่งอันสำคัญของประเทศและ
ประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่งไม่มีความหมาย ในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยว
แต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่น ๆ แล้ว ชีวิต
ของเขาก็มีความหมายขึ้นมาเพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่
แข็งแกร่ง...”^{๒๔}

กล่าวโดยสรุปแล้ว *แลไปข้างหน้า* เป็นพัฒนาการอีกก้าวหนึ่งของนวนิยายเพื่อชีวิตซึ่งมีความละเอียดละไมด้านกลวิธีนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมการเมือง จากเริ่มต้นซึ่งเป็นความคิดคำนึงของครูวัย ๖๐ ปีคนหนึ่งรำพึงถึงความเปลี่ยนแปลงและความยิ่งใหญ่ของกาลเวลาซึ่งได้กวาดล้างระบบสังคม และสถาบัน ตลอดจนขนบประเพณีที่ทอดอ้างว่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้มานานต่อมาก ทำให้ได้เห็น

“ดวงหน้าบางดวงที่โผล่ออกมาจากกลุ่มเมฆ ในห้วงนภาภาศได้เคลื่อนลงสู่พื้นดินและดวงหน้าจากพื้นดินได้ลอยขึ้นไป คุณภาพบางอย่างได้คลี่คลายออกมาจากความเป็นธรรมดาสามัญและความต่ำต้อย”^{๒๔}

นับว่าเป็นการเปิดฉากนวนิยายที่ให้อารมณ์อันละเอียดอ่อนลึกซึ้งของชายชรา ผู้เป็นครูที่ยังคงมีความขัดแย้งอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ว่าควรจะทำอย่างไรกับสมัยของเขา หรือควรจะทำอย่างไรกับสังคมที่กำลังเผชิญอยู่ และติดตามความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ไปพร้อมด้วยความหวังว่า ชีวิตที่ดีกว่า งามกว่า และเปล่งกว่าจะโผล่ออกจากอนาคตอันใกล้ แต่น่าเสียดายที่ “ศรีบูรพา” มิได้จบ *แลไปข้างหน้า* อย่างสมบูรณ์พอที่จะให้ผู้อ่านทราบว่า ครูชราผู้นี้คือใครและรำพึงถึงใครในวันที่ฝนตกพรำและบรรยากาศที่ศาลเยือกเย็นเสียดแทงใจ กล่าวได้ว่า *แลไปข้างหน้า* โดยเฉพาะ *ภาคปฐมวัย* เป็นนวนิยายที่มีเนื้อหาทางการเมือง ซึ่งมีวิธีสื่อสารกลมกลืนราบรื่นเข้าขั้นศิลปะ เป็นนวนิยายเพื่อชีวิตที่พัฒนามาสู่คุณภาพที่ดีระดับหนึ่งทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธีนำเสนอ

อย่างไรก็ตามข้อบกพร่องของ *แลไปข้างหน้า* ก็ยังคงมี เช่นการสร้างจินตนาการมาจากอีสานที่ติดอยู่กับคำนิยม “เจียมกะลาหัว” อย่างแน่นแฟ้น เมื่อเปรียบเทียบกับนิทัศน์ จันทาดีกว่าทางปัญญา และได้นิทัศน์เป็นผู้ชี้แนะเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวัยเด็กก็ดูสมจริงที่เด็กชนบทจะ “เจียมตัว” แต่หลังจากจันทาเป็นเนติบัณฑิตพร้อมกับนิทัศน์ จันทาก็ยังคงมีลักษณะเช่นเดิม มิได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก และยังได้พบปราง ก็ดูเหมือนจันทาบัณฑิตหนุ่มก็ไม่ผิดจาก “ไอจัน” เมื่อครั้งอาศัยบ้านเจ้าคุณอภิบาลราชธานี แม้บางครั้งจันทาจะมองสภาพที่พบเห็นอย่างเข้าใจถึงแก่นแท้ แต่ความเป็นคนช้าและอาจตั้งคำถามที่ไม่น่าถาม ทำให้บุคลิกของจันทากลายเป็นหุ่นไปบ้าง หรือบทสนทนาของเด็กมัธยมระหว่างจันทากับเซ่งตอนหนึ่งก็ดูจะเป็นคำพูดของผู้ใหญ่มากกว่าเด็กมัธยม

“...เธอโหม่นสีไหมเมื่อถูกเหยียดหยามในฐานะที่เธอเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน”

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“ฉันไม่โทมนัสเลยเพราะว่า พวกพ้องของฉันเคยชินกับความยากจน มาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เราเป็นมาเช่นนี้หลายชั่วคนแล้ว และใคร ๆ ก็ว่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้...”^{๓๐}

แม้ “ศรีบูรพา” จะพยายามให้จันทาทอบอย่างผู้ที่ยึดมั่นในคำสั่งสอนเดิมว่าชีวิตเป็นเรื่องที่ฟ้าดินกำหนด มนุษย์ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ แต่ถ้อยคำสำนวนที่ได้ตอบกันนี้ก็ดูไม่เป็นธรรมชาตินักที่เด็กมัธยมจะพูดกัน หรือตอนที่แดนซึ่งกลายเป็นกรรมกรคนหนึ่ง ผู้สำนึกในความสำคัญของหน่วยเล็ก ๆ ว่าจะเป็พลังสำคัญอันยิ่งใหญ่ในการเปลี่ยนแปลง พูดกับจันทาทว่า

“ชีวิตนี่ก็แปลก มันช่างเหนียวแน่นทนทานต่อทุกข์ทรมานเสียจริงๆ มันตายยากครับ ความทุกข์ทรมานบางอย่างเมื่อคนเราได้ยินและคิดว่าเขาไม่อาจที่จะเผชิญกับมันได้นั้น...เขาก็ทนมันได้มากและนานเกินกว่าที่เขาคาดหมาย ข้อสำคัญอย่าเสียใจ เมื่อเคยชินกับมัน เขาก็จะรับมันไว้เป็นส่วนหนึ่งแห่งชีวิตของเขา มันเป็นประโยชน์ในส่วนที่มันสร้างความอดทน และสะสมความชัดเจนในชีวิตให้แก่เรา แต่มันเป็นโทษในเมื่อมันเป็นส่วนที่แสดงความเลวร้ายของชีวิต และเรารับเอาไว้ด้วยความรู้สึกเฉยเมยและไม่ค้นร้นที่จะปลดปล่อยมันเสีย”^{๓๑}

แน่นอน กรรมกรเช่นแดนอาจกล่าวเนื้อความเช่นนี้ได้ เพราะการเรียนรู้จากชีวิตจริง เป็นบทเรียนที่มีคุณค่า แต่ด้วยถ้อยคำราวกับภาษาเขียนจึงออกจะเป็นเรื่องที่ไม่สมจริงนัก อย่างไรก็ตามข้อบกพร่องเหล่านี้เป็นเพียงจุดเล็ก ๆ เมื่อเทียบกับความเด่นด้านการเสนอภาพสังคมด้วยการให้ฉากตัวละครและเหตุการณ์ที่กลมกลืนกัน และหลายตอน “ศรีบูรพา” สามารถหยิบยกเหตุการณ์ธรรมดาที่สร้างความประทับใจมาบรรยายได้ดี ไม่ว่าจะเป็นความเอื้ออาทรของแม่ครัวผู้เป็นบ่าวต่อบ่าวด้วยกันในขณะที่ “เจ้านาย” ยอมให้บ่าวตายดีกว่าจะให้ผิดธรรมเนียมที่บ่าวใช้นายแพทย์ร่วมกับนาย หรือเรื่องราวของแข่งลูกจิ้งผู้ยากไร้ที่จิตใจเปี่ยมด้วยความรักแม่แต่ศัตรู ที่แม่ผู้ใหญ่ เช่น ท่านอาจารย์ “เจ้าคุณ” ก็ต้องพ่ายแพ้ต่อความกว้างขวางของจิตใจ เป็นต้น กล่าวได้ว่า *แลไปข้างหน้า* เป็นความพยายามที่จะบันทึกความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ผ่านทัศนะของผู้รักประชาธิปไตยคนหนึ่ง โดยชักวิธีนำเสนอความเปลี่ยนแปลงของตัวละครที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป พร้อมกันนั้นก็เสนอโลกทัศน์ที่ไม่ท้อแท้และมีความหวังในท่ามกลางเมฆหมอกแห่งอุปสรรคบนเส้นทางไปสู่อธิปไตยซึ่งเป็นลักษณะที่สมบูรณ์ของนวนิยายเพื่อชีวิต

แม้ว่า “ศรีบูรพา” จะแต่งไว้ไม่จบก็ตาม

“ศรีบูรพา” กับพัฒนาการนวนิยายไทย

บทบาทของ “ศรีบูรพา” ในการบุกเบิกนวนิยายไทยมีหลายประการกล่าวคือ

ประการแรก ในยุคทศวรรษ ๒๕๗๐ “ศรีบูรพา” ร่วมกับนักเขียนหนุ่มสาวในยุคนั้น อาทิ ม.จ. อากาศคำเจ็ง รัตพิพัฒน์ “ดอกไม้สด” บุกเบิกนวนิยายไทยให้นำเสนอปัญหาสังคมไทยแทนที่จะแปลหรือแปลงนวนิยายจากต่างประเทศและนำเสนอแต่เรื่องรักแบบพาฝัน นวนิยายในช่วงแรกของ “ศรีบูรพา” ไม่เพียงแต่สะท้อนปัญหาสังคมไทยแต่ยังนำเสนอความใฝ่ฝันของหนุ่มสาวยุคนั้นซึ่งมีความหวังว่าชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีหากพากเพียรศึกษาหาความรู้และเป็นคนดี

ประการที่ ๒ “ศรีบูรพา” มีบทบาทสำคัญยิ่งในการบุกเบิกนวนิยายเพื่อชีวิตโดยใช้แนวทาง “ศิลปะเพื่อชีวิต” เช่นเดียวกับนักเขียนนวนิยายในยุคนั้น อาทิ เสนีย์ เสาวพงศ์ และ อิศรา อมันตกุล ที่มุ่งวิเคราะห์วิจารณ์และวิพากษ์ปัญหาสังคมและการเมืองไทยพร้อมทั้งนำเสนออุดมคติโดยการสร้างตัวละครอุดมคติ บทสนทนาและบทบรรยาย

ประการที่ ๓ “ศรีบูรพา” มีความสามารถเชิงวรรณศิลป์ในการนำเสนอนวนิยายที่มีเนื้อหาหนักแน่นทางสังคมและการเมืองให้ประทับใจผู้อ่าน ตัวละครเอกทั้งหญิงและชายมีลักษณะเด่นที่ยังอยู่ในความทรงจำของผู้อ่าน “ศรีบูรพา” ใช้แม่แบบด้านบุคลิก รูปร่างหน้าตา การแต่งกายและกิริยาท่าทางจากบุคคลจริงเพื่อให้ตัวละครมีชีวิตชีวาแล้วนำมาประกอบกับจินตนาการและเรื่องราวที่มีพื้นฐานจากความเป็นจริงในสังคมไทย ทำให้นวนิยายทุกเรื่องมีจุดเด่นและสร้างพัฒนาการให้แก่นวนิยายนับตั้งแต่เรื่องแรก ๆ จนถึงเรื่องสุดท้ายคือ *แลไปข้างหน้า* ที่แม้จะแต่งไม่จบแต่ก็นำประทับใจด้วยศิลปะในการเล่าเรื่องและความเฉียบคมในการนำเสนอปัญหาของสังคมไทย

ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล กุหลาบ สายประดิษฐ์ และในโอกาสที่ยุเนสโกประกาศยกย่องให้ “ศรีบูรพา” เป็นบุคคลสำคัญของโลก เราควรรำลึกถึง “ศรีบูรพา” ด้วยการกลับไปอ่านนวนิยายของ “ศรีบูรพา” เพื่อเรียนรู้ชีวิต ประสบการณ์และทัศนะของนักประพันธ์ท่านนี้ที่ไม่ได้เป็นแค่ผู้เขียนนวนิยายแต่ยังเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มั่นคงในจรรยาบรรณและหน้าที่ของสื่อมวลชน เป็นนักต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและเป็นอิสสรชนที่ใช้พุทธธรรมนำวิถีทั้งในการทำงานและการใช้ชีวิต.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เชิงอรรถ

- ๑ “ศรีบูรพา”, *ปราบพยศ* (พระนคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๑๐), หน้า ๗๙.
- ๒ ฉบับภาษาไทย มีจำนวนแปลของ สิทธิชัย แสงกระจ่าง โดยใช้ชื่อว่า *รักของผู้ยากไร้* พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐.
- ๓ สิทธิชัย แสงกระจ่าง (ผู้แปล), *รักของผู้ยากไร้* (พระนคร : ดวงกมล, ๒๕๒๐), หน้า ๒๖๙.
- ๔ มาลัย ชูพินิจ, “วิจารณ์เรื่องสงครามชีวิต โดย ‘ศรีบูรพา’,” *ผู้นำ* (เมษายน, ๒๕๑๕).
- ๕ นอกจากรายละเอียดบางตอนที่ “ศรีบูรพา” อาจลืมนำมาใช้ลักษณะอย่างไทย หรือใส่ไว้เพื่อความ “เก๋” เฉพาะตัว คือการสวดอวยพรท้ายจดหมายหลายฉบับ ซึ่งทำให้เป็นลักษณะ “ฝรั่ง” มากกว่าแบบไทย
- ๖ “ศรีบูรพา”, *สงครามชีวิต* (พระนคร : สุภาพบุรุษ, ๒๕๙๔), หน้า ๕.
- ๗ ดุสิต สมิตโตปกรณ์ เป็นตัวละครที่ “ศรีบูรพา” เคยใช้มาแล้วก่อนหน้านี้ในเรื่องสั้นชื่อ “ทำงาน-ทำเงิน” และ “ผู้มาจากโลกบริสุทธิ์” ดุสิต สมิตโตปกรณ์ เป็นนักหนังสือพิมพ์หนุ่มผู้มีอุดมการณ์ เป็นปัญญาชนผู้รับความเป็นจริงและเข้าใจปัญหาของสังคม ตัวละครตัวนี้เป็นตัวแทนอุดมคติของเขา ในการเขียนนวนิยายช่วงต้น
- ๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๗.
- ๙ ยศ วัชรเสถียร, “กุหลาบ สายประดิษฐ์ในความทรงจำของข้าพเจ้า,” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* (กรกฎาคม, ๒๕๑๖).
- ๑๐ คุณ สุพรรณิ วราทร, เรื่องเดิม
- ๑๑ “ศรีบูรพา”, *ข้างหลังภาพ* (พระนคร : ผดุงศึกษา), หน้า ๑๓๒.
- ๑๒ เรื่องเดียวกัน.
- ๑๓ เรื่องเดียวกัน.
- ๑๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.
- ๑๕ “ศรีบูรพา” ใช้สี่สี่สื่อความหมายหลายครั้งในเรื่องโดยเฉพาะ ม.ร.ว. กิริติผูกพันกับสีม่วงและสีดำ เช่น บ้านใหม่ของเธอรอครอบครัวที่มอริ่งกลอริสีม่วง และตอนตายเธอสวมเสื้อคลุมกำมะหยี่สีดำ
- ๑๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.
- ๑๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.
- ๑๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๙.
- ๑๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๗.
- ๒๐ “ศรีบูรพา” *จนกว่าเราจะพบกันอีก* (พระนคร : สโมสรนิสิตจุฬา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๕.
- ๒๑ วิทยากร เชียงกุล, “กลับไปอ่านนวนิยายของศรีบูรพา,” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* (กรกฎาคม ๒๕๑๖) : ๖๘.
- ๒๒ บรรจง บรรเจิดศิลป์, เรื่องเดิม, หน้า ๙๖-๗.
- ๒๓ “ศรีบูรพา” (กุหลาบ สายประดิษฐ์), *แลไปข้างหน้า ภาคหม่อมวิชัย* (พระนคร : ชมรมหนังสืออุตสาหกรรม, ๒๕๑๘), หน้า ๖๗.
- ๒๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๕.
- ๒๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๖.
- ๒๖ *แลไปข้างหน้า ภาคปฐมวัย*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (พระนคร : สหพันธ์นิสิตนักศึกษาอีสานแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๔๗.
- ๒๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๗-๘.
- ๒๘ *แลไปข้างหน้า ภาคหม่อมวิชัย*, หน้า ๒๗๒.
- ๒๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.
- ๓๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.
- ๓๑ *แลไปข้างหน้า ภาคหม่อมวิชัย*, หน้า ๒๖๗.

บรรณานุกรม

- ตรีศิลป์ บุญขจร. *นวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕-๒๕๐๐)*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- บรรจง บรรเจิดศิลป์. *ศิลปวรรณคดีกับชีวิต*. พระนคร : บำรุงสาส์น, ๒๕๑๐.
- มาลัย ชูพินิจ. “วิจารณ์เรื่องสงครามชีวิต โดย ‘ศรีบูรพา.’” *ผู้นำ* (เมษายน, ๒๔๗๕).
- ยศ วัชรเสถียร. “กุหลาบ สายประดิษฐ์ในความทรงจำของข้าพเจ้า.” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ๑๑ (กรกฎาคม, ๒๕๑๖) : ๖๑-๗.
- วิทยากร เชียงกุล “กลับไปอ่านนวนิยายของศรีบูรพา.” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ๑๑ (กรกฎาคม ๒๕๑๖) : ๖๘-๗๒.
- “ศรีบูรพา”. *ข้างหลังภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ ๗. พระนคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๑๐.
- _____ . *จนกว่าเราจะพบกันอีก*. พระนคร : สโมสรนิสิตจุฬา, ๒๕๑๖.
- _____ . *ป่าในชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๔๓.
- _____ . *ปราบพยศ*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๑๐.
- _____ . *ผจญบาป*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๐๐.
- _____ . *มารมมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๑๐.
- _____ . *ลูกผู้ชาย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๑๐.
- _____ . *แลไปข้างหน้า ภาคปฐมวัย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร : สหพันธ์นิสิตนักศึกษาอีสานแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๗.
- _____ . *แลไปข้างหน้า ภาคมัธยมวัย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : ชมรมหนังสืออุดมธรรม, ๒๕๑๘.
- _____ . *โลกสันนิบาต*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๑๐.
- _____ . *สงครามชีวิต*. พระนคร : สุภาพบุรุษ, ๒๔๙๔.
- _____ . *แสนรักแสนแค้น*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : ผดุงศึกษา, ๒๕๑๐.
- สิทธิชัย แสงกระจ่าง (ผู้แปล). *รักของผู้ยากไร้ (Poor People)*. พระนคร : ดวงกลม, ๒๕๒๐.
- สุพรรณณี วรรณ. *ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย*. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๑๙.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เมื่อผมได้สัมผัส กับตัวหนังสือ ของ “ศรีบูรพา”

อาจิณ จันทรมพร

คุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งเป็นมิตรที่คุ้นเคยกันมาก ประหลาดมาว่าได้ร่วมเป็นกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ๑๐๐ ปี “ศรีบูรพา” เนื่องในวโรกาสที่นักเขียนเอกท่านนี้ได้รับคัดเลือกจากยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ซึ่งถือเป็นนักเขียนสามัญชนท่านหนึ่งที่ได้รับเกียรติอันสูงส่งนี้ ขอให้ผมซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่มีความสนใจและยกย่อง ทั้งเป็นผู้เสาะแสวงหาผลงานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” มาพิมพ์ขึ้นในโครงการอนุรักษ์วรรณกรรมเก่าและหายากให้แก่สำนักพิมพ์ดอกหญ้า โดยเป็นทั้งบรรณาธิการและผู้รวบรวมงาน ได้เขียนอะไรๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้บ้าง เมื่อผมได้รับการปรารภและเชิญชวนจากคุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี เช่นนี้ ถือว่าได้รับเกียรติสูง โดยเหตุสองประการ คือจะได้สนองเจตนาดีของคุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี มิตรผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในวงการหนังสือประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งจะได้เขียนแสดงความเทิดทูนต่อนักเขียนเอกท่านนี้ ซึ่งผมมีความสนใจและคลั่งไคล้ผลงานของท่านมาเป็นเวลานานจวบจนถึงกาลปัจจุบัน

ผมมีความปฏิบัติต่อ “ศรีบูรพา” มาเป็นเวลาช้านานดังที่กล่าวแล้ว จึงจะขอเล่าเท่าที่พอจะจำได้ และถ้าการเล่าจากความจำนี้เกิดผิดพลาดไปบ้าง ก็หวังว่าท่านผู้อ่านคงให้อภัย ด้วยคนวัยสูงซึ่งมีอายุถึง ๘๕ ปีอย่างผมนั้น ความจำคงจะเลอะเลือนไปบ้างอย่างแน่นอน

เมื่อผมเริ่มอ่านหนังสือแตก และยังเรียนอยู่ชั้นประถมปลาย ผมเริ่มคิดการอ่าน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

หนังสือต่างๆ ไปแล้ว และคงจะเป็นผู้รักการอ่านมาแต่นั้น สำหรับหนังสือที่อ่าน หาได้เรื่องอะไรก็อ่านทั้งนั้น จึงไม่แน่ใจว่าในช่วงนี้จะเคยอ่านงานเขียนของ “ศรีบูรพา” แล้วหรือไม่ แต่ที่แน่ๆ ตอนเป็นหนุ่ม พ.ศ. ๒๔๘๔ ผมพบหนังสือบางๆ เล่มหนึ่งชื่อ *วันชาติ* เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นของนักเขียนดังสี่ท่าน คือ “แม่อนงค์” “อบ ไชยวุธ” “ส. เทียนศิริ” และท่านนักเขียนเอก “ศรีบูรพา” เป็นผู้เขียนเรื่อง “นอบ” ซึ่งเป็นเรื่องสั้นขนาดสั้น ผู้รวบรวมหนังสือเล่มนี้คือ ประพันธ์ มีชูโชติ จำหน่ายเล่มละ ๑๕ สตางค์ ซึ่งเป็นราคาไม่ถูกไม่แพงสำหรับสมัยนั้น ผมอ่านเรื่อง “นอบ” ด้วยความพอใจและตั้งใจ ตอนหลังมาทราบว่า “ศรีบูรพา” เขียนเรื่องนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านคงจะบรรจงเขียน จึงถือเป็นเรื่องสั้นที่ดีเรื่องหนึ่ง หลังจากนั้นผมได้อ่านเรื่องอะไรของ “ศรีบูรพา” อีกบ้างความจำก็รางเลือนเต็มที มาจับเอาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ซึ่งยังอยู่ในกาลเวลาของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มีสำนักพิมพ์ของคนไทย คือคุณอุดม ชาตบุตร ชื่อ สำนักพิมพ์ “อุดม” อยู่ใกล้ ปณ. ป้อมปราบ ถนนเจริญกรุง ได้พิมพ์งานของ “ศรีบูรพา” ซึ่งถือเป็นงานอันยิ่งใหญ่ คือเรื่อง *ข้างหลังภาพ* และเป็นการพิมพ์เป็นเล่มครั้งที่ ๒ ผมก็ซื้อมาอ่าน ราคาปกแข็งดูเหมือนเล่มละ ๖ บาท นวนิยายเรื่องนี้เดิมที “ศรีบูรพา” เขียนลงในหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* รวมเล่มครั้งแรกโดยสำนักงานนายเทพปรีชา ซึ่งคือ

“ศรีบูรพา” เองเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ผมอ่านเรื่องนี้ด้วยความหลงใหล จำได้ว่าอ่านซ้ำอยู่หลายครั้ง สำนักพิมพ์ “อุดม” นี้ ยังพิมพ์งานอื่นๆ ของ “ศรีบูรพา” อีกเช่นเรื่อง “สุนทร” พิมพ์ร่วมกับเรื่อง “หวังเพื่ออยู่” ของ “บุหร่ง” (สด กุระมะโรหิต) กับอีกเล่มหนึ่งเป็นการรวมหลายๆ เรื่องชื่อว่า *ผาสุก* มีเรื่องของ “ศรีบูรพา” ชื่อ “นพพร-กิริติ” ซึ่งเป็นจดหมายโต้ตอบระหว่างตัวละครในเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ผมก็ซื้อมาอ่าน และยังคงเก็บไว้ทั้งสองเล่มจนบัดนี้

ผมเฝ้าติดตามงานของ “ศรีบูรพา” มาอย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๐ เศษๆ มีนิตยสารชั้นดี อันมี *เอกชน* *สวนอักษร* และ *ศิลป์* ของค่ายอักษรนิติ ซึ่งมีงานเขียนของ “ศรีบูรพา” อยู่ประปราย ข้อเขียนที่ผมติดใจมาก ๆ คือข้อเขียนชุด “เรื่องของเขา” ซึ่งเป็นความเรียง ผมเฝ้าติดตามมาโดยตลอด จนในที่สุดเก็บรวบรวมมาได้ถึง ๑๕ เรื่อง และมีความภูมิใจมาก ๆ เมื่อตนเองได้มาทำหน้าที่บรรณาธิการให้แก่สำนักพิมพ์ดอกหญ้า และนำข้อเขียนชุดนี้มาพิมพ์รวมเล่มที่สมบุรณ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ นี้เอง ยังมีเรื่องสั้นอีกหนึ่งเรื่องหนึ่ง ซึ่งผมพอใจมากเช่นกัน เรื่องสั้นนี้ “ศรีบูรพา” เขียนให้แก่คุณหลวงสารานุกรมประพันธ์เพื่อนาลงพิมพ์ในหนังสือ *แม่จ๋า* อันเป็นหนังสือแจกในงานศพมารดาของคุณหลวงท่านนี้ “ศรีบูรพา” ให้ชื่อเรื่องว่า *แม่ทำอะไรบ้างหนอ?* ผมอ่านแล้วจับใจมาก ตอนหลังผมได้นำมารวมไว้ในหนังสือชื่อ *นิพนธ์สารของศรีบูรพา* ซึ่งผมพิมพ์ในนามสำนักพิมพ์ดอกหญ้าเมื่อหลายปีก่อน

หนังสือนวนิยายของ “ศรีบูรพา” มีอีกเล่มหนึ่งที่ผมติดใจอ่านอย่างคลั่งไคล้และท่านเขียนได้ ๆ กับเรื่อง *ข้างหลังภาพ* แต่จะก่อนหรือหลังไม่แน่ใจ ก็คือเรื่อง *สงครามชีวิต* เรื่องนี้ได้รับการพิมพ์ซ้ำจากสำนักพิมพ์เก่า ๆ หลายครั้ง เฉพาะที่สำนักพิมพ์ดอกหญ้าที่ผมรับผิดชอบก็นำมาพิมพ์ซ้ำหลายครั้งเช่นกัน

ผมมีโอกาสพิมพ์งานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” เป็นครั้งแรก เมื่อมารับเป็นบรรณาธิการให้แก่สำนักพิมพ์ดอกหญ้า บริษัทสามัคคีสาส์น จำกัด เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยประเดิมงานย่อยๆ สี่ชิ้น นั่นคือเรื่อง “สุนทร”, “นอบ”, “นพพร-กิริติ” และ “แม่ทำอะไรบ้างหนอ?” โดยตั้งชื่อหนังสือ *ศรีบูรพากับบทประพันธ์ ๔ เรื่อง* ปรากฏว่าขายดีเพราะเท่ากับเป็นการเปิดตัว “ศรีบูรพา” ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ในตอนหลังเรื่องนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำ ก็ปรากฏว่ายังขายดีอยู่ ต่อมาได้พิมพ์อีกเล่มหนึ่งชื่อ *เรื่องของเขาและศรีบูรพากับบทประพันธ์ในบรรณพิภพ* เป็นการเริ่มเปิดตัวบทความชุด *เรื่องของเขา* ซึ่งมีเพียงทำเรื่อง (เท่าที่ค้นได้ในตอนนั้น) กับรวมบทความเบ็ดเตล็ดที่ “ศรีบูรพา” เขียนไว้ในหนังสือต่างๆ เช่นเรื่อง “ไปสู่ความระยิบระยับแห่งจักรวาลนั้น” ซึ่ง “ศรีบูรพา” เขียนให้แก่น้องใหม่ที่กำลังลุ่มหลงในงานประพันธ์ และริเริ่มทำหนังสือพิมพ์ชื่อ *เวียงสันต์* โดยมี เรืองยศ ทองโรจน์

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

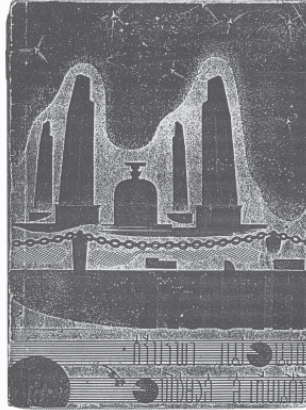
เป็นบรรณาธิการ และ สุวัฒน์ วรดิลก เป็นผู้ช่วยบรรณาธิการ มี บุญหยุด พันธุ์เพ็ง ร่วมกองบรรณาธิการ ในเรื่อง “ไปสู่ความระยิบระยับแห่งจักรวาลนั้น” มีภาพสเกตช์ของ “ศรีบูรพา” ลงประกอบด้วย เป็นภาพลายเส้น ฝีมือ “พนม” (พนม สุวรรณบุญย์) จิตรกรฝีมือดี ผู้เขียนภาพประกอบและภาพปกของหนังสือนวนิยายเป็นส่วนใหญ่ในยุคนั้น ภาพสเกตช์ของ “ศรีบูรพา” ภาพนี้ ผมชอบมาก จึงนำมาประกอบปกหนังสือ *เรื่องของเขา และศรีบูรพากับบทประพันธ์ในบรรณพิภพ* เป็นประเดิม แล้วภาพนี้ก็เป็นที่สนใจของใครต่อใครในภายหลัง ทั้งขณะนี้จะเป็นภาพต้นแบบที่นำมาเป็นโลโก้หนังสือของ “ศรีบูรพา” ที่จะจัดพิมพ์ในช่วงที่ “ศรีบูรพา” ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลดีเด่นของโลกด้วย

“ศรีบูรพา” ถือว่าเป็นนักประพันธ์ที่มีผลงานทั้งเรื่องแปลและเรื่องที่เขียนขึ้นเองมากท่านหนึ่ง ท่านเริ่มเขียนหนังสือไล่เลี่ยกับ “แม่อนงค์” “ฮิวเมอริสต์” “พ. เนตรรังษี” และ “เวทวงศ์” สมัยที่ท่านและชาวคณะเปิดห้องเกษมศรีร่วมกับ “ฮิวเมอริสต์” จัดทำนิตยสาร *สุภาพบุรุษ* ก็เขียนเรื่องสั้นไว้หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องยาวคือเรื่อง *ปราบพยศ* ก็เริ่มกันที่นี่ ผมเคยค้นพบว่า ท่านได้ร่วมงานกับ “เฉลิมวุฒิ” ที่นิตยสาร *สมานมิตรบรรเทิง* ท่านเริ่มใช้นามปากกา “ศรีบูรพา” เป็นครั้งแรก โดยเขียนบทความเชิงวิจารณ์หรือบทบรรณาธิการอะไรทำนองนั้น นอกจากนี้ยังเขียนบทลำตัด ใช้นามปากกา “หมอตอง” ผมก็เคยอ่านงานของท่านมา

พูดถึงงานเขียนของ “ศรีบูรพา” ในสมัยที่ท่านเข้ารับหน้าที่ผู้ช่วยบรรณาธิการนิตยสาร *เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์* หนังสือพิมพ์ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ โดยทำงานร่วมกับคุณหลวงสารานุประพันธ์ ซึ่งเป็นบรรณาธิการ “ศรีบูรพา” ก็เขียนเรื่องสั้นไว้หลายเรื่อง เช่น เรื่อง “ความผิดของพ่อบ้าน” ใช้นามจริงว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์ ลงพิมพ์ในนิตยสาร *เสนาศึกษา* เล่ม ๑๒ ตอนที่ ๖ ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๑ ผมก็เคยอ่านและยังพบเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งเขียนในนาม กุหลาบ สายประดิษฐ์ เช่นกัน ชื่อเรื่องว่า “วาสนามนุสส์” ลงพิมพ์ในเล่มที่ ๑๐ ตอนที่ ๗ ประจำเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ (คือเขียนเมื่อมีอายุได้ ๒๑ ปี “ศรีบูรพา” เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘)

เมื่อเร็วๆ นี้มีมิตรรุ่นน้องนำเรื่องสั้นเก่าแก่มาให้ผม ด้วยเห็นว่าผมนั้นเล่น “ศรีบูรพา” อยู่ ชื่อเรื่องว่า “ความรักของปลูชน” ลงพิมพ์ในหนังสือ *ช่วยภาษา* ปีที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๗๓ เรื่องสั้นเรื่องนี้ทราบว่าย่างไม่ได้นำมารวมพิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มใดๆ ที่มีการรวบรวมในระยะหลังนี้เลย กับอีกเรื่องหนึ่งซึ่งถือเป็นเรื่องสั้นขนาดยาวก็พอได้ ชื่อเรื่องว่า *พินนางก้านัด* ประพันธ์โดย “ศรีบูรพา” เป็นหนังสือเล่มบางๆ เขียนปกโดย “เฉลิมวุฒิ” ขายเล่มละ ๓๕ สตางค์ เข้าใจว่า “ศรีบูรพา” อาจจะพิมพ์ขายเอง พิมพ์ที่โรงพิมพ์เฮงหลี

เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๙

หนังสือเล่มของ “ศรีบูรพา” ยังมีอยู่อีกชุดหนึ่งที่น่าสนใจ และผมหาซื้อและค้นมาได้บางเล่ม คือชุดที่ “ศรีบูรพา” นำมาพิมพ์เองในนามสำนักพิมพ์ “นายเทพปรีชา” ซึ่งก็คือสำนักพิมพ์ของ “ศรีบูรพา” ได้แก่เรื่อง *ลูกผู้ชาย* พิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ ขายเล่มละ ๑.๒๕ บาท และ *ข้างหลังภาพ* ซึ่งพิมพ์เป็นเล่มครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ในระยะหลัง “ศรีบูรพา” และคุณชนิด สายประดิษฐ์ ศรีภริยาได้ร่วมกันตั้งสำนักพิมพ์ขึ้นอีกชื่อ สำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้พิมพ์เรื่อง *สงครามชีวิต* เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ซึ่งถือเป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๔ และพิมพ์เรื่อง *ข้างหลังภาพ* ด้วย หนังสือเล่มนี้ที่พิมพ์ซ้ำ ผมเพิ่งมาเห็นโฉมหน้าในชั้นหลัง โดยคุณชนิด สายประดิษฐ์ มอบให้ผมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และเขียนว่า “ให้คุณอาจิด จันทรมพร ด้วยความนับถือ และขอบคุณที่สนใจอย่างจริงจังในงานของ ‘ศรีบูรพา’ และลงชื่อ ชนิด สายประดิษฐ์ ๒๕ พ.ย. ๓๒” ที่สำนักพิมพ์นี้ยังได้พิมพ์งานเขียนของ “ศรีบูรพา” ซึ่งเขียนในนาม กุหลาบ สายประดิษฐ์ จำนวนสองเล่มคือ *ข้าพเจ้าได้เห็นมา* เป็นการรวมบทความทางการศึกษาเรื่องการเมืองเมื่อครั้งไปศึกษาและดูงานที่ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก และยังมีที่เขียนเป็นนวนิยายอีกเล่มหนึ่ง คือ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ฉบับพิมพ์ครั้งแรก มีเรื่องสั้นพิมพ์ต่อท้ายอีกหลายเรื่อง หนังสือในกลุ่มนี้ยังมีอีกหลายเล่มที่น่าอ่านและน่าสนใจ เช่น *ชีวิตสอนอะไรแก่สตรีโซเชลิสต์อังกฤษ* ซึ่งผมเคยอ่านและสัมผัสมาแล้วทุกเล่ม

ผมได้เขียนถึงหนังสือของ “ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่พิมพ์มาแต่อดีต และได้เคยติดตามอ่านมาพอหอมปากหอมคอแล้ว จากนั้นใคร่ขอวกเข้าในช่วงที่ผมมาทำหน้าที่บรรณาธิการให้แก่สำนักพิมพ์ดอกหญ้า จัดตั้งโครงการอนุรักษ์วรรณกรรมเก่าและหายากเสียที คือเริ่มพิมพ์งานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” เป็นเล่มแรก โดยการจัดต้นฉบับขึ้นเองว่า *ศรีบูรพากับบทประพันธ์ ๔ เรื่อง* ตามที่กล่าวข้างต้น ต่อมาได้พิมพ์

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เล่มที่ ๒ โดยการจัดต้นฉบับเองอีกเช่นกัน ชื่อเรื่องของเขาและศรีบูรพา กับบทประพันธ์
ในบรรณพิภพ จากการพิมพ์งานสองเล่มนี้ มีการเผยแพร่ไปถึงอเมริกา และคุณชนิด
สายประดิษฐ์ ซึ่งพำนักอยู่ที่นั่นได้พบเข้า ท่านชื่นชมและเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการ
คือผม เมื่อท่านกลับมาพำนักเป็นการถาวรที่บ้านซอยพระนาง ไกลอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ
ในกรุงเทพฯ ผมได้ไปเยี่ยมเป็นการคารวะ และสนิทสนมกันมาจวบจนปัจจุบัน จากนั้น
คุณชนิด สายประดิษฐ์ ก็มอบความไว้วางใจให้ผมพิมพ์ผลงานของ “ศรีบูรพา” แต่เพียง
ผู้เดียวมาอย่างต่อเนื่อง จนได้พิมพ์งานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” ทั้งหมด และจากนั้นผม
ได้ขอพิมพ์ผลงานของ “ศรีบูรพา” อย่างจริงจัง เริ่มด้วยเรื่อง *ข้างหลังภาพ* โดยผมนำ
ฉบับที่พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ “อุดม” ซึ่งพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖ มาเป็นต้นฉบับ ปรากฏว่า
มีการผิดพลาดที่บอกว่าภาพวาดที่ชื่อ “มิดาเกะ” ซึ่ง ม.ร.ว. คีรีติ ตัวนางเอกวาดและ
มอบให้แก่ผมพรก่อนที่เธอจะถึงแก่กรรมเล็กน้อยเป็นภาพที่เขียนด้วยสีน้ำมัน และ/หรือ
ฉบับที่สำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ อันเป็นสำนักพิมพ์ของ “ศรีบูรพา” พิมพ์เองก็เป็นสีน้ำมัน
เช่นกัน เมื่อผมจัดพิมพ์ *ข้างหลังภาพ* จากต้นฉบับของสำนักพิมพ์ “อุดม” ภาพ “มิดาเกะ”
จึงเป็นสีน้ำมันไปด้วย แต่มีนักอ่านที่เป็นแพทย์ที่ศิริราชมีจดหมายทักท้วงมาที่ผมว่า
ภาพนี้เขียนด้วยสีน้ำเพราะเขียนบนกระดาษ ทำให้ผมเกิดวุ่นวายใจต้องหาหนังสือ
ข้างหลังภาพ ฉบับพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ มาตรวจสอบ ก็พบความจริงว่า ภาพ
“มิดาเกะ” เขียนด้วยสีน้ำจริง เรื่องนี้ผมต้องค้นคว้าหาความถูกต้องอยู่นาน จนถึงกับนำ
ข้อเท็จจริงมาเขียนไว้เป็นเรื่องราวในเชิงวิเคราะห์ และนำข้อเขียนนี้พิมพ์เป็นภาคผนวก
ประกอบเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ที่ผมพิมพ์ให้แก่สำนักพิมพ์ดอกหญ้าตลอดมา ซึ่งขณะนั้นพิมพ์ซ้ำ
เป็นครั้งที่ ๓๐ กว่าแล้ว เป็นจำนวนเล่มหนังสือไม่น้อยกว่า ๖๐,๐๐๐ เล่ม

ในช่วงนี้ทางผมได้นำผลงานของ “ศรีบูรพา” มาปิดฝุ่นพิมพ์ไว้เกือบทั้งหมด
โดยเริ่มจากนวนิยายรวมไปถึงเรื่องสั้นเก่าๆ อย่าง *ปราบพยศ สงครามชีวิต ผจญบาป*
มารมนุษย์ แสนรักแสนแค้น ลูกผู้ชาย (ฉบับที่เขียนเป็นบทละครก็เอามาพิมพ์ด้วย) *โลก*
สันนิบาต สิ่งมีชีวิตต้องการ ฯลฯ นวนิยายเหล่านี้ “ศรีบูรพา” ประพันธ์ไว้นานแล้ว เห็นจะ
ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เศษๆ เป็นต้นมา และแต่ละเล่มเคยพิมพ์มาแล้วครั้งสองครั้ง อีก
เล่มหนึ่งที่น่าสนใจ คือ *ป่าในชีวิต* นวนิยายเรื่องนี้ทราบมาว่า “ศรีบูรพา” ประพันธ์ไว้นานแล้ว
ครั้งแรกลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้ๆ กับนวนิยายเรื่อง
ข้างหลังภาพ แต่เกิดอาภัพไม่เคยรวมเป็นเล่ม คงจมอยู่ในหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* ใน
หอสมุดแห่งชาติ ทางกองบรรณาธิการสำนักพิมพ์ดอกหญ้า ซึ่งผมรับผิดชอบ จึงให้คนไป
คัดลอกมา เมื่อเห็นเป็นผลงานของ “ศรีบูรพา” ก็รีบพิมพ์เป็นเล่มทันที จนปี พ.ศ. ๒๕๓๕
ได้มีการพิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่ ๒ นอกจากนี้ยังจัดพิมพ์เรื่องที่ “ศรีบูรพา” เขียนในระยะหลังๆ

ซึ่งบางเรื่องเป็นที่ชื่นชมของบรรดานิสิตนักศึกษาและบุคคลผู้ใฝ่รู้ทั่วไป เพราะในช่วงปลายชีวิตของ “ศรีบูรพา” ท่านได้ศึกษาโลกและชีวิตจนเห็นซึ่งถึงแก่นแท้ ทั้งด้านความคิดและจิตใจก็มีการพัฒนาอย่างสูงส่ง เห็นใจและเข้าใจชีวิตคนยากคนจน ผลงานในช่วงนี้จึงกลายเป็นชิ้นงานที่มีค่าแก่สังคมและโลกเป็นพิเศษ อย่างนวนิยายเรื่อง *แลไปข้างหน้า*, *จนกว่าเราจะพบกันอีก* และชุดเรื่องสั้น อันมีเรื่อง *ขอแรงหน่อยเถอะ* เป็นเรื่องนำ กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่ชื่อ *อุดมธรรม* ทางผมก็นำมาพิมพ์ไว้จนแทบจะหมดสิ้น และยังมีพิมพ์ซ้ำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

สิ่งที่ผมพอใจและภูมิใจที่ได้ศึกษาคิดตามอ่านงานของ “ศรีบูรพา” อีกทั้งนำมาจัดพิมพ์ขึ้นไว้ เกิดด้วยแรงศรัทธาในนักประพันธ์เอกท่านนี้อย่างแท้จริง และใคร่ขอพูดอีกเรื่องหนึ่ง นั่นคือการเพียรพยายามเก็บข้อเขียนทุกประเภท เป็นต้นว่า บทกวี บทความ เรื่องสั้นเก่า ๆ ข้อเขียนเกี่ยวกับงานศพเพื่อนักเขียน หรือข้อเขียนอื่นใด มารวมเป็นเล่มชื่อว่า *นิพนธ์สารศรีบูรพา* จำนวนสองเล่มใหญ่ ๆ ซึ่งคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาและค้นคว้าในส่วนงานปลีกย่อยของ “ศรีบูรพา” เป็นแน่แท้

งานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” นั้น ถ้าวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งจะเห็นว่า เดิมที่ท่านเขียนไปตามความรู้สึกนึกคิดในแนวจินตนิยม เมื่อกาลเวลาผ่านไปวัยสูงขึ้น ก็ใช้ความรู้ประสบการณ์ พัฒนาจิตใจไปสู่แนวอัตถนิยมใหม่ ท่านจึงสร้างงานประพันธ์ซึ่งเสริมสร้างแนวคิดไปสู่สังคมที่ดีกว่า ย้ำถึงความเสมอภาค และความเป็นธรรมจนเข้าสู่จิตสำนึกการต่อสู้ของสังคมยุคใหม่ เช่น ผลงานทางด้านนวนิยายอันมี *จนกว่าเราจะพบกันอีก* *แลไปข้างหน้า* และเรื่องสั้นที่ยกกระดบ “เฟื่องมองไปที่ความยากจน” และ “ครรลองของชีวิตที่ไม่เป็นธรรม” ในด้านพระพุทธศาสนา ก็ได้เขียนเกี่ยวกับแก่นแท้ของหลักธรรมชื่อ *อุดมธรรม* ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อชีวิตที่ดีกว่าได้ ทางด้านการเมืองก็ได้ตอกย้ำถึงความจำเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ทั้งรูปแบบและแนวปฏิบัติ เช่น มีข้อเขียนที่พิมพ์ออกมาหนึ่งชุดสองเล่มชื่อว่า *ข้าพเจ้าได้เห็นมา* และ *การเมืองของประชาชน* ฯลฯ

โดยที่งานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มีคุณค่าต่อวงวรรณกรรมไทยเป็นอย่างสูง ในวาระชาตกาล ๑๐๐ ปีของนักประพันธ์เอกท่านนี้ ทางองค์การยูเนสโกจึงยกย่องและคัดเลือกเป็นบุคคลสำคัญของโลก ซึ่งเป็นเกียรติอย่างสูงสำหรับนักเขียนสามัญชนคนหนึ่ง

ส่วนที่ผมชื่นชมงานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” หนักหนา เพราะมีการใช้ภาษาที่เชื่อมลีลาของแต่ละประโยคคล้องจอง รัดกุม มีเสน่ห์ นี่คือความรู้สึกของผม ไม่ใช่จะวิจารณ์แต่อย่างใด และผมคงมีหาญกล้านำมากล่าวในเชิงวิจารณ์ เพราะมันเกินภูมิปัญญาของผมเพียงแต่จะขอตอกย้ำด้วยความรู้สึกจากหัวใจอย่างแท้จริงเท่านั้น.

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รู้จัก “ศรีบูรพา”

รัฐจวน อินทรกำแหง

ข้าพเจ้าให้ชื่อเรื่องว่า “รู้จัก ‘ศรีบูรพา’” อาจชวนให้ผู้อ่านเข้าใจว่าข้าพเจ้ามีความรู้จักสนิทสนมเป็นอันดีกับท่านเจ้าของนามปากกานี้ ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ข้าพเจ้าไม่เคยมีโชคที่จะได้เห็นตัวจริงของท่าน แต่ก็กล้าที่จะกล่าวว่า “ข้าพเจ้ารู้จัก ‘ศรีบูรพา’” ซึ่งแน่นอน ย่อมเป็นการรู้จักเช่นเดียวกับผู้อ่านจำนวนไม่น้อย คือรู้จักจากงานเขียนของเขา เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่างานเขียนของผู้ใดก็เป็นกระจกสะท้อนให้เข้าใจในภูมิความรู้ สติปัญญา เจตจำนง และจิตใจของนักเขียนผู้นั้น ยกเว้นนักเขียนที่ชอบแสดงบทบาทของนักแสดงบนเวที ซึ่งเล่นไปตามบทที่ผู้กำกับการแสดงกำหนดให้ ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า เราไม่จำเป็นต้องเสียเวลามาพูดถึงนักเขียนประเภทนั้น เพราะการเขียนภายใต้การกำกับของบุคคล หรือ เหตุใดเหตุหนึ่ง งานเขียนชิ้นนั้นย่อมเป็นหุ่นที่ปราศจากวิญญาณ

ข้าพเจ้าสนใจการอ่านและคิดใจในหนังสือของ “ศรีบูรพา” ตั้งแต่เมื่อไรจำไม่ได้แน่นอน แต่จำได้ว่า เคยอ่านหนังสือที่ “ศรีบูรพา” เขียนหลายครั้ง เมื่ออ่านครั้งใดก็ได้เห็นได้สัมผัสกับความจริงใจที่ผู้เขียนสอดแทรกไว้ในเนื้อความเหล่านั้น นอกจากนี้ “ศรีบูรพา” ยังทำให้ข้าพเจ้าตั้งในสำนวนที่สุภาพราบเรียบซึ่งควรจะเป็นสำนวนของนักเขียนสตรีมากกว่านักเขียนชาย เมื่อมาได้อ่านประวัติบางตอนของ “ศรีบูรพา” ซึ่งนักเขียนผู้อื่นกล่าวถึง และได้ฟังคำบอกเล่าจากผู้เป็นมิตรสหายของ “ศรีบูรพา” จึงทราบว่ สำนวนภาษาที่เรียบและนุ่มนวลแม้จะกล่าวในขณะอารมณ์แรงนั้นก็ออกมาจากจิตใจที่ก่อปรด้วยพื้นนิสัยอัน

อ่อนโยนเป็นสำคัญ การที่ข้าพเจ้าเขียนบทความ “รู้จัก ‘ศรีบูรพา’” นี้ก็ด้วยความชื่นชมในคุณค่าแห่งการเขียนเช่นเดียวกับเมื่อ “ศรีบูรพา” ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งในบทความที่เขาเขียนไว้อาลัย ม.จ. อากาศคำเกิง ทรัพย์สิน ในเรื่อง “ชีวิต ม.จ. อากาศฯ ในโลกหนังสือ” ว่า

ท่านผู้อ่านโปรดจำไว้อีกครั้งหนึ่งว่า ข้าพเจ้าไม่ได้เขียนเรื่องนี้เพื่อสวดศรัทธาคุณนักรบประพันธ์หนุ่มแห่งสยาม เขียนไว้อาลัยในบุคคลผู้ได้ทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเอาใจใส่ว่า เขาผู้ทำประโยชน์นั้นคือใคร

นั่นคือความจริงใจของ “ศรีบูรพา” เมื่อเขาเขียนเรื่องเกี่ยวกับท่านอากาศฯ และนี่ก็เป็นความจริงใจของข้าพเจ้า ในขณะที่ข้าพเจ้าเรียน “รู้จักศรีบูรพา” เพราะข้าพเจ้าเห็นว่า “ศรีบูรพา” เป็นหนึ่งในจำนวนนักเขียนที่มีความจริงใจในการเขียนอันถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งของนักเขียน

“ศรีบูรพา” มีผลงานเขียนทั้งบทความ สารคดี และนวนิยาย แต่ผู้อ่านส่วนใหญ่รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย มารู้จัก “ศรีบูรพา” จากงานประเภทนวนิยายและเรื่องสั้น ซึ่งข้าพเจ้ายังสามารถหาหนังสือเหล่านั้นมาอ่านทวนซ้ำอีกครั้งด้วยความรู้สึกที่ว่า บัดนี้เราจะไม่มีโอกาสได้อ่านงานเขียนของท่านผู้นี้อีกแล้ว

จากนวนิยายและเรื่องสั้น ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนรู้จัก “ศรีบูรพา” สองคน คนหนึ่งมีลักษณะเหมือน “โกเมศ” ในเรื่อง *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ตอนที่เขายังไม่ได้พบกับ “แนนซี” เพื่อนหญิงชาวออสเตรเลีย ซึ่งออกปากกับเขาว่า “เขาเป็นชายหนุ่มที่น่าสงสาร เป็นคนที่มิบาปกรรม เป็นคนที่ยืนอยู่บนอากาศ มีแต่ตัวเปล่าไม่มีอะไรเป็นที่พึ่งในตัวเลย” ส่วน “ศรีบูรพา” อีกคนหนึ่งนั้นก็มึลักษณะเหมือน “โกเมศ” เช่นกัน แต่เป็นตอนที่ “แนนซี” ได้พูดกับเขาว่า “โกเมศ ความจริงนั้นเธอได้เริ่มเป็นตัวของเธอเองแล้ว เธอบรรจุชีวิตลงไปในตัวของเธอแล้ว”

ที่ข้าพเจ้ากล่าวเช่นนี้ก็ด้วยความรู้สึกที่นวนิยายและเรื่องสั้นซึ่ง “ศรีบูรพา” ผลิตออกมาในช่วงแรก เช่น *ปราบพยศ หัวใจปรารถนา แสนรักแสนแค้น มารมณูญ์ โลกสันนิบาต* เป็นต้น เป็นนวนิยายในลักษณะที่หาอ่านได้ทั่วไปและออกจะมีอยู่เกลื่อนกลาดเคลื่อนทั้งนี้โดยพิจารณาจากโครงเรื่อง (plot) และแก่นเรื่อง (theme) เป็นสำคัญ เมื่อผู้ได้อ่าน *ปราบพยศ* แล้วอดคิดถึง *ศัตรูของเจ้าหล่อน* ของ “ดอกไม้สด” เสียไม่ได้ ด้วยความคล้ายคลึงกันในด้านโครงและแนวคิด เพราะนวนิยายที่กล่าวมานั้น คงวนเวียนอยู่ในเหตุแห่งความรัก ความแค้น ความเข้าใจผิด ความไม่สมหวัง และอุดมคติของชีวิตที่ฉาบฉวย

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ซึ่งพบได้ในนวนิยายทั่วไป ฉะนั้นจึงไม่มีอะไรเด่นประทับใจ นอกจากนั้นตัวละครของ “ศรีบูรพา” ในยุคแรกออกจะนิยม “ฝรั่ง” อยู่ไม่น้อย เห็นตัวอย่างได้จากการกินไข่ลวกก็ต้องเป็น “ไข่เล็กฮอร์น” ซึ่งกล่าวไว้ตอนต้นของเรื่องสั้นชื่อ “เล่นกับไฟ” ถ้าจะดื่มเบียร์ก็ต้องเป็นเบียร์กลอสเตอร์ เป็นต้น และการใช้คำพูดฝรั่งปนไทยก็ยังเห็นอยู่บ่อย ๆ ดังในเรื่อง *ปราบพยศ* เช่น

“เธอยังอันเดอร์สแตนด် แม่ยวนใจน้อยนั๊ก” หรืออีกตอนหนึ่งของนางเอกที่พูดกับพระเอกซึ่งมาขอสมัครงานว่า “คุณรู้สึกบ้างหรือเปล่าว่าแอฟฟลิเคชั่นของคุณไม่ได้แซตส์ตีไฟฉฉนอย่างเพียงพอ”

ถ้าจะมองอีกด้านหนึ่งว่า “ศรีบูรพา” เขียนเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อ ๔๐ ปีมาแล้ว และการใช้คำพูดฝรั่งผสมไทยก็ยังเป็นที่นิยมกันมากในปัจจุบัน น่าจะนับว่า “ศรีบูรพา” ทันทสมัยมากที่สุดคิดเช่นนั้นได้ แต่นวนิยายและเรื่องสั้นของ “ศรีบูรพา” ยุคต่อมาจะเห็นความเป็นเอกลักษณ์ของผู้เขียนเด่นอยู่ในเชิงเค้าโครงเรื่อง แนวคิด และภาษา เมื่อเปรียบเทียบกันเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่นวนิยายและเรื่องสั้นในยุคแรกนั้นคุณุธรรมดาสามัญไปที่เดียว ทั้งนี้ข้าพเจ้าขออัยว่า การเปรียบเทียบกันของงานเขียนของ “ศรีบูรพา” เอง จะกล่าวว่าเป็นการแสดงวิวัฒนาการการเขียนของ “ศรีบูรพา” อย่างน่าชื่นชมก็ได้ เพราะถ้า “ศรีบูรพา” เป็นนักใต้เขา เขาก็มีแต่บันไดที่สูงขึ้น สูงขึ้นทุกทีจนสามารถขึ้นถึงยอดเขาและเป็นจุดแม่เหล็กให้นักเขียนรุ่นเยาว์ใคร่ปายป็นได้เช่นนั้นบ้าง

นวนิยายและเรื่องสั้นที่ชวนให้ข้าพเจ้ารู้สึกเสมือน “ศรีบูรพา” เป็น “โกเมศ” คนที่ ๒ คือ หลังจากที่ถูกจับกับแนนซีแล้ว เช่น *สงครามชีวิต จนกว่าเราจะพบกันอีก แลไปข้างหน้า* และรวมเรื่องสั้นที่ชื่อว่า *รับใช้ชีวิต* เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ดูมีความจริงจังหนักแน่น ทั้งแนวคิดและท่วงทำนอง การเขียนเรื่อง *สงครามชีวิต* นั้นเป็นเรื่องที่ชวนให้รู้สึกแห้งแล้งเป็นที่สุด ด้วยเข้าถึงความรู้สึกของผู้อ่าน เพราะทั้ง “ระพินทร์ ยุทธศิลป์” และ “เพลินโรหิตบรร” ต่างต้องจมอยู่กับความยากแค้นขมขื่น คุกหาสน์ของ “ระพินทร์” ที่มีเนื้อที่เพียง ๖ ตารางวา ต้องใช้เป็นทั้งห้องรับแขก ห้องนอน ห้องเขียนหนังสือ ห้องแต่งตัว ห้องนั่งเล่น และห้องกินข้าว ถ้าใช้ตามศัพท์เดี๋ยวนี้อาจต้องเรียกว่าเป็นห้องอเนกประสงค์ แต่ความจริงมันเป็นห้องที่ใช้เกินความประสงค์ ความอภิมรย์ของชีวิตที่หนุ่มสาวพึงปรารถนาไม่ปรากฏว่าหนุ่มสาวคู่นี้ได้ลิ้มรส ตลอดเรื่องมีแต่น้ำตา จะมีรสหวานขึ้นก็เพราะด้วยจิตใจและวิญญาณของนักสู้ที่แข็งแแกร่งของทั้งสอง ความสุขของพวกเขาเป็นสิ่งที่ไม่มีใครมองเห็นเพราะมันอยู่ที่หัวใจที่มีน้ำรักร่วมกัน

เรื่องที่น่าแห่งแล้ว แต่ผู้อ่านไม่รู้สึกฝืดคอกที่จะกลั๊กลิ้น กลับอ่านด้วยความเพลิดเพลิน ซึ่งเกิดจากความรู้สึกซาบซึ้งในความงามแห่งข้อคิดอันชวนให้ปัญญาออกงาม

แท้ที่จริงนั้นผู้ที่ติดตามงานของ “ศรีบูรพา” มาโดยตลอดจะประจักษ์ว่า “ศรีบูรพา” เป็นนักอ่านตัวยง เพราะดูเหมือนจะไม่มีตัวละครเอกเรื่องใดที่ไม่แสดงความชื่นชมในคุณค่าของหนังสือและการอ่าน แต่สำหรับ *สงครามชีวิต* นี้ “ศรีบูรพา” ได้เน้นพิเศษให้เห็นว่า “ระพีพันธุ์” เป็นผู้ที่กระหายการอ่านและเทิดทูนในคุณค่าของหนังสือเพียงไร จดหมายแต่ละฉบับที่เขาเขียนถึงเพลิน ยากที่จะมีฉบับใดที่เขาไม่กล่าวถึงความรักที่เขามีต่อหนังสือ เขาเห็นว่าหนังสือเป็นเพื่อน เป็นที่พึ่งทางปัญญา เป็นพาหนะที่ทำให้เขาได้เข้าใจเพื่อนมนุษย์ เขารำพันกับเพลินว่า

เขาเองเห็นคุณประโยชน์ในการอ่านหนังสือเป็นอย่างสูงสุด ไม่สงสัยสักนิดเดียวว่าจะมีอะไรที่ควรแก่เวลาอันมีค่าของคนเรายิ่งไปกว่านี้ รักหนังสือเหลือเกิน รักอย่างจับจิตจับใจ มันเพาะมนุษย์ธรรมให้งอกงามขึ้นในความรู้สึกอย่างน่าประหลาด

“ศรีบูรพา” ให้ข้อนวนิยายเรื่องนี้ได้อย่างเหมาะสมจริงๆ *สงครามชีวิต* ถูกแล้ว การมีชีวิตทุกวันนี้คือการเข้าสู่สงคราม ที่นับวันจะโหดเหี้ยมขึ้นทุกที เราติดตามเรื่อง *สงครามชีวิต* จนจบโดยไม่ต้องพักวาง เพราะความนิยมยกย่องในความเป็นนักสู้ชีวิตของเขาทั้งสอง เขาสู้กับความยากแค้น ความขมขื่น เหยะหยัน และที่เขาต้องต่อสู้อย่างรุนแรงที่สุดก็คือสู้เพื่อเอาชนะ “ความยาก” ของตนเอง การที่ “ศรีบูรพา” ให้เพลินตัดสินใจเช่นนั้น อาจเป็นเพราะเขาอยากประชดชีวิตให้สาแก่ใจก็เป็นได้

ฉากนวนิยายและเรื่องสั้นต่างๆ ของเขาทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว้า “ศรีบูรพา” เป็นทั้งนักวิเคราะห์และนักวิจารณ์ชีวิต สิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตไม่ว่าส่วนบุคคลหรือสังคมสิ่งแวดล้อม เขาเห็นว่ามีความสำคัญเท่าๆ กัน เพราะมันเกี่ยวพันกัน การที่คนหนึ่งในกลุ่มมีความทุกข์ ความทุกข์นั้นย่อมสะท้อนไปถึงคนอื่นในกลุ่มด้วย ฉะนั้นแนบเนียนเรื่อง *จนกว่าเราจะพบกันอีก* จึงพูดกับโกเมศว่า

“...ฉันไม่คิดว่า การมีชีวิตอยู่เพียงแต่จะหากินไปวันหนึ่ง และแสวงหาความสุขไปวันหนึ่ง แล้วก็รอรวันเจ็บป่วยและตายนั้น เป็นสิ่งที่มีค่าอะไรตามความเห็นของฉัน ชีวิตเช่นนั้นเป็นของว่างเปล่า เท่ากับไม่ได้เกิดมาเลยในโลกนี้ ชีวิตเฉยๆ ไม่มีความหมายสำหรับฉัน ถ้าฉันอยู่ฉันต้องอยู่ในชีวิตที่ดิ้นงอม และชีวิตที่ดิ้นงอมนั้นต้องมีอะไรมากกว่าการหากิน การแสวงหาความสุข แล้วก็รอรวันตาย ชีวิตที่ดิ้นงอมมีอยู่และถูกใช้ไปเป็นคุณประโยชน์แก่คนอื่น...”

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“ศรีบูรพา” มีความเชื่อมั่นจริงจังกว่าการที่สังคมจะเป็นสุขก็เพราะคนในสังคมมีความสุขและความทุกข์ที่ไม่ไกลจนเกินไป แม้บางคนจะยอมรับสภาพความเป็นอยู่ของเขา โดยคุณผู้ดังเช่น “จันทา โนนดินแดง” ในเรื่อง*แลไปข้างหน้า* ก็ตาม “ศรีบูรพา” ก็ยังคิดว่ามันค่อนข้างไม่เป็นธรรมเพราะมนุษย์ควรได้คิดและได้รับให้ใกล้เคียงกัน เขาอยากให้มีคนอย่าง “นิทัศน์” ในเรื่อง*แลไปข้างหน้า* และคนจนอย่าง “นายแม่่น” ในเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” คนอย่างนี้แหละ ถ้าหันหน้าเข้าหากันจับมือกันด้วยความร่วมมือร่วมใจก็ย่อมผดุงสังคมให้เป็นสุขได้โดยทั่วหน้า

“ศรีบูรพา” ในทัศนะของข้าพเจ้าเป็นนักเขียนที่กล้าหาญ กล้าเขียนในสิ่งที่เขา รู้ดีว่าผลที่ตามมาจะเป็นประการใด เขาเขียนด้วยวิถุนิยมของนักเขียนและด้วยจิตใจของมนุษย์ที่เทิดทูนคุณธรรม ดังจะเห็นได้จากเรื่อง*ลูกผู้ชาย* คำนียามของ “ลูกผู้ชาย” นั้นหลายท่านอาจนึกถึงภาพของ เจมส์ บอนด์ แต่ “ลูกผู้ชาย” ของ “ศรีบูรพา” กลับเป็นผู้มีรูปร่างแบบบาง แต่กำลังใจนั้นแข็งแกร่ง สามารถทนต่อความเจ็บปวดททางใจได้โดยไม่หวั่นไหว เท่า ๆ กับที่ไม่รู้สึกสะเทือนใจในบาดแผลทางกาย “มานิช” ในเรื่อง*ลูกผู้ชาย* ไม่เคยเป็นผู้ชนะในสายตาของชาวโลก เพราะเขาถือว่า หน้าที่ของลูกผู้ชายคือการไม่เห็นแก่ตัว ซื่อสัตย์ต่อมิตรและรักษาความยุติธรรมยิ่งชีวิต

คุณธรรมอีกข้อหนึ่งที่ “ศรีบูรพา” เน้นให้เห็นอย่างเด่นชัด คือ การให้อภัยกัน ดังในเรื่องสั้น “มหาบุรุษของจันทิมา” การยอมรับในความบกพร่องของกันและกันเท่านั้น จะช่วยให้คนเรากันได้ การให้อภัยกันจะยั่งยืนถ้าหากมีการพยายามปรับปรุงแก้ไขไปพร้อม ๆ กัน

ข้าพเจ้าได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า “ศรีบูรพา” เป็นนักวิเคราะห์และวิจารณ์ชีวิตที่ละเอียดลออมาก แม้ในเรื่องธรรมชาติของความรัก “ศรีบูรพา” ก็สามารถบรรยายได้อย่างประณีตและลึกซึ้ง จริยอยู่ ผู้อ่านหลายท่านเห็นว่าเรื่อง*ข้างหลังภาพ* เป็นเรื่องราวความรักธรรมดา แต่แปลกไปหน่อยหนึ่ง เพราะเป็นความรักต่างวัยระหว่างผู้หญิงที่มีอายุกับชายหนุ่มน้อย ซึ่งโครงเรื่องทำนองนี้นับว่าธรรมดาสำหรับปัจจุบัน แต่ด้วยศิลปะอันประณีตและความรู้สึกละเอียดอ่อนของผู้เขียน ทำให้ผู้อ่านได้สัมผัสกับอารมณ์อันลึกซึ้งของผู้เขียน และมองเห็นความงดงามที่แฝงอยู่ ความเป็นผู้มีสติและลักษณะของผู้หญิงที่ยังคงรักษาความอายเป็นคุณสมบัติสำคัญของ ม.ร.ว. กীরติที่เชิดชูให้เรื่อง*ข้างหลังภาพ* มีคุณค่าเป็นอันมาก การบรรยายความรู้สึกคลุ้มคลั่งของ “นพพร” ในความรักเร้าร้อนที่มีต่อ ม.ร.ว. กীরติ แล้วก็ค่อย ๆ เย็นลงด้วยเหตุการณ์อันสมเหตุผล ทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่า “ศรีบูรพา” ไม่ใช่คนเขียนชนิด “ขอไปที” แต่มีความละเอียดพิถีพิถันและยึดความเป็นจริงในงานประพันธ์

ได้กล่าวแล้วว่า ข้าพเจ้ารู้จัก “ศรีบูรพา” จากนวนิยายและเรื่องสั้นที่เขาเขียน ซึ่งถือเป็นหน้าต่างที่เปิดให้ข้าพเจ้ามองเห็นความรู้สึกความคิด และศรัทธาต่อชีวิตของเขา ศักดิ์ศรีของมนุษย์อยู่ที่การสร้างคุณค่าให้เกิดแก่ตนเองเหมือนดั่งที่โทเมส นิตซ์ รัฟินท์ มาโนช ได้ปฏิบัติมาแล้ว เมื่อ “ศรีบูรพา” ให้ “ระพินทร์” บอกว่า “ฉันจะต้องพากเพียร แต่งหนังสือสักเล่มหนึ่งเพื่อความสุขความเจริญของคนทั้งหลาย ฉันจะทำงานชิ้นนี้สำเร็จหรือไม่ แล้วจะสำเร็จในวันใดนั้นเพลินคงจะได้เห็นและพลอยชื่นชมยินดีด้วย” ข้าพเจ้าไม่สงสัยเลยว่า ปณิธานของระพินทร์ ก็คือปณิธานของ “ศรีบูรพา” นั่นเอง และ “ศรีบูรพา” ทำได้มากกว่าที่ตั้งใจ เพราะเขาไม่ได้ฝากงานอันมีคุณค่าไว้เพียงแค่เล่มเดียว หากเขาฝากไว้ให้เราได้ระลึกถึงเขาหลายเล่ม และจะระลึกถึงอยู่ตลอดไป

จริงๆ นะ ถ้าบ้านทุกบ้านในโลกจะเหมือนกันหมด (ด้วยความรื่นรมย์) ก็คงไม่มีใครวิ่งหนีออกจากบ้าน!

จริงๆ นะ ถ้าทุกคนสามารถกล่าวได้อย่างเต็มปากว่า แม้ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจ ฉันมีคนที่ฉันรัก ทุกหนทุกแห่งคงจะมีแต่สันติสุข!

งานเขียนของเขา คือตัวของเขา

เมื่อข้าพเจ้ารู้จักงานเขียนของ “ศรีบูรพา” ก็เหมือนหนึ่งข้าพเจ้าได้รู้จัก “ศรีบูรพา” ด้วย

สงครามชีวิตของ “ศรีบูรพา”

จากชื่อเรื่องข้างต้น ข้าพเจ้าขอตีความหมายให้ท่านผู้อ่านได้เข้าใจเอง ท่านที่ติดตามงานของ “ศรีบูรพา” ย่อมนึกถึงนวนิยายเรื่องดังของเขา คือเรื่อง *สงครามชีวิต* ส่วนท่านที่เคยรู้จัก “ศรีบูรพา” ย่อมอดคิดไม่ได้ว่าชีวิตของเขานั้น เป็นการต่อสู้ในสงครามจริงๆ เพราะเขาต้องเผชิญกับสภาวะคับขันที่ทำให้ชีวิตมิได้ราบเรียบเหมือนเพื่อนนักเขียนส่วนมาก เขาต้องต่อสู้กับความคิดของเขาเอง และความคิดของคนอื่น เขาต้องย้ายที่พำนักอาศัยไปตามสถานที่ต่างๆ ทั้งใกล้และไกล จนท้ายที่สุดแห่งชีวิต เขาต้องไปฝังร่างอยู่ ณ แดนไกล ห่างจากเมืองเกิดเมืองพ่อแม่เมืองแม่อย่างน่าใจหาย ฉะนั้นการมีชีวิตของเขาจึงดูเป็นการเข้าสู่สงครามโดยแท้ และบัดนี้ได้ถึงวาระยุติสงครามชีวิตของเขาแล้ว เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ศกนี้เอง (พ.ศ. ๒๕๑๗) ข้าพเจ้าคิดว่าในฐานะที่ “ศรีบูรพา” ได้ฝากผลงานหลายชิ้นไว้ในวงวรรณกรรมไทย วารสาร *รวมคำแหง* จึงควรกล่าวถึงเขาบ้างในฐานะที่ทีมงานของเราอยู่ในเรื่องหนังสือด้วยกัน

ข้าพเจ้าเองไม่เคยรู้จัก “ศรีบูรพา” เป็นการส่วนตัว ไม่เคยแม้จะได้พบตัวเขา ที่

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รู้จักก็คือ คุณครูชนิด สายประดิษฐ์ ซึ่งเคยสอนหนังสือเมื่อข้าพเจ้าอยู่โรงเรียนมัธยม เพื่อนๆ กระซิบบอกว่า นี่แหละคือภรรยาของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” แต่ความรู้ของข้าพเจ้าเกี่ยวกับ “ศรีบูรพา” ในขณะนั้นน้อยเต็มที คำบอกเล่าของเพื่อนๆ จึงไม่มีความหมายอันใดนัก จนเมื่อวัยของข้าพเจ้าโตพอจะสนใจกับเรื่องความรักของหนุ่มสาวขึ้นมาบ้าง ก็ได้ยินการกล่าวขวัญถึงนวนิยายมีชื่อของ “ศรีบูรพา” คือ *ข้างหลังภาพ สงครามชีวิต* และ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ซึ่งข้าพเจ้าได้หยิบมาอ่านในขณะนั้น ซึ่งเป็นขณะที่สายตาและความรู้สึกของข้าพเจ้ามองดูโลกอย่างแจ่มใสและบันเทิงอย่างเต็มที่ มีความรำลึกในความรักเหมือนอย่างซินเดอเรลลา ความรู้สึกที่ข้าพเจ้ามีต่อนวนิยายเรื่องเอกดังกล่าวของ “ศรีบูรพา” จึงแห้งแล้งเต็มที่ นางเอกที่มีอายุมากกว่าพระเอกตั้งกว่าหนึ่งรอบจะไปกันได้อย่างไร มิหนำซ้ำยังเป็นผู้หญิงที่มีคู่ครองแล้วเสียด้วย ฉะนั้นจึงต้องสารภาพว่า ตอนนั้นข้าพเจ้ามองไม่เห็นจริงๆ ว่ามีอะไรอยู่ข้างหลังภาพนั้น ยิ่งเรื่อง *สงครามชีวิต* ยิ่งไปกันใหญ่ มันขมขื่นเกินไปที่ผู้เยาว์ขณะนั้นจะยอมรับความจริงว่า ชีวิตของคนที่เรามิสทิชจะเป็น “พระเอก” และ “นางเอก” ในโลกนี้เหมือนกัน จะสำคัญถึงขนาดนั้น และ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ก็ไม่เห็นมีความจำเป็นอะไรที่โคโรธีและโกเมสจะต้องมากำหนดเวลาที่จะได้พบกันอย่างไม่แน่นอนเช่นนั้น

เมื่อหวนมาคิดถึงความรู้สึกในขณะนั้นของข้าพเจ้าแล้ว ก็ให้ละอายแก่ใจอยู่บ้างว่าข้าพเจ้ามีสายตาที่ไม่ยาวเลย จึงมองสิ่งใดก็มองแต่เฉพาะตัว เอาความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นที่ตั้ง หาได้มองลึกซึ้งลงไปกว่าตัวหนังสือที่อ่าน เข้าไปถึงความคิดที่แฝงเอาไว้ไม่มาบัดนี้เมื่อข้าพเจ้ามีหน้าที่เกี่ยวกับหนังสือและการอ่าน จึงได้สำนึกอย่างแท้จริงว่า การอ่านหนังสือที่จะได้รับ “ค่า” ของหนังสือจริงๆ ต้องอ่านให้ได้ “ความคิด” ที่แฝงอยู่เบื้องหลังตัวหนังสือ นั้น มิฉะนั้นแล้วการอ่านก็หามีความหมายอันใดไม่ และเป็นที่น่าเสียดายเวลาอันมีค่าที่เสียไปในการอ่านนั้น แต่ก็อีกนั่นแหละ ถ้าข้าพเจ้าไม่เริ่มอ่านจากตัวหนังสืออ่านตามอารมณ์ตามใจมาก่อน ก็อาจไม่สามารถวิวัฒนาการการอ่านให้แก่ตนเองในเวลาต่อมา ก็ได้

อันที่จริงแล้วชีวิตของคนในโลกนี้ก็เหมือนการเข้าสู่สงครามทั้งนั้น เป็นสงครามที่ตนเองสร้างขึ้นมาบ้าง คนอื่นก่อให้บ้าง และบ้างก็เป็นสงครามอื่น บ้างก็เป็นสงครามเย็น แต่สำหรับ “ศรีบูรพา” ข้าพเจ้าใคร่กล่าวว่า เขาต้องเข้าสู่สงครามชีวิตโดยที่ตัวเองมิได้เจตนาให้เป็นเช่นนั้น หากเพียงแต่ก้าวความคิดของเขาค่อนข้างยาวไกลกว่าความรู้สึกความเข้าใจของผู้อ่านในขณะนั้น ด้วยผู้อ่านวัยเยาว์ก็เข้าไม่ถึงความคิด ผู้อ่านวัยสูงก็มองเห็นว่าความคิดของเขาเป็นอันตรายอันจะนำความไม่สงบทางความคิดให้เกิดขึ้นในคนทั้งหลาย ฉะนั้น “ศรีบูรพา” จึงต้องได้รับเชิญให้เปลี่ยนนิवासสถานจากบ้านหลังย่อมส่วนตัว ไปอยู่คลุหาสน์

ที่แวดล้อมด้วยผู้คนที่จะคอยควบคุมดูแลเขาให้อยู่ในแวดวงที่กำหนด แต่การควบคุมนั้นก็ควบคุมได้แต่ทางกาย ทางใจ ทางความคิดหาควบคุมได้ไม่ ฉะนั้น “ศรีบูรพา” จึงผลิตงานของเขาส่งออกมายังผู้อ่านได้อีก คือเรื่อง*แลไปข้างหน้า* ซึ่งความคิดที่ผู้เขียนแฝงไว้ในเรื่องตรงกับชื่อเรื่องที่ว่า “ศรีบูรพา” อยากเชิญชวนให้ผู้อ่านทั้งหลายคิดแลไปข้างหน้าจริงๆ จากเวลาที่หนังสือเล่มนี้ได้พิมพ์มาร่วม ๒๐ ปีแล้ว ผู้อ่านจะเห็นได้ว่าการชวนให้ผู้อ่านคิด*แลไปข้างหน้า* นั้นเป็นความจำเป็นหรือไม่เพียงใด

งานเขียนของ “ศรีบูรพา” ไม่ว่าจะป็นนวนิยาย เรื่องสั้น หรือสารคดี มีจุดหมายเน้นหนักชวนให้คิดในแง่ของการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ซึ่งความผาสุกจะเกิดขึ้นยั่งยืน ก็ด้วยต่างคนมีความสุจริตใจและความเมตตาต่อกันอย่างแท้จริง มิใช่เสแสร้งเพียงแค่เหตุการณ์เฉพาะหน้า จากเรื่อง*แลไปข้างหน้า* อันเป็นนวนิยายเรื่องสุดท้ายที่ยังไม่สมบูรณ์นั้น แสดงให้เห็นภาพตัวแทนของบุคคลสามประเภท คือประเภทหนึ่งคิดว่าตนเองมีอภิสิทธิ์และวิเศษกว่าคนอื่น เพราะเพ้อฝันได้เกิดในวงศ์วานวานเครือ ที่มีทั้งเชื้อและทรัพย์สิน อีกประเภทหนึ่งคือบุคคลที่คิดว่า คนจะดีมีทรัพย์มีศักดิ์ และมีคนนับถือก็ด้วยคุณงามความดี และความรู้ความสามารถที่ตนจำเป็นต้องสร้างสมขึ้นเองด้วยใจอันมีคุณธรรม เช่น นิทัศน์ ในเรื่องนี้ อีกประเภทหนึ่ง คือ บุคคลที่ยอมรับสภาพการณ์ทุกอย่างที่บังเกิดแก่ตนไม่ว่าดีหรือร้ายโดยคุณดี และได้รับเท่าใดก็รู้สึกดีเกินพอแล้ว เช่น จันทา โนนดินแดง เพราะท่านอาจารย์ของจันทาได้พร่ำสอนในเรื่องกรรมให้เข้าใจว่า กรรมเก่าได้สร้างสรรค์จันทาให้เป็นอย่างที่เป็นอยู่ในชาตินี้ ฉะนั้นเขาควรพอใจและพยายามสร้างกรรมให้ดียิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้รับผลสนองที่ดียิ่งกว่าในปัจจุบัน ซึ่งคำสอนของท่านอาจารย์มิใช่คำสอนที่ผิด ถ้าเราจะตีความหมายของ “กรรม” ว่า “การกระทำ” ซึ่งนิทัศน์พยายามพิสูจน์ให้เห็นว่า การกระทำอันประกอบด้วยความตั้งใจมั่น ไม่ทอดยถ การฝึกสติปัญญาให้แหลมคมด้วยการคิดและความสำนึกว่าตนมีความเป็นมนุษย์เท่าคนอื่น จึงมีสิทธิ์ที่จะยืนอยู่ในโลกนี้ด้วยความมีศักดิ์ศรีที่ตนจำเป็นต้องสร้างขึ้นเอง ภายในขอบเขตแห่งความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม นี่คือ “กรรม” ที่มนุษย์ผู้สำนึกในความผิดชอบชั่วดีพึงสังวรและสั่งสม แม้ในเรื่อง*แลไปข้างหน้า* “ศรีบูรพา” จะเน้นเรื่องความเหลื่อมล้ำต่ำสูงระหว่างชนชั้น แต่สำหรับข้าพเจ้าอยากชวนให้ผู้อ่านได้พินิจแนวทางการดำเนินชีวิตของนิทัศน์ เพราะคนอย่างนิทัศน์นี้แหละคือคนที่ช่วยผดุงสังคมให้อยู่ในเหตุผลและร่มเย็นเป็นสุขได้ น่าเสียดายที่เรามีโอกาสอ่านเฉพาะในตอนปฐมวัย ถ้าหาก “ศรีบูรพา” ได้เขียนต่อในตอนต่อไปคือชีวิตของผู้ใหญ่ บางทีอาจจะช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นชีวิตของนิทัศน์ได้สมบูรณ์ขึ้น

มีผู้อ่านบางคนเห็นว่า *สงครามชีวิต* เป็นเรื่องราวความรักที่ไม่สมหวังของหญิงชายคู่หนึ่ง แต่ในความเห็นของข้าพเจ้า *สงครามชีวิต* เป็นนวนิยายที่ทำให้กำลังใจแก่ผู้อ่าน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้ที่ท้อแท้และหมดกำลังใจที่จะผจญกับชีวิตอันเหี้ยมโหดลำเค็ญในโลกนี้ ข้าพเจ้าไม่ยากคิดว่าในโลกนี้โหดเหี้ยมจนไม่มีที่ว่างพอจะให้เราได้สูดกลิ่นอายแห่งความอบอุ่นเย็นใจบ้าง ทราบใดที่โลกนี้ยังไม่สิ้นสายลมและแสงแดด ทุกคนก็ยังมีสิทธิ์ที่จะสูดไออุ่นและไอเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ายอมคิดตามคำเตือนและวิงวอนร้องขอของระพินทร์ที่ได้กล่าวแก่เพลิน สาวคนรักของเขาว่า

ฉันขออ้อนวอนเพลิน...อย่าได้ฆ่าสิ่งมีชีวิตบุคคลที่สูงกว่าเรา พวกนี้เป็นภัยที่สุดสำหรับคนอย่างเธอและฉัน จำไว้ว่า ความมั่งมีที่เราอยากได้ แต่ไม่สามารถขึ้นถึงจะฆ่าเธอ สภาพที่จนกว่าต่ำกว่านั้นแหละจะช่วยต่อชีวิตของเธอให้ยืนยาว

เมื่อฟังคำอ้อนวอนของระพินทร์แล้ว บางท่านอาจคิดว่า นี่สอนให้คนงอมืองอเท้าคอยรับแต่สิ่งที่จะผ่านมา ซึ่งอาจดีขึ้นหรือเลวลงยิ่งกว่าสภาพที่เป็นอยู่ จริงอยู่ที่จะคิดเช่นนั้นก็ได้ แต่ถ้าผู้อ่านติดตามเรื่อง*สงครามชีวิต* ไปให้ตลอดก็จะเห็นว่า ระพินทร์มิได้งอมืองอเท้าคอยรับโชคชะตาที่สุดแต่จะผ่านมา ตรงกันข้ามระพินทร์ได้ตั้งหน้าสะสมทรัพย์ทางปัญญาของเขาทุกคำคืน เพราะเขารู้ดีว่า ทรัพย์ทางปัญญาเท่านั้นที่จะทำให้เขาสามารถก้าวขึ้นสูงเทียมทันคนอื่น ปัญญาจะทำให้เขารู้จักคิด รู้จักปรับปรุงสภาพชีวิต และสติที่เขาจะได้รับจากทรัพย์ทางปัญญานี้คือยบบอกเขาว่า ควรกำหนดดวงชีวิตอย่างไรจึงจะเหมาะสมดีงามและอบอุ่นเป็นสุข ระพินทร์จะทำได้สำเร็จแน่นอน ถ้าเพียงเขาจะได้รับความสนับสนุนให้กำลังใจสักเล็กน้อย ความรักช่วยให้ชีวิตเดินไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เร็วยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าถ้าสิ้นความรักแล้วจะสิ้นทุกสิ่ง เพราะหน้าที่ของมนุษย์ยังมีความรักที่ยิ่งใหญ่กว่านั้น คือ ความรักมนุษยชาติ ข้อสำคัญขอให้เป็นการรักเพื่อมนุษยชาติจริงๆ อย่าแอบแฝงด้วยความรักตัวเอง แล้วบังหน้าด้วยความรักมนุษยชาติ

สงครามชีวิต เป็นชื่อที่ฟังดูหัว แต่ก็ได้ความจริงของชีวิตของคนที่ต้องนับเงินเศษอยู่ทุกวี่ทุกวันมาให้ผู้อ่านได้เข้าใจจนซึ่งถึงใจ และพลอยทำให้เข้าใจว่า ทำไม “แนนซี” ในเรื่อง*จนกว่าเราจะพบกันอีก* จึงไม่ยอมหยุดทำงาน แม้รู้อยู่เต็มอกว่าตนกำลังป่วย ก็เพราะด้วยความเห็นใจคนที่ต้องนับเศษสตางค์ หรือบางวันก็ยิ่งกว่านั้น คือหาเศษสตางค์ด้วยการแบมือขอรับจากคนอื่น

แม้ชีวิตของ “ศรีบูรพา” จะต้องผจญสงครามอยู่เกือบตลอดทั้งชีวิตของการเป็นนักหนังสือพิมพ์และนักเขียน แต่ “ศรีบูรพา” ก็หาได้เป็นบุคคลที่กระด้างเหี้ยมเกรียมแต่ประการใดไม่ จากข้อเขียนและคำบอกเล่าของมิตรสหายหรือผู้ที่รู้จักเขาต่างก็กล่าวเป็น

เสียงเดียวกันว่า “ศรีบูรพา” เป็นคนสุภาพอ่อนโยนและนุ่มนวล มีน้ำใจต่อเพื่อนและบุคคลที่เผชิญได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับข้าพเจ้าใคร่เชื่อคำกล่าวเช่นนั้น คงไม่เกินจริงถ้าเรายอมรับกันว่า งานเขียนของผู้ใดก็ย่อมสะท้อนทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก ความประณีตละเอียดอ่อนหรือความหยาบกระด้างของผู้เขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับงานเขียนของ “ศรีบูรพา” ข้าพเจ้าเชื่อว่า ผู้อ่านจะได้สัมผัสกับสำนวนอันละเมียดละไม ความคิดที่ละเอียดอ่อนและความรักที่เทิดทูนในคุณธรรมซึ่งสะท้อนออกมาจากคำเจรจาของตัวละครในนวนิยายและเรื่องสั้นของเขาทุกเรื่อง ดังตัวอย่าง เมื่อเขากล่าวถึงความรักตอนหนึ่งในเรื่อง *สงครามชีวิต* ซึ่งเพลินพุดกับประพิณทร์ว่า

ดิฉันโปรดความรักในทำนองมิตรภาพ ความรักที่ไม่ต้องพึ่งพาอาศัย
ความสัมผัสเป็นโครงเป็นฐาน เป็นความรักที่น้ำใจอย่างเดียวเท่านั้นที่หล่อเลี้ยง
ไว้ได้ ทั้งเข้มแข็งและอ่อนโยน

เมื่อได้ฟังอย่างนี้แล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าผู้อ่านก็คงเหมือนข้าพเจ้าที่เกิดความซาบซึ้งว่า
ความรักนั้นช่างมีอนุภาพที่เกรียงไกรและเป็นแสงสว่างที่ใสกระจ่างอะไรปานนั้น

อีกตอนหนึ่งในเรื่องสั้น “มหาบุรุษของจันทิมา” ผู้เขียนได้ให้จันทิมากล่าวกับไกวัด
สามีคนใหม่หลังจากที่สิ้นสุดความอดทนต่อความหยาบกระด้างของเขาว่า

“...ถ้าฉันไม่เคยพบนภดล (สามีเก่าของจันทิมาที่สิ้นชีวิตแล้ว) ไม่ได้
แต่งงานและไม่ได้รับอบรมจากนภดล ฉันก็จะมาพบและมาอยู่กับคุณไม่ได้
แน่นอน ในธาตุแท้ของฉันนั้นฉันไม่ตีพ้อ ไม่อดทนพอ และไม่เสียสละพอที่
จะปล่อยให้สามีของฉันตี้มเหล่า เทียวผู้หญิง และประพฤติสิ่งที่ไม่ถูกใจฉัน
ได้เกินกว่าหนึ่งเดือน แต่นภดลได้มาหล่อหลอมจิตใจให้ฉันใหม่ ทำให้ฉัน
สามารถมีดวงตาอันแจ่มกระจ่างที่จะแลเห็นส่วนดีงามที่ปนอยู่ในส่วนที่เลวทราม
ของคนทุกคน ทำให้ฉันสามารถแยกส่วนดีงามออกมาชื่นชมได้และสามารถ
ปิดเปลือกโศกโศกในคนๆ เดียวกันออกไปจากลมหายใจได้ เพราะรู้ความจริงว่า
ธรรมชาติได้ปรุงแต่งให้มนุษย์เป็นมาเช่นนั้นและน้อยคนที่จะเอาชนะ
ธรรมชาติได้”

คำกล่าวของจันทิมาเป็นความจริงแท้ โลกนี้จะมีสันติสุข ผู้คนจะอยู่ร่วมกันได้
ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ก็เพราะทุกคนต่างยอมรับในความดีและความบกพร่องซึ่งกันและกัน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ช่วยกันเสริมความดีและแก้ไขความบกพร่อง ข้าพเจ้าเชื่อว่านี่คือเจตนารมณ์ของ “ศรีบูรพา” ที่แฝงไว้ในงานเขียนของเขา เป็นเจตนารมณ์และอุดมคติที่ตั้งงาม จึงหวังว่าท่านผู้อ่านจะได้รับความคิดที่ “ศรีบูรพา” พยายามฝากไว้ ไม่ว่าจะในสารคดี นวนิยายหรือเรื่องสั้น

ขอให้ท่านผู้อ่านและข้าพเจ้าร่วมจิตกันอนุโมทนาให้ “ศรีบูรพา” จงประสบความสำเร็จจากเจตนาและศรัทธาอันดีงามต่อชีวิตที่เขาพยายามกระทำแล้ว ถ้าเลือกได้ ต่อไปนี้ขอให้ชีวิตของเขาประสบแต่ “สงครามแห่งสันติสุข” เกิด.

จากหนังสือวรรณกรรมวิจารณ์ ตอนที่ ๒ ของ รัฐจวน อินทรกำแหง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๒๑

ข้างหลังภาพ ของ “ศรีบูรพา” ในทัศนะของ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ข้างหลังภาพ ของ “ศรีบูรพา” เป็นนวนิยายที่รู้จักกันดีและได้รับความนิยมชมชอบอย่างกว้างขวาง นวนิยายเรื่องนี้ใช้กลวิธีของประเภทพาฝัน แต่จบลงด้วยความเศร้า แต่ไม่ถึงกับเป็น *ทราเจดี* ตามหลักของตะวันตก คือไม่ใช่เรื่องของบุคคลที่ใหญ่ยิ่งในด้านสังคมหรือจิตใจ ตัวละครเป็นบุคคลสามัญ แต่ในด้านวรรณศิลป์ ข้าพเจ้าถือว่า เป็นงานเขียนที่ดีเด่นเรื่องหนึ่ง

ข้าพเจ้าจะเริ่มด้วยวิเคราะห์เนื้อเรื่องก่อน

เนื้อเรื่อง

เนื้อเรื่องมีว่า ชายหนุ่มคนหนึ่งมาจากสกุลผู้ดี มีฐานะดี กำลังศึกษาอยู่ในประเทศญี่ปุ่น มีอายุ ๒๒ ปี ชื่อนพพร ได้รับหน้าที่ให้ช่วยเหลือต้อนรับเจ้าคุณอภิการบดีอายุ ๕๐ ปี กับภรรยาที่มีฐานะนครศักดิ์เป็น ม.ร.ว. ชื่อกิริติ ชายหนุ่มคนนี้ได้พบกับคุณหญิงกิริติ ต้องใจในรูปสมบัติ ในมารยาทอันมีเสน่ห์ จึงหลงรัก คุณหญิงก็รักตอบ แต่ไม่ได้ประพฤติดิจจากจริยะที่นิยมกันในสมัยนั้น นพพรมิได้ล่วงเกินทางกายมากกว่าการจูบที่แขน นอกจากนั้นคุณหญิงไม่ได้บอกให้พพรรู้ว่า คุณหญิงมีความรักนพพร คุณหญิงแสดงแต่ความอ่อนหวานต่อพพร แสดงให้เห็นว่าคุณหญิงมีความสุขที่จะอยู่ใกล้เขา ไปเที่ยวกับเขาในที่ห่างไกลผู้อื่น

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

พร้อมกันนั้นคุณหญิงก็เตือนเขาให้คิดถึงการศึกษา ให้คำนึงถึงความก้าวหน้าในชีวิตของเขา แล้วเมื่อถึงเวลาที่เจ้าคุณกลับประเทศไทย คุณหญิงก็ลาจากนพพรอย่างมิตรสนิทที่มีความหวังดีต่อมิตรที่เยาว์กว่า ทำให้นพพรเข้าใจว่าแม่คุณหญิงจะมีชีวิตสมรสอันปราศจากความรัก แต่เป็นชีวิตที่ “ผาสุก” คือชีวิตที่ประกอบด้วยความสุขสมบูรณ์ทางทรัพย์ ทางฐานะในสังคม และคุณหญิงเต็มใจทำหน้าที่ภรรยาที่ดีต่อเจ้าคุณตลอดชีวิตของเจ้าคุณ

คุณหญิงกิริติมีอายุ ๓๕ ปี เมื่อพบกับนพพร มีความเปลี่ยนแปลงเต็มที่ นพพรสำนึกในความแตกต่างระหว่างวัยและฐานะของตนกับเจ้าคุณ แต่ก็หักห้ามใจไม่ให้รักและหวังในความรักอันสมบูรณ์ไม่ได้ และเมื่อคุณหญิงกับเจ้าคุณจากมา นพพรมีความเศร้าโศกมาก ได้ติดต่อกับคุณหญิงทางจดหมาย จดหมายของคุณหญิงถึงนพพรนั้นอ่อนหวานเต็มไปด้วยความรู้สึกลึกซึ้ง ส่วนของนพพรในตอนแรกแสดงความรู้สึกที่อ่อนแอ แล้วนพพรก็ค่อยชินชากับการที่ต้องพรากจากคุณหญิง ชีวิตของนพพรกลับเข้าแนวของนักศึกษาเหมือนก่อนที่จะได้พบคุณหญิง

เวลาล่วงไปจนนพพรเรียนจบและกลับมาประเทศไทย เจ้าคุณสิ้นชีวิตไปแล้ว คุณหญิงเป็นม่าย มีทรัพย์มีความงามอย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แต่เมื่อนพพรพบคุณหญิงอีก นพพรมีความรู้สึกเยี่ยงมิตรที่ดีพึงมีต่อกัน นพพรเห็นว่าคุณหญิงสวย มีเสน่ห์ แต่ตนพพรไม่มีความร่าร้อนในอันที่จะยึดถือคุณหญิงมาเป็นที่รักของตน นพพรยินยอมแต่งงานกับหญิงที่บิดามารดาแนะนำให้ และส่งข่าวให้คุณหญิงทราบโดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์เก่า เรื่องจบลงโดยคุณหญิงก็คิดตายด้วยโรคที่เป็นมานานกำเริบขึ้น ซึ่งการกำเริบของโรคเป็นผลมาจากความเสียใจที่นพพรสละรักคุณหญิง

ต่อไปนี้จะวิเคราะห์ตัวละคร ด้วยเหตุว่านวนิยายเรื่องนี้กล่าวถึงความรู้สึกภายในของบุคคลสองคนโดยเฉพาะ การวิจารณ์ย่อมจะต้องเป็นไปเชิงจิตวิทยา พฤติกรรมของนพพรและ ม.ร.ว. กิริติ มิได้มีส่วนกระทบกระเทือนชีวิตของผู้ใดเลย แม้แต่คู่หมั้นของนพพรและสามีของ ม.ร.ว. กิริติ ดังนั้นการวิเคราะห์ตัวละครจึงเป็นการวิเคราะห์ลักษณะจิตใจของคนทั้งสอง

ลักษณะนิสัย

การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยานี้ถึงแม้จะมีหลักวิชาเป็นที่ยึดอยู่บ้าง แต่จิตวิทยานั้นคือวิชาว่าด้วยพฤติกรรมทางจิตใจของมนุษย์ และพฤติกรรมทางจิตใจนั้นตามธรรมดาย่อมรู้ได้โดยทางวาจาหรือทางการกระทำเท่านั้น ในนวนิยายผู้แต่งมักตั้งตัวเป็นผู้มีญาณวิเศษสามารถเข้าใจความคิดความรู้สึกของตัวละครแล้วแจ้งให้ผู้อ่านทราบด้วย แต่ผู้แต่งเรื่องนี้

เลือกบอกเล่าเฉพาะที่เป็นประโยชน์แก่การดำเนินเรื่อง เพื่ออธิบายการกระทำของตัวละคร การวิเคราะห์จึงเป็นการติดตามตัวละครในเรื่องนี้ “พฤติกรรมทางกายมีน้อย มีแต่กิจกรรมกับความนึกคิดของนพพรเป็นส่วนใหญ่” เพราะผู้แต่งใช้กลวิธีให้นพพรเป็นผู้เล่าเรื่องราวจึงเข้าใจนพพรได้มาก แต่ฝ่ายกิริตินั้น เราเข้าใจตามที่นพพรบอก ลักษณะนิสัยของนพพรจึงแจ่มแจ้งแก่ผู้อ่านมากกว่า นพพรเป็นชายหนุ่มที่ได้รับการอบรมตามแบบแผนของคนมีสกุลของไทยในช่วงหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ ไม่กี่ปี ชายหนุ่มทั่วไปยกย่องผู้หญิงที่มีมารยาทอ่อนโยน แสดงความคิดเห็นอย่างสุภาพและไม่มากเกินกว่าที่สังคมจะยอมรับ นิยมผู้หญิงที่เอาใจใส่กับการแต่งตัวทะนุบำรุงตนเองให้ดูสดชื่น แต่ไม่ถึงกับให้เห็นเป็นการแต่งชุดเงินทองแจ่มเจียม ผู้หญิงที่มีคุณสมบัติของแม่บ้าน รู้จักการจัดอาหาร การรับแขก ให้สุขสบายไม่เก้อเจิน เป็นต้น ลักษณะนิสัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ มีอยู่ในคุณหญิงกิริติ ซึ่งเป็นทุนเรียกความสนใจจากนพพรเป็นอันมาก

นอกจากจะมีคุณสมบัติของผู้หญิงที่มีสกุลครบถ้วนแล้ว คุณหญิงกิริติยังรู้จักแสดงความปรานีต่อชายหนุ่มที่เยาว์วัยกว่า โดยทำให้ชายหนุ่มรู้สึกถึงความสำคัญของตนด้วย คุณหญิงเป็นคนไวต่อความงาม มีฝีมือในการวาดภาพ แม้ไม่ถึงขั้นจิตรกรเรื่องนามแต่ก็มีฝีมือพอสมควร ภาพที่คุณหญิงวาด ผู้ได้เห็นใช้คำว่าเป็นภาพธรรมดา ซึ่งก็แปลว่าไม่เลว คุณหญิงเป็นผู้มีเสน่ห์ทางวาจา รู้จักพรรณนามโนภาพและสิ่งที่เห็นด้วยถ้อยคำที่จริงใจผู้ฟัง โดยเฉพาะชายหนุ่มอายุ ๒๒ ปีเช่นนพพร สรุปลงแล้วก็คือ ทั้งหญิงและชายตัวเอกของเรื่อง มีลักษณะนิสัยตามแบบแผนของคนที่รับรองกันว่าเป็น “ผู้ดี” ในสมัยของตน บวกกับอารมณ์ที่ประณีตเป็นพิเศษกว่าคนทั่วไป

นพพรได้กระทำการที่อาจเรียกว่า “ผิด” ของค่านิยมสมัยนั้นครั้งเดียว คือจุมพิตคุณหญิงกิริติที่มีตาเกะ ซึ่งเป็นตำบลตากอากาศใกล้เมืองโตเกียว ในเวลาที่ใกล้จะลาจากกัน นพพรคงอยู่ศึกษาต่อในประเทศญี่ปุ่น และคุณหญิงกลับประเทศไทยในฐานะภรรยาที่ดีของเจ้าคุณก่อนที่ทั้งสองจะได้พบกันอีกครั้ง

พฤติกรรมทางจิตของคนทั้งสองนี้ เราจะวิเคราะห์ไปในทางใด ข้าพเจ้าจำได้ดีว่าเมื่อแรกอ่านหนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้าอ่านพร้อมกับญาติผู้หญิงหลายคน ทุกคนที่อ่านก็ว่าเป็นนวนิยายที่ตรึงใจ ทั้งเนื้อเรื่องและสำนวนภาษารวมทั้งลักษณะนิสัยของตัวละคร นี่ก็หมายความว่า เมื่อแรกที่นวนิยายเรื่องนี้ออกสู่บรรณโลก ผู้อ่านรับเอาว่าไม่ขัดต่อความจริง และเป็นความจริงที่ละเอียดละไม ไม่ผิดศีลธรรม เป็นความจริงที่น่าเห็นใจ น่าเศร้า และไม่ทำให้เกิดความเกลียดหรือรังเกียจ

ก่อนที่จะวิจารณ์นวนิยายเรื่องนี้ ข้าพเจ้าขอร้องขอให้เพื่อนนักอ่านหนังสือที่มีอายุ ๕๐ ปีกว่า ๆ อ่านและวิเคราะห์ลักษณะนิสัยของตัวละคร นักอ่านคนนี้เป็นนายแพทย์

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ท่านบอกว่า เข้าใจจิตใจของนพพรดี แต่ไม่เข้าใจจิตใจ ม.ร.ว. กীরติ นพพรนั้นเป็นชายหนุ่ม เมื่อพบผู้หญิงมีเสน่ห์ที่มีอายุมากกว่า ก็ยอมหลงรักตามธรรมชาติของคนวัยนี้ แต่ ม.ร.ว. กীরตินั้น เหตุใดจึงรักนพพรและรักร้อยช้านาน ขอให้ข้าพเจ้าชี้แจงด้วย

ลักษณะจิตใจของ ม.ร.ว. กীরตินั้น สำหรับคนวัยข้าพเจ้าก็คิดว่าเข้าใจได้ง่าย เพราะได้พบเห็นชีวิตที่คล้ายกันมา เป็นจิตใจของผู้หญิงที่ถูกเลี้ยงดูมาในโลกแคบ ความรู้ของคุณหญิงกীরติเกี่ยวกับความรักนั้น ก็คงได้จากหนังสืออ่านเล่น คือนวนิยายไทยและนวนิยายฝรั่ง ที่ไม่บอกกล่าวเรื่องนี้อย่างจริงจังนัก ผู้หญิงไทยในสมัยของ ม.ร.ว. กীরติ แทบจะไม่ได้รับความรู้จากคนที่ม่ประสบการณ์เรื่องเพศ ผู้หญิงสมัยนั้นยอมไม่กล้าถามถึงเรื่องความรักจากพ่อหรือแม่แต่พี่ชายหรือน้องชาย และหนังสือที่ชี้แจงเรื่องนี้ก็คงไม่ผ่านสายตา นวนิยายที่มีก็คงเป็นประเภทพาฝัน ส่วนนวนิยายที่แปลจากภาษาฝรั่งซึ่งคนไทยนิยมแปลในสมัยรัชกาลที่ ๕ หรือ ๖ ก็มีผลงานของ แมรี คอเรลลี ซึ่งก็ไม่สนใจปัญหาทางเพศ หรือ เพิร์ล บัค ก็ไม่สนใจปัญหานี้ แล้วนวนิยายอย่าง *ซัวร์กซ์ของเลดีแซตเตอร์สตี* คงไม่ผ่านสายตาของ ม.ร.ว. กীরติเท่าใดนัก ดังนั้นการที่คุณหญิงกীরติซึ่งเป็นคนรักความสวยงาม แลเห็นพี่ชพันธ์ ผักเป็นสิ่งที่ให้ความรื่นรมย์ แลเห็นลูกมะเขือเทศเหมือนกับว่าเป็นเด็กหนุ่มวัยเดียวกับนพพร ก็คงเป็นคนที่เรียกว่าโรแมนติก เชื่อถือในทางดี เชื่อในทางอุดมคติ คงจะมีความฝันว่าตัวได้ประสบกับความรัก เมื่อนพพรได้แสดงความรู้สึกต่อตน และคงจะภาคภูมิใจที่ตนรู้จักหน้าที่ไม่ตื่นไปกับความรักของชายหนุ่ม เมื่อเป็นมาจึงสร้างความหวังไว้ในใจ ว่าพอนพพรกลับมาเมืองไทยก็คงรักษาความรู้สึกเดิมไว้ ถึงแม้จะไม่เร่าร้อนดังแต่ก่อน ก็คงยังมีรอยเหลืออยู่ ครั้นพบว่าความรักนั้นอันตรายไปแล้ว ก็แลเห็นชีวิตปราศจากความหมาย โรคประจำตัว จึงกำเริบ และเสียชีวิตได้ง่าย

เนื้อเรื่องของนวนิยายนี้ ข้าพเจ้าว่าสมจริง และลักษณะนิสัยของบุคคลก็สมจริง แต่สำหรับเพื่อนนายแพทย์วัย ๔๐ ที่เขาไม่เข้าใจ เพราะสมัยนี้คนที่เป็นผู้ใหญ่ อายุเข้ากลาง มัชฌิมวัยที่จะรู้จักโลกน้อยอย่างคุณหญิงกীরตินั้น ไม่น่าจะมีได้ แต่ข้าพเจ้าเห็นจะต้องยืนยันว่า สำหรับสมัยของคุณหญิงกীরตินั้น น่าจะมีได้

เมื่อวิเคราะห์เนื้อเรื่องและตัวละครแล้ว ก็จะไปถึงขั้นที่ ๒ คือ วินิจฉัย หรือ ตีความว่าผู้แต่งส่งสารอะไรมาให้ผู้อ่าน

สาร

สารของนวนิยายเรื่องนี้จับได้ไม่ยากนัก นั่นคือความรักของชายหนุ่มนั้นไม่แน่นอน แต่ความรักของผู้หญิงที่พันวัยจะได้รับความรักจากชายวัยเดียวกันแล้ว ย่อมจะฝังลึก

นอกจากเรื่องของความรักต่างวัยแล้ว ก็คงเป็นการแสดงทัศนะว่า ผู้หญิงทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะสูงหรือต่ำในสังคม ย่อมต้องการความรัก แม้จะมีความสุข ก็ยังเห็นความรักมีค่ายิ่งนัก ถึงจะไม่เป็นไปอย่างที่ใจหวังแต่การหล่อเลี้ยงความรักไว้ในความทรงจำก็มีความหมายแก่ผู้หญิง สารที่ส่งมาก็อย่างหนึ่งคงจะเป็นว่า ภาวะแวดล้อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความรัก เช่นนพพรรักคุณหญิงเพราะได้ใกล้ชิดกันในฐานะที่น้องดงม อีกรั้ววัยของคุณหญิงก็ต่างกับสามี คุณหญิงรักความสดชื่นของนพพร ขณะเดียวกันก็ไม่พึงใจกับวัยเสื่อมของสามี และสารที่สำคัญที่สุดอาจเป็น ผู้ที่เคยมีความรักแม้รักนั้นจะไม่สมบูรณ์แบบยังดีกว่าผู้ที่ไม่เคยประสบการณ์เลย ซึ่งคนโดยมากทั้งไทยและเทศออกจะเห็นพ้องต้องกัน

กลวิธี

ในขั้นต่อไป เราจะพิจารณากลวิธี ซึ่งพาเราเข้ามาในขั้นวิจารณ์อันแท้จริง ในการพิจารณากลวิธีของนวนิยาย ต้องดูว่าใช้วิธีที่แบบใดในการส่งสารหรือไม่ เราจึงต้องวิพากษ์พร้อมไปกับวิจารณ์ว่ากลวิธีอันนี้ ๆ ดีหรือหย่อนประการใด จะพิจารณาในข้อที่อาจใช้หลักวิชาได้พอประมาณก่อน

สิ่งที่เราจะพิจารณาตามหลักวิชาได้ โดยไม่พึ่งความเห็นส่วนตัวอย่างเดียว คือการใช้ภาษา นวนิยายเรื่องนี้มีบทที่ใช้อย่างงดงาม ไพเราะทั้งเสียงและทั้งก่อให้เกิดมโนภาพหลายตอน ซึ่งข้าพเจ้าจะคัดมาให้ดู แต่ขอชี้ข้อบกพร่องที่มีอยู่เพียงเล็กน้อยก่อน ขอให้สังเกตสำนวนที่ ม.ร.ว. กীরดีใช้ในการสนทนากับนพพร ซึ่งเป็นสำนวนเหมือนไม่ใช่คนพูด แต่ราวกับสำนวนนักประพันธ์ที่เรียบเรียงมาอย่างดี ไม่เหมือนคนที่คิดพลางพูดไปพลาง กระนั้นความบกพร่องข้อนี้ก็ไม่ทำให้คุณภาพหย่อนไปมากนัก เพราะผู้แต่งให้เห็นพพรเป็น ผู้เล่าเรื่อง ภายหลังจากที่เหตุการณ์เกิดขึ้นนานมาแล้ว นพพรเห็นภาพ ม.ร.ว. กীরดีเป็นคนพิศตรมตาสามัญ เรียกชื่อว่า ม.ร.ว. กীরดีตลอดเวลา ไม่ตกหล่นเลย ดังนั้นคำพูดของ ม.ร.ว. กীরดีจึงพิศตรมตาสามัญ ก็ย่อมจะถือได้ว่าเป็นไปเพราะความนึกคิดของนพพร แต่น่าเสียดายว่าหากผู้แต่งรำลึกได้ ทำให้คุณหญิงกীরดีใช้คำพูดที่เพราะไม่ให้เหมือนสำนวนนักประพันธ์ที่กำลังเรียบเรียงบทพรรณนาหรือบทบรรยาย นวนิยายเรื่องนี้ก็จะมีคุณภาพสมบูรณ์เกือบจะหาที่ติไม่ได้ทีเดียว

ตัวอย่างสำนวน ม.ร.ว. กীরดี เมื่อเดินเล่นกับนพพรตามถนนในชนบทนานเมือง

“เธอไม่เห็นหรือว่าสีเขียวของใบผักกาด เมื่อต้องแสงแดดอ่อน ก็แลดู

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบุรพา

คล้ายกำมะหยี่นั่นแหละเป็นภาพที่สวยงามน่าดูเพียงไร แล้วก็บรรดามะเขือสี
ซีกโกแลตที่เขาวัวยเหล่านั้น ไม่ได้ทำให้เธอรู้สึกว่ามันเป็นเพื่อนที่มีอายุรุ่นราว
คราวเดียวกับเธอดอกหรือ แล้วก็ถัดออกไป ไร่ผักคันสูงๆ ใบเล็กเรียวยาวที่หมุน
พลิวไปตามกระแสนั้น ไม่ได้ช่วยให้จิตใจของเธอ ไร่เรียงไปด้วยดอกหรือ”

และอีกตัวอย่างหนึ่ง เมื่อเห็นสาวญี่ปุ่นในวัยสาวกำลังตัด

“แต่เธอยังไม่ทราบจุดแห่งความกังวลของฉัน ความสดชื่นของฉัน-
ถ้าเธอเห็นว่ามิ-จะนำไปเปรียบเทียบกับความสดชื่นของแม่สาวสองคนนั้นไม่ได้
ความสดชื่นของหล่อนั้น ฉันบอกแล้วว่า เช่นดอกไม้ตูมที่กำลังจะแย้มบาน
เป็นความสดชื่นแรกรุ่งอรุณ ส่วนความสดชื่นของฉันนั้น ถ้าหากว่ายังคงมีอยู่
ในเวลานี้ก็นับว่าเป็นความสดชื่นในยามย่ำยอแสงแล้ว จะจางหายไปนิมิชา
บัดนี้เธอคงจะเห็นว่า ฉันมีเหตุผลทีเดียวที่จะพูดว่าใจหาย”

ในส่วนดีของภาษาที่มีการคัดมาเกือบตลอดทั้งเล่ม ถ้าเป็นสำนวนของนพพรพุดกับ
ม.ร.ว. กิริติจะเป็นสำนวนของชายหนุ่มนักศึกษาที่สำนึกในคุณวุฒิของตน พยายามทำตน
ให้เหมือนเพื่อนสนิทกับผู้ที่สูงกว่าตนทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิ การที่นพพรใช้สำนวนที่ตีเรียบร้อย
เกือบไม่มีที่ติเลยตลอดเวลาที่พุดกับผู้หญิงที่เขารักจึงน่าฟังมากกว่านารำคาญ และนพพรยัง
พุดเหมือนคนพุดอีกด้วย ไม่ใช่สำนวนเหมือนคนเขียนหนังสืออย่างสำนวนของ ม.ร.ว. กิริติ
การพรรณนาตั้งแต่ต้นเรื่อง ซึ่งเป็นตอนสำคัญของนวนิยาย ผู้แต่งใช้สำนวนภาษา
อันรื่นหูที่ช่วยวาดภาพในจินตนาการได้อย่างน่าชื่นชม ทำให้เห็นความก้าวหน้าของร้อยแก้ว
ไทยในเชิงพรรณนาอย่างเด่นชัด และในการบรรยาย ผู้แต่งก็สามารถใช้ร้อยแก้วเป็นเครื่องมือ
ในงานประพันธ์นวนิยายได้น่าชื่นชมเช่นกัน

มองดูภาพนั้น เมื่ออยู่แต่ลำพัง ข้าพเจ้าแลเห็นน้ำในลำธารไหลเอื่อยๆ
และไหลแรงบางตอน เมื่อผ่านจากที่สูงไปสู่ที่ลาดต่ำ เห็นจนกระทั่งแสงแดด
อ่อนๆ ของฤดูออกต้ม คนสองคนที่นั่งอยู่บนชะง่อนหินซึ่งผู้เขียนได้ใช้สีป้ายๆ
ไว้เหมือนอย่างไม่เอาใจใส่เลยนั้น ข้าพเจ้าสามารถแลเห็นได้ แม้จนกระทั่ง
ขนตาอันยาวอนของคนๆ หนึ่งในภาพนั้น และจนกระทั่งรูปสามเหลี่ยมสีแดง
สดสี ๓ รูป ที่วาดไว้บนริมฝีปากบางจนทำให้ความบางของริมฝีปากนั้นมีเส้น
อย่างน่าประหลาด ข้าพเจ้าย่อมทราบดีว่า ผู้เขียนได้เขียนภาพนั้นด้วยชีวิต

มิชโดยไม่เอาใจใส่เลย ข้าพเจ้าแลเห็นความเคลื่อนไหวทุกสิ่งทุกอย่างในภาพ
อันสงบและดูเป็นธรรมดาที่สุดนั้น ทุกฉาก ทุกตอน ตั้งแต่บทต้น จนกระทั่ง
บทสุดท้ายซึ่งได้ปิดฉากลงอย่างแสนเศร้า เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง...

ได้กล่าวแล้วว่านวนิยายเรื่องนี้ เหตุการณ์ทางกายมีความสำคัญน้อยกว่าเหตุการณ์
ภายในจิตใจของตัวละคร คือ นพพรและคุณหญิงกิริติ นวนิยายเรื่องนี้มุ่งให้เห็นความก้าวหน้านั้น
ได้อย่างละเอียดละไม เริ่มด้วยนพพรพิศวงความเปล่งปลั่งของคุณหญิงกิริติ คิดว่าคุณหญิง
อยู่ในวัยสาวกว่าที่เป็นจริง และแตกต่างจากเจ้าคุณสามีมาก แล้วคุณหญิงก็เริ่มแสดงท่าที
ต่อนพพรอย่างหญิงที่มีจิตใจอารีปฏิบัติต่อชายหนุ่มที่อยู่ในวัยเยาว์กว่า โดยไม่ต้องห่วงใยกับ
ปฏิกิริยาของชายหนุ่มผู้นั้นเลย เมื่อเห็นสื่อเบื่อนก็เรียกให้ถอดออก แล้วจัดการทำความสะอาดให้
เมื่อเห็นเนกโทม็รอยปริก็เรียกมาเย็บให้ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ผิดไปจากธรรมดา
สามัญ ซึ่งเจ้าคุณสามีผู้รั้วของคุณหญิงและวัยของนพพร ย่อมจะไม่พะวงสงสัยไปในทาง
เสื่อมเสียประการใด เว้นเสียแต่เจ้าคุณจะเป็นคนซึ่งพิเศษ แต่ตามเรื่องนี้ เจ้าคุณไม่มี
อุปนิสัยเช่นนั้น ดูเหมือนจะเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือไม่มีระแวงเลย

ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นสภาพทางใจของนพพรว่า ขยับเข้าไปหาความรักที่ละจั้น ๆ
ได้อย่างไร เมื่อได้รับความปรานีจากผู้ที่ตนนิยม ทั้งในความสวยงามและความเฉลียวฉลาด
นพพรก็เคลิ้มฝัน เห็นแต่ความสวยงามและสติปัญญาของหญิงงามว่าพิเศษกว่าพิศวง อันเป็น
ไปตามธรรมชาติของชายหนุ่มวัยนั้น เมื่อเกิดนิยามในสิ่งใดก็มักนิยามอย่างสุดขีด สิ่งแวดล้อม
ก็ช่วยอนุเคราะห์ให้ นพพรเป็นไปเช่นนั้น โอกาสที่นพพรจะได้ใกล้ชิดคุณหญิง ได้ฟังความ
คิดเห็นที่นพพรเห็นว่าเลิศมีบ่อยมาก คุณหญิงกับนพพรไปเดินเล่นด้วยกันตามถนนเล็ก ๆ
ชานเมือง เพลิดเพลินกับภูมิภาพงดงามของประเทศญี่ปุ่นในฤดูกาลอันยั่วเข้าความรู้สึกที่
เกี่ยวข้องกับกำพืดของมนุษย์ ตามที่นักวิทยาศาสตร์ทุกสาขารับรองและกวีทั้งโลกยืนยัน
ผู้หญิงที่นพพรใกล้ชิดก็มีอุปนิสัยที่จะทำให้นพพรเคลิบเคลิ้ม รสนิยมตรงกัน เป็นผู้ฟัง
และผู้พูดพอเหมาะพอดีกัน ดังที่นพพรเล่า

เมื่อเรายู่ด้วยกันแต่ลำพัง เรามีเรื่องสนทนากันมาก เรื่องหนึ่งหมดไป
เรื่องใหม่ก็เข้ามาแทนที่ บางเรื่องก็เป็นเรื่องยืดยาว และบางเรื่องก็จบลงด้วย
คำพูดเพียงสองสามประโยค

นพพรมองคุณหญิงแต่ความเจริญหูเจริญตา

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ท่าที่สงบเสงี่ยม เจือปนอาการกิริยาของเด็กเล็กน้อยนั้น ทำให้ข้าพเจ้า
แลเห็นเสน่ห์และความงามของหม่อมราชวงศ์กิริตอย่างที่ไม่มีใครใคร่จะ
เปรียบปาน ข้าพเจ้าก็ได้แต่เพลินชมและสรรเสริญอยู่แต่ในใจ

นพพรไม่ละเมิดในทางใด ยิ่งเกิดความรัก ก็ยิ่งมีความนับถือเพิ่มขึ้น และคุณหญิง
กิริตก็ทำให้พพรนับถือไม่เสื่อมคลายตามความนิยมของยุคนั้น

ในตอนหลัง นพพรรู้ว่าวัยที่แท้จริงของคุณหญิงสูงกว่าที่นพพรเข้าใจ โดยคุณหญิง
เป็นผู้บอกเอง แทนที่นพพรจะรู้สึกว่าคุณหญิงอยู่ในวัยสูงเกินกว่าจะไฝ่ฝันถึง กลับยังเพิ่ม
ความสนใจต่อคุณหญิงขึ้นไปอีก และยังได้ฟังว่าคุณหญิงมีความเศร้าใจอยู่ในความรู้สึก
เกี่ยวกับวัย นพพรยังรู้สึกคล้ายกับว่าเขาควรจะชดเชยด้วยความรักดี

โอกาสที่ชายหนุ่มและหญิงต่างวัยจะใกล้ชิดกันยังคงมีอยู่เรื่อย ๆ จากสถานทั้งดงาม
พอประมาณ ไปสู่สถานที่ที่ชวนเคลิบเคลิ้มยิ่งขึ้น นพพรกับคุณหญิงมีโอกาสไปนั่งเรือใน
ทะเลสาบ และได้แสดงความรักต่อคุณหญิงเป็นครั้งแรกด้วยการใช้ผ้าเช็ดหน้าผืนใหญ่
คลุมเท้าของคุณหญิง

ข้าพเจ้าปลดผ้าเช็ดหน้าผืนใหญ่ออกจากคอ แล้วจัดแจงคลุมลงไป
บนเท้าชาวฟ่องของเธอ

เมื่อคุณหญิงท้วงติง นพพรก็ว่า

“คุณหญิงไม่ทราบดอกหรือว่า เท้าของคุณหญิงนั้นงามกว่าเท้าของผม
เสียอีก และควรได้รับความทะนุถนอมยิ่งกว่า”

นับแต่นั้นมา ความสนิทสนมเยี่ยงมิตรก็เปลี่ยนเป็นความสนิทสนมระหว่างชาย
ที่ไฝ่รัก กับหญิงที่รู้ว่าชายตกอยู่ในห่วงรัก แต่หญิงก็ไม่หลีกเลี่ยงโอกาสที่จะอยู่ด้วยกัน
ตามลำพัง ฝ่ายหญิงทำให้ฝ่ายชายเห็นใจด้วยการให้รู้ว่าตนเป็นผู้อภัยเกี่ยวกับความรัก
และชีวิตสมรสนั้นก็ปราศจากความรัก ผู้ประพันธ์ได้เลือกถ้อยคำให้ ม.ร.ว. กิริตใช้อย่าง
เหมาะสมและควรระทึทใจโดยเฉพาะสำหรับชายหนุ่มวัย ๒๒ ปี

“ความผาสุก ที่ฝ่ายหญิงแสดงว่าได้รับหรือได้มีอยู่ี่แหละ อาจทำให้
คนโดยมากเข้าใจไปว่า ความรักย่อมอุบัติขึ้นได้ในระหว่างวัยแก่กับวัยสาว

นอกจากนั้น เจ้าตัวผู้หญิงเองเมื่อมีความผาสุกพอสมควรแล้ว ก็มักไม่สนใจในปัญหาที่เกี่ยวกับความรัก เพราะว่าจะจะเป็นความรักหรือไม่ก็ตาม เมื่อมีความผาสุกแล้วจะต้องการอะไรอีก คนทั้งหลายอยู่กันได้ด้วยวิธีนี้และคนโดยมากเชื่อถือว่า ความรักเป็นมารดาของความผาสุก ซึ่งตามความเห็นของฉันแล้ว ฉันเห็นว่า ไม่ใช่ของจริงเสมอไป ความรักอาจทำให้เกิดความขมขื่น หรือความร้ายกาจต่างๆ นานาแก่ชีวิตก็ได้ แต่ว่าในดวงใจของผู้มีความรักนั้น จะมีน้ำทิพย์แห่งความหวานชื่นหล่อเลี้ยงอยู่เป็นนิรันดร์-เป็นความหวานชื่นที่ซาบซึ้งใจอย่างประหลาดมหัศจรรย์ ฉันยังไม่เคยประสบสิ่งนี้ด้วยตัวเอง ฉันพูดตามความเชื่อของฉัน”

ในบทสนทนาที่ ผู้ประพันธ์แสดงสารของ ม.ร.ว. กิริติ และของผู้ประพันธ์ไปด้วยในตัว ประโยคสั้นๆ ผู้พูดชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างความผาสุกกับความรัก ในประโยคต่อๆ ไป พยายามจะเตือนตัวเองและเตือนเพื่อนสนทนาถึงความขมและความหวานของความรัก ซึ่งความหวานระคนความขมนั้นเองเป็นรสทิพย์ที่หล่อเลี้ยงใจ ในตอนปลาย ผู้พูดมีมารยาทของหญิง ด้วยการจบคำสนทนาโดยบอกว่าตนไม่เคยประสบความรู้สึกหวานขมและความเป็นทิพย์ พร้อมกันนั้นก็ทำให้คู่สนทนาเข้าใจว่าตนปรารถนารสทิพย์นั้น ในขณะที่เดียวกันคำพูดตอนนี้ไปประสานกับคำพูดของ ม.ร.ว. กิริติ ก่อนตายและก่อนที่เรื่องจะจบ ว่าคนที่เคยรักนั้น ถึงแม้จะมีความระทมทุกข์ แต่ก็น่าภาคภูมิใจกว่าคนที่เคยประสบแต่ความผาสุกโดยไม่มีความรัก

วิจารณ์และวิพากษ์

ในจังหวะนี้ เห็นควรตั้งข้อสังเกตข้อแรกคือ การที่คุณหญิงกิริติชี้ว่า ความรักระหว่างวัยแก่กับวัยสาวจะเกิดไม่ได้นั้น น่าสงสัยว่าผู้ประพันธ์จงใจให้เป็นเหตุการณ์เฉพาะ ม.ร.ว. กิริติกับเจ้าคุณสามีหรือถือว่าเป็นธรรมดา ม.ร.ว. กิริติกล่าวเรื่องนี้หลายครั้ง ตอนหนึ่งกล่าวว่า

“วัยของเราแตกต่างกันมาก สิ่งนี้เปรียบเสมือนภูเขาสูงใหญ่ ที่กั้นระหว่างความรักของเราทำให้ความรักของเราพบกันไม่ได้”

และอีกตอนหนึ่ง

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“วัยแห่งรสรักได้ผ่านพ้นท่านไปเสียแล้ว”

ข้าพเจ้าอดที่จะคิดตามไม่ได้ว่า เมื่อผู้ประพันธ์อายุ ๕๐ ปี ย้อนกลับมาอ่านนวนิยายเรื่องนี้ ผู้ประพันธ์มีความรู้สึกอย่างไร เพราะผู้ชายอายุ ๕๐ ปีที่มีสมรรถภาพสูงมีมากพอใช้ ถ้าหากสุขภาพดี มีอุปนิสัยในเชิงรัก ก็อาจทำให้ผู้หญิงสาว ๆ หลงด้วยซ้ำ และผู้ชายบางคนมีสมรรถภาพในเชิงนี้สูงจนกระทั่งอายุกว่า ๖๐ ก็มี ถ้าหากคุณหญิงจะกล่าวถึงเจ้าคุณว่าเป็นคนทุ่มเทกับงานหรือขาดความเข้าใจผู้หญิง ก็จะทำให้สาร์ของผู้อุประพันธ์แจ่มชัดขึ้น ความแตกต่างระหว่างวัยเพียง ๑๕ ปีมิได้เป็นอุปสรรคเชิงรักแก่คู่ผัวเมียทั่วไป โดยเฉพาะเมื่อชายอายุเพียง ๕๐ ปี ผู้ชายวัยนี้หากอ่านนวนิยายเรื่องนี้คงมีปฏิกิริยาต่าง ๆ กัน น่าจะมีผู้ติดตามสอบถาม

แต่ถ้าตัดปัญหาเรื่องนี้่ออกเสียซึ่งอาจเป็นข้อบกพร่องเชิงกลวิธีที่ผู้แต่งหลงลืมไม่ได้ให้คุณหญิงกิริติกล่าวถึงอุปสรรคอื่นระหว่างความรักของเจ้าคุณและคุณหญิง และเน้นเรื่องวัยมากไป หรือจะเป็นความบกพร่องเชิงความรู้ก็ตาม ต้องถือว่าเป็นความบกพร่องเล็กน้อยเมื่อเทียบกับคุณภาพของนวนิยายในด้านวรรณศิลป์ ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีอย่างพิถีพิถะระหัดในส่วนสำคัญที่สุดของเรื่อง คือความรู้สึกของนพพรซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง ทำให้เห็นนพพรเขยิบเข้าสู่ห้วงรักได้อย่างไร และหลุดออกจากห้วงรักได้อย่างไร ความสนิทสนมระหว่างนพพรกับกิริตินั้นคืบหน้าทีละก้าว จากการแสดงความปรานีธรรมดาของคุณหญิงทำให้นพพรพอใจและนับถือ เข้าไปหาความพึงพอใจที่จะสนทนากัน เพราะคุณหญิงชักนำอารมณ์ของนพพรไปในทางประณีตงดงามอันเหมาะแก่ความสวยงามของคุณหญิง นพพรแสดงความรักต่อคุณหญิงด้วยการเอาผ้าเช็ดหน้าคลุมเท้าให้กลางแสงจันทร์ กลางทะเลสาบ แล้วคุณหญิงก็เอาผ้าพันคอให้นพพร จากการเป็นเพื่อนสนทนา ทำให้มีโอกาสนำใจไปถึงสัมผัส นพพรกล่าวว่า

ความรู้สึกประหลาดอย่างหนึ่งแล่นเข้ามาจับหัวใจข้าพเจ้าอย่างปัจจุบันทันด่วน... ประดุจเป็นมืออันแข็งแรงจับและสั่นหัวใจของข้าพเจ้าจนข้าพเจ้าแทบจะรู้สึกหวั่นไหวไปทั่วสรรพางค์กาย ความรู้สึกประหลาดนั้นได้ขับไล่ความรู้สึกปกติของข้าพเจ้า และได้เข้าครอบครองมีอำนาจเหนือข้าพเจ้าอยู่ชั่วขณะหนึ่ง

ความสนิทสนมเขยิบขึ้นไป จวบจนเวลากลับของคุณหญิง นพพรมีความรู้สึกเกี่ยวกับคุณหญิงกิริติและจินตนาการมาก สมกับเป็นชายหนุ่มที่ช่างคิดช่างสังเกต ถึงกับวาดภาพว่า จะไม่ยอมลาจากคุณหญิงที่สถานีใดเกี่ยว

เพราะรถไฟจะพาดวงหน้าและมือน้อย ๆ ของเธอที่โบทก้าข้าพเจ้า
ลับตาไปอย่างรวดเร็ว...ข้าพเจ้าจะเดินทางออกจากโตเกียวไปพร้อมกับเธอ
ไปคอยจับเรือที่โกเบ...เรือเดินทะเลลำใหญ่จะค่อย ๆ พาเธอห่างข้าพเจ้าไปช้า ๆ
มิใช่ด้วยการขวบขวาบรุนแรงจรวดไฟ...

บัดนี้หม่อมราชวงศ์กิริติคนแรก ผู้เคร่งขรึมและดูเป็นผู้หลักผู้ใหญ่
แม้ว่าจะอ่อนโยนและหวาน...ได้เลือนหายไปจากความรู้สึกของข้าพเจ้าแล้ว
ข้าพเจ้าจะจดจำภาพแรกของเธอได้ก็แต่ในเวลาคำนึงถึงภาพของหม่อม
ราชวงศ์กิริติที่สิ่งอยู่ในความรู้สึกของข้าพเจ้าเนื่องในคืนนั้น เป็นภาพของสตรีสาว
ที่แสดงตนเป็นเพื่อนรักสนิทของฉัน...เป็นผู้ให้ความชุ่มชื้นนอกประการแก่
ชีวิตอันเปล่าเปลี่ยวของข้าพเจ้า...

และก็เพราะนพพรยัตเวลาการอยู่ใกล้คุณหญิงกิริติออกไป นพพรจึงไปเที่ยว
ตามลำพังกับคุณหญิงที่มีตาเกะ และได้ฝากกร้อยอย่างเป็นที่แน่ใจแก่คุณหญิงกิริติ พฤติการณ์
ที่มีตาเกะนี้เองทำให้คุณหญิงต้องเสียชีวิตด้วยความโศกเศร้า เพราะที่นี้ได้สร้างความฝัน
ให้กับคุณหญิง เมื่อเจ้าคุณตายแล้ว ความฝันก็เปลี่ยนเป็นความหวังแจ่มจัน และแจ่มจัน
อีกเมื่อนพพรกลับประเทศไทย แต่ความหวังและความฝันนั้นก็สลายไป คงเหลือแต่ความ
ทรงจำ

ถ้าจะตีความหรืออ่านสารของเรื่องไปอีกด้านหนึ่งว่า

หม่อมราชวงศ์กิริตินั้นเป็นคนที่มื่อปาทานยึดอยู่กับวัย มีความรู้สึกถึงความแตกต่าง
ระหว่างวัยของตนกับของสามีมักเป็นพิเศษกว่าคนอื่น ๆ แล้วก็เกิดภาคภูมิใจว่า วัยระหว่าง
ตนกับนพพรนั้นหาได้เป็นอุปสรรคที่จะทำให้นพพรรักตนไม่ และตนเองมีความรักอย่าง
ดุจดั่งมอบสนอง คุณหญิงได้หล่อเลี้ยง “รสทิพย์” ของความรักนั้นไว้เป็นเวลานานถึง ๕ ปี
แล้วการสลายของความฝันและความหวังก็มาถึง

นวนิยายเรื่องนี้ย่อมจะเรียกความเศร้าจากผู้อ่านตอบสนองความเศร้าของตัว
ละครเป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปอีกครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า นวนิยายเรื่องนี้เป็นวรรณศิลป์กรรม
อันหนึ่ง ถึงแม้ภาษาจะมีข้อบกพร่องบ้าง แต่เป็นข้อบกพร่องของระยะพัฒนาการร้อยแก้ว
ซึ่งเป็นเครื่องมือใหม่ของวรรณคดีไทย และถึงแม้จะมีข้อบกพร่องด้านอื่นบ้างดังที่ได้ชี้ไว้
แต่นวนิยายเรื่องนี้แสดงถึงความตั้งใจสร้างศิลปะ มีความบรรจงในการเรียบเรียง และ
มีความละเมียดละไมเชิงอารมณ์ สารที่ส่งออกมาจากนวนิยายนี้มีใช้ชนิดที่ปราศจาก
ความหมายต่อชีวิต และมีใช้ชนิดที่ไม่นำพาต่อกลศิลป์.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

Bangkok Post

ลงข่าว กุหลาบ
สายประดิษฐ์
บรรณาธิการ
หนังสือพิมพ์

ประชาชาติ

ได้รับเชิญไปดู
งานหนังสือพิมพ์
ที่ญี่ปุ่นเมื่อเดือน
พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๗๙

สงครามชีวิต-ข้างหลังภาพ

ข้อเขียนต่าง “หญ้าแพรกกับดอกมะเขือ”
บุษาครุ “ศรีบูรพา”

เชิด ทรงศรี

คุรูปก่อนนะครับ,

ปกสงครามชีวิต กับข้างหลังภาพ ที่สำแดงความเก่าเก็บอยู่นี้ เป็นหนังสือสุดบุษาคที่เด็กชายคนจนซื้อด้วยเงินงานเขียนสามชิ้นแรก, ดังความขยายได้บรรยายไว้ในน้ํงคูกัยความรัก โดย เชิด ทรงศรี-คนเดียวกับเด็กชายคนจนบนถนนจรูระสายอดีต

จากน้ํงคูกัยความรัก เห็นได้อย่างจะจะว่า ระพินทร์ ยุทธศิลป์ ในสงครามชีวิต เป็นพระเอกที่ เชิด ทรงศรี เจริญรอยตาม ก็เมื่อ “ศรีบูรพา” เป็นดั่งพรหมผู้ลิขิตชีวิต ระพินทร์ให้ผมคลั่งไคล้ไหลหลง ท่านจึงเป็นเช่นเทพเจ้าที่ผมเฝ้าบูชาตลอดด้วยเวลาที่อยากเป็นนักประพันธ์

เคยเห็น--แต่ไม่เคยได้พูดกับครู (กุหลาบ สายประดิษฐ์-“ศรีบูรพา”) เลย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่บนแผ่นดินไทย ผมยังเด็กเพิ่งจะเริ่มเดินเตาะแตะเลียบโลกรวนกรรม

ต่อเมื่อ “ศรีบูรพา” หาชีวิตไม่แล้ว ระพินทร์ ยุทธศิลป์ ในนาม เชิด ทรงศรี จึงได้เป็นนักเขียน แล้วล้าเลยมาเป็นนักทำหนัง

วิสัยการทำหนังของผม ถ้าทำจากบทประพันธ์ของใครอื่น สมครใจที่จะยื่นอยู่ข้างเจ้าของบทประพันธ์ นั้นหมายถึงว่ายึดเอาเรื่องเดิมเป็นหลัก-ด้วยความเคารพ อีกทั้งพยายามทุกวิถีทางที่จะศึกษาความรู้สึก-นึก-คิดของผู้เขียน จากตัวจริงและผลงานเขียนชิ้นอื่น ๆ

ดังเช่นที่เคยปฏิบัติต่อ “ทมยันตี” เมื่อสร้างพ่อปลาไหล, ความรัก (อุบัติเหตุ),

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สถานีรถไฟ
มีตาละ
สมัย “ศรีบูรพา”
ไปเที่ยว

ทวีภพ “ไม้เมืองเดิม” เมื่อสร้างแผลเก่า “ยาขอบ” เมื่อสร้างเพื่อน-แพง หรือหลวงวิจิตร-
วาทการ เมื่อสร้างเลือดสุพรรณ

พ.ศ. ๒๕๔๓ ผมเตรียมงานสร้างข้างหลังภาพ ของ “ศรีบูรพา”

ข้อเขียนต่อไปนี้ เป็นผลจากปฏิบัติการดังกล่าว--

๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙, หนังสือพิมพ์/ประชาชาติ รายวัน เริ่มลงพิมพ์นวนิยายเรื่อง
ข้างหลังภาพ ของ “ศรีบูรพา” นับถึง ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ข้างหลังภาพ มีอายุ ๖๓ ปี
เต็มแล้ว

๖๓ ปี ต่อจำนวนพิมพ์เท่าที่บ่งบอกเป็นหลักฐาน ๓๔ ครั้ง ส่วนที่แปลเป็นภาษา
ต่างประเทศ ไม่นับ

“หนังสือเล่มนี้ อกาลโก ไม่มีกาล ไม่ล้ำสมัย อ่านเมื่อไหร่ก็อ่านได้ เพราะให้ทั้ง
ความบันเทิงและปัญญาแก่ผู้อ่านไปในตัว”

รศ. กอบกุล อิงคุทานนท์ นักวิจารณ์วรรณกรรม เขียนถึงข้างหลังภาพ เมื่อเธอ
หยิบมาอ่านซ้ำใหม่อีกครั้งเมื่อไม่นานมานี้ หลังจากที่เคยอ่านหลายหนแล้วในหลายปีก่อน

ผมถามคุณป้าชนิด สายประดิษฐ์ ภรรยาผู้ทุกข์คู่ยากของ “ศรีบูรพา” ว่า-อะไร
เป็นจุดบันดาลใจให้ครูกิจเขียนนวนิยายเรื่องข้างหลังภาพ

“น่าจะเริ่มมาจากการที่คุณกุหลาบได้ทราบเรื่องของหญิงสูงศักดิ์ ผู้มีความรู้ดี
การบ้านการเรือนเก่ง ไม่ว่าจะเย็บปักถักร้อยหรือปรุงอาหาร เธออายุมากแล้ว แต่ยังไม่ได้อ
แต่งงาน”

“เป็นความจริงหรือเปล่าครับ ที่ว่ากันว่าต้นแบบบุคลิกของ ม.ร.ว. กิริติ คือ
พระนางเธอลักษมีลาวัณ”

“นั่นคงจะมาจากความเข้าใจของคุณไสว มาลยเวช (วารสารศรีบูรพา ฉบับวัน
นักเขียน เล่มที่ ๔ หน้า ๘๒) ที่เคยติดคุกกบางขวางพร้อมกับคุณกุหลาบ--แต่ไม่ถูกนะคะ”
แล้วคุณป้าชนิดเปรย--

“บางคนตั้งข้อสังเกตว่า ม.ร.ว. กীরติสวยสง่าเหมือน ม.จ. บรรเจิดวรรณวรางค์”
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงมีธิดา ๑๐ องค์ เรียง
พระนามตามลำดับ -พรพิมลพรรณ -วัลลภาเทวี (ท่านหญิงขาวหรือเตอะ) -วรรณีศรีสมร
(ท่านหญิงต้อย) -อรทิพย์ประพันธ์ (ท่านหญิงด้อย) -นันทนามารศรี (ท่านหญิงเต่า) -ลักษมี-
ลาวัณ (ท่านหญิงตัว) -บรรเจิดวรรณวรางค์ (ท่านหญิงแต้ว) -ศรีสอางค์นฤมล (ท่านหญิง
ดวง) -อุบลพรรณ (ท่านหญิงตัด) -ฤดีวรรณ (ท่านหญิงน้อย)

ม.จ. บรรเจิดวรรณวรางค์หรือท่านหญิงแต้ว ทรงออกแบบ-ตัดเย็บชุดเจ้าสาวให้
คุณป้าชนิดเมื่อจะแต่งงานกับ “ศรีบูรพา”

“ก่อนวันแต่ง ท่านหญิงแต้วทรงพาไปลองเสื้อที่วังท่านหญิงต้อย และให้ท่าน
หญิงน้อยทรงร่วมติชมด้วย”

คุณป้าชนิดเพิ่มเติมความนี้ให้ผมได้รับรู้ ซึ่งแสดงถึงว่าคุณป้าชนิดกับ “ศรีบูรพา”
ได้ใกล้ชิดกับธิดาในกรมพระนราธิปหลายองค์ โดยเฉพาะท่านหญิงแต้ว

ดังนั้นการที่บางคนตั้งข้อสังเกตว่า ท่านหญิงแต้วคือต้นแบบแห่งความเป็น ม.ร.ว.
กীরติของ “ศรีบูรพา” จึงมีเหตุผลน่าเชื่อ ถึงแม้คุณป้าชนิดจะแย้งว่า...

“จะเจาะจงว่าเป็นพระองค์ใดพระองค์หนึ่งคงไม่ถูกนะ น่าจะเป็นว่าเอาบุคลิกของ
เจ้าพี่เจ้าน้องสองสามองค์ของพระนางเธอลักษมีลาวัณ มารวมกันมากกว่า”

ถ้าสองสามองค์ก็เห็นจะเป็น ท่านหญิงต้อย ท่านหญิงแต้ว และท่านหญิงน้อย
สององค์แรกมิได้ทรงแต่งงานเลย ส่วนองค์หลังทรงแต่งงานสามหน !

พูดถึงที่มาของ ม.ร.ว. กীরติ ตัวละครสำคัญของเรื่อง*ข้างหลังภาพ* แล้ว ขอบุคถึง
เหตุการณ์ที่ทำให้ครูไปญี่ปุ่น จนได้สถานที่มาเป็นฉากในเรื่อง

ครูใช้ปากกาต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน ยึดมั่นอุดมการณ์ที่จะสร้างความเป็นประชาธิปไตย
ในสยามประเทศ เป็นผู้กล้าที่เขียนบทความ, เรื่องสั้น และนวนิยายโจมตี “เจ้า” ในสมัย
ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ หนังสือพิมพ์ที่ครูทำ ถูกอำนาจหมเห
งจต้องปิดแล้วปิดอีกหลายฉบับ ครูตกยากและถูกคุกคาม แต่จะหนักหนาสาหัสอย่างไร
ครูก็ยังเป็นชายชาติเสือที่ไม่ยอมมลายตัวเอง

กระทั่ง ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ “เจ้า”
เป็นใหญ่ มาเป็น “ราษฎร” เป็นใหญ่ แต่ครูต้องผิดหวัง เมื่อความเป็นใหญ่ไม่ได้เป็นของ
ราษฎร หากแต่ตกอยู่ในกำมือของนายทหารบางคน ครูจึงใช้ปากกาเป็นอาวุธต่อสู้

คืออัสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ตั้งแต่สมัยที่ครูต่อสู้กับ “เจ้า” อาจมี “เจ้า” หลายองค์ โกรธ-พยาบาท แต่ “เจ้า” อย่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว-รัชกาลที่ ๗ และ ม.จ. วรณไวทยากร วรวรรณ กลับชื่นชม

หนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* ราชวัน ฉบับแรก วางตลาดวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ นี้เป็นหนังสือที่ท่านวรรณ (ม.จ. วรณไวทยากร วรวรรณ ซึ่งต่อมาดำรงอิสริยยศเป็นพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์) เป็นเจ้าของ และครู-กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นหัวหน้าคณะผู้จัดทำ

ท่านวรรณเปิดเวทีให้ครูใช้ปากกาสอนประชาธิปไตยแก่ประชาชน ครูได้ทำงานตามอุดมการณ์อย่างเที่ยงตรง ตี-ชนรัฐบาลโดยไม่มีอคติ จนกระทั่งถึงสมัยพันตรี แปลก พิบูลสงคราม หรือหลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี

ครูเห็นว่ารัฐบาลนี้ใช้อำนาจเผด็จการ ทำหลายสิ่งที่ไม่ชอบด้วยความเป็นประชาธิปไตย ครูจึงใช้ปากกาต่อต้าน หลวงพิบูลฯ พยายามทำดีกับครู แต่ครูแยกเรื่องส่วนตัวกับงานในหน้าที่ออกจากกัน

“จอมพล ป. เป็นคนฉลาด...”

คุณข้าพชนิดเล่าถึงเหตุการณ์ตอนจอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก ที่ว่าฉลาด คือ...

“...แต่ตั้งท่านวรรณเป็นที่ปรึกษา”

ท่านวรรณเป็นเจ้าภาพแต่งงานครูกับคุณข้าพชนิด (พ.ศ. ๒๔๗๗) โดยจัดงานแต่งที่วังของท่าน แล้วประทานที่ดิน ๒๘๐ ตารางวาในซอยพระนางเป็นของขวัญวันแต่งงานให้ด้วย ครูกับคุณข้าพลูกเรือนหอบนที่ดินแปลงนี้-แปลงเดียวและบ้านหลังเดียวกับที่อยู่ในปัจจุบัน

“จอมพล ป. ทราบดีว่าหนังสือ*ประชาชาติ* เป็นของท่านวรรณ และคุณกุหลาบ ซึ่งเป็นคนทำ เคารพนับถือท่านวรรณมาก จอมพล ป. จึงหวังจะยืมปากท่านวรรณห้ามคุณกุหลาบไม่ให้เขียนโจมตีรัฐบาล”

“แล้วท่านวรรณห้ามหรือเปล่าครับ”

“เปล่าค่ะ ท่านเพียงแต่เปรยให้เปลวๆ ลงบ้าง แต่ไม่เคยห้ามอย่างจริงจังๆ”

ถึงกระนั้นหลวงพิบูลฯ ก็ได้ดื้อนครูเข้ามุ่มอับ ครูอึดอึดใจ พอดีในช่วงเวลานั้นหนังสือพิมพ์*อาซาสี* ของญี่ปุ่นมีหนังสือเชิญครูไปดูงาน ครูจึงฉวยโอกาสพักงานที่*ประชาชาติ* แล้วเดินทางไปญี่ปุ่นเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

ครูคุ้นเคยกับราชินิกุลในราชสกุล “วรวรรณ” หลายองค์ โดยเฉพาะกับ ม.จ.

ม.จ. ฉันทนกร
วรวรรณ (ริมซ้าย)
กับ “ศรีบูรพา”
(ริมขวา)
ถ่ายภาพกับ
สาวญี่ปุ่นที่บ้าน
ในตำบลลาโอยามา

หัตถ์ชาคร น้องชายของท่านวรวรรณ ครุคุ่นเคยมากเป็นพิเศษ ช่วงเวลานั้น ม.จ. ฉันทนกร
น้องชายอีกองค์หนึ่งของท่านวรวรรณพำนักอยู่ที่ญี่ปุ่น มีบ้านพักอยู่ที่ตำบลลาโอยามาชิ ท่าน
วรวรรณทรงแนะนำให้ครูไปพักอยู่กับท่านฉันทนกรที่บ้านหลังนี้ บ้านหลังนี้จึงน่าจะเป็น
ต้นแบบของบ้านเช่าที่ตำบลลาโอยามาชิยัง ที่นพพรเช่าให้เจ้าคุณกับคุณหญิงกิริติพัก
ระหว่างไป “ฮันนีมูน” ที่ญี่ปุ่น

ส่วน “มิตาเกะ” ฉากสำคัญที่สุดของ*ข้างหลังภาพ* ที่ “ศรีบูรพา” เขียนถึงในบทที่
๘-๙-๑๐ ได้มาจาก...

“วันหนึ่ง มีสเตอร์ฮานาโซโนแห่ง น.ส.พ. นิจิมิจิ ซึ่งเป็นผู้บรรยายวิชาการหนังสือ
พิมพ์ของมหาวิทยาลัยวาเสดะและมหาวิทยาลัยเมจิ ได้พาข้าพเจ้าเดินทางไกลไปที่ย
พักผ่อน ณ ภูเขา มิตาเกะ...”

ข้อความนี้ปรากฏอยู่ในข้อเขียนเรื่อง “วัฒนธรรม-การกินอยู่” ที่ครูเขียนในนาม
“ก.ส.” และไม่ต้องสงสัยเลยว่าครูต้องประทับใจกับการไปที่ภูเขา มิตาเกะอย่างมาก จึงได้
นำมาเขียนไว้ใน*ข้างหลังภาพ* ถึงสามบท และให้เหตุการณ์สำคัญที่เป็นหัวใจของเรื่องเกิด
ขึ้นที่นั่น ภาพ “ริมลำธาร” ที่ซ่อนเร้นความหมายไว้*ข้างหลังภาพ* ก็คือลำธารที่ภูเขา มิตาเกะ

คุณป้าชนิดบอกว่า ครูเป็นคนทำงานเป็นระเบียบ ไปไหนเห็นอะไรน่าสนใจ จะ
จดบันทึกไว้ คราวที่ครูไปดูงานหนังสือพิมพ์ที่ญี่ปุ่น สิ่งที่ครูจด จึงปรากฏอยู่ใน*ข้างหลังภาพ*
ที่ครูเขียนลงหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* รายวัน เมื่อกลับมาตอนปลายปี

“เขียนมาจากญี่ปุ่นหรือเปล่าครับ”

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“เขียนที่บ้านหลังนี้แหละค่ะ”

คุณป้าชนิดหมายถึงบ้านในซอยพระนางที่อยู่มาทุกสมัย

กลับจากญี่ปุ่น ครูไม่ได้กลับเข้าไปทำหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* อีก ครูเพียงแต่เขียน*ข้างหลังภาพ* ส่งไปลงพิมพ์วันต่อวัน เริ่มฉบับแรก ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ ต่อเนื่องกันไปจนถึง ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ฉบับที่ ๑๒ เป็นเหตุการณ์ตอน ม.ร.ว. กীরดีกับนพพรลาจากกันที่ท่าเรือโกเบ

ความจริง “ศรีบูรพา” ตั้งใจจะจบ*ข้างหลังภาพ* เพียงเท่าที่เขียนใน*ประชาชาติ* คือจบแค่ ๑๒ บท แต่โดยที่ผู้อ่านชอบเรื่องนี้มาก ประกอบกับ “สำนักงานนายเทพปรีชา” ที่ครูกับเพื่อนร่วมกันตั้งขึ้น เห็นว่าน่าจะเอา*ข้างหลังภาพ* มาพิมพ์รวมเล่ม และเพื่อให้มีจุดขายดียิ่งขึ้น ครูจึงเขียนต่ออีก ๗ บท โดยถือว่าที่เขียนจบในหนังสือพิมพ์*ประชาชาติ* เป็นภาคแรกหรือภาคต่างประเทศ ส่วนที่เขียนใหม่เป็นภาคจบสมบูรณ์หรือภาคในประเทศ*ข้างหลังภาพ* ที่อ่านกันอยู่ทุกวันนี้จึงมี ๑๙ บท

แต่ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๖ สำนักพิมพ์ “อุดม” จัดพิมพ์หนังสือรวมเรื่องสั้นของนักเขียนดังยุคนั้น ๑๒ เรื่อง ตั้งชื่อหนังสือว่า*ผาสุก* เป็นหนังสือเล่มเล็กขนาดพ็อกเก็ตบุ๊ก

จากหน้า ๒๕๕ ถึง ๒๗๓ เป็นเรื่องเอกของ “ศรีบูรพา” ชื่อ “นพพร-กীরดี” มีข้อความนำเรื่องอยู่ในวงเล็บที่พิมพ์ด้วยอักษรวิเศษย่อผล ป. ว่า

จดหมาย ๒ ฉบับ ที่ “ศรีบูรพา” ประพันธ์ขึ้นใหม่นี้ เป็นบทพิเศษของเรื่อง “ข้างหลังภาพ” อันขึ้นชื่อลือนาม จดหมายของนพพรและกীরดี ๒ ฉบับนี้ เพิ่งจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในหนังสือเล่มนี้

ท้ายเรื่อง มีล้อมกรอบโฆษณาว่า...

คอยอ่าน “ข้างหลังภาพ” เรื่องเอกของ “ศรีบูรพา” กำลังจัดพิมพ์เป็นครั้งที่ ๓ กำหนดออกเร็วๆ นี้

ผมเคยอ่าน*เด็กบ้านสวน* อัตชีวประวัติของ “พ. เนตรรังษี” ได้ทราบว่าครูเคยไปเขียนจดหมายรักในเรื่อง*สงครามชีวิต* บทหนึ่งที่มุมสงบท้ายสวน จึงถามคุณป้าชนิดว่า เวลาครูเขียนเรื่องรัก ครูต้องการบรรยากาศอย่างไร เช่น มีเสียงเพลงจากวิทยุประกอบ

“เจียบนะคะ เขียนอยู่ในห้องคนเดียวเจียบๆ”

“ครูเขียนเรื่องรักเก่ง ในชีวิตจริง ครูเคยนอกใจคุณป้าข้างหรือเปล่า”

คุณป้าชนิดหัวเราะก่อนจะตอบเสียงหนักแน่นว่า-

“ไม่เคยค่ะ คุณกุหลาบซื้อสตั๊ดต่อตัวหนังสือที่เขียนอย่างไร ชีวิตจริงก็ซื้อสตั๊ดอย่างนั้น เป็นคนอยู่ในศีลในธรรมสม่ำเสมอ”

“ขอประทานโทษครับ ตอนหลบภัยการเมืองไปอยู่จีน ๑๖ ปี ครูเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์หรือเปล่า”

คำถามนี้เป็นเรื่องใหญ่ ไม่น่าถาม แต่อยากรู้มานานแล้ว ต้องถาม ขณะนั้นอยู่กันตามลำพังสามคน-คุณป้าชนิด พี่คำสิงห์ ศรีนอก (“ลาว คำหอม”) และผม

คุณป้าชนิดมองหน้าผม จริงจังต่อคำตอบ--

“เปล่าค่ะ”

“ปกติครูเป็นคนเครียดมั๊ยครับ”

“เป็นคนมีอารมณ์ขันอยู่เสมอนะคะ”

ผมตั้งใจทำข้างหลังภาพ เป็นหนังต่อจากแผลเก่า ชื่อเรื่องจากมูลนิธิ “ศรีบูรพา” ไว้แล้วด้วย ที่อยากทำเพราะอยากเห็นภาพ-ภาษาหัวใจแห่งความรักที่มีตาเกาะ อยากเห็นบรรยากาศโรแมนติคยามค่ำคืนพระจันทร์เต็มดวงที่สระน้ำในสวนสาธารณะอาโอยามาชิยังอยากเห็นการลาจากอย่างอาลัยอาวรณ์ยิ่งระหว่างคุณหญิงกิริติกับนพพรที่ทำเรือโกเบ และ--อยากเห็นอีกหลาย ๆ ความดื่มด่ำประทับใจจากตัวหนังสือถ่ายทอดมาเป็นภาพในหนัง แต่เพราะยังหาผู้แสดงเป็น ม.ร.ว. กิริติไม่ได้ตั้งใจ หาเท่าไร ๆ ก็ไม่ได้ ลงท้ายสละสิทธิ์ให้พี่เจี๊ยก โปสเตอร์ ทำก่อน

ณ วันที่ข้างหลังภาพ อายุครบ ๖๓ ปี ผมขอโอกาสถ่ายทอดความดื่มด่ำประทับใจจากตัวหนังสือมาเป็นภาพในหนัง--ย้อนเวลาเฟรมแรกของหนังสู่เวลาแห่งการเริ่มบทแรกของนวนิยาย--นพพรพบ ม.ร.ว. กิริติ ครั้งที่สถานีรถไฟโตเกียวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ - ปีแรกที่นวนิยายลงพิมพ์

เมื่อผมส่งข่าวไปให้คุณซาโตะ (Tadao Sato) ทราบว่า ผมมีความคิดจะสร้างหนังเรื่องข้างหลังภาพ คุณซาโตะห้ามทันทีว่าอย่าทำเลย ไม่มีทางทำได้ มันเป็นไปได้ที่ผู้สร้างหนังไทย จะสร้าง “ความเป็นญี่ปุ่น” ให้คนญี่ปุ่นยอมรับ

คุณซาโตะเป็นนักวิจารณ์ภาพยนตร์ระดับที่นักเขียนอเมริกันผู้สันทัดญี่ปุ่นอย่าง โดนัลด์ ริชี่ (Donald Richie) ยกย่องว่าเป็นหนึ่งเดียวของญี่ปุ่นที่เลอเลิศสุด ๆ ท่านยังเป็นประธานสมาคมนักเขียน (ที่รวมนักวิจารณ์ภาพยนตร์และโทรทัศน์, ผู้อำนวยการ

คืออิตสึรอน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สร้างงานโทรทัศน์, บรรณาธิการนิตยสารภาพยนตร์และโทรทัศน์) แล้วยังเป็นกรรมการบริหาร Tokyo National Museum of Modern Art Film Center เป็นผู้อำนวยการ Japan Film Library Council เป็นกรรมการ The Japan Foundation's film committee เป็นผู้อำนวยการบริหารมทรรณภาพยนตร์ Focus on Asia Fukuoka IFF และเป็นอะไรๆ อีกมากมายก่ายกอง รวมทั้งเป็นอาจารย์พิเศษวิชาภาพยนตร์ในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง แล้วยังเป็นกรรมการสถานีวิทยุ-โทรทัศน์ NHK ด้วย

คำห้ามของคุณซาโตะ ผมตอบด้วยการส่ง “เอโนะอุระ” (E NO URA) *ข้างหลังภาพ* ฉบับแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย ศ. มาซากิ โอโนะฮาระ และ ดร. นิตยา (ภรรยาของท่าน) ไปให้อ่าน พร้อมกับเขียนโน้ตสั้นๆ ว่า “โปรดอ่าน แล้วจะรู้ว่าทำไมผมจึงอยากสร้างหนังเรื่องนี้”

ไม่ถึงสัปดาห์ คุณซาโตะตอบมาว่าอ่านจบแล้ว เป็นหนังสือที่ประทับใจมาก อีกทั้งแสดงความเอื้อเฟื้อ-ถ้าผมจะทำหนังจากนวนิยายเรื่องนี้ ท่านจะเชิญคุณคิมูระ (Takeo Kimura) ผู้กำกับศิลป์ที่ท่านเชื่อมือมาให้คำแนะนำในส่วนที่เกี่ยวกับญี่ปุ่น

ด้วยความเป็นมาทำหนังนี่แหละ คุณจันนิภา เจตสมมา กับผมจึงไปโตเกียวเพื่อศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ถ่ายทำและพบกับคุณทาดาโอะ ซาโตะ คุณอิซาโอะ ซาโตะ (ภรรยาคุณซาโตะ) และคุณทาเคโอะ คิมูระ

เราได้พบกับทั้งสามท่านเมื่อเที่ยงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒

คุณคิมูระคือชายวัย ๘๑ ปี...น่าทึ่งกับความกระฉับกระเฉงของท่านจริงๆ...ทั้งๆ ที่

อายุสูงปานนี้แล้ว ท่านก็ยังทำงานในหน้าที่ผู้กำกับศิลป์อยู่ เป็นหนึ่งในอัจฉริยะผู้กำกับศิลป์ของญี่ปุ่น ทั้งด้านภาพยนตร์ โทรทัศน์ และละครเวที เกียรติประวัติงานของท่าน NHK เคยนำเสนอทางทีวีเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๓ คุณคิมูระได้อ่าน “เอโนะอูระ” แล้วชื่นชมชอบมาก ท่านบอกเราว่าตอนท่านอายุ ๒๑-๒๒ ปี ้วยเดียวกับนพพร ท่านอยู่ที่มิดาเกะอะไรที่เราต้องการรู้เกี่ยวกับมิดาเกะในช่วงเวลานั้น ท่านถ่ายทอดให้เราได้

ก่อนออกเดินทางจากเมืองไทย ผมจดชื่อสถานที่ต่างๆ ในประเทศญี่ปุ่นตามที่ปรากฏในนวนิยาย *ข้างหลังภาพ* ไว้ครบถ้วน เป็นต้นว่าสถานีรถไฟโตเกียว มหาวิทยาลัยริคเคียว บ้านเช่าที่ตำบลอาโอยามาชิฮัง มิดาเกะ นิกโก้ โฮเต็ลไกฮิน ไดบัตสุ (ไดบุตสุ) และอื่นๆ อีกแบบไม่ยอมให้ขาดตกบกพร่อง

การแกะรอย “ศรีบูรพา” ตามหา *ข้างหลังภาพ* ๓ สัปดาห์ในญี่ปุ่นได้พบเห็นบางสิ่ง ที่ควรค่าแก่การบันทึกไว้ ดังนี้ครับ

สถานีรถไฟโตเกียว ที่นพพรไปรับเจ้าคุณอิการบตีกับ ม.ร.ว. กীরติ ปัจจุบันนี้สภาพภายในไม่มีร่องรอยของเก่าให้เห็นแล้ว ส่วนสภาพภายนอกยังพอหลงเหลือตัวอาคารที่ก่อสร้างด้วยอิฐอยู่ข้างด้านหน้าสถานี แต่ยอดโดมที่เห็นนั้นทำขึ้นใหม่ แบบใหม่ คุณจินนิภากับผมตระเวนไปตามร้านหนังสือ หารูปเก่า ได้บ้างแต่ไม่ชัดเจน ต่อเมื่อไปพิพิธภัณฑ์รถไฟเพื่อดูลักษณะรถไฟสายโอซาก้า-โตเกียวที่ใช้กันใน พ.ศ. นั้น จึงได้หนังสือแบบจำลองสถานีรถไฟโตเกียวสมัยแรกสร้าง ก็ตั้งใจว่าจะนำมาเป็นแม่แบบสร้างให้เห็นจริงในภาพยนตร์ **บ้านเช่าที่ตำบลอาโอยามาชิฮัง** เป็นบ้านที่

“...เมื่อดูตามรูปทรงภายนอก ประกอบด้วยศิลปะของชาวตะวันตก แต่การก่อสร้างภายในมีการสร้างห้องหับและการจัดและตกแต่งบ้านด้วยเครื่องเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ เป็นไปตามแบบอย่างชาวญี่ปุ่น...”

นพพรเช่าบ้านลักษณะนี้ให้เจ้าคุณอิการบตีกับคุณหญิงกীরติพักระหว่างเดินทางไปเที่ยวญี่ปุ่น ถ้าถามว่าทำไมต้องเช่าบ้านลักษณะนี้ด้วย ก็คงจะคาดคะเนได้ว่า ระหว่างดูงานหนังสือพิมพ์ที่ญี่ปุ่น “ศรีบูรพา” พักอยู่ที่บ้าน ม.จ. ฉันทนากร วรวรรณ ซึ่งอยู่ที่ตำบลอาโอยามา และบ้านหลายหลังในย่านนั้นปลูกในแบบ Combination of Japanese and Western Style คือรูปโฉมภายนอกดูเป็นแบบฝรั่ง แต่ภายในบ้านกลายเป็นแบบญี่ปุ่นบ้าง ฝรั่งบ้าง ผสมผสานกัน จึงน่าจะคาดคะเนได้ว่าบ้านของ ม.จ. ฉันทนากรหรือบ้านหลังใดหลังหนึ่งที่อาโอยามา เป็นบ้านที่ “ศรีบูรพา” กำหนดให้นพพรเช่าให้เจ้าคุณอิการบตีกับคุณหญิงกীরติอยู่

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ชื่อ “อาโอยามาชิซัง” มีข้อสังเกตเรื่องคำลงท้ายครับ คุณซาโตะบอกว่าคำ “ชิซัง” ในภาษาญี่ปุ่น หมายถึงป้ายที่จอร์จรับส่งนักเรียน “อาโอยามาชิซัง” จึงหมายถึงป้ายจอร์จรับส่งนักเรียนที่ตำบลอาโอยามา บ้าน ม.จ. ฉันทนากร หรือบ้านที่นพพรเช่าให้เจ้าคุณอธิการบดีกับภริยาอยู่ จึงน่าจะอยู่ไม่ไกลจากย่านที่รอร์จรับส่งนักเรียนจอร์จ

เราพยายามถามหาสระน้ำในสวนสาธารณะที่นพพรกับภริยาดิกลงไปเล่นเรือกลางแสงเดือน ไม่ได้ผลครับ ไม่มีใครรู้เรื่องนี้เลย แต่เรายังเชื่อว่าตำบลอาโอยามาเคยมีสวนสาธารณะ และ “ศรีบูรพา” ต้องเคยไปเห็นมาแล้ว ที่เราไม่เห็น คงเพราะถูก “ญี่ปุ่นทันสมัย” แย่งชิงที่ดินไปปลูกป่าคอนกรีตหมดแล้ว

ใครไปโตเกียว อยากไปเยี่ยมเยียนตำบลอาโอยามาชิซัง คู่ออสเตรเลีย AOYAMA แล้วให้รถไฟสายใต้ดินพาไป เดี่ยวเดี๋ยวก็ถึง แต่อย่าผิดหวังเป็นอันขาด ถ้าไปเห็นแถวนั้น แอ้อัดยัดเยียดไปด้วยตึกสูงทันสมัย

มหาวิทยาลัยริกเคียว (Rikkyo University) นพพรไปเรียนหนังสือที่ญี่ปุ่น เป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยชื่อนี้ พ.ศ. ๒๔๘๐ เขาเรียนปี ๓ “ศรีบูรพา” ไม่ได้ระบุแน่ชัดว่านพพรเรียนคณะอะไร แต่พิจารณาจากข้อเขียนของท่านที่แสดงให้ทราบว่ามีนพพรเรียนจบแล้วจะอยู่ญี่ปุ่นต่ออีก ๒ ปีเพื่อหาความชำนาญด้านธนาคาร ริกเคียวสมัยนั้นมีคณะเศรษฐศาสตร์ (College of Economics) นพพรจึงน่าจะเรียนคณะนี้เพราะมีแนวทางไปสู่การธนาคารได้

คุณสมพล เสตสุวรรณ หนุ่มโสดที่ทำงานอยู่ธนาคารกรุงเทพ สาขาโตเกียว ตั้งข้อสังเกตว่าโตเกียวเป็นเมืองมด ตอนเช้าจะเห็นมด (คน) เดิน-เดิน-เดิน แล้วเบียดเสียดเยียดอัดกันลงรู (ทางลงรถไฟใต้ดิน) จะออกจากกรุงก็เย็น-ย่ำค่ำ ผมดูๆ ก็ชักจะเชื่อ แต่ก็ต้องทำตัวเป็นมดด้วยเหมือนกัน โดยลงรูที่ถนนกินซ่า เช่ออยู่ในรูปประมาณ ๒๐ นาทีไปโผล่ที่ Nishi Ikebukuro ขึ้นจากกรุงเดินเดี่ยวเดี่ยวถึงมหาวิทยาลัยริกเคียว

โบราณกาล ญี่ปุ่นปิดประเทศนานนับ ๓๐๐ ปี ถูกอเมริกาบีบบังคับจนจำเป็นต้องเปิดประเทศเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ ครั้นถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๑๗ (ค.ศ. ๑๘๗๔) หมอสอนศาสนาอเมริกันชื่อ Channing Moore Williams ซึ่งพำนักอยู่ที่นางาซากิและโอซาก้านานจนพูดภาษาญี่ปุ่นได้ เขาเดินทางมาโตเกียวและตั้ง St. Paul's College เริ่มด้วยการสอนนักเรียนชายห้าคน แล้วต่อมา ณ ที่แห่งนี้ กลับกลายเป็นมหาวิทยาลัยริกเคียว

ปี ค.ศ. ๑๙๓๗ (พ.ศ. ๒๔๘๐) ที่นพพรเรียนอยู่ด้วยนั้น มหาวิทยาลัยริกเคียว มีแต่นักศึกษาชาวล้วน (ปัจจุบันนี้มีนักศึกษาหญิงด้วย) เราเดินถ่ายรูปรูอาคารดั้งเดิมแรกตั้งที่ยังยืนยงอยู่มาจนปัจจุบัน เป็นอาคารอิฐศิลปะแบบทิวคอร์ท ดูสงัดด้วยความเก่าแก่

และเอาไว้ที่เสื้อคลุมผนัง เราถามนักศึกษาเรื่องเครื่องแบบ แต่นักศึกษารุ่นใหม่ไม่มีใครแต่งเครื่องแบบกันแล้ว ถึงแม้ยินดีจะตอบคำถาม แต่พวกเขาก็ให้ความชัดเจนแก่เราได้ไม่มาก

สามวันต่อมา คุณทิว พวงเกตุแก้ว นายเบงก์กรุงเทพ สาขาโตเกียว ได้จัดส่งรถพาคุณซาโตะไปที่มหาวิทยาลัยริคเคียวกับเราด้วย คราวนี้ทุกอย่างที่ต้องการทราบ ได้ทราบหมด เราได้เห็นเครื่องแบบนักศึกษาสีน้ำเงินเข้ม หมวกผ้าสีเดียวกัน หน้าหมวกติดเข็มชื่อมหาวิทยาลัยเป็นอักษรญี่ปุ่นสีทอง กระดุมเสื้อดูคล้ายเป็นชื่อมหาวิทยาลัยเช่นกัน แล้วยังได้แบบรองเท้ายาวแบบกระเป๋าสีเหลืองที่นิยมกันใน พ.ศ. นั้นอีกด้วย

คุณคัง-ต่อจรัส พงษ์สาตี นักศึกษามหาวิทยาลัยซึคุบะ (Tsukuba) ยังได้กรุณาส่งภาพถ่ายนักศึกษาแต่งเครื่องแบบของมหาวิทยาลัยริคเคียวมาให้อีกหลายภาพ พร้อมด้วยคำอธิบายเพิ่มเติมว่า “ตราที่ปกคอเสื้อแตกต่างกันไปตามคณะหรือ Club ที่สังกัด หรือบางคนก็ไม่ติดเลย แสดงว่ามันไม่ได้ Fixed เป็นของมหาวิทยาลัยที่แน่นอน เพราะฉะนั้นจะทำตราแบบไหนก็ไม่เพี้ยนจากความจริง”

นักศึกษาตัดผมสั้นไซ้ใหม่

ผมคาดคิดเองว่า นักศึกษาญี่ปุ่นต้องตัดผมเกรียน แต่เมื่อค้นรูปดูที่รูป ๆ ไม่เห็นนักศึกษาคอนโชนตัดผมเกรียนเลย อาจเป็นเพราะริคเคียวเป็นมหาวิทยาลัยฝรั่ง เรื่องผมสั้นหรือยาวจึงไม่มีระเบียบบังคับตายตัว

มหาวิทยาลัยริคเคียวยังได้เอื้อเพื่อให้เอกสารเรามาศึกษาอีกสามเล่ม

คามาคูระ (Kamakura) คุณซาโตะพาเรานั่งรถไฟสายด่วน Yokosuka Line ยังไม่ทันหายเพลินก็ไปถึงคามาคูระแล้ว จากนั้นท่านก็เช่าเหมาแท็กซี่พาเราตระเวนดูสิ่งที่น่าสนใจ *ข้างหลังภาพ* กล่าวถึง เช่น พระพุทธรูปไดบุตสึ หรือไดบุตสึ (Daibutsu) ซึ่งได้รู้ว่าแรกเริ่มเดิมที พ.ศ. ๑๗๘๑ พระพุทธรูปองค์นี้เป็นไม้แกะสลัก ประดิษฐานอยู่กลางแจ้งกระทั่งปี พ.ศ. ๑๗๙๕ จึงห่อด้วยทองเหลืองแล้วประดิษฐานอยู่ในวิหาร ต่อมาเจอกภัยสงครามบ้าง พายุไต้ฝุ่น-แผ่นดินไหว-คลื่นยักษ์ถล่มบ้าง จึงเหลือองค์อยู่กลางแจ้งอย่างที่เห็นอยู่ขณะนี้

เขียนมาถึงตรงนี้ ขอหมายเหตุแทรกไว้สักหน่อยว่า เมืองเก่าของญี่ปุ่นทุกเมืองมักจะมีวัดและศาลเจ้า ทั้งวัด (Temple) และศาลเจ้า (Shrine) ไทโยโตมโหฬารพอ ๆ กัน แต่มีความแตกต่างให้สังเกต ถ้าเป็น Shrine จะมีคำ -gu, -Jinja หรือ -Jingu อยู่ด้วย เช่น Tsurugaoka Hachiman-gu Shrine, Mitama-jinja Shrine เป็นต้น ปากทางเข้าสู่อาณาบริเวณ Shrine มักมีซุ้มประตูที่เรียกว่า Tori (ซึ่งมักทาสีแดง) Shrine เป็นศาลเจ้าของชินโต ส่วน Temple เป็นวัดในพุทธศาสนา มักจะมีคำ Ji, -tera หรือ -dera อยู่ด้วย

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เช่น Kencho-ji Temple

โฮเต็ลไกฮิน (Kaihin-so) ตื่นเต้นครับที่ได้มาเห็นโรงแรมไกฮินของเดิมที่
คามาคูระ และค่อนข้างแปลกใจที่โรงแรมนี้ Two in One คือด้านหนึ่งเป็นแบบยุโรป
อีกด้านหนึ่งเป็นแบบญี่ปุ่น (อย่างที่เรียกว่า Ryokan) ผมก็เลยเดินถ่ายรูปเสียทุกมุม
ป้ายโลหะที่ติดโชว์เป็นเครดิตอยู่หน้าโรงแรมเพิ่งทำขึ้นใหม่ ท่านผู้รู้ภาษาญี่ปุ่นแปลให้ทราบ
ในภายหลังว่า

โรงแรมไกฮินสร้างในสมัยโทโร ปีที่ ๑๓ (ค.ศ. ๑๙๒๔) เดิมทีเป็น
คฤหาสน์ของ มุราตะ อิจิโร่ ประธานบริษัทฟูจิเซจิ (ทำกระดาษ) ปัจจุบันเป็น
เรียวกัง (โรงแรม) ชื่อไกฮิน-โสะ คามาคูระ ความโดดเด่นของอาคารนี้คือ
เป็นแบบ Western Style มีจุดเด่นที่หน้าต่างชมวิวยื่นออกมาจากตัวอาคาร
และจั่วโครงสร้างเป็นแบบชัน ไม่เป็นสโลปอย่างที่เห็นกันทั่ว ๆ ไป

ปัจจุบันนี้โรงแรมไกฮินยังไม่ปิดกิจการ แต่ก็ไม่ได้เปิดรับผู้พักตามปกติเหมือน
โรงแรมทั่ว ๆ ไป คือปิดเมื่อไม่มีแขกเหมาพัก แต่จะเปิดเมื่อทัวร์จองให้แขกมาพักจำนวนมาก
ว่าที่จริงโฮเต็ลไกฮินมีอีกแห่งหนึ่ง อยู่ไม่ไกลจากโฮเต็ลไกฮินที่ผมพูดถึง และนำ

จะเป็น “โกอิน” ที่ “ศรีบูรพา” เขียนถึงมากกว่า แต่ปัจจุบันนี้ถูกทุบทิ้งไปแล้วเพื่อใช้ที่ดินสร้างสนามเทนนิสแทน

ภาษาญี่ปุ่น “โกอิน” แปลเป็นไทยว่า “ใกล้ทะเล” โฮเต็ลโกอินอยู่ใกล้ทะเลตามชื่อ แต่ตอนนี้มองไม่เห็นทะเลเพราะมีสิ่งก่อสร้างอื่นบัง

คุนซาโตะพาเรานั่งรถเลียบบทะเลคูหาด Hichiri-ga-hama ไปจนถึงเกาะ Enoshima ผมไม่ชอบตรงไหนเลย หาดทรายสีคล้ำไม่สวย โขดหินก็ไม่งาม แต่อากาศดีแน่นอน ที่ญี่ปุ่นจะอยู่ในเมืองหรือนอกเมือง หายใจได้เต็มปอดเสมอ

คามาคูระ (ชื่อตามนวนิยาย) หรือคามาคูระ เป็นเมืองหลวงเก่า (พ.ศ. ๑๗๓๕-๑๘๗๖) สืบต่อจากนาระ (พ.ศ. ๑๒๕๓-๑๓๓๐) และเกียวโต (พ.ศ. ๑๓๓๗-๑๗๓๕) อยู่ห่างจากโตเกียวไม่มาก สามารถไปกลับในวันเดียวได้สบายๆ (แบบไปพักยา) ใครไปเที่ยวคามาคูระ ถ้าจำเป็นต้องค้างคืน มักสมัครใจค้างที่โยโกฮามา เพราะมีโรงแรมมากกว่า รากาก็ถูกกว่า และอยู่ไม่ไกลจากคามาคูระด้วย สำหรับโรงแรมโกอินนั้น ไม่ได้อยู่ในย่านชุมชน จะว่าอยู่ใกล้ทะเล ก็ไม่ใกล้ถึงขนาดติดทะเล จึงต้องปิดและเปิดทำการอย่างทีบอก

มิตาเกะ ฉากสำคัญที่สุดของ*ข้างหลังภาพ* และเป็นที่มาของภาพเขียนชื่อ “ริมลำธาร”

ก่อนไปญี่ปุ่น เราพยายามศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับมิตาเกะจากคนไทยบ้าง ญี่ปุ่นบ้าง แทบทุกคนบอกว่าไม่รู้จัก บางคนว่าอาจไม่มีอยู่จริง แต่บางคนก็ยืนยันว่ามีแน่นอน

ผู้ปรารถนาดีท่านหนึ่งบอกผมว่า มิตาเกะ คือมิตากะ (Mitaka) เพราะสมัยก่อนญี่ปุ่นใช้อักษรจีน คนไทยเห็นภาษาญี่ปุ่นจึงมักเอาไปให้คนจีนช่วยอ่าน เมื่ออ่านตามสำเนียงจีน มิตากะ (Mitaka) ก็กลายเป็นมิตาเกะ (Mitake) เพราะฉะนั้นเราควรจะไปมิตากะ (Mitaka)

ด้วยข้อสันนิษฐานนี้ เมื่อไปถึงญี่ปุ่น ก่อนถึงวันนัดพบกับคุณคิมูระ ถึงแม้ว่าเราจะตรวจสอบแล้วว่ามิสทานิรถไฟชื่อมิตาเกะอยู่นอกกรุงโตเกียว แต่เพราะอยากตรวจสอบให้แน่ใจ เราจึงนั่งรถไฟที่สถานีชินจูกุสาย Chuo Line ไปลงที่ Mitaka เราใช้เวลาสอบถามใครต่อใคร แต่ไม่มีใครรู้เห็นเลยว่ามิกุเงามิตาเกะหรือกุเงาอื่นใดในตำบลนี้ และเท่าที่ดูด้วยตาตนเองไปรอบเมือง ก็ไม่เห็นกุเงาเลยแม้แต่ลูกเดียว

กลับโตเกียว ค้นดูตามเอกสารโฆษณาที่เกี่ยวข้องทั้งหลายแล้วที่มีเผยแพร่ในโรงแรมไม่พบชื่อมิตาเกะเลย แสดงว่ามิตาเกะคงไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางนัก เราพึ่งคุนซาโตะอีก คุนซาโตะพาเราสองคนเข้าร้านหนังสือคิโนคุนิยะ แป๊บเดียว ได้หนังสือญี่ปุ่นเล่มบางๆ มาเล่มหนึ่ง พาเราข้ามถนนไปนั่งในร้านกาแฟ แล้วเปิดหนังสือเล่มจ้อยนั้นแจจแจเรื่องราวเกี่ยวกับมิตาเกะ (ซึ่งคุนซาโตะเอง อายุ ๗๑ ปีแล้ว ยังไม่เคย

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สถานีรถไฟ
มิตาเกะ (บน)
และโรงแรม
ไกอินในปัจจุบัน
(ล่าง)

ไปเลย) พร้อมกับชี้ตำแหน่งแห่งหนในแผนที่ให้เราเดินทางไปได้ถูก

คุณทวี พวงเกตุแก้ว อีกตามเคย ช่วยจัดรถเก๋งและให้คนขับรถชาวญี่ปุ่นพาเราไปมิตาเกะในวันรุ่งขึ้น มีคุณสมพลไปเป็นเพื่อนด้วย คุณชายญี่ปุ่นคนขับรถบอกว่า จากโตเกียวไปมิตาเกะใช้เวลาเดินทาง ๑.๓๐ ชม. เราออกจากโรงแรม Ginza Daiichi เวลา ๘.๐๐ น. กะว่า ๙.๓๐ หรืออย่างช้า ๑๐.๐๐ น. คงไปถึง แต่เอาเข้าจริง รถติดบ้าง หลงทางบ้าง กว่าจะถึงก็เลยเที่ยง เรากินข้าวเที่ยงที่ร้านอาหารญี่ปุ่นหน้าสถานีรถไฟมิตาเกะ หลังอาหารจึงออกตระเวนโดยเริ่มต้นขึ้นรถบัสที่สถานี Mitake เพื่อไปขึ้นรถกระเช้าไฟฟ้าด้วยความหวังว่าจะได้ขึ้นไปถึงยอดเขามิตาเกะ เราพยายามจะสำรวจจอร์จรอยการเดินทางของนพพร-กิริติ แต่รถกระเช้าพาเราขึ้นเขาแค่ครั้งเดียว เราลองเดินเท้าต่ออีกครั้งชั่วโหมงถึงศูนย์นักท่องเที่ยว Mitake Visitor Center และศาลเจ้ามิตาเกะ (Mitake Shrine)

ถามคนผ่านทางว่าจะขึ้นไปถึงยอดเขาได้หรือเปล่า เขาตอบว่าได้ แต่ไม่มีทางให้รถยนต์ขึ้น ต้องเดินเท้าสถานเดียว ใช้เวลาราว ๒ ชั่วโมง ซึ่งพอไปถึงก็จะมองอะไรไม่เห็นแล้ว เพราะช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคมเริ่มเข้าหน้าหนาว พระอาทิตย์ตกเร็ว แค่นั่งสามโมงก็เริ่มมืด เราเลยจำจากมิตาเกะโดยยังมีหลายคำถามค้างคาใจอยู่

อีก ๓ วันต่อมา คุณจันนิภากับผมย้อนกลับไปมิตาเกะอีก คราวนี้ไปทางรถไฟแบบ นพพร-กิริติ โดยขึ้นรถไฟสาย Chuo Line ที่สถานีชินจูกุ (มีทั้งรถธรรมดาและรถด่วน) และไปเปลี่ยนรถเป็นสาย Ome Line ที่สถานี Tachikawa (จากชินจูกุถึงทาชิกาวา รถแล่นประมาณ ๓๗ นาที) จากสถานีทาชิกาวา (ไม่นับสถานีเล็กสถานีนี้เลย) รถไฟจะแล่นผ่านสถานีใหญ่ซึ่งถือเป็นชุมทางสองแห่งคือ Haijima และ Ome จากโอเมไปอีกหกสถานี สถานีที่ ๖ ชื่อ Sawai ต่อจากสถานี Sawai นี้แหละ จะถึง Mitake รวมเวลาเดินทางจากสถานีทาชิกาวาถึงมิตาเกะ ๔๘ นาที รวมเวลาทั้งขึ้นตั้งแต่รถออกจากชินจูกุก็ ๑ ชั่วโมง ๒๕ นาที หากจะรวมเวลารอต่อรถที่ทาชิกาวาด้วยก็รวมเวลาเดินทางทั้งสิ้นไม่เกินชั่วโมงครึ่ง

สถานีรถไฟมิตาเกะเปิดทำการเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ป้ายสถานีเก่า (ดังที่ปรากฏในภาพยนตร์) ถูกย้ายไปไว้ที่อื่น ที่เห็นอยู่เดี๋ยวนี้เป็นของใหม่ สภาพอาคารสถานีเปลี่ยนแปลงจากของเดิมบ้างเล็กน้อย สังเกตได้จากภาพถ่ายที่ใส่กรอบแขวนไว้เหนือประตูทางออกหน้าห้องขายตั๋ว เราได้ก๊อปปี้ภาพถ่ายต้นแบบมาเปรียบเทียบโดยตั้งใจจะปรับเปลี่ยนให้สถานีถอยเวลากลับไปอยู่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๐

สถานีรถไฟมิตาเกะอยู่สูงกว่าระดับถนนประมาณ ๑ เมตร ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก และร้านอาหาร ฟังตรงข้ามสถานีรถไฟตามที่หนังสือ*ข้างหลังภาพ* บรรยายยังมีให้เห็นอยู่ ที่จอดรถบัสก็ยังมีอยู่

หลังร้านค้าหน้าสถานีมีสายน้ำกว้างเป็นแม่น้ำสายหลักของที่นี่ เรียกเป็นทางการว่า ทามะกาวะ คำว่า “กาวะ” แปลว่า “แม่น้ำ” ใครที่ไปมิตาเกะครั้งแรก คงไม่เว้นที่จะเดินดูแม่น้ำทามะ ผมจึงเชื่อว่า “ศรีบูรพา” ก็คงใช้แม่น้ำทามะเป็นฉากเล่าธารใน*ข้างหลังภาพ* ด้วย

...ออกจากสถานีมาสู่ถนนใหญ่ เราก็อาจจะมองเห็นความงามของธรรมชาติ มีลำธารที่กว้างใหญ่ เนินหิน และสีเขียวของพฤษชาติ ดารดาช อยู่ใก้ลคลองจักขุของเรา...

แน่นอน *ลำธารที่กว้างใหญ่ เนินหิน* -ตามคำบรรยายของ “ศรีบูรพา” คือแม่น้ำทามะ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เมื่อได้พักผ่อนเที่ยวเตร่ตามบริเวณชุมชนพอสมควรแล้ว เราได้เดินทางโดยรถยนต์ต่อไปอีก กินเวลาประมาณ ๔๐ นาที รถแล่นขนานไปกับลำธารซึ่งมีน้ำใสสะอาดจนสามารถจะแลเห็นก้อนหินตะปุ่มตะป่ำอยู่ภายใต้พื้นน้ำ อีกด้านหนึ่งของถนนเป็นเนินเขาลำเนาไม้เขียวชอุ่มด้วยพฤษชาติใหญ่น้อย หลากพรรณ...

ทั้งหมดนี้ ตรงกับสภาพของแม่น้ำทามะทุกอย่าง มร. ฮานาโซโน คงพา “ศรีบูรพา” นั่งรถแล่นไปตามถนนเลียบบแม่น้ำทามะ ผมเองเมื่อแรกเห็น ก็คิดว่าสายน้ำนั้นเป็นลำธาร และถึงแม้จะได้ทราบทั้งจากเอกสารและคำบอกเล่าของคนญี่ปุ่นว่าเป็นแม่น้ำ ผมก็ยังสมัครใจจะเรียกลำธารอยู่ดี แม่น้ำทามะไหลยาวไปถึงโตเกียว ผ่านที่ไหน ที่นั่นได้ชื่อว่าอยู่ในเขตโตเกียวหรือจังหวัดโตเกียว มิตาเกะจึงเป็นตำบลหนึ่งของจังหวัดโตเกียวโดยอยู่ในอำเภอไซตามะ ชานกรุงโตเกียว

มาพิจารณาความตอนต่อไป เมื่อณพร-กิริติลงจากรถ-เดิน

ทางที่เราเดินมานั้นได้ลาดต่ำลงมา จนในที่สุดลาดซิดติดไปกับลำธาร เราได้มาถึงต้นทางน้ำตกซึ่งเป็นบ่อเกิดของลำธารกว้างใหญ่ที่เราได้ผ่านมา...

ภูเขา มิตาเกะนั้นเป็นหนึ่งในเทือกเขาซึ่งประกอบด้วยภูเขาหลายลูก เป็นต้นว่า โอตาเกะ, ตาคาอิวะ, นาเบะวะริ, โอคุโนอิน, โอตสูกะ, ฮิโนเตะ, คาราไค, ทากะมิชิซัง, โซกาคิซัง ส่วนที่เป็นน้ำตกก็จับจ๊อยก็น้ำตกนานาคะ น้ำตกเซโย ที่เป็นน้ำตกใหญ่ก็มี น้ำตกนานาโยกับอะยาฮิโร ถ้านพร-กิริติ นั่งรถบัสมาจากสถานีรถไฟมิตาเกะ ก็คงจะลงจากรถบัสที่สถานีทาคิโมโดซึ่งอยู่ห่างไกลจากน้ำตกใหญ่ที่ผมเอ่ยชื่อทั้งสองแห่งมาก จากจุดนี้มีทางเดินเท้าผ่านป่าซีดาร์ (สน) ไป ๑ ชั่วโมงถึงศาลเจ้ามิตาเกะ (Mitake Shrine) จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าณพร-กิริติ เดินอยู่ในอาณาบริเวณทาคิโมโดถึงมิตาเกะ-คาอิระ หรือสูงสุดก็แค่ยอดเนินฟูจิมิเนะซึ่งปัจจุบันรถกระเช้าไฟฟ้าพาไปถึง บริเวณดังกล่าวนี้ ดูตามแผนที่แล้วไม่มีน้ำตกใหญ่เลย ทางขึ้นน้ำตกนานาโยมีอีกทางหนึ่งตรงที่รถบัสจากคามิโย-ซาวะจอด แต่นั่นหมายถึงว่าไม่ได้ลงรถไฟที่สถานีมิตาเกะอย่างณพร-กิริติ

ธรรมดาคนญี่ปุ่นเมื่อไปเที่ยวภูเขา ชอบที่จะเดินป่า กางเต็นท์นอน เสพอากาศบริสุทธิ์ มากกว่าจะมุ่งไปน้ำตกอย่างเดียว และอีกอย่าง คนญี่ปุ่นชอบออกกำลังกายด้วยการเดินเท้าขึ้นเขาลงห้วย ถนนสำหรับรถผ่านป่าเขาไปถึงน้ำตกจึงไม่มีจนกระทั่งปัจจุบันนี้มีแต่ถนนชั้นดีสำหรับเดินเท้าเท่านั้น

และเมื่อกลับมาทบทวนเรื่องราวที่ “ศรีบูรพา” ไปเที่ยวมิตาเกาะกับ มร. ฮานาโซโน

มิสเตอร์ฮานาโซโนเป็นผู้มีอายุราว ๔๕ ปี ชอบการเที่ยวพักผ่อน
หาความสงบแบบผู้ใหญ่ เมื่อลงจากเขาในตอนบ่ายวันนั้น...

แบบผู้ใหญ่ คือเที่ยวอย่างเรียบง่าย ส่วนตอนบ่าย แสดงถึงว่าอยู่บนเขามิตาเกาะไม่นาน
ประมาณว่าพอขึ้นไปถึง เดินเล่นตามสถานที่ที่คนอื่นเขาเดินกันสักพักแล้วกลับ

จากข้อมูลนี้จึงน่าจะอนุมานได้ว่า ฉากรักบนเขามิตาเกาะระหว่างนพพร-กীরติ ในส่วน
ที่ไม่ตรงกับสถานที่ที่เป็นอยู่จริง คงจะเป็นจินตนาการของ “ศรีบูรพา” เอง

ในการสร้าง*ข้างหลังภาพ* เป็นภาพยนตร์ครั้งนี้ เราตั้งใจจะให้เหตุการณ์ในเรื่อง
เกิดขึ้นตรงกับยุคสมัยของบทประพันธ์ คือช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๙-๒๔๘๗

งานค้นคว้า ไม่เฉพาะแต่ฉากที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่น ฉากเมืองไทย อาจารย์ณัฐวิ
ทศรส ผู้ช่วยของผมนี่ค้นคว้าอย่างหนักหนาสาหัสเหมือนกัน อย่างฉากทำเรือมิตซุซุบุย-
ซันโกซา เธอก็ชอกชอนด้วยความเพียรจนได้รายละเอียดว่าตั้งอยู่ที่ไหน มีสภาพอย่างไร
เรือสินค้าที่นพพรโดยสารกลับจากญี่ปุ่นมีชื่อ-มีลักษณะอย่างไร คุณป้าชนิด สายประดิษฐ์
ภรรยาผู้ชีวิตของ “ศรีบูรพา” ก็ช่วยให้ข้อมูลทุกด้าน ทั้งจากปากคำและภาพถ่าย

เราพยายามกันเต็มที่ที่จะเก็บชีวิต-วิญญาณของตัวหนังสือจากหัวใจของ “ศรีบูรพา”
ประทับไว้ในภาพยนตร์*ข้างหลังภาพ* ให้งดงามทัดเทียมกัน ด้วยความตั้งใจจะเป็นผลงาน
บูชาครู-“ศรีบูรพา”

งานสร้างภาพยนตร์*ข้างหลังภาพ* ผ่านไปแล้ว ผมเขียนบท*สงครามชีวิต* ต่อทันที และ
เสร็จแล้วด้วย แต่จะลงมือสร้างได้เมื่อไหร่...คำตอบไม่ได้อยู่ที่ผมคนเดียวครับ.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ปริศนาข้างหลังภาพ ของ “ศรีบูรพา”

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์

ข้างหลังภาพ อาจไม่ใช่นวนิยายที่ดีที่สุดของ “ศรีบูรพา” แต่ก็ใช่นวนิยายที่ได้รับ
ความนิยมจากผู้อ่านทุกยุคทุกสมัยมากกว่านวนิยายเล่มอื่นๆ ของ “ศรีบูรพา” ทั้งยังเป็น
นวนิยายเล่มเดียวของท่านที่มักถูกนำมาดัดแปลงสร้างเป็นภาพยนตร์ แม้จะไม่ถี่และบ่อย
ครั้งเท่านวนิยายรักอย่าง *บ้านทรายทอง* *คู่กรรม* หรือ *ดาวพระศุกร์* ก็ตาม

แต่สิ่งที่ทำให้ *ข้างหลังภาพ* พิเศษกว่านวนิยายเล่มอื่นๆ ของท่าน และแตกต่างจาก
นวนิยายรักทั่วไป ก็คือ *ข้างหลังภาพ* เป็นงานที่นักวิจารณ์สำนักต่างๆ นิยมนำมาวิเคราะห์
ค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่ “ข้างหลังภาพ” มาโดยตลอด

ข้างหลังภาพ ตีพิมพ์ครั้งแรกเป็นตอนๆ ในหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* ราววัน เมื่อ
ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชีวิตรักที่ไม่สมหวังของ ม.ร.ว. กীরติ กุสสตรีผู้เพียบพร้อม
แต่กลับหาคนรักมาแต่งงานด้วยไม่ได้ เมื่ออายุล่วงเลยมาถึง ๓๕ ปี เธอจึงจำต้องแต่งงาน
กับพ่อม่ายวัย ๕๐ หลังแต่งงานทั้งคู่เดินทางไปฮันนีมูนที่โตเกียว ที่นั่นเธอได้รู้จักกับนพพร
นักเรียนนอกวัย ๒๒ ทั้งคู่สนิทสนมกันจนกลายเป็นความรัก โดยนพพรได้สารภาพรักกับ
ม.ร.ว. กীরติ คราวเมื่อทั้งคู่ไปเที่ยวธารน้ำตกที่มีตาเกะ ส่วน ม.ร.ว. กীরติ แม้จะรักนพพร
แต่เธอกลับไม่ยอมบอกความในใจ

หลังจากที่ ม.ร.ว. กীরติและสามีเดินทางกลับเมืองไทย ในช่วงแรคนพพรได้เขียน
จดหมายถึง ม.ร.ว. กীরติ พร่ำรำพันถึงความรักของเขา แต่นานวันเข้าความรักสั่นไหวลง

ก็เจี๊จางไป เมื่อศึกษาที่ญี่ปุ่นสำเร็จ นพพรเดินทางกลับประเทศไทยและแต่งงานกับคู่หมั้นที่ครอบครัวจัดทำให้ หลังจากนั้นไม่นาน ม.ร.ว. กิริติได้ล้มป่วยจนถึงขั้นเสียชีวิต ก่อนตายเธอมอบภาพวาดริมลำธารที่มีตาเกะ และคำสารภาพรักที่กลายเป็นประโยชน์คอมพิวเตอร์ใจผู้อ่านรุ่นแล้วรุ่นเล่า *ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่ฉันรัก*

อาจเป็นเพราะอมตวาจานี้เองที่ทำให้ประเด็นในการพูดถึงนวนิยายเล่มนี้ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเสมอคือ เรื่องการยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมเหนือความรักของ ม.ร.ว. กิริติ ในทำนองว่าแม้จะรักนพพร “ใจจะขาด” แต่เธอก็ไม่ยอมตอบรับรักของนพพร เพราะเธอรักเกียรติและศักดิ์ศรีกุลสตรีที่ไม่อาจประพฤติดื้อต่อสามีได้ การตีความปริศนา*ข้างหลังภาพ* ทำนองนี้ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ประปรายในปัจจุบัน และคงจะมีสืบต่อไปในอนาคตโดยไม่ต้องสงสัย

แต่สิ่งที่อยู่*ข้างหลังภาพ* มีเพียงเท่านั้นหรือ?

“ศรีบูรพา” พยายามนำเสนอเนื้อหาของนวนิยายเล่มนี้ผ่านคำพูดของนพพรในบทเกริ่นนำเรื่องไว้ว่า

...*ข้างหลังภาพ*นั้นมีชีวิต และเป็นชีวิตที่ตรึงตราอยู่บนดวงใจของข้าพเจ้า สำหรับคนอื่น *ข้างหลังภาพ*นั้นก็คือกระดาษแข็งแผ่นหนึ่ง และต่อไปก็คือผนัง ฉะนั้นเขาจะมองเห็น*ภาพ*นั้นเป็นอย่างอื่น นอกจากที่เป็นแต่*ภาพ*ธรรมดาสามัญ*ภาพ*หนึ่งอย่างไรได้

คำพูดดังกล่าวเตือนสติผู้อ่านและนักวิจารณ์ให้ตระหนักว่า การตีความมีสองประเภท คือการตีความตามความหมายตรงตัว กับการตีความตามนัยประหวัด แน่แน่นอนว่าในที่นี้ “ศรีบูรพา” คงมิได้พูดถึงเฉพาะการตีความ “*ข้างหลังภาพ*” ของ ม.ร.ว. กิริติเท่านั้น แต่น่าจะหมายรวมถึงการตีความนวนิยาย*ข้างหลังภาพ* ของท่าน และอาจครอบคลุมไปถึงการตีความวรรณกรรมทั่วไปอีกส่วนหนึ่งด้วย

หากเรายึดเอาข้อพึงสังวรดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์ จะพบว่า การตีความ*ข้างหลังภาพ* ให้เป็นเรื่องเสียสละความรักเพื่อรักษาศีลธรรมและอื่น ๆ คู่น่าจะไม่ต่างไปจากการมองว่า “*ข้างหลังภาพ*” คือ “กระดาษแข็งแผ่นหนึ่งและต่อไปก็คือผนัง” เพราะเป็นการตีความตามความหมายตรงตัวเกินไป จนมองไม่เห็นความขยอซ้อนที่ซ่อนอยู่ในงาน

ที่ผ่านมามีนักวิจารณ์หลากหลายสำนักตระหนักดีว่า “*ข้างหลังภาพ*” นี้มีมากกว่ากระดาษแข็งและผนัง โดยได้พยายามตีความนัยประหวัดที่ซ่อนอยู่ใน*ข้างหลังภาพ* เป็นต้นว่า นักวิจารณ์วรรณกรรมแนวมาร์กซิสต์หลายคราอย่าง บรรจง บรรเจิดศิลป์ วิเคราะห์

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

นวนิยายเล่มนี้โดยมุ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตัวละครเอกทั้งสอง เข้ากับสภาพสังคมไทย ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง อันเป็นช่วงที่ชนชั้นสูงเริ่มสูญเสียอำนาจให้กับชนชั้นนายทุน บรรจงชี้ว่า ม.ร.ว. กิริติเป็นตัวแทนของชนชั้นศักดินาที่กำลังร่วงโรยไปตามกาลเวลา ส่วนนพพรเป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนนายหน้าที่กำลังก้าวขึ้นมาบีบบทบาทในสังคมขณะนั้น ความรักของ ม.ร.ว. กิริติที่ต้องจบลงด้วยความตายจึงไม่ใช่เรื่องของการยึดมั่นในความซื่อสัตย์ต่อสามีแต่อย่างใด หากเป็นผลมาจากความแตกต่างทางชนชั้นเป็นสำคัญ

บรรจงสรุปว่านพพรปฏิเสธที่จะแต่งงานกับ ม.ร.ว. กิริติ เพราะว่า

ชนชั้นนายทุนนายหน้าผู้ซึ่งขึ้นครองตำแหน่งแทนชนชั้นผู้ดีในสังคม นั้น ก็ย่อมไม่สามารถจะรับเอาระบบศักดินาอันเก่าคร่ำครึมาเป็นระบบคุ้มครองของคนได้

จาก “สุวรรณคดีจากสังคม ดุสังคมนจากวรรณคดี” ใน *ชีวิตกับความใฝ่ฝัน* ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ หน้า ๑๑๓

ในสายตาของบรรจง คำสารภาพรักอันสุดแสนซาบซึ้งกินใจของ ม.ร.ว. กิริตินั้น เป็นเพียงคำปลอบประโลมใจต่อความล้มเหลวของชนชั้นตนเท่านั้น

ส่วน ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ เสนอว่า ปัญหาความรักของ ม.ร.ว. กิริติ และนพพรเป็นปัญหาเรื่องช่องว่างระหว่างวัย มากกว่าเรื่องช่องว่างระหว่างชนชั้น โดยตั้งข้อสังเกตว่า

“หม่อมราชวงศ์กิริตินั้นเป็นคนที่มึนๆทึนๆยึดอยู่กับวัย มีความรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างวัยของตนกับสามีมากเป็นพิเศษกว่าคนอื่นๆ แล้วก็เกิดภาคภูมิใจว่า วัยระหว่างตนกับนพพรนั้นหาได้เป็นอุปสรรคที่ทำให้นพพรรักตนไม่”

จาก *วิเคราะห์วรรณคดี* ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ หน้า ๑๙๐

ทว่า ศรีศิลป์ บุญจรรย์ มิได้มองกิริติเป็นเหยื่อของอุปาทานที่ยึดติดอยู่กับวัยดังที่ ม.ล. บุญเหลือเสนอ แต่ชี้ว่า

กิริติเป็นหญิงที่ตกอยู่ในกรอบอันเข้มงวดของจารีตประเพณีในสังคมชั้นสูง ความตายของกิริติจึงเป็น “ความตายของ ‘เหยื่อ’” ชิ้นหนึ่งของกรอบ

จารีตใน ‘โลกเก่า’ ที่เมื่ออยู่ในสังคมนั้นก็ต้องมีชีวิตอันขมขื่น เมื่อออกมา
เผชิญโลกภายนอกก็ไม่อาจสมหวัง”

จากนวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕-๒๕๐๐) พ.ศ. ๒๕๒๓ หน้า ๑๒๕-๒๖

การวิเคราะห์ทั้งสามแนวข้างต้นแม้จะมีข้อสรุปต่างกัน แต่ตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่
คล้ายคลึงกัน นั่นคือเป็นการมองวรรณกรรมในฐานะภาพสะท้อนชีวิตและสังคม ตัวละคร
คือตัวแทนของบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่สามารถพบเห็นได้ โดยบรรจุเลือกมองตัวละครใน
ฐานะตัวแทนของชนชั้นในสังคม ขณะที่ ม.ล. บุญเหลือมองตัวละครในฐานะตัวแทนของ
ปัจเจกชนที่ยึดติดอยู่กับอุปาทานบางอย่าง แต่ศรีศิลป์มองตัวละครในฐานะที่เป็นผลผลิต
ของกรอบความคิดและอุดมการณ์ในสังคม

วิธีการวิเคราะห์ดังกล่าวพยายามบอกเราว่า ศิลปะนั้นจำลองมาจากชีวิต แต่ผม
คิดว่าในนวนิยายเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ชีวิตต่างหากที่จำลองศิลปะ โศกนาฏกรรมของ ม.ร.ว.
กีรติคือโศกนาฏกรรมของผู้ใช้ชีวิตเลียนแบบวรรณกรรมความรักต้องห้าม และความตาย
ของเธอคือความตายของวรรณกรรมที่ตกไปอยู่ในมือของคนอ่านหนังสือไม่แตก

อ่านตามตัวอักษร vs อ่านระหว่างบรรทัด

ในขณะที่นักวิจารณ์หลายท่านมองว่าปัญหาความรักระหว่างกีรติและนพพรเป็นปัญหา
ของช่องว่างระหว่างวัย ทักษะคิด อุดมการณ์ และชนชั้น แต่ผมมองว่าช่องว่างระหว่างคำพูด
ความหมาย และการตีความคือหัวใจสำคัญของ *ข้างหลังภาพ* (ชื่อของนวนิยายเล่มนี้บอก
โดยนัยถึงความสำคัญของปัญหาเรื่องความหมายและการตีความดังได้กล่าวมาแล้ว)

ม.ล. บุญเหลือตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ *ข้างหลังภาพ* ไว้ว่า “พฤติกรรมทางกาย
มีน้อย มีแต่วจีกรรม กับความนึกคิดของนพพรเป็นส่วนใหญ่” (*วิเคราะห์รสวรรณคดี*
หน้า ๑๗๗) นี่คือลักษณะพิเศษของนวนิยายเล่มนี้ที่ไม่ควรมองข้ามอย่างยิ่ง ความรัก
ระหว่างนพพรกับ ม.ร.ว. กีรติเป็นการแสดงออกผ่านการพูดล้วนๆ ตลอดทั้งเรื่อง จะมีข้อ
ยกเว้นเพียงครั้งเดียว คราวที่ทั้งคู่ไปเที่ยวธารน้ำตกมีตาเคะเมื่อนพพรจูบที่แขนของ
ม.ร.ว. กีรติ คำพูดและการตีความคำพูดจึงมีบทบาทอย่างมากในนวนิยายเรื่องนี้ เพราะ
คำพูดมีได้เพียงเพียงเผยอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเท่านั้น แต่คำพูดหรือ “วจีกรรม”
ยังถือการกระทำที่สำคัญที่สุด สำคัญกว่าพฤติกรรมทางกายใดๆ ด้วยซ้ำไป

นพพรแสดงความรักของตนก็ด้วยการพูดเป็นสำคัญ ม.ร.ว. กีรติแสดงความรัก
ของเธอด้วยการพูดเช่นกัน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

มีปัญหาข้อหนึ่งตามรบกวนข้าพเจ้าแม่ได้หลับตาลงไปแล้ว ตามที่ข้าพเจ้าได้เข้าใจเอาไว้ว่าข้าพเจ้าได้ชนะความรัก ได้ชนะดวงใจหม่อมราชวงศ์กิริตินั้น เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องแล้วหรือ? หม่อมราชวงศ์กิริติได้บอกข้าพเจ้าดังนั้นหรือ? ข้าพเจ้าระลึกขึ้นได้ในบัดนั้นว่า หม่อมราชวงศ์กิริติยังมีได้ให้ถ้อยคำแก่ข้าพเจ้าเลย (การเน้นข้อความเป็นผู้เขียนบทความ)

ในที่นี้จะเห็นว่า นพพรจะมั่นใจว่า ม.ร.ว. กิริติรักเขา ก็ต่อเมื่อเธอบอกเขาว่า “ฉันรักเธอ” เท่านั้น ดังนั้นแม้ ม.ร.ว. กิริติจะแสดงออกด้วยวิธีการใดๆ ไม่ว่าจะป็นสีหน้า แววตา ท่าทาง หรือกระทั่งภาพวาด ก็ไม่อาจสร้างความพึงพอใจให้นพพรได้ สำหรับนพพร การบอกว่า “รัก” จึงมีค่าเท่ากับ “การกระทำ” ที่จะผูกมัดเขาและเธอด้วยกันได้แน่นแฟ้นกว่าการกระทำใดๆ

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่าง ม.ร.ว. กิริติและนพพร จึงมิใช่ปัญหาความแตกต่างระหว่างวัย หรือชนชั้น หรือโลกทัศน์ แต่เป็นปัญหาของการตีความโดยเฉพาะการตีความคำพูดที่ต่างกันของคนทั้งสอง กล่าวคือ นพพรมีแนวโน้มที่จะตีความคำพูดหรือพฤติกรรมของ ม.ร.ว. กิริติตามความหมายตรงตัว (literal meaning) ในขณะที่ ม.ร.ว. กิริตินั้นจะสื่อความรู้สึกในใจโดยอิงอยู่กับความหมายเชิงโวหาร (rhetorical meaning)

โสภณาภรรยาของ ม.ร.ว. กิริติจึงมิได้อยู่ที่ไม่มีคนรักเธอ แต่อยู่ที่คนที่เธอรักมุ่งตีความตามตัวอักษร และไม่สามารถจะตีความตามนัยโวหารที่เธอใช้ได้ ดังจะเห็นว่า ทุกครั้งที่นพพรบอกรักเธอหรือไม่ ม.ร.ว. กิริติจะตอบโดยใช้โวหารการพูดอ้อม (periphrasis) เป็นส่วนใหญ่

เช่นในฉากกริมล่าธารที่มีตาเกาะอันเป็นที่มาของภาพวาดสำคัญในเรื่อง เมื่อนพพรถามว่าเกลียดเขาหรือไม่ ม.ร.ว. กิริติตอบแต่เพียงว่า “...ฉันจะรู้สึกเธอเป็นนพรคนเก่าและคนเดียวตลอดชั่วชีวิตของฉัน”

หรือวันที่เธอเดินทางกลับกรุงเทพฯ เมื่อนพพรคาดคั้นให้บอกรัก เธอได้แต่บอกว่า “รีบไปเสีย ฉันแทบใจจะขาด”

หรือในจดหมาย เธอเขียนว่า “เราคงจะจำกันได้ เพราะว่าเรามีบางสิ่งที่จะจำกันได้ไม่รู้ลืม” และในอีกท่อนหนึ่งว่า “เดี๋ยวนี้ฉันไม่มีอะไรที่จะแนะนำสั่งสอนเธออีกแล้ว เพราะว่าเธอเป็นผู้บังคับบัญชาของตัวเองได้แล้ว และดูเหมือนว่าจะป็นได้ดียิ่งกว่าฉันอีก” และท้ายที่สุดคือภาพกริมล่าธารดังที่กล่าวมาข้างต้น

ทว่านพพรกลับไม่สามารถตีความหมายเชิงโวหารที่ซ่อนอยู่ในคำพูดของ ม.ร.ว. กิริติได้ トラบใดที่เธอยังไม่ “ให้ถ้อยคำ” แก่เขา ที่สำคัญไม่ว่าเธอจะ “ให้ถ้อยคำ” มากมาย

เพียงใด แต่หากเธอยังมีมโนคำว่า “รัก” ให้กับเขา นพพรก็ไม่อาจมั่นใจได้ว่าเธอรักเขา และความเคลือบแคลงใจนี้เองทำให้ความรักของนพพรที่มีต่อเธอเสื่อมคลายจนหมดใจในท้ายที่สุด

และกว่านพพรจะเรียนรู้ถึงวิธีการตีความนัยประหวัดของคำพูด ก็ต่อเมื่อทุกอย่างสายเกินไป เราได้เรียนรู้ว่าสิ่งที่อยู่ “ข้างหลังภาพ” มีมากกว่ากระดาษและฝาผนัง ดังที่เขากล่าวไว้ใน “บทเกริ่นนำ” ของนวนิยายเล่มนี้ ก็ต่อเมื่อเจ้าของผลงานภาพชิ้นนี้สิ้นชีวิตไปแล้ว

เราจะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างนพพรและ ม.ร.ว. กิรตินั้น แท้จริงแล้วเป็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างนักอ่านและวรรณกรรม นพพรคือนักกรีก/นักอ่านอ่อนหัดที่ไม่สำเนียงในความแยบยลออกย่อนของวรรณกรรมที่ไม่พูดอะไรอย่างตรงไปตรงมา

ชีวิตเลียนแบบวรรณกรรม

ในขณะที่นักวิจารณ์หลายสำนักพยายามวิเคราะห์ ม.ร.ว. กิรติในฐานะภาพสะท้อนชีวิตหรือตัวแทนของชนชั้นในสังคม แต่ผมใคร่เสนอว่า ม.ร.ว. กิรติดำเนินชีวิตโดยจำลองแบบมาจากนวนิยายรักคล้ายๆ กับที่มาตามโบวารีในนวนิยายอมตะของโพลแบร์ตีใช้ชีวิตเลียนแบบนวนิยายพาฝันที่เธออ่านในวัยสาว

แม้เราจะไม่รู้ว่ “หนังสือภาษาอังกฤษดีๆ” ที่ครูหม่อมแนะนำให้ ม.ร.ว. กิรติอ่านสมัยยังสาวคือหนังสืออะไรบ้าง แต่พฤติกรรมความรักของเธอก็มีกับนพพรนั้นปฏิเสธไม่ได้ว่าคล้ายคลึงกับแบบฉบับวรรณกรรมโรมานซ์ในยุคกลางของโลกตะวันตกที่เรียกว่า courtly love romance อันเป็นเรื่องราวความรักต้องห้ามระหว่างหญิงสูงศักดิ์ (lady) ผู้มีเจ้าของแล้ว กับชายหนุ่มผู้บูชาความรักยิ่งชีวิต แบบแผนสำคัญของวรรณกรรมประเภทนี้คือ ตัวละครฝ่ายหญิงต้องพยายามบ่ายเบี่ยงหลีกเลี่ยงที่จะตกปากรับคำหรือปล่อยตัวปล่อยใจให้ชาย โดยมักหยาบยกประเด็นทางศีลธรรมขึ้นมาเป็นข้ออ้าง ขณะที่ตัวละครฝ่ายชายจะพร่ำรำพันขอความเห็นใจ และคร่ำครวญถึงความทุกข์ระทมอันเกิดจากรักที่มีต่อนาง ตัวอย่างวรรณกรรมแนวนี้ที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือเรื่องราวความรักต้องห้ามระหว่างอัศวินลานเซสล็อตกับราชินีกวินเนอเวียร์ มเหสีของกษัตริย์อาเธอร์

ม.ร.ว. กิรติบ่ายเบี่ยงที่จะบอกความในใจ ไม่ใช่เพราะเธอยึดมั่นในศีลธรรมหรือจารีตของ “โลกเก่า” แต่เป็นเพราะเธอกำลังเล่นบทหญิงสูงศักดิ์ตามแบบฉบับของ courtly love romance ที่จะต้องทั้งขวยและยับยั้งชายหนุ่มที่มาหลงไหลตนเอง ดังจะเห็นความสัมพันธ์ของเธอกับนพพรในโตเกียววันนั้น แม้เธอจะเดือนสตินพพรอยู่เสมอๆ ว่า

คืออิสตรีชน
คือคนดี
คือศรีบุรพา

เธอแต่งงานแล้ว แต่ขณะเดียวกันเธอก็ย้ายอยู่ตลอดเวลาว่าเธอโยยหาความรักจากชายในฝัน
อีกทั้งเธอไม่เคยเปิดโอกาสที่จะสนิทสนมใกล้ชิดกับนพพร

ที่สำคัญ บ่อยครั้งที่เธอจะเป็นฝ่ายพูดจาช่วยวนให้นพพรแสดงออกถึงความรัก
ที่มีต่อเธอ เช่นในคราวที่ทั้งสองปลื้มตัวมาคุยกันแต่ลำพังในสวนของโรงแรม ม.ร.ว. กิริติ
ต้องการหยั่งเชิงความรู้สึกของนพพร จึงเปรยขึ้นว่า เจ้าคุณอธิการฯ ยินดีที่ทั้งสองคน
“สนิทสนมรักใคร่กันดี”

“ท่านแสดงความยินดีด้วยน้ำใสใจจริงโดยแท้หรือ? ท่านไม่รังเกียจ
ในความสนิทระหว่างคุณหญิงและผมจริงหรือ?”

“เพราะเหตุใดเล่า เธอจึงถามเช่นนั้น” เธอกลับย้อนถาม “มีอะไรใน
ความสนิทสนมของเราที่น่าจะรังเกียจ และด้วยเหตุผลอะไรที่ทำให้เธอสงสัย
ในน้ำใจของท่านเจ้าคุณ”

ข้าพเจ้าจะไปครู่หนึ่ง

ในที่นี้เราจะเห็นว่า ม.ร.ว. กิริติเป็นฝ่ายเริ่มเปิดประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ของ
เธอกับนพพร และใช้วิธีถามนำเช่น “มีอะไรในความสนิทสนมของเราที่น่าจะรังเกียจ”
เพื่อชักจูงความรู้สึกของนพพรให้คล้อยตามไปว่าทั้งสองมีอะไรมากกว่าความเป็นเพื่อนสนิท
ซึ่งนับว่าได้ผล คำถามของเธอทำให้นพพร “งงไปครู่หนึ่ง” เพราะนพพรไม่เคยคิดมาก่อน
ว่าเขาและเธอจะเป็นอะไรได้มากกว่าเพื่อน

จากนั้น ม.ร.ว. กิริติได้เปิดฉากกรุ่นนพพรหนักขึ้นไปอีก โดยถามอย่างตรงๆ ว่า
“เธอกลัวว่าเจ้าคุณท่านจะหึงเธอใช่ไหม” ซึ่งทำให้นพพรถึงกับ “สะดุ้ง” นี่เป็นอีกครั้งหนึ่ง
ที่เราเห็นว่า ม.ร.ว. กิริติทำตัวเป็นผู้ชี้โพร่งให้กระรอก โดยเปิดประเด็นเรื่องหึงขึ้นมาเพื่อ
โน้มน้าวนพพรให้เกิดความรู้สึกว่าความสัมพันธ์ฉันเพื่อนกับเธอแท้จริงคือความรัก อีกทั้ง
ยังเป็น “ความรักต้องห้าม” ที่ต้องคอยหวาดระแวงว่าจะถูกสามีเธอจับได้อีกด้วย

จากบทสนทนาที่ยกมานี้ จะพบว่านพพรไม่เคยคิดหรือรู้สึกว่าตนเองรัก ม.ร.ว.
กิริติมากไปกว่าเพื่อน แต่ ม.ร.ว. กิริติเป็นฝ่ายถามนำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อให้นพพร
คิดและรู้สึกไปเองว่าเขารักเธอฉันคู่สาว ซึ่งก็ได้ผลเร็วทันตาเห็น เมื่อนพพรออกปากว่า
“คุณหญิงเป็นคล้ายๆ พวกแม่เมด” ที่สามารถล่วงรู้จิตใจของเขา ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริง
แล้ว ความรู้สึกทั้งหมดนี้ ม.ร.ว. กิริติค่อยๆ เพาะหว่านลงไปจิตใจนพพร

แต่ปัญหาสำคัญของ ม.ร.ว. กิริติ คือ นพพรไม่คุ้นเคยกับขนบและแบบแผน
ของนวนิยายรักต้องห้าม เขาจึงไม่ได้เล่นตามบทที่เธอคาดหวัง ขณะเดียวกันก็มีความ

คาดหวังผิดๆ ในตัว ม.ร.ว. กীরติ การที่เขาเรียกร้องให้ ม.ร.ว. กীরติต้องเปล่งคำว่า “ฉันรักเธอ” จึงเป็นเสมือนการเรียกร้องให้เธอฆ่าตัวตายนั่นเอง เพราะตามแบบแผนวรรณกรรม ความรักต้องห้ามที่ ม.ร.ว. กীরติถือเป็นสรณะแห่งชีวิตนั้น หากหญิงผู้สูงศักดิ์ยอมเผยความในใจออกมาเสียแล้ว ความรักดังว่าก็ไม่อาจจะดำเนินในสภาพเดิมต่อไปได้อีก แต่ต้องแปรเปลี่ยนไปสู่ความรักในรูปแบบอื่น เช่น ความรักแบบชู้สาว เป็นต้น

หากนพพรคือนักอ่านอ่อนหัดดังได้เสนอมาย่างต้น ม.ร.ว. กীরติก็คือวรรณกรรมหรือตัวบท (text) ที่รอการตีความ ตรวจจับที่ตัวบทยังคงเป็นปริศนากระตุ้นให้ผู้อ่านกระหายใคร่รู้ ตัวบทนั้นก็ยังมี “ชีวิต” อยู่ แต่ถ้าตัวบทสูญเสียความลึกลับอันยั่วชวนใจผู้อ่าน ตัวบทนั้นก็มาถึงจุดจบและสูญเสียเหตุผลในการดำรงอยู่ของตนเอง ดังนั้นทันทีที่เธอเขียนข้อความ “ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่ฉันรัก” ม.ร.ว. กীরติในฐานะหญิงสูงศักดิ์ตามแบบฉบับ “วรรณกรรมรักต้องห้าม” จึงต้องจบสิ้นลง

ในระดับของเนื้อเรื่องแล้ว ประโยคสารภาพรักอันเป็น “อมตวาจา” ที่ทำให้ตัวละครอย่าง ม.ร.ว. กীরติดำรงอยู่ได้ในความทรงจำของนักอ่านไทยรุ่นแล้วรุ่นเล่า นั่นแท้จริงแล้วคือ “เพชรฆาตวาจา” ที่พรากลมหายใจสุดท้ายของเธอ และของนวนิยายเรื่องนี้ (นวนิยายเล่มนี้จบลงด้วยคำสารภาพของ ม.ร.ว. กীরติ) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เพราะ ม.ร.ว. กীরติเผยความลับในใจนี้ออกมาเธอจึงต้องตาย มิใช่เพราะเธอกำลังจะตาย จึงยอมเผยความลับในใจนี้

ความตายของ ม.ร.ว. กীরติจึงเป็นความตายของวรรณกรรมความรักที่ตกไปอยู่ในมือของนักอ่านอ่อนหัด

ภาพวาด “ริมลำธาร” และ “อมตะ/เพชรฆาตวาจา” ของกীরติ ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงนพพรจาก “นักอ่านสมัครเล่น” ไปเป็น “นักอ่านอาชีพ” เพราะภายหลังจากการตายของ ม.ร.ว. กীরติ นพพรจึงตระหนักว่าข้างหลังภาพมิได้เป็นเพียงกระดาษและฝาผนัง แต่มีชีวิตอยู่ด้วย

แต่ถ้านพพรต้องการจะเป็นนักวิจารณ์วรรณกรรม นพพรคงจะต้องมองให้ลึกลงไปอีกได้ด้วยว่า ชีวิตหลังภพนั้นมีได้ก่อรูปขึ้นจากเลือดเนื้อ แต่ประกอบสร้างขึ้นด้วยโวหารทางภาษาและขนบทางวรรณกรรมล้วนๆ.

ปรับปรุงแก้ไขจากบทความชื่อ “ปริศนาความรักของ ม.ร.ว. กীরติใน *ข้างหลังภาพ* พิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร *สารคดี* ฉบับเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ความรักของ “ศรีบูรพา”

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

“ความรักของผู้หญิงไม่ใช่สิ่งที่เกิดในปากฟ้า ความรักโดยมากก็เหมือนกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายเกิด แก่ และตาย”

แสนรักแสนแค้น ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

“สิ่งที่เรียกว่าความรักระหว่างชายกับหญิงนั้น ถ้ามี ก็เป็นแต่ความรักในวงแคบๆ นิดเดียว แน่นซีได้มาสอนฉันให้รู้จักความรักที่แผ่กว้างออกไปในชุมชนมนุษย์ ความรักที่ฟังให้แก่มนุษย์ผู้เกิดมาอาภัพ ยากจนข้นแค้น”

จนกว่าเราจะพบกันอีก พ.ศ. ๒๔๙๓

“...เราทั้งสองจะต้องจากกันไม่ช้า และต่างก็จะไปติดต่อสมาคมกับคนทั้งหลายที่เครื่องครัดในเหตุผลและศีลธรรมจรรยา...เธอเชื่อหรือว่าสมาคมมนุษย์จะรับรองกฎธรรมชาติที่เธอยกขึ้นกล่าวแก่ นพพร โปรดเชื่อฉัน เธอต้องเพียรเผชิญกับของจริง ของจริงเท่านั้นที่เป็นคำพิพากษาโชคชะตาในชีวิตของเรา กฎเกณฑ์และอุดมทัศน์นี้อาจงามกว่า แต่ก็มักจะไร้ค่าในทางปฏิบัติ”

ข้างหลังภาพ พ.ศ. ๒๔๘๐

๑. “มนุษย์ภาพ” กับความรัก

“ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นคนกรุงเทพฯ เกิดวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ตรงกับปีมะโรงในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ บิดาเป็นเสมียนเอกกรมรถไฟ มารดาชื่อสมบุญ เป็นคนสุพรรณบุรี ครอบครัวฝ่ายบิดาเป็นชาวกรุงเทพฯ มีอาชีพเป็นหมอยารักษาดตา มีบ้านอยู่ใกล้วัดหัวลำโพง กุหลาบมีพี่สาวคนเดียว แต่งงานกับ ชนิด ปริญาญกุล อาชีพครูและแปลหนังสือนามปากกาว่า “จูเลียต” มีบุตรสองคน กุหลาบถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ณ นครปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน สิริอายุได้ ๖๙ ปี

บทความนี้ต้องการศึกษาความคิดทางการเมืองและสังคมหรือโลกทัศน์ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ โดยผ่านงานเขียนจำนวนหนึ่ง ที่ผ่านมาการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมของ กุหลาบพิจารณาผ่านหรือจากกรอบโครงของทฤษฎีการเมืองสังคมนิยมเป็นหลัก ทักษะของเขายังถูกชี้แนะและวัดด้วยไม้บรรทัดของทฤษฎีการเมือง แทนที่จะศึกษาและอ่านข้อเขียนทั้งหมดของเขาอย่างจริงจัง และวิเคราะห์จากงานและพัฒนาการในความคิดของเขาออกไปสู่โลกกว้างอย่างวิภาษวิธี

เรามาเริ่มที่การศึกษา กุหลาบผ่านโรงเรียนวัดจากประถมถึงมัธยม คือเริ่มที่วัดหัวลำโพงมาจบมัธยม ๘ ที่วัดเทพศิรินทร์ ต่อมาสอบได้ธรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง กุหลาบมีแววเป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์มาแต่สมัยเป็นนักเรียน ได้ออกหนังสือประจำห้องเรียน โดยเขียนบทกวีและเรื่องอ่านเล่นตลกๆ จากนั้นเริ่มเขียนบทความให้หนังสือพิมพ์ ด้วยความชอบในการเขียนจึงไปเรียนพิเศษที่สำนักกรรมการแปล พร้อมกับเพื่อนร่วมโรงเรียน ที่นี้พวกเขาได้รับนามปากกาที่ขึ้นต้นว่า “ศรี” คือกุหลาบเป็น “ศรีบูรพา” ชะเอม อันตรเสน เป็น “ศรีเสนันตร์” และ สนิท เจริญรัฐ เป็น “ศรีสุรินทร์” การเขียนเรื่องและบทกวีในระยะนั้นกุหลาบบันทึกว่า “เป็นการเขียนเพื่อเกียรติยศและเพื่อบันเทิงใจมิใช่เพื่อวิชาชีพ”

แต่หลังจากจบการศึกษามัธยม ๘ เส้นทางชีวิตและการทำงานของกุหลาบก็ค่อยๆ เข้าสู่ถนนการประพันธ์ เขาเคยเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ คิดจะรับราชการ แต่ถูกกีดกัน จึงล้มเลิกความคิดนั้นเสียสิ้น ความถนัด ความสามารถบวกกับวิญญูณของคนที่หนุ่มรุ่นใหม่ที่กำลังเติบโตใหญ่และเข้มแข็ง ทำให้อาชีพและการทำงานอื่นๆ ดูจะไม่ต้องโผล่กับตัวเขา ยิ่งไปกว่างานการเขียน ซึ่งเขากล่าวต่อมาในภายหลังว่า ต่างอย่างสำคัญจากผลงานอื่นๆ ในข้อที่ว่ามันอาจทำให้คนที่เสพนั่นเป็นคนดีหรือเลวได้

กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้หนึ่งซึ่งร่วมก่อตั้งและผลักดันการหนังสือพิมพ์ใน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ประเทศนี้ให้ก้าวรุดหน้าและมีศักดิ์ศรีของความเป็นฐานันดรที่ดี จาก *สุภาพบุรุษ* รายสัปดาห์ ถึง *บางกอกการเมือง* *ไทยใหม่* *ผู้นำ* *ศรีกรุง* อันเป็นระยะที่ประเทศยังปกครองภายใต้ระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นบรรณาธิการ *ประชาชาติ* *ประชามิตร* *สุภาพบุรุษ* ในยุค ประชาธิปไตย กุหลาบได้นำเสนอข้อคิดใหม่ๆ ที่สำคัญแหลมคมและวิพากษ์อย่างยิ่งออกมา โดยปราศจากความกลัวหรืออคติและความอิจฉาแต่ประการใด เป้าหมายการเขียนของเขาคือ “เพื่อปรับฐานะของมนุษย์ให้ได้รับระดับอันที่ทุกคนควรจะเป็นได้” (“มนุษย์ภาพ” ๒๕๗๔) เขาจึงไม่ลังเลที่จะพุ่งคมปากกาไปยังชนชั้นปกครองและผู้มีอำนาจทั้งหลาย แน่นนอนด้วย วิธีการเขียนที่เป็น “สุภาพบุรุษ” ด้วยภาษาและท่าทีความคิดของผู้มีปัญญาหรือมีอารยธรรม อันชนชั้นสูงเทิดทูนยกย่องกันอย่างอึ้งคะเนิ่ง หากแต่กุหลาบได้ตะต้องหัวใจอันสำคัญยิ่ง ของสังคมไทยเก่า ด้วยการใช้อารยธรรมและปัญญานี้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันกับ บรรดาชนชั้นสูง แทนที่จะใช้น้อย่างคนชั้นต่ำหรือไพร่ คือเพื่อการประจบสอพลออำนาจ และหลอกลวงคนอื่นไปวัน ๆ บทความที่เป็นตัวแทนของกุหลาบในช่วงสุดท้ายก่อนการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง คือเรื่อง “มนุษย์ภาพ” (ต้นฉบับสมบูรณต์พิมพ์ในวารสาร *ธรรมศาสตร์* ปีที่ ๑๙ : ๑ ม.ค.-เม.ย. ๒๕๓๖ หน้า ๗-๑๗)

แนวคิดสำคัญซึ่งผมคิดว่าก่อรูปเป็นพื้นฐานและแกนของความคิดทางการเมือง และสังคมของกุหลาบ ทั้งในระยะดังกล่าวและกระทั่งต่อมา คือความเชื่อและปรารถนาที่จะเห็นมนุษย์ทั้งปวงเสมอภาคเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ชน หรือคือเห็นคนเป็นคน นั่นเอง การที่จะมีทัศนะดังกล่าวนี้ได้ ก่อนอื่นเราก็ต้องบูชานับถือ “พระเจ้า” หรือ สิ่งสูงสุดร่วมกันเสียก่อน ไม่เช่นนั้นก็จะพูดกันไม่เข้าใจ สิ่งสูงสุดที่กุหลาบเสนอได้แก่ “ความจริง” นี่คือนี่สิ่งที่ใหญ่ยิ่งที่สุด ไม่ใช่เกียรติยศ ชูนางผู้มีอำนาจ หรือพ่อค้าคบคิดใด ๆ นี่คือนี่สิ่งที่ทุกคนในสังคมจกต้องก้มหัวให้ เมื่อทุกคนยอมรับความจริงแล้ว การมองเห็นคนและ “ความเป็นคน” ทั้งในตัวเราเองและในคนอื่น ๆ ก็จะบังเกิดขึ้นมาได้

เมื่อเรายอมรับความจริง ก็ย่อมมองเห็นได้ไม่ยากว่า สังคมที่เป็นอยู่นี้ ได้ตกอยู่ ภายใต้อำนาจอันไม่ชอบธรรม คืออำนาจของชนชั้นสูงกับเงิน กุหลาบไม่ได้คัดค้านปฏิเสธ อำนาจในสังคมและการเมืองอย่างเดียว หากแต่พิจารณาว่าอำนาจเป็นปัจจัยที่นำมาสู่ความ นิยมหรือการกระทำของคนในสังคม ยกที่จะปฏิเสธมันได้ หากแต่ปัจจัยที่ปรุงแต่งอำนาจ และคนในอำนาจนั้น ๆ ต่างหากที่เป็นสิ่งชักจูงและกระทำให้อำนาจและคนเสื่อมทรามไป

ที่สำคัญการที่อำนาจผันแปรและเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดีได้นั้น มาจากการที่ผู้มี อำนาจไม่กล้าสู้หน้าความจริง ไม่ยอมรับความจริง หากแต่พยายามโกหกและยุแยกบั่นทอน คนชั้นล่าง ๆ ไม่ให้รู้จักความจริง การกระทำดังกล่าวจึงยิ่งนำไปสู่ความขัดแย้งแตกแยก กันหนักยิ่งขึ้น สงครามที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้มาจากอะไรอื่นยิ่งไปกว่าการไม่สู้หน้าความจริง

ของผู้นำในอำนาจเหล่านั้นนั่นเอง ทางออกของมนุษยชาติตามที่กุหลาบเสนอก็คือ ผู้มีอำนาจต้องหันมายอมรับความจริง การยอมรับความจริงเท่านั้นที่จะนำมาซึ่งความสงบให้กับสังคม เขาจึงกล่าวว่าความจริงกับความสงบนั้นเป็นของคู่กัน

กุหลาบต้องต่อสู้และวิพากษ์วิจารณ์สิ่งปรุ่่งแต่งของอำนาจในระบอบและสังคมมาโดยตลอด ต่อสู้เพื่อทำให้ความจริงปรากฏ เพื่อให้สังคมบรรลุถึงซึ่งความสงบ หากมองจากแง่มุมนี้ งานเขียนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนวนิยาย เรื่องสั้น และบทความ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ คือเรื่องลูกผู้ชาย มาถึงแลไปข้างหน้า ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ก็กล่าวได้ว่าดำเนินไปบนความคิดและโลกทัศน์อันเดียวกันของมนุษยภาพทั้งสิ้น ข้อที่นักวิจารณ์รุ่นหลังๆ กล่าวว่างานเขียนโดยเฉพะนวนิยายและเรื่องสั้นของกุหลาบนั้น มีพัฒนาการที่เริ่มต้นจากทัศนะแบบโรแมนติก (ของชนชั้นนายทุนน้อย) ค่อยๆ ก้าวเขยิบขึ้นสู่ทัศนะก้าวหน้าแบบสังคมนิยม จึงเป็นการ “ตัดคืนให้เข้ากับโลก” เพราะไม่ช่วยให้นักศึกษาได้เห็นและตระหนักถึงความคิดและพัฒนาการทางภูมิปัญญาของกุหลาบอย่างลึกซึ้งได้ หากแต่เป็นการวิเคราะห์แบบตายตัวตามสูตรพัฒนาการตามลำดับขั้น ซึ่งนำมาจากกรอบวิธีการศึกษาว่าด้วยประวัติศาสตร์วัตถุนิยมของชาวลัทธิมาร์กซิสม์ (ซึ่งมาร์กซปฏิเสธ) ตรงกันข้ามหากกุหลาบทำตัวเป็นนักลัทธิมาร์กซิสม์ดังที่เป็นกันอยู่ เขาอาจจะไม่ต้องไปตายยังต่างแดน ไม่ต้องถูกจับกุมคุมขังหลายครั้งหลายหน เพราะเขาจะสามารถทำตัวเป็น “สิ่งปรุ่่งแต่ง” ให้อำนาจที่เป็นอยู่ได้ไม่ยากเย็นอะไรเลย ด้วยคุณสมบัติและความสามารถทั้งสติปัญญาและความประพฤดิที่อ่อนน้อมถ่อมตน กับฐานะชื่อเสียงในวงการหนังสือพิมพ์ เขาได้รับการทาบตามอยู่เนืองๆ จากผู้มีอำนาจ เช่น ก่อนปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในหลวงรัชกาลที่ ๗ ได้มีพระราชประสงค์ให้กุหลาบมาถวายคำปรึกษาการทำหนังสือพิมพ์ หากแต่เกิดการยึดอำนาจกันเสียก่อนวันนัดพบเพียง ๓ วัน สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม หลังจากที่ “ศรีบูรพา” เขียนบทความคัดค้านลัทธิเชื้อผู้นำชาติพันธุ์ เขาถูกจับ และจอมพล ป. เขียนจดหมายสองฉบับถึงกุหลาบเพื่อให้มาพูดคุยทำความเข้าใจกัน

การเสนอว่ากุหลาบมีแนวความคิดทางการเมืองและสังคมแบบ “มนุษยภาพ” ชุดเดียวกันมาโดยตลอดนั้น ไม่ได้หมายความว่างานทุกชิ้นจะมีคุณภาพและเนื้อหารวมทั้งความคิดปรัชญาเดียวกันมาตลอดในชีวิตการประพันธ์ ๒๗ ปี นวนิยายของ “ศรีบูรพา” มีความแตกต่างกันอย่างแน่นอน ทั้งในเรื่องของท่วงทำนอง ภาษา กลวิธีในการเขียน จนถึงเนื้อหาความคิด แต่ทั้งหมดวางอยู่บนปรัชญามนุษยภาพดังกล่าว ความแตกต่างสำคัญก่อตัวขึ้นมาจากจุดหมายของสังคมในแต่ละช่วงที่เปลี่ยนแปลงไป และจากพัฒนาการในตัวของกุหลาบเองด้วย ซึ่งปัจจัยหลังนี้น่าจะมีน้ำหนักมาก ดังจะสังเกตได้ไม่ยากว่ากุหลาบให้ความสำคัญกับการศึกษาในรูปแบบต่างๆ อย่างสูงยิ่ง การเรียนรู้เพื่อเข้าถึง

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ความจริงและทำความจริงให้ปรากฏ เป็นเสมือนคบเพลิงที่สว่างและให้ความอบอุ่นแก่
วิญญาณและให้ญาณทัศนะ (vision) ที่มองสังคมในเชิงบวกแก่กุหลาบอย่างไม่มีขีดจำกัด

พัฒนาการที่น่าสนใจในเนื้อหาของนวนิยายของ “ศรีบูรพา” ที่ผมอยากนำเสนอเป็น
ตัวอย่างเล็กน้อยในบทความนี้ คือทัศนะเรื่องความรัก จากการวิเคราะห์อย่างสังเขป กล่าว
ได้ว่าทัศนะความรักในตัวละครมีสองชนิด คือความรักที่เป็นความทุกข์ เป็นความเห็นแก่ตัว
เป็นการเอาชนะเหนือกายและใจของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างสิ้นเชิง ความรักดังกล่าวผมเรียกว่า
ความรักเชิงลบ ปรากฏเป็นแกนหลักของเรื่องเช่นใน *แสนรักแสนแค้น* (พ.ศ. ๒๔๗๓)
มารมนุษย์ (พ.ศ. ๒๔๗๓) *สงครามชีวิต* (พ.ศ. ๒๔๗๕) เป็นต้น ไม่ต้องสงสัยว่าจุดจบ
ของนวนิยายเหล่านี้คือความเศร้าและหายนะของคู่รักทั้งสอง ที่น่าสังเกตก็คือในทัศนะ
ความรักเชิงลบ ผู้หญิงหรือนางเอกและนางรองมักไม่มีความคิดอันซื่อตรงต่อความรัก
กล่าวคือ ปมเงื่อนที่ผู้ก่ให้เกิดเรื่องและปัญหาไปจนกระทั่งอวสาน มาจากทัศนะและความ
ประพฤติอันไม่ถูกต้องทำนองคลองธรรมของผู้หญิงเป็นหลัก ในขณะที่ผู้ชายหรือพระเอก
หรือพระรอง เป็นฝ่ายตอบโต้หรือมีปฏิกิริยาต่อความผิดของฝ่ายหญิง ดังนั้นตอนจบของ
นวนิยาย ผู้หญิงจึงต้องตายด้วยน้ำมือของฝ่ายชายที่คิดว่าการปฏิเสธความรักของเขานั้น
คือความผิดอันมหันต์ และคือความไม่ยุติธรรมที่ผู้หญิงกระทำต่อผู้ชาย จูไรโตรมใจตาย
จากการแก้แค้นของ พโยม สิงหขรรยง ส่วน แม้น นพคุณ ตายด้วยปืนของ ประยูร
พงษ์พินิช ก่อนหน้านั้นนางอารี อติสัย ก็ตรอมใจตายจากความเจ้าชู้ของพระอารี พล็อต
เรื่องเหล่านี้ไม่ “ก้าวหน้า” และไม่สลบซับซ่อนจนอาจเป็นจุดอ่อนของ “ศรีบูรพา” ได้
หากแต่จุดที่เด่นนั้นอยู่ที่การสร้างบุคลิกและปัจเจกภาพของตัวละครให้โดดเด่นไปในโลก
และสังคมที่พวกเขาเป็นส่วนหนึ่ง

เมื่อจับเอาตัวละครมานั่งพิเคราะห์พิจารณา โดยไม่ลืมนับบริบทและสภาพสังคมในสมัย
ดังกล่าว ภาพของความรักเชิงลบก็ค่อยกระจ่างขึ้นมา นายพโยม สิงหขรรยง บุตรชายคน
เดียวของเจ้าคุณปลัดทูลฉลอง พระยานรราชพัลลภ เป็นตัวแทนของสังคมระบอบเก่าที่
กำลังเสื่อมคลาย ในขณะที่เขาเองก็ไม่อาจเอาชนะตัวเองเพื่อก้าวเดินไปข้างหน้ากับสังคม
ระบอบใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้น หากพิจารณาว่า “ศรีบูรพา” ได้แต่นิยายเรื่องนี้ขึ้นมาในช่วง
เวลาอันกำลังดำเนินเข้าสู่ระยะการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเก่าสู่ระบอบใหม่
ก็อาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนวางน้ำหนักไว้ที่สังคมเก่า มากกว่ามุ่งให้คำตอบและจินตนาการถึง
สังคมใหม่และคนใหม่ ดังนั้นพระเอกของเรื่องจึงทำหน้าที่ถ่ายทอดและให้ความรู้สึกต่อ
ความเป็นจริงและความเป็นไปของระบอบเก่าอย่างเต็มที่ ความพยายามของพโยม
ความมั่งคั่งมากในกามคุณของพระอารีอติสัย ซึ่งเป็น “คนหนุ่ม สวย มีชื่อเสียงและมีทรัพย์
มหาศาล” จึงเป็นเพียงภาพสะท้อนของความจริงในสังคมเก่าส่วนหนึ่ง และในโครงสร้าง

แห่งอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของสังคมผู้ชายเป็นใหญ่นี้เองที่ผู้หญิงจะต้องเป็นผู้สละเว
และเป็นเหยื่ออธรรม ดังนั้นความรักที่เกิดขึ้นจึงยากที่จะเป็นความสุขและความสมหวัง
ที่แท้จริงอย่างเสมอภาคกันระหว่างหญิงกับชาย

ในขณะที่ความรักในนวนิยายช่วงหลังคือจาก*ป่าในชีวิต* (พ.ศ. ๒๔๘๐) *ข้างหลัง*
ภาพ (พ.ศ. ๒๔๘๐) มาถึง*จนกว่าเราจะพบกันอีก* (พ.ศ. ๒๔๙๓) จะมีพัฒนาการของ
ความรักจากอารมณ์ที่หยาบไปสู่อารมณ์ที่ละเอียดมากขึ้น จากความรักของปัจเจกชนไปสู่
ความรักของคนส่วนใหญ่ จากอารมณ์ด้านลบไปสู่อารมณ์เชิงบวก คือเป็นความรักที่ไม่ใช่
ความเห็นแก่ตัวเพียงฝ่ายเดียว ไม่ใช่การเอาชนะและการทำลายอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อสนอง
ความต้องการของตนเอง หากความรักนำมาซึ่งการเสียสละและความไม่เห็นแก่ตัว จนใน
ที่สุดความรักอย่างใหม่นี้พัฒนาไปสู่การมีความรักในมนุษยชาติ เป็นความรักที่กว้างใหญ่
ไพศาล

ควบคู่ไปกับนัยเชิงบวกของความรัก ก็คือบุคลิกและปัจเจกภาพของผู้หญิงโดดเด่น
ขึ้นมาอย่างมาก ไม่ใช่ด้วยความสวยงามหรือมีเสน่ห์ยั่ววนใจชายเท่านั้น หากที่สำคัญกว่า
อยู่ที่การมีความคิดความอ่านและเหตุผลที่เป็นของตนเอง มีความกล้าหาญที่จะเผชิญหน้า
ความจริง ก้นยา บุตรสาวของคุณหลวงบริวารประชากิจ (*ป่าในชีวิต*) จึง “ไม่ใช่ผู้หญิง
จำพวกโง่ดัดดานแถมเย่อหยิ่งอวดดีเหล่านั้น ซึ่งจะจัดการกับคนรักของหล่อนประจวบเจสเลย์”
หลังจาก ร.ท. นิกธ เสนีย์บริรักษ์ บุตรชายของพลตรี พระยาเดชานุภาพไตรภพ ถูกจับ
ข้อหากบฏบวรเดช คนที่เป็นหลักในการรักษาความรักของคนทั้งสองเอาไว้ก็คือก้นยา

เช่นเดียวกัน แนนซี เฮนเดอร์สัน (*จนกว่าเราจะพบกันอีก*) สตรีชาวออสเตรเลีย
เพียงช่วงเวลา ๓ เดือนที่ได้รู้จักกัน ก็ “ได้ให้คุณค่าลึกลับ” แก่ชีวิตของโกเมศ นักเรียนไทย
ในออสเตรเลีย “ยิ่งกว่าเวลา ๒๒ ปีที่ฉันได้ใช้ไปโดยปราศจากความคิดและความรับผิดชอบ
ใดๆ ในสยาม” เขากล่าวว่า

“สิ่งที่เรียกว่าความรักระหว่างชายกับหญิงนั้น ถ้ามี ก็เป็นแต่ความรัก
ในวงแคบๆ นิดเดียว แนนซีได้มาสอนฉันให้รู้จักความรักที่แผ่กว้างออกไป
ในชุมชนมนุษย ความรักที่พึงให้แก่มนุษย์ผู้เกิดมาอาภัพ ยากจนข้นแค้น”

วันสุดท้ายในชีวิตของเธอ ได้กล่าวแก่โกเมศว่า

“มิตรรักของฉัน เธอรับกับฉันอีกครั้งได้ไหมว่า เมื่อกลับไปบ้านเมือง
ของเธอแล้ว เธอจะใช้สติปัญญาและความมั่นคงของตนของเธอ ช่วยเหลือเพื่อน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ร่วมชาติฉลาดเหมือนเธอ และช่วยชี้ทางให้เขาบรรลุความเสมอภาคซึ่งจะนำไปสู่สันติสุขอันยั่งยืน”

สิ่งที่แนนชิมอบให้โกเมศนั้น ไม่ใช่อะไรอื่นหากได้แก่ “ความจริง” “ความเสมอภาค” และ “ความสงบ” อันเราได้เห็นมาแล้วแต่ต้นว่าเป็นแก่นแกนของความคิดแห่งมนุษยภาพที่กุหลาบได้เสนอมาแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ และนี่เองที่ผมเสนอข้อคิดว่า ความคิดทางการเมืองและสังคมของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ นั้น ไม่อาจตัดตอนออกเป็นตอนๆ จากช่วง “ประโลมใจ” (romance) แล้วกระโดดยกระดืบไปสู่ “สัจจะสังคมนิยม” (social realism) อย่างเป็นกลไก หากควรพิจารณาจากกระบวนการอันเดียวกันที่พัฒนาไปท่ามกลาง “สิ่งปรุงแต่ง” ของอำนาจในแต่ละยุคสมัย

๒. ปริศนาความรักในข้างหลังภาพ

เช่นเดียวกับนักอ่านรุ่นไม่เยาว์ทั้งหลาย ผมก็รอเวลาที่จะกลับไปอ่าน*ข้างหลังภาพ* นวนิยายชิ้นดีมาของ “ศรีบูรพา” อีกครั้ง ล่าสุดเมื่อผมเห็นข่าวการสร้างหนังสือนี้โดยเชิด ทรงศรี นักสร้างและผู้กำกับฯ มือเอก ทำให้คิดว่าแทนที่จะกลับไปอ่าน ผมอาจเลือกการไปดูแทน

แต่แล้วเสียงวิพากษ์วิจารณ์หนังสือที่สะท้อนมาจากหลายทิศ ประจวบกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและเหตุการณ์แวดล้อมอันเป็น “อนิจจังของสังคม” ได้ปิดกั้นการเดินทางไปดูหนังเรื่องนี้วันแล้ววันเล่า จนในที่สุดตึกคินหนึ่งหลังจากกล่อมสรันยา ลูกสาวคนเล็กกลับไปแล้ว ผมก็เริ่มนั่งอ่าน*ข้างหลังภาพ*

ความรู้ของผมที่ก่อรูปขึ้นมาขณะอ่าน*ข้างหลังภาพ* ในวันที่การถกเถียงเรื่องของความคิดและอุดมคติกำลังเป็น “ของเก่า” ที่หายากและไร้คุณค่าและความหมายไปทุกที่ได้แก่การให้น้ำหนักและความยกย่องของเรื่องนี้ไปที่ “ปริศนาความรัก” อันเป็นหัวเรื่องที่ ชูศักดิ์ ภัทธกุลวิชัย ได้เปิดประเด็นและนำเสนอแง่มุมการวิจารณ์อันแหลมคมและท้าทายยิ่งของเขาก่อนแล้ว (โปรดดู “ปริศนาข้างหลังภาพของศรีบูรพา” ใน*เนชั่นสุดสัปดาห์* วันที่ ๒๓-๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔ หน้า ๖๙)

ผมคิดใจในจุดที่อาจจะเล็กและเชยของเรื่องนี้ก็ได้ นั่นคือว่าด้วยความรักใน*ข้างหลังภาพ* ความรักคืออะไร องค์กรประกอบของมันคืออะไร จุดหมายและจุดจบของมันคืออะไร (ไม่โพสะโมเดินกับเขาเลยสักนิด)

ความรักคืออะไร

จากการบรรยายและพรรณนาของ “ศรีบูรพา” ทำให้เราได้เห็นว่ ความรักนั้นเป็นกระบวนการที่มีกาลเทศะ ไม่มีใครรู้แน่นอนถึงปริมาณของการก่อรูปขึ้นของอารมณ์รู้สึกแห่งความรัก หากจะมีก็คือการรู้สึก การสังสรรค์ และที่ซัดมากที่สุดก็เมื่อเกิดอารมณ์แห่งความเป็นสุขขึ้นมา เนื่องจากความรักต้องเป็นของคนสองคน อารมณ์รักจึงเป็นผลพวงของปฏิสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างคนทั้งสอง หากเราไม่อาจรู้ได้แน่นอนถึงปริมาณในการก่อรูปขึ้นของความรัก แต่สิ่งแน่นอนที่คนมีรักจักต้องประสบก็คือ “ความไม่จริง ไม่เที่ยงแท้ ไม่แน่นอน” ของความรัก

หากถือเอาคุณลักษณะข้อนี้เป็นตัวกำหนดความหมายของความรัก ก็กล่าวได้ว่าความรักคือความไม่แน่นอน ความเป็นอนิจจังอย่างที่สุด ในข้อนี้ “ศรีบูรพา” ได้สเกศซ์ภาพของความรักที่แท้ไว้แต่เริ่มต้น เมื่อณพพบปะกับ ม.ร.ว. คีรีติ เป็นครั้งแรกที่สถานีโตเกียว นั้น “ความบังเอิญ” ก็ปรากฏตัวขึ้นมาในความเป็นปัจเจกบุคคลของทั้งสอง ด้วยการที่ ม.ร.ว. คีรีติชอบสีน้ำเงิน ซึ่งเป็นชุดนักเรียนมหาวิทยาลัยที่ณพพรแต่งไปรับ

-สีน้ำเงิน-เธอก็บังเอิญแต่งสีเดียวกัน-สีน้ำเงิน และมีดวงดอกขาวยประดับอยู่ทั่วพื้นผ้า-ทั้งกระโปรงและเสื้อ เป็นสีที่ไม่ฉูดฉาด แต่ถึงเช่นนั้นก็มี ความภาคภูมิใจและมีสง่าอย่างบอกไม่ถูก

ทว่าหลังจากที่ความรักของคนทั้งสองได้ก่อรูปและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาไม่ว่าณพพรจะเข้าใจ (อันที่จริงไม่มีใครอาจเข้าใจในความรักได้ เพราะมันคือความไม่แน่นอน ไม่ใช่หรือ) ในความรักของ ม.ร.ว. คีรีติหรือไม่ก็ตาม ในตอนสุดท้ายของเรื่อง “ศรีบูรพา” หรือ “สิ่งที่เป็นใหญ่เป็นประธานในโลก” ผู้กำหนดชีวิตให้ ม.ร.ว. คีรีติ (แต่ไม่กำหนดให้กับณพพรด้วย ทำไม) ก็ได้นำพาให้ “ความบังเอิญ” แต่ต้นของชีวิตรักคนทั้งสองนั้น กลับกลายมาเป็น “ความจริงที่แน่นอน” ขึ้นทีละน้อย

ในวันทีณพพรเดินทางกลับถึงเมืองไทย ที่ท่าเรือบริษัทมิชชุนบุยซันโกษา

ข้าพเจ้ามองไม่เห็นหม่อมราชวงศ์คีรีติในหมู่คนเหล่านั้น ต่อเมื่อได้ทอดสายตาไปทั่วทั้งบริเวณนั้น ข้าพเจ้าจึงแลเห็นร่างงามร่างหนึ่ง ในเสื้อผ้าชุดสีน้ำเงินย่นพิงประตูลงซา ลุณคันใหญ่ แล้วได้เห็นมือน้อยๆ โบกตรงมายังข้าพเจ้าช้าๆ ข้าพเจ้าก็โบกตอบด้วยความยินดีอย่างยิ่ง เพราะว่าแม้จะยืนอยู่ห่างไกลไปสักหน่อย ข้าพเจ้าก็จำได้ว่า เจ้าของร่างงามนั้นคือหม่อมราชวงศ์คีรีติ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เท่านั้นเองที่นพพรรำลึกได้เมื่อพบเห็น ม.ร.ว. กิริติอีกครั้งในกรุงเทพฯ หลังจาก
นั้นเมื่อเขาคิดถึงเหตุการณ์นี้

เธอแต่งกายด้วยเครื่องชุดสีน้ำเงินคาราคายด้วยดวงดอกขาว เป็นชุด
สีเดียวกับที่ข้าพเจ้าแรกพบเธอในกรุงโตเกียวเมื่อ ๕-๖ ปีล่วงแล้ว อย่างไรก็ตาม
ก็ตามแม้ว่าเครื่องแต่งกายชุดนี้จะเป็นชุดที่ข้าพเจ้าได้จดจำฝังใจไว้ช้านาน
เมื่อแรกพบเธอ แต่ในเช้าวันนั้น ข้าพเจ้าก็หาได้สังเกตพิเคราะห์ไม่ ซึ่งก็เป็น
การประหลาดอยู่ และก็เป็นการประหลาดเช่นเดียวกันที่เหตุโฉนดม่อมราชวงศ์
กิริติจึงนำเอาเครื่องแต่งกายที่เธอเคยใช้มาแล้วเมื่อ ๖ ปีก่อน มาแต่งรับ
ข้าพเจ้าในวันแรกถึงกรุงเทพฯ

เมื่อด่านรักของคนทั้งสองดำเนินมาถึงจุดสุดท้าย เราก็เห็นได้แล้วว่า ความไม่
เที่ยงแท้แน่นอนทั้งหลายนั้น ได้กลับทิศทางหมดสิ้น ความบังเอิญในจุดเริ่มต้น ถูกทำให้
กลายเป็นความแน่นอนโดย ม.ร.ว. กิริติ ในขณะที่นพพรได้เปลี่ยนแปลงท่ามกลางการ
เติบโตใหญ่ของความรักที่รุนแรง และการเรียกหาความแน่นอนแต่ต้นได้มลายหายไปเกือบสิ้น
แล้ว เหลือไว้แต่รอยทรายในความคิด

เช่นนี้เองที่ความเศร้าซึ่งคอยหลอเลี้ยนนำรักเอาไว้ให้มีชีวิตอยู่ต่อไป ต้องเปลี่ยน
ไปเป็นโศกนาฏกรรม เมื่อความรักได้เดินทางไปถึงจุดสุดท้ายในกระบวนการแห่งความไม่
เที่ยงแท้แน่นอนนั้น มันได้คลี่คลายไปครบวัฏจักร หากจะดำรงอยู่ต่อไปอย่างมีความหมาย
(ไม่ว่ามันจะไม่อาจเข้าใจได้อย่างแท้จริงก็ตาม) ความรักนี้จำต้องยุติ--ก่อนที่จะนำไปสู่การ
ก่อเกิดของความรักใหม่อีกวาระหนึ่ง

จึงไม่ใช่ความบังเอิญที่ตัวแทนของความรักอันเป็นจริงและแน่นอนในวรรณกรรม
“รักต้องห้าม” คลาสสิกทั้งหลาย จาก*มาดามโบวารี แอนนา คาเรนินา* ถึง *ลิลิตพระลอ*
ต้องพบกับจุดจบอันได้แก่ความตายแต่สถานเดียว ด้วยเหตุว่าองค์ประกอบที่สำคัญคือ
คนรักอีกฝ่ายได้แปรเปลี่ยนไปแล้ว หรือสังคมแวดล้อมไม่อาจรองรับความจริงอันนั้นได้

วิพากษ์แห่งการวิพากษ์

ในที่สุด ผมขอถือโอกาสวิวาทะกับชูศักดิ์ที่พันธงว่า “ชีวิตหลังภavnันมิได้ก่อรูป
ขึ้นจากเลือดและเนื้อ แต่ประกอบสร้างขึ้นด้วยโวหารทางภาษาและขนบทางวรรณกรรม
ล้วนๆ” ที่ผ่านมารวิการณเรื่องนี้พุ่งเป้าไปที่ความสัมพันธ์ชู้สาวที่ล้มเหลวระหว่างนพพร
กับ ม.ร.ว. กิริติ ด้วยการเสนอแบบแผนการอ่านและตีความ เช่นเป็นปัญหาความแตกต่าง

ระหว่างวัย หรือชนชั้น หรือโลกทัศน์ ทั้งหมดพยายามตีความตามตัวอักษรและคำพูด ทำให้
ทั้งนักวิจารณ์และนพพรล้มเหลวเหมือนกัน คือไม่เข้าใจในตัว (ความรักของ) ม.ร.ว. กীরติ

ชูศักดิ์จึงสรุปว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างนพพรและ ม.ร.ว. กীরติ แท้จริงแล้วเป็น
ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างนักอ่านและวรรณกรรม นพพรคือนักรัก/นักอ่านอ่อนหัดที่ไม่
สำเนียงในความแยกย่อยออกย่อยของวรรณกรรมที่ไม่พูดอะไรอย่างตรงไปตรงมา”

ประโยคสรุปนี้มีพลังจับใจผมอย่างมาก แต่ขณะเดียวกันก็ทำทลายความรู้สึกอัน
ก่อเกิดมากับ “เลือดและเนื้อ” ในตัวผมอย่างมากเช่นกัน ผมไม่เห็นด้วยกับการอุปมาว่า
นพพรนั้นก็เปรียบเสมือน “นักรัก/นักอ่านอ่อนหัด” เพราะชูศักดิ์กำลังมองว่าความรักอันเป็น
แกนใหญ่ของนวนิยายเรื่องนี้ เป็นสิ่งที่แน่นอน รับรู้และเข้าใจได้ เพียงแต่ว่าคุณต้องมี
ความคิดซับซ้อนหน่อย หลักแหลมนิด อย่าหลงเชื่อคารมคำพูดของคนอื่นง่ายๆ ต้องตี
เข้าไปถึงความนัยที่เป็นไวยากรณ์หรืออะไรก็ตาม

ผมเห็นตรงกันข้าม ในข้อที่ว่าพลังและความหมายของ*ข้างหลังภาพ* ที่ยืนยันกว่า
ก่อนศตวรรษ และมีผู้อ่านที่มีชีวิตและมีวัยต่างๆ กัน ไม่ใช่เป็น “หนังสือเก่าหายาก” ที่อ่าน
ก็ไม่ได้ (เพราะจะขาดเสียก่อน) แล้วคนรุ่นหลังๆ ก็ได้แต่ฟังคำสดุดีสรรเสริญกันมาเป็น
วรรคเป็นแวน ก็เพราะความรักที่แสดงออกผ่านนพพรกับ ม.ร.ว. กীরตินั้น เป็นสังขรณ์ใหญ่
ที่ไม่มีคำตอบเดียวซึ่งทำให้มันกลายเป็นเรื่องง่ายๆ และโปร่งใสหรือเป็นสุภาษิตสอนหญิง
และชาย

ผมเห็นด้วยที่ชูศักดิ์เสนอว่า ม.ร.ว. กীরติคือ “ตัวบท” (text) ที่รอการตีความ หรือ
เป็นปริศนา และนพพรเป็นเสมือน “นักอ่านอ่อนหัด” ที่ตีตัวบทนี้ไม่แตกแต่ดันจวบ
เรื่อง แต่ไม่ใช่อำนาจและอิทธิพลของความรักหรือที่เรารู้จัก “อ่อนหัด” และตีความ
ไม่แตกมาโดยตลอด

ดังนั้นความรักจึงเป็น...ชั่วกาลนาน

กำเนิดอัตลักษณ์และความรัก

น่าสังเกตว่าความรักใน*ข้างหลังภาพ* ผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับการก่อเกิดของความ
เป็นปัจเจกชน ในที่นี้หมายถึงความเป็นตัวตน อัตลักษณ์ และความคิดจิตใจของเอกบุคลิก
โดยไม่ถูกกำหนดและทำให้พึ่งพาสถาบันและอำนาจนอกเหนือคนคนนั้นดังเช่นสมัยก่อน
เอกบุคลิกนี้จึงมีความเป็นอิสระและเสรีภาพเป็นจุดหมายแห่งชีวิต ความรักระหว่าง ม.ร.ว.
กীরติกับนพพรจึงไม่ได้เกิดมาเพราะ “พรหมลิขิตบันดาลทุกอย่าง” หรือถูกอำนาจเหนือ
มนุษย์กำหนดให้ต้องเกิดมารักกันทุกชาติ ตรงกันข้าม ความรักของคนทั้งสองเป็นแบบ
ฉบับของความรักแบบกระฎุมพีที่หัวใจและความปรารถนาของเขาเองเป็นผู้กำหนด

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ชีวิตหรือความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนและสิ่งอื่นรอบข้างที่เกิดและวิวัฒนาการไปอย่างรวดเร็วในหนึ่งภาคฤดูร้อนในสามเมืองใหญ่ของญี่ปุ่น คือ โตเกียว กามาคุระ และมิตาเกะ ได้ย่อความจริงของชีวิตที่คนทั่วไปอาจได้ประสบหรือผ่านเลยไปแล้ว เหมือนการพัดผ่านของสายลม ให้ประจักษ์เข้ามาอย่างรวมศูนย์และสร้างกระบวนการวิวัฒนาการของความรู้สึกนึกคิดในความรักของหนุ่มสาวขึ้นมาชุดหนึ่ง

หากเนื้อหาหรือตัวบท (text) ของ ม.ร.ว. กীরติคือปริศนาที่รื้อการตีความ (เพราะตีไม่แตก) นพพรก็ไม่ใช่ “นักอ่านอ่อนหัด” ที่ทำให้ตัวบทของเธอเป็นปริศนามานานนับปีแล้วปีเล่า หากแต่คนทั้งสองเป็นองค์ประกอบของเรื่องแห่งความรักในฤดูร้อนนั้นนั่นเอง ขอให้เรามาพิจารณาเนื้อความตามท้องเรื่องให้ละเอียดว่า ปริศนานั้นอยู่ที่ไหน

ผมเคยเชื่อเหมือนนักวิเคราะห์วรรณกรรมแนวเพื่อชีวิตทั้งหลายมานานมาแล้วว่า ม.ร.ว. กীরตินั้นคือตัวแทนของชนชั้นศักดินาที่กำลังเสื่อมทลายลง โศกนาฏกรรมของเธอไม่ใช่อะไรอื่น หากคือโศกนาฏกรรมของชนชั้นที่เปรียบเสมือนดวงตะวันกำลังตกดิน การมองจากจุดยืนดังกล่าว อาจพอกล่อมแก่ลมไปได้ในความเชื่อลัทธิมาร์กซ์แบบคัมภีร์หรือกลไก หากไม่ให้ประโยชน์แก่การเพ่งพิจารณาถึงน้ำหนักของการก่อเกิดทางชนชั้นใหม่ โดยเฉพาะในปริมณฑลทางความคิดและอารมณ์รู้สึก ซึ่งยากจะแสดงให้เห็นและนำเสนอออกมาได้ หากไม่แสดงออกผ่านปัจเจกบุคคลอย่างละเอียดและเข้าใจ

กลับมาอ่าน *ช่วงหลังภาพ* ของ ม.ร.ว. กীরติอีกครั้ง ผมอดประหลาดใจไม่ได้ว่า “ศรีบูรพา” สร้างให้เธอเป็นตัวแทนของความคิดและเหตุผลของปัจเจกชนสมัยใหม่อย่างเต็มที่ ในขณะที่ก็มีทั้งจินตนาการ อารมณ์ความรู้สึกที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวของตัวเองอย่างหนักแน่นหนักแน่นเสียจนกระทั่งนพพรและผู้อ่านต่อมาไม่อาจเข้าใจได้ว่าเธอคิดอะไรและเธอคือใครกันแน่

เพียง ๒ สัปดาห์ คนทั้งสองก็สร้างความสนิทสนมที่เติบโตเร็วกว่าไม้เลื้อยพรรณานา การเผชิญหน้ากับนพพรหนุ่มแรกวันที่กำลังต้องการเรียนรู้และต้องการประสบการณ์ชีวิต ทำให้ ม.ร.ว. กীরติพบโอกาสทองในการปลดปล่อยความรู้สึกและจินตนาการที่ก่อรูปขึ้นมาอย่างซับซ้อนและท้าทายโครงกรอบของสังคมที่เธอเติบโตมา

ม.ร.ว. กীরติก็เช่นเดียวกับสตรีทั่วไปที่ต้องเผชิญและต่อสู้กับกรอบสองอย่างในเวลาเดียวกัน กรอบแรกคือกรอบของสังคมอันรวมถึงครอบครัว กรอบที่ ๒ คือความเป็นผู้หญิง เธอเล่าให้เห็นพรพั่งถึงชีวิตในวัยสาวที่ผ่านมามาเหมือนอยู่ในโลกแคบ เป็นชีวิตที่ไม่มีการผจญรักผจญโชค ไม่มีอะไรน่าตื่นเต้นสนใจ นอกจากความเป็นธรรมดาสามัญสามัญเสียจนทำให้เกิดความผิดหวัง

“วงชีวิตในวัยสาวของฉัน เป็นวงชีวิตที่แคบมาก ฉันไม่มีโอกาสที่จะ
ว่าเรียงบันเทิงใจในวัยรุ่นสาวของฉัน คุณเดียวกับสตรีสาวที่เป็นคนธรรมดาสามัญ
ทั่วไป ฉันไม่ได้ตั้งใจจะแยกตัวฉันออกจากท่านสุภาพสตรีเหล่านั้นดอก แต่
ความจริงฉันก็ได้ถูกแยก ฉันไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่ฉันก็เป็นลูกเจ้า ท่านพ่อของฉัน
ท่านเป็นเจ้านายแท้จริง ในสมัยที่ยังไม่เปลี่ยนการปกครองบ้านเมืองนั้น เธอ
ก็คงจะทราบแล้วว่า เจ้านายท่านเป็นเจ้านายกันจริงๆ โดยมาก ท่านอยู่ของท่าน
ต่างหากในโลกอีกโลกหนึ่ง...”

เมื่อพูดถึงความเป็นผู้หญิงและการบำรุงรักษาความงามให้คงอยู่ยาวนานที่สุดที่จะนาน
ได้ เธอกล่าวว่า

“...เธอไม่อาจจะเข้าใจเรื่องของผู้หญิงได้ทั้งหมด นอกจากนั้น ฉัน
หวังว่า เธอจะไม่ด่วนลงความเห็นติเตียนว่า ฉันใช้เวลาวันละหลาย ๆ ชั่วโมง
ในทางที่ไร้ประโยชน์ เธอจงเห็นใจสตรีเพศ เราเกิดมา โดยเขากำหนดให้เป็น
เครื่องประดับโลก ประโลมโลก และเพื่อที่จะทำหน้าที่นี้อย่างดีที่สุด เราจำเป็นต้อง
บำรุงรักษารูปโฉมของเราให้ทรงคุณค่าไว้...”

นี่เป็นหน้าที่หนึ่ง แม้มิใช่อันเดียวหรือทั้งหมดของสตรีเพศ

ถ้าเช่นนั้นใครอะไรเล่าที่มาเปลี่ยนแปลงชีวิตของ ม.ร.ว. กิริติด้วยการเปิดโลกใหม่
ให้กว้างและลึกแก่เธอ คำตอบคือหนังสือ และก็ต้องเป็นหนังสือภาษาอังกฤษดีๆ ด้วย โดย
ผ่านจากครูเหม่ม มิใช่จากครูไทยแก่ๆ ก่อนไปถึงโตเกียว ม.ร.ว. กิริติกลายเป็น “คน
รักหนังสือ รักศิลปะ รักความสวยงามทุกชนิด แล้วก็กลายเป็นคนช่างตรึกตรอง” ดังนั้น
เมื่อมาพบและมีความสัมพันธ์กับนพพรในดินแดนที่ไกลออกไปจากโลกเก่าในสังคมไทย
ความเป็นตัวตนที่แท้และฝังอยู่ข้างในของเธอก็คลี่คลายออกมา นพพรจึงเป็นกุญแจดอก
สำคัญที่มาช่วยไขความเป็นคนสมัยใหม่ของเธอ ดังที่นพพรยกย่องเธอว่าเป็น “ดั่งกวี
นักปราชญ์ และคนพิเศษ”

ในบรรดาความสุขและประสบการณ์ในโลกใหม่นั้น ความรักเป็นประสบการณ์ที่มี
พลังและอำนาจมากที่สุดที่ได้เกิดขึ้นกับเธอ ในคืนหนึ่งที่กามาบูร ม.ร.ว. กิริติได้อธิบายว่า
ความรักไม่ใช่มารดาของความผาสุกเสมอไป อันนี้เธอเห็นว่า “ไม่ใช่ของจริงเสมอไป”

“...ความรักอาจทำให้เกิดความขมขื่น หรือความร้ายกาจต่างๆ นานา

คืออิสตรีชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

แก่ชีวิตก็ได้ แต่ว่าในดวงใจของผู้ที่มีความรักนั้น จะมีน้ำทิพย์แห่งความหวานชื่นหล่อเลี้ยงอยู่เป็นนิรันดร์-เป็นความหวานชื่นที่ซาบซึ้งใจอย่างประหลาดมหัศจรรย์...”

นี่คือความรักตาม “อุดมทัศน์” ของเธอ

นักวิจารณ์หลายท่านมีความเห็นว่า การที่ ม.ร.ว. กীরดีมีความซื่อสัตย์และรักษาเนื้อรักษาตัวไว้ได้ท่ามกลางพายุรักที่พัดแรงขึ้นเรื่อยนั้น เป็นเพราะเธอยึดมั่นในกรอบจารีตประเพณีและความเป็นเจ้า รักษาความเป็นกุลสตรีไว้จนตาย ข้อนี้น่าจะไม่ค่อยเห็นด้วยนัก ทั้งนี้หากการวิเคราะห์ถึงพัฒนาการทางความคิดและอารมณ์ทางโลกของเธอเป็นไปดังที่กล่าวถึงข้างต้น จะเห็นได้ว่าความเป็นกุลสตรีที่ถูกขังในโลกแคบ ๆ นั้น เป็นสิ่งที่ ม.ร.ว. กীরดีต้องการหลีกเลี่ยงเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นกรอบทางสังคมและครอบครัวกับกรอบความเป็นผู้หญิง จึงไม่น่าเป็นปัจจัยใหญ่ในการกำหนดการปฏิบัติตัวของเธอต่อปัญหาความรักที่เกิดขึ้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดท่าทีและการประพฤติปฏิบัติตนของเธอนั้น แท้จริงแล้วมาจากปรัชญาหรือระบบคิดอันเดียวกันที่เธอเชื่อและยึดถือเป็นสรณะเมื่อได้ค้นพบโลกใหม่ที่กว้างและมีความจริงมากกว่า นั่นคือการเชื่อในความจริงที่ปฏิบัติได้ ผมคิดว่า ม.ร.ว. กীরดีมีแนวคิดทางปรัชญากระเดียดไปทางสำนักปฏิบัตินิยม (pragmatism) ที่มีวิลเลียม เจมส์ และ จอห์น ดิวอี้ เป็นนักคิดใหญ่ ลองอ่านปฏิกริยาของเธอตอนพรรณานฉากรักอันร้อนแรงที่มีตาเถะ

“นพพร, ถ้าเราทั้งสองจะดำรงชีวิตอยู่แต่บนยอดเขามิตาเถะนี้ตลอดไปจนชั่วชีวิตหาไม่ คำพูดของเธอก็เป็นการถูกต้องทุกอย่าง แต่ความจริงอีกประการเดียวเราก็จะลงไปจากเขาลูกนี้ ไปเผชิญหน้ากับฝูงชน แล้วในไม่ช้าเธอก็จะต้องไปสนใจกับการศึกษาเล่าเรียนของเธอ...ส่วนฉันก็มีหน้าที่จะต้องภักดีต่อท่านเจ้าคุณ จะต้องติดตามไปกับท่านในทุกหนทุกแห่ง คอยปรนนิบัติรับใช้ท่านตามหน้าที่ของภรรยาที่ดี...เราทั้งสองจะต้องจากกันไปในไม่ช้า และต่างก็จะไปติดต่อสมาคมกับคนทั้งหลายที่เคร่งครัดในเหตุผลและศีลธรรมจรรยา...เธอเชื่อหรือว่า สมาคมมนุษย์จะรับรองกฎธรรมชาติที่เธอยกขึ้นกล่าวแก่นพพร โปรดเชื่อฉัน เธอต้องเพียรเผชิญกับของจริง ของจริงเท่านั้นที่เป็นคำพิพากษาไซ้คะดาในชีวิตของเรา กฎเกณฑ์และอุดมทัศน์ย่อางามกว่า แต่ก็มักจะไร้ค่าในทางปฏิบัติ”

ไม่ใช่ศักดิ์ศรีที่เป็นลูกเจ้า ไม่ใช่สุภายิตสอนหญิง หรือกระทั่งความเป็นภรรยาของท่านเจ้าคุณที่ดูรังเธอไม่ให้โลดแล่นไปตามแรงปรารถนาของน้ำทิพย์แห่งหัวใจ หากแต่คือความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเองที่เธอฝึกฝนและปฏิบัติตลอดมาในชีวิตสาว การฝึกฝนในศิลปะวาดภาพซึ่งทำให้เธอสามารถสงบความคิดฟุ้งซ่าน

“...เธอเคยคำนึงบ้างหรือเปล่าว่า ความเคลื่อนไหวในทางสมองนั้น ก็เช่นเดียวกับทางร่างกาย ย่อมเคลื่อนไหวอยู่เสมอ นอกจากในเวลาหลับ เป็นธรรมชาติของเราที่จะต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องคิดอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ เราไม่หยุดอยู่เฉยๆ เลย ถ้าเราพยายามหยุดนิ่งอยู่เฉยๆ เรารู้สึกเหมือนได้รับการทรมานอย่างหนัก...”

เธอบรรยายเรื่องการฝึกฝนตนเองให้คนพพรฟังต่อไปว่า

“...ในเรื่องความคิดก็เช่นเดียวกัน ถ้าเราไม่คิดในทางที่เกิดประโยชน์ เราก็คิดในทางที่ไร้ประโยชน์ หรือคิดในทางที่เป็นโทษไปเลย เมื่อสมองของเราจำต้องเคลื่อนไหวอยู่ตั้งนี้แล้ว ฉันก็เห็นว่า ถ้าเราหาเครื่องล่อที่เป็นคุณประโยชน์ซึ่งจะคอยดึงดูดความคิดของเรา ให้จดจ่ออยู่ได้เป็นเนืองนิจแล้ว ชีวิตก็จะไม่เป็นสิ่งที่ไร้ค่า และเราเองก็สามารถที่จะบันเทิงชีวิตของเราได้ไม่มากนักน้อย ไม่ว่าเราจะมีฐานะอย่างไร การคิดอะไรฟุ้งซ่านนั้น ไม่มีทางดี มันมักจะมาลงเอยด้วยความเบื่อหน่ายในชีวิต...”

ดังนั้นสำหรับ ม.ร.ว. กীরติ ประสบการณ์ความรักกับคนพพร แม้จะเร่าร้อนและกระเทือนใจเธออย่างมากก็ตาม ในความจริงของสังคมและของชีวิตเธอในบริบทนั้น เธอก็ใช้ความคิดอันเป็นเหตุเป็นผล ทำให้อาณูภาพและการดำรงอยู่ของตัวคนพพรเป็น “เครื่องล่อที่เป็นคุณประโยชน์” ต่อชีวิตเธอ ต่อความรักของคนทั้งสอง ในขณะที่คนพพรไม่อาจคิดและทำตัวให้เป็นเหตุผลได้ ประสบการณ์ที่มีตาเถรจึงเป็นที่มาของธารารวมที่จะเป็นจุดจบของความรักของเขาในเวลาต่อมา

แต่จริงหรือที่ ม.ร.ว. กীরติสามารถใช้ปรัชญาปฏิบัตินิยมและความจริงในโลก นำทางให้แก่ความรักของเธอ ในฉากใกล้อวสานเมื่อเธอประจักษ์ว่าคนพพรที่เธอพบครั้งหลังในกรุงเทพฯ นั้น ไม่ใช่คนเดิมอีกต่อไปแล้ว ที่สำคัญเขาสามารถจัดการกับความรักเก่าของคนทั้งสองได้อย่างเรียบร้อยดี ด้วยการลืมประสบการณ์ที่เขารับรู้แต่เพียงว่ามันคือ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ความทุกข์เสียสิ้น ในขณะที่ ม.ร.ว. กীরติยังคงความแน่นอนในน้ำทิพย์แห่งหัวใจนั้นอยู่ ไม่คลาย จึงได้แต่พูดว่า

“คนเรามีความคิดเห็นในเรื่องความรักแตกต่างกัน และฉันเห็นด้วยกับเธอในข้อที่ว่า ความรักบีบคั้นทรมาณใจเรามาก และในบางคราวก็เหลือที่จะทนทาน เธอทำถูกต้องอย่างคนทั้งหลายทั่วไปแล้ว ที่ปลื้กตออกมาพ้นจากความทรมาณนั้นได้ และลืมความหลังเสียได้ แต่คนโง่ๆ บางคนอาจปฏิบัติไม่ได้ เช่นเธอ...”

ม.ร.ว. กীরติต้องตาย ไม่ใช่เพราะเธอได้กล่าวคำว่า “ฉันรักเธอ” ออกมา หากเธอตายเพราะเธอเป็นอิสรชนที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูงส่งเกินกว่าที่จะประคองความขัดแย้งอันหนักหน่วงที่เผาไหม้ภายในตัวเธอเอาไว้ได้อีกต่อไป

ดังคำพูดสุดท้ายต่อคนที่เธอรักว่า

“ความรักของเธอเกิดที่นั่น และก็ตายที่นั่น แต่ของอีกคนหนึ่งยังรุ่งโรจน์อยู่ในร่างที่กำลังจะแตกดับ”

ความตายคือเสรีภาพของเธอ

กำเนิดเอกบุรุษและจุดจบของความรัก

เมื่อเริ่มเขียนวิเคราะห์ปริศนาความรักใน*ช่วงหลังภาพ* ของ “ศรีบูรพา” นั้น ผมไม่ได้คิดว่าจะมีเรื่องและประเด็นให้พูดถึงได้มากมาย จนกระทั่งลงมือเขียนแล้วก็เขียนใหม่ อ่านแล้วก็อ่านใหม่อีก จึงพบว่ามึ่เรื่องที่ชวนให้คิดและตีความไปได้ไม่น้อยเลย ที่เป็นเช่นนั้น ส่วนหนึ่งผมเข้าใจว่ามาจากสภาพการณ์ทางสังคมและการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับโลกได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนโน้นมากแล้ว สิ่งที่ไม่เคยคิด ก็คิดได้ สิ่งที่ไม่น่าสนใจ มาบัดนี้ก็เป็นเรื่องน่าสนใจได้ อย่างไรก็ตามผมคิดว่าตอนนี้ถึงเวลาที่จะจบบทวิเคราะห์ปริศนาที่ว่านี้ได้เสียที

ปริศนาตัวสุดท้ายที่นำวิเคราะห์ก็คือคนพบนั่นเอง เขาจริง ๆ แล้วเขาใคร เขามีความคิดในเรื่องความรักอย่างไร ฐานะของเขาในความสัมพันธ์กับ ม.ร.ว. กীরติสะท้อนถึงอะไร เป็นต้น

แน่นอนคนพมาเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมพีที่กำลังก่อตัวและกำลังเติบโตใหญ่ขึ้น

ในสังคมไทย เช่นเดียวกับนักเรียนนอกทั้งหลาย นพพรในวัยหนุ่มที่เพิ่งจากบ้านเกิด เมืองนอนและครอบครัวมีอันจะกินไปร่ำเรียนสรรพวิชาการศึกษาใหม่ยังต่างแดน ก็เริ่มตระหนักถึงความรู้สึกรักชาติในกายซึ้นมาเมื่อตกไปอยู่ท่ามกลางคนต่างชาติที่ศิวิไลซ์และเจริญก้าวหน้ากว่า

เมื่อ ม.ร.ว. กิริติคิดว่าเขาจะเลื่อมใสสตรีญี่ปุ่นและความเป็นญี่ปุ่นมากเกินไป นพพรก็แก้ตัวทันทีว่า

“โอ เป็นไปไม่ได้...ผมเลื่อมใสความเจริญก้าวหน้าของญี่ปุ่น และเลื่อมใสสตรีญี่ปุ่นก็จริง แต่เหตุนี้ไม่ทำให้ผมกลายเป็นคนญี่ปุ่นไปได้ ผมไม่ลืมแม้สักขณะหนึ่งว่า ผมเป็นคนไทย เป็นหน่วยหนึ่งของชาติไทยที่ยังอยู่ ล้าหลังชาติอื่นเขามาก การที่ออกมาเรียนก็เพื่อแสวงหาความเจริญก้าวหน้าให้แก่เมืองไทย จุดหมายปลายทางของผมอยู่ที่เมืองไทย รวมทั้งการแต่งงานด้วย”

จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดกับ ม.ร.ว. กิริติ ทำให้เห็นว่านพพรจะเป็นนักเรียนนอกที่กลับมารับใช้และทำประโยชน์ให้แก่ชาติไทยได้เป็นอย่างดียิ่ง สมกับความตั้งใจของเขา โดยเฉพาะในสาขาวิชาการธนาคารที่ยังไม่เคยมีคนได้ศึกษามากนัก แต่อนาคตและบทบาทของนพพรในสังคมไทยจะสวยงามและเป็นตัวอย่างอันดีจริงหรือ “ศรีบูรพา” ไม่ได้เล่าให้เราฟังถึงอนาคตในทางสังคมที่มากมายของเขา ในที่นี้ผมจึงต้องขอติดตามตัวเอง

ก่อนจะถึงจุดนั้น ขอกลับมาพิจารณาทัศนะเรื่องความรักของนพพรเสียก่อน หาก ม.ร.ว. กิริติเป็นแบบฉบับของความรักที่วางอยู่บนอุดมทัศน์และปรัชญาปฏิบัตินิยมของเธอ ความรักของนพพรก็เป็นแบบฉบับของสิ่งตรงข้าม นั่นคือเป็นเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก และความใคร่ ที่ค่อย ๆ คลี่คลายออกทีละเปลาะ ๆ จากการสะสมทางปริมาณของความสนิทสนม ไปสู่ความปรานีและความเอาใจใส่ของฝ่ายหญิง ความสุขทางใจก็ค่อย ๆ เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นความรัก แล้วก็กลายเป็นความหลงใหล

ในคืนที่นพพรไปกรรเชียงเรือในสวนสาธารณะกับ ม.ร.ว. กิริติ คืนนั้นเขากลับไปแล้วนอนไม่หลับ ในหัวมีคำถามมากมายถึงความงาม ความฉลาด และความดีประการอื่น ๆ ของเธอ ซึ่งเขาไม่เคยพบมาก่อนเลยในชีวิต เขาพยายามจะหาสาเหตุของการตั้งปัญหาเหล่านั้น แต่เขาไม่อาจค้นหาสาเหตุได้ เพราะในความคิดค่านึงนั้น สิ่งปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน กลับได้แก่ความรู้สึกบางประการที่เขาผิด ม.ร.ว. กิริติก่อนจะจากกันมา

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ในเวลาที่จะขึ้นจากเรือ เธอได้ยื่นแขนให้ข้าพเจ้าพยุง ข้าพเจ้าจับมือของเธอกำไว้เบาๆ มีให้ชวนเซ ระหว่างที่เท้าของเธอผลัดจากเรือ และเหยียบลงบนบก ในขณะที่ทำดั่งนั้น ความรู้สึกประหลาดอย่างหนึ่งแล่นเข้ามาจับหัวใจข้าพเจ้าอย่างปัจจุบันทันด่วน เป็นความรู้สึกแปลกใหม่ที่ข้าพเจ้ามิเคยประสบเลยในชีวิต ความรู้สึกนั้นประดุจเป็นมืออันแข็งแรงจับและสั่นหัวใจของข้าพเจ้าจนข้าพเจ้าแทบจะรู้สึกหวั่นไหวไปทั่วสรรพางค์กาย ความรู้สึกประหลาดนั้นได้ขับไล่ความรู้สึกปกติของข้าพเจ้า และได้เข้าครอบครองมีอำนาจเหนือข้าพเจ้าอยู่ชั่วขณะหนึ่ง

หลังจากวันคืนร่วมกันที่กามาคุระแล้ว “บุปผาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างนพพรกับ ม.ร.ว. กิริติก็เบิกบานเต็มที่” คนทั้งสองต่างรู้สึกเหมือนหนึ่งเป็น “เพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาเป็นเวลานานปี” ถึงตอนนั้นนพพรตระหนักถึงความรู้สึกที่ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นลำดับขั้น จากขั้นต้นที่เป็นความพอใจที่ได้รับใช้ให้แก่ท่านเจ้าคุณ โดยที่เขาไม่มีความนับถือท่านมาก่อน มาสู่ขั้นที่ ๒ เมื่อความพอใจนั้นค่อยกลายมาเป็นความต้องการของเขาเอง “ที่จะได้รับโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับภรรยาของท่านมากที่สุดที่จะมากได้” ในขั้นสุดท้าย นพพรยอมสารภาพว่าสิ่งที่เขาได้สละเวลาไปอยู่กับท่านและภรณานั้น “มิใช่เพราะเห็นแก่ตัวท่าน หากเพราะเห็นแก่ตัวข้าพเจ้าเอง”

นั่นคือกระบวนการวิภาษวิธีของความรู้สึกสู่ความรัก และจากความรักสู่ความรู้สึกใหม่ที่รุนแรงยิ่งขึ้น ไม่ต้องสงสัยว่าแกนกลางของกระบวนการดังกล่าวนี้อยู่ที่ความเป็นปัจเจกชนหรือตัวตน

นพพรในฐานะตัวแบบของชนชั้นกรรมพีที่เป็นอิสระจากอำนาจซึ่งไม่ได้มาจากความเป็นเหตุเป็นผล สะท้อนความขัดแย้งพื้นฐานที่มาจากเสรีภาพของปัจเจกชนนิยม นั่นคือการต่อสู้กับตัวเอง กับกิเลสตัณหา และความไม่เป็นเหตุผลภายในตัวเราเอง นับแต่วินาทีที่เราเป็นเสรีจากอำนาจภายนอก นับจากนี้ไปความรักอันเต็มเปี่ยมและรุนแรงได้เริ่มสร้างความทุกข์ให้กับเขา เพราะในอีกไม่นาน ม.ร.ว. กิริติก็ต้องเดินทางกลับเมืองไทย เขาจะทนอยู่ต่อไปได้อย่างไรโดยปราศจากเธอ ในระหว่างนั้นความรู้สึกของความรักก็เดินทางต่อไปเรื่อยๆ วรรณคดี “ศรีบูรพา” บรรยายถึงอารมณ์รักที่สูงอมของนพพรนั้นสวยงามจับใจยิ่ง

ก่อนหน้าหน้านั้น (ที่มีตาเกะ) จะมาถึงหลายวัน ความรู้สึกได้เกิดขึ้น แก่ข้าพเจ้าว่า ดูเหมือนจิตใจของข้าพเจ้าจะได้ลอบหนีไปจากตัวข้าพเจ้า ท่องเที่ยวไปในโลกอีกโลกหนึ่งอยู่เนืองๆ เป็นโลกใหม่ที่ได้ปรากฏขึ้นในความ คิดคำนึงของข้าพเจ้าเป็นครั้งแรกในชีวิต เต็มไปด้วยความงดงาม มีสง่าราศี และสุดแสนสราญเรีงรมย์ ความแปลกใหม่ที่ซาบซึ้งตรึงใจในโลกแห่งความ คิดคำนึงนั้น ได้เห็นยรรยงจิตใจของข้าพเจ้าให้เพลินชม เพลินสำราญ จนแทบว่า จะลืมความเป็นไปแต่หนหลังของตนเองเสียสิ้น ในชั้นแรก ข้าพเจ้าได้พยายาม จะป้องกันมิให้จิตใจของข้าพเจ้าได้ท่องเที่ยวไปในโลก ซึ่งข้าพเจ้ามิคุ้นเคยมา แต่ก่อน ข้าพเจ้าหวาดเกรงว่าจะประสบสิ่งที่น่าตระหนกตกใจหลบซ่อนอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งในโลกใหม่อันเป็นที่น่าพิสมัยนั้น แต่ต่อมาข้าพเจ้าก็ถอนความ พยายามด้วยบอกแก่ตนเองว่า เป็นการเหลือวิสัยที่จะป้องกัน ข้าพเจ้า ไม่สามารถจะต่อต้านกับความยียวนใจในโลกใหม่นั้นได้ ข้าพเจ้าจำต้องปล่อย ให้จิตใจกำตดหนุ่มของข้าพเจ้าท่องเที่ยวไปโดยอิสระ

ในที่สุด วันที่พรได้ย่างเหยียบเข้าไปสู่โลกนั้นด้วยตนเองก็มาถึง ชีวิตอันแท้จริง ของเขาได้สัมผัสกับความเป็นอยู่ของโลกนั้น และเป็นจุดสูงสุดของความสัมพันธ์ระหว่าง เขา กับ ม.ร.ว. กীরติ ทั้งหมดนั้นเขาคิดว่าเขาไม่ได้ตั้งใจจะให้เป็นอย่างนั้นเลย

หลังจากการระเบิดขึ้นของความรักที่มีตาเกะแล้ว แทนที่พรจะอึ้งใจและมีความ สุขใจในความรักที่ได้แสดงออกอย่างเปิดเผยแล้ว การณ์กลับดำเนินไปในทางตรงกันข้าม ในขณะที่ ม.ร.ว. กীরติเกิดความเข้าใจในความรักของนพรอย่างทะลุปรุโปร่ง แต่นพร กลับเริ่มต้นเข้าสู่ความสงสัยและความไม่แน่ใจในความรักของเธอ ความทุกข์ระทมก่อตัว ขึ้นอย่างเงิบๆ และกัดกินหัวใจของเธอทุกโมงยาม ไม่ใช่เพราะเธอจะต้องจากไป หากแต่เพราะเธอยังไม่ยอมตกเป็นทาสรักของเขอย่างสุดจิตสุดใจด้วยการบอกเขาว่า “ฉันรักเธอ” ต่างหาก

สุดท้าย หากนพรจะมีชีวิตยืนยาวมาถึงปัจจุบัน เราจะพบเห็นเขาได้ที่ไหน ผม คิดว่าเขาอาจจะได้เป็นหนึ่งในรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลทักษิณ หรือ ขวน หลีกภัย และชาติติด ด้วยก็ได้ หรืออย่างเลวๆ ก็ต้องได้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยของรัฐที่ใดที่หนึ่ง ยิ่งมีความรู้ ด้านการเงินการธนาคารจากญี่ปุ่น เขาคงจะมีฐานะตำแหน่งใหญ่โตไม่น้อยในวงการธุรกิจ และในเศรษฐกิจการเมืองไทย จากยุคคนิกส์มาถึงโลกาภิวัตน์ และกระทั่งเมื่อฟองสบู่แตก ด้วยความสามารถและฉลาดพอสมควร บวกกับความเป็นปัจเจกชนที่รู้ถึงความต้องการ ของเขาเอง และมุ่งมั่นที่จะเอาชนะมันให้ได้ เขาย่อมเหมาะที่จะกลับมาเป็นผู้ชนะในวงการ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ต่างๆ ของสังคมไทย

คำถามท้ายที่สุดก็คือ ภาพสีน้ำธรรมดๆ ที่มีตาเกาะจากคนที่เขาเคยรักนั้น จะยัง
แขวนอยู่ในห้องทำงานของเขาอีกละหรือ.

ตอนแรกตีพิมพ์ครั้งแรกในสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ตอนที่ ๒ ตีพิมพ์
ครั้งแรกใน เนชั่นสุดสัปดาห์ วันที่ ๕-๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ปรับปรุงแก้ไขใหม่ในเดือนกันยายน
พ.ศ. ๒๕๕๖

ศรีบูรพา

ดวงตะวันสีแดงแสงส่อง

อำไพส่องศรีบูรพา

รับดวงวิญญาณกลับมาบ้านเกิด

ในยามมืดหมองมัว โคมตัวเจ้าฟ้าพัน

อำนาจธรรม กระทำทุเรื้อนเคลื่อนไทย

ศรีบูรพา...ศรีบูรพา

ศรีบูรพา...ศรีบูรพา

ส่องเมืองไทยไสวสว่าง

แจ้งกระจ่างขึ้นประชา

ปากคม ปากกา สู้อาวุธปืน

ในยามแจ้งแสงทอง มองเห็นใครหัดขึ้น

ไร่บ้านขมจีน กลับคืนเพียงเศษเก้าถ่าน

ศรีบูรพา...ศรีบูรพา

ศรีบูรพา...ศรีบูรพา

คำสารภาพของนพพร

เดวิด สไมท์

นวนิยายเรื่อง *ข้างหลังภาพ* เป็นนวนิยายดังที่สุดเล่มหนึ่งของไทย พิมพ์ซ้ำเกินกว่า ๔๐ ครั้ง ทำเป็นภาพยนตร์สองครั้ง และได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น และภาษาจีนแล้ว ถึงแม้ว่า *ข้างหลังภาพ* ไม่ได้จัดเป็นหนึ่งใน “โครงการหนังสือดี ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่าน” ของ วิทยากร เชียงกุล และคณะ แต่กลับมีนักอ่านนักวิจารณ์หลายคนที่ถือกันว่า *ข้างหลังภาพ* เป็นนวนิยายดีที่สุดของ “ศรีบูรพา”

สำหรับผู้ศึกษาวรรณกรรมไทย *ข้างหลังภาพ* เป็นนวนิยายที่น่าสนใจไม่ใช่เฉพาะเนื้อหาสาระและฝีมือในการแต่งเรื่องของผู้ประพันธ์อย่างเดียวนั้น แต่เนื่องมาจากมีนักวิชาการและนักวิจารณ์ชั้นนำตั้งแต่ อุดม ศรีสุวรรณ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ดรีศิลป์ บุญขจร จนถึง ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ เคยหยิบปากกามาเขียนบทวิเคราะห์ จึงทำให้ผู้อ่านมีโอกาสมองผลงานของ “ศรีบูรพา” ขึ้นนี้ในแง่ที่น่าสนใจต่าง ๆ

บทวิจารณ์ *ข้างหลังภาพ* แรก ๆ (ซึ่งมี อาจิด จันทรมพร เคยรวบรวมพิมพ์เป็นภาคผนวกใน *ข้างหลังภาพ* ฉบับที่สำนักพิมพ์ดอกหญ้านำมาจัดพิมพ์) แม้ว่าจะชมฝีมือของผู้ประพันธ์เป็นอย่างดี แต่ก็กล่าวทำนองว่ายังดู “จืด” ไปหน่อย นักวิจารณ์คนแรกที่ชวนให้ผู้อ่านมองนวนิยายเล่มนี้ให้ลึกซึ้ง คือ อุดม ศรีสุวรรณ ซึ่งใช้นามปากกา “พ. เมืองชมพู” เขียนบทความเรื่อง “ดูวรรณคดีจากสังคม ดูสังคมจากวรรณคดี” ลงในนิตยสาร *อักษรสาส์น* เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ในบทความนี้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง ม.ร.ว. คีรีติกับนพพรนั้น

ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นสูงกับชนชั้นกลาง คือ ม.ร.ว. กীরติ เป็นตัวแทนชนชั้นสูง และนพพรเป็นตัวแทนชนชั้นกลาง ต่อมา ตรีศิลป์ บุญจรรยา ผู้เขียนนวนิยายกับสังคมไทย (๒๕๓๕-๒๕๔๐) แทนที่จะกล่าวถึงชนชั้นในสังคมไทย ตรีศิลป์ กลับพูดถึงการขัดแย้งกันระหว่าง “โลกเก่า” กับ “โลกใหม่” แต่ก็ยังเสนอว่าทั้ง ม.ร.ว. กীরติ และนพพรถือเป็นตัวแทนสองส่วนในสังคมไทยสมัยนั้นได้ การทำงานศึกษาประวัติวิทยานิพนธ์ของไทยของตรีศิลป์มีคุณภาพค่อนข้างจะสูง จึงไม่น่าประหลาดใจที่มีอาจารย์ผู้แต่งตำราเกี่ยวกับวรรณกรรมไทยหลายท่านเอาไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิง ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของตรีศิลป์คือ ตำราระดับอุดมศึกษาเรื่องพัฒนาการวรรณคดีไทย ซึ่งผู้แต่งชวนให้นิสิตนักศึกษา มอง *ข้างหลังภาพ* ว่าเป็นนวนิยายที่สะท้อน “ความเสื่อมสลายของสังคมชั้นสูงสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมของคนรุ่นใหม่ ยุคใหม่”

ผมต้องสารภาพว่า การมองทั้ง ม.ร.ว. กীরติและนพพรว่าเป็นตัวแทนชนชั้นสังคมไทยสมัยนั้นเห็นจะเป็นเรื่องยากหน่อยสำหรับผม อาจเป็นเพราะว่าผมเป็นคนต่างชาติไม่รู้เรื่องสังคมไทยสมัยนั้นก็ได้ แต่การที่ “พ. เมืองชมพู” อ้างว่า

“ถ้าเรานำชีวิตของ ม.ร.ว. กীরติ ไปเปรียบเทียบกับสภาพของชนชั้นผู้ดีในสมัยเมื่อ ๑๐ ปีก่อน อันเป็นระยะที่ *ข้างหลังภาพ* ปรากฏตัวในบรรณโลกแล้ว โศกนาฏกรรมของ ม.ร.ว. กীরติ เท่ากับเป็นภาพแห่งการแตกสลายของชนชั้นนี้ที่เดียว...”

ในขณะที่น้องสาวของ ม.ร.ว. กীরติทั้งสองคน (ซึ่งน่าจะเป็นชนชั้นเดียวกับพี่สาว มิใช่หรือ) ก็เห็นมีความสุขกับสามีหนุ่มที่รักกันคืออยู่ ผมจึงอดรู้สึกไม่ได้ว่าการมองสังคมไทยแบบ “พ. เมืองชมพู” นั้นน่าจะเป็นการมองข้ามเนื้อหานวนิยายมากไปหน่อย

ข้ออ้างของ “พ. เมืองชมพู” อีกข้อหนึ่งที่ผมไม่สามารถเข้าใจได้ก็คือ

“คำว่า *ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่ฉันรัก* ก็พอจะถือได้ว่า เป็นสัญลักษณ์แห่งความคิดคำนึงของชนชั้นผู้ดี ผู้ซึ่งภูมิใจและภูมิใจต่อชีวิตในอดีตซึ่งเคยรุ่งเรืองอยู่ภายใต้ระบบทำนาบนหลังคน อันเก่าคร่ำครึนั้นน้อยที่เดียว...”

ถ้อยคำของ ม.ร.ว. กীরติคิดว่าผมพอเข้าใจได้ แต่จะเอาความพิศหวังของ ม.ร.ว. กীরตินั้นไปเปรียบเทียบกับ “ระบบทำนาบนหลังคน” ได้อย่างไร ผมก็ยังไม่ทราบ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ผมสงสัยว่านักอ่านนวนิยาย*ข้างหลังภาพ* ทั่วๆ ไปคงถือว่า*ข้างหลังภาพ* เป็นแค่เรื่องรักโศกเศร้า โดยไม่มองตัวละครว่าเป็นตัวแทนอะไรเลย ความหมายลึกซึ้งของนวนิยายเท่าที่มีและลักษณะดีเด่นอย่างหนึ่ง เขาอาจรู้สึกที่น่าจะอยู่ที่ผู้ประพันธ์สามารถพรรณนาสภาพและความกลัวของเพศหญิงทั่วไปที่ถูกค่านิยมสังคมกดดันไม่ว่าเป็นผู้หญิงชั้นสูง กลาง หรือต่ำ ได้อย่างค่อนข้างชัดเจน ดังประโยคที่ ม.ร.ว. กীরติกล่าวไว้

“...ความสุขอันแท้จริงของฉันทันยังคงเลื่อนลอยอยู่ข้างหน้า ฉันทันเป็นแต่
“ไล่ไขว่คว้าติดตามและหวังในสิ่งนั้น และคอยอยู่”

สงสัยว่านักอ่านผู้หญิงหลายคนคงพยักหน้ารับ ในขณะที่ข้อสังเกตของ ม.ร.ว. กীরติ
ที่บอกว่า

“...เจ้าผู้หญิงเองเมื่อมีความผาสุกพอสมควรแล้ว ก็มักไม่สนใจใน
ปัญหาที่เกี่ยวกับความรัก เพราะว่าจะเป็นความรักหรือไม่ก็ตาม เมื่อมีความ
ผาสุกแล้วจะต้องการอะไรอีก...”

อาจจะเอาเป็นเครื่องปลอบใจตัวเองด้วยซ้ำ

นักอ่านทั่วๆ ไปคงเข้าใจว่า ม.ร.ว. กীরติมีความทุกข์เพราะนพพร และคงมีคน
ไม่น้อยที่ถือว่าเธอตายเพราะนพพรไม่รัก และเรื่องนี้ “พ. เมืองชมพู” หรือ อุดม ศรีสุวรรณ
เป็นนักวิจารณ์ที่มองนพพรในแง่ร้ายที่สุด

“ส่วนนพพรผู้ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิต ม.ร.ว. กীরติ และมีส่วนที่
ก่อให้เกิดโศกนาฏกรรมที่แฝงไว้ *ข้างหลังภาพ* นั้น ก็เป็นบุคคลที่เหมาะสมกับ
กาลสมัย จากเนื้อเรื่องทั้งหมดที่ ‘ศรีบูรพา’ ได้วาดให้เราเห็น เราก็เห็นแล้วว่า
นพพรเป็นคนที่ไม่มีความมีศีลสัตย์ เขาเป็นผู้สร้างเจดีย์แห่งความรักอันหวานฉ่ำ
และแล้วเขาเองเป็นผู้ทำลายเจดีย์นั้นเสียอย่างเลือดเย็น ลักษณะของนพพร
เช่นนี้เราจะหาตัวแทนของเขาจริงๆ ในสังคมไม่ยากนัก แม้แต่ปัจจุบันนี้...ความ
ไม่มีความมีศีลสัตย์ของนพพร ก็คือลักษณะที่ไร้ศีลไร้สัตย์ของชนชั้นนายทุนนาย
หน้าที่รุ่งเรืองหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ชนชั้นนี้มุ่งแต่จะแก่งกำไร
ซึ่งก็ตรงกับปรารถนาของนพพร ซึ่งมุ่งแต่ความก้าวหน้าของตนเป็นใหญ่...
สิ่งที่นพพรหรือชนชั้นนี้คำนึงหรือระลึกอยู่เสมอก็คือ ‘ความงาม’ ที่ ม.ร.ว. กীরติ

หรือสังคมเก่าปรุงแต่งให้คงงามอยู่เสมอ แต่ก็นั่นแหละ ผิวหน้าย่อมไม่คงทน เป็นเพียงแต่ภาพลวงตาชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้นเอง ซึ่งง่ายที่จะรักและง่ายที่จะลืม...”

มาถึงบัดนี้ ยังมีนักอ่านจำนวนไม่น้อยที่นำถ้อยคำของ “พ. เมืองชมพู” แปรเป็นป้ายติดไว้ที่ตัวนพพรว่าเขาเป็นคน “รักง่ายลืมง่าย” เหมือนกับว่าเขาเป็นตัวแทนผู้ชายไม่จริงใจทั่วไป การที่เรียนวิชาทางด้านธนาคารก็ใช้เป็นหลักฐานเพิ่มเติมกันว่า นพพรเป็นคนที่เห็นแก่ตัวเอง เอาใจใส่แต่การก้าวหน้าของตนเอง

ส่วน ม.ร.ว. กীরติ ใคร ๆ ก็เห็นว่าเป็นผู้แพ้ในความรัก ถึงแม้จะอ่านส่วนมากจะเห็นใจเธอเป็นอย่างยิ่ง โดยถือว่าเธอเป็นผู้หญิงตัวอย่างยอดเยี่ยมที่ทั้งอดทนและเสียสละ แต่ก็ยังคงมีอีกพวกหนึ่งที่มีมองเธอคนละอย่างกัน พวกนี้—ซึ่งรวมทั้งนักอ่านชาวต่างชาติหลายคน (ซึ่งอาจจะไม่เข้าใจสังคมไทยก็จริง) พอเห็น ม.ร.ว. กীরติเริ่มรำพึงรำพันว่า

“...ชีวิตของฉันเป็นชีวิตของคนที่ยากลำบาก เหตุผลในการแต่งงานของฉัน เป็นเหตุผลของสตรีที่ยากลำบากที่สุดในเรื่องความรัก...”

แทนที่จะหยิบผ้าเช็ดหน้าตา กลับคิดในใจว่า “เดี๋ยวเถอะ ๆ คุณหญิงทั้งรวยทั้งสวย ทั้งเก่งทั้งมีตัวที่รัก แค่นี้ก็ยังไม่พออีกหรือ”

เพื่อผมเคยได้รับเชิญไปคุยกับนิสิตนักศึกษาไทยเกี่ยวกับ *ช่วงหลังภาพ* หลายครั้งแล้ว ออดูรู้สึกไม่ได้ว่า เขามักจะมองข้ามจุดสำคัญอย่างยิ่งของนวนิยายเล่มนี้เสมอ คือ *ช่วงหลังภาพ* เป็น “นวนิยายประเภทสารภาพ” หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า confessional novel นวนิยายประเภทนี้มีผู้เล่าเรื่องบุรุษที่ ๑ ซึ่งมักจะเปิดเผยหรือ “สารภาพ” เหตุการณ์ในชีวิตหรือประสบการณ์ส่วนตัวที่มีผลกระทบต่อจิตใจมาก นักอ่านจะสนุกที่ได้รู้จักรายละเอียดส่วนตัวของผู้เล่าเรื่องมากกว่าตัวละครในนวนิยายประเภทอื่น ส่วนผู้ประพันธ์นวนิยายประเภทนี้ก็เปิดโอกาสให้ผู้อ่านรู้สึกว่าได้สัมผัสกับผู้เล่าเรื่องอย่างใกล้ชิดเหมือนเป็นคู่ปรับทุกข์ จุดนี้ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ์ ซึ่งแจ่มมานานแล้ว ดังที่เคยกล่าวว่า “เพราะผู้แต่งใช้กลวิธีให้นพพรเป็นผู้เล่าเรื่อง เราจึงเข้าใจนพพรได้มาก แต่ฝ่ายกীরตินั้นเราเข้าใจตามที่นพพรบอก ลักษณะนิสัยของนพพรจึงแจ่มแจ้งแก่ผู้อ่านมากกว่า”

เราอาจจะยกคำถามเพิ่มอีกสักสองข้อ คือ หนึ่ง คำเล่าเรื่องหรือ “คำสารภาพ” ของนพพร เราเชื่อเต็มที่หรือเปล่า (อย่างเช่นในบทสุดท้ายที่นพพรพูดว่า “ผมไม่เข้าใจว่า คุณหญิงหมายความว่าอะไร...ข้าพเจ้าแปลความหมายของเธอไม่ออก”) และสอง เรา

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คิดว่าผู้ประพันธ์ตั้งใจจะให้ผู้อ่านมองนพพรอย่างไร

นพพรจึงมีสิ่งที่จะต้องสารภาพ คือ ที่เขาหลงรักสตรีที่เป็นผู้ใหญ่มีสามีแล้วประการหนึ่ง และที่เขาเคยจับมือจูบปากและจินตนาการฝันไปถึงอะไรมากกว่านั้นอีกประการหนึ่ง แต่คำสารภาพสำคัญที่สุดคือไฟรุนแรงแห่งความรักในใจเขาดับไปเสียแล้ว ที่เหลืออยู่ก็เพียงความรู้สึกที่ทั้งงงและทั้งอายที่เคยหลงเสน่ห์ ม.ร.ว. กิริติ พร้อมด้วยความเข้าใจว่าเขาจะต้องทำอย่างไรถึงจะรักษาความรู้สึกของ ม.ร.ว. กิริติไม่ให้เธอเจ็บปวดมากเกินไป แม้หมายความว่าเขาอาจต้องปิดบังความจริงบ้าง ไม่พูดอะไรตรง ๆ บ้าง หรือแกล้งงมงายก็ตาม

นวนิยาย*ข้างหลังภาพ* จบด้วยถ้อยคำอมตะของ ม.ร.ว. กิริติว่า “ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่คุณรัก” ซึ่งเป็นคำชวนผู้อ่านให้หันกลับไปพิจารณาชีวิตและความรักที่ไม่ใช่ของ ม.ร.ว. กิริติคนเดียวเท่านั้น แต่เป็นของผู้อ่านเองด้วย เราจึงอาจสรุปได้ว่า จุดประสงค์ใหญ่ของ “ศรีบูรพา” ในการเขียน*ข้างหลังภาพ* คือสอนให้ผู้อ่านเข้าใจว่า “อกหักดีกว่ารักไม่เป็น” ส่วนผู้อ่านที่มอง ม.ร.ว. กิริติเป็นสตรีตัวอย่างที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง ถ้อยคำสุดท้ายของเธออาจถือว่าเป็นปรัชญาชีวิตอย่างหนึ่งก็ได้ ส่วนอีกพวกหนึ่ง ถ้อยคำเหล่านี้กลับแสดงให้เห็นว่า ม.ร.ว. กิริติอยากแก้แค้นนพพรให้รู้สึกไม่สบายใจตั้งแต่วันนั้นมา

แต่ความจริงเรื่อง*ข้างหลังภาพ* ไม่จบลงด้วยถ้อยคำของ ม.ร.ว. กิริติ แต่กลับจบใน “บทนำ” ก่อนบทที่ ๑ ซึ่งนพพรพูดถึงการนำภาพวาดจากมิตาเกะไปแขวนไว้ในห้องทำงาน ถ้าผู้อ่านเข้าใจว่า*ข้างหลังภาพ* เป็นนวนิยายประเภทสารภาพ แทนที่จะให้ถ้อยคำของ ม.ร.ว. กิริติมีน้ำหนักสูงสุด เขาก็คงกลับไปพิจารณาความรู้สึกของนพพรในเวลานั้น เพราะว่า เป็นนวนิยายเกี่ยวกับนพพรมากกว่า พออ่านจบแล้วเราควรถามตัวเองว่า ทำไมนพพรจึงคิดจะแขวนรูปวาดนั้นไว้ในห้องทำงานของเขา เพราะเขาเพิ่งเข้าใจว่าเขารัก ม.ร.ว. กิริติเหลือเกินใช่หรือเปล่า คงไม่ใช่กระมัง ความรักของนพพรนั้นดับไปจริงหลายปีแล้ว ไม่อย่างนั้นก็คงเพราะเขารู้สึกว่าเป็นการแก้บาปอย่างหนึ่ง หาก ม.ร.ว. กิริติเห็นฝีมือตัวเองแขวนไว้ที่ฝาผนัง อาจอึ้งลงมาจากสวรรค์แล้วยกโทษให้เขานั้นหรือ ก็คงไม่ใช่เหมือนกัน เพราะสำหรับนพพรแล้ว แม้จะรู้สึกทั้งอายทั้งไม่สบายใจนิด ๆ แต่ก็ยังเชื่อในระดับหนึ่งว่าเขาไม่ได้ทำอะไรผิด นพพรเองแทบจะไม่ได้ให้เหตุผลอะไรนอกจากคำว่า

“ข้างหลังภาพนั้นมีชีวิต และเป็นชีวิตที่ตรึงตราอยู่บนดวงใจของข้าพเจ้า”

ภาระก็เลยตกอยู่ที่ผู้อ่านที่จะต้องหาทางเข้าใจว่า ทำไมชายหนุ่มที่เพิ่งแต่งงานใหม่ จึงคิดจะนำภาพวาดธรรมดา ๆ ซึ่งเป็นฝีมือของผู้หญิงที่เขาเคยรักไปแขวนไว้ในห้องทำงานที่ด้านหลังเก้าอี้ (เพราะกลัวว่าหากประดับไว้ตรงหน้า ภาพนั้นจะรบกวนประสาทของเขา) คงมีผู้อ่านหลายคนอยากเชื่อว่านพพรรัก ม.ร.ว. กิริติจริงๆ แต่ไม่ใช่แน่นอน

ความรักของนพพรนั้นตายไปแล้ว ตั้งแต่กลับมาเมืองไทยเขามีแต่ข้ออ้างว่าทำไมไปเยี่ยมเธอไม่ได้ และที่เขาอยู่ข้างๆ ตอนเธอกำลังจะตาย ก็เพราะน้ำของ ม.ร.ว. กীরติวิงวอนให้ไปเท่านั้น การเขวนรูปวาดมิตาเกะจึงน่าจะมีอะไรซับซ้อนมากกว่านั้น

เพราะเป็นรูปวาดมิตาเกะนั้นเอง รูปวาดนั้นไม่ได้เป็นที่ระลึกถึงที่รักเก่าหรืออกแต่กลับเป็นที่ระลึกถึงวัยแห่งสร้งรัก เป็นสัญลักษณ์แห่งความเสียหาย ความเลือนจางไป และความเหือดแห้งของน้ำรัก เพราะในที่สุดนพพรก็เสียสละอุดมการณ์วัยหนุ่มเกี่ยวกับความรักแล้วยอมแต่งงานกับคนที่เขาไม่รัก ซึ่งพ่อจัดหาให้ ซึ่งก็ตรงกับ ม.ร.ว. กীরติ ดังนั้นพ่อแต่งงานกับสาวที่ไม่เหมาะกับเขา นพพรจึงตกอยู่ในสภาพที่ไม่ต่างจากเจ้าคุณอิทธิรบดี คือวัยแห่งสร้งรักได้ผ่านพ้นเขาไปเสียแล้วจนกลายเป็นคนไร้อนาคต ที่เหลือมีแต่รูปวาดเป็นที่ระลึกถึงน้ำรักที่ครั้งหนึ่งนานมาแล้วเคยไหลอยู่ในใจของเขา.

หนังสืออ้างอิง

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. “ปริศนา *ข้างหลังภาพ* ของ ศรีบูรพา”. ใน *อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง*, กรุงเทพฯ :โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๕ : ๙๕-๑๐๖.

ตรีศิลป์ บุญขจร. *นวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕-๒๕๐๐)*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๒๓.

“พ. เมืองชมพู” (อุดม ศรีสุวรรณ). “สุวรรณคดีจากสังคม คุณสังคมจากวรรณคดี” ใน *“อินทราวุธ”, ข้อคิดจากวรรณคดี*. กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือน้ำแข็ง ๒๕๒๒ : ๒๓๑-๗๒.

พัฒนาการวรรณคดีไทย (หน่วยที่ ๑-๗). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์, ๒๕๓๓.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. *วิเคราะห์วรรณคดีไทย*. พระนคร : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๑๗.

“ศรีบูรพา”. *ข้างหลังภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๔๐.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

พิจารณาการชะงักงันของความรัก ในนวนิยายเรื่อง ข้างหลังภาพ และ ลูกผู้ชาย ของ “ศรีบูรพา”

วิภาพ คัญทัพ

หากจะกล่าวถึงความเป็นที่รู้จักของนวนิยายเรื่อง *ข้างหลังภาพ* (พ.ศ. ๒๔๘๐) และ *ลูกผู้ชาย* (พ.ศ. ๒๔๗๑) ของ “ศรีบูรพา” *ข้างหลังภาพ* ดูเป็นเรื่องที่มีภาษิตักว่าสักหน่อย ตรงที่เคยเป็นภาพยนตร์ร่วมสมัยอยู่หลายครั้ง ดังนั้นตัวละครเอกฝ่ายหญิงของเรื่องคือ “ม.ร.ว. กীরติ” จึงเป็นที่รู้จัก กระทั่งมีเพลงประกอบภาพยนตร์ชื่อ “กীরติ” ในขณะที่ “มานิช” ซึ่งเป็นตัวละครเอกฝ่ายชายของเรื่อง *ลูกผู้ชาย* เป็นที่รู้จักน้อยกว่ามาก ยิ่งพูดถึงแก่นเรื่องก็อาจจะห่างไกลความสนใจทั่วไป แต่เป็นที่รู้จักและประทับใจในหมู่นักอ่านที่นิยมสัมผัสความเป็นมนุษย์

ในที่นี้จึงจะพ่วงถึงพิจารณาตัวละครเอกสองตัวจากนวนิยายสองเรื่องดังกล่าว ตัวหนึ่งเป็นตัวละครฝ่ายหญิง อีกตัวหนึ่งเป็นตัวละครฝ่ายชาย เป็นการพิจารณาในแง่ของความเป็นมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์รักในบทบาทของหญิงชายที่ถูกกำหนดด้วยสถานะทางเพศและสถานะทางสังคม ซึ่งวิถีสังคมกำหนดกรอบในการดำเนินชีวิตไว้แตกต่างกัน และ “ศรีบูรพา” ได้สะท้อนถ่ายทอดในหลายมุมมองที่น่าสนใจ ทั้งนี้เพื่อแสวงหาคุณธรรมในความรักโดยสรุปผลจากกรณีศึกษาบทบาทของตัวละครที่ “ศรีบูรพา” ได้บรรยายไว้

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ข้างหลังภาพ : สุภาพสตรีสูงศักดิ์ผู้งามพร้อม

ในเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ผู้อ่านมองภาพคุณหญิงกิริติผ่านสายตาของนพพรที่เฝ้าสังเกต คุณหญิงกิริติอย่างชื่นชม นับแต่ครั้งแรกที่เขาได้เห็นความงามของคุณหญิงกิริติเมื่อไปต้อนรับที่สถานีรถไฟ

...แต่ดูเป็นสาว และเต็มไปด้วยความเปล่งปลั่ง แต่งกายงดงามมีสง่า
แม้เพียงชั่วการชำเลื่องเห็นเป็นครั้งแรก

ส่วนภายในจิตใจของคุณหญิงกิริติเป็นอย่างไรนั้น นพพรรับรู้จากข้อความในจดหมายของเจ้าคุณอธิการบดีผู้สามีว่า

...กิริติเป็นคนทีค่อนข้างเจียมอยู่สักหน่อยสำหรับผู้ที่ยังไม่คุ้นเคยกัน
แต่เป็นคนใจคอโอบอ้อมอารี ไม่ต้องสงสัย...

ต่อมาเมื่อได้ใกล้ชิดกัน ในฐานะผู้นำเที่ยวของคุณหญิงในเวลาที่คุณหญิงมีกิจกับมิตรสหายในประเทศญี่ปุ่น นพพรได้สังเกตเห็นกิริยาท่าทีของคุณหญิง พร้อมกับแนวคิดและรสนิยมอันมีลักษณะเฉพาะตัวที่น่าสนใจ

...ในเวลาที่คุณหญิงได้รับความเบิกบานใจในการสนทนากับข้าพเจ้าสอง
ต่อสอง เธอเคยเปล่งหัวเราะเต็มที่ เสียงหัวเราะของเธอเต็มไปด้วยชีวิตและ
ความบริสุทธิ์ของเด็ก

สุภาพสตรีผู้งดงามกับกิริยาอ่อนหวานและการวางตัวเป็นผู้ดีสมชาติตระกูล คือภาพคุณหญิงกิริติที่ผู้อ่านได้รับผ่านสายตาของนพพร เป็นภาพอันชวนชื่นใจ แม้จะเป็นหญิงสูงวัยถึง ๓๕ ปีในตอนต้นเรื่อง และ ๔๐ ปีเศษในตอนท้าย หากแต่จะมีการขยายความว่า คงความสวยงามและความอ่อนเยาว์ไว้ได้ดีเป็นพิเศษเสมอ

...เป็นเวลานานไม่ต่ำกว่าชั่วโมง ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่าวัย ๔๐ ปีของ
หม่อมราชวงศ์กิริติได้ปรากฏออกให้เห็นเล็กน้อย จากริ้วรอยบางแห่งตามพื้นผิว
อันงามของเธอ แต่ในส่วนกิริยาการและการพูดจาพาทีนั้น เธอมิได้เปลี่ยนแปลง

ไปจากหม่อมราชวงศ์กิริติคนเดิมเลย แซ่ม้าช้อยและหวานอย่างไรก็อย่างนั้น

แต่ในทัศนะของคุณหญิงนั้นมองเรื่องความงามของสตรีในสังคมไทยว่า

“ยิ่งกว่านั้น บางที่คุณความดีของสตรีก็ถูกมองข้ามเลยไป ถ้ามีดี
อาศัยอยู่ในความงาม”

คุณหญิงโชคดีที่ได้เป็นคนดีในร่างงาม จึงได้รับความสนใจ หากแต่ว่ามีชีวิตที่น่า
สงสารเพราะคั่นร่นอยู่ในกรอบแห่งความดีตามการเรียกร้องของสังคม ทั้งที่โดยความคิด
เป็นอิสระ น้ำเสียงของคุณหญิงที่มีต่อทัศนคติของผู้คนในสังคมนั้น จึงเป็นน้ำเสียงที่ไม่
ชื่นชมศรัทธา

“...เป็นการถูกต้องหรือที่เราจะปกป้องกำบังความเป็นสาวสดชื่นของเรา
ไว้เสียจากนัยน์ตาของคนภายนอก? ชีวิตได้กำไรที่ตรงไหนเล่า ในการกระทำ
เช่นนั้น? เป็นการฉลาดหรือไม่เปิดเผยวัยงามที่สุดของเรา ฉันไม่ใคร่ได้คิด
อะไรในเวลานั้น เพราะว่าเราไม่ได้ถูกอบรมให้เป็นคนช่างคิด เรามีทางที่เขา
กำหนดไว้ให้เดิน เราต้องเดินอยู่บนทางแคบ ๆ ตามจารีตประเพณีขนบ
ธรรมเนียม”

ม.ร.ว. กิริติ : “คนนอก” ทางความคิด

คุณหญิงกิริติเป็นคนงามที่ยึดมั่นในความดี ขณะเดียวกันก็ต้องสู้กับความคิดของตัวเอง
ที่คอยคัดจ้างกับสังคมอยู่ร่ำไป โดยเฉพาะเมื่อมีนพพรมาเป็นโจทย์ใหญ่ในชีวิต

ความสมบูรณ์พร้อมทั้งฐานะ ร่างกาย และจิตใจอันบริสุทธิ์นั้น ชวนให้ผู้อ่านรู้สึก
สงสารนัก เมื่อพบว่าคุณหญิงมีความเป็นตัวของตัวเองเพียงแค่นั้นในโลกของความคิด

ที่ดูเป็นคนกล้าคิดกล้ารู้สึกเยี่ยงศิลปิน การแสดงออกของคุณหญิงกลับเป็นไป
ตามขนบธรรมเนียมของสังคม ทำให้เด็กหนุ่มที่ผ่านโลกในความจริงมาเพียง ๒๐ ปีเศษ
อย่างนพพร ยากที่จะเข้าใจความคิดกับการแสดงออกที่ขัดแย้งกันนั้น และท้ายที่สุดเขาก็
เลือกที่จะเข้าใจเฉพาะสิ่งที่เป็นหน้าที่หรือเรื่องเฉพาะหน้าของเขา

นพพรจึงเป็นเพียงตัวละครคู่กรณีของคุณหญิง ที่อยู่คู่กับอารมณ์พาฝันไม่นานนัก
อาจพุ่งชานอยู่ชั่วระยะหนึ่งตามจังหวะของอารมณ์คนหนุ่ม แล้วก็กลับมาเข้าที่อยู่ในโลก

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ของความเป็นจริงได้ในเวลาอันรวดเร็ว

โดยเขามีข้อสรุปชัดเจน และกล่าวกับคุณหญิงกิริติว่า

“...ความรักให้ความชุ่มชื้นในเบื้องต้น แต่ได้จบลงด้วยทุกข์ทรมานอย่าง
แสนร้ายกาจ ผมได้คิดในตอนหลังว่า ผมได้ปล่อยตัวให้เตลิดเพริดไปอย่าง
ไม่สมควรยิ่ง ผมควรจะรักและนับถือคุณหญิงคุจุที่สาวของผม...”

กล่าวได้ว่าความอ้อมค้อมระว่างตนของคุณหญิงในทางสังคมทำให้ไม่เกิดความ
ประจวบเหมาะกับการมณั้รัก ทั้งที่คุณหญิงเริ่มรักนพพรพร้อม ๆ กับที่นพพรรัก เมื่อนพพร
สารถาว่าความรักของเขาเกิดที่มีตาเกะ

คุณหญิงแย้งว่า

“ความรักของเรา นพพร”

คุณหญิงทราบดีในความรักที่นพพรมีต่อเธอ เนื่องเพราะการสื่อความหมายชัดเจน
ของนพพร หากแต่คุณหญิงเลือกที่จะแสดงออกอย่างผู้ดี นั่นคือจำกัดขอบเขตของตัวเองไว้
และสื่อความอย่างซ่อนเร้นภายใต้ภาษาท่าทางและคำพูด ทั้งนี้เพราะคุณหญิงอยู่ในฐานะ
ของผู้มีสามีแล้ว

อยู่อย่างหมดหวังกับเสรีภาพของตัวเองโดยสิ้นเชิง

สำหรับ *ช่วงหลังภาพ “ศรีบูรพา”* ได้เลือกเสนองภาพลักษณะของสุภาพสตรีใน
สังคมชั้นสูงที่มีความสมบูรณ์พร้อมทางกาย แต่มีเงื่อนงำทางสังคมหลายประการ เช่น
ความเป็นผู้หญิง ความเป็นชาติตระกูล ความรักและการครองเรือนกำหนดให้ไม่สามารถวางตัว
และแสดงออกได้อย่างอิสระ ยังผลให้จังหวะชีวิตผิดพลาดคลาดเคลื่อนไป ที่ควรจะได้พบ
กับความรักและคนรักมาตั้งแต่ในวัยสาว กลับปล่อยให้เวลาล่วงเลยมาจนต้องยอมแต่งงาน
กับคนชรารุ่นพ่อ

แม้คุณหญิงมีอิสระเมื่อสามีตาย ก็เป็นจังหวะที่นพพรกำลังจะเข้าพิธีแต่งงาน
การไม่สามารถทำใจไปร่วมงานแต่งงานของนพพรได้ ทำให้คุณหญิงกลายเป็นคนนอก
สังคมซ้ำแล้วซ้ำอีก ในขณะที่นพพรเป็นคนดีของสังคม

ความเป็นคนดีของนพพรนั้นเข้าใจได้ง่าย คือ ลูกที่ดีของพ่อแม่ ศิษย์ที่ดีของ
สถาบัน หรือนักงานที่ดีขององค์กร แต่ความเป็นคนนอกสังคมของคุณหญิงดูเป็นเรื่อง
ประหลาดซับซ้อนและยุ่งยากที่ต้องการคำอธิบาย

บนยอดเขาแห่งอิสรภาพ

ด้วยเหตุที่เป็นลูกผู้หญิง คุณหญิงจึงมีกรอบกำหนดให้เดินไป ในขณะที่หัวใจนั้นเป็นอิสระเกินและไกลไปจากกรอบที่กำหนด ในวัยสาวดูเหมือนความสวยงามของคุณหญิงทำให้อย่างต้องระมัดระวังและวางตัวอยู่ในกรอบ เป็นพี่สาวคนโตของบ้านที่น้องสาวได้พบกับความรักและแต่งงานไปก่อนหน้า

“...ฉันเป็นคนโชคดีที่เกิดมาสวย แต่ฉันเป็นคนโชคร้ายที่เกิดมาไร้ความรัก และก็อาจเป็นเพราะความสวยนั่นเองที่ฉันได้ถูกปกป้องกีดกัน จากการติดต่อกับโลกภายนอกยิ่งกว่าน้องๆ...”

การแต่งงานจึงเป็นพิษหนักของคุณหญิง ทั้งการแต่งงานของคนอื่นและการแต่งงานของตนเอง ในการแต่งงานกับเจ้าคุณอธิการบดีนั้นคุณหญิงจำต้องน้อมปฏิบัติเพื่อสนองคุณบิดา การไม่ได้เลือกวิถีชีวิตด้วยตนเอง ทำให้เสียใจหนักหนาสาหัส

“...ทรงขอร้องให้ฉันรับรองการแต่งงานกับเจ้าคุณ ฉันถึงแก่น้ำตาตกฉันร้องไห้ด้วยความตกใจและด้วยความรู้สึกอย่างอื่นอีกหลายอย่าง...”

การก้าวเข้าไปในชีวิตแต่งงานของคุณหญิงกิริดีเป็นเหตุผลแบบคนนอกสังคม เพราะไม่ได้แต่งงานด้วยความรักหรือความพอใจในเกียรติยศฐานะที่เหมาะสม หรือแม้แต่ด้วยใจศิโรราบต่อประเพณีคลุมถุงชน หากแต่การแต่งงานของคุณหญิงคือการปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสรภาพจากบ้านใหญ่หลังหนึ่งไปสู่อีกหลังหนึ่ง โดยชัดเจนว่าสังคมครอบครัวบีบบังคับความเป็นตัวของตัวเองของคุณหญิงให้เล็กลงไปจนเกือบดับสิ้น

ถ้าหากไม่มีนพพรมาช่วยปลุกวิญญาณอิสระให้เติบโตขึ้นอีกครั้ง

ที่มีตาเกะ คุณหญิงจึงพูดอะไรเป็นสัญลักษณ์แทนชีวิตตัวเอง อันดำเนินเรื่อยมาภายใต้เงื่อนใจของสังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้หญิงสูงศักดิ์สามารถทำอะไรตามอำเภอใจ

“นพพร, ถ้าเราทั้งสองจะดำรงชีวิตอยู่แต่บนยอดเขามิตาเกะนี้ตลอดไปจนชั่วชีวิตหาไม่ คำพูดของเธอก็เป็นการถูกต้องทุกอย่าง แต่ความจริงอีกประการเดียวเราก็จะลงไปจากภูเขาลูกนี้ ไปเผชิญหน้ากับฝูงชน...”

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

การแต่งงานของนพพรแสดงพิษหน่ออีกะลอกหนึ่ง ทำให้คุณหญิงถึงกับล้มป่วย ไม่อาจทรงกายไปอวยพรให้นพพรได้ในฐานะมิตร และเพราะคุณหญิงเป็นผู้มีอุดมคติในการแต่งงาน จึงแสดงความแปลกใจที่นพพรให้คำตอบเมื่อจะแต่งงานว่า เขาเป็นผู้ไม่มีอุดมคติในการแต่งงาน

คุณหญิงตกตะลึงถึงกับรำพึงถามนพพรว่า

“ผู้ชายทุกคนเป็นอย่างเธอหรือ นพพร?”

คุณหญิงจากโลกนี้ไปด้วยโรคร้ายที่เข้ามาคัดกร่อนร่างอันโสกา ร่างอันโสกาของคุณหญิงจึงเป็นเสมือนตัวแทนของสุภาพสตรี ผู้ถูกลิดชีวิตด้วยค่านิยม ขนบและประเพณีของสังคม

การแต่งกายอย่างผู้ดี...ครั้งสุดท้าย

ในขณะที่โรคร้ายคุกคามนั้น คุณหญิงยังมีแกใจลุกขึ้นแต่งตัวอวดเพื่อให้ดูดีดูสวย เมื่ออยู่ต่อหน้านพพร ชายหนุ่มคนสำคัญที่อุตสาห์มาเยือนถึงบ้าน

การแต่งตัวครั้งนั้นจึงแสดงความสูงศักดิ์อิศรฐานและความเป็นผู้ดีในสังคมครั้งสุดท้ายก่อนสิ้นลม คุณคล้ายกับว่าสังคมนั้นเรียกร่องอะไรไม่มาก ข้อเรียกร่องเป็นเพียงเปลือกที่สวยงามน่าชื่นชม แต่สภาพจิตใจของคุณหญิงนั้นย่ำแย่ คุณหญิงต้องขวยวิญญาณ์ให้แก่สังคมโดยยินยอมจำกัดเสรีภาพของตัวเอง นพพรคือตัวแทนของคนในสังคมปกติที่ไม่เข้าใจถึงความลึกซึ้งละเอียดอ่อนอันเป็นปัจเจกภาพที่อยู่นอกเหนือกฎกติกาทั่วไป

ในเวลาที่เป็นคุณหญิงอ่อนแอลงเพราะร่างกายถูกคัดกร่อนจนไม่สามารถจะพูดจาอะไรต่อไปได้อีกนั้น เธอสู้อุตสาห์เขียนประโยคสุดท้ายตั้งใจฝากให้นพพร ซึ่งที่จริงก็คือฝากให้สังคมไว้พร้อมกันว่า

ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่ฉันรัก

ความหมายอันชวนสะอิดใจ จึงไม่ใช่เพียงแค่แสดงความเป็นมนุษย์ว่าอิมใจที่ได้รักความน่าสนใจมากกว่านั้นยังอยู่ที่ข้อความในส่วนต่อมาก็คือ

ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน

ผู้อ่านทราบดีว่า นพพรรักคุณหญิง และพร่าบอกเสมอว่า “...ผมรักคุณหญิง” โดยพยายามจะถามคุณหญิงว่า “คุณหญิงรักผมไหม?” ก่อนหน้าที่ความรักของเขาจะค่อย ๆ ยุติความงอกงาม ในระหว่างวันที่คุณหญิงยังไม่สามารถจะให้คำตอบอะไรได้ และในระหว่างที่ความเป็นเนื้อแท้ของคุณกับความเป็นผู้ดีในสังคมกำลังทะเลาะแย้งกันอยู่ภายในจิตใจของคุณหญิงอยู่นั้น คุณหญิงละล้าละลักบอกนพพรแทนคำตอบว่า

“...นพพร...รีบไปเสีย ฉันแทบใจจะขาด”

ความหมายของการปราศจากคนที่รักฉันในเวลาที่คุณหญิงจะหมดลมหายใจนั้น จึงหมายถึงปัจจุบันขณะ เมื่อคุณหญิงตระหนักแล้วว่าความรู้สึกของนพพรได้เปลี่ยนไปแล้ว และเขากำลังจะก้าวหน้าไปมีชีวิตที่ดีตามครรลองของสังคมที่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ชายที่มีความเพียบพร้อมอย่างเขา

“ศรีบูรพา” ได้เชิญชวนให้ผู้อ่านที่ติดตามเรื่องราว *ข้างหลังภาพ* มาด้วยความระทึกใจในโศกนาฏกรรมของชีวิตลูกผู้หญิงจากครอบครัวชนชั้นสูงของยุคสมัย และแฝงฝังคำตอบไว้พร้อมกันว่า เหตุใดคุณหญิงจึงไม่สามารถตอบรักนพพรได้ในเวลาที่เขารู้สึกอรอนรันเหลือเกิน

จึงนับว่า ม.ร.ว. กীরติรักเกียรติในความเป็นลูกผู้หญิงและความเป็นวงศ์สกุลที่สังคมกำหนด มากกว่าตัวตนและอารมณ์ส่วนตัว ยินยอมปล่อยให้ความรักรุ่งโรจน์อยู่เพียงในจิตใจและร่างกายอันสวยงาม และท้ายที่สุดก็แตกดับลงไปพร้อมกัน

ลูกผู้ชาย : เจ็บ ทน และกล้าหาญอย่างลูกผู้ชาย

ใน *ลูกผู้ชาย* “ศรีบูรพา” เชิญชวนให้ผู้อ่านเห็นความเป็นลูกผู้ชายของ “มานอช” ผ่านพฤติกรรมที่สะท้อนความเจ็บปวดทั้งกายและใจหลายครั้งหลายครา นับแต่ยังเยาว์วัยที่เริ่มชกต่อยกับคีรี ลูกชายเศรษฐีผู้ทำอะไรเอาแต่ใจตัวเองโดยไม่คิดถึงความรู้สึกของคนอื่น

วันหนึ่งคีรีรังแกราพรธม เด็กหญิงผู้เป็นเพื่อนสนิทของเขา มานอชเจ็บตัวเพราะเข้าไปปกป้อง แต่ผลของการทำนี่คือถูกพ่อของตัวเองแท้ ๆ ตบหน้าซ้ำ ด้วยเข้าใจผิดคิดว่าลูกชายเข้าไปรังแกเขาก่อน

เนื่องจากการใส่ความเอาประโยชน์เข้าข้างตัวของคีรี

มานอชต้องเผชิญกับความเจ็บปวดอีกหลายครั้ง เพราะความเข้าใจผิด และการฉวยโอกาสของคนไร้คุณธรรมอย่างคีรีผู้ไม่วางตัวอยู่ในกฎกติกาข้อใด นอกเสียจากความ

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ต้องการของตนเอง

ครั้งหนึ่งที่มาโนชต้องเจ็บใจที่พลาดโอกาสเข้าชิงตำแหน่งที่ ๑ ในการแข่งขันวิ่งระดับโรงเรียน เพราะศิรีเล่นผิดกติกา แกล้งขัดขาเขา ในนาฬิกาที่มาโนชกำลังจะวิ่งเข้าสู่เส้นชัย

“คุณศิรี! คนนรก!” รำพรรณร้องเสียงดังด้วยความเคียดแค้น “เล่นเสียอย่างร้าย! เขาขัดขาเธอ ฉันกับแม่ละเมียดเห็นกับตาทีเดียว”

“แต่ดูเหมือนเขาไม่ได้เจตนา” มาโนชตอบไม่สู้เต็มเสียง

มาโนชมีแนวโน้มยอมรับทุกอย่างที่เกิดขึ้น แม้จะเจ็บปวดอยู่ภายใน ดังนั้นเมื่อเติบโตเป็นหนุ่ม เกิดรักชอบผู้หญิงคนเดียวกับทำนองผู้เป็นเพื่อนรัก มาโนชจึงยอมหลีกเลี่ยงให้อยู่เงียบ ๆ ไม่แสดงตัวว่ารักซ้อน แม้กับหญิงคนรักก็ไม่ยอมบอกเล่าให้ล่วงรู้ความในใจ

มาโนชเสียสละเพื่อเพื่อนแล้ว ซ้ำยังต้องทำหน้าที่เป็นพ่อสื่อให้ด้วยความเต็มใจอีก ขณะชอกช้ำระคนสงสัยว่ารำพรรณรักทำนอง

...มาโนชเอนหลังกลับพิงพนักเก้าอี้ตามเดิมและถอนใจใหญ่ นึกพิศวงเป็นหนักหนาว่า เหตุใดรำพรรณจึงแสดงอาการมีนขาต่อจนถึงเพียงนั้น หล่อนคงจะรักทำนองเป็นแน่แล้ว ก่อนหน้าที่ยังไม่ได้ชักนำให้คนทั้งสองรู้จักกัน หล่อนอ่อนหวานจนเธอแทบจะเป็นบ้าคลั่งให้ได้ เดียวนี้เปลี่ยนไปเป็นคนละคน

มาโนชผิดหวังในรัก แต่ก็อดทนสร้างเนื้อสร้างตัว ประกอบกับความไม่อดตัวสงบนิ่ง และพากเพียรทำดี อันเป็นนิสัยพื้นเดิมที่ผู้ประพันธ์วาดไว้ให้เห็นความเป็นลูกผู้ชายผ่านพฤติกรรมของมาโนช ผู้อ่านได้เห็นผลว่าชีวิตของมาโนชดีขึ้นเรื่อยมาเป็นลำดับ นับแต่สอบเข้าเรียนกฎหมายได้ และเรียนดีจนทำให้เพื่อนฝูงชนชั้นสูงยอมรับ เช่น ทำนอง เป็นต้น โดยเฉพาะทำนองนั้นได้แสดงความเป็นลูกผู้ชายปกป้องและเสียสละเพื่อมาโนช

มาโนชได้เรียนรู้น้ำใจเยี่ยงนี้ ผ่านความช่างสังเกตของอากาศผู้นองสาวของทำนอง

“...สิ่งที่คุณที่เกลียดมากในโลกคือ ‘การดูถูก’ หรือ ‘การยกตนข่มท่าน’ หรือ ‘การข่มเหงเหยียบย่ำเกียรติยศของคนที่ดีกว่า’ สิ่งเหล่านั้นเท่านั้นที่สามารถเรียกความโกรธทั้งหมดที่มีอยู่ในโลกให้มารวมอยู่ที่คุณที่คนเดียว

ดิฉันได้ทราบเรื่อง ‘การดูถูก’ ที่เกี่ยวกับคุณพี่ราว ๔-๕ ครั้ง และไม่มีสักครั้งเดียวที่แจะงงดการต่อยติ ดิฉันรู้สึกขงพี่ทำนองดี โดยมากเรื่องที่เกิดขึ้นก็ ไม่เกี่ยวกับตัวหอกคะ เป็นแค่เจ็บร้อนแทนคนอื่นเขาไปอย่างงั้นเอง...”

ทำนองเคยเจ็บร้อนแทนมาโนช เมื่อรู้ว่าได้รับการดูถูกและกลั่นแกล้งจากศิริ แต่ทำนองก็เติบโตขึ้นมาเป็นคู่เปรียบของมาโนชในวัยหนุ่ม ในฐานะผู้หมายองผู้หญิงคนเดียวกัน มาโนชจึงยอมหลีกทางให้อย่างง่ายดาย

ในท้ายที่สุดเรื่องมาเปิดเผย หลังจากวันที่รำพรรณแต่งงานกับทำนองไปนานแล้ว มาโนชพบบันทึกรักของรำพรรณเข้าโดยบังเอิญ จึงรู้ว่าที่ตนข่มใจเสียสละเพื่อเพื่อนั้น ได้ทำร้ายน้ำใจของลูกผู้หญิงอย่างรำพรรณไปพร้อมกัน

การชะงักงันในรักสามรูปแบบ

มาโนชเป็นผู้เผชิญหน้ากับความรักถึงสามรูปแบบ แต่เกิดผิดพลาดไปเสียทั้งนั้น ด้วยเหตุเกี่ยวกับการสื่อสารไม่ชัดเจนอันเป็นบุคลิกส่วนตัวของเขา ผสมกับปัจจัยแวดล้อมอันไม่เอื้ออำนวยประกอบกัน

รูปแบบที่ ๑ *รำพรรณ* กับความสับสนในท่าทีของมาโนช

เรื่องราวปูพื้นมาตลอดว่ารำพรรณเป็นคนจากครอบครัวฐานะดีและเป็นหญิงไทยที่ไม่สามารถแสดงความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมาได้ โดยเฉพาะในเรื่องความสนใจต่อเพศตรงข้าม การต่อสู้ภายในจิตใจของรำพรรณแสดงออกชัดเจนในวันที่รักส่วนตัวของเธอ

“...อยากถามเธอนักว่าแม่อาภาณะเป็นคู่รักกันจริงๆ หรือ ทำไมหนอธรรมชาติจึงทรมาณผู้หญิงอย่างนี้--ทำไมไม่เปิดสิทธิ์ให้ผู้หญิงได้กล่าวความรักแก่ผู้ชายก่อนบ้าง...”

ต่อมาเมื่อมาโนชพบบันทึกฉบับนี้และได้อ่านโดยบังเอิญ เขาจึงรู้สึกหัวใจเต้นเหมือนตึกกลอง เหตุที่เป็นไปเช่นนั้นเกิดจากความสับสนในการสื่อสาร คำที่ว่ามาโนชไม่มั่นใจในสถานะทางสังคมของตัวเอง คิดแต่ว่ารำพรรณคงจะสนใจคนที่มีฐานะเสมอกันเช่นทำนอง

ขณะเดียวกันอาภาก็กล้าแสดงออกต่อมาโนชฉันทนรัก ประจวบกับท่าทางสงบเสียมเจียมตัวของมาโนชเอง ยิ่งทำให้รำพรรณเข้าใจผิดคิดว่ามาโนชรักอาภา

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“...แม่อาภาหนึ่งกลาง เธอนั่งขวา คุณทำนองนั่งข้างซ้าย คู่ดั่งกับดาว ล้อมเดือน เป็นภาพที่บาดตาบาดใจดิฉันเหลือเกิน โธ! นี่ยังไม่ชัดเจนแจ่มแจ้ง อีกหรือว่าคนทั้งสองรักกัน?...”

รูปแบบที่ ๒ ละเมียด กับความไม่มั่นใจในสถานะทางสังคมของตน และการมองข้ามไปของมาโนช

ละเมียดเป็นเพื่อนที่สนิทสนมกันมากในวัยเด็ก มาโนชมองละเมียดเป็นอย่างดี นื่อง มาตลอด จนเมื่อพบกันอีกครั้ง เขาเห็นละเมียดเป็นสาวสวย แต่ค่าที่มีร่ำพรรณอยู่ในใจ ทำให้มาโนชไม่คิดจะแสดงออกอะไร

ขณะที่ละเมียดสนใจมาโนช แต่ก็ไม่กล้าแสดงออกเพราะสถานะทางสังคมที่ดีขึ้น ของมาโนช จนละเมียดเกิดความรู้สึกแตกต่างห่างเหิน อย่างดีที่สุดจึงทำได้เพียงแค่ส่ง จดหมายมายินดีในวันแต่งงานของมาโนชกับอาภาด้วยน้ำเสียงติดนัยใจ

...มิตรภาพแต่ครั้งเด็ก ๆ ระหว่างเราเห็นจะยับเยินไปในวันแต่งงาน
นั้นเองนะ...ดิฉันไม่มีสิ่งใดจะส่งมาเป็นของขวัญ นอกจากหัวใจที่บริสุทธิ์
อันได้ผูกไมตรีระหว่างคุณที่กับดิฉันมาช้านาน ขอให้การแต่งงานครั้งนี้จงนำ
คุณไปสู่โลกแห่งความสุขและรุ่งเรืองตราบกระทั่งกาลอวสาน
แต่น้องสาวคนผู้วาสนาน้อยของคุณพี่
ละเมียด

รูปแบบที่ ๓ อาภา กับการแสดงออกอย่างใจร้อนของเธอ และการยอมรับอย่างง่าย ๆ ของมาโนช

อาภาเป็นผู้หญิงที่กล้าแสดงออกอย่างใจคิด และแสดงว่าสนใจและมุ่งหมายจะมีชีวิตคู่กับมาโนช ผนวกเข้ากับการยอมรับอย่างง่าย ๆ แบบไม่ได้คิดอะไรให้ถั่วถั่วของมาโนช ทำให้เกิดปัญหาภายหลัง มาโนชไม่อาจจะแสดงความรักใคร่ใยดีในตัวอาภาผู้เป็นภรรยา ได้ตามปกติ ทำให้อาภาใช้ชีวิตคู่อย่างไม่เป็นสุข ประกอบกับแรงยุยงของคิริ ทำให้อาภา ใจฝืดว่ามาโนชแอบรักใคร่กับละเมียดผู้เพื่อนเก่า

อาภาหนึ่งซึ่มไปเป็นครูใหญ่ ความที่นี้กระโถนระอาในสามมีแต่ก่อน ๆ ผสมกับความซุนเค้นในกาลบัดนี้ทำให้นึกเกลียดชังเธอเป็นที่สุด เพราะมาโนช มียอดรักยอดอาลัยอยู่แล้วนี่เล่า เธอจึงมิได้อาลัยอาวรณ์ในหล่อนักมากนัก...

จากข้างหลังภาพ ถึงลูกผู้ชาย : ปัญหาความรักอยู่ที่การสื่อสาร

เรื่องราวความรักระหว่าง ม.ร.ว. กิริติกับนพพร ในข้างหลังภาพ คือการสื่อสารอ้อมค้อม บนสถานะสังคมที่มีช่องว่าง แม้นพพรจะดูกล้าหาญ สื่อแสดงความรู้สึกตรงไปตรงมา อยู่มากกว่า กระทั่งกล้าที่จะบอกรักแก่คุณหญิงสูงศักดิ์ผู้มีสามีแล้ว แต่ในความห้าวหาญ ยอมรับนั้น นพพรไปไม่ถึงที่สุด

นพพรไม่ได้บอกหรือใจซ่อนเร้นความจริงอย่างหนึ่ง เป็นความจริงที่สำคัญมาก เพราะหากคุณหญิงล่วงรู้ย่อมมีผลต่อการคิด การวางตัว และการตัดสินใจของคุณหญิงเอง นพพรจึงถือโอกาสที่คุณหญิงตั้งคำถามอ้อมค้อมเปิดช่องว่างให้ตอบได้หลายวิธี หลีกเลี่ยงความเป็นจริงข้อนี้ออกไปเสีย

คำถามของคุณหญิง และคำตอบของนพพรมีว่า

“...การอาชีพและการแต่งงาน เธอได้กะการไว้อย่างไรบ้างเล่า?”

“...การแต่งงานนั้น ผมยังไม่มีความคิดที่จะกะการอย่างไรเลย ผมรู้สึกว่ามันเป็นเรื่องใหญ่โตเกินกว่าที่ผมจะนำตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับตัวในเวลา”

นพพรตอบไปอย่างนั้น แต่ในใจคิดว่า-

ข้าพเจ้าไม่สบายใจนิดหน่อยที่ไม่ได้ตอบหม่อมราชวงศ์กิริติออกไปให้เป็นที่แจ่มแจ้งชัดเจนว่า การที่ข้าพเจ้าไม่ได้คิดกะการอะไรในเรื่องนี้ ก็เพราะเหตุว่า การนั้นได้ถูกกะไว้แล้ว...ข้าพเจ้าไม่ทราบเพราะเหตุใดจึงไม่เล่าความเรื่องนี้สู่หม่อมราชวงศ์กิริติ...

นับเป็นความในใจของชายหนุ่มที่คิดเข้าข้างตัวเองโดยแท้ คุณหญิงมาทราบความจริงเอาเมื่อนพพรแจ้งข่าวเรื่องการแต่งงานกับคู่หมั้นที่ตกลงกันไว้เมื่อ ๗-๘ ปีมาแล้ว

จึงเป็นความจริงที่จูโจมคุณหญิงจนตั้งตัวไม่ติด

“นพพรจะแต่งงาน?” เธอทวนคำอย่างไม่แน่ใจ...

“แต่ตลอดเวลาที่ฉันพบเธอในโตเกียว เธอไม่ได้บอกเรื่องคู่หมั้นของ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เธอให้ฉันทราบเลย” เสียงของเธอแสดงว่ามีความพิศวงสงสัยยิ่งขึ้น

สำหรับเรื่องราวปัญหาความรักระหว่างมาโนชกับรำพรรณ ใน *ลูกผู้ชาย* ก็เช่นกัน เกิดขึ้นจากการสื่อสารอ้อมค้อม มาโนชเข้าใจผิดว่ารำพรรณสนใจทำนองเพราะฐานะเสมอกัน คำที่คิดเอาเองโดยสามัญสำนึกจากประสบการณ์ที่เห็นช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เมื่อไม่คิดแยกแยะ การพูดจาจึงติดจะน้อยใจรำพรรณ และคิดลบกับตัวเองอยู่บ่อย ๆ

ข้างรำพรรณก็เชื่อมั่นว่ามาโนชรักชอบกับอาภา จึงพูดจาเป็นทำนองตัดรอนอยู่ในที่

“สุดแล้วแต่คุณ”

“เอ๊ะ! การคุยต้องอาศัยคนอย่างน้อยถึงสองคน ทำไมคุณจะมาให้สำเร็จ เด็ดขาดอยู่แต่เฉพาะที่ผมเพียงคนเดียว” เธอเห็น

“นั่นมันก็แล้วแต่คุณอีก” รำพรรณตอบด้วยเสียงชาเย็น “คุณอาจมี สิทธิจะให้มันสำเร็จเด็ดขาดลงที่คนอื่นด้วยก็ได้”

“เอ ผมไม่เข้าใจคำพูดของคุณเลย” เธอระบายลมหายใจด้วยความ อึดอัด “หรือคุณคิดรังเกียจ?”

มาโนชเองก็ยิ่งทำให้รำพรรณผิดหวังในตัวเขาเพิ่มมากขึ้นไปอีก เมื่อกล่าวทำ หน้าที่เป็นพ่อสื่อให้ทำนอง

“ผมหมายความว่า ถ้าถึงคราวที่คุณจะแต่งงาน คุณควรที่จะเลือกแต่งงาน กับสุภาพบุรุษเช่นคุณทำนอง”

รำพรรณก็ตรีมฝีปาก สีหน้าแสดงความรู้สึก ซึ่งมาโนชเองก็เดาไม่ออก “เรื่องนี้ดอกหรือคะที่คุณขอเวลาพูดกับดิฉันถึงหนึ่งชั่วโมง?” หล่อน พูดเสียงเครือ ๆ “ดิฉันเห็นจะต้องถอนคำอนุญาต”

มาโนชไม่เคยอ่านคำพูดและภาษาท่าทางที่มีนัยซ่อนเร้นของรำพรรณเช่นนี้ได้ เพราะอคติที่มีอยู่ในใจ

ข้างรำพรรณก็มีอคติเช่นเดียวกัน

สารที่สื่อออกมาจึงเป็นคนละชุดกับที่อัดแน่นอยู่ในหัวอก ด้วยต่างฝ่ายต่างก็มี ข้อจำกัด ฝ่ายหญิงมีข้อจำกัดคือความเป็นลูกผู้หญิงตามค่านิยมแบบรักนวลสงวนตัว ผสมกับความเข้าใจผิด คิดน้อยใจว่าฝ่ายชายให้ความสนใจหญิงอื่น ข้างฝ่ายชายคิดน้อยเนื้อ

ต่ำใจในสถานะทางสังคมของตนอยู่เป็นทุนเดิม และไม่ชอบพรั่บ้านแบบลูกผู้ชายใจแข็ง
หน้าซำ้ยังทำต้องหน้าทีของเพื่อนที่ดีในฐานะของพ่อสื่ออีกด้วย

การแสวงหาคุณธรรมในความรัก : กรณีศึกษาจาก ม.ร.ว. กীরติ และมาโนช

ความรักจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนควรเรียนรู้เพื่อจัดวางแผนและออกแบบให้ถูกต้อง
เหมาะสมเป็นเฉพาะรายไป โดยพยายามให้เกิดอุปสรรค จุดสะดุด หรือการชะงักงัน น้อย
ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ไม่ใช่อยอมจำนนให้เป็นไปตามยถากรรม เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องของ
อารมณ์ที่จะเข้าไปจัดการออกแบบหรือกำหนดได้ยากยิ่ง

แต่ความจริงมนุษย์มีแบบอย่างเรื่องความรักให้ศึกษาเป็นอุทาหรณ์ตั้งมากมาย
ไม่ว่าจากข่าวคราวของหญิงชายในชีวิตประจำวัน หรือเรื่องรักใคร่ของตัวละครในโลกของ
วรรณกรรมหลายต่อหลายเรื่อง มักจะได้ข้อสรุปตรงกันว่า ความรักนั้นแม้จะเป็นเรื่องภายใน
หัวใจของคนสองคน แต่ปัจจัยภายนอกที่แวดล้อมคนสองคนนั้น ก็มักจะเข้ามามีอิทธิพล
ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อความรักเสมอมา ไม่โดยสาเหตุใดก็ตามเหตุหนึ่ง

จากกรณีศึกษาตัวละครในบทประพันธ์ทั้งสองเรื่องของ “ศรีบูรพา” แสดงให้เห็นว่า
ม.ร.ว. กীরติ จาก *ข้างหลังภาพ* และมาโนช จาก *ลูกผู้ชาย* ต่างอยู่ในสถานะเดียวกัน คือระทม
ทุกข์เพราะความไม่ประจวบกับผู้เป็นที่รัก ด้วยเหตุผลที่กำหนดให้เป็นไปภายในบริบทของ
ตัวละครที่ถูกล้อมกรอบด้วยสถานะทางเพศและสถานะทางสังคมต่าง ๆ กัน

ในส่วนของ ม.ร.ว. กীরติ มีเรื่องช่องว่างระหว่างวัย แม้ชดเชยได้ด้วยความอ่อน
กว่าวัยและการดูแลรักษาร่างกายมาเป็นอย่างดี ทำให้คนพบไม่รู้สึกลึถึงความห่างตรงนี้

สำหรับสถานะทางสังคมนั้นแล้ว ความเป็นหญิงสูงศักดิ์ของ ม.ร.ว. กীরติก็ไม่ใช่ว่า
ข้อจำกัดที่ทำให้คนพบเอื้อมไปไม่ถึง บทบาทและหน้าที่ในสังคมมากกว่าที่กำหนดวิธีคิด
และการแสดงออกให้อยู่ในรูปแบบของ “การสื่อสารอ้อมค้อม” จนเป็นอุปสรรคทำให้ ม.ร.ว.
กীরติและนพพรเข้าใจผิด จำต้องห่างไกลกันออกไปเพราะ “ช่วงเวลา” ของความรู้สึกและ
การแสดงออกต่างไม่สอดคล้องต้องกัน

บทบาทของ ม.ร.ว. กীরติคือภรรยาที่ดีของสามี บทบาทของนพพรคือลูกที่ดี
ของพ่อแม่ ที่ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษา เพื่อกลับมาสมัครรับราชการ ทำหน้าที่
สืบเชื้อสายของสกุล อยู่อย่างก้าวหน้าและมีเกียรติในสังคมต่อไป

ความรักของ ม.ร.ว. กীরติกับนพพรที่เกิดขึ้นระหว่างการพักผ่อนของเจ้าคุณ
อธิการบดีจึงเป็นได้แค่ “ซู้ทางใจ” การแสดงออกทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายอยู่ในขอบเขต

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เพราะต่างก็รู้บทบาทและหน้าที่ของตัวเองดี จึงไม่เกิดความขัดแย้งอันเป็นรักสามเส้าขึ้นมาในระหว่างตัวละคร แต่เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในใจของตัวละครที่ต้องต่อสู้กับอารมณ์รักและพยายามเรียนรู้ว่าจะจัดการอย่างไรเพื่อให้อารมณ์สงบลงได้

ฝ่ายคุณหญิงซึ่งมีวัยอาวุโสกว่า สามารถยับยั้งชั่งใจได้ก่อน และกล่าวเตือนสติฝ่ายชายว่า

...ฉันจึงใคร่ขอต่อเธออีกครั้ง ดังที่เคยขอไปแล้วครั้งหนึ่งในจดหมายฉบับก่อน คือขอว่า เธอจงเงยหน้าขึ้นเผชิญหน้ากับของจริง ของจริงที่ว่าหน้าที่ของเธอในกาลปัจจุบันนี้มีอยู่อย่างไร และหน้าที่ของฉันมีอยู่อย่างไร...

จนกระทั่งฝ่ายคุณหญิงมีอิสระและคิดใหม่อีกครั้งเมื่อสามีตาย แต่ทว่าฝ่ายชายนั้นได้จัดการกับอารมณ์ตัวเองสำเร็จแล้ว กลายเป็นคนมีสมาธิและมุ่งมั่นแสวงหาการสร้างอนาคต ทั้งด้านครอบครัวและการงานในแบบที่เหมาะสมสำหรับตน

ปัญหาจึงตกแก่ฝ่ายคุณหญิงที่เคยสูงส่งนั้นเป็นเพราะหน้าที่ในสังคม แต่หัวใจยังยึดติดอยู่กับความรักเดิมนั้น ดันไม่หลุดจวนนาที่สุดท้ายของชีวิต

สำหรับในเรื่อง *ลูกผู้ชาย* มาโนชแสดงความเป็นลูกผู้ชายของเขาคืออดทนอดกลั้น ข่มใจรักไว้ภายใน เมื่อทราบว่าเป็นน้อง-เพื่อนรักมาหมายปองหญิงคนเดียวกันกับเขา แน่นนอนความดีของท่านองที่มีต่อเขามาตั้งแต่ครั้งเยาว์วัยจนปัจจุบัน ทำให้มาโนชไม่กล้าทำร้ายจิตใจเพื่อนผู้มีน้ำใจ

มาโนชจึงเป็นฝ่ายยอมเสียสละเสียเอง ประกอบกับความเข้าใจผิดว่ารำพรรณสนใจท่านองเพราะฐานะเสมอกัน มาโนชจึงเห็นว่าความรักของท่านองและรำพรรณดูเหมาะสมแก่กันมากกว่าเขา

ทั้งรำพรรณและมาโนชต่างไม่เลือกที่จะสื่อสารความในใจ คงหมกหมุ่นครุ่นคิดอยู่ในอารมณ์เศร้าหมอง มองข้ามท่าทีของอีกฝ่ายหนึ่ง และตีความอยู่ข้างทำร้ายจิตใจตัวเอง

เมื่อมาโนชรู้ความจริงจากบันทึกกลับของรำพรรณ ก็เป็นเวลาต่างฝ่ายต่างมีครอบครัวแล้ว

มาโนชได้กล่าวเตือนสติรำพรรณ ด้วยหัวใจแข็งแรงแรงของลูกผู้ชายว่า

“เราต้องมองถึงชีวิตภายหลังที่รัก” กล่าวด้วยเสียงหนักแน่น “เราต้องไม่ปล่อยให้ธรรมดาฝ่ายต่ำเข้ามาครอบงำได้เป็นอันขาด ความอ่อนแอแห่งใจเป็นช่องทางที่จะนำไปสู่ความชั่วช้าลามก ขอให้เรารู้กับเหตุวิบัติต่างๆ อย่าง

ใจเย็น--อย่างใจนักกีฬาแท้! ชาติหน้าของเราต้องมีแน่ ราฟาเอล...”

เรื่องราวการชะงักงันของความรัก ทั้งข้างหลังภาพ และลูกผู้ชาย จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานเดียวกันสองประการ ประการแรก คือการสื่อสารอุปกติระหว่างตัวละครคู่นี้ที่ไม่พยายามเข้าใจกันและกัน และกลับสื่อสารอย่างชวนให้สับสน ประการต่อมา ได้แก่ ความต่างสถานะทางสังคม กำหนดให้ตัวละครมีบทบาทและหน้าที่ต่างกัน แม้ว่าโดยหัวใจทั้งคู่หญิงก็รักกับนพพร และราฟาเอลกับมาโนช จะไม่รู้ลึกถึงความห่างกัน แต่นวนิยายก็สะท้อนให้เห็นว่าสังคมมีบทบาทต่อปัจเจกภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์นวนิยายทั้งสองเรื่องนั้น ปัจเจกภาพอ่อนแอกว่าสังคมอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นสังคมจึงเข้ามาเบียดเบียนทำเอาความรักของคู่นี้ต้องจบลง เกิดการสื่อสารอ้อมค้อม สับสน อันเป็นผลสืบเนื่องสะสมมาจากความไม่มั่นใจในสถานะทางสังคมของตัวละคร กับความกังวลในบทบาทหน้าที่ที่สังคมมอบหมายให้และมองดูอยู่อย่างคาดหวัง

กล่าวได้ว่าในปัจจุบันเรื่องราวปัญหาความรักเช่นนี้คงพ้นสมัยไปแล้ว หากนำมาเทียบกับความรู้สึกของคนร่วมสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมตามสภาพโอกาส และมีการสื่อสารกันอย่างรวดเร็วและตรงไปตรงมา มีเครื่องมือสื่อสาร เช่น โทรศัพท์มือถือ ที่คอยกระตุ้นเร้าให้มีการสื่อสารทำความเข้าใจกันได้โดยอิสระมากกว่า จึงมีข่าวว่าผู้หญิงในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงค่านิยมเดิมของหญิงไทยเสียใหม่ จากที่เคยมีว่า “รักนวลสงวนตัว” กลับเป็น “รักนวลเสนอดัว” หรือมีศัพท์ใหม่ว่า “กิ๊ก” อันสะท้อนค่านิยมของนักรักชายหญิงที่พร้อมจะมีคนรักหรือคนรู้ใจได้อีกหลายๆ คนนอกเหนือจากการมี “แฟน” เพียงผู้เดียวอย่างที่เคยเป็นมา จึงนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่อันหนึ่งของสังคมไทย สอดคล้องกับที่นักอนาคตศาสตร์ระดับโลกทำนายไว้ว่า ความเป็นปัจเจกภาพของบุคคลในสังคมทั่วโลกจะแข็งแกร่ง หรือมีเสรีภาพมากขึ้น เริ่มแต่ในกลางศตวรรษที่ ๒๑ นี้.

หนังสืออ้างอิง

“ศรีบูรพา”. *ข้างหลังภาพ*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๕๕.

_____. *ลูกผู้ชาย*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๕๖.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

กุหลาบ สายประดิษฐ์

(รำพึงถึงการเปรียบเทียบบางอย่าง)

นพพร สุวรรณพานิช

บังเอิญเมื่ออยู่ในวัยอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ไม่เคยอ่านเรื่องยาว*แลไปข้างหน้า* เลย จะได้อ่านบ้างก็เป็นนวนิยายต่างประเทศ เพราะเรียนหนังสืออยู่ในต่างแดน กระจันนั้นก็ตามมีผู้บอกว่า*แลไปข้างหน้า* คล้าย *Little Master* อยู่บ้าง เมื่อลองอ่านแล้วก็เห็นว่าไม่คล้ายกันนัก อีกทั้งโครงเรื่องก็ต่างกัน แต่ความไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้นนั้นมีอยู่ และคล้ายกันอย่างยิ่ง

เรื่อง *Little Master* หรือ*เจ้าชายน้อย* เขียนโดย นัตสูมะ โซเซกิ นักประพันธ์ชาวญี่ปุ่น มีชื่อภาษาอังกฤษว่า *Botchan* หรือ “บทซัง” แปลเป็นภาษาอังกฤษครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๙๗๒ (พ.ศ. ๒๕๑๕) แต่เขียนขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๐๒ (พ.ศ. ๒๔๔๕) *Little Master* เป็นเรื่องราวของคนใช้ที่มองดูพฤติกรรมเจ้านายว่ามีความแตกต่างอย่างไรบ้างกับตัวเขา

นัตสูมะ โซเซกิ คล้ายนักเขียนยุโรปมากกว่านักเขียนอังกฤษ ยุคพระนางเจ้าวิกตอเรีย นั้น วรรณคดีอังกฤษไม่คล้ายคลึงกับญี่ปุ่น แต่วรรณคดีอเมริกัน เอ็ดการ์ด แอลเลนโป มีส่วนที่นิยมกันมากในญี่ปุ่นยุคพระเจ้าเมอจิ จนในที่สุดมีคำขวัญว่า “ใช้เทคโนโลยีตะวันตก แต่มีจิตใจญี่ปุ่น” ความหวังของญี่ปุ่นคือการสร้างเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง และการทหารที่ไม่มีชาติใดสามารถพิชิตได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สูญเสียสิ่งอันเป็นความไพเราะและศีลธรรมของญี่ปุ่น

แม้ในยุคใหม่ซึ่งสหรัฐฯ กำลังอุบัติขึ้นในยุคพระเจ้าเมอจิกก็ตาม วัฒนธรรมของ

ทั้งสองประเทศก็ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในรสนิยมการอ่าน แม้ว่าคนอเมริกันส่วนใหญ่ชอบอ่านงานของเซอร์วอลเทอร์ สกอต ชาวอังกฤษที่เขียนนิยายในยุคกลางก็ตาม แต่วรรณคดีอเมริกันนั้นชอบเขียนถึงผู้หญิงกับความรู้สึกในใจ เศร้า น่ากลัว และโหยหวน แต่มีความสบายในอารมณ์ โดยเขียนถึงความรักที่มีความทุกข์ยากและกตัญญูในใจ ดังเช่น *The age of innocence* ที่เขียนโดยนักเขียนนวนิยายอเมริกัน อีดิท วอร์ดตัน นักประพันธ์อเมริกันที่เคร่งขรึมเอาจริงเอาจัง กลับมองว่าไม่น่าอ่านหรือไม่ควรสนใจนัก

วรรณคดียุคโทกุทากาว่าซึ่งมีอิทธิพลต่อจิตใจของคนญี่ปุ่น มักบรรยายถึงสิ่งที่สิ่งสู่ในใจคนญี่ปุ่น เช่น เรื่องความสะดักสะบวย หญิงแพศยากับคนรักรายที่แวะเวียนมาเกี่ยวเธอ ตลอดจนอารมณ์ที่ผันแปรไปของพวกเขา ทั้งหมดนี้เป็นวรรณคดีญี่ปุ่นที่ได้รับการสรรเสริญและคำนิยม แต่พอถึงตอนปลายของยุคโทกุทากาว่าก็ตกต่ำลงอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

บรรดานักประพันธ์ญี่ปุ่นสนใจเพียงแต่การนิทานที่ไม่มีความหมาย และหนังสือที่ไร้รูปแบบ เมื่อญี่ปุ่นเริ่มค้นหาวรรณคดีตะวันตกจึงไม่สนใจวรรณคดีที่มีค่าและควรสนใจ ในบรรดานักเขียนเหล่านี้ ก็ได้เกิดนักประพันธ์ญี่ปุ่นที่ยิ่งใหญ่ที่สุดขึ้น คือ นัตสึเมะ โซเซกิ ซึ่งเคยไปอาศัยอยู่ที่อังกฤษ และ โมริ โออิง ซึ่งเคยอยู่เยอรมันถึง ๔ ปี ในที่สุดวรรณคดีเหล่านี้ก็เป็นที่สนใจของชาวญี่ปุ่น แต่วรรณคดีอเมริกันมีแต่แอลเลน โปเท่านั้นที่คนญี่ปุ่นยุคเมijiชอบอ่าน แม้ไม่เกี่ยวกับชนชั้นก็ตาม

ภาษาในวรรณคดีอเมริกันแตกต่างจาก นัตสึเมะ โซเซกิ ไม่น้อย เดวิด ทอโร ใช้ภาษาที่เสียดสี ทะลึ่งทะลวย เช่น เซอร์มัน เมลวิลล์ ในนวนิยาย *โมบีดิก* ใช้ภาษาไม่เหมือนกับภาษาญี่ปุ่น ส่วนภาษาบริติชอังกฤษก็ไม่ใช่ภาษาที่ใช้เมื่ออ่านภาษาอเมริกันของ มาร์ก ทเวน กระนั้นนักเขียนเหล่านี้ก็เป็นคนอเมริกัน คนญี่ปุ่นเห็นว่านักเขียนอเมริกันจบเรื่องแบบที่ตัวเองเป็นเรื่องเดียวกัน ไม่แยกเด็ดขาดจากกันและกัน ทว่าญี่ปุ่นสนใจดอกไม้ที่ปลิวไสว ไม่เก็บดอกไม้ที่ตกลงสู่พื้น

กระนั้นนวนิยายญี่ปุ่นเหมือนกับการทำสวนญี่ปุ่น มีสิ่งที่เรียกว่า “กระบวนการ” หรือ process และเป็นกระบวนการที่ไม่จบลงสิ้นสุดเด็ดขาดลงไป

นัตสึเมะ โซเซกิ เปรื่องในวรรณคดีสามประเทศ นั่นคือ ญี่ปุ่น จีน และอังกฤษ งานของเขาได้รับการอ่านและเคารพ เพราะโซเซกิมีความสามารถหลายอย่างคล้าย กุหลาบ สายประดิษฐ์ ทั้งสองคนเป็นบุคคลที่ปรารถนาเรื่องวรรณคดีต่างชาติและแปลงานไว้ด้วยกัน

โซเซกิรู้สึกกระอักกระอ่วนกับภาษาและวรรณคดีอังกฤษ แต่เมื่อใช้บ่อย ๆ ในวิชาชีพก็เริ่มคุ้นเคย ตอนแรกเป็นนักเรียนในวิชานี้ ต่อมาเป็นครูสอนชั้นมัธยมตอนปลาย เป็นนักเรียนทุนไปเรียนที่อังกฤษ และในที่สุดก็ศึกษากับ ลาฟคาดีโอ เฮอร์น ปราษฐ์อเมริกัน

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ซึ่งเข้าใจสังคมญี่ปุ่นเป็นอย่างดี และเป็นยุคที่คนญี่ปุ่นอ่านงานของเขา

กุหลาบ สายประดิษฐ์ และภรรยาคุณชนิด ซึ่งเรียนจบทางอักษรศาสตร์ ได้เรียนและได้ถ่ามภาษาอังกฤษจาก ดร. ดำเนิน การเด่น ดุษฎีบัณฑิตจากฮาร์วาร์ด ผู้แปลงาน *ฟ้าบ่กั้น* ของ คำสิงห์ ศรีนอก เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งได้รับการตีพิมพ์หลายครั้งโดยโรงพิมพ์ของมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด กุหลาบและ “จูเลียต” หรือชนิด ได้ถ่ามปัญหาในการแปลงานภาษาอังกฤษหลายอย่างกับเขา ทั้งก่อนและหลังการเดินทางไปออสเตรเลีย ดร. ดำเนินเคยเป็นคนอเมริกัน ต่อมาโอนสัญชาติเป็นคนไทย และเคยเป็นอาจารย์กฎหมายที่ธรรมศาสตร์ซึ่งกุหลาบเคยเรียน

กุหลาบอาจคล้ายกับโซเซกิบ้างที่เป็นกระบวนการที่ยังไม่จบลง กุหลาบเขียนเรื่อง *แลไปข้างหน้า* เพียงภาคปฐมวัยและภาคมัชฌิมวัยเท่านั้น เรื่องแรก ๆ ของโซเซกิและกุหลาบไม่ประสบความสำเร็จทันที มีความใหม่ในการเขียนอยู่ และฝีมือของทั้งสองอาจยังไม่สูงนัก โซเซกิเขียนเรื่อง *ฉันทคือแมว* ซึ่งเป็นการมองโลกด้วยสายตาของมนุษย์ที่แตกต่างกันระหว่างครอบครัวร่ำรวยกับครอบครัวปัญญาชนซึ่งมองดูทุกอย่างด้วยปัญญา แต่ไม่สามารถแก้ไขสังคมได้ เป็นการเสียดสีสังคมอย่างหนึ่ง นวนิยายทำนองนี้ของโซเซกิมีคนอ่านและนิยมอยู่มาก แม้ไม่ใช่นวนิยายที่ดีที่สุดก็ตาม

ในทำนองเดียวกัน นวนิยายของกุหลาบมิได้สำเร็จผลโดยทันที ในช่วง ๓๐ ปีเศษที่คุณกุหลาบเขียนเรื่องนั้น *แลไปข้างหน้า* และ *ข้างหลังภาพ* เป็นนวนิยายที่เขียนขึ้นในช่วงหลังได้อย่างดีเลิศ

กระนั้น *แลไปข้างหน้า* ไม่เหมือนวรรณคดีอเมริกันที่มีตัวเอกเป็นคนที่โดดเดี่ยว บางครั้งก็เป็นบุคคลที่เพื่อนมนุษย์ไม่คบหาด้วย เป็นปฏิปักษ์ต่อสิ่งแวดล้อม สังคมอเมริกันเป็นดินแดนที่กว้างใหญ่เท่ายุโรปทั้งหมด ความกว้างใหญ่นี้ทำให้พระเอกอเมริกันอยู่อย่างโดดเดี่ยวมากกว่าอยู่รวมกลุ่ม

แต่วรรณคดีอังกฤษมักสมจริงมากกว่าวรรณคดีอเมริกัน มีความเอาจริงเอาจังกับกฎเกณฑ์ของสังคมและล้อเลียนคนอื่นที่ไม่ทำตามกฎ อเมริกามักเน้นที่ “ปัญญา” ขณะที่ญี่ปุ่นเน้นที่ “อารมณ” ไทยอาจเน้นที่ “ความรู้สึกล”

นักวิจารณ์เรื่อง *แลไปข้างหน้า* ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มักกล่าวถึงครุซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวตน เป็นที่มาหรือแบบอย่างในนวนิยาย และลักษณะเด่นของนวนิยายที่เป็น การรำลึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา มิใช่เรื่องที่จะเกิดขึ้นหรือกำลังเกิดขึ้น

หลายคนอาจประทับใจกับ *แลไปข้างหน้า* และประทับใจมากกว่าการอ่านนวนิยายเรื่อง *Goodbye Mr. Chips* ประพันธ์โดย เจมส์ ฮิลตัน กล่าวกันว่า *Goodbye Mr. Chips* เป็นการสะท้อนชีวิตครุที่มีความทุกข์ ความสุข และความเศร้า อยู่ในตัว

แต่ครุใน*แลไปข้างหน้า* เป็นการรำลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว มิใช่เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น กระนั้นจุดที่เหมือนกันบ้างคือ ครุใน*แลไปข้างหน้า* กับ Mr. Chips กลายเป็น “โรงเรียน” ไปแล้ว Mr. Chips เป็นครุที่แก่เฒ่าและกำลังจะตาย ได้เป็นโอเอซิสหรือที่พักที่มีต้นไม้และน้ำกลางทะเลทรายในขณะที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลง ส่วนครุใน*แลไปข้างหน้า* เหมือนการระลึกถึงความหลัง ภาพแห่งความหลังในอดีตยังคงตรึงในความคิดคำนึงของผู้อ่านงานนี้อย่างน่าสนใจ

บางคนนั้นอาจอธิบายว่า*แลไปข้างหน้า* เขียนไม่จบ มีแต่ภาคปฐมวัยและภาคมัชฌิมวัยเท่านั้น ยังขาดภาคสุดท้ายอยู่ รูป “เดวิด” ของ ไมเคิล แอนเจโล หรือ มิเชล แอนเจโล อาจนำมาเทียบกับ*แลไปข้างหน้า* ได้โดยมิเชลปั้น “เดวิด” ขึ้นมาจากการต่อยหินออก แล้วขึ้นเป็นหุ่นเมื่อตอนที่สลักสำเร็จ ทว่าขณะที่รูปสลักสำเร็จเพียงแต่แขนและไหล่ก็ข้าง ก็ดูมีชีวิตเหมือนเอาอวัยวะจริงใส่ไปไว้กับแท่งหินที่ไร้ชีวิตไร้จิตใจ

แอนเจโลทำงานปั้นหยาบและสำเร็จพร้อมกัน ดูประหนึ่งว่าภาพปั้นเดวิดนั้นเคลื่อนไหวมีชีวิต กระนั้นช่วงคอก็เป็นหุ่น ดูจะไม่สัมพันธ์กันนัก แต่เหมือนกับมีสิ่งมีชีวิตโผล่ขึ้นมาจากสิ่งไร้ชีวิต รูปเดวิดของแอนเจโลอาจเทียบกับ*แลไปข้างหน้า* ได้ดี เพราะยังมีสิ่งที่ทำไม่เสร็จสิ้นอยู่ หนทางที่พึงทำไว้ คือการแลออกไปข้างหน้า สิ่งที่ไม่สิ้นสุดคืองานที่มีความเคลื่อนไหวอยู่นั้น มิใช่งานที่สิ้นสุดโดยฉับพลัน.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ความเหมือนที่ต่าง ระหว่าง “ญี่ตลึงห์” (Nhat Linh) กับ “ศรีบูรพา”

ดร. มนธิรา ราโท

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดและงานเขียนของ “ศรีบูรพา” (พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๕๑๗) และ “ญี่ตลึงห์” (พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๕๐๖) นักเขียนผู้มีชื่อเสียงของไทยและเวียดนาม นักเขียนทั้งสองมีชีวิตและสร้างสรรค์ผลงานเขียนในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน นอกจากเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการของงานเขียนในยุคต้นของวรรณกรรมไทยและเวียดนามแล้ว แนวคิดทางการเมืองและสังคมของพวกเขายังมีอิทธิพลต่อนักเขียนและคนรุ่นหลังอีกด้วย ผู้เขียนหวังว่าการเปรียบเทียบผลงานและแนวคิดของ “ศรีบูรพา” และ “ญี่ตลึงห์” นี้จะช่วยให้เราเข้าใจพัฒนาการของวรรณกรรมสมัยใหม่ของไทยและเวียดนาม รวมไปถึงบทบาทของนักเขียนและปัญญาชนรุ่นใหม่ในสังคมที่กำลังเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะในการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมนั้นไม่เพียงศึกษาตัวบทวรรณกรรมสองชิ้นเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงการศึกษาและวิเคราะห์บริบทแวดล้อมของงานวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ ด้วย ดังเช่นที่นักศึกษาวรรณกรรมชาวตะวันตกผู้หนึ่งได้กล่าวไว้

Literature as a distinct and integral of thought, a common institutional expression of humanity; differentiated, to be sure, by the social conditions of the individual, by racial, historical, cultural and linguistic influences, opportunities, and restrictions,

but, irrespective of age or guise, prompted by the common needs and aspirations of man, sprung from common faculties, psychological and physiological, and obeying common laws of material and mode, of the individual and social humanity.^๑

ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เวียดนามได้เกิดกลุ่มตี-หลีก-วัน-ควาน (Tu Luc Van Doan)^๒ หรือกลุ่มวรรณกรรมอิสระ (Van Doan หมายถึงกลุ่มวรรณกรรม และ Tu Luc หมายถึงไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้อื่น) ซึ่งมี “ญี่ตลิวห์” เป็นผู้ก่อตั้ง กลุ่มวรรณกรรมอิสระเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มนักเขียนในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ (ค.ศ. ๑๙๓๓) ประกอบไปด้วยพี่น้องตระกูลเหงียนเตื่อง เหงียนเตื่องตาม ใช้นามปากกาว่า “ญี่ตลิวห์” (Nhat Linh) เหงียนเตื่องลอง ใช้นามปากกาว่า “ฮวางด่าว” (Hoang Dao) และเหงียนเตื่องเถิน ใช้นามปากกาว่า “เถจลาม” (Thach Lam) และเพื่อนสนิทของพวกเขาคือ เจิ่นแจญชื่อ ใช้นามปากกาว่า “ขายฮึง” (Khai Hung) นอกจากนี้ยังมีนักเขียน กวี และศิลปินคนอื่นๆ เช่น ตูเหมอ (Tu Mo) ซวนเซียว (Xuan Dieu) เหงียนส่าจี (Nguyen Gia Tri) และเหงียนกัตเตื่อง (Nguyen Cat Tuong) เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่านักเขียนกลุ่มตี-หลีก-วัน-ควาน เป็นนักเขียนที่มีฐานะดีพอสมควร เพราะมีโรงพิมพ์และวารสารเป็นของตนเอง พวกเขาเป็นนักเขียนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก งานเขียนของพวกเขาสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของตะวันตกทั้งรูปแบบการเขียนและมุมมองทางสังคม ซึ่งนับได้ว่าเป็นก้าวสำคัญของวรรณกรรมเวียดนามยุคใหม่ โดยที่นักเขียนชนชั้นกลางได้ขึ้นมามีบทบาทในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมแทนชนชั้นปัญญาชนขงจื้อหรือขุนนางราชสำนักเดิม งานเขียนของกลุ่มตี-หลีก-วัน-ควาน เน้นการสะท้อนปัญหาและความรู้สึกนึกคิดของชนชั้นกลางและปัญญาชนรุ่นใหม่ ใช้ภาษาที่เรียบง่ายซึ่งใช้กันในชีวิตประจำวัน นักวิชาการหว่างซวนฮาน (Hoang Xuan Han) กล่าวถึงความสำคัญของกลุ่มตี-หลีก-วัน-ควาน ไว้ว่า “กลุ่มตี-หลีก-วัน-ควาน ไม่ใช่กลุ่มวรรณกรรมเพียงกลุ่มเดียวของเวียดนาม แต่เป็นกลุ่มวรรณกรรมที่สำคัญที่สุดและเป็นกลุ่มที่ปฏิรูปวรรณกรรมเวียดนามในยุคสมัยใหม่”^๓ ประเด็นนี้ทำให้เราเห็นว่ากำเนิดของวรรณกรรมสมัยใหม่ในเวียดนามและไทยนั้นมาจากปัจจัยหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ วรรณกรรมสมัยใหม่ถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับชนชั้นใหม่ในสังคม คือชนชั้นกลางนั่นเอง ดังที่ เอมอร์ นิรัยราช กล่าวถึงพัฒนาการของนวนิยายไทยในสมัยรัชกาลที่ ๗ ว่า

๕ คืออิสสระชน
๕ คือคนดี
๕ คือศรีบูรพา

นวนิยายไทยที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๗ มิได้แสดงทัศนะทางสังคมทุกเรื่อง หากแต่ผู้ประพันธ์ได้นำรูปแบบการประพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่นี้ มาสนองวัตถุประสงค์ในแง่ความเพลิดเพลิน หรือแสดงคติธรรมเกี่ยวกับชีวิต และความรัก ซึ่งนวนิยายที่ประพันธ์ขึ้นตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้จะสะท้อนภาพความเป็นอยู่ของสามัญชนและชนชั้นกลาง...อย่างไรก็ตามนวนิยายไทยที่เริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๗ นี้ ก็มีรูปแบบที่ตอบรับต่อการเติบโตของชนชั้นกลางทั้งในด้านกลวิธีการประพันธ์และในด้านความคิด^๕

วรรณกรรมสมัยใหม่จึงเป็นกระบอกเสียงของชนชั้นกลาง เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง สะท้อนสังคมที่เปิดกว้างและมีประชาธิปไตยมากขึ้น ซึ่งได้อิทธิพลมาจากแนวคิดเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นปัจเจกของตะวันตกนั่นเอง วรรณกรรมจึงไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงอีกต่อไป บทบาทและความสำคัญของกลุ่มตี-เหล็ก-วัน-ดวาน นั้นก็สามารถเทียบได้กับนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ จากหนังสือของ ประกาศ วัชรภรณ์ ทำให้เราทราบว่าผู้ก่อการของกลุ่มสุภาพบุรุษนั้นมี ๑๐ คน ได้แก่ ๑. กุหลาบ สายประดิษฐ์ ๒. อป ไชยวสุ ๓. มาลัย ชูพินิจ ๔. ระคน เกกะนันท์ ๕. อุเทน พูลโศคา ๖. โขติ แพร่พันธุ์ ๗. บุญทอง เลขะกุล ๘. สนิท เจริญรัฐ ๙. สุดใจ พงทิสสิริกร และ ๑๐. จรรย์ วุทธิพิทย์ ต่อมากลุ่มสุภาพบุรุษได้ถ่ายรูปร่วมกันเพื่อเป็นที่ระลึกในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ในชุดผ้าม่วงกระดุมห้าเม็ด ที่หน้าศาลสถิตยุติธรรม ส่วนวารสารสุภาพบุรุษ ฉบับแรกก็ออกเผยแพร่ในวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒^๕ เสถียร จันทิมาธร แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มสุภาพบุรุษต่อพัฒนาการวรรณกรรมไทยดังนี้

ช่วงที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” กับเพื่อนหนุ่มสาวของพวกเขาร่วมกันจัดตั้งกลุ่มสุภาพบุรุษขึ้นมาเมื่อปี ๒๔๗๒ นั้น เป็นช่วงที่เบิกบานที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทย ในระยะกาลเดียวกันนั้น ม.จ. อากาศ-ดำเกิงก็เขียน “ละครแห่งชีวิต” ออกมา และดอกไม้สดก็มีผลงานของเธอปรากฏทางไทยเชรม รายเดือนแทบไม่ขาดสาย การปรากฏขึ้นมาของนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษที่มี กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้นำจึงเท่ากับเป็นแรงหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงวรรณกรรมอันเป็นการเปิดยุคนวนิยายสมัยใหม่ที่เห่อออกจากแนวการเล่าเรื่องแบบนิทานด้วยการพยายามสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนเป็น ๆ ออกมา^๖

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ แสดงความเห็นเกี่ยวกับภาพถ่ายหมู่ของคณะสุภาพบุรุษว่าภาพถ่ายดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของนักเขียน ภาพถ่ายนั้นสะท้อนให้เห็นว่า “ในฐานะนักเขียนอาชีพอิสระ ตามคติความเชื่อของกรรมพืซึ่งย้อนแย้งกับทัศนคติต่อการประพันธ์และวรรณกรรมของชนชั้นศักดินา”^๗ และคำว่า “สุภาพบุรุษ” นั้นก็มีความหมายต่างไปจากคำว่า “ผู้ดี” ดังเช่นที่ “ศรีบูรพา” ได้อธิบายไว้

ถ้าจะว่า “สุภาพบุรุษ” มีรูปร่างหน้าตาใกล้เคียงกับ “ผู้ดี” จะไม่ค่อยมีข้อคัดค้าน แต่ต้องให้เป็น “ผู้ดี” ซึ่งคนในสมัยนี้เข้าใจกัน ถ้าเป็น “ผู้ดี เด็ดรอก” อย่างสมัย ๑๐ ปีก่อนลงไป สุภาพบุรุษของเราก็คงไม่มีโอกาสใกล้เคียงเข้าไปได้อีกตามเคย...หัวใจของ “ความเป็นสุภาพบุรุษ” อยู่ที่การเสียสละ เพราะการเสียสละเป็นบ่อเกิดของคุณงามความดีร้อยแปดอย่าง...“ผู้ใดเกิดมาเป็นสุภาพบุรุษ ผู้นั้นเกิดมาสำหรับผู้อื่น”^๘

ในขณะเดียวกันที่ประเทศเวียดนาม หนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่จบจากระบบการศึกษาใหม่ที่ฝรั่งเศสได้วางรากฐานไว้ก็เริ่มมีบทบาทแทนที่ปัญญาชนรุ่นเก่า นักเขียนกลุ่มดี-หลีก-วัน-ดวาน มีเป้าหมายหลักที่จะผลักดันให้ประเทศพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยะตามแบบตะวันตก ดังจะเห็นได้จากปณิธานของกลุ่มซึ่งได้ตีพิมพ์ในวารสาร *Phong Hoa* (วารสารหลักที่เผยแพร่ผลงานของนักเขียนและสมาชิกของกลุ่ม) ฉบับที่ ๘๗ ประจำวันที่ ๒ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๔๗๖)

กลุ่มดี-หลีก-วัน-ดวาน เป็นการรวมตัวกันของเหล่าสายทางวรรณกรรม ทุกคนมีความผูกพันกันทางใจเพราะต่างก็มีอุดมการณ์ร่วมกัน ทุกคนพยายามอย่างเต็มที่ที่จะได้มาซึ่งความก้าวหน้าทางวรรณกรรม

และแนวปฏิบัติของสมาชิกในกลุ่ม ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. ผลิตผลงานทางวรรณกรรมที่มีคุณค่า ไม่ใช่แปลงานจากต่างประเทศ (เว้นแต่เป็นงานที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์)

๒. เขียนหนังสือหรือแปลหนังสือที่มีเนื้อหาทางด้านสังคม ตั้งใจทำให้ประชาชนและสังคมดีขึ้น

๓. ผลิตหนังสือที่เน้นความคิดประชาชนนิยมและสนับสนุนให้คนอื่น ๆ ขึ้นชอบในแนวคิดประชาชนนิยม (chu nghia binh dan)

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

๕. ใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ พยายามไม่ใช้ภาษาสั้น^๙ สร้างวรรณกรรมที่มีลักษณะความเป็นอันนาม^{๑๐} แท้ๆ

๕. ต้องเน้นความทันสมัย และสนุกสนานกับชีวิต รวมทั้งต้องพยายามและเชื่อในการพัฒนาไปสู่ความก้าวหน้า

๖. สรรเสริญเอกลักษณ์และความงามของประเทศ ให้ความสำคัญกับประชาชน พยายามส่งเสริมความรักชาติและประชาชน แต่ไม่ลำพองใจ

๗. เคารพในสิทธิส่วนบุคคล

๘. ชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่าลัทธิขงจื้อไม่เหมาะกับสภาวะการณของประเทศอีกต่อไป

๙. นำความรู้และวิทยาการต่างๆ ของตะวันตกมาประยุกต์กับวรรณกรรมเวียดนาม

๑๐. ในบรรดาหลักการทั้งเก้าข้อนี้ สามารถละเว้นได้ถ้าขัดกับข้ออื่น ๆ^{๑๑}

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือความคิดเรื่องการเป็นนักเขียนอาชีพของนักเขียนทั้งสองกลุ่มซึ่ง ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช^{๑๒} เสนอว่าเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมจากระบบศักดินามาสู่ระบบทุนนิยม^{๑๓} ระบบทุนนิยมได้เริ่มเข้าสู่ประเทศเวียดนามโดยผ่านนโยบายทางด้านเศรษฐกิจในประเทศอาณานิคมของรัฐบาลฝรั่งเศส สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับระบบทุนนิยมนั้นคือชนชั้นกลางขึ้นมามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจและสังคมแทนชนชั้นปกครองเดิมคือกษัตริย์และขุนนาง การสร้างสรรคงานวรรณกรรมซึ่งเดิมเคยเป็นกิจกรรมที่ผูกขาดโดยปัญญาชนในราชสำนักได้เปลี่ยนมือมายังชนชั้นกลาง และมีได้รับใช้ราชสำนักอีกต่อไป แต่เป็นสินค้าบริโภคสำหรับชนชั้นใหม่ที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตกและทำงานกับหน่วยงานของรัฐบาลอาณานิคมหรือบริษัทต่างๆ นอกจากนี้อาชีพนักเขียนจัดว่าเป็นทางออกที่ดีสำหรับปัญญาชนรุ่นใหม่ของเวียดนามที่ไม่อยากทำงานรับใช้รัฐบาลอาณานิคม^{๑๔}

แนวคิดทางการเมืองและสังคมในงานเขียนของ “ศรีบูรพา” และ “ญืดลัญห์”

นอกจากเกิดในยุคสมัยเดียวกันแล้ว นักเขียนทั้งสองมีภูมิหลังในวัยเยาว์ที่คล้ายคลึงกันหลายประการ เช่น ต่างก็กำพร้าพ่อและมีวัยเด็กที่ลำบาก สำหรับ “ศรีบูรพา” นั้นสูญเสียบิดาเมื่ออายุเพียง ๖ ขวบ มารดาเปิดร้านเย็บผ้า และพี่สาวเล่นละครรำและละครพูด ส่วน “ญืดลัญห์” นั้นเกิดในครอบครัวข้าราชการ บิดาเป็นนายอำเภอ แต่บิดาเสียชีวิตตั้งแต่ “ญืดลัญห์” ยังเด็ก มารดาหาเลี้ยงครอบครัวแต่ลำพัง และมีพี่น้องหลายคน อาจจะเป็นด้วยเหตุนี้ที่ทำให้ทั้ง “ศรีบูรพา” และ “ญืดลัญห์” มีความเห็นอกเห็นใจผู้คน

ที่ยากไร้ดั่งปรากฏในงานเขียนของพวกเขาเสมอ ไม่เพียงเท่านั้น ทั้งสองคนยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่ช่วยเหลือคนยากจนด้วย เช่น ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๔-๒๔๙๕ “ศรีบูรพา” ร่วมกับเพื่อนนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และนักศึกษา นำผ้าห่มกันหนาวและยารักษาโรคไปแจกจ่ายแก่ชาวบ้านในภาคอีสาน^{๑๔} “ญี่ตลัญห” และนักเขียนกลุ่มตี-ทลิก-วัน-ดวาน ได้ร่วมมือกันก่อตั้งมูลนิธิ “แสงสว่าง” (Hoi Anh Sang) เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านแถบชนบทที่ทุรกันดารโดยการช่วยสร้างที่อยู่อาศัย และให้ความรู้ด้านสุขอนามัย

ทั้ง “ศรีบูรพา” และ “ญี่ตลัญห” เป็นผู้รักการศึกษาหาความรู้ แม้ว่า “ศรีบูรพา” จะไม่ได้เติบโตในครอบครัวที่เพียบพร้อม แต่ก็ขวนขวายหาความรู้ “ญี่ตลัญห” มีพื้นฐานครอบครัวขุนนางและปัญญาชนซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาเล่าเรียนเป็นพิเศษอยู่แล้ว นอกจากนี้นักเขียนทั้งสองมีโอกาสดีกว่าเพื่อนร่วมชาติของตนโดยมีโอกาไปศึกษาต่อในต่างประเทศและได้เห็นโลกกว้างขึ้น กล่าวคือ “ศรีบูรพา” ได้ศึกษาต่อที่ประเทศออสเตรเลีย และดูงานที่ประเทศญี่ปุ่น ส่วน “ญี่ตลัญห” ก็ได้ทุนไปศึกษาที่ประเทศฝรั่งเศส พื้นฐานความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ต่อมาได้สะท้อนอยู่ในงานเขียนของพวกเขาด้วย

จากการศึกษางานเขียนของ “ศรีบูรพา” และ “ญี่ตลัญห” นั้นทำให้พบว่านักเขียนทั้งสองมีแนวคิดต่อชีวิตและสังคมที่คล้ายคลึงกันหลายประการด้วยกัน ดังนี้

๑. ความคิดเรื่องเก่า-ใหม่ และเสรีภาพส่วนบุคคล

งานเขียนของ “ศรีบูรพา” และ “ญี่ตลัญห” ในยุคแรกกล่าวถึงปัญหาที่สำคัญยิ่งสำหรับประเทศที่อยู่ในช่วงต่อระหว่างยุคเก่าที่กำลังก้าวสู่ยุคใหม่ นักเขียนทั้งสองได้ทลายขนบธรรมเนียมและวิธีปฏิบัติที่ล้าสมัย เช่น การคลุมถุงชน การที่ลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่อย่างไม่มีเหตุผล และเรียกร้องให้คนหนุ่มสาวมีสิทธิ์ตัดสินใจในชีวิตของตนเอง เช่น การเลือกคู่ครอง ความพยายามดังกล่าวสะท้อนถึงอิทธิพลของตะวันตกต่อปัญญาชนคนรุ่นใหม่ในเอเชีย นั่นคือการเข้ามาของแนวคิดเรื่องความเสมอภาค ความเป็นประชาธิปไตย และเสรีภาพส่วนบุคคล ดังเช่นในเรื่อง *ผจญบาป* “ศรีบูรพา” วิพากษ์วิจารณ์ประเพณีการคลุมถุงชนและการแต่งงานโดยปราศจากความรักอย่างเปิดเผย

“...แต่โดยที่จริงการแต่งงานของเราสำเร็จขึ้นโดยความจัดแจงของผู้ใหญ่ เราจะพอใจหรือไม่ก็ตาม แต่ในที่สุดเราก็ได้แต่งงานกันซึ่งเป็นข้อที่ทำให้เราต้องรับว่ามีความพอใจอยู่ และเพราะฉะนั้น บางทีจะไม่ควรจัดว่าเป็นกิจของทารก”

คืออิสสรชน
คือคนตี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

“ดิฉันสงสัย--” วันเพ็ญพุดนัยน์ตาลอย “คนที่ไม่เคยรักกันเลย จะอยู่ด้วยกันเป็นสุขหรือไม่?”

“ความสุขคือความสมหมาย ข้อสำคัญของพัวเมียในเรื่องความสมหมายคือความรัก ก่อนจะไปถึงความสุขเราต้องผ่านรักมาเสียก่อน ถ้าเราสามารถรักกันได้ บางทีเราก็มีความสุข ฉันทใจเพียงบางทีเท่านั้นนะจะ ไม่ใช่ทั้งหมด”^{๑๕}

จากบทสนทนาของมนัสและวันเพ็ญซึ่งต้องแต่งงานกันเพราะความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งที่ทั้งสองไม่รักกันนั้น แสดงให้เห็นว่าการแต่งงานที่ปราศจากความรักยากที่จะนำมาซึ่งความสุข นอกจากนี้แล้ว “ศรีบูรพา” ได้แสดงความเห็นต่อไปว่าในสังคมไทยนั้น การแต่งงานเป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่ง เนื่องจากมีพันธะทางด้านครอบครัวและสังคม

“การแต่งงานอันยวสิ่งที่ดีงามให้แก่เราก็มีอยู่บ้างเหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตาม มีเหตุแวดล้อมหลายอย่างที่บังคับให้ทุกคนจำเป็นต้องแต่งงาน นอกจากความรัก คนเราต้องแต่งงานเพื่อหน้าที่ บางทีหน้าที่นั้น ๆ ก็เกี่ยวกับการส่วนตัว บางทีก็เกี่ยวกับการบ้านเมือง สำหรับคนไทยการแต่งงานเป็นหน้าที่ที่สำคัญ เพราะพลเมืองสยามมีน้อย และแผ่นดินยังว่างเปล่าอยู่มาก...”^{๑๖}

จากข้อความดังกล่าว “ศรีบูรพา” ชี้ให้เห็นว่าการแต่งงานไม่ใช่เรื่องของคนสองคนเท่านั้น แต่ยังโยงไปถึงเรื่องหน้าที่ของปัจเจกชนที่มีต่อครอบครัว และรวมไปถึงประเทศชาติด้วย ในกรณีของเวียดนามนั้น เดวิด มาร์ ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงในด้านเวียดนามศึกษา ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอิทธิพลทางความคิดของตะวันตกต่อหนุ่มสาวเวียดนามไว้ดังนี้

ความคิดทางการเมืองและของตะวันตกเริ่มเข้ามาเมื่ออิทธิพลต่อวิถีคิดและความเชื่อของปัญญาชนและหนุ่มสาวชาวเวียดนามโดยผ่านงานแปลและการได้พบปะแลกเปลี่ยนกับชาวฝรั่งเศส จะสังเกตได้ว่าตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๖๐ เป็นต้นมามีศัพท์ใหม่ๆ เข้ามาในเวียดนาม เช่น individuel, personalite, societe, le peuple, nation, liberte หรือ progress^{๑๗}

ความคิดดังกล่าวสะท้อนอยู่ในงานเขียนของ “ญู่ติลยู่” เช่นกัน ในนวนิยาย

เรื่อง *ด้านเตอียด* (Doan Tuyet) หรือ “ปลัดไซ”^{๑๘} “เงื้ตลัญห” ประกาศอย่างชัดเจนว่า การแต่งงานตามความเห็นของครอบครัวนั้นเป็นเรื่องล้าสมัย และหนุ่มสาวรุ่นใหม่จะต้องตัดสินใจเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ไม่ใช่แต่งงานตามความต้องการของครอบครัวโดยปราศจากความรัก เช่นเดียวกันกับ “ศรีบูรพา” “เงื้ตลัญห” ซึ่งให้เห็นว่าการแต่งงานที่ปราศจากความรักเป็นพื้นฐานนั้นไม่สามารถนำความสุขมาสู่คู่แต่งงานได้ ตัวละครเอกในเรื่อง-ลาวาน ได้แต่งงานกับผู้ชายที่มารดาของเธอเลือกให้ ทั้งที่เธอเองก็มีคู่รักอยู่แล้ว ชีวิตแต่งงานของเธอไม่มีความสุขเพราะไม่มีความรักระหว่างสามีภรรยา และเธอเองก็เข้ากับมารดาของสามีไม่ได้ เมื่อสามีได้ทำร้ายร่างกายและข่มเหงเธอ ลาวานได้ใช้มีดแทงสามีเพื่อป้องกันตัวเอง เมื่อลาวานต้องขึ้นศาลเพื่อพิจารณาโทษฆ่าคนตาย ทนายความได้แก้ต่างให้ลาวานและกล่าวถึงระบบครอบครัวของเวียดนามในตอนหนึ่งว่า

สังคมเวียดนามในตอนนี้ได้ต่างไปจากสังคมเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ระบบครอบครัวของเวียดนามก็ไม่สามารถเหมือนกับระบบครอบครัวในสมัยก่อนได้ ทุกประเทศในตะวันออกไกล ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น จีน ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนซึ่งเป็นบ่อเกิดของอารยธรรมเอเชียนั้นก็ไม่สามารถรักษาระบบครอบครัวให้เหมือนเดิม ครอบครัวนั้นเป็นสิ่งที่เราควรรักษาไว้ แต่ได้โปรดอย่ารักษามันไว้ให้เหมือนกับการรักษาระบบทาส ระบบทาสนั้นได้ถูกยกเลิกไปนานแล้ว และเมื่อคิดถึงเมื่อไรเราก็เกิดความรู้สึกกลัวขึ้นมาเมื่อนั้น

งานประพันธ์ของ “ศรีบูรพา” และ “เงื้ตลัญห” ในยุคแรกเป็นแนวพาฝันโดยเน้นเรื่องราวความรักของหนุ่มสาว ผลงานของ “เงื้ตลัญห” ได้รับการเรียกว่า Tieu Thuyet Luan De ได้รับอิทธิพลจากงานประเภท Roman a These ของวรรณกรรมฝรั่งเศส ซึ่งนำเสนอประเด็นชัดเจนและหยิบยกปัญหาขึ้นมาอภิปราย ปัญหาที่ “เงื้ตลัญห” มักเน้นในงานเขียนยุคแรกคือ เสรีภาพของปัจเจกชนในการเลือกคู่ ซึ่งเป็นการต่อต้านขนบความคิดตามแบบขงจื้อ ตัวละครลาวานนั้นจึงเป็นตัวแทนของผู้หญิงยุคใหม่ที่ต่างไปจากผู้หญิงในขนบของขงจื้ออย่างสิ้นเชิง เพราะเธอมีความคิดอ่านเป็นของตัวเองซึ่งต่างไปจากผู้หญิงยุคเก่าที่เชื่อตามคำสอนของขงจื้อที่เรียกว่า “ตามต้อง” (Tam Tong) คือเมื่อเป็นเด็กให้เชื่อฟังบิดา เมื่อแต่งงานแล้วก็ให้เชื่อฟังสามี และเมื่อสามีตายก็ต้องเชื่อฟังลูกชายคนโต

อย่างไรก็ตามในยุคต่อมาทั้ง “ศรีบูรพา” และ “เงื้ตลัญห” ก็ได้พัฒนางานเขียนของตนไปสู่งานเขียนเชิงสังคมและการเมือง และพูดถึงปัญหาในสังคมที่กว้างกว่าประเด็นเรื่องเสรีภาพในความรักและเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิง

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

๒. กระแสสำนึกทางสังคมและการเมือง

อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวการเขียนของ “ศรีบูรพา” เพราะเมื่อเทียบผลงานของ “ศรีบูรพา” ในช่วงก่อนและหลังการปกครองแล้วจะพบว่า มีแนวการเขียนที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่เป็นแบบก้าวกระโดด ข้อเขียนของ “ศรีบูรพา” สะท้อนให้เห็นว่าเขาสนใจในเรื่องราวของชนชั้นล่างอยู่ก่อนแล้ว แม้ว่าจะเขียนเรื่องแนวโรแมนติกก็ตาม ตัวละครเอกของ “ศรีบูรพา” มักพัฒนามาจากชนชั้นล่างแต่มีโอกาสนับการศึกษา จากนั้นก็ยกระดับฐานะทางสังคมให้สูงขึ้นไป ประเด็นที่น่าสนใจคือ “ศรีบูรพา” มักพูดถึงประเด็นเรื่องชนชั้นเสมอ เช่น ในงานเขียนชิ้นหนึ่งที่ “ศรีบูรพา” แสดงความคิดเห็นต่อ ม.จ. อากาศ-ดำเกิง

หนังสือละครแห่งชีวิต ของท่านดีจริงๆ ค่ายก่องเหล่านั้้นอาจจะเที่ยงตรง แต่ท่านต้องไม่ลืมว่าท่านเป็นเจ้าของ ถ้าท่านทำดีเพียงหนึ่ง เขามักจะให้ท่านถึงสาม แต่ถ้าท่านเปลี่ยนมาเป็นพวกเราๆ แม้ท่านทำดีสาม เขามักจะให้ท่านเพียงหนึ่งเท่านั้น ท่านควรระวังในเรื่องเล็กน้อยเหล่านี้^{๑๙}

หรืออีกตอนหนึ่งที่ว่า

ท่านเคยได้ยินมาก่อนหรือว่า ความยุติธรรมนั้น มีแต่ท่านผู้หนึ่ง ท่านผู้หนึ่งเท่านั้น ที่ต้องการ เมื่อถึงเวลาที่ท่านเหล่านั้นจะเรียกร้องมัน ส่วนคนอื่น ๆ ไม่ต้องการเลย ท่านเคยได้ยินมาก่อนหรือว่า ความยุติธรรมนั้นควรจะให้แต่เฉพาะคนกลุ่มนั้น ส่วนคนกลุ่มโน้นไม่จำเป็นจะต้องให้เลย ความจริงนั้นทุกคนก็ต้องการความยุติธรรม และความยุติธรรมนั้นก็ต้องอำนวยให้แก่ทุกคน^{๒๐}

งานวรรณกรรมของ “ศรีบูรพา” ในยุคหลังๆ พูดถึงปัญหาความขัดแย้งทางชนชั้นอย่างเข้มข้นโดยเฉพาะในงานเขียนประเภทเรื่องสั้น เช่น “ขอแรงหน่อยเถอะ” “คนพวกนั้น” “ลุงพรหมแห่งเกาะลอย” เป็นต้น ซึ่ง “ศรีบูรพา” วิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างเปิดเผยไม่ว่าจะเป็นค่านิยมที่ฉาบฉวยของการวัดคนจากภายนอก หรือการที่คนรวยดูถูกคนจน เช่นตัวละครเอกในเรื่อง “ลุงพรหมแห่งเกาะลอย” กล่าวว่า

“แกไม่ได้เป็นลูกจ้างเฝ้าใบเขียวซีของใครเขาหรอกหรือ?” ชายหนุ่ม
หน้าเรียวผิวดำ

“คุณเอาที่ไหนมาพูด ว่าแกเป็นลูกจ้างเฝ้าใบเขียวซี?”

“ผมเพียงแค่เดาเอา”

“นั่นแหละ คือส่วนหนึ่งแห่งแบบแผนการครองชีวิตของพวกเขาชาว
สังคมนิยมในกรุงเทพฯ” หญิงสาวเน้นเสียง “เรานิยมการใช้ชีวิตสำร่อยอย่างผิวเผิน
และหลวมๆ เช่นนั้น เราชอบพูดจาวาไรยเหยียดหยามผู้อื่น โดยไม่แยแส
ต่อความเป็นจริง เราไม่เคยมีความปรานีต่อผู้ใดเลย”^{๒๑}

ช่วงเวลาที่ “ศรีบูรพา” ผลิตผลงานเขียนนั้น สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงทาง
เศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ สิ่งหนึ่งที่เข้ามาพร้อมสมัยใหม่คือการเติบโตของ
ระบบทุนนิยม ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน รวมทั้งความแตกต่างระหว่างเมืองและ
ชนบทเริ่มปรากฏชัดขึ้น “ศรีบูรพา” แสดงให้เห็นในงานเขียนว่า สังคมในอุดมคติของเขา
คือสังคมที่มีความเท่าเทียมกัน เช่นในนวนิยายเรื่อง*สงครามชีวิต* ซึ่งเขียนขึ้นก่อนการ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เล็กน้อย ได้พูดถึงปัญหาของชนยากไร้ในสังคม
และช่องว่างทางเศรษฐกิจ ตรีศิลป์ บุญขจร ยกย่องนวนิยายเรื่องนี้ว่า “จุดเริ่มต้นของ
ความสำนึกทางมนุษยธรรมในนวนิยาย”^{๒๒} นอกจากนี้ในงานเขียนประเภทอื่น “ศรีบูรพา”
ก็มักกล่าวถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความด้อยโอกาสของ
คนในชนชั้นล่างและคนในชนบท เช่นในบทความเรื่อง “มาจากแผ่นดินและกลับสู่แผ่นดิน”
ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ “ศรีบูรพา” กล่าวว่า

มันควรหรือที่ชาวกรุงเทพฯ จะบอกว่า “มันต้องการถนนดีๆ” ส่วน
ชาวชนบทนั้นไม่ต้องการสิ่งที่เรียกว่า “ถนน” เลย ไม่ว่าจะเป็นอย่างดีหรือ
อย่างเลว ชาวชนบทไม่ต้องการถนนจริงๆ หรือ? ชาวชนบททนความเจ็บไข้
ได้ป่วยโดยปราศจากการรักษาพยาบาลที่ถูกต้องได้ และเขาก็พอใจที่จะทนมัน
ส่วนชาวกรุงเทพฯ ผู้มั่งคั่งย่อมทนไม่ได้ แม้เพียงการนอนป่วยบนเตียงของ
โรงพยาบาลที่ไม่สะอาดหมดจดถึงมาตรฐานแห่งการครองชีวิตของเขา ชาว
ชนบทพอใจที่จะทนมันจริงๆ หรือ? มันควรหรือที่คนหนึ่งจะยืนยันว่า “ลูก
ของฉันจำเป็นจะต้องได้รับโอกาสศึกษาให้เป็นคนฉลาดปราดเปรื่อง” ส่วน
ลูกคนอื่น ๆ อีกตั้งล้านๆ คนนั้นไม่จำเป็นจะต้องฉลาดเลย?”^{๒๓}

คืออติสรุชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เช่นเดียวกับ “ศรีบูรพา” งานเขียนในยุคแรกของ “ญู่ตลัญหู่” มักเป็นเรื่องรักโรแมนติกของหนุ่มสาวเวียดนามที่แฝงไว้ด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ชนบทรบนิยมและประเพณีเก่าที่ล้าสมัยและไม่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศในสังคมยุคใหม่ อย่างไรก็ตามกระแสความนิยมในวรรณกรรมแนวโรแมนติกเริ่มเสื่อมลงในช่วงกลางทศวรรษที่ ๑๙๓๐ และวรรณกรรมแนวสังคมนิยมก็เริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้น ถึงแม้ว่า “ญู่ตลัญหู่” และสมาชิกของกลุ่มดี-หลีก-วัน-ดวาน จะไม่นิยมวิธีการกู้ชาติโดยใช้ความรุนแรงและสงครามกองโจรตามแนวคิดของกลุ่มคอมมิวนิสต์ แต่งานเขียนของพวกเขาในยุคตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้รับอิทธิพลแนวคิดของมาร์กซิสต์อย่างเห็นได้ชัดจากการให้ความสำคัญกับปัญหาของชนชั้นกรรมกรและชาวนามากขึ้น ซึ่งต่างไปจากงานในยุคแรกที่เน้นปัญหาของปัญญาชนคนในเมืองและชนชั้นกลาง แม้กระนั้นก็ตามงานเขียนของ “ญู่ตลัญหู่” ก็ถูกวิจารณ์อย่างหนักจากนักเขียนกลุ่มมาร์กซิสต์ว่าไม่มีความเข้าใจในชนชั้นล่างอย่างถ่องแท้ นอกจากนี้แม้ว่าจะเขียนเกี่ยวกับชนชั้นล่างแต่ตัวละครเอกก็ยังคงเป็นตัวแทนจากชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูง หรือถ้ามาจากชนชั้นล่างก็ต้องเป็นผู้ได้รับการขัดเกลาแล้ว โดยมีการศึกษาสูงและมีความรู้ดีกว่าคนทั่วไปในชนชั้นเดียวกับตน อย่างไรก็ตามนักวิจารณ์วรรณกรรมเงินดิญเฮียว (Tran Dinh Huou) ให้ความเห็นว่างานของ “ญู่ตลัญหู่” และกลุ่มดี-หลีก-วัน-ดวาน ที่เกี่ยวกับชนชั้นล่างนั้นก็เชื่อว่าจะไม่มีความเสียหายที่เดียว

การบรรยายสภาพความทุกข์ยากของชาวนานั้นพวกเขาก็ไม่ได้หยุดอยู่แต่การบรรยายเฉพาะแต่เรื่องรัก ๆ ใคร ๆ เท่านั้น แต่ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เป็นรูปธรรม จริงอยู่พวกเขาไม่สามารถเข้าใจวิถีชีวิตของชาวชนบทได้ดีเท่ากับนักเขียนอย่างโง่ดัดไต หรือเหงียนกงฮวาน^{๒๔} แต่ปัญหาที่พวกเขาหยิบยกมาเขียนถึงก็ไม่เชื่อว่าจะไม่มีความเกี่ยวข้อง ไม่มีประโยชน์ หรือเป็นปัญหาที่ไม่มีอยู่จริง^{๒๕}

แม้ว่า “ญู่ตลัญหู่” มีความเห็นอกเห็นใจในเพื่อนมนุษย์ผู้ยากไร้ แต่จากงานเขียนส่วนใหญ่ของเขาแล้ว ประเด็นที่ “ญู่ตลัญหู่” สนใจเป็นพิเศษจนอาจเรียกได้ว่าเป็นปัญหาที่ซ่อนอยู่ภายใต้จิตสำนึกของเขาก็คือ ความน้อยเนื้อต่ำใจในการเป็นพลเมืองในประเทศอาณานิคม สิ่งนี้เองได้สร้างความขัดแย้งภายในใจให้แก่ักเขียนเวียดนามในยุคอาณานิคมเป็นจำนวนมาก ไม่เพียงแต่ “ญู่ตลัญหู่” เท่านั้น นั่นก็คือ พวกเขาเป็นผลิตผลของการศึกษาระบบใหม่ที่ฝรั่งเศสได้วางรากฐานไว้ พวกเขาชื่นชมศิลปวัฒนธรรมและวิทยาการของตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเรื่องความเป็นประชาธิปไตย ความเท่าเทียมกัน

ในสังคม ถึงแม้ว่าพวกเขาจะมีความรู้มากกว่าเพื่อนร่วมชาติจำนวนมาก แต่พวกเขาก็เป็นเพียงพลเมืองชั้นสองในรัฐอาณานิคมของฝรั่งเศสอยู่ดี เราอาจสรุปได้ว่าการที่ “ญัตติฤทธิ์” เรียกร้องให้มีการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมและส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนนั้นก็เพื่อว่าวันหนึ่งชาวเวียดนามจะได้ทัดเทียมกับชาวฝรั่งเศสนั่นเอง

อุดมการณ์ที่แตกต่างกันของ “ศรีบูรพา” และ “ญัตติฤทธิ์”

เราคงไม่สามารถปฏิเสธได้ถึงบทบาทของ “ศรีบูรพา” และ “ญัตติฤทธิ์” ในฐานะนักเขียนคนสำคัญในยุคแรกของวรรณกรรมสมัยใหม่ในไทยและเวียดนาม รวมไปถึงความเห็นอกเห็นใจในเพื่อนมนุษย์ที่แสดงออกในงานเขียนของพวกเขา นอกจากนี้แล้วนักเขียนทั้งสองยังสมควรได้รับการยกย่องในฐานะของปัจเจกบุคคลผู้ต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอุดมการณ์และความเชื่อของตน “ศรีบูรพา” ยืนหยัดต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม ในฐานะนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์จึงต้องประสบกับมรสุมทางการเมืองอยู่หลายครั้ง ในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๕ “ศรีบูรพา” ถูกจับในกรณีกบฏสันติภาพ ซึ่งทางกรมตำรวจแจ้งข้อกล่าวหาว่า

...รวมกันยุยงก่อให้เกิดความแตกแยกไม่สงบขึ้นในบ้านเมืองเพื่อนำลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาดำเนินการปกครองในประเทศไทย โดยล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ และรัฐบาลปัจจุบันเสีย อันเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญาบทอาญาในอาณัติจักร^{๒๖}

“ศรีบูรพา” ออกจากคุกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ และเข้าร่วมงานฉลองครบรอบ ๕๐ ปีของการปฏิวัติไซเขียด ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ไปเยือนจีน ซึ่งในปลายปีเดียวกันนั้นเองจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ก่อรัฐประหารขึ้น เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ “ศรีบูรพา” ไม่แน่ใจในสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นจึงขอลี้ภัยทางการเมืองในประเทศจีน และต่อมาเสียชีวิตที่ประเทศจีนเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ด้วยโรคปอดบวมและเส้นโลหิตตีบที่หัวใจ ชะตากรรมในชีวิตของ “ศรีบูรพา” เกิดจากการไม่ยอมจำนนกับอำนาจที่ไม่ชอบธรรมและไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของตนเพียงเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น เดวิด สไมท์ อาจารย์สอนภาษาไทย ณ SOAS มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ ตั้งข้อ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

สังเกตที่น่าสนใจไว้ประการหนึ่งว่า

ข้อสังเกตข้อหนึ่งในชีวิตของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ คิดว่าคนในที่นี้คงสนใจวรรณกรรม แล้วทุกคนก็ยอมรับว่าคุณกุหลาบมีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนานวนิยายไทย แต่สิ่งนี้อาจจะยิ่งสำคัญกว่าคือ บทบาทความเป็นมนุษย์ เท่าที่ผมศึกษามา เข้าใจว่าคุณกุหลาบมีโอกาสที่จะ... พุดง่าย ๆ ไม่เคยขายอุดมการณ์ มีโอกาสที่จะมีชีวิตสบาย ๆ จะได้ปรับตัวปรับความคิด แต่เขาเลือกทางยาก ผมว่านี่เป็นสิ่งที่น่านับถือ^{๒๓}

แม้จะไม่มีหลักฐานบ่งบอกถึงจุดยืนทางการเมืองของ “ศรีบูรพา” ที่ชัดเจนไปกว่าการต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการ แต่ “ศรีบูรพา” น่าจะนิยมในแนวคิดแบบสังคมนิยม/มาร์กซิสต์ เพราะในงานเขียนของเขามักกล่าวถึงประเด็นความแตกต่างทางชนชั้นและความไม่เท่าเทียมกันในสังคม นอกจากนี้ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมและวรรณกรรมในประเทศสังคมนิยม เช่น การร่วมงานครบรอบการปฏิวัติโซเวียต การเข้าร่วมประชุมระหว่างชาติเพื่อแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชนเวียดนามที่กรุงฮานอย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นต้น อย่างไรก็ตามประเด็นความขัดแย้งระหว่าง “ศรีบูรพา” และอำนาจรัฐในขณะนั้นคงไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์ทางการเมืองเท่านั้น แต่น่าจะเกิดจากการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมและความพยายามลิดรอนสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนด้วย ดังเช่นที่ “ศรีบูรพา” กล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า

...ถ้ารัฐบาลไม่ทำการกดขี่ป้องกันหนังสือพิมพ์อย่างสิ้นสติและยอมฟังคำตักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์แล้ว บุคคลในคณะรัฐบาลจะไม่มาถึงขนาดที่เมาแล้ว และไม่หลงตัวและเสียตัวไปถึงขนาดที่ได้เสียไปแล้ว...จงพอใจในการกินยาขมเถิด เพราะมันจะตอบแทนด้วยการป้องกันมิให้ท่านตกไปในความเมาได้...อย่างซึ่งเสรีภาพของหนังสือพิมพ์เลย เพราะถึงท่านจะซังมันเท่าใดมันก็ต้องกลับมาวันยังค่ำ ถ้าท่านไม่เปิดประตูต้อนรับเมื่อได้ยินเสียงเคาะ มันก็ต้องเข้ามาทางหน้าต่างหรือพังประตูเข้ามาจนได้ เพราะมันจะต้องการที่อยู่อันสมควร อย่างน้อยก็เช่นเดียวกับที่ท่านต้องการเหมือนกัน...^{๒๔}

“ญัตติญัตติ” เองก็มีชะตากรรมไม่ต่างไปจาก “ศรีบูรพา” ทั้งนี้เพราะในสมัย

อาณานิคมฝรั่งเศสนั้น หนังสือพิมพ์ของเขาถูกปิดลงและยังถูกจับตามองอย่างใกล้ชิดจากรัฐบาลอาณานิคม ต่อมาในสมัยรัฐบาลคอมมิวนิสต์ “ญี่ตลัญห์” มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ขัดกับรัฐบาลคอมมิวนิสต์ และในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ “ญี่ตลัญห์” ก่อตั้งพรรคการเมืองที่มีชื่อว่า Dai Viet Dan Chinh (พรรคประชาชนเวียดนาม) ซึ่งต่อมาขุบรวมกับพรรค Viet Nam Quoc Dan Dang (พรรคแห่งชาติเวียดนาม) พรรคการเมืองดังกล่าวเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มปัญญาชนคนรุ่นใหม่ของเวียดนามในยุคนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ “ญี่ตลัญห์” ตกลงใจร่วมรัฐบาลของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ แต่ก็อยู่ในตำแหน่งได้เพียง ๒ เดือนก็เกิดความขัดแย้งกับพรรคร่วมรัฐบาล “ญี่ตลัญห์” ลาออกและไปอยู่ประเทศจีน ต่อมาไปลี้ภัยที่ฮ่องกงระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๔ หลังจากนั้นเดินทางกลับประเทศเวียดนาม พร้อมทั้งประกาศยุติบทบาททางการเมืองของตนเองโดยสิ้นเชิง เมื่อประเทศเวียดนามถูกแบ่งเป็นสองประเทศ คือ เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ ตามข้อตกลงกรุงเจนีวา ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ “ญี่ตลัญห์” ก็เลือกใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไซ่ง่อนซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศ

ด้วยความขัดแย้งทางความเชื่อในอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างไปจากรัฐบาลคอมมิวนิสต์ ทำให้การประเมินค่างานเขียนของ “ญี่ตลัญห์” ที่เขียนขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๘๘ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม หรือเป็นกลางนักจากนักวิชาการและนักวิจารณ์สกุลมาร์กซิสต์ เช่น ในตอนหนึ่งของบทความของศาสตราจารย์ฟานกือเตะ (Phan Cu De) ได้กล่าวว่า “วรรณกรรมแนวโรแมนติกของกลุ่มตี-หลีก-วัน-ตวาน เป็นผลงานของนักเขียนชนชั้นกลางที่ไม่กล้าใช้วิถีทางการเมืองต่อสู้กับรัฐอาณานิคม พวกเขากลับมุ่งใช้ประเด็นทางวัฒนธรรมต่อสู้กับชนชั้นศักดินา”^{๒๙} นอกจากนี้นักวิจารณ์เจ้จิงก็ประเมินคุณค่าผลงานของนักเขียนกลุ่มนี้ว่าเป็นแค่ “เสียงถอนหายใจประท้วงรัฐบาลอาณานิคม”^{๓๐} อย่างไรก็ตามหลังจากที่รัฐบาลคอมมิวนิสต์เวียดนามได้ประกาศเปิดประเทศและใช้นโยบายโด้ยเม้ย (Doi moi) หรือการปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่ยอมรับแนวคิดแบบทุนนิยมและตลาดเสรีในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ แล้ว รัฐบาลก็ผ่อนปรนความเข้มงวดในการควบคุมการแสดงความคิดเห็นต่างๆ และการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมก็มีอิสระมากขึ้น ผลพลอยได้ประการหนึ่งจากการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ คือเปิดโอกาสให้นักเขียนและนักคิดในเวียดนามเริ่มบทบาทบทบาทของวรรณกรรมและประเมินค่างานวรรณกรรมใหม่ ซึ่งก็รวมถึงการประเมินค่างานของนักเขียนในกลุ่มตี-หลีก-วัน-ตวาน ใหม่ด้วย

เมื่อพิจารณาถึงสถานภาพของ “ศรีบูรพา” และ “ญี่ตลัญห์” แล้ว นักเขียนทั้งสองเป็นที่ยอมรับและรู้จักกันดีในหมู่นักวิชาการชาวต่างประเทศผู้ศึกษาวรรณกรรมไทยและเวียดนาม แต่สำหรับการศึกษาวรรณกรรมภายในประเทศนั้น “ศรีบูรพา” เป็นที่ยอมรับใน

คืออีสตริชชาน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

หมู่ผู้ศึกษาวรรณกรรมชาวไทยอย่างกว้างขวาง โดยสังเกตได้จากการศึกษาผลงานและทัศนะทางสังคมและการเมืองของ “ศรีบูรพา” อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งงานเขียนของเขาก็ได้รับการตีพิมพ์และยังคงเป็นผลงานที่นักอ่านชื่นชอบเสมอมา ส่วน “ญืดลัญห” ผลงานของเขาไม่ได้รับการส่งเสริมและเผยแพร่ในประเทศเวียดนามเท่าที่ควร ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะแนวคิดทางการเมืองที่ขัดกับนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้แล้วนักวิชาการส่วนหนึ่งในเวียดนามเห็นว่างานของ “ญืดลัญห” เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชนชั้นกลางซึ่งไม่เหมาะสมกับนโยบายสนับสนุนบทบาทของชนชั้นกรรมาชีพและชาวนา กระทั่งไม่นานมานี้เอง คือในช่วงหลังปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ผลงานของ “ญืดลัญห” ก็ได้รับการตีพิมพ์และมีผู้ศึกษาผลงานและแนวคิดของเขามากขึ้น

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ชีวิตของ “ศรีบูรพา” และ “ญืดลัญห” ต้องประสบกับความยากลำบากอยู่เนื่อง ๆ ทั้งที่พวกเขาเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งก็เนื่องมาจากการเป็นผู้ไม่ยอมละทิ้งอุดมการณ์และยอมจำนนต่ออำนาจที่ไม่เป็นธรรม ในกรณีของเวียดนามนั้น หลังจากที่รัฐบาลคอมมิวนิสต์ขึ้นมามีอำนาจหลังปี พ.ศ. ๒๔๘๘ มีนักเขียนกวี และปัญญาชนจำนวนมาก จำต้องหันไปให้ความร่วมมือกับพรรคและยอมรับใช้งานทางการเมืองด้วยงานเขียนของตน การเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ดังกล่าวมีความสำคัญกับความอยู่รอดของประเทศเท่ากับความอยู่รอดของนักเขียนเอง เพราะเป็นที่ทราบกันว่า รัฐบาลมีมาตรการลงโทษนักเขียนที่แตกแถวหรือไม่ทำตามนโยบายของพรรค^{๑๐} หาก “ญืดลัญห” เลือกวิถีทางเช่นเดียวกับนักเขียนหลายคน เขาก็คงทำได้เช่นกัน แต่เขาเลือกทางเดินที่ยากกว่า เช่นเดียวกับกับ “ศรีบูรพา”

หลังจากย้ายไปอยู่ที่ไซ่ง่อนแล้ว “ญืดลัญห” ออกหนังสือพิมพ์ชื่อว่า *Van Hoa Ngay Nay* (วัฒนธรรมร่วมสมัย) ได้เพียงแปดฉบับก็ต้องปิดตัวลง เนื่องจากเหตุผลทางการเมือง แม้จะย้ายจากซานโฮมาอยู่ไซ่ง่อนแล้วแต่รสนิยมชีวิตของ “ญืดลัญห” ก็ยังไม่หมดไป เพราะด้วยความที่เคยเป็นผู้นำพรรคการเมืองและเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงทำให้ รัฐบาลโงดิงญีเยียม (Ngo Dinh Diem) เกิดความระแวงและจับตามองอย่างใกล้ชิด รัฐบาลโงดิงญีเยียมกล่าวโทษว่า “ญืดลัญห” มีส่วนรู้เห็นในการก่อกบฏต่อต้านรัฐบาล จนนำไปสู่การฆ่าตัวตายของ “ญืดลัญห” โดยการตีพิมพ์ที่ผสมในวิสัยที่ “ญืดลัญห” เขียนข้อความไว้ก่อนเสียชีวิต (โดยทายาทนำไปให้หนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศตีพิมพ์เผยแพร่) ว่า

Let history be my judge, I refuse to accept any other judgement. The arrest and attention of nationalist opposition

elements is a serious crime, and it will cause the country to be lost into the hands of the communists. I oppose those acts, and sentence myself to death...as a warning to those who would trample upon freedom of every kind.^{๓๒}

ข้อความดังกล่าวสะท้อนถึงความกดดันที่ “ญัตติลัญห” ต้องประสบและแสดงถึงบุคลิกภาพของเขว่าเป็นคนที่ไม่ยอมสูญเสียความเป็นตัวเองและอุดมการณ์ท่ามกลางความแปรเปลี่ยนของกระแสการเมือง นอกจากนี้บทสนทนาระหว่าง “ญัตติลัญห” กับนักเขียนหฺวแห่ง ก่อนการฆ่าตัวตาย ๑ อาทิตย์ก็เป็นเครื่องชี้ถึงความเป็นมนุษย์ในแบบของ “ญัตติลัญห” ได้อย่างชัดเจน

- “ญัตติลัญห” : คุณเห็นว่าวรรณกรรมสมัยนี้เป็นอย่างไรบ้าง
หฺวแห่ง : ถ้าจิตใจสบาย คนเราจึงจะคิดถึงการร้องรำทำเพลง การสนทนาพูดคุย ถ้าไว้ใจกันถึงจะเล่าเรื่องคับข้อง หมองใจให้กันฟัง ทุกวันนี้วรรณกรรมกำลังอยู่ในยุควิฤต
- “ญัตติลัญห” : แล้วพวกเขา (นักเขียน) อยู่กันอย่างไร
หฺวแห่ง : พวกเขา (นักเขียนในภาคเหนือของประเทศ) อยู่ด้วยความเชื่อในโฆษณาชวนเชื่อและอยู่อย่างอึดอัด ขัดสน และคุณละ ในสมัยนั้นพวกคุณอยู่กันอย่างไร
- “ญัตติลัญห” : พวกเราอยู่ด้วยอุดมการณ์ของตนและพยายามใช้ชีวิตให้คุ้มค่าที่สุด^{๓๓}

การศึกษาชีวิตและผลงานของ “ศรีบูรพา” และ “ญัตติลัญห” ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของตัวบทและบริบททางสังคมในวรรณกรรมไทยและเวียดนามเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เราเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมและสถานะทางสังคมและการเมือง รวมไปถึงการเจรจาต่อรองระหว่างนักเขียนและอำนาจรัฐในสถานะที่ประเทศชาติกำลังอยู่ในยุคหัวเลี้ยวหัวต่อของประเทศ ระหว่างสังคมเก่าที่กำลังก้าวไปสู่สังคมสมัยใหม่ ซึ่งจะต้องเลือกว่าอุดมการณ์แบบใดจึงมีความเหมาะสมกับรัฐชาติมากที่สุด นอกจากนี้แล้วงานเขียนของนักเขียนทั้งสองยังสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองและทัศนคติของปัจเจกชนต่อสถานะผันแปรในสังคมของตน เราได้เรียนรู้ผ่านชีวิตและงานเขียน

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ของนักเขียนทั้งสองว่าการยื่นหยัดเพื่อคงไว้ซึ่งอุดมการณ์ของตนนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ด้วยเหตุนี้ทั้ง “ศรีบูรพา” และ “ญี่ตลินห์” จึงสมควรได้รับการยกย่องทั้งในฐานะของนักเขียนระดับแนวหน้าของประเทศ ผู้มีคุณูปการต่อพัฒนาการด้านวรรณกรรมในประเทศของตน และพวกเขาก็ควรได้รับการระลึกถึงในฐานะของปัจเจกชนผู้ต่อสู้เพื่ออุดมการณ์และความเชื่อของตนเช่นกัน.

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบผลงานและแนวคิดของนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษและกลุ่มตี-ทลิก-วัน-ควาน (Tu Luc Van doan) ผ่านบทวิเคราะห์แนวคิดและงานเขียนของ “ศรีบูรพา” และ “ญี่ตลินห์” (Nhat Linh)” ซึ่งได้รับทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภชประเภททุนพัฒนาอาจารย์/นักวิจัยใหม่

เชิงอรรถ

^๑ Charles Mills Gaylay, “What is Comparative Literature?”, quoted in Bassnett, Susan. *Comparative Literature: A Critical Introduction*. Oxford: Blackwell, 1995. P. 3.

^๒ ในภาษาอังกฤษมักจะกล่าวถึงในชื่อ The Self-Reliant Literary Group

^๓ “Chuyen tro voi Hoang Xuan Han” (สนทนากับฮวงซวนหนาน) ในวารสาร *Song Huong*, Vol. 37, 1989. P. 74.

^๔ เอมอร นิรัญราช, *ทิศทางสังคมในนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ ๗* (กรุงเทพฯ : ดันอ้อ, ๒๕๓๙), หน้า ๔๓.

^๕ รายละเอียดในประกาศ วัชรภรณ์. “สุภาพบุรุษ” *นักประพันธ์* (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๑).

^๖ เสถียร จันทิมาธร, *ในรำลึกถึงกุหลาบ สายประดิษฐ์ โดยเพื่อนร่วมยุค ๒๔๙๕-๒๕๐๐*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (นนทบุรี : สันติธรรม, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗-๑๘.

^๗ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, “ปริศนาข้างหลังภาพคณะสุภาพบุรุษ,” ใน *อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง* (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๒๕), หน้า ๘๐.

^๘ อ้างแล้ว หน้า ๘๕-๘๖.

^๙ ในอดีต นักเขียนและปัญญาชนเวียดนามใช้อักษรฮั่นหรืออักษรจีนในการงานราชการและการประพันธ์ ซึ่งผู้ที่ใช้อักษรฮั่นได้มักจะมีมาจากตระกูล ขุนนาง และปัญญาชน

^{๑๐} ในช่วงอาณานิคมฝรั่งเศส ประเทศเวียดนามถูกแบ่งเป็นสามส่วน เพื่อแยกปกครอง ภาคเหนือเรียกว่า ไทนดิน ภาคกลางเรียกว่าอันนาม และภาคใต้คือโคชินไชน่า ส่วนคำว่า อันนาม เป็นคำที่ใช้เรียกประเทศเวียดนามโดยรวม

^{๑๑} อ้างใน Pham The Ngu, “Tu Luc Van Doan” ใน Mai Huong (ed.). *Tu Luc Van Doan trong tien trinh van hoc dan toc* (กลุ่มวรรณกรรมอิสระกับพัฒนาการของวรรณกรรมเวียดนาม). Hanoi: NXB Van Hoa thong tin, 2000. P. 17-18.

^{๑๒} อ้างแล้ว หน้า ๘๑.

^{๑๓} Nguyen Dang Manh, *Con duong di vao the gioi nghe thuat cua nha van* (ถนนสู่โลกวรรณศิลป์ของนักเขียน), 2nd edition. Hanoi: NXB Giao Duc, 1996.

^{๑๔} รุ่งวิทย์ สุวรรณอักษร, *ศรีบูรพา ศรีแห่งวรรณกรรมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : แสงดาว, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐.

^{๑๕} “ศรีบูรพา”, *พจนานุกรม* (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๑.

^{๑๖} อ้างแล้ว หน้า ๘๗.

^{๑๗} Marr, David, “Concepts of ‘Individual’ and ‘Self’ in Twentieth-Century Vietnam” in *Modern Asian Studies*. Vol. 34, part 4 (October 2000) P. 777.

^{๑๘} นวนิยายเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *ใต้ร่ม* ถูกเขียนขึ้นโดยนักเขียนหว่างหงอกแพ็ก (Hoang Ngoc Phach) พิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๒๕ ซึ่งช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของสังคมเวียดนาม ระหว่างสังคมแบบเก่าที่กำลังพัฒนาไปสู่สังคมแบบใหม่ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเลยที่ตัวละครใต้ร่มจึงมีลักษณะครึ่งเก่าครึ่งใหม่ ซึ่งแม้ว่าเธอจะเชื่อในเสรีภาพของปัจเจกบุคคลที่จะเลือกคู่ครองเองแต่ท้ายที่สุดแนวคิดและคำสอนของขงจื้อที่เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติตามกันหลายชั่วคนในสังคมเวียดนามก็บังคับให้เธอต้องเลือกความกตัญญูซึ่งเป็นคุณธรรมหลักในคำสอนของขงจื้อมากกว่าความรัก ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนถึงค่านิยมและพัฒนาการของสังคมเวียดนามในยุคต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ที่กำลังอยู่ระหว่างแนวคิดแบบขงจื้อและแนวคิดแบบตะวันตก

^{๑๙} “ศรีบูรพา”, *เรื่องของเขาและศรีบูรพากับบทประพันธ์ในวรรณพิภพ* (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๔.

^{๒๐} อ้างแล้ว หน้า ๑๒๔.

^{๒๑} “ศรีบูรพา”, “ลุ่มพรหมแห่งเกาะลอย” พิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. ๒๕๙๕ พิมพ์ใหม่ในรวมเรื่องสั้น *ชุดขอแรง* *หน่วยเถาะ* (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๐) หน้า ๑๖๖.

^{๒๒} ตรีศิลป์ บุญจรรย์, *นวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕-๒๕๐๐)*. โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒, หน้า ๓๖.

^{๒๓} “ศรีบูรพา”, *นิพนธ์สารศรีบูรพา* เล่ม ๑, หน้า ๓๐.

^{๒๔} นักเขียนชื่อดังของเวียดนามในช่วง ค.ศ. ๑๙๓๐-๑๙๕๕ ผลงานที่โด่งดังของพวกเขามักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้ของชาวชนบท และเน้นปัญหาการต่อสู้ทางชนชั้นในสังคม

^{๒๕} Tran Dinh Huou, “Tu Luc Van Doan, nhin tu goc do tinh lien tuc cua lich su, qua buoc ngoat hien dai hoa trong lich su van hoc phuong dong” (กลุ่มวรรณกรรมอิสระ : มองจากความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์ที่ก้าวสู่ยุคสมัยใหม่ในประวัติศาสตร์วรรณกรรมของโลกตะวันออก), P.48.

^{๒๖} อ้างใน วิทยากร เชียงกุล, *การเมืองภาคประชาชนมุมมองจากชีวิตและงานของศรีบูรพา* (กรุงเทพฯ : มิ่งมิตร, ๒๕๔๔).

^{๒๗} เดวิด สไมท์. ปาฐกถาเนื่องในงาน “๙๖ ปี กุหลาบ สายประดิษฐ์ และ ๗๒ ปี คณะสุภาพบุรุษ” ณ สถาบันปริทัศน์ วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๔ พิมพ์ใน *วารสารกองทุนศรีบูรพา* เล่ม ๔, ๒๕๔๔, หน้า ๕๓.

^{๒๘} จาก “ที่นี่และที่นั่น” วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๐๐ อ้างใน สุภา ศิริมานนท์, “ความทรงจำ : ชีวิตและการต่อสู้ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์” ใน *วารสารกองทุนศรีบูรพา* เล่ม ๓, ๒๕๔๓, หน้า ๒๒.

^{๒๙} Phan Cu De. Tu Luc Van Doan: Con Nguoi va Van Chuong (กลุ่มวรรณกรรมอิสระ : นักเขียนและผลงาน). Hanoi: NXB Van Hoc, 1990. P. 13.

^{๓๐} อ้างแล้ว หน้า ๑๑.

^{๓๑} Boudarel, Georges, *Intellectual Dissidence in the 1950s: The “Nhan Van Giai Pham” in The Vietnam Forum* 13, 1990. Pp. 154-174.

^{๓๒} Quoted in Jamieson, Neil L. *Understanding Vietnam*. Berkeley: University of California Press, 1995. P. 242.

^{๓๓} Vu Hanh, “Nha Van Nhat Linh va mot ke den sau” (“เงื้อมมือหลัง” กับผู้มาที่หลัง) ใน Mai Huong (ed.). *Tu Luc Van Doan trong tien trinh van hoc dan toc* (กลุ่มวรรณกรรมอิสระกับพัฒนาการของวรรณกรรมเวียดนาม). Hanoi: NXB Van Hoa thong tin, 2000. P. 289.

คืออิสตรีชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กองบรรณาธิการ, “๑๐๐ ปี ศรีบูรพา.” *สกุลไทย* (ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๒๔-๒๕.

กุหลาบ สายประดิษฐ์ และคณะ. *ประวัติศาสตร์สตรีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : แสงดาว), ๒๕๒๒.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. *อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง*. (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ), ๒๕๕๕.

ตรีศิลป์ บุญขจร. *นวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕-๒๕๐๐)*. (กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์
ลำดับที่ ๓๗), ๒๕๔๒.

ธีรยุทธ บุญมี. “มุมมองใหม่ประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทย วรรณกรรมไทยกับกึ่งศตวรรษที่หายไทย.”

มติชน ๒๓ (พฤษภาคม ๒๕๕๖) : ๑๒-๑๓.

พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. *นักเขียนไทย*. กรุงเทพฯ : พิมพ์สาส์น, ๒๕๓๘.

รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน. *ศรีบูรพา ศรีแห่งวรรณกรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : แสงดาว), ๒๕๓๒.

วารสารกองทุนศรีบูรพา (พฤษภาคม ๒๕๕๑).

วารสารกองทุนศรีบูรพา (พฤษภาคม ๒๕๕๒).

วารสารกองทุนศรีบูรพา (พฤษภาคม ๒๕๕๓).

วารสารกองทุนศรีบูรพา (พฤษภาคม ๒๕๕๔).

วารสารกองทุนศรีบูรพา (พฤษภาคม ๒๕๕๕).

วิภา กงกะนันท์. *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๔๐.

สุพรรณิ เวราทร. *ประวัติศาสตร์ประพันธ์นวนิยายไทย*. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,
๒๕๑๙.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. “วิถีแห่งศรีบูรพา.” *มติชน* ๒๓ (พฤษภาคม ๒๕๕๖) : ๑๔.

อิงอร นิรัญราช. *ทิศทางสังคมในนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ ๗*. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ-แกรมมี จำกัด, ๒๕๓๙.

ภาษาเวียดนาม

Do Duc Hieu. “Doc Buom Trang cua Nhat Linh.” (อ่าน “ผีเสื้อขาว” ของ “แม่อุติลินห์”) Tap Chi Van Hoc, so 10, thang 10/1996.

Le Duc Tu. “Quan niem con nguoi ca nhan trong tieu thuyet Tu Luc Van Doan” (มุมมองเรื่องปัจเจกบุคคลในนวนิยายของกลุ่มวรรณกรรมอิสระ) Tap Chi Van Hoc, so 4, thang 4/1994.

Mai Huong (ed.). NhatLinh : Cay But Tru Cot (“แม่อุติลินห์”: นักเขียนคนสำคัญ). Hanoi: NXB Van Hoa Thong tin, 2000.

_____. Tu Luc Van Doan trong Tien Trinh Van Hoc Dan Toc (กลุ่มวรรณกรรมอิสระกับการพัฒนาการของวรรณกรรมเวียดนาม). Hanoi: NXB Van Hoa Thong Tin, 2000.

Nhat Linh. Truyen Ngan (เรื่องสั้น). Hanoi: NXB Van Hoc, 2000.

Phan Cu De (ed.). Tu Luc Van Doan: Con Nguoi va Van Chuong (กลุ่มวรรณกรรมอิสระ : สมาชิกและงานเขียน). Hanoi: NXB Van Hoc, 1990.

_____. (ed.). Van Hoc Vietnam 1900-1945 (วรรณกรรมเวียดนามช่วง ค.ศ. ๑๙๐๐-๑๙๔๕). Hanoi: NXB Giao Duc, 1998.

Vu Thi Khanh Dan, “Nhin Nhan ve tieu thuyet cua Nhat Linh hon nua the ky qua.” (ทัศนคติเกี่ยวกับนวนิยายของ “แม่อุติลินห์” ในครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา) Tap Chi Van Hoc, so 3, thang 3/1997.

ภาษาอังกฤษ

Jamieson, Neil L. *Understanding Vietnam*. Berkeley: University of California Press, 1995.

Marr, David G. "Concepts of 'Individual' and 'Self' in Twentieth-Century Vietnam." *Modern Asian Studies* 34 (October 2000).

_____. *Vietnamese Tradition on Trial 1920-1945*. Berkeley: University of California Press, 1984.

Watt, Ian. *The Rise of the Novel*. London: Penguin, 1963.

Nhat Linh. "Going to France." Translated by Greg Lockhart. *East Asian History* no. 8, December 1994. Institute of Advanced Studies, Australian National University. Pp. 73-134.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

“ศรีบูรพา”

สามัญชนและสุภาพบุรุษผู้ยิ่งใหญ่

ในสายตาข้าพเจ้าผู้เป็นนักเรียนเทพศิรินทร์เช่นกัน

จิรกิตติ์ สุนทรลาภยศ

...ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่คุณรัก...

ประโยคคมตะจากนวนิยายชื่อดัง *ข้างหลังภาพ* ที่เคยได้รับการสร้างเป็นภาพยนตร์มาแล้วหลายต่อหลายครั้ง ยังคงปรากฏให้ผมนึกถึงยามที่กล่าวถึงนามกวีผู้ยิ่งใหญ่ผู้นี้ “ศรีบูรพา”

“ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หาได้เป็นเจ้าของมุลนายใดๆ ไม่ ท่านเป็นเพียงสามัญชนคนธรรมดาคนหนึ่งเท่านั้น แต่ที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติทั้งจากประชาชนคนไทยและได้รับการประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญท่านหนึ่งของโลกจาก UNESCO (องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ) แสดงให้ประจักษ์ว่า ในความธรรมดา นี้กลับมีความยิ่งใหญ่และทรงพลังทางความคิดและความสามารถที่น่าอัศจรรย์

มีคำโบราณกล่าวไว้ว่า สำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล หมายถึงสิ่งใดที่แสดงออกมาย่อมแสดงถึงตัวตนของบุคคลนั้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับชีวิตของ “ศรีบูรพา” ก็เห็นจะจริงอยู่ไม่น้อย เพราะงานเขียนอันมากมายนั้น นอกจากจะแสดงถึงจุดยืนทางความคิดที่อิสระและเป็นตัวของตัวเองแล้ว ยังแสดงถึงคุณธรรมหรือความดีงามของท่านอีกด้วย

เอกลักษณ์เฉพาะตัวของท่าน “ศรีบูรพา” ที่ผมรู้สึกประทับใจเป็นอย่างมาก อาจจะด้วยความที่เราต่างเป็นนักเรียนเทพศิรินทร์ด้วยกัน ซึ่งมีคตินิยมประจำใจคือ “ไม่ควรเป็นคนรกโลก” ที่ได้สอนให้นักเรียนเทพศิรินทร์ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์นั้น เมื่อผม

หวนนึกถึงท่าน ผมจะประทับใจและภาคภูมิใจว่าท่านเป็น “รุ่นพี่” ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะท่านมีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ทำทุกสิ่งที่เป็นสิ่งที่ถูกต้องเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ผู้ถูกเอาเปรียบ โดยไม่คำนึงถึงผลที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองเลย เปรียบดั่งนักต่อสู้ของประชาชนที่หาได้ยากยิ่งในปัจจุบัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้มีแทรกอยู่ในแทบทุกงานเขียนของท่าน เช่นในนวนิยาย *จนกว่าเรา จะพบกันอีก* ที่ว่า

...ฉันจะอยู่ไปทำไมถ้าฉันไม่เป็นประโยชน์แก่ใครเลย นี่เป็นหลักที่ฉันสรุปขึ้นจากการศึกษาใคร่ครวญสภาพของชีวิต ฉันไม่คิดว่า การมีชีวิตอยู่เพียงแต่จะหากินไปวันหนึ่ง และแสวงหาความสุขไปวันหนึ่ง แล้วก็รอวันเจ็บป่วยและตายนั้น เป็นสิ่งที่มีความอะไรตามความเห็นของฉัน ชีวิตเช่นนั้นเป็นของว่างเปล่า เท่ากับไม่ได้เกิดมาเลยในโลกนี้ ชีวิตเฉย ๆ ไม่มีความหมายสำหรับฉัน ถ้าฉันอยู่ ฉันต้องอยู่ในชีวิตที่ดิ้นรน และชีวิตที่ดิ้นรนนั้นต้องมีอะไรมากกว่าการหากิน การแสวงหาความสุข แล้วก็รอวันตาย ชีวิตที่ดิ้นรนย่อมมีอยู่และถูกใช้ไปเป็นประโยชน์แก่คนอื่น...

ท่านมีปณิธานอันหนักแน่นที่จะปลุกคนไทยให้ตื่นขึ้นจากการถูกรอรับ และการปกครองอย่างไม่เป็นธรรม โดยสร้างสรรค์งานเขียนไว้มากมาย อาทิ นวนิยาย บทร้อยกรอง บทความ บทวิจารณ์ต่างๆ โดยเฉพาะบทความ “มนุษยภาพ” ที่นำเสนอเกี่ยวกับข้อบกพร่องของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก เพราะสมัยนั้นการพูดถึงเรื่องเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ ดังนั้นบทความหลายชิ้นของท่าน “ศรีบูรพา” จึงเป็นเหตุให้หนังสือพิมพ์หลายฉบับ หนังสือหลายเล่มถูกสั่งปิด หรือห้ามจำหน่าย ด้วยความที่เจ้านายชั้นผู้ใหญ่หรือเจ้านายชั้นสูงไม่พอใจในเนื้อหาที่ตรงไปตรงมาในงานเขียนและนำเสนออย่างที่เราเรียกว่า “อูกอจ” แต่เพราะในการเขียนงาน โดยเฉพาะบทวิจารณ์การเมืองต่างๆ นั้น ท่านได้ยึดหลักที่นักหนังสือพิมพ์รุ่นหลังควรนำไปเป็นแบบอย่างอย่างยิ่งว่า

...การเสาะแสวงหาความเป็นไปตามจริง มาเสนอแก่ประชาชนนี้แหละ เป็นหน้าที่สำคัญของหนังสือพิมพ์...

และด้วยการที่ยึดหลักความตรงไปตรงมาในการเขียนบทวิจารณ์หรือหนังสือต่าง ๆ

คืออติสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ทำให้ท่านถูกจับเข้าเรือนจำหลายครั้ง แต่ถึงแม้ในคราวที่ตัวท่านถูกคุมขังอยู่ ท่านก็ยัง
สรรค์สร้างงานเขียนต่าง ๆ ขึ้นอีกมากมาย ด้วยกำลังจากคติข้อที่นำจดจำ นั่นคือ

...ใช้เวลาแห่งความทุกข์ยากให้เป็นกำไรแก่ชีวิต และเป็นคุณประโยชน์
แก่ผู้อื่น...

นอกจากนี้ความเป็นผู้นำของท่านยังเป็นอีกหนึ่งลักษณะที่ก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ
มากมาย หากย้อนมองตั้งแต่สมัยที่ยังศึกษาอยู่โรงเรียนเทพศิรินทร์นั้น ได้เริ่มสนใจ
หนทางนักเขียนโดยเขียนบทร้อยกรอง “ต้องแจวเรือจ้าง” ลงหนังสือ*แถลงการณ์เทพศิรินทร์*
ต่อจากนั้นจึงผลิตงานเขียนเรื่อยมา เป็นผู้ริเริ่มการทำหนังสือในชั้นเรียน (*ครูมสาร* และ
ศรีเทพ) โดยร่วมจัดทำกับเพื่อน ๆ เช่น ม.จ. อากาศคำเจ็ก เป็นต้น ซึ่งเมื่อจบการศึกษา
และผ่านประสบการณ์การทำงานมาบ้างแล้วนั้น ท่านได้ทำสิ่งหนึ่งที่ต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์
วงการวรรณกรรมไทย นั่นคือการรวบรวมนักเขียนมากมายหลายชีวิตทั้งเพื่อนเก่าสมัยเรียน
และคนอื่น ๆ มาทำงานร่วมกันในนาม “คณะสุภาพบุรุษ” จัดทำนิตยสารรายปักษ์*สุภาพบุรุษ*
ขึ้น ต่อมาทำงานในวงการหนังสือพิมพ์ ก็เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง “สมาคมนักหนังสือพิมพ์” และ
“สมาคมนักเรียนเก่าเทพศิรินทร์” ท่านก็เป็นหนึ่งในคณะผู้ก่อตั้งเช่นกัน

ในสมัยทำนิตยสาร*สุภาพบุรุษ* หรือเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ นั้น ก็ได้
รับการตอบรับอย่างดีเยี่ยม เพราะนอกจากจะมีผลงานของนักเขียนชื่อดังมากมาย ซึ่งเป็นงาน
ที่เต็มไปด้วยคุณภาพทั้งด้านเนื้อหาและสำนวนโวหาร ยังประกาศรับเรื่องและซื้อเรื่องของ
นักเขียนหน้าใหม่หลายคนมาลงไว้ด้วย ซึ่งการซื้อเรื่องหรือจ่ายค่าเรื่องให้นักเขียนนั้น ก็
เพิ่งจะมีขึ้นเป็นครั้งแรกเช่นกัน เป็นการให้โอกาสแก่นักเขียนใหม่ ๆ ซึ่งแสดงถึงความเป็น
คนใจกว้าง เปิดโอกาสให้แก่ทุกคน ดังเช่นที่เคยเขียนบันทึกเกี่ยวกับความดีความเลวของ
คนว่า

...เรื่องคนเรากระทำชั่วร้าย เพราะสภาพแวดล้อมทางวัตถุทำให้เป็น
เช่นนั้น และคนดีก็เปลี่ยนแปลงไปได้เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป
คนชั่วร้ายถ้าได้รับการปฏิบัติที่ดีอย่างยิ่งก็อาจเปลี่ยนให้เขาเป็นคนดีได้...

และคุณลักษณะที่ผมประทับใจและจะกล่าวถึงเป็นครั้งสุดท้าย ก็คือความยุติธรรม
ของท่าน ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับท่าน ทั้งในด้านการงานและการใช้ชีวิต ท่านก็ไม่เคย
ละทิ้งสิ่งนี้ เพราะท่านเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนนั้น ย่อมมีสิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน

ในสังคม ไม่ควรที่จะมีคนหมู่ใดพวกใดที่มีอำนาจมากกว่ามากดขี่เสรีภาพของคนอื่น ๆ ซึ่ง
แม้แต่ในเรื่องของความรัก ท่านก็ยังแสดงให้เห็นถึงความยุติธรรมเอาไว้ แนวคิดนี้ปรากฏ
อยู่ในนวนิยาย *ลูกผู้ชาย* ตอนหนึ่งว่า

ชายหญิงเกิดมาก็สำหรับจะต้องรักกัน ใครรักก่อน ใครรักทีหลังนั้น
ไม่เห็นจำเป็นต้องเอามาถือเป็นประเพณี ผู้หญิงเขามีหัวใจเขารักผู้ชายก่อน
จะเหยียดเอาไว้เป็นความเสียหายเสียทีเดียว เห็นว่าโลกไม่ได้ให้ความยุติธรรม
แก่ผู้หญิงในเรื่องนี้เลย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด หากเป็นผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่สักหน่อย ก็คงจะคุ้นเคยกับ
ข้อความต่าง ๆ ที่ยกมาและรู้สึกหวนนึกถึง “ศรีบูรพา” ที่ยังคงเป็นนักเขียนในดวงใจคนหนึ่ง
แต่กลับไม่มีใครนึกถึง (หรือนึกไม่ถึง) ว่าทำไมวัยรุ่นไทยไม่รู้จัก “ศรีบูรพา”?

อย่างที่กล่าวมาแล้วว่าท่าน “ศรีบูรพา” เป็นทั้งนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และ
นักต่อสู้ของประชาชน ที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก แต่วัยรุ่นไทยส่วนใหญ่กลับไม่เคยอ่าน
ผลงานของท่าน หรือแม้แต่รู้จักว่าท่าน “ศรีบูรพา” เป็นใคร ซึ่งหากจะศึกษาหาสาเหตุก็คง
หนีไม่พ้นอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีมากขึ้น ทำให้วัยรุ่นไทยและ
เด็กที่กำลังเติบโต ห่างจากการอ่านหนังสือเพราะสามารถหาความบันเทิงผ่านทางสื่ออื่นได้
มากมาย ทั้งทางโทรทัศน์ หนังสือการ์ตูน และโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต แต่พวกเขาทราบดีว่า
การอ่านหนังสือนั้น นอกจากจะได้รับความบันเทิงแล้ว ตัวหนังสือที่เรียงร้อยเป็นเรื่องราว
ยังให้อะไรมากกว่านั้น ทั้งเนื้อหาที่มีความลึกซึ้ง ความละเอียดอ่อน ตลอดจนความประณีต
ในการเลือกใช้ภาษา ซึ่งหาไม่ได้จากความบันเทิงฉาบฉวยอื่น ๆ และ (หรือ) อีกสาเหตุหนึ่ง
ก็คือ เราไม่ได้ให้ความสนใจนักเขียนไทยในอดีตเท่าที่ควรก็เป็นได้

ผมคิดว่าน่าจะถึงเวลาแล้วที่พวกเราเยาวชนรุ่นใหม่จะต้องรู้จัก รู้สึกหวงแหน และ
รู้ถึงคุณค่าของนักเขียนไทยและผลงานต่าง ๆ ของท่านเหล่านั้น โดยเฉพาะท่าน “ศรีบูรพา”
ที่ได้เป็นบุคคลสำคัญของโลกคนแรกของไทยที่ไม่ได้มียศถาบรรดาศักดิ์ หรือเกิดมาในฐานะ
ที่เหนือกว่าคนอื่น ๆ หากเป็นเพียงสามัญชนคนเดินดินเหมือนคนธรรมดาทั่วไป เพราะ

...มิใช่ว่าวีรบุรุษและบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์จะเป็นสิ่งที่ไร้
ความหมายเสียทั้งหมดก็หาไม่ แท้จริงบุคคลประเภทนั้นย่อมมีความหมาย
และคุณค่ายิ่งต่อสังคม ในเมื่อบทบาทของท่านสอดคล้องกับผลประโยชน์
ของมหาชน และบทบาทของท่านเป็นบทบาทเพื่อการปกป้องเชิดชูผลประโยชน์

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ของมหาชนและนามของท่านเหล่านี้ที่ถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ก็มีอยู่มิใช่น้อย
ท่านผู้มีบทบาทเช่นนี้ย่อมสมควรได้รับการศึกษาด้วยความเคารพและกตัญญูจาก
รุ่นหลัง...

ผมขอฝากวัยรุ่นไทยทั้งหลายทั้ง*ลูกผู้ชาย* ลูกผู้หญิง ในฐานะที่ผมก็เป็นวัยรุ่นไทย
คนหนึ่งแต่ได้ศึกษาและอ่านงานเขียนของท่าน อยากจะบอกว่าสิ่งที่*ข้าพเจ้าได้เห็นมา* นั้น
ช่างน่าอัศจรรย์ทั้งในความคิด และความสามารถของท่าน หากทุกคนได้ลองศึกษา ไม่ว่าจะใน
ส่วนของ*สงครามชีวิต* ของท่านที่เกิดอะไรขึ้น “ในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง” มากมาย
และในผลงานเขียนต่างๆ ที่มีคุณค่ายิ่งทั้งในทางวรรณศิลป์และ*การเมืองของประชาชน*
ก็เปรียบดังได้รับ “อาหารแห่งชีวิต” หรือ*สิ่งที่ชีวิตต้องการ* โดยไม่รู้ตัว และยิ่งขณะนี้ชาว
ต่างชาติและคนอื่น ๆ ต่างพากันมองว่า “อะไรกัน?” นักเขียนไทยแท้ๆ แต่คนไทยกลับ
ไม่รู้จัก ฉะนั้นจงร่วมกันทำให้ “คนพวกนั้น” มาว่าเราได้ นอกจากนี้ยังเสมือนเป็น
การแสดง “คำขานรับ” ต่อ “คนที่ลืมไม่ได้” เช่นท่าน “ศรีบูรพา” ด้วย ซึ่งอย่างน้อยท่าน
“ศรีบูรพา” ...สามัญชนและสุภาพบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ก็คง “ชื่นใจ” ที่ได้รับ “ความรักของ
ปวงชน” และได้รู้ว่าเมื่อ*แ่ไปข้างหน้า* ยังคงเห็น “คนคิด” คนทำ ในสิ่งที่ดี ที่ถูกต้องและ
ทำเพื่อความเท่าเทียมทาง “มนุษยภาพ” ของคนส่วนรวมอยู่ เพราะนั่นเป็นสิ่งที่*หัวใจ
ปรารถนา* ให้เราทุกคนต่างมีความเท่าเทียมและเป็นอิสระด้วยกันทุกคน.

...จนกว่าเราจะพบกันอีก...

นายจิรจิตต์ สุนทรลาภยศ

ท.ศ. ๔๖-๔๙ เลขประจำตัว ๓๖๖๔๓

“ศรีบูรพา” เปิดโลกทางหนังสือ ให้แก่ข้าพเจ้า

มังกร จารุจันทร์นุกูล

ตอนเรียนอยู่ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๕ ข้าพเจ้ายังไม่เคยรู้จักและไม่เคยอ่านงานของ “ศรีบูรพา” มาก่อน หนังสือที่ชอบอ่านส่วนใหญ่เป็นนวนิยายจีนกำลังภายใน โดยเฉพาะงานของ กิมย้ง ไกวเล้ง และอีกหลาย ๆ ท่าน ที่แปลโดย “ว. ณ เมืองลุง” “น. นพรัตน์” และ จำลอง พิศนาคะ ส่วนนวนิยายไทยก็อ่าน พล นิกร กิมหงวน ของ “ป. อินทรปาลิต” เพชรพระอุมา ของ “พนมเทียน” นิยายรักนักศึกษ ของ “ศุภักษร” และอื่น ๆ

ข้าพเจ้าเริ่มรู้จักและอ่านงานของ “ศรีบูรพา” ตอนเรียนที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยมีรุ่นพี่คนหนึ่งชื่อ พี่บึ้ง (วิฑูรย์ เรื่องเลิศปัญญากุล) แนะนำให้อ่านงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตจำนวนหนึ่ง เริ่มตั้งแต่งานเรื่องปีศาจ ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ พิราบบแดง ของ สุวัฒน์ วรดิลก ฉันจึงมาหาความหมาย ของ วิทยากร เชียงกุล รวมเรื่องสั้นรับใช้ชีวิต ของ “ศรีบูรพา” และอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง ตอนนั้นข้าพเจ้ารู้สึกประทับใจต่องานวรรณกรรมเพื่อชีวิตและติดตามอ่านวรรณกรรมแนวนี้ก็เป็นจำนวนมาก

ตอนนั้นเรื่องสั้น “คำขานรับ” ในรวมเรื่องสั้นรับใช้ชีวิต มีส่วนต่อการตัดสินใจให้ข้าพเจ้าทำกิจกรรมเพื่อสังคมมากขึ้น ยิ่งต่อมาข้าพเจ้าได้รู้ว่า “ศรีบูรพา” เป็นรุ่นพี่ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ก็ยิ่งทำให้ข้าพเจ้าสนใจและติดตามอ่านงานของท่านมากขึ้น ไม่ว่าจะป็นลูกผู้ชาย ข้างหลังภาพ แลไปข้างหน้า ทั้งสองภาค จนกว่าเราจะพบกันอีก ฯลฯ โดยเฉพาะ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

เมื่อได้อ่าน*แลไปข้างหน้า* ซึ่งมีบรรยากาศของโรงเรียนเทพศิรินทร์ในอดีต ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกใกล้ชิด รับรู้ได้ถึงความเป็นรุ่นพี่รุ่นน้อง และให้ความสนใจเสาะหางานของท่านมาอ่านมากเป็นพิเศษ

งานวรรณกรรมของ “ศรีบูรพา” นอกจากจะให้สาระและตอบคำถามหลายๆ เรื่องต่อการดำเนินชีวิตแล้ว ยังทำให้ข้าพเจ้าชอบการอ่านวรรณกรรมมากยิ่งขึ้นไปอีก พอหาวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เขียนโดยคนไทยอ่านไม่ค่อยได้ ข้าพเจ้าจึงถามรุ่นพี่คนหนึ่งชื่อ พีไซ (พรชัย คุ้มทวีพร) เขาก็แนะนำให้หันมาอ่านวรรณกรรมแปลจากต่างประเทศ เริ่มตั้งแต่ *สิทธิธรรณะ นาซีซัสกับโกลด์มุน* ของ เฮอ์มาน เฮสเส และงานของอีกหลายๆ คน

การอ่านงานวรรณกรรมหลายๆ ได้เปิดโลกการอ่านให้ข้าพเจ้า เพราะจากตรงนั้น ข้าพเจ้าก็เริ่มหันมาอ่านหนังสืออื่นๆ นอกเหนือจากงานวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นวารสารต่างๆ เช่น *โลกหนังสือ* (ซึ่งมี สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นบรรณาธิการ) *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* *ปาจารย์สาร* *ปริทัศน์สาร* *เศรษฐกิจศาสตร์การเมือง* ฯลฯ รวมทั้งหนังสือต้องห้าม หนังสือที่ได้รับรางวัลซีไรต์ และอื่นๆ อีกมากมาย ทำให้ข้าพเจ้าได้รู้จักงานดีๆ ของนักเขียนอีกเป็นจำนวนมาก เช่น อ. สุภา ศิริमानนท์, อ. ปรีดี พนมยงค์, อ. ป๋วย อึ๊งภากรณ์, “ยาขอบ” (โชติ แพร่พันธุ์), มาลัย ชูพินิจ, “ส. ธรรมยศ”, จิตร ภูมิศักดิ์, วัฒน์ วรรณยางกูร, เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ชาติ กอบจิตติ, สุวินัย ภรณวลัย, วินทร์ เลียววารินทร์, “สรจักร” ฯลฯ และยังคงสนใจและมีนิสัยรักการอ่านมาจนถึงปัจจุบัน

ความสนใจต่อ “ศรีบูรพา” ทำให้ข้าพเจ้าศึกษาประวัติชีวิตของท่าน จนทราบว่า “ศรีบูรพา” เป็นนามปากกาของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่งท่านเป็นรุ่นพี่เทพศิรินทร์ที่ยิ่งใหญ่มาก เป็นทั้งนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ที่ใช้ปากกาเป็นอาวุธต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมทั้งหลายในยุคที่เผด็จการครองเมือง จนท่านต้องลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่ประเทศจีน และเสียชีวิตที่นั่น

งานเขียนของ “ศรีบูรพา” ได้รับการยอมรับและยกย่องจากนักอ่านเป็นจำนวนมากว่ามีคุณภาพ จนถูกบรรจุอยู่ในรายชื่อหนังสือ ๑ ใน ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่าน ซึ่งเป็นงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ถึงสองเรื่อง คือ *แลไปข้างหน้า* และ *เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕*

ถึงแม้วันนี้ท่านจะเสียชีวิตไปแล้ว แต่ตัวหนังสือที่ท่านเขียน วิถีกรรมที่ท่านทำ ยังคงอยู่ในใจของข้าพเจ้าไปตลอดกาล.

ด้วยรักและเคารพยิ่ง
มังกร จารุจันทรันุกูล
รุ่นน้อง ลูกแม่รำเพย
เลขประจำตัว ๑๗๒๔๗

อ่าน “ศรีบูรพา” จากหน้ากระดาษ

ณภาคกล กิตติเสนีย์

ในยุคสมัยที่สิ่งต่าง ๆ ถูกเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นทุน...

ไม่เว้นแม้กระทั่งสำนักับรู้ถึงเพื่อนมนุษย์ที่ถูกแปรรูปเป็นภาพลักษณ์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางการค้า...

เราจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร หากหนังสือดี ๆ จำนวนมากต้องสูญพันธุ์ไปด้วยการเข้ามาของสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเกมออนไลน์ที่ครอบงำแขนขาและมันสมองของ “มวลมนุษย์แห่งอนาคต”

...เขาเป็นนักเดินทางผู้เปล่าเปลี่ยวเดียวดาย สมควรจะได้รับความคิดเห็นอย่างหนักหนานั้น แน่ละ เขาเป็นนักเดินทางข้ามยุคข้ามสมัย และจะต้องฝ่าไปในพายุของความเปลี่ยนแปลงอันใหญ่หลวง โดยปราศจากเข็มทิศ อ้อ, นักเดินทางน้อยแห่งเมืองจันทน์ผู้ насоสสาร...

แลไปข้างหน้า

“ศรีบูรพา” ผู้เปล่าเปลี่ยวจากความอยุติธรรมในยุคสมัยของท่าน ได้รับความยุติธรรมในยุคสมัยปัจจุบันแล้วเมื่อโลกประกาศก้องให้ท่านเป็น “บุคคลสำคัญของโลก” การณ์เช่นนี้ย่อมยังความปลาบปลื้มให้กับคนไทยทั้งหลายโดยเฉพาะผู้ที่เห็นคุณค่าในสิ่งที่ท่านสร้างไว้

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คือผลงานที่เป็นอมตะ ซึ่งได้เดินทางฝ่าข้ามกาลเวลาและกำลังต้องเผชิญกับ “ความเปลี่ยนแปลงอันใหญ่หลวง” เพราะท่านยังคงเป็น “นักเดินทางน้อยผู้นำสงสาร” ในสายตาของเยาวชนจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งทั้งหลายที่พวกเขากำลังรื่นรมย์อยู่

...ในบางครั้งเธอก็จะต้องฝืนใจของเธอ เพื่อที่เธอจะพ้นฝ่าไปข้างหน้าได้ เธอต้องสามารถที่จะอุทิศทุกสิ่งทุกอย่าง คือ อุทิศหัวใจของเธอทั้งหมด มันเป็นเรื่องง่ายที่เธอจะอุทิศชีวิตของเธอโดยการยอมตายเพื่ออุดมการณ์ เธอยังจะต้องอุทิศยิ่งไปกว่านั้นอีกคืออุทิศสิ่งอันเป็นที่รักยิ่งกว่าชีวิตของเธอเอง และเมื่อเธอได้อุทิศถึงปานนั้นแล้วเธอจะเห็นได้ว่า สัจธรรม ที่เธอได้ต่อสู้เพื่อการเชิดชูนั้น ได้เติบโตขึ้นมาอย่างแข็งแกร่งเพียงใด สัจธรรมซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดเสนาหาในโลกสำหรับเธอ...

แม่

เราอาจต้อง “ค้นใจ” ไปย้อนมองผลงานในอดีตที่ผลิตออกมาตามความโหยหาของสังคม แทนที่จะตอบสนองอุปสงค์ อุปทาน... “ศรีบูรพา” ได้พิสูจน์ว่าสิ่งที่ท่านกระทำนั้นเป็นการอุทิศทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อหัวใจของเพื่อนมนุษย์ และในเบื้องปลาย ท่านยอมสละชีวิตเพื่อ “อุดมการณ์” แลกกับสิ่งสูงสุดเสนาหาในโลก คือ “สัจธรรม”

อาจถึงยุคสมัยแห่งการสิ้นสุดของมนุษยชาติแล้วหากเราไม่ยอมกระทั้งรับรู้ความทุกข์ยากของเพื่อนร่วมโลกที่ยังคงปรากฏให้เห็นในทุกขณะ และมีแนวโน้มว่าจะคงอยู่ต่อไป การทำความเข้าใจความเป็นมาของเราผ่านทาง “กำเนิดครอบครัวของมนุษยชาติ” ขยายองค์ความรู้ไปสู่ “ปรัชญาสังคมเปรียบเทียบ” งานแปลเพื่อทำความเข้าใจสังคมร่วมสมัย เช่นเดียวกับ *เขาถูกบังคับให้เป็นขุนโจร* ย่อมทำให้เราเข้าใจขบวนการก่อการร้ายในปัจจุบันว่า แท้จริงแล้วสภาพการณ์ที่เขาต้องเผชิญอาจหนักหน่วงกว่าสิ่งเลวร้ายที่เขาได้กระทำ หากใครก็ตามที่คอกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดและความทุกข์ยากแสนสาหัสนั้น... ยังจะดำรงตนนิ่งเฉยอยู่ได้หรือไม่? หากเราลอง *แลไปข้างหน้า* ก็คงพบสภาพที่มีต่างจากอดีตเท่าใดนัก... เบื้องหน้าของเรานั้นความฟุ้งเฟ้อของระบอบทุนนิยมไร้พรหมแดนได้กลืนกินอัตลักษณ์พื้นถิ่นทั่วโลก และยังสร้างความเหลื่อมล้ำให้เห็นการฉกฉวยผลประโยชน์จากประชาชนผู้พอเพียง ผ่านทางนโยบายการเมืองที่มีผลประโยชน์ทั้ง “ชั้วช้อน” และ “ทับช้อน” โยงโยยอยู่เบื้องหลังนโยบายของบริษัทรัฐบาล...

ยังมีความอภิมรณีย์ให้ผู้อ่านไม่รู้สึกละโลกว่าโลกนี้เลวร้ายจนเกินไปจาก *ข้างหลังภาพ* นวนิยายลือโลกที่ได้รับการถ่ายทอดหลากหลายภาษา ถึงกระนั้นก็ได้มุ่งหวังให้ผู้อ่านได้รับ

สุนทรียรสเพียงด้านเดียว หากแต่แฝงเร้นด้วยความเปลี่ยนแปลงของชนชั้นและกรอบ
สังคมร่วมสมัยของท่านที่ลือออกมาในรูปตัวละครสูงศักดิ์อย่างคุณหญิงกีรติ และชาย
สามัญอย่างนพพร ก่อให้เกิดตำนานรักสะเทือนใจผู้คนที่ได้สัมผัส

ผลงานทุกชิ้นสะท้อนความเป็นตัวตนของท่านและพร้อมให้เราศึกษาเพื่อรับรู้การ
ต่อสู้ การเดินทาง และความเป็นจริง ของ “โลก” ผ่านทางผลงานของ “บุคคลสำคัญของ
โลก” เพื่อมิให้ความหวังอันน้อยนิดนี้ต้องสูญสลายไปดังคำพูดที่ว่า

ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน
แต่ฉันก็ภูมิใจว่า...ฉันมีคนที่ฉันรัก.

นายณภคดล กิตติเสนีย์

ท.ศ. ๔๒-๔๕ เลขประจำตัว ๓๔๐๑๙

๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

แนะนำนักเขียน

ไพลิน รุ่งรัตน์ : นามปากกาของนักเขียน กวี นักวิจารณ์วรรณกรรมที่มีบทบาทในวงการวรรณกรรมมาอย่างยาวนานตั้งแต่ทศวรรษที่ ๒๕๑๐ ผลงานวิเคราะห์วรรณกรรมชิ้นสำคัญคือ “วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน” ในช่วงปลายทศวรรษที่ ๒๕๒๐ มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนกวี-นักเขียนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในฐานะบรรณาธิการผู้คัดสรรบทกวีคอลัมน์ “ลมหายใจกวี” ประจำ *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* ปัจจุบันยังทำหน้าที่นี้อยู่ในนิตยสาร *สกุลไทย* และมีผลงานนวนิยายและวรรณกรรมวิจารณ์ในนิตยสาร *ขวัญเรือน* และ *สกุลไทย* อย่างต่อเนื่อง

สุชาติ สวัสดิ์ศรี : นักเขียน และบรรณาธิการผู้ได้ชื่อว่าเป็น “เสาหลัก” ของวงการวรรณกรรมไทย ปัจจุบันผู้ได้รับรางวัลศรีบูรพา เคยเป็นบรรณาธิการนิตยสารแนวสร้างสรรค์ของไทยหลายฉบับ ตั้งแต่ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* *บ้านไม่รู้อยู่* *โลกหนังสือ* และ *ช่อกระจะ* เป็นต้น ปัจจุบันแม้นิตยสารเหล่านี้จะเลิกไปแล้ว แต่ก็กลายเป็นหน้าที่สำคัญของประวัติ นิตยสารแนวสร้างสรรค์สังคม-วรรณกรรมไทยที่นักวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ต้องอ้างอิง ขณะที่นิตยสาร *ช่อกระจะ* ได้รับความเชื่อถือในฐานะ “สนามแจ้งเกิด” ที่สำคัญของนักเขียนรุ่นใหม่ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๒๕๒๐ มาแล้ว ปัจจุบันเขียนคอลัมน์ “สิงห์สนามหลวง” อยู่ใน *นิตยสารสัปดาห์* พร้อมกับทุ่มเทให้กับงานศิลปะอย่างจริงจัง

สุภา ศิริमानนท์ : นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ อดีตผู้สื่อข่าวสงคราม และบรรณาธิการนิตยสารรายสัปดาห์ *นิกรวันอาทิตย์* และ *อักษรสาส์น* เคยร่วมงานกับ “ศรีบูรพา” ที่หนังสือพิมพ์ *ประชาชาติ* และ *ประชามิตร สุภาพบุรุษ* เคยเป็นข้าราชการกระทรวงต่างประเทศ ประจำในประเทศรัสเซียและหลายประเทศทั่วยุโรป ผลงานที่นักอ่านรู้จักดี เช่น *แคปิตัลลิสม์ คอร์ปชั่นในวงการหนังสือพิมพ์* *นักหนังสือพิมพ์ ศิลปะภายใต้ระบบเผด็จการ* เป็นต้น

รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน : นักวิชาการวรรณกรรมที่สร้างผลงาน “ศรีบูรพาศึกษา” มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษที่ ๒๕๑๐ เพราะสนใจนักคิดนักเขียนหัวก้าวหน้าเป็นพิเศษ จึงมีผลงานศึกษาปัญญาชนในยุค

วรรณกรรมก้าวหน้าอีกหลายท่าน เช่น เปลื้อง วรรณศรี จิตร ภูมิศักดิ์ รวมถึงพุทธทาสภิกขุ เคยเขียนบทความประจำในนิตยสาร*อักษรศาสตร์วิจารณ์* *ปุณฺชนรายเดือน* และ*โลกหนังสือ* ปัจจุบันยังคง “ตามรอยศรีบูรพา” อยู่อย่างเชื่อมั่นและศรัทธา

วิทยากร เชียงกูล : นักเขียนรางวัลศรีบูรพา อดีตกวี นักเขียนแนวเพื่อชีวิตแถวหน้า บทกวี “เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน” ซึ่งกล่าววิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษามหาวิทยาลัยในยุคนั้นยังคงติดปากนักศึกษาและนักวิชาการอยู่จนถึงปัจจุบัน มีผลงานศึกษาชีวิตและงานของ “ศรีบูรพา” อย่างลุ่มลึก ปัจจุบันประจำอยู่ที่วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต ถ้าสรุปผลงานวิจัยเกี่ยวกับ “วาทกรรมความยากจน” โดดเด่นอย่างมากเนื่องจากเป็นความพยายามเปิดมิติทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของ “ความยากจน” ซึ่งสังคมไทยอาจไม่คุ้นเคยหรือเคยมองเห็นมาก่อน

สุรพันธ์ สายประดิษฐ์ : เกิด พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นบุตรนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ (“ศรีบูรพา”) และนางชนิด สายประดิษฐ์ (“จูเลียต”) มีพี่สาวเป็นหมอ ชื่อ พ.ญ. สุรภิน ธนะโสภณ

เรียนชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัยและโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) พ.ศ. ๒๕๐๐ เข้าเรียนที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับทุนไปศึกษาต่อ ณ สหภาพโซเวียต (รัสเซีย) จบวิชาวิศวกรรมไฟฟ้าที่สถาบันวิศวกรรมพลังงานแห่งกรุงมอสโก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙

หลังจากนั้นเดินทางไปอยู่กับบิดามารดาและทำงานในประเทศจีน หลังจากบิดาเสียชีวิตระยะหนึ่ง เดินทางกลับประเทศไทยช่วงสั้น ๆ แล้วไปอยู่และทำงานในฝรั่งเศส ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๑ แล้วจึงเดินทางกลับมาทำงานในประเทศไทยที่บริษัทศรีอุทอง จำกัด แผนกประมวลผลงานก่อสร้างสถานีไฟฟ้าและสายส่งไฟฟ้าแรงสูงจนเกษียณอายุเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบันร่วมทุนกับเพื่อนทำการค้าในนามบริษัทบาลานซ์เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด

อรรถภาค เล้าจินตนาศรี : จบปริญญาตรีด้านภาษาจีนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสาขาเทคนิศาสตร์จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ขณะนี้กำลังศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาภาษาไทยจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เป็นบรรณาธิการเฉพาะกิจสำนักพิมพ์เคล็ดไทยและสำนักพิมพ์สยาม

ได้รับรางวัลชมเชยบทวิจารณ์วรรณกรรมจากกองทุนหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ และรางวัลเรื่องสั้นช่อการะเกดในปี พ.ศ. ๒๕๓๒

เสถียร จันทิมาธร : นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ที่สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมวิเคราะห์ที่เข้มข้นในยุคที่วรรณกรรมเพื่อชีวิตเฟื่องฟู หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ มีเหตุให้ต้องลี้ภัยการเมืองเข้าป่าหรือที่เรียกกันว่าไป “ศึกษาต่างจังหวัด” ระหว่างนั้นได้เขียนผลงานวิชาการเล่มสำคัญที่วงวิชาการวรรณกรรมยังคงใช้เป็นหนังสืออ้างอิงมาจนถึงทุกวันนี้คือ *เส้นทางวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย* ผลงานอื่นๆ เช่น *คนเขียนหนังสือ* และ*คนอ่านหนังสือ* โดดเด่นเป็นอย่างมากในด้านของการวิเคราะห์ที่แหลมคม ปัจจุบันเป็นบรรณาธิการบริหาร*มติชนสุดสัปดาห์* และเป็นบรรณาธิการอาวุโสหนังสือพิมพ์ในเครือ*มติชน*

ตรีศิลป์ บุญขจร : จบปริญญาเอกสาขาวรรณคดีไทยจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๕
๕
๕
คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

และปริญญาเอกสาขาวรรณคดีเปรียบเทียบจากมหาวิทยาลัยมิชิแกน แอน-อาร์เบอร์ ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรดุริยางค์บัณฑิตสาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาฯ ด้านตำแหน่งทางการบริหารปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ และผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา จุฬาฯ

ปัจจุบันเป็นนายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และเป็นบรรณาธิการนิตยสาร*คนรักหนังสือ* ของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย

ด้านผลงานเขียนมีวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นที่รู้จักและอ้างอิงกันอย่างกว้างขวาง และได้รับการแปลเป็นภาษาญี่ปุ่น คือผลงานเรื่อง*นวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕-๒๕๐๐)* และงานวิจัยเรื่อง “กลอนสวดภาคกลาง” และมีผลงานบทความวิชาการและงานวิจัยวรรณคดีศึกษาจำนวนมาก

อาจิม จันทน์พรม : บรรณาธิการอาวุโสของสำนักพิมพ์ดอกหญ้า เป็นคนสำคัญในการรื้อฟื้นและสร้างชีวิตชีวาให้กับนักเขียนรุ่นเก่า โดยการตีพิมพ์ผลงานหายากของนักเขียนที่ล่องลับไปแล้วหลายท่านในนิตยสารรายสะดวก*หนังสือ* และรวมเล่มผลงานเขียนเก่า ๆ ที่หาซื้อยากให้คนรุ่นหลังได้สัมผัสกับรากเหง้าของวรรณกรรมไทยอย่างต่อเนื่อง

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักวิจารณ์วรรณกรรมหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ โดดเด่นในด้านการวิเคราะห์วรรณกรรมโดยใช้แนววิเคราะห์แบบโครงสร้างนิยมและแนวรื้อสร้าง เพราะสามารถประยุกต์ใช้ทฤษฎีตะวันตกเข้ากับ “การอ่าน” วรรณกรรมไทยได้อย่างกลมกลืนลื่นไหล สร้างชีวิตชีวาให้กับการอ่านวรรณกรรมสมัยใหม่ของไทยเป็นอย่างมาก มีผลงานมาแล้วสามเล่ม คือ *คนกับหนังสือ* *เชิงอรรถวัฒนธรรม* และ*อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง* เล่มหลังสุดได้รับรางวัล “ชูเกียรติ อุทกพันธุ์” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๗

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ : รองศาสตราจารย์ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตอาจารย์แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สร้างผลงานวรรณกรรมมาบ้างเมื่อครั้งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เคยเป็นรองบรรณาธิการวารสาร*สังคมศาสตร์ปริทัศน์* และเป็นบรรณาธิการร่วมจุดสาร*โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* ปัจจุบันเป็นคอลัมน์นิสต์*เนชั่นสุดสัปดาห์* และเขียนบทความวิชาการด้านรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

เดวิด สไมท์ (David Smyth) : จบปริญญาเอกและอาจารย์ประจำด้านไทยศึกษาของ School of Oriental and African Studies แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน มีผลงานศึกษาว่าด้วย กุหลาบ สายประดิษฐ์ และ หลวงสารานุกรมประพันธ์ สนใจเกี่ยวกับประวัติวรรณกรรมไทยยุคบุกเบิก มีผลงานแปลนวนิยายไทยพิมพ์เป็นเล่มมาก่อน อาทิ *ข้างหลังภาพ* ของ “ศรีบูรพา” และ *หญิงคนชั่ว* ของ “ก.สุรางคนางค์” นอกจากนั้นยังแปลเรื่องสั้นบางเรื่องของ “ศรีบูรพา” ไว้ด้วย เช่น “ขอแรงหน่อยละอะ” “คนพวกนั้น” และ “เขาคืน” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ มีผลงานแปลเรื่องสั้นของนักเขียนไทยร่วมสมัยกับ ดร. มานัส จิตเกษม ในชื่อ *The Sergeant's Garland and Other Stories* จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ปัจจุบัน เดวิด สไมท์ กำลังศึกษานวนิยายเรื่อง*หน่าผี* และ*แพรวดำ* ของ หลวงสารานุกรมประพันธ์

วิภาพ คัญทัฬห : นักเขียนและนักวิจารณ์ อดีตบรรณาธิการนิตยสาร*ก๊วไกล* จบปริญญาตรีครุศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาโทสาขาวิชาภาษาไทยจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีผลงานรวมบทกวีและรวมเรื่องสั้นจำนวนมาก อาทิ *ผลิบานในความฝัน* *ปริศมิตะเลเย็น* ด้านผลงานการวิจารณ์ ได้รับบทวิจารณ์ดีเด่นรางวัลพานแว่นฟ้าจากรัฐสภา

นพพร สุวรรณพานิช : นักเขียน นักแปล สาม และคอลัมนิสต์ ผู้เป็นบัณฑิตทางด้านภาษาและวรรณกรรมส่วนใหญ่มักรู้จักกันในฐานะที่เขาได้เข้าร่วมเรียกร้องรัฐธรรมนูญ จนถูกจับเป็น ๑ ใน ๑๓ กบฏ และนำไปสู่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ ผลงานของเขามีจำนวนนับสิบเล่ม ส่วนใหญ่เป็นบทความแสดงแง่มุมทางวรรณกรรมและสังคมตะวันตก-ตะวันออก ผลงานต่อเนื่องที่จัดทำขึ้นในระยะหลัง คือการรวบรวมศัพท์จัดทำเป็น “พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย” ประเภทต่างๆ ที่มีตั้งแต่เรื่องตำนานคำ เรื่องเพศ เรื่องอาหาร และเรื่องการพนัน ปัจจุบันเขามีคอลัมน์ที่ใช้ทั้งนามปากกาและนามจริงอยู่ในนิตยสารหลายเล่ม

มนธิรา ราโท : สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาวรรณกรรมเวียดนามสมัยใหม่จาก School of Oriental and African Studies (SOAS) มหาวิทยาลัยลอนดอน ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเวียดนาม ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เชี่ยวชาญและสนใจวรรณกรรมสมัยใหม่ของเวียดนาม กำลังวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบผลงานและแนวคิดของนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษกับกลุ่มตี-หลีก-วัน-ดวาน (Tu Luc Van doan)”

มังกร จารุจันทร์นุกูล : เป็นคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิด เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๘ จบการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ และศึกษาต่อจบจนปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๓๕๓๗ ปัจจุบันเป็นเจ้าของกิจการขายส่งหนังสือมือสอง.

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน ๑๐๐ ปี ศรีบูรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์)
ที่ ๑ / ๒๕๕๗

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ๑๐๐ ปี ศรีบูรพา

.....

ตามที่สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ ๒๒๕/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๗ แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน ๑๐๐ ปี ศรีบูรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์) ในโอกาสที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประกาศยกย่องและร่วมเฉลิมฉลองในวันครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี ของนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) โดยให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายแนวทางการจัดงานพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงานโครงการและกิจกรรมการเฉลิมฉลอง ตลอดจนการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานในการดำเนินงาน

เพื่อให้การจัดงาน ๑๐๐ ปี ศรีบูรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์) เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ อาศัยอำนาจตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๒๒๕/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๗ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ๑๐๐ ปี ศรีบูรพา จำนวน ๑๖ คณะ ตามรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายสัมมนาวิชาการ
- ๑.๑ ประธานมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ที่ปรึกษา
- ๑.๒ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ที่ปรึกษา
- ๑.๓ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประธานอนุกรรมการ
- ๑.๔ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รองประธานอนุกรรมการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๑.๕ นายอนุสรณ์ ธรรมใจ รองประธานอนุกรรมการ
- ๑.๖ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ อนุกรรมการ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (หรือผู้แทน)
- ๑.๗ คณบดีคณะศิลปศาสตร์ อนุกรรมการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (หรือผู้แทน)
- ๑.๘ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อนุกรรมการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (หรือผู้แทน)

๑.๙	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี (หรือผู้แทน)	อนุกรรมการ
๑.๑๐	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (สงขลา) (หรือผู้แทน)	อนุกรรมการ
๑.๑๑	หัวหน้าสถาบันภาษาไทย	อนุกรรมการ
๑.๑๒	นายกสมาคมครูภาษาไทย	อนุกรรมการ
๑.๑๓	รองศาสตราจารย์ยุรฉัตร บุญสนิท	อนุกรรมการ
๑.๑๔	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธัญญา สังขพันธ์านนท์	อนุกรรมการ
๑.๑๕	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เหมือนนิล	อนุกรรมการ
๑.๑๖	ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุ่งรอง นิลประภัตสร	อนุกรรมการ
๑.๑๗	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพรรณ ทองคล้อย	อนุกรรมการ
๑.๑๘	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์	อนุกรรมการ
๑.๑๙	นางถนอมวงศ์ ถ้ายอดมรรคผล	อนุกรรมการ
๑.๒๐	นายปรารกรม ปฐมบูรณ์	อนุกรรมการ
๑.๒๑	นายสถาพร ศรีสังข์	อนุกรรมการ
๑.๒๒	นางชมัยภร แสงกระจ่าง	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑.๒๓	นางสาวกัญยรัตน์ สมิตะพินทุ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.	คณะอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการและของที่ระลึก	
๒.๑	นายกสมาคมผู้จัดพิมพ์ และผู้จัดจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย	ประธานอนุกรรมการ
๒.๒	นางพัชรบูรณ์ ด้านโพธิวัฒน์	อนุกรรมการ
๒.๓	นายศิริชัย ฉายากุล	อนุกรรมการ
๒.๔	นางลิบดา จันทรสักดิ์	อนุกรรมการ
๒.๕	นายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์	อนุกรรมการ
๒.๖	นายทองขาว ทวีปรั้งมีนุกุล	อนุกรรมการและเลขานุการ
๒.๗	นางสาวระวีวรรณ ศรีสยาม	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓.	คณะอนุกรรมการฝ่ายอนุสรณ์สถาน	
๓.๑	อธิบดีกรมศิลปากร	ที่ปรึกษา
๓.๒	ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร	ที่ปรึกษา
๓.๓	อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ที่ปรึกษา
๓.๔	นางสิริกิติ์ มณีรินทร์	ที่ปรึกษา
๓.๕	นายสุธรรม แสงประทุม	ประธานอนุกรรมการ
๓.๖	นายกสมาคมนักเรียนเก่าเทพสตรี	รองประธานอนุกรรมการ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

ในพระบรมราชูปถัมภ์

๓.๗	นางวาณี สายประดิษฐ์	รองประธานอนุกรรมการ
๓.๘	ผู้แทนผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร	อนุกรรมการ
๓.๙	ปลัดกรุงเทพมหานคร	อนุกรรมการ
๓.๑๐	ผู้อำนวยการสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร	อนุกรรมการ
๓.๑๑	รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฝ่ายบริหาร ท่าพระจันทร์	อนุกรรมการ
๓.๑๒	ผู้อำนวยการกองกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	อนุกรรมการ
๓.๑๓	ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	อนุกรรมการ
๓.๑๔	ผู้แทนกรมศิลปากร	อนุกรรมการ
๓.๑๕	ผู้แทนกองทุนศรีบูรพา	อนุกรรมการ
๓.๑๖	ผู้แทนสำนักงานบริหาร และพัฒนาองค์ความรู้	อนุกรรมการ
๓.๑๗	ผู้แทนสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๓.๑๘	ผู้แทนสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๓.๑๙	ผู้แทนสมาคมภาษา และหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์	อนุกรรมการ
๓.๒๐	ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์	อนุกรรมการ
๓.๒๑	ผู้อำนวยการโรงเรียนเทพศิรินทร์	อนุกรรมการและเลขานุการ
๔.	คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีการ	
๔.๑	ผู้แทนสำนักพระราชวัง	ที่ปรึกษา
๔.๒	นายประยอม ชองทอง	ที่ปรึกษา
๔.๓	อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ที่ปรึกษา
๔.๔	นายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย	ประธานอนุกรรมการ
๔.๕	ผู้อำนวยการกองพิธีการ สำนักนายกรัฐมนตรี	อนุกรรมการ
๔.๖	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์	อนุกรรมการ
๔.๗	นายกสมาคมนักเรียนเก่าเทพศิรินทร์	อนุกรรมการ

ในพระบรมราชูปถัมภ์

๔.๘	ผู้อำนวยการโรงเรียนเทพศิรินทร์	อนุกรรมการ
๔.๙	นางวาณี สายประดิษฐ์	อนุกรรมการ
๔.๑๐	นายสันติสุข โสภณศิริ	อนุกรรมการและเลขานุการ
๔.๑๑	นางศิริวรรณ ศรีเพ็ญจันทร์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕.	คณะอนุกรรมการฝ่ายรางวัลเกียรติคุณ ๑๐๐ ปี ศรีบูรพา	
๕.๑	ศาสตราจารย์เสม พริ้งพวงแก้ว	ที่ปรึกษา
๕.๒	นายทองใบ ทองเป่าดี	ที่ปรึกษา
๕.๓	นายสมบูรณ์ วรพงษ์	ที่ปรึกษา
๕.๔	รองศาสตราจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร	ประธานอนุกรรมการ
๕.๕	นายประยอม ชองทอง	รองประธานอนุกรรมการ
๕.๖	อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	อนุกรรมการ
๕.๗	ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฝ่ายศิษย์เก่าสัมพันธ์	อนุกรรมการ
๕.๘	นางสินี จักรธรานนท์	อนุกรรมการ
๕.๙	นายพิภพ ธงไชย	อนุกรรมการและเลขานุการ
๖.	คณะอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมเยาวชนและส่งเสริมการอ่านการเขียน	
๖.๑	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	ที่ปรึกษา
๖.๒	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	ที่ปรึกษา
๖.๓	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	ที่ปรึกษา
๖.๔	เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)	ที่ปรึกษา
๖.๕	นางศิริกร มณีรินทร์	ที่ปรึกษา
๖.๖	นางพจมาน พงษ์ไพบูลย์	ประธานอนุกรรมการ
๖.๗	นางสาวอุไรวรรณ กรวิทยาศิลปิน	รองประธานอนุกรรมการ
๖.๘	นางวันทนี นามะสนธิ	รองประธานอนุกรรมการ
๖.๙	นายถวัลย์ มาศจรัส	อนุกรรมการ
๖.๑๐	นางสาวกุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์	อนุกรรมการ
๖.๑๑	นางถนอมวงศ์ ถ้ายอดมรรคผล	อนุกรรมการ
๖.๑๒	นายเรืองศักดิ์ ปิ่นประทีป	อนุกรรมการ
๖.๑๓	นางวราภรณ์ ส่งเสริมสวัสดิ์	อนุกรรมการ
๖.๑๔	นายนินาท บุญโพธิ์ทอง	อนุกรรมการ
๖.๑๕	นายพิศาล เชื้อชาติไชย	อนุกรรมการ

คืออติสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

๖.๑๖	นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๖.๑๗	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา (สพฐ.)	อนุกรรมการ
๖.๑๘	นายกสมาคมครูภาษาไทย	อนุกรรมการ
๖.๑๙	นายปัญญา ศรีเพ็ญจันทร์	อนุกรรมการและเลขานุการ
๖.๒๐	นางสาวระวีวรรณ ศรีสยาม	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๗.	คณะอนุกรรมการฝ่ายสัมมนานานาชาติ	
๗.๑	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	ที่ปรึกษา
๗.๒	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	ที่ปรึกษา
๗.๓	อธิบดีกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ	ที่ปรึกษา
๗.๔	กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน)	ที่ปรึกษา
๗.๕	นายกสมาคมนักแปลและล่าม	ที่ปรึกษา
๗.๖	นายกสมาคมภาษาและหนังสือ แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์	ที่ปรึกษา
๗.๗	นายสุรพงษ์ สืบวงศ์ดี	ที่ปรึกษา
๗.๘	นายสรจักร เกษมสุวรรณ	ที่ปรึกษา
๗.๙	ศาสตราจารย์ออดุล วิเชียรเจริญ	ที่ปรึกษา
๗.๑๐	คุณหญิงแม่นมมาส ขวลิต	ที่ปรึกษา
๗.๑๑	คุณหญิงวรรณมา สิริวัฒนภักดี	ที่ปรึกษา
๗.๑๒	นายประภัศร เสวิกุล	ที่ปรึกษา
๗.๑๓	ศาสตราจารย์เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์	ประธานอนุกรรมการ
๗.๑๔	ศาสตราจารย์วิทยา นาควัชระ	รองประธานอนุกรรมการ
๗.๑๕	ศาสตราจารย์สิทธิธา พินิจภูวดล	รองประธานอนุกรรมการ
๗.๑๖	นางนลินี ทวีสิน	รองประธานอนุกรรมการ
๗.๑๗	ศาสตราจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	อนุกรรมการ
๗.๑๘	ศาสตราจารย์วิภา กงกะนันทน์	อนุกรรมการ
๗.๑๙	นายธนิต ธรรมสุคดี	อนุกรรมการ
๗.๒๐	นางเพ็ญศรี เคียงศิริ	อนุกรรมการ
๗.๒๑	นางพันธุลี จิรฉันทน์	อนุกรรมการ
๗.๒๒	นางขวัญดี อัครวาอุฉัย	อนุกรรมการ
๗.๒๓	นางสาวสุธณี บดินทสณฑ์	อนุกรรมการ

๗.๒๔	พันตำรวจเอก พรชัย สุธีรคุณ	อนุกรรมการ
๗.๒๕	นายสืบศักดิ์ ศิริจรรยา	อนุกรรมการ
๗.๒๖	นายเชษฐา ทรัพย์เย็น	อนุกรรมการ
๗.๒๗	นางสาวมนัสวีร์ อยู่ทวี	อนุกรรมการ
๗.๒๘	นางสาววีตรี สุวรรณสถิตย์	อนุกรรมการ
๗.๒๙	ผู้อำนวยการสำนักความสัมพันธ์ ต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ	อนุกรรมการและเลขานุการ
๗.๓๐	นางสาวดุริยา อมตวิวัฒน์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๗.๓๑	นายณรงค์ กิจทวีสิน	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๘.	คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม (วรรณกรรม)	
๘.๑	นายอาจิด จันทรมพร	ที่ปรึกษา
๘.๒	นายอาจินต์ ปัญจพรรค	ที่ปรึกษา
๘.๓	นายวิทยากร เชียงกุล	ที่ปรึกษา
๘.๔	นายรุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน	ที่ปรึกษา
๘.๕	นายสุชาติ สวัสดิ์ศรี	ประธานอนุกรรมการ
๘.๖	ผู้แทนสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๘.๗	ผู้แทนมูลนิธิสุภาวี่ เทวกุลฯ	อนุกรรมการ
๘.๘	ผู้แทนกองทุนศรีบูรพา	อนุกรรมการ
๘.๙	ผู้แทนมูลนิธิรพีพรเพื่อสวัสดิการนักเขียน	อนุกรรมการ
๘.๑๐	ผู้แทนสำนักพิมพ์เพื่อนดี	อนุกรรมการ
๘.๑๑	ผู้แทนสำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก	อนุกรรมการ
๘.๑๒	นางขวัญดี อัดวาอุฉชัย	อนุกรรมการ
๘.๑๓	นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย	อนุกรรมการ
๘.๑๔	นายวัชร บัวสนธิ์	อนุกรรมการ
๘.๑๕	นายสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ	อนุกรรมการ
๘.๑๖	นายเรืองกิจ รักษ์กาญจน์นัท	อนุกรรมการ
๘.๑๗	นางชมัยภร แสงกระจ่าง	อนุกรรมการและเลขานุการ
๘.๑๘	นายจักรกฤษณ์ สิริวิน	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๙.	คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม (ทัศนศิลป์)	
๙.๑	นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	ที่ปรึกษา
๙.๒	นางลาวัญญ์ อุปอินทร์	ที่ปรึกษา
๙.๓	นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์	ที่ปรึกษา
๙.๔	ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย	ประธานอนุกรรมการ

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

๙.๕	นายโชคชัย ตักโพธิ์	อนุกรรมการ
๙.๖	นายทวีศักดิ์ ไยเมือง	อนุกรรมการ
๙.๗	นายสุรพล ปัญญาวิระ	อนุกรรมการ
๙.๘	นายสมชาย วัชรสมบัติ	อนุกรรมการ
๙.๙	นายสุธี คุณาวิชยานนท์	อนุกรรมการ
๙.๑๐	นางมณฑา ไร่ทิม	อนุกรรมการ
๙.๑๑	ผู้แทนสำนักศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย	อนุกรรมการ
๙.๑๒	นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย	อนุกรรมการและเลขานุการ
๙.๑๓	นางสาวนงคัลลภรณ์ เหล่าวอ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๐.	คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม (การแสดง)	
๑๐.๑	นางดุขฎิ พนมยงค์ บุญทัศน์กุล	ประธานอนุกรรมการ
๑๐.๒	นายเชิด ทรงศรี	รองประธานอนุกรรมการ
๑๐.๓	นายโดม สุขวงศ์	อนุกรรมการ
๑๐.๔	นายประดิษฐ์ ประสาททอง	อนุกรรมการ
๑๐.๕	นายวิสา คัญทัพ	อนุกรรมการ
๑๐.๖	นายยืนยง โอภากุล	อนุกรรมการ
๑๐.๗	นายสุรชัย จันทิมาธร	อนุกรรมการ
๑๐.๘	นายทองขาว ทวีปรั้งสินกุล	อนุกรรมการ
๑๐.๙	นายวัฒน์ วรรณยางกูร	อนุกรรมการ
๑๐.๑๐	นายนินาท บุญโพธิ์ทอง	อนุกรรมการ
๑๐.๑๑	รองศาสตราจารย์ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์	อนุกรรมการ
๑๐.๑๒	นางสาวจันทรัช สีตระกูล	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๐.๑๓	นางสินีนานฎ เกษประไพ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๑.	คณะอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ภาครัฐ)	
๑๑.๑	นายจักรภพ เพ็ญแข	ที่ปรึกษา
๑๑.๒	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	ประธานอนุกรรมการ
๑๑.๓	รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	รองประธานอนุกรรมการ
๑๑.๔	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุรัฐสภา	อนุกรรมการ
๑๑.๕	ผู้อำนวยการสำนักผู้อำนวยการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	อนุกรรมการ
๑๑.๖	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์ แห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์	อนุกรรมการ
๑๑.๗	หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์	อนุกรรมการ

	กระทรวงวัฒนธรรม	
๑๑.๘	หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	อนุกรรมการ
๑๑.๙	หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	อนุกรรมการ
๑๑.๑๐	หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	อนุกรรมการ
๑๑.๑๑	หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร	อนุกรรมการ
๑๑.๑๒	นายจรัล พากเพียร	อนุกรรมการ
๑๑.๑๓	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียง แห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๑.๑๔	นายจเลิศ เจษฎาวัลย์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๑.๑๕	นางนุตรฮาชาติ โกศลศักดิ์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๒.	คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ภาคเอกชน)	
๑๒.๑	นายเชิด ทรงศรี	ประธานอนุกรรมการ
๑๒.๒	นายอนุสรณ์ ธรรมใจ	รองประธานอนุกรรมการ
๑๒.๓	นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์	อนุกรรมการ
๑๒.๔	นายกสมาคมนักข่าว และนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๑๒.๕	ผู้แทนหนังสือพิมพ์ในเครือเนชั่น	อนุกรรมการ
๑๒.๖	ผู้แทนหนังสือพิมพ์ในเครือมติชน	อนุกรรมการ
๑๒.๗	ผู้แทนหนังสือพิมพ์ในเครือผู้จัดการ	อนุกรรมการ
๑๒.๘	ผู้แทนหนังสือพิมพ์ในเครือบางกอกโพสต์	อนุกรรมการ
๑๒.๙	ผู้แทนหนังสือพิมพ์เดลินิวส์	อนุกรรมการ
๑๒.๑๐	ผู้แทนหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์	อนุกรรมการ
๑๒.๑๑	ผู้แทนหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ	อนุกรรมการ
๑๒.๑๒	ผู้แทนหนังสือพิมพ์แนวหน้า	อนุกรรมการ
๑๒.๑๓	ผู้แทนหนังสือพิมพ์บ้านเมือง	อนุกรรมการ
๑๒.๑๔	ผู้แทนหนังสือพิมพ์สยามรัฐ	อนุกรรมการ
๑๒.๑๕	ผู้แทนสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง ๓	อนุกรรมการ
๑๒.๑๖	ผู้แทนสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕	อนุกรรมการ

คืออิสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

- ๑๒.๑๗ ผู้แทนสถานีวิทยุโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง ๗ อนุกรรมการ
- ๑๒.๑๘ ผู้แทนสถานีวิทยุโทรทัศน์
องค์การสื่อสารมวลชน อนุกรรมการ
- ๑๒.๑๙ ผู้แทนสถานีวิทยุโทรทัศน์ ITV อนุกรรมการ
- ๑๒.๒๐ ผู้แทนสถานีวิทยุโทรทัศน์
ยูไนเต็ด บอร์ดคลาสสิก คอปอเรชั่น (UBC) อนุกรรมการ
- ๑๒.๒๑ ผู้แทนสถานีวิทยุโทรทัศน์ CHANNEL V อนุกรรมการ
- ๑๒.๒๒ นางชุตติมา เสวิกุล อนุกรรมการและเลขานุการ
- ๑๒.๒๓ นางสาวศรัณยา ชินะโชติ อนุกรรมการและเลขานุการ
- ๑๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายงบประมาณ**
- ๑๓.๑ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ที่ปรึกษา
- ๑๓.๒ รองอธิการบดีฝ่ายการคลัง ที่ปรึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๑๓.๓ ผู้อำนวยการสำนักสถากินแบ่งรัฐบาล ที่ปรึกษา
- ๑๓.๔ ผู้จัดการกองทุนสนับสนุน ที่ปรึกษา
การสร้างเสริมสุขภาพแห่งชาติ (สสส.)
- ๑๓.๕ ประธานมูลนิธิเด็ก ประธานอนุกรรมการ
- ๑๓.๖ นายพิภพ ธงไชย รองประธานอนุกรรมการ
- ๑๓.๗ ผู้อำนวยการสำนักอำนาจการ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ อนุกรรมการ
- ๑๓.๘ ผู้อำนวยการกองคลัง อนุกรรมการ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- ๑๓.๙ ผู้แทนสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย อนุกรรมการ
- ๑๓.๑๐ นายกุลชีพ วรพงษ์ อนุกรรมการ
- ๑๓.๑๑ ผู้แทนมูลนิธิเด็ก อนุกรรมการและเลขานุการ
- ๑๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก**
- ๑๔.๑ นางชนิด สายประดิษฐ์ ที่ปรึกษา
- ๑๔.๒ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ที่ปรึกษา
- ๑๔.๓ นายคำสิงห์ ศรีนอก ที่ปรึกษา
- ๑๔.๔ นายสุชาติ สวัสดิ์ศรี ที่ปรึกษา
- ๑๔.๕ นายเสถียร จันทิมาธร ที่ปรึกษา
- ๑๔.๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ตรีศิลป์ บุญขจร ประธานอนุกรรมการ
- ๑๔.๗ รองศาสตราจารย์อวยพร พานิช รองประธานอนุกรรมการ

๑๔.๘	นายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์	รองประธาน
๑๔.๙	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ	อนุกรรมการ
๑๔.๑๐	นายสุรพันธ์ สายประดิษฐ์	อนุกรรมการ
๑๔.๑๑	นางวาณี สายประดิษฐ์	อนุกรรมการ
๑๔.๑๒	นายปรีดา ข้าวบ่อ	อนุกรรมการ
๑๔.๑๓	นายวิภาพ คัญทัพ	อนุกรรมการ
๑๔.๑๔	นายจรูญพร ปรบักษ์ประลัย	อนุกรรมการ
๑๔.๑๕	นายสุพจน์ แจ็งเร็ว	อนุกรรมการ
๑๔.๑๖	นายจตุพล บุญพรัตน์	อนุกรรมการ
๑๔.๑๗	นางสาวโสภี จันทร์กระจ่าง	อนุกรรมการ
๑๔.๑๘	นายจิตติ หนูสุข	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๔.๑๙	นายอรรถภาค เล้าจินตนาศรี	อนุกรรมการและผู้ช่วย เลขานุการ
๑๕.	คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดพิมพ์หนังสือของ	กุลลาบ สายประดิษฐ์
๑๕.๑	นายสุรพันธ์ สายประดิษฐ์	ประธานอนุกรรมการ
๑๕.๒	ผู้แทนสำนักพิมพ์ชนนิยม	อนุกรรมการ
๑๕.๓	ผู้แทนสำนักพิมพ์ดอกหญ้า	อนุกรรมการ
๑๕.๔	ผู้แทนสำนักพิมพ์ส่องสยาม	อนุกรรมการ
๑๕.๕	ผู้แทนสำนักพิมพ์แพรวสำนักพิมพ์	อนุกรรมการ
๑๕.๖	ผู้แทนสำนักพิมพ์มติชน	อนุกรรมการ
๑๕.๗	นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย	อนุกรรมการ
๑๕.๘	นายจิตติ หนูสุข	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๖.	คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน	
๑๖.๑	นางสาววิตรี สุวรรณสถิตย์	ที่ปรึกษา
๑๖.๒	นายอำนวยการ จันเงิน	ประธานอนุกรรมการ
๑๖.๓	นายประภัสสร เสวิกุล	รองประธานอนุกรรมการ
๑๖.๔	นายพิภพ ธงไชย	รองประธานอนุกรรมการ
๑๖.๕	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ภาครัฐ) หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖.๖	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ (ภาคเอกชน) หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖.๗	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม (วรรณกรรม) หรือผู้แทน	อนุกรรมการ

คืออิสสระชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

๑๖.๘	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม (ทัศนศิลป์) หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖.๙	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม (การแสดง) หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖.๑๐	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายสัมพันธ์นานาชาติหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖.๑๑	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายรางวัลเกียรติคุณ ๑๐๐ ปี ศรีบูรพาหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖.๑๒	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายกิจกรรมเยาวชนและส่งเสริมการอ่านการเขียนหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๖.๑๓	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายสัมพันธ์วิชาการ	อนุกรรมการ
๑๖.๑๔	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายนิทรรศการและของที่ระลึก	อนุกรรมการ
๑๖.๑๕	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายอนุสรณ์สถาน	อนุกรรมการ
๑๖.๑๖	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายจัดพิมพ์หนังสือของ กุหลาบ สายประดิษฐ์	อนุกรรมการ
๑๖.๑๗	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก	อนุกรรมการ
๑๖.๑๘	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายงบประมาณ	อนุกรรมการ
๑๖.๑๙	ประธานหรือเลขานุการคณะอนุกรรมการ ฝ่ายพิธีการ	อนุกรรมการ
๑๖.๒๐	นายธัญญา ชุนชฎาธาร	อนุกรรมการ
๑๖.๒๑	นายสุรพันธ์ สายประดิษฐ์	อนุกรรมการ
๑๖.๒๒	นางวาณี สายประดิษฐ์	อนุกรรมการ
๑๖.๒๓	นายสรสาสน์ สีเพ็ง	อนุกรรมการ
๑๖.๒๔	นายรังสิต ทองประจำ	อนุกรรมการ
๑๖.๒๕	นายบุญชัย มงคลรัตน์กร	อนุกรรมการ
๑๖.๒๖	นางชมัยภร แสงกระจ่าง	อนุกรรมการและ เลขานุการ
๑๖.๒๗	นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย	อนุกรรมการและผู้ช่วย

๑๖.๒๘ นายณรงค์ กิจทวีสิน

เลขานุการ

อนุกรรมการและผู้ช่วย

เลขานุการ

ให้คณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ มีอำนาจหน้าที่ในการจัดกิจกรรมเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปี ศรีบูรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์) ในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยให้คณะอนุกรรมการแต่ละฝ่าย

- จัดทำแผนงานและรายละเอียดของงานที่จะจัดทำ โดยจะต้องอยู่ในขอบเขตของรายละเอียดของงานตามที่เสนอไว้ในโครงการ โดยเน้นว่าต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา)

- ระบุว่าเป็นแผนงานของฝ่ายใดและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของแผนงานแต่ละเรื่อง

- จัดทำงบประมาณทั้งด้านรายรับและรายจ่าย รวมทั้งระบุแหล่งเงินทุนที่จะนำมาใช้จ่ายในการดำเนินการตามแผนงาน และจัดทำตารางเวลาในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

- เสนอแผนงานที่ได้จัดทำขึ้นต่อคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อพิจารณานำเสนอให้คณะกรรมการอำนวยการอนุมัติและให้ความสนับสนุน

- ดำเนินงานตามแผนงานที่ได้รับอนุมัติให้เสร็จเรียบร้อยตามเวลาที่กำหนดไว้
ทั้งนี้ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗

(นายจาตุรนต์ ฉายแสง)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน

๑๐๐ ปี ศรีบูรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์)

คืออิสสรชน
คือคนดี
คือศรีบูรพา

รำลึก ๑๐๐ ปีชาตกาล
กุหลาบ สายประดิษฐ์

พลังประชาชน

หยุดฝนย่อย หยาดฟ้า มาสู่ดิน
ประมวลสิ้น เป็นมหา สาครใหญ่
แผดเสียงซัด ปรู๊พี อิงมีไป
พลังไหล แรงรุด สุดด้านทาน

อันประชา สามัคคี มีจัดตั้ง
เป็นพลัง แกร่งกล้า มหาศาล
แสนอาวุธ แสนศัตรู หมู่อันธพาล
ไม่อาจต้าน แรงแมหา ประชาชน

ศรีบูรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์)

ประพันธ์ไว้ด้วยความประทับใจและสะเทือนใจ
ในกรณี ๑๔ ตุลา ๑๖
ต่อมามีผู้นำไปใส่ทำนองเพลง

หนังสือที่ระลึกเนื่องในวันครบรอบชาติกาล ๑๐๐ ปี กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา)

คืออิสสรชน คือคนดี คือศรีบูรพา

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN 974-92932-6-6

พิมพ์ครั้งแรก มีนาคม ๒๕๕๘

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย : คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก

ที่ปรึกษา : ชนิด สายประดิษฐ์, ศักดิชัย บำรุงพงศ์, คำสิงห์ ศรีนอก, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, เสถียร จันทิมาธร

ประธานอนุกรรมการ : ผศ. ดร. ตริศศิลป์ บุญขจร

รองประธาน : รศ. อวยพร พานิช, วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

อนุกรรมการ : ผศ. สุธาชัย อัมประเสริฐ, สุรพันธ์ สายประดิษฐ์, วาณี สายประดิษฐ์, ปรีดา ข้าวบ่อ,

วิภาท คัญทัพ, จรูญพร ปรปักษ์ประลัย, สุพจน์ แจ็งเร็ว, จตุพล บุญพรัตน์, โสภี จันทร์กระจ่าง,

จิตติ หนูสุข, อรรถภาค เล้าจินตนาศรี

บรรณาธิการ : ผศ. ดร. ตริศศิลป์ บุญขจร

สำนักงานคณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงานโครงการ ๑๐๐ ปี กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา)

: สถาบันปรีดี พนมยงค์ เลขที่ ๖๕/๑ สุขุมวิท ๕๕ (ซอยทองหล่อ) แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา

(ปณ. สันติสุข) กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๑๐ โทรศัพท์ ๐-๒๓๘๑-๓๘๖๐-๑ โทรสาร ๐-๒๓๘๑-๓๘๕๙

คณะผู้จัดทำในนามบริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด

คณะบรรณาธิการ : สุวัฒน์ อัสวไชยชายู, พิมพ์อนงค์ ริมสินธุ์, นฤมล สุวรรณอ่อน, พิเศษจู แสงทอง

พิสูจน์อักษร : นฤมล สุวรรณอ่อน, นวลจันทร์ ศรีแก้ว

ออกแบบปกและรูปเล่ม : บุญส่ง สามารถ

จัดรูปเล่ม : ฉิชา แจ่มประพันธ์กุล

ทำสำเนาภาพ : สกต เกษมพันธ์ุ, บันลือธิ์ บุญยะรัตเวช, บุญกิจ สุทธิญาณานนท์,

ประเวช ตันตราภิรมย์, วิจิตรค์ แซ่เฮ้ง

ดูแลการผลิต : ธนา วาสิกศิริ

พิมพ์ : โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๘๔) โทรศัพท์ ๐-๒๖๔๒-๗๒๗๒

ความเชื่อตรงคือความจริง

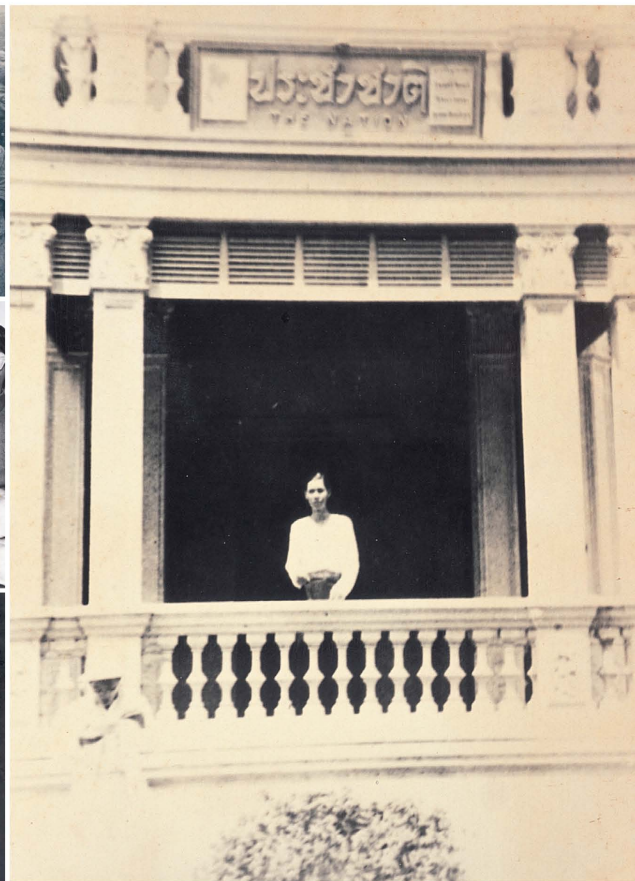
ความจริงคือความเชื่อตรง

“บุคคลผู้ที่มีอำนาจอันประกอบขึ้นด้วยชาติตระกูล ด้วยยศศักดิ์ หรือด้วยเงินก็ตาม มักพอใจป้อนให้คนทั้งหลายหลงด้วยวาจาอันไพเราะเพราะพริ้งของเขา

เขาทำดังนั้นเพื่อประโยชน์ของใคร ข้าพเจ้าไม่อยากจะตอบ แต่แน่นอน ต้องไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของชาติจริงอยู่ ในสมัยนี้คนโง่ยังมีมาก หรือคนฉลาดที่ไม่เอาธุระของเพื่อนร่วมชาติยังมีดาษดื่น...

แต่ทุกคนย่อมรู้ว่าโลกที่เราอาศัยอยู่นี้มันหมุน และสรรพสิ่งในโลกจะไม่หยุดอยู่กับที่ ฉะนั้นจึงเป็นการแน่นอนที่เขาเหล่านั้นจะต้องพบอุปสรรคในวันหนึ่ง”

(“มนุษย์ภาพ”)

“ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่า ฉันมีคนที่ฉันรัก”

(ข้างหลังภาพ)